بسم الله الرحمن الرحيم

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

ORTA BOY
Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Fatih KURT
Yayın Koordinasyon: Bünyamin KAHRAMAN
Son Okuma: İsmail DERİN
Kapak Tasarım: Emre YILDIZ
Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 334
Kaynak Eserler: 49
Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 03.04.2003/66
2020-06-Y-0003-334
ISBN: 978-975-19-6769-5
Sertifika No: 12930
Baskı: Özgün Mat. San. Tic. A.Ş.

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel.: (0312) 295 72 93-94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: kitaplar@diyanet.gov.tr

İSLAM İLMİHALİ

içindekiler

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HELALLER ve HARAMLAR

ÖN SÖZ

İslam dininin hükümleri ve temel prensiplerinin asıl gayesi, insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasını sağlamaktır. Dinimiz, bize bu mutluluğun aydınlık yolunu göstermiş, görev ve sorumluluklarımızı bildirmiştir.

Bu mutluluğa ulaşabilmemiz, yükümlü olduğumuz görevleri yerine getirmemize bağlıdır. Bu ise doğru ve yeterli bir dinî bilgiye sahip olmakla mümkündür. "Bilmemek" dinimizde geçerli bir mazeret değildir. Böyle bir mazeret ileri sürmekle insan sorumluluktan kurtulamaz. Çünkü ilk emri "Oku." olan dinimiz, ilim öğrenmeyi her Müslümana farz kılmıştır. Bu sebeple Müslümanın başta gelen görevlerinden birisi, din ve dünya işlerinde gerekli olan bilgileri doğru olarak öğrenmesidir.

Dinî görevlerimiz, önce inanmak, sonra inancımızın gereği olan ibadetleri yerine getirmektir. Dinî emirleri yerine getirmekle yükümlü olduğumuz gibi, haram kılınan şeylerden de sakınmamız icap eder. Bunlardan başka ailemize, içinde yaşadığımız topluma ve diğer insanlara karşı da sorumluluklarımız ve yapmamız gereken ahlaki görevlerimiz vardır. İslam'da önemli bir yeri olan ahlaki görevleri yaptığımız takdirde ancak olgun bir Mümin olabiliriz.

İlahi dinlerin sonuncusu ve en mükemmeli olan İslam'ın emir ve yasaklarına dikkatle baktığımız zaman, bunların her birinde maddi ve manevi pek çok hikmetlerin bulunduğunu ve insanın huzur ve saadetinin hedef alındığını görürüz. Müslümana düşen, dinî görevlerini doğru olarak öğrenmek ve bunları Allah'ın rızasına uygun bir şekilde yapmaya çalışmaktır.

Bunun karşılığı ise Yüce Rabbimizin Kur'an-ı Kerim'de müjdelediği ebedi mutluluktur:

"İman edip salih ameller (iyi işler) işleyenlere ise içinden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte en büyük kurtuluş budur."[1]

Bu kitapta, dinimizin inanç esasları ve ibadetler ayrıntılı olarak anlatılmış, Müslümanların sakınması gereken haramlar ve günahlar hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Ayrıca günlük hayatımızda karşılaşılan birtakım konular ile yine günümüzde çok tartışılan bazı dinî meselelere açıklık getirilmiştir.

Dinimizin emir ve yasaklarının bir gayesi de Müslümanı iyi ahlak sahibi yaparak olgunlaştırmaktır. Bu sebeple iman ve ibadetlerle çok yakın bağlantısı bulunan ahlak konusuna da yer verilmiş, ahlakın önemi ve ahlaki görevlerimiz ayet ve hadislerin ışığında kısaca izah edilerek peygamberimizin fazilet dolu yaşayışı ve üstün ahlakından özet bilgiler sunulmuştur.

Muteber kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan bu *İslam İlmihali*, herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir dille yazılmış, dinî terimler mümkün olduğu kadar sadeleştirilmiştir. İlgi duyanlara ve araştırma yapmak isteyenlere kolaylık olması bakımından ayetlerin sure ve numaraları ile hadislerin kaynakları dipnotlarda gösterilmiştir. Bundan başka önemli ve dikkati çeken konular ile bazı meselelerde

diğer mezheplerin görüşlerine de yine dipnotlar hâlinde yer verilmiştir.

Her Müslümanın öğrenmesi gereken dinî bilgilerin yer aldığı ve sahasında büyük bir ihtiyacı karşılayacağını umduğumuz bu kitabın din kardeşlerimize yararlı olmasını diler, hatalarımızın bağışlanmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ederiz.

Bizim görevimiz, iyi niyetle çalışmaktır.

Başarıya ulaştıran ise yalnız Allah'tır.

Lütfi ŞENTÜRK - Seyfettin YAZICI

BİRİNCİ BÖLÜM

İTİKAD

I. DİN VE DİNE OLAN İHTİYAÇ

A) Din Nedir?

“Din, akıl sahiplerini kendi hür iradeleriyle en iyiye, en doğruya ve en güzele ulaştıran ilahi bir kanundur.”

Dinin bu tarifinden şunları öğreniyoruz:

1. Dinin kurucusu Allah’tır. Bu itibarla Allah’tan başka hiç kimsenin din kurma yetkisi yoktur.

2. Dinin muhatabı akıl sahipleridir. Yani dinin hükümleriyle ancak aklı başında olan kimseler yükümlüdür.

3. Din, peygamber tarafından tebliğ edilmiştir. Allah, peygamberlere din ile ilgili hükümleri bildirmiş, onlar da insanlara duyurmuşlardır.

4. Dinin gayesi, insanları dünya ve ahirette mutlu kılmaktır. Çünkü din, insana yaratılışındaki gayeyi, yaratana ve yaratıklara karşı yükümlü bulunduğu görevleri bildirir. İyi ile kötüyü birbirinden ayırt eder. İyiye ulaşmanın yollarını gösterir. Bu suretle de insanın dünya ve ahirette mutlu olmasını sağlar.

Din, bazılarının sandığı gibi sadece vicdani bir kanaatten ibaret değildir. Dinin asıl gayesi, insanı, ruh ve ahlak yönünden olgunluğa eriştirmektir.

B) Dine Olan İhtiyaç

İnsan, fert olarak da, toplum olarak da dine muhtaçtır. İlk insandan tutun da bugünkü teknolojik gelişmeleri gerçekleştiren insana varıncaya kadar tarih öncesi ve sonrası hiçbir devirde din duygusu taşımayan topluluğa rastlanmamıştır. Çünkü

1. İnsanın ruh ve beden olmak üzere iki yönü vardır. Bunlar, nitelik itibariyle birbirinden ayrı iseler de öyle bir bütünlük içindedirler ki ruh olmadan beden bir işe yaramayacağı gibi, bedensiz ruhun da bir anlamı yoktur. Aynı zamanda her ikisinin pek çok arzu ve istekleri vardır. İnsan, ne bedenî, ne de ruhi ihtiyaç ve arzularını ihmal edemez. Bu bakımdan insan beden itibariyle yaşamak için her şeyden önce gıdaya ve tehlikelerden korunmak için de barınacak bir yere ne kadar muhtaç ise ruhi yönden de manevi bir kuvvete o kadar muhtaçtır. İnsan madde âleminde böyle bir dayanak bulamayacağı gibi aklı da onun bu ihtiyacını karşılamak için yeterli değildir.

İnsanın önemli bir yönünü oluşturan, ruhunun isteklerini yerine getirecek ve üzüntülerini giderecek olan şey, onun Allah’a ve sonsuz bir hayata inanmasıdır.

Bu inanç olmadıkça ruhun istekleri yerine getirilmiş ve arzuları karşılanmış olmaz.

Ruhun ise pek çok istekleri vardır, öyle ki bunlar için bir sınır yoktur. İnsan, gerçek anlamda mutluluğa, ancak ruhun sınırsız olan bu isteklerinin temin edilmesiyle ulaşabilir. İnsanın sınırlı olan ömrü ise buna yetmez. Bu itibarla onun sonsuz olan bu arzu ve isteklerini gerçekleştirecek ve kendisini mutlu kılacak olan, ölümsüzlüğe olan inancıdır. Fani olmayacak ve sonu gelmeyecek olan bir hayata yönelmeyen ruhta gerçek mutluluk yok demektir. Bu da ancak Allah'a ve ebedi bir hayata inanmakla elde edilir. Bunu bize öğreten de dindir. Şu hâlde insanın gerçek mutluluğunu ancak din sağlar.

2. İnsan hayatı bir mücadeleden ibarettir. İnsan bu mücadelede bazen başarılı olamaz. Maddi bütün sebeplere başvurduğu hâlde önüne çıkan engelleri aşamaz. Böyle bir durumla karşılaşan insan, kendi kuvvet ve gücünün üstünde daha büyük bir kuvvetin varlığına inanmayacak olursa bunalıma düşer, hayatına bile kıyar. Fakat sonsuz güç ve kuvvet sahibi yüce bir yaratıcıya inanmış olan kimse ise karşılaştığı engeller ve güçlükler karşısında ümidini yitirmeyerek, ilahi kudretin büyüklüğünü ve ümitsizliğe düşmeyenlere daima yardım edeceğini düşünerek O'na sığınır, kendini kaybetmez.

Bu itibarla, günlük hayatımızda da en büyük dayanağın din olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

3. İnsanın ruh yönünden yükselip olgunlaşması yaratılışının bir gereğidir. Bu, ancak yüksek ahlakla elde edilir. Ahlak üstünlüğü ise din duygusu ile gelişir. İnsan, Allah sevgisinden ve din duygusundan yoksun olduğu an, pek çok insani özelliklerini kaybetmiş olur. Allah'a inanmayan ve sorumluluk duygusu taşımayan bir kimsede ahlaki üstünlüğün bulunmayacağı tabiidir. Çünkü üstün ahlakın kaynağı dindir.

Özet olarak, hangi yönden bakılırsa bakılsın din, insan için bir ihtiyaçtır. Maddi yönden ihtiyaçları ne kadar karşılanırsa karşılansın, manevi ve ruhi ihtiyaçları sağlanmamış olan bir insan, hayatta arzuladığı huzuru bulamaz.

Şüphe yok ki inançsızlık, insan için büyük bir felakettir. Böyle bir kimse, madde âleminin kendisini tehdit eden olayları karşısında dayanak noktasını kaybetmiş demektir. Sonsuz hayata, ahiret hayatına inanmadığı için bütün gayreti, dünyanın geçici zevklerini yaşamak olacak, bunları elde etmek için ise hiçbir ölçü tanımayacaktır. Bir gün, dünyanın bu geçici zevklerinden ayrılacağını ve yok olup gideceğini düşündükçe, tedirginliği artacak ve huzuru kaçacaktır.

Bir insan için bundan daha büyük bir felaket düşünülebilir mi? Elbette düşünülemez. Hâlbuki din, ölüm ötesinde daha mutlu ve sonsuz bir hayatı müjdelemekte ve ona ulaşmanın yollarını göstererek insana huzur ve güven vermektedir.

4. Fert olarak din, insana ne kadar gerekli ise toplum açısından da o kadar

gereklidir.

İnsanlar toplu hâlde yaşarlar. Bu, onların yaratılışında var olan bir özelliktir. Hiç kimsenin yalnız başına maddi ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetmez.

Bir arada yaşamak durumunda olan insanların, birbirlerine karşı birtakım hak ve görevleri vardır. Toplumların devamı, fertlerinin birbirlerine karşı olan bu görevlerini yerine getirmeleriyle mümkündür. Bir insanın, başkalarının haklarına karşı saygılı olması, görev ile hakkın mukaddes olduğuna inanmasına bağlıdır. Çünkü insan, çoğu kez aşırı arzularının etkisinde kalarak kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünemez. Bunun için insanı, başkalarına karşı olan görevlerini yerine getirmeye ve onların haklarına saygılı olmaya mecbur edecek bir etkene ihtiyaç vardır, o da dindir.

Binaenaleyh, toplu hâlde yaşamak mecburiyetinde olan insanların, birbirlerine karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayan ahlak kurallarına uymaları kaçınılmazdır. Toplumu oluşturan fertler arasında sağlam bir birlik bağı meydana getirecek yegâne esas da ahlak üstünlüğüdür. Bir toplumun bütün fertleri güzel ahlaka sahip olursa birbirlerine karşı saygılı davranır, böylece, fertleri arasında birlik ve bütünlük sağlanmış, toplum mutluluğa kavuşmuş olur.

Bu itibarla, toplum hayatı açısından bu kadar önemli olan ahlak için, sağlam bir temele, iyi ile kötüyü ayırt edecek gerçek bir ölçüye ihtiyaç vardır. İşte o da dindir.

C) Dinin Kaynağı

Birtakım duygu ve düşünceler vardır ki bunlar, insanla beraber doğmuştur. Bunların başında Allah ve din fikri gelir. Yani din, sonradan ortaya çıkmış değil, insanla birlikte doğmuştur. Her devirde insanoğlunun dine önem vermiş olması, bunun açık belgesidir.

Ancak, insanda doğuşta var olan bu duygunun gelişmesi için bir uyarıcıya ihtiyacı vardır. İşte Allah'ın gönderdiği peygamberler bu uyarma görevini yerine getirmişler ve insan varlığının ayrılmaz özelliği olan Allah ve din düşüncesinin gelişmesini sağlamışlardır. Peygamberlerin vahye dayalı tebligatı, insanların yolunu aydınlatmış ve peygamberlere uyanların dinî duyguları olgunlaşmıştır. Peygamberlerin çağrılarına kulak vermeyenlerin ise bu duyguları körelerek sapıklığa düşmüşlerdir.

Bu itibarla, din, akıl gibi insanın yaratılışında var olan bir duygudur ve insanla beraber doğmuş temel bir fikirdir. Ancak dinî hükümlerin kaynağı, peygamberlerin ilahi vahye dayanan mesajlarıdır.

D) İlahi Dinler ve Özellikleri

"İlahi din" veya "hak din" deyince ne anlıyoruz? Önce bunu açıklayalım:

Hak din, bir peygamberin, Allah'tan vahiy yoluyla aldığı ve insanlara tebliğ ettiği hükümler ve düsturlar demektir. Buna "hak din" denildiği gibi, "ilahi din"

veya "semavi din" de denir. Bu tarifin dışında kalan dinlere de batıl dinler denir.

Hak dini, batıl dinden ayıran özelliklerin başlıcaları şunlardır:

1. Hak dinleri, Allah'ın görevlendirdiği peygamberler tebliğ etmişlerdir.

2. Hak din, bir olan, eşi ve dengi bulunmayan Allah'a inanmak ve yalnız O'na ibadet etmek esasına dayanır.

3. Öldükten sonra dirilmeyi ve dünyada yapılan her şeyin hesabının Allah tarafından sorulacağına inanmayı emreder.

4. Doğruluk, emanete riayet gibi üstün niteliklere sahip olan peygamberlerin Allah'tan vahiy suretiyle aldıkları mesajları insanlara duyurduklarına inanmayı gerektirir.

5. Allah tarafından gönderilen ve peygamberler tarafından tebliğ edilen mukaddes bir kitaba dayanır.

6. Meleklere iman, hak dinlerde bir esas olarak yer alır.

7. Hak dinlerde yer alan esaslar arasında, ilim ve akl-ı selim ile çatışan bir taraf bulunmaz.

8. Hak dinlerin gayesi, insanlar arasında eşitliği, kardeşliği, adaleti tesis etmek ve insanlığı mutluluğa ulaştırmaktır.

E) İslam Dini ve Diğer Semavi Dinler

Hak dinlerin, başka bir deyişle semavi dinlerin sonuncusu İslamiyet'tir. Bu dini tebliğ eden son Peygamber Hz. Muhammed'dir, kitabı da Kur'an-ı Kerim'dir.

İslam dini, ilk insan ve ilk peygamber Âdem'in (a.s.) tebliğ ettiği ilk "Tevhid dini" ile diğer semavi dinlerin bir devamı, bunların sonuncusu ve en mükemmelidir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan inanç esasları ne ise ilk peygamberin tebliğ ettiği inanç esasları da aynı idi. Kur'an-ı Kerim'den önce indirilmiş olan kitaplarda da bu esaslar yer almıştır.

İslam'dan önceki semavi dinler, esasta bir oldukları hâlde, bunlar zamanla değişikliğe uğrayarak bozulmuşlardır.

İşte bu sebeple, son Peygamber Hz. Muhammed (sas.), Allah tarafından en son ve en büyük yol gösterici olarak görevlendirilmiştir.

İslam Dininin Özellikleri

İslam dininin birtakım özellikleri vardır ki başlıcaları şunlardır:

1. İslam Dini Son Dindir

Semavi dinlerin hak dinler olduğunu ve ilk hak dinin, ilk insan ve ilk peygamber Âdem (as.) tarafından tebliğ edildiğini belirtmiştik. Zamanla insanlar kendilerine gönderilmiş olan dinin esaslarından uzaklaşınca Allah, gönderdiği peygamberlere ilk "Tevhid dini"ni yenilemiş ve insanların bozduklarını peygamberleri vasıtasıyla düzeltmiştir. Semavi dinlerin esaslarında bir değişiklik

olmamış, zamana ve şartlara göre değişen, amel ile ilgili hükümler olmuştur.

İşte böylece, son peygamber Hz. Muhammed (sas.), Allah'ın kendisine vahyettiği İslamiyet'i tebliğ etmiştir.

Hz. Muhammed, son peygamber olduğu gibi, getirdiği İslamiyet de son dindir. Âdem (as.) ile başlayan ve Allah'ın birliği esasına dayanan tevhid dini, gelişerek İslamiyet'le olgunlaşarak tamamlanmıştır. Artık bundan sonra yeni bir din gönderilmeyecek, İslam'ın hükümleri, Allah'ın dilediği zamana kadar yürürlükte kalacaktır.

Her şeyin sonuncusu, kendinden öncekilere nisbetle daha mükemmeldir. İslam dini de bunun gibi, kendinden önceki semavi dinlere göre böyledir.

Bunun için Allah, son din olan İslam'ın hükümleriyle bütün insanları yükümlü tutmuş ve ancak insanların bu dini benimsemelerinden razı olacağını bildirmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ

"Allah katında din, şüphesiz İslamiyet'tir."[2]

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Kim İslam'dan başka bir din ararsa bilsin ki kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."[3]

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا

"Bugün sizin için dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetlerimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim."[4]

2. İslam Dininin Değişmeyen Esasları Vardır

İslam dininin değişmez birtakım esasları vardır. Bunlar, itikad, amel ve ahlakla ilgili hükümler olmak üzere üç kısma ayrılır:

a) İtikadla ilgili esaslar

İtikad, "bir şeye inanmak, gönülden bağlanmak" demektir.

İslam itikadını teşkil eden ve bütün semavi dinlerde de yer alan bu temel hükümler: Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, ahiret gününe, kaza ve kadere inanmaktır.

b) Amel ile ilgili esaslar

İslam'ın amel ile ilgili esasları, insanların yaptıkları işlerle ilgili olan hükümler, emir ve yasaklardır.

Bunlardan, Allah ile kulları arasındaki ilişkilerle ilgili olanlar ibadetlerdir.

Amel ile ilgili esaslardan bir kısmı da insanın kendisiyle başkaları arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlerdir. Başkalarının haklarına saygılı olmak, kimsenin canına, malına ve namusuna saldırmamak gibi hususlar, bu kısma girer.

c) Ahlak ile ilgili esaslar

İslam'ın ahlak ile ilgili esasları da ahlakın güzelleşmesini, vicdanın terbiyesini ve ruhun yükselmesini amaçlar.

İslam dininin, itikad, amel ve ahlak ile ilgili hükümleri, hem ferdin hem de toplumun mutluluğu içindir.

3. İslam Evrensel Bir Dindir

İslam dini son din olduğu gibi, aynı zamanda tüm insanlığın da dinidir. İslam dininden başka, bu nitelikte olan başka bir din yoktur. Mesela, Tevrat'ta Yahudiliğin evrensel olduğuna dair bir kayıt mevcut değildir. Aksine Yahudiliğin tamamıyla İsrailoğullarına mahsus bir din olduğu söylenmektedir. Hatta onlar, Yahudiliğe ilgi duyanları bu isteklerinden vazgeçirmek için dinlerinin çok zor olduğunu ve tahammül edilmez hükümleri bulunduğunu söylerler. Hıristiyanlık da evrensel bir din değildir. Çünkü Hz. İsa, kendisinden önceki peygamberler gibi o da belli bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Bizzat Hz. İsa, kendisinden sonra gelecek peygamberi müjdelemiştir.

İslamiyet'e gelince, onu tebliğ eden Muhammed (as.), son peygamberdir. O, kendisinden önceki peygamberler gibi bir kavme veya bir millete değil, tüm insanlara gönderilmiş, âlemlere rahmet olarak gelmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا

"(Ey Muhammed!) de ki ey insanlar, doğrusu ben, Allah'ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim."[5]

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"(Ey Muhammed!) Biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndermişizdir, fakat insanların çoğu bilmezler."[6]

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"(Ey Muhammed!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[7]

Hz. Muhammed, bütün insanlara gönderilmiş son peygamber olunca, onun tebliğ ettiği din de bütün insanların dini olması gerekir ve öyledir de.

II. İSLÂM'DA MEZHEPLER

A) Mezhep Nedir?

Sözlükte "mezhep, gidilen yol" demektir. Terim olarak "bir dinin, bilginleri arasındaki yorum farklarından meydana gelen görüşleri" demektir.

İslam dininde de mezhepler vardır. Bunlar arasında temelde bir ayrılık yoktur. Hepsi de Kur'an-ı Kerim'i ve peygamberimizin sünnetini esas almışlardır. Ancak, hakkında açık ve kesin nass (ayet veya hadis) bulunmayan hususlarda bilginler ictihad etmişler, görüş bildirmişlerdir.

Peygamberimiz, Sahabilerden Mu'âz'ı (ra.) Yemen'e hâkim olarak gönderirken kendisine şöyle sormuştu:

—Yemen'de ne ile hükmedeceksin? Mu'âz,

—Allah'ın kitabı Kur'an ile hükmedeceğim, dedi. Peygamberimiz,

—Aradığını Kur'an'da bulamazsan ne yapacaksın, buyurdu. Mu'âz,

—Resulullah'ın sünnetiyle hükmedeceğim, dedi. Peygamberimiz,

—Onda da bulamazsan ne yapacaksın, buyurdu. Mu'âz,

—Kendi görüşümle hükmedeceğim, diye cevap verdi. Mu'âz'ın bu cevabından peygamberimiz memnun oldu ve bundan ötürü Allah'a hamdetti.[8]

Bundan anlaşılıyor ki bir olay hakkında Kur'an-ı Kerim'de ve peygamberimizin sünnetinde kesin bir ifade yoksa müctehid, ictihad ederek konuya çözüm getirir.

İctihad etme yetkisi olan bilginler, bir olay hakkında aynı görüşü ortaya koyabilecekleri gibi birbirinden farklı görüşler de belirtebilirler.

İşte, mezhepler, böyle hakkında açık ve kesin hüküm bulunmayan olaylardaki birbirinden farklı yorumlardan meydana gelmiş bulunmaktadır.

İslam'daki mezhepler, itikadi ve amelî olmak üzere ikiye ayrılır:

1. İtikadda Mezhepler

İnançla ilgili mezhepler, genel olarak “Ehl-i Sünnet” ve “Ehl-i Bidat” olmak üzere iki kısımdır:

“Ehl-i Sünnet”, peygamberimizin sünnetine uyanlar, “Ehl-i Bidat” ise peygamberimizin hadislerini kendi keyif ve arzularına göre yorumlayanlardır.

Ehl-i Sünnet, inançla ilgili konularda kitap ve sünnete dayanır, kitap ve sünnetteki ifadeleri esas alır.

Ehl-i Sünnet üç gruptur: Selefiyye, Maturidiyye ve Eşariyye.

a) Selefiyye

İnanç konusunda Ashab-ı Kiram ve Tabiunun görüşlerini benimseyen fıkıh bilginleri (İslam Hukukçuları) ile hadis âlimleridir. Bunlar, itikad konularında ayet ve hadislerde yer alan hususlar hakkında yorum yapmadan olduğu gibi kabul ederler. Allah’ın sıfatları ve diğer konularda ayrıntılara girmezler.

İnançla ilgili ilk mezhep budur. Bunun için Hanbeli mezhebinde olanların hemen hepsi ile ilk Hanefi, Şafii ve Malikiler bu mezhebi benimsemişlerdi, yani Selefi idiler.

b) Maturidi Mezhebi

Bu mezhebin imamı, asıl adı Muhammed olan Ebû Mansûr Mâturidî’dir. Hicri, 238 (M. 862) yılında Semerkand’ın Mâturid köyünde doğmuş ve köyünün adıyla şöhret bulmuştur. Hicri 333 (M. 944) yılında Semerkand’da ölen Ebû Mansûr, büyük bir Türk bilginidir. Ehl-i Sünnet akidesini savunmuş ve batıl inançlara karşı büyük mücadele vermiştir.

Amelde Hanefi olanlar, itikadda bu mezhebi benimsemişlerdir.

c) Eşari Mezhebi

Eşari mezhebinin imamı, Ebû’l-Hasan Alî el-Eş’arî’dir. Hicri 260 (M. 873) yılında Basra’da doğmuş, 324 (M. 936) yılında Bağdat’ta ölmüştür.

Mutezile bilginlerinden Ebû Alî el-Cübâî’nin talebesi olan el-Eş’ârî, gördüğü bir rüya üzerine Mutezileden ayrılarak Ehl-i Sünnete katılmıştır. Bundan sonra ömrünün tamamını Ehl-i Sünnete hizmet ederek geçirmiştir.

Ehl-i Sünnet’i temsil eden bu iki mezhep, temelde aynı olmakla birlikte bazı konularda farklı görüşleri vardır.

Maliki ve Şafii olanlar, itikadda Eşaridirler.

2. Amelde Mezhepler

Sünni Müslümanlar arasında yaygın amelde mezhepler Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli olmak üzere dörttür.

a) Hanefi Mezhebi

Bu mezhebin kurucusu İmam A'zam'dır. Adı Nu'mân, babasının adı Sâbit, künyesi ise Ebû Hanîfe'dir.

Hicri 80 (M. 699) yılında Kûfe'de doğmuştur.

Ataları, Horasan illerinden Kûfe'ye göç etmiş olan İmam A'zam büyük ihtimalle Türk'tür.

Çok iyi bir eğitim görmüş, pek çok bilginlerden ders almıştır. 18 yıl aralıksız ünlü hocalarından Hammâd b. Ebî Süleymân'ın derslerine devam etmiştir. Hammad'ın ölümünden sonra onun yerine geçerek dersleri devam ettirmiştir.

İmam A'zam, bin civarında öğrenci yetiştirmiştir. İmam Ebû Yûsuf (H. 113-182/M.731-798), İmam Muhammed ibn Hasan eş-Şeybânî (H. 132-189/M. 749-804) ve Zufer ibn Huzeyl (H. 110-158/M. 728-775) en meşhurlarındandır. Aynı zamanda bunlar, Hanefi mezhebinin ilk müctehidleridir.

Abbasi halifelerinden Mansûr, İmam A'zam'a Bağdat kadılığı (hâkimliği) teklif etmişti. İmam A'zam, bu teklifi kabul etmeyince onu hapse atmışlar ve dövmüşlerdi. Öyle ki dayağın etkisiyle 70 yaşında iken Hicri 150 (M. 767) yılında Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Hanefi mezhebi önce Irak'ta, daha sonra da Mısır, Hindistan ve Türk ülkelerinde olmak üzere her tarafta yayılmıştır.

b) Maliki Mezhebi

Bu mezhebin kurucusu İmam Mâlik b. Enes'tir.

Hicri 93 (M. 712) yılında Medine-i Münevvere'de doğmuş, burada büyümüş ve yetişmiştir. İmam A'zam ve İmam Ebû Yûsuf'la da görüşmüştür. Medine halkının bilgini ve imamıdır.

İmam Mâlik'in belli başlı eseri *Kitâb el-Muvatta'*dır. Fıkıh (İslam Hukuku) tertibine göre yazılmış ilk hadis kitabı sayılır.

Bu büyük İslam bilgini, Hicri 179 (M. 795) yılında Medine-i Münevvere'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Maliki mezhebi Medine'de ortaya çıkmış Hicaz'da, Afrika'da ve Endülüs'te yayılmıştır.

c) Şafii Mezhebi

Bu mezhebin kurucusu, İmam Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi'î'dir.

İmam Şâfi'î Hicri 150 (M. 767) yılında Gazze'de doğmuş, 204 (M. 819) yılında Mısır'da Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

İmam Şâfi'î büyük bir İslam bilginidir. İmam Mâlik ve İmam Muhammed'den ders okumuştur.

İmam Şâfi'î, Arap Dili'ni, şiir ve tarihini çok iyi bilirdi.

Şafii mezhebi Mısır'da, Güney Arabistan'da, Doğu Afrika'da, Azerbeycan'da, Doğu Anadolu'da, Endonezya ve Cava'da yayılmıştır.

d) Hanbeli Mezhebi

Bu mezhebin kurucusu Ahmed ibn Hanbel'dir. Hicri 164 (M. 780) yılında Bağdat'ta doğmuş, 241 (M. 855) yılında yine Bağdat'ta Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Mekke, Medine, Şam gibi pek çok İslam merkezlerini gezen Ahmed ibn Hanbel, İmam Şâfi'î'den de ders almıştır.

Ahmed ibn Hanbel, büyük bir müfessir ve Hadis bilginidir. 40.000'den fazla Hadis ihtiva eden *Müsned*'i meşhurdur.

Hanbeli mezhebi Bağdat, Mısır, Suriye ve Hicaz'da yayılmıştır.

III. DİNÎ HÜKÜMLERİN KAYNAKLARI (ŞER'Î DELİLLER)

Din ile ilgili hükümlerin dayandığı kaynaklar Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas olmak üzere dörttür. Dinî hükümler, bu dört kaynaktan alınmıştır. Şimdi bunları birer birer kısaca açıklayalım:

A) Kitap

Kitap, Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an, "Allah tarafından Cebrail (as.) vasıtasıyla Arapça olarak peygamberimize indirilmiş ve bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş, mushaflarda yazılı kelamdır."

Dinî hükümlerin dayandığı ilk kaynak Kur'an'dır.

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın peygamberleri aracılığıyla gönderdiği kitapların sonuncusudur. İhtiva ettiği hüküm ve prensipler kıyamete kadar geçerlidir. Bütün çağların ve toplumların ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.

Kur'an, bize yaratılışımızın gayesini bildirir. İnsanları, bütün âlemleri yaratan Allah'a inanmaya ve ona kulluk etmeye davet eder. İyilik yapmayı kötülüklerden sakınmayı emreder.

Kur'an, hem fertlerin hem de toplumların huzur ve mutluluğunu temin için gerekli prensipleri bildirir ve bunlara uyulmasını ister.

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uygun hareket edenlerin mükâfatlandırılacağını müjdeler, emirleri yerine getirmeyen, yasakları işleyenlerin de cezalandırılacaklarını bildirir.

O, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir ışık, ebedi saadetin yolunu

gösteren en güzel rehberdir. Dünya ve ahiret mutluluğunun esasları, hak, adalet ve eşitliğin temel prensipleri ve yüksek ahlak ilkeleri ondadır. Kur'an'da yer alan emir ve tavsiyelere uyanlar, hem dünyada huzur içinde yaşayacaklar, hem de ölüm ötesinde devam edecek olan sonsuz hayatta gerçek mutluluğu kazanmış olacaklardır.

Kur'an-ı Kerim ile ilgili olarak "Kitaplara İman" bölümünde ayrıca bilgi verilmiştir.

B) Sünnet

Sünnet, sözlükte "yol ve âdet" demektir.

Terim olarak Sünnet, "Peygamberimizin Kur'an'dan başka söz ve davranışları"dır.

Bu tanımlamadan sünnetin üç kısım olduğu anlaşılmaktadır:

a) Kavli Sünnet: "Peygamberimizin sözleri" demektir.

b) Fiilî Sünnet: "Peygamberimizin davranışları" demektir.

c) Takriri Sünnet: Peygamberimizin, bir Müslümanın yapmış olduğu bir iş veya söylemiş olduğu bir sözden haberdar olduğu hâlde buna karşı çıkmaması ve onu sükûtla karşılamasıdır.

Peygamberimizin görevi, İslamiyet'i öğretmek ve ona aykırı olan söz ve davranışların yanlış olduğunu göstermektir. Bu itibarla Hz. Peygamberin, bir Müslümanın söylediği sözden veya yaptığı işten haberdar olduğu hâlde buna karşı çıkmayıp susması, bu söz veya davranışı uygun gördüğünü gösterir.

Kur'an-ı Kerim, Peygamberimize uyulmasını emreder, Peygambere itaatin Allah'a itaat olduğunu bildirir. Bu konuda pek çok ayet-i kerime vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki Peygamberimizin görevi, apaçık duyurmak ve bildirmektir."[9]

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ

"Kim, Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[10]

وَمَآ اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Peygamber size ne verdi ise onu alın ve size neyi yasakladı ise ondan sakının.”[11]

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فٖيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فٖيٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلٖيمًا

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça, iman etmiş olmazlar.”[12]

Görüldüğü üzere bir kısmını sunduğumuz ayet-i kerimelerde Peygambere mutlak itaat emredilmektedir. Bunun anlamı açıktır. Peygamber, Peygamber olarak herhangi bir konuda ne emrediyorsa, o emre uyulması ve o emrin Allah’ın emri kabul edilerek yerine getirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca Peygamberimiz de

مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ

“Bana itaat eden, Allah’a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah’a isyan etmiştir.”[13] buyurmuştur.

Sünnet’in, İslam hukukunun ikinci kaynağı olduğunda, müctehid imamlar arasında fikir birliği vardır.

Hulefa-i Raşidinden zamanımıza kadar müctehid âlimler, Kur’an gibi Sünnet’ten de dinî hükümler çıkarmışlar ve sünnete uymanın, sünnet ile amel etmenin gereğini vurgulamışlardır. Hatta önceden, sünnetin ifade ettiği hükme aykırı görüşü olan, sünneti öğrendikten sonra bu görüşünden vazgeçerek, sünneti benimsemiştir.

Sünneti dikkate almadan Kur’an-ı Kerim’i bütünüyle anlamak mümkün değildir. Çünkü dinin bütün hükümleri Kur’an-ı Kerim’den öğrenilmediği gibi, pek çok hükmün ayrıntılarını ve nasıl uygulanacağını da Kur’an anlatmaz. Mesela, namazın farz olduğunu Kur’an-ı Kerim bildirir fakat namazın nasıl kılınacağı ve kaç rekât olduğu Kur’an’da yoktur. Bu detaylar sünnetten, Peygamberimizin uygulamasından öğrenilir.

Farz olan haccın da nasıl yapılacağı ayetten öğrenilmez, bunu sünnet öğretir.

Ayrıca İslam âlimleri Sünneti, farz ve vacib olmayan dinî bir hüküm olarak da tarif etmişlerdir. “Şu iş sünnettir.” dendiği zaman, farz ve vacib dışında bir hüküm demektir. Öğle namazının sünneti gibi...

Fıkıh âlimleri, sünneti hükmü itibariyle de iki kısma ayırırlar:

a) Sünen-i Hüda: Peygamberimizin ibadetle ilgili olan sünnetidir. Bu sünneti

yapan sevab kazanır, yapmayan ise kınanır ve azarlanmayı hak eder. Ezan, ikamet, cemaatle namaz ve farz namazlardan önce ve sonra kılınan sünnetler, gibi.

Böyle bir sünneti küçük görmek ise o sünnetin sahibini hafife alma anlamı taşıyacağı için —Allah korusun— insanın küfre gitmesine sebep olur.

b) Sünen-i Zevaid: Peygamberimizin beşeriyet icabı giyinmesi, oturması, yatıp kalkması ve uyuması gibi, âdetle ilgili olan davranışlarıdır.

Bu tür sünneti terk etmek mekruh olmadığı gibi yapmayan kimse de kınanmaz.

C) İcma

İcma, sözlükte "birleştirmek, bir konuda fikir birliği etmek ve azmetmek" gibi anlamlara gelir.

Dindeki anlamı ise İslam bilginlerinin peygamberimizden sonraki herhangi bir devirde dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleridir.

Bu görüş birliği iki şekilde oluşur. Birincisi, İslam bilginleri dinî bir konuda görüşlerini aynı yönde olmak üzere açıklarlar. Buna "Sarih İcma" denir. İkincisi ise dinî bir mesele hakkında bir veya birkaç müctehid görüş belirtir, bu görüşten haberdar olan o devirdeki diğer müctehidler aynı görüşü açıkça belirtmemekle beraber karşı görüşte de bulunmayıp susarlar. Böylece o görüşü kabul etmiş sayılırlar. Buna da "Sükuti İcma" denir. İslam bilginlerinin büyük çoğunluğuna göre Sarih İcma dinî hükümler için kesin bir kaynaktır. Sükûti İcmaın kesin olup olmadığı tartışmalıdır.

İslam bilginlerinin büyük çoğunluğu aşağıdaki ayet-i kerime ve hadis-i şerifi İcma için dayanak göstermektedirler.

Allah Teala şöyle buyuruyor: "Kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Peygambere karşı çıkar, Müminlerin yolundan başkasına giderse onu döndüğü yolda bırakırız ve Cehennem'e sokarız. Orası ne kötü bir gidiş yeridir."[14]

Bu ayette, Müminlerin gittiği yolun uyulması gereken doğru yol olduğu belirtilmektedir. Bu yol, şüphesiz İslam bilginlerinin ayet ve hadislerin ışığı altında fikir birliği ettikleri yoldur.

Peygamberimiz de "Benim ümmetim sapıklık üzerinde birleşmez."[15] buyurmuştur.

D) Kıyas

Kıyas sözlükte, "bir şeyi başka bir şeyle ölçmek ve iki şey arasındaki benzerlikleri belirlemek"tir.

Dindeki anlamı ise Kitap, Sünnet veya İcmada hükmü bulunmayan herhangi bir meseleye, aralarındaki illet birliği sebebiyle bu kaynaklardan birinde yer alan

konunun hükmünü vermek demektir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "(Mûrisini öldüren) katil mirasçı olamaz."[16] Bunun sebebi, varis olan katilin bir an önce hakkına kavuşabilmek için yasak olan bir işi, öldürme işini aracı olarak kullanmasıdır. Böylece o da mirastan mahrum bırakılarak cezalandırılmaktadır.

İslam hukukçuları, aynı sebep kendisinde bulunduğu için vasiyet edeni öldüren vasiyet alacaklısının da vasiyetten mahrum olacağına hükmetmişlerdir.

İşte din ile ilgili hükümlerin delilleri ve dayanakları bunlardır. Bunlardan ilk ikisi olan Kitap ve Sünnet, dinde asıl kaynaklardır. Diğer ikisi yani İcma ve Kıyas, Kitap ve Sünnete racidir.

IV. İMAN

İmanın kelime anlamı, "tasdik etmek, herhangi bir şeye kesin olarak inanmak"tır. Dindeki anlamı ise "Peygamberimizin Allah tarafından haber verdiği kesin olarak bilinen şeylerin doğru olduğuna içten ve yürekten inanmak" demektir.

İman, icmali ve tafsili olmak üzere iki kısma ayrılır:

a) İcmali İman: İman edilecek şeylere kısaca ve toptan inanmaktır. Kelime-i Tevhid veya Kelime-i Şahadeti diliyle söyleyip kalbiyle de tasdik eden kimse kısaca ve toptan iman etmiş olur.

b) Tafsili İman: Bu da iman edilecek şeylerin her birine ayrı ayrı inanmaktır. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye, cennet ve cehennem'e, kaza ve kadere ayrı ayrı inanmak, bu bölüme girer.

İmanda esas olan, kalp ile tasdiktir. Bir kimse Allah'ı ve O'nun peygamberi vasıtasıyla göndermiş olduğu şeyleri kalbiyle tasdik eder, doğru olduğuna yürekten inanırsa, Mümin olur. Dil ile ikrar ise Mümin olduğunun, insanlar tarafından bilinmesi ve insanların, onun inanmış olduğuna şehadet etmeleri için gereklidir. "İman, dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir." meşhur sözü bunun için söylenmiştir. Yoksa kalbinde tasdik bulunan kimse Allah katında Mümindir.

O hâlde imanın rüknü, kalp ile tasdiktir. Bunun içindir ki kalbinde şüphe ve tereddüdü bulunan kimse, Kelime-i Şahadeti söylese bile Allah katında Mümin değildir.

Ayrıca iman, bir bütün olup bölünme kabul etmez. Yani, inanılması gerekli olan şeylerin bir kısmına inanıp da bir kısmını kabul etmemek olmaz.

A) Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet

Kelime-i Tevhid

لَا إِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ

"Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın Resulüdür." sözüdür. Bunun manası, İslam dininin itikad esaslarını kapsayacak kadar geniştir. Allah'ın varlığına ve O'ndan başka ibadet edilecek ilah olmadığına ve O'nun tarafından gönderilen her şeyin hak olduğuna inanmaktır. Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmek de, onun haber verdiği kesin olarak bilinen şeylerin doğru olduğuna inanmak demektir. Bunun içindir ki Kelime-i Tevhid, kalpteki imanın dıştaki belirtisi sayılmıştır.

Bir de Kelime-i Şahadet vardır ki o da şudur:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

"Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki Muhammed (as.), O'nun kulu ve Resulüdür."

Bunlardan birini diliyle söyleyip kalbiyle de tasdik eden kimse, iman etmiş ve Mümin olma şerefini kazanmış olur.

B) İman ile Amel Arasındaki Bağ

Allah'a ve Hz. Muhammed'in Allah tarafından getirip haber verdiği şeylere yürekten inanan kimse Mümindir. Böyle bir kimse, herhangi bir sebeple ibadet görevini yapmaz ve haram olan şeylerden sakınmazsa imanını yitirmiş olmaz. Çünkü iman ile amel, birbirinden ayrı şeylerdir. Başka bir ifade ile amel, imandan bir parça değildir.

Bunu bir örnekle açıklayalım: Günde beş vakit namaz kılmak, Müminlere farzdır, yani Allah'ın emridir. Namazın farz olduğuna inandığı hâlde, tembelliği yüzünden onu kılmayan kimse dinden çıkmış olmaz. Ancak, Allah'ın emrine uymadığı için günahkâr olur.

Amel, imanın bir parçası olmamakla birlikte iman ile amel arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Allah, ancak olgun Müminlerden razı olur. Olgun Mümin olmak için de iman ile birlikte ibadet etmek ve güzel ahlaka sahip olmak gerekir.

Hiç şüphe yok ki ibadet, imanın bir göstergesidir. Sadece, inandım demek yeterli değildir. Kalpteki iman ışığının sönmemesi için ibadet gereklidir. Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınmak, imanı kuvvetlendirir. İbadet görevini yapmayan kimsenin kalbindeki iman yavaş yavaş zayıflar ve Allah korusun, günün birinde sönebilir. Bu ise insan için en büyük bir kayıptır.

C) İmanın Sahih ve Makbul Olmasının Şartları

İmanın sahih ve makbul olması için üç şartın bulunması lazımdır:

a) İman ümitsizlik hâlinde olmamalıdır. Hayatı boyunca inanmamış olan bir

insanın, yaşama ümidi kalmayıp, ölümle burun buruna geldikten ve cehennemdeki yeri kendisine gösterildikten sonra iman etmesinin bir faydası yoktur.

b) İnanmış olan bir kimse, dinin kesin olan hükümlerinden herhangi birini inkâr edici söz ve davranışlarda bulunmamalıdır. Mesela, dinî hükümlerden olduğu kesin olan namaz, oruç, hac ve zekât gibi bir hükmü inkâr eden kimse —Allah korusun— imanını kaybetmiş olur. Çünkü dinin hükümleri bir bütündür, bunlardan birini inkâr etmek hepsini inkâr etmek demektir.

c) Dinî hükümlerin hepsinin güzel olduğunu kabul etmeli ve bunların arasında bir ayırım yapmamalıdır. Dinî hükümlerden herhangi birini beğenmemek imanın yok olmasına sebeptir.

D) İman, Huzur ve Mutluluk Kaynağıdır

İman, insanın en değerli hazinesidir. Karanlık ile aydınlık bir olmadığı gibi, inanan insan ile inanmayan insan da bir değildir. İnanan insanın, Allah katında ve insanlar yanında üstün yeri ve değeri vardır. Allah, Mümin olan kullarını sevdiği gibi, insanların güvenini kazananlar da bu inanan insanlardır.

İmanlı insan, huzurlu ve mutlu kişidir. Çünkü inanan insan, bir gün Allah'ın huzurunda yaptıklarının hesabını vereceğine inandığı için, Allah'a ve insanlara, hatta diğer canlılara karşı olan görevlerini en iyi bir şekilde yerine getirmeye çalışır. İşinde ve sözünde ölçülü olur. Her türlü aşırılıklardan sakınır. Ailesine, çevresine, tüm insanlara ve hatta hayvanlara karşı şefkat ve merhamet gösterir. Felaketler karşısında sarsılmaz, ümitsizliğe düşmez, Allah'a sığınır ve güvenir. Bütün bunlar, insanın huzurlu ve mutlu olmasını sağlar.

E) Tasdik Eden ve İnkâr Eden İnsanlar

İman yönünden insanlar üç kısımdır:

a) Mümin: Allah'a ve peygamberine inanan, peygamberin Allah tarafından haber verdiği her şeyin doğru olduğunu yürekten tasdik eden ve bu imanını dili ile de söyleyen kimsedir.

b) Kâfir: İslam'ın iman esaslarını kabul etmeyen, yani Allah'a ve peygamberine inanmayan kimsedir.

c) Münafık: Allah'a ve peygamberine inandığını söyleyip Mümin olarak göründüğü hâlde kalbiyle inanmayan, içi dışına uymayan kimsedir.

F) İman Esasları

İman esasları altıdır ve Amentü cümlesinde toplanmıştır. Amentü şudur:

اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَ مَلٰئِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ
تَعَالٰى وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ

رَسُولُهُ

"Ben, Allah'a, Allah'ın meleklerine, Allah'ın kitaplarına, Allah'ın peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, iyilik ve kötülüğün Allah'ın yaratmasıyla olduğuna, inandım. Öldükten sonra dirilmek haktır. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki Muhammed (as.) O'nun kulu ve resulüdür."

Şimdi bunları birer birer açıklayalım:

1. Allah'a İman

Ergenlik çağına gelmiş, aklı olan her erkek ve kadına ilk önce farz olan, Allah'ı bilmek ve O'na inanmaktır.

Allah vardır. O'nun varlığını anlamak ve bilmek için kendimize, kâinata ve kâinattaki yaratılış inceliklerine ve her şeyin yerli yerine konduğuna bakmak yeterlidir.

Evrende, (kâinatta) hiçbir şey kendiliğinden olmuş değildir. Mutlaka onu yapan ve ona şekil veren birisi vardır. Giydiğimiz elbise, kullandığımız eşya ve içinde oturduğumuz ev, bindiğimiz vasıta, bütün bunların bir ustası ve yapanı vardır. Bunun gibi bizi, bütün canlıları, kâinatı ve kâinattaki akıllara durgunluk veren bu düzeni elbette bir yapan ve yaratan vardır. İşte O, Allah'tır. Bizi yaratan ve yaşatan O'dur. Öldürecek ve tekrar diriltecek olan da yine O'dur. Bu sebeple bizim için ilk görev, O yüce yaratıcıyı tanımak ve O'na inanmaktır.

Allah, vardır ve birdir. O'ndan başka ilah yoktur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ

"İlahınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur. O, Rahman'dır, Rahimdir."[17]

Kâinattaki ahenk ve düzen, tabiattaki kanunların birbirine uygunluğu, Allah'ın birliğine, O'nun hiçbir surette eşi ve dengi bulunmadığına açık bir delildir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı, yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."[18]

a) Allah'ın Sıfatları

Allah Teala sıfatlarıyla bilinir ve tanınır. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın sıfatlarını

bildirmektedir. Çünkü Allah'ın zatını anlayıp kavramamız mümkün değildir. Zaten Allah, bununla da bizi yükümlü tutmamıştır.

Allah'ın sıfatları, zati ve subuti olmak üzere iki kısımdır. Bunların altısı zati sıfatlar, sekizi de subuti sıfatlardır ki toplamı 14'tür.

Zati Sıfatlar: Vücut, Kıdem, Bekâ, Vahdâniyet, Muhâlefetün li'l-havâdis, kıyam binefsihi.

Subuti Sıfatlar: Hayat, İlim, Semi', Basar, İrade, Kudret, Kelam ve Tekvin'dir.

Bunların kısaca anlamları şöyledir:

1. Zati Sıfatlar

Vücud: "Var olmak" demektir. Allah vardır ve varlığı zatının gereğidir. Bu itibarla Cenab-ı Hakk'a "Vâcibu'l-vucûd" denir. Allah, var olmakta ve varlığını devam ettirmekte hiçbir şeye muhtaç değildir.

Kıdem: Allah kadimdir, yani varlığının başlangıcı yoktur. Şu zaman yoktu da ondan sonra var oldu denemez. Varlığının başlangıcı olan bizleriz. Allah ise hiçbir şey yokken yine var idi.

Bekâ: "Allah'ın varlığının sonu olmaması"dır. Mesela biz, bir süre sonra yok olacağız. Allah'tan başka her şeyin belli bir süre sonra varlığı sona erecektir. Allah ise hiç ölmeyecek ve her zaman var olacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُۜ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Allah'ın zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz."[19]

Vahdaniyet: Allah birdir. Kur'an-ı Kerim'in en kısa surelerinden biri olan İhlâs suresinde şöyle buyrulmuştur:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

"(Ey Muhammed!) De ki: 'O, Allah'tır, bir tektir.' Allah samed'dir (her şey O'na muhtaçtır, O, hiçbir şeye muhtaç değildir). O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."[20]

Allah, zatında birdir, cüz ve parçası yoktur, sıfatlarında birdir, benzeri ve dengi yoktur, işlerinde birdir, eşi ve ortağı yoktur.

Muhâlefetün li'l-havâdis: "Sonradan olanlara benzememek" demektir.

Allah'a yaratıklarından hiçbiri benzemez. O, her şeyinde benzersizdir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Allah, hiçbir şeye benzemez. O, işiten ve görendir."[21]

Kıyam binefsihi: Allah zatıyla kaimdir. Varlığı zatının gereği olup başkasından değildir.

2. Subuti Sıfatlar

Allah'ın subuti sıfatları da şunlardır:

Hayat: Allah hakiki ve ezeli hayat ile diridir. Her canlıya O, hayat vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ

"Allah, O'ndan başka ilah olmayan, diri, her an yaratıklarını görüp gözetendir."[22]

İlim: "Bilmek" demektir. Allah, yerde ve göklerde olan her şeyi bilir. Hatta insanların gönüllerinde sakladıklarını da bilir. O'nun bilmediği hiçbir şey olmaz. Kâinat ve kâinatta olan her şey yokken onların hepsini, nasıl ve ne zaman olacaklarsa öylece bilir.

Semi': İşitmek demektir. Allah, her şeyi, uzaklık ve yakınlık söz konusu olmadan, işitir. Hatta içimizdeki fısıltıları da işitir. İşitmek için kulağa ihtiyacı yoktur.

Basar: Görmek demektir. Allah, her şeyi görür. O şeyin, uzakta ve yakında olmasıyla kapalı açık, aydınlık ve karanlık, küçük ve büyük olması fark etmez. Bizim, nerede ve ne yaptığımıza varıncaya kadar her şeyi görür. Görmek için bizim gibi göze muhtaç değildir.

İrade: Dilemek demektir. Allah diler ve dilediğini yapar. Dilediği her şeyi yapmada güçlük çekmeyeceği gibi bir yardımcıya da muhtaç olmaz.

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"Allah, bir şeyi dilediği zaman O'nun buyruğu sadece o şeye 'Ol.' demektir, hemen olur."[23]

Kudret: "Güç yetirmek" demektir. Allah'ın her şeye gücü yeter. Güç yetiremeyeceği, zorlanacağı hiçbir şey yoktur.

Kelam: "Söylemek" demektir. Allah, harf ve sese muhtaç olmadan söyler.

Kur'an-ı Kerim ve diğer semavi kitaplar O'nun sözüdür. Allah Teala, peygamberlere ve meleklere istediğini söylemiş ve duyurmuştur.

Tekvin: "Yaratmak" demektir. Kâinatı ve kâinattaki tüm varlıkları yaratan, yaşatan ve besleyip büyüten O'dur. O'ndan başka yaratıcı yoktur.

İşte bunlar, Cenab-ı Hakk'ın sıfatları olup, bu sıfatlarla Allah bilinir ve tanınır. Allah'a inanmak demek, bu sıfatların, Allah'ın zatı ile kaim olduklarına inanmak demektir.

b) Allah Sevgisi

Sevgilerin en yücesi Allah sevgisidir.

Annemizi, babamızı severiz. Çünkü onlardan ilgi ve sevgi görmüş, şefkat ve merhamet kanatları arasında büyümüşüz. Bizi büyütmede ve hayata hazırlamada hiçbir fedakârlığı esirgememişlerdir. Bunun için onları severiz.

Allah'ı niçin sevmeliyiz?

Şimdi düşünelim: Bizi yaratan ve sayısız nimetler veren kimdir? Bizi akıl ve düşünce gibi üstün yeteneklerle donatan ve diğer varlıkları hizmetimize veren kimdir? Hiç şüphe yok ki Allah Teala'dır. O hâlde, en çok sevgiye layık olan da O'dur. Bunun için O'nu her şeyden daha çok sevmeliyiz.

Allah'ı sevmek, O'nu bilmeye ve tanımaya bağlıdır. Çünkü insan, ancak bildiğini ve tanıdığını sever. Bunun için, Allah'ı sevenler ancak O'na inananlardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ

"İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp O'na koştukları eşleri ilah olarak benimseyenler ve onları, Allah'ı severcesine sevenler vardır. Müminlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir."[24]

Allah'ı nasıl sevmeliyiz?

Allah'ı seviyoruz demek yeterli değildir. Bunun bir belirtisi olmalıdır. O da, gönderdiği ve görevlendirdiği son peygamber Hz. Muhammed'e uymaktır. Onun izinden gitmek ve güzel ahlakı ile ahlaklanmaktır. Bu, aynı zamanda Allah'ın emirlerine uyup, yasaklarından da sakınmak demektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونٖي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

"Ey Muhammed, de ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin

ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, affeder ve merhamet eder.”[25]

Demek ki insanın, sadece Allah’ı seviyorum demesi yeterli değildir. Allah’ı sevmek demek, O’nun peygamberini de sevmek demektir. Peygamberini sevmek ise her işinde onu örnek almak ve sünnetine uymaktır.

İnsan, sevdiğini unutmaz. Allah’ı sevenler de O’nu unutmaz, daima anarlar. Bir insanın sevdiğini sık sık anması ve O’nun memnun olacağı davranışlarda bulunması kadar tabii ne olabilir?

Allah’ı ananları Allah da anar. Çünkü Allah, kendisi için yapılan hiçbir şeyi karşılıksız bırakmaz. O’nu seveni O da sever. O’ndan isteyeni O, boş çevirmez. O’na güveneni korur ve yüceltir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

فَاذْكُرُون۪ٓي اَذْكُرْكُمْ

“Siz beni anın, ben de sizi anayım.”[26]

c) Allah Korkusu

Allah, bize şah damarımızdan daha yakındır. Bizi her zaman ve her yerde görüp gözetmekte, yaptıklarımızı bilmektedir. Yerde ve göklerde O’na hiçbir şey saklı değildir. Hiç kimsenin göremeyeceği kapalı ve tenha yerlerde yaptıklarımızı görür, söylediklerimizi işitir. Hatta içimizden geçenleri bile bilir. Bir gün yaptıklarımızdan bizi sorguya çekecektir. İyi iş yapanları ödüllendirecek, kötülük işleyenleri ise cezalandıracaktır. O’nun katında, dünyada yaptıklarımızın hesabını verirken hiçbir şeyi gizlememiz mümkün olmayacaktır.

Allah’a böyle inanan kimse, elbette O’ndan korkar ve O’na derin bir saygı duyar.

Allah’tan korkmak demek, O’nun emirlerine uyup yasaklarından sakınmak demektir.

Allah korkusu dünya ve ahiret mutluluğunun temelidir. Allah’tan korkan ölçülü hareket eder. Her işinde dürüst olmaya ve herkese iyi davranmaya çalışır. Günah işlememeye ve herkesle iyi ilişkiler içinde olmaya çaba harcar. Yalnız insanlara değil, tüm canlılara merhamet eder. Çünkü yaptığı her işi Allah’ın gördüğünü ve bir gün bunları kendisinden soracağını bilir.

Allah korkusu insanı Allah’a yaklaştırır, O’nun rızasını kazanmasına ve cennetine girmesine vesile olur.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ
□﴿٤١﴾

“Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.”[27]

2. Meleklere İman

İmanın şartlarından birisi de Allah’ın meleklerine inanmaktır.

a) Meleklerin Mahiyeti ve Özellikleri

Melekler, Allah’ın nurdan yarattığı varlıklardır. Onlarda —bizlerde olduğu gibi— erkeklik ve dişilik yoktur. Yemez, içmez, yatıp uyumazlar, yorulmaz ve hastalanmazlar. Allah’ın dilediği kadar yaşarlar. Yerde, göklerde ve her tarafta bulunurlar. Devamlı insanlarla birlikte olanları da vardır.

Melekler, Allah’ın her emrini yerine getirir, yasaklarından sakınırlar. Gece gündüz O’na ibadet eder, dua ve niyazda bulunurlar.

Melekler, son derece kuvvetli ve süratli varlıklardır. Bizim yapamadığımızı onlar kolayca yapar, ulaşamadığımız yerlere çabucak ulaşırlar. Çeşitli görevleri olan meleklerin sayılarını ancak Allah bilir.

“Melekleri neden göremiyoruz? Melekler var olduklarına göre onları görmemiz gerekmez mi?” gibi sorular aklımıza gelebilir. Evet, melekler her yerde bulundukları hâlde onları göremiyoruz. Çünkü onlar nurani varlıklardır. Bizim gözlerimiz ise onları görebilecek şekilde yaratılmış değildir. Hem biz, sadece onları değil, var olduklarında şüphe olmayan daha pek çok şeyleri de göremiyoruz. Ruhumuz, bu göremediğimiz şeylerdendir. Ruhumuzu da göremiyoruz ama var olduğuna inanıyoruz. Her var olan şeyin görülmesi de gerekmez.

İşte melekler de ruhumuz gibidir, gözle görülmezler. Allah, bizim göremediğimiz melekleri peygamberlerine göstermiş ve onların aracılığıyla peygamberler Allah’tan mesajlar almışlar, Allah’ın kelamını işitmişlerdir. Kur’an-ı Kerim’de, Peygamberimize böyle gelmiştir ve Kur’an-ı Kerim’de onların var oldukları bildirilmiştir.

Bunun için biz, melekleri görmediğimiz hâlde onlara inanırız.

b) Meleklere İmanın faydaları

İman esasları, insanın, yaşayışında kendisine rehber edineceği ve daima hareketlerini ona uyduracağı prensiplerdir. Bu bakımdan meleklere iman, büyük önem taşımaktadır. Çünkü melek, insanı iyiliğe çağıran bir vasıtadır. Buna inanan insan, kendisini iyiliğe çağıran her sese kulak verir ve çağırılan yere gider.

Ayrıca, meleklerden bazıları devamlı olarak insanla beraber bulunur, insanın yaptığı iyilik ve kötülükleri yazarlar. Bunun için imanlı insan, sözlerine ve davranışlarına dikkat eder.

Diğer taraftan, insanın yaptıklarını yazan meleklerin, iyi şeyler yazmaları için

dikkatli olur ve her işinde dürüst olmaya özen gösterir.

c) Başlıca Büyük Melekler Şunlardır

Cebrail (as.): Allah'tan peygamberlerine vahiy ve kitap getiren, yani, elçilik yapan melektir.

Mikail (as.): Tabiat olaylarıyla ilgili görevleri bulunan melektir.

İsrafil (as.): Kıyametin kopması ve insanların öldükten sonra tekrar dirilmeleri için "sûr"a üflemekle görevlidir.

"Sûr" kelime olarak boru, üflenince ses çıkaran boynuz anlamına gelir. İsrafil (as.), keyfiyetini Allah'ın bildiği "Sûr" denilen bir araca üç defa üfleyecektir. Birinci üfleyişte Allah'ın diledikleri hariç, göklerde ve yerde bulunanlar dehşete kapılacaktır.[28] İkinci üfleyişte, Allah'ın dilediklerinden başka göklerde ve yerde kim varsa hepsi ölecek[29] üçüncü üfleyişte ise ölmüş olanlar mahşer yerinde toplanmak üzere dirilecektir.[30]

Azrail (as.): Can almaya memur olan melektir.

Ayrıca, devamlı olarak insanlarla beraber bulunan ve insanların yaptıkları iyilik ve kötülükleri yazan melekler de vardır. Bunlara: "Kirâmen Kâtibîn = Yazıcı Melekler" denir.

Meleklerin bazıları da öldükten sonra insanlara sorular sorarlar. Bunlara da, "Münker-Nekir" denir. Her ikisine birden "Münkereyn" de denir. Bilinmedikleri ve tanınmadıkları için bu adla anılmaktadırlar.

d) Cin ve Şeytan

Meleklerden başka Allah'ın cin ve şeytan gibi yine bizim göremediğimiz, fakat var olduklarında şüphe olmayan yaratıkları vardır. Bunların varlığını Kur'an-ı Kerim haber vermektedir. Kur'an-ı Kerim'in her haberi gibi bu da doğrudur.

Cin, insanoğlundan önce yaratılmıştır. Cinler, Allah'ın izniyle çeşitli şekillere girerler. Allah'ın izni olmadıkça kimseye bir zarar veremezler.

Cinler de biz insanlar gibi, Allah'ı tanıyıp, O'na ibadet etmekle yükümlüdürler.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Ben, cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."[31]

Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim, cinlerden bir kısmının, peygamberimizi Kur'an okurken dinleyerek iman ettiğini, sonra da gidip bunu diğer cin topluluklarına haber verdiklerini bildirmektedir.[32]

Şeytan da cinlerden olup göremediğimiz varlıklardan birisidir.

Şeytan, ilk insan ve ilk peygamber Âdem'den (as.) önce yaratılmıştır. Uzun

süre Allah'a ibadet etmiş ve melekler arasında yer almıştır.

Allah Teala, Âdem'i (as.) yaratınca meleklere, ona secde etmelerini emretmiş, bütün melekler bu emre uyarak Âdem'e (as.) secde etmişlerdir. Şeytan ise bu emre uymamış, "Ben ondan daha hayırlıyım, çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın."[33] diyerek Âdem'e (as.) secde etmemiştir.

Bunun üzerine Allah, "Öyle ise oradan çık, çünkü artık kovuldun."[34] buyurarak onu rahmetinden uzaklaştırmıştır. Şeytan, Allah'tan, insanların dirilecekleri güne kadar yaşama izni istemiş, bu da kendisine verilmiştir. Bundan sonra şeytan, yeryüzünde yaşayan insanları tüm imkânlarıyla Allah'a giden yoldan uzaklaştırıp sapıtacağını söyleyerek Allah'ın katından ayrılmıştır.

Kur'an'da "İblis" olarak da adı geçen şeytanı, Allah insanoğlunun düşmanı olarak tanıtmış ve böylece tanınmasını istemiştir.

Cinlerden iman etmeyenler de şeytanın yardımcılarıdır.

3. Kitaplara İman

İmanın şartlarından birisi de Allah'ın kitaplarına inanmaktır.

Allah, kitaplarını peygamberlerine vahiy yoluyla indirmiştir. Bu itibarla, kitaplardan önce kısaca vahyin ne olduğunu açıklayalım:

a) Vahyin Mahiyeti ve Çeşitleri

Dilcilere göre vahiy, gizli ve süratli söz, işaret ve ilham manalarına gelir.

Vahyin, dinî terim olarak manası, Allah'ın peygamberlerine dilediğini özel bir şekilde bildirmesidir.

Kur'an-ı Kerim'de[35] vahyin çeşitlerinden şu üçü bildirilmektedir:

a) Allah, dilediklerini dilediği kulunun kalbine doğrudan doğruya çok çabuk bir şekilde yerleştirir. Buna "Vahy-i Hafî = Gizli Vahiy" veya "Vahy-i Gayr-ı Metluvv = Kelimeler Hâlinde Okunmayan Vahiy" denir. Peygamberimizin, Kur'an-ı Kerim'den başka "Allah Teala şöyle buyuruyor." dediği sözleri, bu tür vahiylerdendir ve "Hadis-i Kudsi" diye bilinir.

Buna göre, "Hadis-i Kudsi"nin manaları, Allah tarafından peygamberine vahyedilmiş, o da bunları kendi sözleriyle ifade etmiştir.

b) Vahyin bir çeşidi de, perde arkasından, peygamberin duyduğu sözlerdir. Bu tür vahiyde peygamber, bir şey görmeden kendisine vahyedilen sözleri işitir. Musa (as.), Tur dağında ağaç arkasından kendisine vahyedilen Allah sözünü böyle işitmişti.

c) Melek Cebrail'in (as.) peygamberlere getirdiği vahiydir. Buna "Vahy-i Metlüvv = Okunarak Kelimeler Hâlinde Gelen Vahiy" denir. Vahyin en yüksek derecesi budur. Bu bakımdan, vahiy denilince de akla bu gelir. Kur'an-ı Kerim, peygamberimize böyle nazil olmuştur. Yani Cebrail (as.), Kur'an-ı Kerim'i

kelimeler hâlinde ayet ayet, sure sure getirmiştir.

Vahiy, sadece peygamberlere mahsustur, peygamberlerden başkasına vahiy gelmez.

Allah'ın veli kullarına bazı hâllerde gelen ilham ile vahyi birbirine karıştırmamak lazımdır. Esasen velilere gelen ilham, peygamberlere gelen ilhamdan da farklıdır. Vahiy ile meydana gelen ilim kesindir. Vahye uymak, herkes için zorunludur. Peygamberler, kendilerine gelen vahyi olduğu gibi duyurmakla yükümlüdürler.

Velilere gelen ilham ise böyle değildir. İlham, vahiy gibi kesin bilgi ifade etmez. Allah tarafından geldiği kesin olarak bilinen, Kitap ve Sünnete de uygun olan ilhama velinin kendisi uyabilirse de bu, başkaları için delil olmaz. Kitap ve Sünnete aykırı olan ilhama ise veli de uyamaz. Çünkü dinî konularda ölçü, Kitap ve Sünnet'tir.

Vahiy hakkındaki bu kısa açıklamadan sonra şimdi kitaplarla ilgili bilgilere geçelim:

b) İlahi Kitaplar ve Sayfalar

Allah, yarattığı insanı başıboş bırakmamış, dünya ve ahirette mutlu olmasını sağlayacak yolları, peygamberleri aracılığıyla göstermiştir. Peygamberler de vahiy yoluyla Allah'tan aldıklarını aynen tebliğ etmişlerdir. Peygamberlerin Allah tarafından getirdiklerini ilahi ve semavi kitaplar oluşturmaktadır.

Allah tarafından peygamberlere gönderilen kitaplardan bazıları birkaç sayfadan meydana gelen küçük kitaplardır. Bunlara sahifeler anlamına gelen "Suhuf", diğerlerine dört büyük kitap denir.

Sayfalar:

10 sayfa, Âdem'e (as.),

50 sayfa, Şit'e (as.),

30 sayfa, İdris'e (as.),

10 sayfa, İbrahim'e (as.) indirilmiştir.

Bugün bu sayfalardan hiçbiri mevcut değildir.

Büyük Kitaplar:

Zebur, Davud'a (as.),

Tevrat, Musa'ya (as.),

İncil, İsa'ya (as.),

Kur'an-ı Kerim de Muhammed'e (as.) indirilmiştir.

Bu kitaplardan, Davud'a (as.) gönderilmiş bulunan Zebur'dan birkaç Mizmar

kalmış, diğerleri kaybolmuştur.

1. Tevrat (Ahd-i Atik)

Bugün elde bulunan Tevrat'ın, Musa'ya (as.) nazil olan ilahi kitabın aynı olduğu söylenemez. Sonradan değişik kimseler tarafından yazılmış, ilave ve çıkartmalar yapılmış bir kitap hâline gelmiştir. İçinde asıl Tevrat'tan parçalar da olabilir.

Çünkü Musa'dan (as.) sonra birçok savaşlarla İsrailoğulları parçalanmış ve egemenliklerini yitirerek uzun yıllar esir hayatı yaşamışlardır. Ayrıca, Süleyman'dan (as.) sonra gelen Yahudi hükümdarlarının çoğu Hz. Musa'nın dinini terk etmişti. Bu yüzden Tevrat'ın asıl nüshası korunamamış, kaybolmuştur.

Hz. Musa'nın dinini terk eden Yahudi hükümdarlarından biri, daha sonra tekrar Hz. Musa'nın dinine dönmüş, bunun zamanında yaklaşık milattan 622 yıl evvel Azrâ adındaki bir kâhin, kendisinin yazdığı bir kitabı Tevrat diye ortaya koymuştur.

İşte bugün, Yahudilerin elinde bulunan ve "Ahd-i Atik" adını taşıyan kitabın durumu budur. Bu kitabın, ilahi kitap olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Tevrat'ın İbranice, Yunanca ve Samirice olmak üzere üç meşhur nüshası bulunmakta, bunlar da birbirini tutmamaktadır.

Esasen Kur'an-ı Kerim, Tevrat'ın değiştirildiğini bildirmektedir.[36]

2. İncil (Ahd-i Cedit)

İncil'in de Tevrat gibi asıl ve sahih bir nüshası yoktur. Bugün Hıristiyanların elinde bulunan ve "Ahd-i Cedit" adını taşıyan kitaplar, Hz. İsa'ya Allah tarafından gönderilen İncil değildir. Hz. İsa'dan çok sonra değişik kimseler tarafından yazılmış kitaplardır. Hâlen, Hıristiyanlarca İncil olduğu kabul edilen dört ayrı incil nüshası birbirini tutmamakta, birinde bulunan bahisler diğerinde yer almamaktadır.

Bilindiği üzere Luka, Matta, Yuhanna ve Markos isimli şahısların yazdığı dört İncil vardır. Bunların dışında daha pek çok İncil ortaya atılmışsa da, Miladi 325 yılında İznik'te toplanan ruhani meclis tarafından diğerleri yakılmış, sadece bu dört tanesi bırakılmıştır.

Ancak Kur'an-ı Kerim, Allah tarafından peygamberimize indirildiği gibi korunmuş ve ondan da bize tevatür yoluyla gelmiştir. Bugün elde mevcut yegâne semavi kitap, Kur'an-ı Kerim'dir ve kıyamete kadar da hiçbir değişikliğe uğramadan devam edecektir.

Biz Müslümanlar, Allah'ın Kur'an-ı Kerim'den önce Tevrat, İncil ve Zebur adlı büyük kitaplar ile bazı sahifeler indirmiş olduğuna iman ederiz. Ancak bugün, elde bulunan bu isimlerdeki kitapların, bütünüyle ilahi kitap olduğunu kabul etmiyoruz. Çünkü bunlar tahrif edilmişlerdir.

3. Kur'an-ı Kerim'in Nazil Oluşu

Peygamberimize ilk inen ayetler, Kur'an-ı Kerim'de Alak suresinin ilk beş ayetidir. Bu ayetler peygamberimize Hira Mağarası'nda bulunduğu sırada inmiştir.

Peygamberimiz, zaman zaman evinden ayrılarak Mekke'nin kuzey doğusunda bulunan Hira Mağarası'na çekilir, burada bazen günlerce kalarak ibadet eder, düşüncelere dalardı. Miladın 610'uncu yılının Ramazan ayında mağarada bulunduğu sırada Cebrail adındaki melek kendisine gelerek Alak suresinin ilk beş ayetini getirmiş ve peygamber olarak görevlendirildiğini bildirmiştir.

Bu ayetler şunlardır:

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾
اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْؕ ﴿٥﴾

"(Ey Muhammed), yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı alaktan yarattı. Oku! Senin Rabbin en cömert olandır. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediğini öğretendir."

Kur'an-ı Kerim toptan nazil olmamıştır. Kısa kısa bölümler (ayetler ve sureler) hâlinde inerek 23 senede tamamlanmıştır.

İnen bölümleri peygamberimiz vahiy kâtiplerine yazdırıyor, bunlar Ashab tarafından da ezberleniyordu.

Kur'an-ı Kerim'den her bölüm indikçe bunun nereye konacağını peygamberimiz vahiy kâtiplerine bildiriyor, onlar da onu gösterilen yere yazıyorlardı. Çünkü Kur'an-ı Kerim, toptan inmediği gibi mushafta yazılı olduğu şekilde sıra ile de inmemiştir. Bazen bir sure tamamlanmadan başka bir sureye ait ayetlerin indiği de olmuştur. Nitekim ilk nazil olan ayetler ilk surede yer almamış, 96'ncı sureye konmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in bir kısmı peygamberimize Mekke'de iken nazil olmuş, bir bölümü de hicretten sonra Medine'de inmiştir. Mekke'de nazil olan surelere Mekki, Medine'de nazil olan surelere de Medeni denir. Buna göre Kur'an-ı Kerim'in 114 suresinden 87'si Mekke'de, 27'si de Medine'de nazil olmuştur. Bir surenin nerede nazil olduğu surenin baş tarafında o surenin adıyla birlikte yazılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'in Yazılışı ve Mushaf Hâline Getirilişi

Vahyolunan ayetler Peygamberimiz ve Müslümanlar tarafından ezberlenirken diğer taraftan da Peygamberimizin emriyle vahiy kâtipleri tarafından da yazılıyordu. Dört Halife (Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali b. Ebî Tâlib), Zeyd b. Sâbit, Ubeyy b. Ka'b, Hâlid b. Ebî Sufyân (Allah hepsinden razı olsun) peygamberimizin vahiy kâtibi olarak görevlendirdiği Sahabilerdir.

Vahiy kâtipleri Kur'an ayetlerini ince taşlar, kürek kemikleri, hurma dalları ve deriler üzerine yazıyorlardı. Çünkü henüz kâğıt yoktu. Peygamberimiz, inen ayetlerin doğru yazılıp yazılmadığını kontrol etmek üzere ayetleri okuyor ve vahiy kâtiplerine okutuyordu. Böylece Kur'an-ı Kerim daha peygamberimiz zamanında yazılma ve ezberlenme suretiyle korunmuştu.

Hz. Ebu Bekir'in halifeliği zamanında Yemame'de yetmiş kadar hafızın şehit edilmesi üzerine Halife, Ashabdan vahiy kâtipliği yapmış olan Zeyd b. Sâbit'in başkanlığında bir komisyon kurdu. Bu komisyon gerek vahiy kâtiplerinin yazdıklarına, gerekse Kur'an'ın inişi sırasında onu ezberlemiş bulunanların hafızalarına başvurarak büyük bir dikkat ve titizlikle Kur'an'ı bir mushaf hâlinde toplayıp yazmıştır. Bu nüsha, asıl nüsha olarak halifenin yanında korunmuştur.

Mushaf Nüshalarının Çoğaltılması

Hz. Osman'ın halifeliği sırasında fetihlerin genişlemesiyle bazı yerlerde okuyuş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunun üzerine Halife, Hz. Ebu Bekir zamanında Kur'an'ın mushaf hâline getirilmesi çalışmalarını büyük bir başarı ile sonuçlandırmış bulunan Zeyd b. Sâbit'in (Allah ondan razı olsun) başkanlığında bir komisyon kurdu. Bu komisyon, Hz. Ebu Bekir zamanında yazılan ve peygamberin eşi Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'nın yanında bulunan asıl nüshayı alarak 7 nüsha kadar çoğaltmıştır. Halife, bu nüshaları muhtelif İslam merkezlerine göndermiş ve böylece yanlış okuyuşların önü alınmıştır. O dönemde yazılmış olan bazı Kur'an-ı Kerim nüshaları, günümüze de ulaşmıştır.

İşte Kur'an-ı Kerim, peygamberimize vahyolunduğu gibi yazılmış, mushaf hâline getirilmiş, pek çok Müslüman tarafından ezberlenmiş ve günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan intikali sağlanmıştır. "Doğrusu Kur'an'ı Biz indirdik, O'nun koruyucusu da Biziz."[37] ilahi vadi gerçekleşmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in Özellikleri

Sözlükte okumak demek olan Kur'an, "Allah tarafından peygamberimize vahyedilen, peygamberimizden itibaren de nesillerden nesillere tevatüren nakledilmiş, mushaflarda yazılı bulunan ilahi bir kitaptır." diye tarif edilmiştir.

Bu tarife göre Kur'an-ı Kerim'in özellikleri şunlardır:

1. Kur'an Peygamberimize Vahyedilmiştir

Kur'an-ı Kerim, Allah tarafından Cebrail adındaki melek aracılığıyla peygamberimize Arapça olarak indirilmiş bir kitaptır. Allah kelamıdır. Onun dil yönünden üstünlüğüne erişmek mümkün değildir. Bu husus, O'nun ilahi olduğuna inanmayan Arap edipleri tarafından da kabul edilmiştir. Bunun içindir ki Kur'an'ın Allah kelamı olduğunda şüphesi olanlar onun küçük bir bölümünün benzerini meydana getirmeye davet edilmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır:

وَاِنْ كُنْتُمْ فٖي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖۖ وَادْعُوا شُهَدَٓاءَكُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ

"Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sure getirin, eğer iddianızda doğru iseniz, Allah'tan başka yardımcılarınızı da çağırın."[38]

Kur'an'ın ilk nazil olduğu yıllarda pek çok kimse bu çağrıya uyarak onun herhangi bir bölümünün benzerini ortaya koymaya çalışmışsa da başaramayarak aciz kalmışlardır.

2. Tevatür Yoluyla Nakledilmiştir

Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın sözü olduğunda şüphe olmadığı gibi, peygamberimize vahyolunduğu gibi hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar tevatür yoluyla geldiğinde de şüphe yoktur.

Tevatür, "yalan üzerine birleşmeleri sayıca mümkün olmayan bir topluluğun bir bilgiyi aktarması" demektir.

Kur'an-ı Kerim, peygamberimizden itibaren nesilden nesile bu yolla aktarılarak bize kadar gelmiştir. Bu mazhariyet, Kur'an'dan başka hiçbir kitaba nasip olmamıştır.

3. Kur'an Mushaf Hâlinde Yazılmıştır

Kur'an-ı Kerim, yukarda da belirtildiği üzere, sure sure, ayet ayet nazil olmuştur. İnen ayetler ezberlenmiş ve de yazılmıştır. Yazılanlar daha sonra birleştirilerek mushaf hâline getirilmiştir. Bu da Kur'an'ın bir başka özelliğidir.

4. Kur'an'ın Manası Gibi Lafzı da İlahidir

Kur'an-ı Kerim, her yönüyle büyük bir mucizedir. Yalnız manası itibariyle değil, lafızları bakımından da mucizedir. Çünkü o, Hz. Muhammed'in sözü değil, Allah kelamıdır. Bu itibarla hiçbir kimsenin onun bir benzerini ortaya koyması mümkün değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır:

"De ki andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirine destek de olsalar, onun benzerini getiremezler."[39]

Ancak, bütün uğraşmalara rağmen Kur'an-ı Kerim'in kısa bir süresinin bile benzerini yapmak mümkün olmamıştır. Bundan sonra da olmayacaktır. Çünkü O, Allah sözüdür.

Böylece Kur'an-ı Kerim'in, sadece mana yönünden değil, o manayı ifade eden sözler (lafızlar) bakımından da büyük bir mucize olduğu anlaşılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'e Karşı Görevlerimiz

Kur'an-ı Kerim'e karşı görevlerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğunu tasdik etmek.

Kur'an-ı Kerim insan sözü değil, Allah'ın gönderdiği son kitaptır. Onun hem lafzı hem de manası mucizedir.

b) Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek.

Kur'an-ı Kerim Allah kelamı olduğu için sözlerin en yücesi ve en güzelidir. Dünya ve ahirette mutluluğa götüren yol, hiç şüphe yok ki Kur'an'ın gösterdiği yoldur. Bunun için Kur'an'ı öğrenenler peygamberimiz tarafından övülmüş:

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

"En hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve onu başkalarına öğretendir."[40] buyrulmuştur. Peygamberimizin bu övgüsüne erişmek için ilk Müslümanlar inen Kur'an ayetlerini ezberliyor ve başkalarına da öğretiyorlardı.

Kur'an'ı öğrenmek, okumasını öğrenmek ve manasını anlamaya çalışmak demektir. Kur'an-ı Kerim'i hatasız okuyabilmek için tecvidini de öğrenmek lazımdır.

Namazın farzlarından biri de kıraattir, yani Kur'an okumaktır. Kur'an okumadan kılınan namaz sahih değildir. Bu itibarla namaz sahih olacak kadar Kur'an öğrenmek farzdır.

c) Kur'an-ı Kerim'in söylediklerini yapmak.

Kur'an-ı Kerim'i okuyup öğrenmekten maksat, ayetleri üzerinde düşünmek ve buyruklarını yapmaktır. Kur'an bunun için nazil olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوٓا اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ

"(Ey Muhammed!) bu Kur'an, ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler, aklı olanlar ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır."[41]

Bunun için her Müslüman, Kur'an okumasını öğrenmeli ve onun öğütlerine kulak vermelidir. Kur'an'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmadan, onun öğrettiği yüksek ahlak ile ahlaklanmaya çalışmadan yalnızca onu okumakla ona karşı olan görev yerine getirilmiş olmaz. Bunun örneği Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçer:

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"Yalan sözden kaçının"[42] buyruluyor. Bu ayetleri okuyup da yalan

konuşmaktan ve yalan yere şahitlik yapmaktan sakınmayan kimse istenileni yapmış ve Kur'an'a karşı görevini yerine getirmiş olmaz.

4. Peygamberlere İman

a) Peygamberler ve Peygambere Olan İhtiyaç

İmanın altı esasından birisi de peygamberlere inanmaktır.

Peygamber, Farsça bir kelime olup, "haber götüren" demektir. Dindeki manası ise Allah'ın insanlara doğru yolu göstermek üzere görevlendirdiği seçkin insandır. Peygamber, Allah'ın kendisine vahyettiğini insanlara duyurur, Allah ile kulları arasında elçilik yapar.

Peygamberlerin bir kısmına kitap indirilmiştir. Onlara "resul" denir. Çoğulu "rusül"dür. Bir kısmına da kitap indirilmemiştir. Bunlar, kendilerinden önceki peygamberlere inen kitaplarla amel eder ve o kitapları tebliğ ederler. Bunlara da "nebi" denir. Çoğulu "enbiya"dır. Bu tarife göre, kendisine kitap indirilen resule nebi de denir. Fakat bir başka peygambere indirilen kitap ile amel eden ve o kitabı tebliğ eden nebiye resul denmez. Başka bir ifade ile her resul, aynı zamanda nebidir. Fakat her nebi, resul değildir.

İnsanların peygamberlere ihtiyacı vardır. Çünkü insan, aklıyla her şeyi bilemez. Bizi ve kâinatı yaratan Allah Teala'yı aklımız ile bulabilirsek de, O'na nasıl ibadet edeceğimizi, O'nun emirlerinin ve yasaklarının neler olduğunu bilmemiz mümkün değildir. Bunları bize bildiren, peygamberlerdir. Bunun içindir ki Allah, kendilerine peygamber göndermediği, emir ve yasaklarını peygamberlerle bildirmediği kimselere azap etmeyeceğini Kur'an-ı Kerim'de haber vermiştir.43

b) Peygamberlerin Görevleri ve Sıfatları

Peygamberler, Allah ile kulları arasında elçilik yaptıklarına göre görevleri, Allah'ı tanıtmak, O'na nasıl ibadet edileceğini bildirmek, Allah'ın emir ve yasaklarını duyurmaktır. Bunun için gönderilmişlerdir. Bütün peygamberler bu görevlerini eksiksiz olarak yerine getirmişlerdir.

Peygamberler bizim gibi insanlardır. Ancak, Allah'ın seçkin kulları oldukları için birtakım sıfatları vardır. Bu sıfatlar, vacib ve caiz olmak üzere ikiye ayrılır.

c) Peygamberlerde Bulunması Vacib Olan Sıfatlar

1. Sıdk: "Doğruluk" demektir. Peygamberler doğru ve dürüst insanlardır. Kesin olarak yalan söylemez, hile ve haksızlık yapmazlar. Din adına ne söylemişlerse hepsi Allah'tandır ve hepsi de doğrudur. "Oldu" dedikleri şey olmuş, "Olacak" dedikleri ise olacaktır.

Peygamberler, sadece peygamber olduktan sonra değil, peygamber olmadan önce de yalan söylememişler ve kimseyi aldatmamışlardır.

2. Emanet: Güvenilir olmaktır. Peygamberler her yönden güvenilir insanlardır. Aldıkları görevleri gereği gibi yapmış, kendilerine emanet edileni istenildiği gibi korumuş, hıyanette bulunmamışlardır.

3. Tebliğ: "Duyurmak" demektir. Peygamberler Allah tarafından kendilerine vahyedilmiş olan her şeyi eksiksiz olarak insanlara duyurmuşlardır. Esasen bu, onların peygamberlik görevidir.

4. Fetanet: Akıllı ve zeki olmaktır. Peygamberler en akıllı ve en anlayışlı insanlardır. Çünkü akıllı olmasalar görevlerini yapamazlar.

5. İsmet: "Günahtan korunmuş olmak" demektir. Peygamberler örnek oldukları için Allah onları günah işlemekten korumuştur. Bu sıfat, Peygamberlerden başkasında bulunmaz, yani peygamberlerden başkası masum değildir.

Peygamberler hakkında vacib olan yani onlarda bulunması gerekli bu beş sıfat, aynı zamanda onların kibir, hased, riya ve benzeri kötü huylardan da arınmış olmalarını gerektirir.

Peygamberler hakkında caiz olan sıfatlara gelince, bunlar, aynı zamanda diğer insanlarda da bulunan sıfatlardır.

Peygamberler de insan oldukları için bizim gibi yer, içer, uyur, yorulur ve tabii ihtiyaçlarıyla meşgul olurlar. Ömürleri sona erince de ölürler. Nitekim ölmüşlerdir.

d) Kur'an-ı Kerim'de İsmi Geçen Peygamberler

İlk Peygamber Âdem (as.) ile son peygamber Muhammed (sas.) arasında pek çok peygamber gelmiş ve geçmiştir. Bunların kesin sayılarını ancak Allah bilir. Çünkü Kur'an'da bir kısım peygamberlerin ismi bildirilmiş, ismi bildirilmeyen daha pek çok peygamberin olduğu ifade edilmiştir. Biz, Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlere inanır, sayılarını Allah'a bırakırız.

Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen peygamberler 25 tane olup şunlardır:

Âdem, İdris, Nuh, Hud, Salih, Şuayb, İbrahim, Lut, İshak, İsmail, Yakub, Yusuf, Musa, Harun, Davud, Süleyman, Eyyüb, Zülkifl, İlyas, Elyesa, Zekeriya, Yunus, Yahya, İsa ve Muhammed'dir (as.).

Bunlardan başka Kur'an'da Zulkarneyn, Lokman ve Üzeyir'in de isimleri geçmektedir. Fakat bunların peygamber oldukları ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunlar da peygamber, bazılarına göre ise peygamber değil, velidirler. Bunların peygamber oldukları kabul edilirse, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen peygamberlerin sayısı 28 olmuş olur.

e) Peygamberlerin Tebliğ Ettikleri Dinlerde Aynı Olan Esaslar

Hz. Âdem'den itibaren son peygamber Hz. Muhammed'e (sas.) gelinceye kadar

gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri din Tevhid dinidir. Tevhid dininde birtakım esaslar vardır ki bunlar hiçbir peygamberde değişmemiştir. Bunlar, yukarda geçen imanın 6 esasıdır.

Bütün peygamberlerin tebliğ ettikleri dinlerin ruhu ve gayesi, dini korumak, nefsi korumak, aklı korumak, nesli korumak ve malı korumaktır.

Ancak hedef ve gaye bu beş esası korumak olmakla beraber, ibadetlerin şekilleriyle, helal ve haram ile ilgili bazı hükümler bütün peygamberlerde aynı olmayıp, insanlığın gelişmesine ve zamanın ihtiyaçlarına uygun olarak değişmiştir.

f) Mucize ve Keramet

Peygamberleri Allah tayin eder, insan çalışmakla peygamber olamaz. Allah, insanlar arasından seçerek gönderdiği peygamberleri, peygamber olduklarını ispat için mucize ile teyit etmiştir.

Mucize: Peygamber olarak görevlendirildiğini söyleyen kimsenin bu sözünde doğru olduğunu ispat etmek için Allah'ın kudretiyle göstermiş olduğu olağanüstü olaydır.

Mucize, "bir peygamberin peygamberliğinin şahidi" demektir.

Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber mucize gösteremez.

Tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana gelen her olay mucize değildir. Tarifinden de anlaşılacağı üzere, olayı gösteren kimse peygamber olduğunu söyler ve kendisinden istenilenin de aynısını gösterirse, mucize olur.

Şayet, bu olağanüstü olayı gösteren kimse peygamber olduğunu söylemiyorsa buna keramet denir. Velinin kerameti, tabi olduğu peygamber için bir mucize demektir. Böyle bir olayın, inanmayan kimselerden meydana gelmesi de mümkündür. Buna da "İstidrac" denir.

Her peygamber, kendisinden istenilen mucizeyi göstermiştir. Bizim peygamberimizin de gösterdiği mucizeler vardır.

g) Peygamberimizin Mucizeleri

Peygamberimizin en büyük mucizesi hiç şüphe yok ki Kur'an-ı Kerim'dir.

Her peygamber, mucize olarak zamanında en ileri dereceye ulaşmış olan şeyin daha mükemmelini göstermiştir. Peygamberimizin yaşadığı asırda ise Arap Yarımadasında ün yapan şey, edebiyat ve şiir idi. Güzel konuşmak ve şiir yazmak, Araplar arasında çok yaygın idi. Beğenilen yazılar ödüllendirilmek üzere Kâbe'nin duvarına asılıyordu. İşte böyle bir zamanda, hiç kimseden ders almayan, hatta okuma yazma bilmeyen peygamberimizin mübarek ağzından Kur'an ayetleri dökülüyordu. Ondaki düzgün cümleler ve ifade üstünlüğü onu duyan şair ve edipleri hayrete düşürüyordu. Kur'an için "Sihirdir", "şiirdir" diyenler oldu ise

de Kur'an onlara meydan okudu: "En küçük bir suresine benzer getirin dedi", getiremediler. Çünkü Kur'an, insan sözü değil, Allah kelamıdır.

Peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'den başka mucizeleri de vardır. Bunlardan birisi, ayın ikiye bölünmesi mucizesidir. Bu şöyle olmuştur: Mekkeliler, peygamberimizden, kendilerine bir mucize göstermesini, ayın ikiye bölünmesini istediler. Peygamberimiz de onlara istedikleri bu mucizeyi göstermiş, herkes ayın ikiye bölündüğünü görmüştür.[44]

Peygamberimizin mucizelerinden bir diğeri de, kendisine takdim edilen kızartılmış koyun etinin zehirli olduğunu haber vermiş olmasıdır. Olay şöyle olmuştur:

Medine-i Münevvere'nin yakınında bulunan Hayber fethedilince, Hayber halkından bir Yahudi kadını bir koyun kızartmış ve zehir katarak peygamberimize getirmişti. Peygamberimiz arkadaşlarına, "Etten yemeyiniz" buyurdu. Daha sonra da eti pişiren kadını getirterek sordu:

—Bu koyunu zehirlemişsin. Kadın:

—Sana kim haber verdi. Peygamberimiz:

—Şu elimdeki et parçası haber verdi, buyurdu. Kadın:

—Evet, zehirledim, dedi. Peygamberimiz:

—Niçin zehirledin, buyurdu. Kadın:

—Düşündüm ki gerçekten peygamber ise ona zarar vermez, değilse ölür, biz de kurtuluruz, dedi.[45]

Peygamberimizin geçmiş ve geleceğe ait olayları haber vermesi de onun mucizelerindendir. Nitekim Bedir savaşından önce bu savaşta pek çok kimsenin öldürüleceğini isimleri ve yerleriyle birlikte önceden haber vermiş ve haber aynen çıkmıştır.[46]

h) Peygamberimizin Özellikleri

Bütün peygamberler, peygamber olmak itibariyle aralarında bir fark yoktur. Aralarında ayırım yapmadan hepsinin peygamberliğine inanır ve hepsinin de Allah tarafından gönderilmiş olduklarını gönülden tasdik ederiz.

Ancak, Allah'ın kendilerine verdiği bazı özellikler sebebiyle aralarında üstünlük söz konusudur. İşte bizim peygamberimiz bazı özellikleri sebebiyle diğer peygamberlerden üstündür.

Bu özellikler şunlardır:

1. Peygamberimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Diğer peygamberler bir millete, bir kabileye gönderilmişken bizim peygamberimiz tüm insanlara peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Bazılarının sandıkları gibi o, yalnız Arapların değil, bütün insanların peygamberidir.

2. Peygamberimizin getirdiği din, son dindir.

Peygamberimizin tebliğ ettiği İslam dini, en son ve en mükemmel dindir. Bundan sonra başka bir din gönderilmeyecek ve bu din hiçbir değişikliğe uğramadan yaşayacaktır.

3. Peygamberimiz son Peygamberdir.

Peygamberimiz, peygamberlerin sonuncusudur. Ondan sonra başka peygamber gönderilmeyecektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا

"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilir."[47]

Peygamberimizin vefatından sonra bazı kimseler Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmışlarsa da bunlar tarihe "Yalancı Peygamberler" diye geçmişlerdir. "Müseylemetü'l-Kezzâb = Yalancı Müseyleme" bunlardan biridir.

4. Peygamberimiz, ümmeti en çok olan peygamberdir.

Peygamberler içerisinde ümmeti en çok olan peygamber, bizim peygamberimizdir.

Bunlar ve daha birçok özellikleri sebebiyledir ki peygamberimiz, peygamberlerin en üstünü olmuştur.

5. Ahirete İman

İmanın altı şartından birisi de ahirete inanmaktır.

a) Ahiret Ne Demektir?

Allah'tan başka her şeyin bir sonu vardır. Dünyanın da bir gün sonu gelecek, o da canlılar gibi bir gün yok olacaktır. Hiç ölmeyecek, baki kalacak, yalnız Allah'tır.

Dünyanın sonu gelince, Allah Teala İsrafil'e (as.) emredecek, o da "Sûr"a üfürecektir. Bu üfürüşle yer yerinden oynayacak ve bütün canlılar ölecektir. Ancak Allah'ın istedikleri kalacak, onlar da daha sonra öleceklerdir. İşte dünyanın sonu budur.

Kur'an-ı Kerim'de kıyamet günü şöyle anlatılır:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

"Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Çünkü kıyamet gününün sarsıntısı müthiş bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiğinden vazgeçer. Her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir hâlde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir, fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir."[48]

b) Kıyamet Ne Zaman Kopacaktır?

Kıyametin kopacağı muhakkak olmakla birlikte zamanını Allah'tan başka kimse bilemez. Peygamberimiz de bu hususta bilgisi olmadığını söylemiştir.

Kesin olarak bilinen bir şey varsa o da, bir gün yer ve göklerin düzeni bozulacak, güneş dürülüp sönecek, yıldızlar dağılıp dökülecek, denizler kaynayıp birbirine karışacak, dağlar birbirine çarparak parçalanacak ve her şey altüst olup bütün âlem (evren) yıkılacaktır. Bunda şüphe yoktur. Çünkü bunu Kur'an-ı Kerim bildirmiş, peygamberimiz de haber vermiştir.

c) Öldükten Sonra Dirilmek

Kıyamet koptuktan sonra her şey yok olacak, Allah'tan başka hiç bir canlı kalmayacaktır. Evren bir süre böyle bomboş kaldıktan sonra Allah, İsrafil'i (as.) yaratacak, ikinci kez "Sûr"a üfürmesini kendisine emredecektir. İsrafil (as.) ikinci kez "Sûr"a üfürünce bütün yaratıklar yeniden dirilecek, kabirlerinden kalkıp mahşer yerinde toplanacaklardır. Buna, "Öldükten sonra dirilme" denir. Hesap, sual, mizan, sırat, cennet ve cehennem bundan sonradır.

İşte bu yeniden diriliş ile başlayan ve sonsuza kadar devam edecek olan zamana “Ahiret Günü” denir.

Ahiret gününe iman etmek, bunlara inanmak demektir. Bunların hepsi haktır, hepsi olacaktır.

“Öldükten sonra dirileceğimizi aklımız almıyor” diyenler vardır. Bunlar dünyaya nasıl geldiklerini düşünmemişlerdir. Hiç yokken bizi yaratan Allah, öldükten sonra tekrar diriltmeye kadirdir. Kur’an-ı Kerim, öldükten sonra diriltmenin, hiç yokken var etmeye nisbetle daha kolay olduğunu bildirmektedir. Gerçi kolaylık ve zorluk bize göredir. Allah için bunlar söz konusu değildir. O’nun bir şeye sadece “ol” demesi yeterlidir, o, hemen oluverir.

d) Ahirete İmanın Faydaları

Öldükten sonra tekrar dirileceğine ve dünyada yaptıklarının hesabını bizzat Allah’a vereceğine inanan bir insan, Allah’ın emirlerini dinler, yasaklarından sakınır. Peygamberimizi örnek alarak onun sünnetine uyar, güzel ahlakıyla ahlaklanmaya özen gösterir. Ailesine, milletine ve vatanına karşı tüm görevlerini yerine getirir. Akraba ve komşularına iyi davranır. Hile ve haksızlıktan, başkalarını aldatmaktan sakınır. Elinden geldiğince herkese iyilik yapmaya çalışır.

Hesap gününde değil yaptıklarından, içinde sakladıklarından da sorguya çekileceğine inanan bir insan, davranışlarına dikkat edeceği gibi, kalbini de her türlü kötü duygulardan arındırmaya çalışır.

e) Ölüm, Kabir ve Kıyamet

Ölüm: Her canlı bir gün ölecektir. Bu, Allah'ın emridir. Ancak hiç kimse nerede ve ne zaman öleceğini bilemez. Yaşlandıktan sonra ölenlerimiz olduğu gibi, çok genç yaşta bu acıyı tadanlarımız da vardır.

Ölmek, ruhun, bedeni terk etmesi ve insanın bu dünyadan ahirete göç etmesi demektir.

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِۜ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

"Her canlı ölümü tadacaktır. Şüphesiz kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metaından başka bir şey değildir."[49]

Kabir: Ölen kimsenin konulduğu (defnedildiği) yer demektir. Buna mezar da denir. Burası dünya hayatıyla ahiret hayatı arasında bir geçiş yeridir.

Kabirde sual haktır. Ölü, kabre konulduğunda kendisine iki melek gelir. Bunlara, "Münker-Nekir" denir. Ölüye, "Rabbin kim? Peygamberin kim? Dinin ne?" diye sorarlar.

Mümin olan kimse bu sorulara, "Rabbim Allah, peygamberim Muhammed (as.), dinim İslam" cevabını verir. Melekler bu cevabı alınca sevinir ve ölüyü kutlarlar. Artık kabir bu kimse için cennet bahçelerinden bir bahçe olur ve o, cennet hayatının tadını daha burada iken tatmaya başlar.

İnanmamış olan ise bu sorulara cevap veremez. Bu kimse için kabir, cehennem çukurlarından bir çukur olur ve o, cehennem azabının acısını burada tatmaya başlar. Nitekim Peygamberimiz bu konuda,

إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ اَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ

“Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur.”[50] buyurmuştur.

Sual için kabir şart değildir. Herhangi bir şekilde ölmüş ve kabre konulamamış olanlara, mesela suda boğulmuş veya yanıp kül olmuş olanlara da sorulur.

Ancak, peygamberlere ve çocuk yaşta ölmüş olanlara sual yoktur.

Mahşer: Öldükten sonra dirilen insanların toplanacağı yer demektir.

Kabirlerinden kalkacak olan insanların mahşer yerine gelmeleri kolay olmayacaktır. Dünyadaki ibadet ve iyiliklerine göre bir kısmı en süratli bir şekilde mahşer yerine gelirken, yaya olarak hatta yüzüstü sürünerek gelecek olanlar da vardır.

Mahşer yerinde toplanan insanların bir kısmı Arş’ın gölgesinde gölgelenecek, bir kısmı da günahları nisbetinde terlere boğulacaklardır.

Kıyamet günü öyle bir gündür ki bugünün dehşetinden peygamberler bile Allah’a sığınmışlardır.

Bugün herkese kendi derdi yetecek, yanı başında bulunacak en yakını ile bile ilgilenme imkânı bulamayacaktır.

Kur’an-ı Kerim’de bugünden şöyle söz edilmektedir:

وْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِۙ ﴿٣٤﴾ وَاُمِّهِ وَاَبِيهِۙ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِۜ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ
مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِۜ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌۙ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾
وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌۙ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌۜ ﴿٤١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

“O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır. O gün birtakım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar, kâfirlerdir, günahkârlardır.”[51]

Kıyamet günü, ödül ve ceza günüdür. Allah’a inanıp O’nun buyruklarına uyanlar ve yasaklarından sakınanlar, o gün Allah tarafından ödüllendirilecek, inanmayanlar ise cezalandırılacaklardır. İnsanın dünyada yaptığı en küçük iyilik karşılıksız bırakılmayacak, zerre kadar kötülük de unutulmayacaktır.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۜ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."[52]

O gün Müminler sevinecek, kâfirler ise "Keşke toprak olaydık" diyeceklerdir.

f) Amel Defteri

Mahşer yerinde toplanan insanlara, dünyada yaptıkları iyilik ve işledikleri kötülüklerin yazılı olduğu amel defterleri dağıtılacaktır. Dünyada Kirâmen Kâtibîn meleklerinin yazıp hazırladıkları bu defterlerde insan iyi veya kötü her ne yapmış ise hepsini bulacak ve "Vay hâlimize, bu nasıl kitapmış, küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş..."[53] diyeceklerdir. Bu defterler, cennetlik olanlara sağ taraflarından, cehennemliklere de sol taraflarından verilecek ve "Kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter."[54] denilecektir.

g) Hesap

İnsanlar mahşer yerinde uzun süre kalacaklar, sabırsızlıkla ve heyecanla hesabın başlamasını bekleyeceklerdir. Nihayet peygamberimizin Allah'a yalvarmasıyla hesap başlayacaktır. Hiç kimsenin hakkı kaybolmayacak ve hiç kimseye de haksızlık yapılmayacaktır.

Peygamberimiz, o gün "Kişi ömrünü ne yolda tükettiğinden, vücudunu nerede yıprattığından, malını nerede kazanıp nereye harcadığından, bildiği ile ne amel ettiğinden sorguya çekilmedikçe yerinden ayrılamayacağını"[55] bildirmişlerdir.

Mizan: Hesap görüldükten, alacaklılara hakları verildikten sonra herkese dünyada yaptığı iyilik ve kötülüğü bildirilmek üzere mizan, keyfiyeti Allah tarafından bilinen bir terazi kurulur. Burada kişinin yaptığı iyilikler ve kötülükler tartılır. İyiliği ağır gelenler kurtulur, kötülüğü ağır basanlar ise perişan olurlar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازٖينُهُۙ ﴿٦﴾ فَهُوَ فٖي عٖيشَةٍ رَاضِيَةٍۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازٖينُهُۙ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌۜ ﴿٩﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْۜ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

"O gün kimin tartıları ağır gelirse, işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Tartıları hafif olana gelince işte onun anası (yeri yurdu) Hâviye'dir. Nedir o Hâviye bilir misin? Kızgın ateş."[56]

Sırat: Sırat, cehennem üzerine kurulmuş kıldan ince ve kılıçtan keskin bir köprüdür.

Bu köprüden nasıl geçilecek? Evet, Müminler köprüden geçerken köprü onlara amelleri nisbetinde genişleyecek, rahat bir şekilde geçeceklerdir. İnanmayanlar ise köprüden geçemeyecekler, cehenneme düşeceklerdir.

h) Cennet ve Cehennem

Cennet, mükâfat yeridir. Allah Teala buraya kendisini tanıyan, emirlerine uyup yasaklarından sakınanları koyacaktır. Cennete giren, orada istediği her nimeti bulacaktır. Müminler, Allah'ın cemalini burada görecekler ve temelli olarak cennette kalacaklardır.

Cehennem ise azap yeridir. Allah Teala'yı tanımayanlar ve O'na karşı gelenler, burada bitmek tükenmek bilmeyen bir şekilde azap edileceklerdir. Müminlerden günahkâr olup affedilmeyenler de günahları nisbetinde azap gördükten sonra cehennemden çıkıp cennet'e gireceklerdir.

Cennet ile cehennem hâlen mevcut olup yerleri konusunda kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır.

ı) Allah'ın Rahmeti

Rahmet, "esirgemek ve korumak" demektir. Allah Teala bütün yaratıkları, özellikle insanları korur ve esirger. Çünkü O, "Rahman ve Rahim"dir. Rahman'dır, dünyada tüm yaratıklara merhamet eder. Rahim'dir, ahirette inananlara sonsuz rahmeti olacaktır. Cenab-ı Hakk'ın bu iki sıfatı besmelede yer almakta ve birçok ayette geçmektedir.

Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır, var oluşumuz ve sayamayacağımız kadar nimetlere erişmiş olmamız, onun rahmetinin bir sonucudur.

Allah'ın biz kullarına olan merhameti yanında anne şefkati bile önemsiz kalır. Bir savaşta alınan esirler arasında emzikli bir kadın da vardı. Ancak bu kadın çocuğunu yitirmişti. O, göğsünde biriken sütü sağıyor, çocuklara veriyordu. Bu kadın esirler arasında çocuğunu bulunca hemen onu alıp bağrına basmış ve derin bir şefkâtle emzirmeye başlamıştı. Bunu gören peygamberimiz orada bulunanlara:

—Şu kadın çocuğunu ateşe atar mı, diye sordu.

—Hayır, gücü yettiği sürece atmaz, dediler.

Peygamberimiz,

—İşte Allah Teala kullarına bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha merhametlidir.[57] buyurdu.

Allah, dünyada olduğu gibi ahirette de Mümin kullarına merhamet edecektir. Ahiretteki rahmeti, dünyadaki merhametine nisbetle daha çok olacaktır. Çünkü Allah Teala rahmetini yüze bölerek, birini yeryüzüne indirmiş, doksan dokuzunu ise yanında tutmuş, ahirete bırakmıştır. Bütün canlıların birbirlerine acımalarına, annelerin yavrularını şefkatle bağırlarına basmalarına, bu bir rahmet sebep olmaktadır.

Ahiret günü, Allah'ın Mümin kullarına olan merhametini gören inkârcılar bile ümitleneceklerdir.

i) Kıyamet Gününde Peygamberimizin Şefaati

Şefaat demek, günahkâr Müminlerin bağışlanmaları, günahsız olanların ise daha üstün dereceler almaları için peygamberlerin ve Allah'ın sevgili kullarının Allah'a yalvarmaları demektir.

Kıyamet günü Allah'ın izniyle bütün peygamberler şefaat edeceklerdir.

Kıyamet günü mahşer yerinde insanlar çok bunalacaklar ve kendilerine şefaatçi aramaya başlayacaklardır. Önce ilk insan ve ilk peygamber Âdem aleyhi's-selam'dan başlamak üzere bütün peygamberlere başvuracaklardır. Peygamberlerin hepsi de kendilerine henüz izin verilmediğini söyleyerek şefaat edemeyeceklerini bildireceklerdir. Nihayet halk son peygamber Muhammed'e (sas.) gidecek ve şefaat etmesini isteyeceklerdir. O, Allah'tan izin aldıktan sonra şefaat edecek, hesap ancak bundan sonra başlayacaktır. Daha sonra da diğer peygamberler, Allah'ın sevgili kulları, şehitler, âlimler de şefaat edeceklerdir.

Peygamberimiz, o gün, imanla ölmüş olan herkese şefaat edecektir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ شُفِّعْتُ، فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ خَرْدَلَةٌ.
فَيَدْخُلُونَ، ثُمَّ أَقُولُ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ

"Kıyamet günü olduğunda ben şefaat ederim. 'Ya Rabbi, gönlünde hardal tanesi kadar imanı olanları cennet'e koy' diye dua ederim, bunlar, cennet'e girerler. Sonra 'Ey Rabbim, hardal tanesinden az imanı olanları da cennet'e koy' diye yalvarırım."[58]

Şefaati inkâr eden, şefaatten mahrum olur. Allah izin vermedikçe de kimse şefaat edemez.

6. Kader ve Kaza'ya İman

İmanın şartlarından birisi de kaza ve kadere inanmaktır.

Kader: Allah’ın ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve yerini, niteliklerini ve özelliklerini önceden bilmesi ve takdir etmesi demektir.

Kaza: Allah’ın ezelde takdir buyurduğu şeylerin zamanı gelince takdir ettiği şekilde onları yaratması demektir.

Başka bir ifade ile kader, Allah’ın kanunları, ölçüleri, kaza ise işlerin o kanun ve ölçülere göre meydana gelmesidir.

Her şeyi takdir edip yaratan Allah Teala’dır. Çünkü O’ndan başka yaratıcı yoktur. Allah, olmuş ve olacak her ne varsa onları önceden biliyor. Zamanı gelince onlar da O’nun bilgi ve takdirine uygun şekilde meydana geliyor. O’nun bilgi ve takdiri dışında hiçbir şey meydana gelmez. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُص۪يبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا ف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır.”[59]

قُلْ لَنْ يُص۪يبَنَٓا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

“De ki Allah’ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez. O, bizim Mevlamızdır. İnananlar Allah’a güvensin.”[60]

İşte kader ve kaza budur.

Kaza ve kader denilince akla Allah’ın İlim, İrade ve Tekvin sıfatları gelmelidir. Allah Teala biliyor ve yaratıyor.

Her şey Allah’ın dilemesiyle ve yaratmasıyla oluyor, bunda şüphe yoktur. Ancak akla şöyle bir soru da gelebilir: “Mademki her şey Allah’ın takdiri ile oluyor, o hâlde biz, yapılması emredilen şeyleri yapmadığımız, yapılmaması istenilen şeyleri de yaptığımız için neden sorumlu oluyoruz? Çünkü biz bunları Allah’ın takdiriyle yapıyor veya yapmıyoruz.”

Şimdi akla gelebilen bu soruyu cevaplandıralım: Allah Teala insanları yaratmış, onlara akıl, irade ve güç vermiştir. İnsan, aklıyla ve iradesiyle iyi olanı seçmesi ve kötü olandan sakınması gerekir. İnsanın bu seçme ve sakınma gücüne “İrâde-i Cüziyye” denmektedir. Bu irade ve isteğimizi hangi tarafa sarf eder, hangi tarafı tercih edersek, Allah da onu irade ve isteğimize uygun şekilde yaratır. “Allah böyle takdir etmiş, ben ne yapabilirim? deyip de günah olan bir şeyi yapmaya kalkışamayacağımız gibi, böyle kötü bir işi yaptıktan ve mesela —Allah korusun— adam öldürdükten sonra “Ben ne yapayım, Allah’ın takdiri böyle

imiş" diyerek de mazeret gösteremeyiz. Çünkü biz, yaptığımız işleri yapmadan önce de, yaptıktan sonra da kaza ve kadere isnat edemeyiz. Biz, irade ve isteğimizi o yöne sarf etmek suretiyle Allah'ın takdirinin bu şekilde tecelli etmesine sebep olduğumuzdan dolayı sorumlu oluruz.

Bunu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz:

Bir astronomi uzmanı, yaptığı hesap sonucu güneşin tutulacağını tespit ederek önceden haber veriyor. Günü gelince de güneş tutuluyor.

Şimdi güneş, bu uzman haber verdiği için mi tutuluyor? Yoksa güneş tutulacağı için mi uzman bunu önceden tespit edip bildiriyor?

Başka bir ifade ile astronomi uzmanının, güneşin tutulacağını bildirmesi mi güneşin tutulmasına sebep oluyor? Yoksa güneşin tutulacağı mı uzmanın önceden bunu, bildirmesine sebep oluyor.

Şüphesiz, güneşin tutulacağı, uzmanın bunu tespit edip önceden haber vermesine sebep olmuştur, yoksa uzman bunu haber verdiği için güneş tutulmuş değildir.

İşte, bizim yapacağımız işleri Cenab-ı Hakk'ın önceden bilmiş olması da bunun gibidir. Yani, biz, kendi irademizle yaptığımız işleri Cenab-ı Hak sınırsız ilmiyle önceden bilip takdir ediyor. Yoksa O, bildiği için biz onları yapmak zorunda kalmıyoruz. Esasen, bizimle ilgili olarak ne takdir ettiğini de bilmiyoruz. Bir şeyi yapmaya ve yapmamaya karar verirken, hiçbir baskı hissetmeden kendi hür irademizle karar veriyoruz.

a) Kaza ve Kadere İmanın Faydaları

Kaza ve kadere imanın, insan hayatı üzerinde önemli etkileri vardır. Kadere iman eden kimse sabırlı olur. Elinde olmayan sebeplerle karşılaştığı felaket ve musibetler karşısında bunalıma düşmez. Bu, Allah'ın takdiridir der ve sabreder. Kendi hatası yüzünden başına gelenlerden ise pişman olur, yanlış tutum ve davranışlarından vazgeçerek Allah'a sığınır ve O'ndan yardım ister, ümitsizliğe düşmez.

b) Tevekkül ve Çalışmanın Önemi

Tevekkül Nedir?

Tevekkül, insanın, Allah'a itimat etmesi ve O'na bağlanmasıdır. Bu, insan için ruhi bir güçtür.

İnsanı yaratan ve ona pek çok nimetler veren Allah'tır. İnsan, her işinde O'na güvenmek ve kendisine düşeni yaptıktan sonra neticeyi O'ndan beklemek durumundadır. Bunun en güzel örneği çiftçidir. O, vaktinde usûlüne göre tarlasını eker, sonra Allah'a tevekkül eder. Böyle yaptığı takdirde Allah, o kimseyi rızıklandırır. Nitekim Peygamberimiz,

"Sizler Allah'a gereği gibi tevekkül etseydiniz (sabahleyin) aç olarak gidip (akşamleyin) tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırırdı."[61] buyurmuştur. Bu da açıkça gösteriyor ki tevekkül etmek için kendisine düşeni yapmak ve çalışmak şarttır. Çünkü yatarken kuşların rızıkları ayaklarına gelmiyor. Karınlarını doyurmak için Allah'ın yarattığı rızkı arayıp buluyorlar. O hâlde tevekkül, insanın kendisini ihmal etmesi ve çalışmayı bırakarak "nasıl olsa Allah benim rızkımı verecektir" demek değildir. Her hususta olduğu gibi tevekkül hususunda da en güzel örnek, peygamberimizdir. O, her işinde kendisine düşeni yaptıktan sonra Allah'a tevekkül etmiştir.

Peygamberimize, "Deveyi bağlayıp da mı, yoksa salıverip de mi Allah'a tevekkül edeyim?" diye sorana, "Deveni bağla da öyle tevekkül et." buyurmuştur.[62]

Böyle yapan, yani her türlü tedbiri aldıktan sonra Allah'a tevekkül eden kimse, istediği sonucu elde edemeyince üzülmez, "Ben, bana düşeni yaptım, Allah takdir etmedi" der, teselli bulur. Bu inanca sahip olmayan kimse ise her işte tereddüt eder, hiçbir şeye başlayamaz.

Çalışmanın Önemi

Allah Teala, her canlının rızkını vereceğini vadetmiş ve bu rızkın elde edilmesi için de birtakım sebepler yaratmıştır. Bu sebeplere yapışmak ve Allah'ın takdir ettiği rızkı arayıp bulmak, insanın görevidir. "Rızkım varsa beni bulur" deyip oturmak, sonra da "Ben Allah'a tevekkül ettim, benim rızkımı verecektir" demek yanlıştır. Buna tevekkül denmez. Allah, rızkını arayana ve çalışana verir. Kaza ve kadere güvenip de çalışmayı bırakmak ve gerekli olan tedbiri almamak doğru olmadığı gibi, sebeplere sarılmayı, çareler araştırmayı tevekküle engel saymak da caiz değildir. "Çalışmak bizden, vermek Allah'tan" sözü, kadere imanın tam manasını ifade eder. Esasen insan için ancak çalıştığının karşılığı vardır. Kur'an-ı Kerim böyle diyor.

c) Rızık ve Ecel

Rızık: Allah Teala'nın canlılara yiyip içmek ve hayatlarını devam ettirmek üzere verdiği şeylere rızık denir.

Rızkı yaratan da veren de yalnız Allah'tır. Çünkü O'ndan başka rızık verici yoktur.[63] İnsan rızkını hangi yoldan isterse Allah Teala o yoldan verir. Ancak helal olmayan yollara ve çarelere başvurursa suç işlemiş olur. Çünkü Allah Teala rızık için helal ve meşru yolların seçilmesini emrediyor ve şöyle buyuruyor:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا

"Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerden helal ve temiz olanlarından yiyin."[64]

Herkes kendi rızkını yer. Hiç kimse bir başkasının rızkını yiyemeyeceği gibi başka birileri de onun rızkını yiyemez.

Ecel: Allah Teala, yarattığı her canlı için belli bir yaşama süresi koymuştur. Bu sürenin, yani ömrün sonuna ecel denir.

Her ne suretle olursa olsun ecel dediğimiz bu vakit gelince ölüm olayı meydana gelir, bir dakika bile sonraya kalmaz. Yaratan ve yaşatan Allah olduğu gibi, öldüren de yani ölümü yaratan da O'dur. O'ndan başka yaratıcı ve öldürücü yoktur.

Ecel birdir. Öldürülmüş olan veya bir kazada hayatını kaybetmiş olan insan da eceliyle ölmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

İBADET

I. İBADET

İbadet, Allah'a saygı ile boyun eğmek ve emirlerine itaat etmek demektir.

İbadet, saygı ve itaatin en yüksek derecesidir. Böyle bir saygı yalnız Allah'a yapılır. Çünkü bizi yaratan ve çeşitli nimetler vererek yaşatan O'dur. Öyle ise saygı ve itaatin en yüksek derecesi olan ibadet, bütün varlığımızı kendisine borçlu olduğumuz yüce Allah'ın hakkıdır.

İbadetin ruhu niyettir. Kalbin bütünüyle Allah'a yönelmesi ve bağlanmasıdır. Ruhsuz beden bir işe yaramadığı gibi, niyetsiz ibadetin de değeri yoktur.

Bu sebeple, ibadetin, hem beden, hem de ruhla yani bütün varlığımızla şuurlu olarak ve samimi bir niyetle yapılması esastır.

A) İbadete İhtiyacımız Vardır

Bizi yoktan var eden Allah, vücudumuzu gören gözler, işiten kulaklar gibi mükemmel organlarla donatmış, diğer canlılardan farklı olarak bize akıl ve fikir vererek varlıklar arasında seçkin bir duruma yükseltmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de konu şöyle ifade buyrulmuştur:

قُلْ هُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَليلًا مَا تَشْكُرُونَ

"(Ey Muhammed!) de ki: Sizi yaratan, sizin için kulaklar, gözler ve kalpler var eden O'dur. Ne az şükrediyorsunuz."[65]

Bunlardan başka, hayatımızı devam ettirebilmemiz için içtiğimiz sudan, teneffüs ettiğimiz havaya kadar bize sayılamayacak derecede nimetler ihsan etmiş, kâinatta birçok varlığı emrimize ve hizmetimize vermiştir.

Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de,

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا

"Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz."[66] buyurarak bize vermiş olduğu nimetlerin çokluğuna dikkatimizi çekmiştir.

Biz, insan olarak bize yapılacak küçük bir iyiliğe bile teşekkür etme ihtiyacını duyarız. Bu duygu, insanın yapısında var olan bir özelliktir.

Bazı hayvanlar bile, kendilerini yedirip içiren ve barındıran insanlara karşı bağlılık gösterdikleri hâlde, yaratıkları içinde seçkin bir yeri olan insanın, bunca nimetler karşısında duygusuz kalması, bunları kendisine veren Allah'a teşekkür etmemesi nasıl düşünülebilir?

İşte ibadet, Allah'a, O'nun yüce zatına yaraşır bir şekilde en üstün saygının gösterilmesi ve bize verdiği sayısız nimetlerine karşı kendisine borçlu olduğumuz teşekkür görevinin yerine getirilmesidir.

İnsanın böyle bir davranışta bulunması yaratılışının gereğidir. Doğru düşündüğümüz takdirde vicdanımız da bize bunu emreder.

Nitekim peygamberimiz, Allah'ın büyüklüğü ve sayısız lütufları karşısında daha çok teşekkür etme gereğini duyarak geceleri bile kendisini ibadete vermiştir.

Hz. Âişe (ra.) diyor ki:

Peygamberimiz, mübarek ayakları şişinceye kadar geceleri ibadet ederlerdi. Bunun üzerine kendisine:

—Ey Allah'ın Resulü, geçmişte ve gelecekteki günahların bağışlandığı hâlde niçin böyle yapıyorsunuz, diye sorulduğunda, o:

—Rabbime şükredici bir kul olmayayım mı, diye cevap vermiştir.[67]

Esasen yaratılışımızın hikmeti, dünyaya gelişimizin gayesi, Allah'ı tanımak ve O'na ibadet etmektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."[68]

Mükemmel bir düzen içinde işleyen kâinatta hiçbir şeyin başıboş olmadığını, her şeyin bir gayeye yönelik olarak görevini yaptığını görüyoruz.

Bütün varlıklar, yüce yaratıcı tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirirken, en güzel bir surette yaratılan, yerde ve göklerdeki birçok varlıklar hizmetine sunulan insanın ibadet görevini en iyi bir şekilde yapması gerekmez mi?

Allah'ın emri olan ibadet, dinî bir görevdir ve Allah'ın kulları üzerindeki hakkıdır. İbadet, Allah'ın emrettiği ve peygamberimizin öğrettiği şekilde yapılması gerekir. Bu sebeple, ibadetlerde azaltma veya çoğaltma olamayacağı gibi herhangi bir değişiklik de söz konusu olamaz.

B) İbadetlerin Faydaları

Allah'a, ibadete layık yegâne varlık O olduğu için ibadet etmeli, bu üstün görevi yalnız O'nun emrini yerine getirmek ve rızasını kazanmak için yapmalıdır.

Allah katında makbul olan ibadet, böyle çıkar düşüncesi olmadan samimi bir niyet ve ihlasla yapılan ibadettir.

Bununla beraber, ibadette bizim için maddi ve manevi pek çok faydalar olduğu da bir gerçektir. Allah Teala bizim ibadetimize muhtaç değildir, fakat bizim ibadete ihtiyacımız vardır. İbadetin faydası da bize aittir.

Bu sebeple, ilerde ilgili bölümlerde ibadetlerin faydaları hakkında gerekli bilgiler verilecektir. Ancak burada kısa bir açıklama yapmamızda yarar vardır.

İbadet, insanı Allah'a yaklaştıran en güzel vasıta, bir kulun dünyada erişebileceği makamların en yücesidir. Hayatımızın en değerli zamanları, ibadetle geçirdiğimiz vakitlerdir.

İbadet, ruhumuzu yüceltir, kalbimizi kötü düşüncelerden, organlarımızı günah kirlerinden arındırır. Davranışlarımızı düzelterek bizi ahlaken olgunlaştırır.

İbadet, ebedi saadet yurdu cennetin anahtarı olan imanımızı korur. İbadetsiz iman, açıkta yanan lamba gibi korumasız kalır, günün birinde sönebilir. Bu sebeple ibadetlerin, en kıymetli varlığımız olan imanımızın korunmasında çok önemli yeri vardır.

İnsan, hayatta çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. Bazen ümitsizliğe ve bunalıma düşer. Böyle durumlarda ibadetle bunalımlardan kurtulur. Çünkü ibadet sayesinde Allah'a yönelir, bütün ümitlerin söndüğü anda O'nun sonsuz rahmetine sığınır ve böylece huzura kavuşur.

İbadet, Müminlere Allah katında değer kazandırır. İbadet görevlerini yerine getirmeyenler bu nimetten mahrum kalır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ

"(Ey Muhammed!) de ki: İbadetiniz olmasa Rabbim size ne diye değer versin."[69]

Namaz kılmak için abdest almak şarttır. Bu ise günde birkaç defa temizlenmek demektir. Temizliğin, insan sağlığı için ne kadar faydalı olduğunu hepimiz biliyoruz.

Oruç, başta sindirim sistemi olmak üzere birçok organı dinlendirir, insanda şefkat ve merhamet duygularını harekete geçirir.

Zekât, sosyal yardımlaşma yönünden topluma birçok fayda sağlar.

Hac, dünyanın her tarafından gelen, dilleri ve renkleri ayrı olan Müslümanları kutsal topraklarda bir araya getirerek İslam kardeşliğini evrensel bir hâle getirir.

Bunlar, ibadetlerin fert ve topluma sağladığı faydaların bazılarıdır.

Eğer biz, Allah'a karşı ibadet görevlerimizi yerine getirir, O'nun sevgisini kazanırsak, Allah, bize, dünyadaki nimetlerinden çok daha fazlasını ahirette verecek ve bizi cennette sonsuz mutluluğa erdirecektir.

C) İbadetin Çeşitleri

İbadetler, bedenî, mali, hem mali ve hem de bedenî olmak üzere üç çeşittir:

1. Bedenî İbadetler

Bedenle yapılan ibadetler demektir. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi.

Beden ile yapılan ibadetleri her Müslümanın bizzat kendisinin yapması gerekir, başkasını vekil edemez. Yani bir kimse, başkasının yerine namaz kılamaz, oruç tutamaz.

2. Mali İbadetler

Bunlar, mal ile yapılan ibadetlerdir. Zekât, fıtır sadakası vermek ve kurban kesmek gibi.

Mal ile yapılan ibadetlerde başkasını vekil ederek bu ibadeti yerine getirmek caizdir. Zengin bir Müslüman, zekâtını kendi eliyle fakire verebileceği gibi, vekil ettiği birisi vasıtasıyla da verebilir.

3. Bedenî ve Mali İbadetler: Hem beden hem de mal ile birlikte yapılan ibadetlerdir. Hac, böyle bir ibadettir.

Hac kendisine borç olan kimsenin, bu ibadeti bizzat yapması lazımdır, başkasını vekil edemez. Ancak, zengin olduğu hâlde hacca gidemeyecek derecede hasta, sakat, çok yaşlı veya gitmesine mani başka bir özrü bulunan kimse, kendi yerine bir başkasını göndererek haccını yaptırabilir.

II. İSLAM

İslam, Hz. Muhammed'in (sas.) Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen şeyleri kalp ile tasdik edip, bunlardan iş ve davranışla ilgili olanları yapmaktır.

Yani İslam, dinin bütün hükümlerini kalbiyle inanarak kabul etmek, bu inancını diliyle de ifade edip gereğini yapmaktır.

İslam kelimesinin tarifinden de anlaşılacağı üzere, Müslümanlık sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda inancın gereği olan dinî emirleri ve ibadet görevlerini yerine getirerek inandığını söz ve hareketleriyle göstermektir.

A) İslam'ın Şartları

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

بُنِيَ الإسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"İslam beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır."[70]

Bu hadis-i şeriften açıkça anlaşıldığı gibi İslam'ın şartları beştir.

Bunlar:

1. Kelime-i Şahadet: Allah'tan başka kulluk edilecek ilah bulunmadığına, Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik etmek. Yani bu anlamı taşıyan "Kelime-i Şahadet"i diliyle söylemektir.

İslam'ın birinci şartı olan "Kelime-i Şahadet" şudur:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

"Eşhedü en lâ ilâhe illellah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resulüh." Kelime-i Şahadet, kalpteki imanın dil ile ifadesidir.

2. Namaz kılmak: Ergenlik çağına gelen ve akıllı olan her Müslümanın günde beş vakit namaz kılmasıdır.

3. Zekât vermek: Zengin olan Müslümanların mal ve paralarının belirli bir miktarını her yıl fakirlere vermeleridir.

4. Hacca gitmek: Yine gücü yetenlerin ömürlerinde bir defa hac görevini yerine getirmeleridir.

5. Ramazan Orucunu tutmak: Ergenlik çağına gelen ve akıllı olan Müslümanların her yıl Ramazan ayında oruç tutmalarıdır.

İslam'ın diğer dört şartı olan namaz, oruç, zekât ve hac, bundan sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

B) Mükellef

Mükellef

İslam dini, mükellef olan insanlardan bazı şeyleri yapmalarını, bazı şeyleri yapmamalarını istemiş, bazı şeyleri de yapıp yapmamakta onları serbest bırakmıştır.

Böyle, dinin emrettiği şeyleri yapmak ve yasakladığı şeylerden sakınmakla yükümlü olan, ergenlik çağına gelmiş akıllı insana mükellef denir.

İslam dini akla hitap eder. Bu sebeple, aklı olmayan deliler ile ergenlik çağına gelmemiş çocuklar mükellef sayılmazlar.

Görülüyor ki bir insanın dinî hükümlerle yükümlü olabilmesi için kendisinde iki şartın bulunması gerekir: akıl, buluğ.

Akıl: İnsanda mevcut olan bir kuvvettir. İnsan, onunla bilgi sahibi olur, iyi ile kötüyü birbirinden ayırır ve eşyanın hakikatini onunla anlar. Akıl sahibi olan kimseye "Âkil" denir.

Buluğ (Ergenlik)

Çocukluk dönemini bitirip, ergenlik çağına gelmek demektir. Bu da belirli bir yaşa gelerek birtakım vasıflara sahip bulunmakla olur. Böyle belirli yaşa gelen veya belirli özelliklere sahip olan kimselere "bâliğ = ergen" denir.

Ergenlik yaşı her insanda aynı olmaz. Çocukların vücut yapılarına ve iklim şartlarına göre değişir. İhtilam olması, evlendiğinde çocuk yapması, erkeklerin ergenlik çağına geldiklerini gösteren belirtilerdir.

Kendisinde kadınlara mahsus âdet hâlinin başlaması veya evlenince gebe kalması da kızların ergenlik yaşına geldiklerinin işaretleridir.

Ergenlik, erkek çocuklarda 12-15, kız çocuklarında 9-15 yaşları arasında olur. 15 yaşını bitirdiği hâlde kendisinde ergenlik belirtileri görülmeyen çocuklar —erkek olsun, kız olsun— ergenlik çağına gelmiş sayılır ve dinin hükümleriyle yükümlü olurlar.

C) Mükellefin İşleri (Ef'âl-i Mükellefin)

Mükellef olan insanların işleri sekizdir. Bunlara "ef'âl-i mükellefin" denir.

1. Farz

Dinen yapılması kesin delillerle emredilen şeye farz denir.

Farzın hükmü: Yapan sevab kazanır, özürsüz olarak yapmayan azabı hak eder. İnkâr eden ise (Allah korusun) dinden çıkmış olur.

Farz, farz-ı ayn ve farz-ı kifaye olmak üzere, iki kısımdır.

Farz-ı ayn: Her mükellefin yapması gereken farz demektir. Farz-ı ayn, bazılarının yapmasıyla diğer mükelleflerden sakıt olmaz, yani yükümlülük kalkmaz. Onu her mükellefin yapması gerekir. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi...

Farz-ı kifaye: Bazı mükelleflerin yapmasıyla diğerlerinin yapması gerekmeyen farz demektir, cenaze namazı gibi.

Farz-ı kifayenin sevabı, yalnız onu yapanlara aittir. Farz-ı kifaye, hiçbir mükellef tarafından yapılmayacak olursa, bütün mükellefler günahkâr olur. Mesela, cenaze namazı, o yerde bulunan mükelleflere ayrı ayrı değil, hepsine birden toplu olarak farzdır. Eğer mükelleflerden bir kısmı cenaze namazını kılarsa diğerleri günahtan kurtulmuş olur. Artık onların tekrar aynı kişinin cenaze namazını kılmaları gerekmez. Şayet mükelleflerden hiçbiri cenaze namazını kılmayacak olursa, orada bulunanların hepsi günahkâr olur.

2. Vacib

Delil yönünden farz kadar kesin olmamakla beraber, yapılması istenen şeydir. Vitir ve bayram namazlarını kılmak ve kurban kesmek gibi...

Vacibin hükmü: Yapan sevab kazanır, özürsüz olarak yapmayana azap gerekir. Ancak kesin delil ile sabit olmadığı için, farzda olduğu gibi vacibi inkâr eden dinden çıkmış olmaz.

3. Sünnet

Peygamberimizin farz ve vacib olmayarak yaptıklarına ve yapılmasını tavsiye ettiklerine denir.

Sünnet, “müekkede” ve “gayr-i müekkede” olmak üzere ikiye ayrılır:

a) Sünnet-i Müekkede

Peygamberimizin çoğu zaman yaptığı ve bazen de terk ettiği sünnete denir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi.

b) Sünnet-i Gayr-i Müekkede

Peygamberimizin ara sıra yaptıkları sünnete denir. İkindi namazının sünnetiyle yatsı namazının ilk sünneti gibi.

Diğer taraftan sünnet, genel olarak ikiye ayrılır:

a) İbadetle ilgili olanlara “sünnetü’l-hüda” denir. Ezan, ikamet ve cemaatle namaz, bu tür sünnetlerdendir.

b) İbadetle ilgili olmayıp âdet olarak yaptıklarına da “sünenü’z-zevâid” adı verilir. Peygamberimizin giyim tarzı, oturup kalkması gibi işleri âdet olan sünnetlerdendir. Bunları yapmayan kimse kınanmaz.

Sünnetin hükmü, işleyen sevab kazanır. Sünneti kasten terk etmek, azabı değilse de, azarlanma ve kınanmayı gerektirir.

Sünnetin bir de kifaye kısmı vardır. Ramazan’ın son on gününde itikâfa girmek, teravihi cemaatle kılmak gibi.

4. Müstehab (Mendub)

Peygamberimizin bazen yapıp bazen yapmadığı şeye müstehab denir. Kuşluk namazı kılmak, Ramazan ayından sonra Şevval ayında altı gün oruç tutmak gibi. Müstehab’a mendub da denir.

Müstehabın hükmü: Yapan sevab kazanır, yapmayan sevabdan mahrum olur.

5. Mübah

Mükellefin, yapıp yapmamakta serbest olduğu şeye denir. Helal olan şeyleri yiyip içmek, oturmak, yürümek ve uyumak gibi.

Mübahın hükmü: Yapan sevab kazanmaz, yapmayan da günah işlemiş olmaz.

6. Haram

Dinen yapılmaması kesin delil ile emredilen şeye denir. İnsan öldürmek, hırsızlık yapmak, anaya babaya karşı gelmek ve içki içmek gibi.

Haramın hükmü: Haram olan bir şeyi yapan günahkâr olur, haramdan kaçınan sevab kazanır. Haram olan bir şeyi helal sayan ise dinden çıkar.

7. Mekruh

Delil yönünden haram kadar kesin olmamakla beraber, yapılmaması istenen şeye denir.

Mekruh, tahrimi ve tenzihi olmak üzere iki kısma ayrılır.

a) Tahrimen Mekruh

Harama yakın olan mekruhtur. Vacib olan bir işi yapmamak tahrimen mekruhtur.

b) Tenzihen Mekruh

Helale yakın olan mekruhtur. Sünnet ve Müstehab olan şeyleri yapmamak Mekruhun bu kısmına girer. Tenzihen Mekruh olan bir şeyi yapmak azabı gerektirmez, ancak yapılmaması daha iyi olur.

8. Müfsid

Başlanmış olan bir ibadeti bozan şeye denir. Namaz kılarken konuşmak, oruçlu iken bile bile yiyip içmek gibi.

III. TEMİZLİK

A) Temizliğin Önemi

İslam dininin çok önem verdiği konulardan biri de temizliktir.

Kur'an-ı Kerim'de, temizliğe riayet eden Müslümanlar övülmekte ve Allah'ın sevgisini kazanacakları bildirilmektedir.

Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor:

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çokça temizlenenleri sever."[71]

Peygamberimiz de

بُنِىَ الدِّينُ عَلَى النَّظَافَةِ. الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ

"Din temizlik üzerine kurulmuştur.",[72] "Temizlik imanın yarısıdır."[73] buyurarak, temizliğin dinimizde ne kadar büyük önem taşıdığını belirtmiştir.

Namazın sahih olabilmesi için de beden, elbise ve namaz kılınacak yerin temiz olması şart koşulmuştur.

Görülüyor ki Müslüman, bedenini, elbisesini, evini ve oturup kalktığı yeri her zaman temiz tutmak zorundadır.

Çevremizi kirletmemek, daima temiz tutmak da dinî görevlerimiz arasındadır. Peygamber Efendimiz, "Çevrenizi temizleyiniz"[74] buyurarak çevrenin de temiz tutulmasını istemiştir.

Namaz kılan kimsenin abdest alması farzdır. Abdest almak ise günde birkaç

defa temizlenmek demektir. Allah'ın her emrinde olduğu gibi gusül ve abdestle ilgili emirlerinde de nice hikmetler, sağlık açısından da pek çok faydalar olduğu bilinen bir gerçektir.

Dinimiz, dış temizliği gibi iç temizliğine de özen gösterilmesini emretmiştir. Müslümanın dışı temiz olacağı gibi kalbi ve ruhu da temiz olacaktır.

Organlarımız, maddi kirlerden temizlenirken aynı zamanda günahlardan da temiz tutulmalı, kalbimiz ve ruhumuz da her türlü kötü duygu ve düşüncelerden arındırılmalıdır.

İmam Gazâlî *İhyâu ulûmi'd-dîn* adlı ünlü eserinde temizliğin dört derecesi olduğunu bildiriyor:

1. Dışını her türlü kir ve pisliklerden,

2. Organlarını günahlardan,

3. Kalbini kötü huylardan,

4. Gönlünü Allah'tan başka her şeyden, temizlemektir.[75]

Özet olarak: Müslüman, dışını maddi ve manevi kirlerden, içini her türlü kötü duygu ve düşüncelerden arındırmalıdır ki Allah'ın sevgisini kazansın ve cennetine girmeyi hak etmiş olsun.

Diş temizliği de, peygamberimizin üzerinde ısrarla durduğu temizlik konularından biridir.

Peygamberimiz her fırsatta dişlerini temizler ve

السِّوَاكُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ

"Misvak hem ağzı temizler, hem de Hakk'ın rızasını kazandırır."[76] buyururdu.

Dişlerini temizlemeyenleri gördüğünde de,

مَا لَكُمْ تَدْخُلُونَ عَلَيَّ قُلْحًا اِسْتَاكُوا

"Size ne oluyor da dişleriniz sararmış olduğu hâlde yanıma geliyorsunuz. Misvak kullanınız."[77] diyerek uyarırdı.

B) Temizliğin Çeşitleri

Temizlik iki türlüdür:

1. Hadesten Taharet

Bazı ibadetlerin yapılmasına mani olan hükmi pisliğe "Hades", bundan temizlenmeye de "Hadesten Taharet" denir.

Hades, biri küçük, diğeri büyük olmak üzere ikiye ayrılır. Küçük hadesten

temizlenmeye “Taharet-i Suğra” denir. Bu, abdestsizliği gideren temizliktir, yani abdest almak demektir.

Büyük hadesi gideren temizliğe de “Taharet-i Kübra” denir. Cünüplükten, hayız ve nifas hâllerinden temizlenmektir ki buna gusül denir.

Abdest almak veya gusletmek mümkün olmadığı hâllerde bunların yerine teyemmüm edilir.

2. Necasetten Taharet

Pis olan şeye “Necaset”, bundan temizlenmeye de “Necasetten Taharet” denir.

Namazın sahih olabilmesi için beden, elbise ve namaz kılınacak yerin temiz olması şarttır.

Namazın sahih olmasına mani olup olmaması bakımından necasetler ikiye ayrılır:

a) Necaset-i Galize

Hafif olmayan ağır necaset demektir.

Bunlar, İnsanlara ait (emzikli çocuğunki de dâhil) dışkı, sidik, vücudun herhangi bir yerinden akan kan, irin, ağız dolusu kusuntu, meni, kadınlardan adet, lohusalık ve istihaze hâllerinde gelen akıntılardır.

Eti yenmeyen hayvanların dışkı, sidik ve salyaları, eti yenilen hayvanlardan tavuk, kaz ve ördeklerin pislikleri, akan kan, karada yaşayıp usûlüne göre kesilmeden ölen hayvanların leşleri ile şarap da bu bölüme girer.

Namaz kılan kimsenin vücut, elbise ve namaz kılacağı yerin bu pisliklerden temizlenmiş olması lazımdır. Ancak bu pisliklerin katı durumunda olanlarından bir dirhemden (2.08 gr.) fazla bulunması, mayi ve akıcı olanlarından el ayasından (yani parmak diplerine kadar olan avuç içi genişliğinden) fazla bir sahayı kaplaması hâlinde namaz sahih olmaz. Bu miktarlardan az olan pislikler ise namaza mani değildir, fakat mekruhtur.

b) Necaset-i Hafife

Hafif olan, galiz olmayan necaset demektir.

Bunlar, Atın dışkı ve sidiği, eti yenen ehlî hayvanlardan koyun, keçi, sığır, manda ve devenin dışkısı ve sidiği. Eti yenmeyen kuşların pislikleri de bu bölüme girer.

Bu bölüme giren pisliklerden beden veya elbiseye bulaşan miktar, beden veya elbisenin dörtte birinden fazla ise namaz sahih olmaz. Bu miktardan azı ise namazın sahih olmasına mani değildir, fakat mekruhtur.

İğne ucu gibi idrar serpintileri ile yollardan sıçrayan çamurlardan sakınmak çoğu zaman mümkün olmadığından bunlar bağışlanmıştır. Ancak bu pislikler suya karıştığı takdirde suyu kirletirler.

Yollardan sıçrayan şeyin pislik olduğu belli olursa namaz yine sahih olmaz.

Pis olan kan, gerek insandan gerekse hayvandan akan kandır. Usûlüne uygun olarak kesilen hayvanın damarlarında ve etlerindeki kan, ciğer, dalak ve yürek kanları ile çekirge ve balık kanı, pire, tahtakurusu gibi korunulması zor olan şeylerin kanları namaza mani değildir, bunlar bağışlanmıştır.

İnsanın bedeninde, elbisesinde veya namaz kılacağı yerde namaza mani olmayacak kadar az pislik bulunmasıyla namaz sahihtir diye temizliği ihmal etmek yanlıştır. Bu pislikleri tamamen temizlemek mümkün iken bunlarla namaz kılmak mekruhtur.

Bu sebeple Müslüman, beden, elbise ve namaz kılacağı yerin temizliğine son derece dikkat etmelidir.

IV. SULAR

Hades denilen hükmi pisliğin giderilmesi ve necaset denilen hakiki pisliklerin temizlenmesi genellikle su ile olur. Ancak her su ile temizlik yapılmaz. Temizliğin hangi sularla yapılıp yapılamayacağının bilinmesi gerekir. Bu itibarla sular "mutlak ve mukayyed" su olarak ikiye ayrılır:

1. Mutlak Sular

Bunlar, yağmur, dolu, kar, pınar, dere, ırmak, nehir, kuyu, göl ve deniz sularıdır. Su denilince de bunlar akla gelir.

2. Mukayyed Sular

Bunlar, kavun, karpuz, üzüm ve gül suyu gibi sularla, aslında mutlak su olduğu hâlde içine başka şeylerin karışması ile incelik ve akıcılığını kaybederek bozulan sulardır.

Böyle sularla abdest alınmaz, gusül yapılmaz.

Hadesten taharette, hükmi pisliği izaleye elverişli olup olmaması yönünden mutlak sular beş kısımdır.

a) Hem temiz, hem de temizleyici olup kullanılması mekruh olmayan sular: Bunlar, rengi, kokusu, tadı bozulmamış, aslı değişmemiş ve kullanılmamış olan sulardır. Böyle sularla her türlü temizlik yapılır, abdest alınır, gusledilir. Bu sular hem içilir, hem de yemeklerde kullanılır.

b) Hem temiz hem de temizleyici olmakla beraber kullanılması mekruh olan sular: Bunlar, kedi, tavuk gibi evcil hayvanlarla, atmaca, şahin gibi yırtıcı kuşların artığı olan sulardır. Başka su varken bu türlü sularla abdest almak, gusül yapmak mekruhtur.

Başka temiz su olmaması hâlinde bu gibi suların kullanılmasında bir sakınca yoktur.

c) Kendisi temiz olduğu hâlde hükmi necaseti temizlemeyen sular:

Bunlar, abdest ve gusülde kullanılmış olan sulardır.

Böyle sulara "Mâ-i Müsta'mel = Kullanılmış Su" denir. Bu sularla tekrar abdest alınmaz, gusül yapılmaz. Ancak bu kullanılmış su pis olmadığından isabet ettiği yeri kirletmiş sayılmaz. Bununla beraber abdest alan kimse bu gibi suların üzerine sıçramasından da sakınmalıdır.

d) Temiz Olmayan Sular: Bunlar, içine pislik karışan ve akar olmayan az sulardır. Akar veya büyük sulara pis bir şey düşer veya pislik karışır da bu pisliğin rengi veya tadı yahut kokusu suda hissedilirse böyle sular da temiz değildir.

e) Şüpheli Sular: Bunlar, temiz olup olmadıkları şüpheli olan sulardır. Ehlî olan eşek ile katırın artığı olan sular böyledir. Bu gibi sularla pislik yıkanır. Ancak başka temiz su varken böyle bir su ile abdest alınmaz, gusül yapılmaz. Başka temiz su bulunmadığı takdirde ise bu su ile abdest alınır, gusül yapılır ve ihtiyaten de teyemmüm edilir.

A) Artık Sular

İnsan ve hayvanın içtikten sonra geriye bıraktığı suya "Artık Su" denir.

Artık sularla ilgili hükümler dört kısımdır:

1. Temiz ve temizleyici olup kullanılması mekruh olmayan artıklar: Bunlar, ağızları temiz olmak kaydıyla insanın, at, koyun, sığır ve deve gibi etleri yenen ehlî ve vahşi hayvanların ve kuşların artıklarıdır.

Bu artıklar hem temiz, hem temizleyicidir. Her türlü temizlikte kullanılabilir.

Ağızları temiz olmayanların artıkları ise temiz değildir. Şarap içen veya ağız dolusu kusan bir kimse bunun peşinden su içerse, artığı temiz olmaz.

2. Pis olan artıklar: Bunlar, domuz, köpek, kurt, aslan gibi hayvanların artıklarıdır. Bunların artıkları temizlikte kullanılmaz ve içilmez.

3. Kullanılmaları mekruh olan artıklar: Bunlar, kedinin, sokaklarda gezip dolaşan tavuğun, atmaca, şahin ve doğan gibi yırtıcı kuşların artıklarıdır.

Başka su varken bunların artıklarının temizlikte kullanılması mekruhtur. Ancak başka su bulunmazsa bunlarla temizlik yapılabilir.

4. Şüpheli artıklar: Bunlar, eşek ve katırın artıkları olan sulardır. Bu artıkların kendileri temizdir fakat temizleyici olup olmadıkları şüphelidir. Başka su bulunmadığı takdirde bu sularla abdest alınır ve ihtiyaten de teyemmüm edilir.

B) Kuyuların Temizlenmesi

Yüzeyi yüz arşın (=68 m^2) genişliğinden az olan kuyu, —suyu ne kadar çok olursa olsun— "küçük havuz" sayılır.

Böyle bir kuyunun içine kan, sidik gibi sıvı bir pislik yahut insan pisliği, kedi ve köpek gibi eti yenmeyen, tavuk, kaz ve ördek gibi eti yenen hayvanların pislikleri karışırsa veyahut kuyuya domuz düşerse —domuz ölmeden ve ağzı suya değmeden çıkarılsa bile— kuyunun suyu pislenmiş olur ve suyunun tamamen boşaltılması gerekir.

Kuyuya insan veya koyun ve keçi gibi büyük cüsseli bir hayvan düşüp ölürse veya serçe ve fare gibi küçük hayvanlar düşüp öldükten sonra şişer veya dağılır yahut da tüyleri dökülürse, yine kuyudaki suyun tamamen boşaltılması lazımdır.

Bu saydıklarımız, başka bir yerde öldükten sonra kuyuya atılmış olurlarsa hüküm yine aynıdır.

Bir kuyuda bir pislik, görüldüğü vakitten itibaren kuyu pislenmiş sayılır. Eğer kuyuda bir hayvan ölüsü görülür ve düştüğü vakit biliniyorsa o vakitten itibaren pislenmiş olur. Eğer hayvan ölüsünün kuyuya ne zaman düştüğü bilinmiyor ve şişmemiş ise ihtiyaten bir tam gün önce, şişmiş ise üç tam gün önce düşmüş kabul edilir.

O müddet zarfında böyle bir sudan abdest alanlar abdestlerini, gusül yapmış olanlar da gusüllerini ve kıldıkları namazları iade etmeleri gerekir.

Böyle bir su ile yıkanmış olan elbiselerin de tekrar yıkanması icap eder.

Modern usûllerle suyun temiz olup olmadığının belirlenmesi daha sağlıklı bir yoldur. Elbette ki temizlik temeli üzerine kurulan yüce bir dinin mensubu olan Müslümanların bu usûllerden mümkün olduğunca yararlanması lazımdır. Ancak bunun her yerde yapılması mümkün değildir.

C) Temizlik Nelerle Yapılır?

Pislik bulaşan şeyleri temizlemenin birçok yolu vardır.

Başlıcaları şunlardır:

1. Su İle Yıkayarak Temizleme

“Hades” denilen ve hükmi pislik olarak nitelenen abdestsizlik, cünüplük, âdet ve lohusalık hâlleri temiz olan “Mutlak su”lar ile abdest almak ve gusül yapmak suretiyle giderilir. Su bulunmadığı takdirde bunların yerine teyemmüm edilir.

“Necaset-i Hakikiyye” denilen maddi pislikler de temiz olan sularla giderilir.

Pislikler, a) Görünen pislik, b) Görünmeyen pislik olmak üzere ikiye ayrılır.

Görünen pislik ile kirlenen bir şey, su ile veya temiz bir mayi ile yıkanıp pislik giderilince temizlenmiş olur.

Görünmeyen pislik (sidik gibi) ile kirlenen bir şey, üç defa yıkanıp her defasında sıkmakla temiz olur. Üçüncü kere sıkılmada hiç su damlamayacak şekilde sıkılması gerekir.

Eğer yıkanan şey, halı, kilim, keçe gibi sıkılamayan bir şey ise her yıkayışta su damlaları kesilinceye kadar bırakılır ve böylece temizlenmiş olur. Tamamen kurumasına gerek kalmaz. Böyle bir şey, akarsu içinde bırakılır veya üzerine çok su dökülerek yıkanırsa pislikten iz kalmayınca temizlenmiş olur. Ayrıca, bunun sıkılmasına ve kurutulmasına ve suya tekrar sokulmasına gerek yoktur.

Porselen olmayan ve üzerinde sırça bulunmayan, yani içine su çeken topraktan yapılıp ateşte pişirilmiş olan kaplar pislenince üç kere yıkanır ve her yıkayışta damlalar kesilmek üzere beklenir. Pisliğin kokusu tamamen giderilince kaplar temizlenmiş olur.

2. Silerek Temizleme:

Bıçak, cam, ayna, düz mermer, porselen ve madeni tepsi gibi şeyler pislenirse bu gibi şeyler, içine pislik emmediğinden bez veya toprakla silinmek suretiyle temizlenmiş olur.

3. Ateşle Yakarak Temizleme:

Bazı pis şeyler ateşle yakılınca temizlenir. Mesela, tezek yanıp kül hâline gelirse temiz olur. Bazı şeyler de su ile kaynatılarak, bazı maddeler de kazımak suretiyle temizlenir.

Ayrıca günümüzde pek çok temizleme cihazı geliştirilmiş ve çeşitli temizlik maddeleri üretilmiştir. Bu sebeple kir ve pisliklerin giderilmesi kolay hâle geldiğinden temizliğin daha iyi bir şekilde yapılabilmesi için bunlardan imkânlar ölçüsünde yararlanılması gerekir.

V. ABDEST

A) Abdest ve Önemi

Abdestin Arapçası, “vudû”dur. Sözlükte, temizlik ve güzellik anlamına gelir. Terim olarak ise belirli organları yıkamak ve mesh etmek suretiyle yapılan bir temizliktir.

Namaz kılmak için abdest almak şarttır. Abdestsiz namaz sahih değildir.

Abdestle ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ

“Ey iman edenler, namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi ve başlarınıza mesh edip topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.”[78]

Abdest, dış dünya ile daha çok temasta bulunan organlarımızın temizlenmesine, bu organlarla işlediğimiz günahların bağışlanmasına ve ahirette cennete girmemize vesile olur.[79]

Peygamberimiz abdestin fazileti hakkında şöyle buyuruyor:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ

"Bir kimse güzelce abdest alırsa, tırnaklarının altına kadar vücudundan günahları dökülür."[80]

Bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ، فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ

"Benim ümmetim kıyamet gününde abdest azaları, abdest nurunun parlaklığıyla geleceklerdir. Bu parlaklığı daha fazla uzatmak hanginizin elinden gelirse yapsın."[81]

Konu ile ilgili olarak Ebû Hureyre'den (ra.) şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz bir gün Medine kabristanına gelip:

—Ey Müminler yurdu, size selam olsun. İnşallah biz de size katılacağız. Kardeşlerimi görmeyi isterdim, buyurdu. Ashab:

—Ya Resulallah, biz sizin kardeşleriniz değil miyiz, dediler. Peygamberimiz:

—Siz benim Ashabımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz gelmemiş olanlardır, buyurdu. Ashab:

—Ey Allah'ın Resulü, henüz gelmemiş olan o kardeşlerinizi nasıl tanıyacaksınız, dediler. Peygamberimiz:

—Bir kimsenin, hepsi aynı renkte olan atlar arasında alnı ve üç ayağı ak bir atı bulunsa onu tanımaz mı, diye sordu. Ashab:

—Evet, tanır, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

—Öyle ise kardeşlerimiz, yüz, el ve ayakları abdest nuru ile parlak olarak geleceklerdir. Ben de onlardan önce gidip Havuz başında onları bekleyeceğim, buyurdu.[82]

B) Abdestin Farzları

Kur'an-ı Kerim'de abdestle ilgili ayetten de açıkça anlaşıldığı üzere abdestin farzları dörttür. Bunlar:

1. Yüzü Bir Kere Yıkamak

Yüz, alnın en üst tarafında saç bittiği yerden çene altına kadar ve iki kulak yumuşakları arasında olan yerdir.

Sık olan sakalların yalnız üstünü yıkamak yeterlidir. Sakal seyrek ise altındaki cildin de yıkanması lazımdır. Bıyık ve kaşlar hakkındaki hüküm de böyledir.

Sakalın altındaki deri görülmüyorsa o sakal sıktır. Deri görülüyorsa seyrektir.

Yüzü yıkarken kirpikler ile göz pınarlarının da yıkanması gerekir. Gözün içini yıkamak gerekmez.

2. Elleri ve Kolları Dirseklerle Beraber Bir Kere Yıkamak

Dirseklerin daha yukarısının yıkanması gerekmez. Parmakların olduğu taraftan başlayıp dirseklere doğru yıkamak sünnettir. Dirseklerden başlayıp parmakların tarafına doğru yıkamak caiz ise de sünnete uygun değildir.

3. Başın Dörtte Birini Mesh Etmek

Mesh etmek, başka bir yerde kullanılmayan yaşlığı bir yere değdirmek demektir. Kolları yıkadıktan sonra ondan arta kalan yaşlıkla başın mesh edilmesi caiz olmaz. Çünkü bu su, kullanılmıştır. Başın mesh edilmesi için yeni su alınması lazımdır.

Başta mesh edilecek yer, iki kulağın üst tarafında kalan yerdir. Buranın dörtte birini mesh etmek yeterlidir. Kulaklardan aşağı sarkan saçların üzerine mesh edilmez. Böyle saçlar başın üstünde topuz yapılmış olsa bile yine mesh edilmez.

4. Ayakları Topukları ile Beraber Bir Kere Yıkamak[83]

Ayakların iki tarafında çıkıntı hâlinde bulunan kemiklere “Topuk” denir. Ayakları yıkarken topukları da yıkamak lazımdır. Bunların yukarısını yıkamak gerekmez.

Abdestte ayakları yıkamak farzdır. Çıplak ayaklara mesh etmek caiz değildir. Ayaklara çıplak olarak mesh edileceğini iddia edenler, abdestle ilgili ayette وَاَرْجُلَكُمْ kelimesini بِرُؤُسِكُمْ kelimesine atfederek وَاَرْجُلَكُمْ’ün lâm’ını esre okumakta ve buna dayanarak da ayakların çıplak olarak mesh edilmesi gerektiğini söylemektedirler.

Hâlbuki وَاَرْجُلَكُمْ kelimesinin lâm harfi hem “üstün”, hem de “esre” olarak okunmaktadır. Yani her ikisi de kıraattir. “Üstün” okunduğu takdirde ayet,

“Ayaklarınızı da yıkayın”, “esre” okunduğu takdirde ise “ayaklarınızı da mesh edin” manalarını ifade eder.

Bu manalardan hangisi doğrudur? Fıkıh usûlünde belirtildiği üzere birden çok manaya ihtimali olan “nass”lar mücmeldir. Abdest ayetindeki وَاَرْجُلَكُمْ kelimesi de böyledir. Mücmel olan bu ayetten hangi mana kastedilmiştir? Yani, abdestte ayakların yıkanması mı, yoksa mesh edilmesi mi emredilmiştir.

Bunu açıklayan bir delilin bulunması lazımdır. Yoksa iki manaya gelen ayetin, bir delile dayanmadan ayakların yıkanmasını ifade eden manasını bırakarak diğer

manasını tercih edip çıplak ayaklara mesh edilmesine hükmetmenin ilmî bir dayanağı olmaz.

Kur'an'dan sonra dinî hükümlerin dayandığı ikinci delil, hiç şüphesiz peygamberimizin sünnetidir. Bu sebeple abdestte ayakların yıkanması veya mesh edilmesi hususundaki hükmün, sünnetle açıklanması gerekmektedir.

Hem fiili, hem de kavli sünnete baktığımız zaman, Peygamberimizin abdestte ayaklarını yıkadığı tevatüren sabit olduğu hâlde, çıplak ayakları mesh ettiğine dair hiçbir sahih rivayetin bulunmadığı görülmektedir.[84]

Hatta Peygamberimiz, abdestte ayaklarını yıkarken bir kısmını kuru bırakan Sahabileri, "وَيْلٌ لِلْاَعْقَابِ مِنَ النَّارِ = Vay şu ökçelerin ateşten hâline"[85] buyurarak uyarmış, abdest alan bir kimsenin ayağında tırnak kadar bir yeri ıslatmadığını görünce, "Dön abdestini güzel al" buyurmuş, o kişi de dönüp ayağının her tarafını iyice yıkadıktan sonra namazı kılmıştır.[86]

Peygamberimizin sözleri ve abdestte bizzat ayaklarını yıkamış olması, ayetten kastedilen hükmün, "abdestte ayakların yıkanması gerektiğini" açıkça göstermektedir. "Cerr" kıraatine dayanarak abdestte ayakların mesh edilmesi gerektiğini iddia etmenin hiçbir geçerliliği yoktur.

Kaldı ki abdest, daha önce Mekke'de "Vahy-i gayr-i metlüvv" (Kelimeler hâlinde okunmadan doğrudan doğruya peygamberin kalbine indirilme) ile farz kılınmış ve daha sonra Medine'de bu ayetle takrir edilmiştir.

Çünkü abdest, müstakil bir ibadet olmayıp namaza tabi olduğundan zamanla ihmal edilerek şartlarının gereği gibi yerine getirilmemesi ihtimaline karşı "vahy-i metlüvv" ile takrir ve tespit edilmiştir.[87]

Ayakların yıkanmasında اِلَى الْكَعْبَيْنِ kelimesi ile topuklarla sınırlandırılması da ayakların yıkanacağını göstermektedir. Çünkü meshte "şuraya kadar" diye bir sınırlama söz konusu olamaz.

Ayrıca en çok yıkanıp temizlenmesi gereken ayakların abdestte yıkanmaması, İslam'ın temizlik anlayışı ile bağdaşmadığı gibi, abdest ayetinin sonundaki "Allah size sıkıntı vermek istemez, ama sizi tertemiz yapmak ister" diye açıklanan temizlik hikmetine de tamamen aykırıdır.

Eğer ayetten ayakların mesh edilmesi kastedilseydi, başın meshinde yalnız بِرُؤُسِكُمْ zikredildiği gibi, ayaklarda da sadece وَاَرْجُلَكُمْ demek yeterli olur, اِلَى الْكَعْبَيْنِ kaydına gerek kalmazdı.

Bütün bunlardan açıkça anlaşılıyor ki ayet-i kerime her ne kadar mücmel ise de ayakları yıkamanın farz olduğu hususunda muhkemdir.

Yalnız topuğu veya ayağının bir kısmı ile topuğu kalacak şekilde ayağı kesik olan kimsenin, kalan kısmı yıkaması gerekir.

Kolu kesik olan kimse de bu kolunu yıkamaz. Dirsek veya dirsekle beraber kolunun bir kısmı kalmışsa kalan yerlerin yıkanması lazımdır.

Abdestte yıkanması gereken organlarda suyun deriye ulaşmasına engel olan hamur, mum ve çapak gibi şeylerin giderilmesi gerekir. Suyun geçmesine mani olacak şekilde tabaka oluşturan oje, ve boya da aynı hükümdedir.

Suyun geçmesine engel olmayan kına ile boyacının tırnağında kalan boyalar, zarurete binaen abdeste mani değildir.

Parmaklar, aralarına suyu geçirmeyecek şekilde bitişik ise suyun, parmakların arasına ulaştırılması lazımdır.

Parmakta bulunan dar yüzüğün hareket ettirilerek suyun altına ulaşması sağlanmalıdır.

Abdest aldıktan sonra saçlar tıraş edilse başa yeniden mesh etmek gerekmediği gibi, abdest aldıktan sonra sakal, bıyık ve tırnakların kesilmesi durumunda da bunların tekrar yıkanması lazım gelmez.

Abdest organlarında bulunan yaranın yıkanması zararlı olursa ilaç üzerine su akıtılır. Bu da zarar verirse yara üzerine mesh edilir. mesh etmek de zararlı ise terk edilir.

Gözü hasta olan kimsenin gözüne suyun zarar vereceği kendi tecrübesiyle bilinir veya bunu uzman Müslüman bir doktor bildirirse, hastalığı devam ettiği sürece gözüne su değdirmez.

Abdestte vacib yoktur.

C) Abdestin Sünnetleri

Abdestin başlıca sünnetleri şunlardır:

1. Abdeste başlarken önce elleri bileklere kadar yıkamak.

Eller temiz ise yıkamak sünnettir. Temiz değil ise bunları önceden yıkayıp temizlemek farzdır. Böylece diğer organlar kirletilmemiş olur.

2. Abdeste "Eûzu" ve "Besmele" ile başlamak. Yani "Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm. Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahim" demek.[88]

3. Niyet etmek.

Niyet, kalp ile olur. Dil ile "Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya" demek müstehabdır.

4. Abdeste başlarken veya daha önce dişlerini fırçalamak. Misvak veya fırça yoksa dişlerini parmaklarıyla ovmak da yeterlidir.

Dişleri ve ağzı temizleyen misvak, sağlık yönünden faydalı olduğu gibi Allah'ın rızasının kazanılmasına da vesile olur.

Diş fırçası olarak kullanılan misvak, Arabistan'da yetişen Erak ağacının dallarından yapılır. Güzel kokusu ve hafif acılığıyla antiseptik (mikrop öldürücü) özellikleri olan misvakın diş hastalıklarına karşı da faydalı olduğu bilinmektedir.

Temiz maddelerden yapılan diş fırçaları ile de dişleri temizlemek misvak yerini tutar. Maksat dişlerin temizlenmesidir.

5. Ağzına üç kere su alıp her defasında boşaltmak. Ağza su almaya "Mazmaza" denir.

6. Burnuna üç defa su çekmek. Buna "İstinşak" denir.

7. Ağza ve buruna suyu iyice çekmek. Şöyle ki: Abdest alan kimse oruçlu değilse suyu ağzında çalkalar ve suyu burnuna iyice çeker. Eğer oruçlu ise boğazına su kaçıp orucun bozulma ihtimaline binaen ağzına ve burnuna su alırken mübalağa etmez.

8. Abdestte sıraya riayet etmek. Yani ayette bildirildiği gibi önce yüzü, sonra kolları yıkamak, sonra başı mesh etmek ve sonra da ayakları yıkamak.

9. Kollarını ve ayaklarını yıkarken önce sağdan başlamak. Bu, yıkanması gereken çift organlar hakkındadır. Yüz, tek organ olduğu için bunda sağdan başlama söz konusu değildir.

Ayaklara giyilen mestler mesh edilirken sünnet olan, ikisini birden mesh etmektir. Ancak ellerden birinin olmaması veya bir hastalık sebebiyle kullanılamayıp tek elle mesh edilmesi hâlinde sağdan başlanır.

10. Yıkanan her organı üç kere yıkamak.

Bu yıkayışların birincisi farz, diğer ikisi sünnettir. Üç defadan fazla yıkamak sünnete aykırı ise de sahihtir. Ancak abdest alan kimse bir kararsızlık içinde olduğu takdirde kalben mutmain olabilmek için üç defadan fazla da yıkayabilir. Suyun az olması hâlinde de üçten az yıkayabilir.

Mesh edilen organlar ise birden fazla mesh edilmez.

11. Elleri ve ayakları yıkamaya parmak uçlarından başlamak.

12. Elleri ve ayakları yıkarken parmaklarını aralamak (hilallemek).

Ellerin parmaklarının aralanması, parmakları birbirine geçirmekle, ayak parmaklarının aralanması ise el parmaklarından birini ayak parmaklarının arasına sokmakla olur. Şöyle ki: Sol elin küçük parmağı ile sağ ayağın küçük parmağının arasından başlanıp sıra ile devam edilerek sol ayağın küçük parmağında bitirilmesi müstehabdır. Ayak parmaklarını akarsuya sokmak aralamak yerine geçer.

13. Yüzü üç kere yıkadıktan sonra (sakallı olan kimsenin) sık olan sakallarını parmakları ile aşağıdan yukarıya doğru aralaması.

14. Başın tamamını mesh etmek. Buna "kaplama mesh" denir.

Başın dörtte birini mesh etmek farzdır, tamamını mesh etmek ise sünnettir. Şöyle yapılır:

Eller su ile ıslatılır. İki elini parmakları ile beraber başın ön tarafına koyar ve arkaya doğru sıvayarak götürür. Kaplama meshin başka şekilleri varsa da en kolay olanı budur.

15. Kulakları mesh etmek.

Baş mesh edildikten sonra ellerin yaşlığı devam ediyorsa yeni bir su almadan kulaklar mesh edilir. Ancak eller yeniden ıslatıldıktan sonra kulakların mesh edilmesi daha güzeldir.

Ellerde yaşlık kalmamış ise sünnetin yerine getirilmesi, ellerin yeniden ıslatılmasına bağlıdır.

Kulakların içi şehadet parmakları ile dışı da baş parmaklar ile mesh edilir.

16. Boynu mesh etmek.

Baş ve kulaklar mesh edildikten sonra elleri yeniden ıslatmaya gerek olmadan iki elin arkası ile boyun mesh edilir, boğaz mesh edilmez.

17. Abdest organlarını yıkarken iyice ovmak.

18. Abdest organlarını ara vermeden yıkamak. Buna "Vilâ" denir. Yani bir organı yıkadıktan sonra o kurumadan diğerlerini yıkamak.

Havanın kuru ve sıcak olması gibi sebeplerle yıkanan organın çabuk kuruması durumunda ise sünnet terk edilmiş olmaz.

D) Abdestin Adabı

"Âdâb", "edeb"in çoğuludur.

Buna "Müstehab" ve "Mendûb" da denir.

Mendub olan şeyi yapan sevab kazanır, yapmayan kınanmaz.

Abdestin başlıca edepleri şunlardır:

1. Abdest suyunun, üzerine sıçramaması için yüksekçe bir yerde durmak.

2. Abdest alırken kıbleye karşı durmak.

3. Abdestte başkasından yardım istememek.

Ancak bir özrü sebebiyle başkasından yardım istemesi veya başkasının kendi arzusu ile abdest suyunu hazırlaması, getirmesi ve dökmesi edebe aykırı değildir.

4. Bir ihtiyaç olmadıkça konuşmamak.

5. Ağza ve buruna suyu sağ el ile almak.

6. Sol el ile sümkürmek.

7. Özür sahipleri hariç, vakit girmeden önce abdest almak (Özür sahibi olanlar ise vakit girdikten sonra abdest almak zorundadır.).

8. Kalp ile yapılan niyeti dil ile de söylemek.

9. Her organı yıkarken ve mesh ederken besmele çekmek.

10. Her organı yıkarken veya mesh ederken dua okumak.

11. Geniş olan yüzüğü hareket ettirmek.

12. Kulaklarını mesh ederken ellerinin küçük parmaklarını kulaklarının içine sokmak.

13. Ayaklarını sol eliyle yıkamak.

14. Abdestin sonunda kelime-i şehadet getirmek.

15. Abdesten sonra (oruçlu değilse) artan sudan içmek.

16. Temiz bir yerde abdest almak.

17. Abdestten sonra “Kadr” suresini okumak.

18. Abdestte kullanılan su damlalarından elbisesini korumak.

19. Suyu yüzüne çarpmamak.

20. Suyu ne israf etmek ne de çok kıt kullanmak.

21. Yüzü yıkamaya üst taraftan başlamak.

E) Abdestin Çeşitleri

Üç çeşit abdest vardır:

1. Farz Olan Abdest: Abdesti olmayan kimsenin, namaz kılmak, tilavet secdesi yapmak ve Kur’an-ı Kerim’i tutmak için abdest alması farzdır.

2. Vacip Olan Abdest: Abdesti olmayan kimsenin Kâbe’yi tavaf etmek için abdest alması vacibdir.

3. Mendub Olan Abdest: Daima abdestli bulunmak, her namaz vakti için abdest almak, abdestli olarak uyumak, abdesti varken tekrar abdest almak mendubdur.

Kur’an okumak, dinî kitapları tutmak, hadis okumak, Peygamberimizin kabrini ziyaret etmek, Arafat’ta vakfe, Safa ile Merve arasında sa’yetmek, ezan okumak, cenaze yıkamak için abdest almak mendub olduğu gibi bir hata yaptıktan, öfkelendikten, yalan söyledikten ve gıybet yaptıktan sonra da abdest almak mendubdur.

F) Abdest Nasıl Alınır?

Kollar dirseklerin yukarısına kadar sıvanır. Mümkünse yüksekçe bir yerde durulur ve kıbleye karşı dönülür.

“Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya” diye niyet edilir. “Eûzu billâhi mine’ş-şeytani’r-racîm. Bismillâhi’r-Rahmani’r-Rahîm” diyerek eller bileklere kadar üç kere yıkanır. Eller yıkanırken parmak araları aralanır (hilallenir). Yüzük varsa yerinden hareket ettirilerek altının yıkanması sağlanır.

Sonra sağ avuç ile ağzına üç kere su alınıp her defasında iyice çalkalanır. Sonra yine sağ avuca su alınarak buruna üç kere çekilir ve her defasında sol el ile sümkürülerek burun temizlenir.

Sonra alnın üst tarafından başlanarak yüzün her tarafı üç kere yıkanır. Sakal varsa parmaklar ile aralanır. Sakal seyrek ise suyun deriye ulaşması sağlanır.

Bundan sonra sağ kol üç defa dirseklerle beraber yıkanır. Sonra aynı şekilde sol kol da üç kere dirseklerle beraber yıkanır.

Bundan sonra eller ıslatılır, sağ elin içi ve parmaklar başın üzerine konularak mesh edilir. Yani elin iç tarafı ile başın dörtte biri sığanır. Bununla farz yerine getirilmiş olur.

Sünnete uyarak başın tamamını mesh etmek isteyen şöyle yapar: Islatılan iki elini parmakları ile beraber başın ön tarafına koyup arkaya doğru sığayarak götürür. Böylece başın tamamı mesh edilmiş olur.

Baş mesh edildikten sonra sağ elin şehadet parmağı ile sağ kulağın içi, başparmağı ile de kulağın dışı, sol elin şehadet parmağı ile sol kulağın içi, başparmağı ile de kulağın dışı mesh edilir.

Başını mesh ettikten sonra elinin ıslaklığı devam ediyorsa ellerini yeniden ıslatmaya gerek kalmadan onlarla kulaklarını mesh edebilir. Ellerinde ıslaklık kalmamış ise sünnetin yerine gelmesi için eller yeniden ıslatılır.

Sonra yeni bir suya ihtiyaç olmadan iki elin arkası ile boyun mesh edilir.

Bundan sonra evvela sağ ayak, sonra sol ayak topuklarla beraber üçer defa yıkanır.

Ayakların yıkanmasına parmak uçlarından başlanır ve parmak araları iyice temizlenir. Parmak aralarının temizlenmesine sağ ayağın küçük parmağından başlanarak sol ayağın küçük parmağında bitirilir.

Sonra kıbleye karşı Kelime-i Şahadet getirilir.

Böylece abdest usûlüne göre alınmış olur.

G) Abdest Duaları

Abdest alırken okunması mendub olan dualar vardır. Bunlar okunmadan da abdest tamamdır. Ancak bu duaları bilen kimsenin okuması güzeldir.

Abdest alınırken okunması mendub olan dualar şunlardır:

1. Abdeste başlarken “Eûzu” ve “Besmele” den sonra şu dua okunur.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً وَجَعَلَ الْإِسْلاَمَ نُورًا

Okunuşu: el-Hamdü lillâhillezî ceale’l-mâe tahûren ve ceale’l-islâme nûrâ.

Anlamı: “Suyu temizleyici ve İslam’ı nur kılan Allah’a hamdolsun.”

2. Ağza su alırken:

اَللّٰهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَأْساً لاَ أَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبداً

Okunuşu: Allâhümme'skınî min havzi nebiyyike ke'sen lâ ezmeu ba'dehu ebedâ.

Anlamı: "Allahım! Bana peygamberin havuzundan öyle bir kâse içir ki ondan sonra bir daha susamayayım."

3. Buruna su alırken:

اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنِي رَائِحَةَ نَعِيمِكَ وَجَنَّاتِكَ

Okunuşu: Allâhümme lâ tahrimnî râyihate naîmike ve cennâtik.

Anlamı: "Allahım! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin kokusundan mahrum etme."

4. Yüzü yıkarken:

اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهُ

Okunuşu: Allâhümme beyyid vechî binûrike yevme tebyeddu vucûhun ve tesveddu vucûh.

Anlamı: "Allahım! Bazı yüzlerin beyazlanacağı bazı yüzlerin de kararacağı günde benim yüzümü ak eyle."

5. Sağ kolunu yıkarken:

اَللّٰهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَحَاسِبْنِي حِسَابًا يَسِيرًا

Okunuşu: Allâhümme a'tinî kitabî biyeminî ve hâsibnî hisâben yesîrâ.

Anlamı: "Allahım! Bana kitabımı sağ tarafımdan ver ve hesabımı kolaylaştır."

6. Sol kolunu yıkarken:

اَللّٰهُمَّ لاَ تُعْطِ كِتَابِي بِشِمَالِي وَلاَ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَلاَ تُحَاسِبْنِي حِسَابًا شَدِيدًا

Okunuşu: Allâhümme lâ tü'ti kitabî bişimalî ve lâ min verâi zahrî ve lâ tuhasibnî hisaben şedîdâ.

Anlamı: "Allahım! Bana kitabımı solumdan ve arka tarafımdan verme ve beni zor bir hesaba çekme."

7. Başa mesh ederken:

اَللّٰهُمَّ غَشِّني بِرَحْمَتِكَ وَاَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكاتِكَ

Okunuşu: Allâhümme ğaşşinî birahmetike ve enzil aleyye min berakâtik.

Anlamı: “Allahım! Beni rahmetinle ört ve üzerime bereketlerinden indir.”

8. Kulaklara mesh ederken:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

Okunuşu: Allâhümmec’alnî minellezîne yestemiûne’l-kavle fe yettebiûne ahseneh.

Anlamı: “Allahım! Beni, hak sözü işitip sözün en güzeline uyanlardan eyle.”

9. Boynuna mesh ederken:

اَللّٰهُمَّ أَعْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ

Okunuşu: Allâhümme a’tık rekabetî minennâr.

Anlamı: “Allahım! Benim vücudumu cehennem ateşinden azâd eyle.”

10. Ayakları yıkarken:

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ

Okunuşu: Allâhümme sebbit kademeyye alessirâti yevme tezillü fihi’l-akdâm.

Anlamı: “Allahım! Ayakların kayacağı günde benim iki ayağımı sırat üzerinde sağlam tut.”

H) Abdestin Mekruhları

Abdestin başlıca mekruhları şunlardır:

1. Suyu israf etmek. Yani suyu gereğinden fazla kullanmak ve bir organı üç defadan çok yıkamak...

Peygamberimiz Ashabdan Sa’d’ı abdest alırken gördü ve:

—Bu israf nedir, ya Sa’d, dedi. Sa’d:

—Abdestte de israf olur mu, deyince, Peygamberimiz:

—Evet, bir akarsuyun kenarında olsan bile israf olur, buyurdu.[89]

2. Suyu gayet az kullanmak. Suyu mesh eder veya yağ sürer gibi az kullanmak veya üç kere yıkanması gereken organı üç defadan az yıkamak.

3. Suyu yüzüne ve diğer organlarına hızlı çarpmak.

4. Bir ihtiyaç olmadıkça konuşmak.

5. İhtiyacı yokken abdestte başkasından yardım istemek.

Bir özürden dolayı yardım istemek mekruh olmadığı gibi bir başkasının kendi isteğiyle abdest suyunu hazırlaması ve suyu dökmesi mekruh olmaz.

6. Temiz olmayan yerde abdest almak.

I)Abdesti Bozan Şeyler

Abdestli olan kimsede aşağıdaki hâllerden biri meydana gelirse abdesti bozulmuş olur:

1. Ön ve arkadan sidik ve pislik gelmesi ve arkadan yel çıkması.

2. Vücudun herhangi bir yerinden kan ve irin akması.[90]

Kan, ister kendiliğinden ister sıkılarak çıksın abdesti bozar.

Ağızdan gelen kan tükürüğe eşit veya daha fazla ise abdesti bozar. Tükürükten az ise bozmaz. Bu, tükürüğün renginden anlaşılır.

Yara ve çıbandan akan irin ve sarı su da abdesti bozar. Bir hastalıktan dolayı göz, kulak ve memelerden gelen akıntı da abdesti bozar.

3. Ağız dolusu kusmak.

Ağız dolusu su, yemek, safra ve kan pıhtısı kusmak abdesti bozduğu gibi aynı bulantı sebebiyle parça parça gelen kusuntunun toplamı ağız dolusu miktarı olursa yine abdesti bozar.

4. Yatarak, yaslanarak veya bir şeye dayanarak uyumak. Zira bu şekilde uyuyan kimseden “yel” çıkabilir.

Bir şeye dayanarak uyumanın abdesti bozması için dayanılan şey alındığı takdirde uyuyanın düşmesi lazımdır. Yaslanılan şeyin çekilmesi hâlinde uyuyan kimse düşmüyorsa böyle bir uyku abdesti bozmaz.

5. Bayılmak.

6. Delirmek, çıldırmak.

7. Sarhoş olmak.

8. Namazda gülmek. Cenaze namazı ile tilavet secdesinde gülmekle abdest bozulmaz, sadece cenaze namazı ile tilavet secdesi bozulmuş olur.

Yanındaki kimse işitecek derecede sesli gülerse hem abdesti hem de namazı bozulmuş olur. Kendi duyacağı kadar gülerse sadece namaz bozulur. Tebessüm etmek yani gülümsemek abdesti ve namazı bozmaz. Çocuğun namazda gülmesiyle sadece namazı bozulur, abdesti bozulmaz. Çünkü mükellef değildir.

9. Fahiş mübaşeret. Yani erkekle kadının arada bir şey olmadan tenasül organlarının birbirine dokunmasıdır. Bu durumda herhangi bir yaşlık meydana gelmese bile kadının da erkeğin de abdesti bozulmuş olur. Arada vücut

sıcaklığının hissedilmesine mani olmayan ince bir şey bulunsa bile yine abdest bozulur.

İ) Abdesti Bozmayan Şeyler

1. Ön ve arka hariç, vücudun herhangi bir yerinden çıkıp olduğu yerde kalan, etrafa yayılmayan kan.

2. Bir yaradan, kan akmaksızın et parçası düşmesi.

3. Yaradan, burun ve kulaktan kurt düşmesi.

4. Ağız dolusundan az kusmak.

5. Balgam tükürmek.

6. Pıhtı hâlinde kan parçası kusmak.

7. Kullanılan diş fırçasında, dişler arasına sokulan kürdanda veya ısırılan bir şeyde görülen fakat akmayan kan.

8. Bir hastalık sebebiyle olmayıp, ağlamak ve çok gülmekten dolayı akan göz yaşı.

9. Mayasıl yaşlığı ve parmak aralarındaki pişinti.

10. Dizüstü veya bağdaş kurarak oturup uyumak.

11. Namazda uyumak, Çünkü 10. ve 11. maddelerde açıklanan durumlarda abdesti bozacak bir hâlin meydana gelmeyeceği kabul edilir. Şayet bu durumlarda yellenmek gibi abdesti bozan bir hâl meydana geldiği biliniyorsa abdest bozulmuş olur.

J) Abdestsiz Yapılmayan İşler

1. Namaz kılmak.

2. Kâbe'yi tavaf etmek. Kâbe'yi abdestli olarak tavaf etmek vacibdir.

3. Kur'an'a el sürmek. Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz el sürülmez. Fakat ayrı bir kap veya kılıf ile tutulabilir.

Abdestsiz bir kimse ezbere Kur'an okuyabilir. Üzerindeki elbise yeni ile Kur'an'a tutmak mekruhtur.

Çocuklar abdestsiz olarak Kur'an-ı Kerim'i tutabilirler. Çünkü mükellef değillerdir. Ancak Kur'an'ı abdestli olarak tutmaya alıştırılmaları iyi olur.

Abdestsiz olan çocuğun eline Kur'an-ı Kerim vermekte bir sakınca yoktur.

Müslüman olmayan bir kimseye isteği hâlinde hidayete ermesi ümidi ile Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler öğretilebilir.

Üzerinde Kur'an-ı Kerim'den bir parça veya Allah'ın isimlerinden biri yazılı olan parmağındaki yüzük ile helaya girmek mekruhtur. Üzerinde Kur'an yazılı olan şey cepte olur veya bir şeye sarılı bulunursa bununla helaya girmek mekruh olmaz.

Abdestsiz olan kimse kalem gibi bir şeyle Kur'an sayfalarını çevirebilir.

K) Mestler Üzerine Meshetmek

Mest: Ayakları topuklarıyla beraber örten ayakkabıdır.

Ayağa giyilen ve mest adı verilen ayakkabıların üzerine abdest alırken mesh etmek caizdir. Bu, dinimizin kolaylıklarından biridir. Peygamberimiz, hem mest üzerine mesh etmişler hem de yapılmasını söylemişlerdir.

Ayağa giyilen mestlere mesh edilebilmesi için yedi şeyin bulunması şarttır. Bunlar:

1. Mestler, ayaklar yıkanarak abdest alındıktan sonra giyilmiş olmalıdır.

2. Mestler, ayakları topuklarıyla beraber örtmüş bulunmalıdır.

3. Mestler, ayağa giyilmiş olarak normal yürüyüşle ve peş peşe bir fersah, yani, on iki bin adım veya daha fazla yol yürümeye dayanıklı olmalıdır.

4. Mestlerin her birinde ayak parmaklarının küçüğü ile üç parmak kadar delik, yırtık ve sökük bulunmamalıdır. Ancak iki mestteki yırtıkların toplamı üç parmak kadar olursa mani değildir.

5. Mestler, bağsız olarak ayakta durabilecek kadar kalın olmalıdır.

6. Mestler, suyu emerek ayağa geçirmeyecek özellikte olmalıdır.

7. Mest giyecek kimsenin her bir ayağının ön tarafında elin küçük parmağı ile en az üç parmak yer mevcut olmalıdır. Bir veya iki ayağının ön tarafını kaybetmiş ve en az üç parmak kadar bir yer kalmamış olan kimse, bu ayağına mesh edemeyeceği gibi, sağlam ayağına da mesh edemez. Bu takdirde, her ikisini de yıkaması gerekir. Çünkü ayaklarda mesh etmekle yıkamak bir arada olmaz. Yani, bir ayağı yıkayıp diğerini mesh etmek caiz olmaz.

Ancak, bir ayağı topuğun üst tarafına kadar kesik olan kimseden bu ayağını yıkamak sakıt olduğundan, diğer ayağı tam veya ön tarafında en az üç parmak kadarı mevcut ise o ayağındaki meste mesh edebilir.

1. Meshin Müddeti

Mukim, yani misafir olmayan kimse bir gün bir gece (24 saat), yolcu olan üç gün üç gece (72 saat) mesh edebilir. Süre, abdestin bozulmasından itibaren başlar.

Mesela bir kimse saat on ikide abdest alıp ayaklarını yıkamış olarak mestlerini giyse ve aldığı bu abdest saat 16.00'da bozulsa, meshin müddeti, abdest alıp

mestlerini giydiği saat 12.00’den itibaren değil, abdestin bozulduğu saat 16.00’dan itibaren başlar ve yolcu olmayanlar için ertesi gün saat 16.00’ya kadar devam eder. Yolcu olanlar için ise bu süre, abdestin bozulduğu saatten itibaren 72 saattir.

Yolcu olmayan bir kimse, mestlerini giydikten sonra 24 saatlik süreyi doldurmadan yolculuğa çıksa mesh müddeti 72 saate kadar devam eder. 24 saatlik süre dolduktan sonra yolculuğa çıkacak olursa mukim iken mesh müddeti bittiği için ayaklarını yıkaması gerekir.

Yolcu olan bir kimsenin, 24 saat mest giydikten sonra misafirliği sona erse mesh müddeti bitmiş olur, 24 saat dolmadan misafirliği sona ererse 24 saati tamamlar.

2. Mestler Üzerine Mesih Nasıl Yapılır?

Abdest alırken sıra ayaklara gelince eller ıslatılarak, sağ elin parmakları sağ ayağın üstüne (ayak parmakları tarafına) sol elin parmakları da sol ayağın üstüne konulur. Parmaklar açık olarak ayakların ucundan başlanıp yukarı doğru ve topukları aşacak şekilde mestlerin üzerine bir kere mesh edilir.

Mestlerin altı mesh edilmez. Mestlerin yanlarına, ökçesine ve koncuna da mesh etmek sahih değildir.

3. Sargı Üzerine Mesh Etmek

Vücudun herhangi bir yerinde kırık, çıkık veya yaradan dolayı sargı bulunduğu takdirde, bu sargı abdest organlarında ise abdest alırken, vücudun başka bir yerinde ise gusül yaparken sargı çözülüp altı yıkanır ve yaranın üstü mesh edilir. Sargıyı çözmek zararlı olursa çözülmeyip eller ıslatılarak sargının üzerine bir kere mesh edilir.

Bu gibi sargıların üzerine mesh etmenin belirli bir süresi yoktur. Yara iyileşinceye kadar devam eder. Sargı üzerine mesh edilebilmesi için sargının abdestli olarak bağlanmış olması şart değildir.

Sargıya mesh ettikten sonra bu sargı değiştirilirse meshi iade etmek gerekmez.

Yara iyileşmeden sargı düşerse mesh bozulmaz. Yaranın iyileşmesi sebebiyle sargının düşmesi hâlinde mesh bozulur. Yara iyileştiği hâlde sargı olsa bile mesh yine bozulur. Bu durumda yaraya zarar vermemek kaydıyla üzerindeki sargı çözülür.

Yara üzerinde ilaç bulunup da sargı yoksa bu yarayı yıkamak zarar vermediği takdirde üzerine su dökülerek yıkanır, zararlı olursa yıkanmaz, mesh edilir. Mesh etmek de zarar verirse o da terk edilir.

Yara üzerindeki sargı yara iyileşmeden namazda düşerse namaza devam edilir.

Yaranın iyileşmesi sonucu düşerse mesh edilen yer yıkanır ve namaz yeniden

kılınır.

4. Meshi Bozan Şeyler

a) Abdesti bozan her şey meshi de bozar. Abdesti bozulan bir kimse yeniden abdest alırken mestlerin üzerine de mesh etmesi gerekir.

b) Mestlerden birinin ayaktan çıkarılması veya kendiliğinden çıkması ile de mesh bozulur.

Ayağın çoğunun mestin koncuna kadar çıkması hâlinde tamamen çıkmış sayılır.

Bu durumda abdesti varsa sadece ayaklarını yıkar.

Mestlerden biri çıkmış olsa bile her iki ayağın da yıkanması gerekir. Çünkü taharette iki ayak bir organ hükmünde olduğundan birinin yıkanması gerektiğinde ötekinin de yıkanması icap eder.

Mesh ettikten sonra mestlerden birinde üç parmak kadar bir yırtık meydana gelmesi hâlinde de yine mestler çıkarılır ve ayaklar yıkanır.

c) Meshin müddetinin sona ermesi.

Meshin müddeti bittiğinde abdestli olan kimsenin mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması yeterlidir.

Mesih müddeti namazda iken sona ererse, o namaz bozulur.

Başa giyilen, yüze çekilen örtü ve ele giyilen eldiven gibi şeylerin üzerine mesh edilemez.

VI. TEYEMMÜM

A) Teyemmüm Nedir?

Niyet ederek temiz toprak veya toprak cinsinden bir şeye ellerini vurup yüzünü ve kollarını mesh etmeye teyemmüm denir.

Abdest almak ve gusletmek (yıkanmak) için su bulunmadığı veya bulunduğu hâlde kullanılması mümkün olmadığı durumlarda abdest ve gusül yerine teyemmüm edilir.

Teyemmüm, ibadetleri yapabilmemiz için dinimizin gösterdiği bir kolaylıktır ve bu ümmete ait özelliklerdendir.

Teyemmüm, kitap (Kur'an-ı Kerim) ve sünnet ile sabittir. Abdest ve gusül için su bulamayanların teyemmüm etmeleri ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"... Ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi ve ellerinizi onunla mesh edin."[91]

B) Teyemmümün Sahih Olmasının Şartları

Teyemmümün sahih olmasının şartları sekizdir:

1. Niyet etmek.

Elini teyemmüm edeceği şeye vururken veya elini yere vurup yüzünü mesh edeceği sırada, “Hadesten taharete veya namaz kılmaya yahut da taharetsiz yapılması sahih olmayan bizzat maksut olan bir ibadeti yapmaya niyet etmektir.”

Bunlardan birine niyet edilmeden yapılan bir teyemmümle namaz kılınmadığı gibi Kur'an okumak, Kur'an-ı Kerim'i tutmak, camiye girmek, kabirleri ziyaret etmek için yapılan teyemmümle de namaz kılınmaz. Çünkü bunların bir kısmında taharet şart olmayıp, bir kısmı da bizzat maksut bir ibadet değildir.

2. Teyemmüm etmeyi mubah kılacak bir özür bulunmak.

Abdest almaya veya gusül yapmaya yetecek kadar suyun, kişinin bulunduğu yerden en az bir mil (dört bin adım) uzakta olması veya yanında bulunan suyu kullandığı takdirde hastalanmaktan, hastalığın artmasından veya uzamasından korkması teyemmüm yapmayı mubah kılan özürlerdendir. Ancak suyun vücuda zararlı olacağı, kişinin kendi tecrübesine veya uzman bir Müslüman doktorun vereceği bilgiye bağlıdır.

Cünüb olan bir kimse, yıkanmak için sıcak su ve yıkanabileceği sıcak, uygun bir yer bulamaz ve soğukta gusül yaptığı takdirde hastalanmaktan korkarsa, gusül yerine teyemmüm edebilir. Ancak en kısa zamanda yıkanmalıdır.

Kendisi ile alacağı su arasında bulunan düşman veya canavardan korkan, yanında içeceği kadar suyu olup bununla abdest aldığı takdirde susuz kalacağından endişe eden, kuyudan su çıkarabilmek için ip, kova gibi bir şeyi bulunmayan kimse de teyemmüm edebilir.

Bir kimse abdest almakla meşgul olduğu takdirde cenaze ve bayram namazlarına yetişemeyeceğini anlarsa bu namazları teyemmümle kılabilir.

Cuma ve vakit namazlarının geçmesinden korkmak ise teyemmüm için özür değildir. Bu sebeple abdest alan kimse cuma namazına yetişemezse öğle namazını kılar. Abdest aldığı takdirde bir farz namazın vaktinin çıkacağını anlayan kimse de teyemmüm edemez, abdest alır, namazı vaktinde kılamazsa kaza eder.

Yakında su bulunduğunu tahmin eden kimsenin bunu araştırması gerekir. Eğer yakınlarda su olmadığı kanaatinde ise araştırması gerekmez. Arkadaşında su varsa, teyemmüm etmeden önce ondan su ister, şayet vermezse ondan sonra teyemmüm eder.

Yanında su olmayan, fakat su bulacağını uman kimsenin, (kerahet vaktine girmemek ve teyemmüm edip namaz kılabilecek bir zaman kalmak şartıyla) namazı vaktin sonuna kadar tehir etmesi müstehabdır. Suyu bulursa abdest alır, bulamazsa teyemmüm ederek namazını kılar.

3. Teyemmümün yeryüzü cinsinden, pislik dokunmamış temiz bir şeyle yapılması.

Toprak, taş, kum, tuğla ve kiremit gibi şeylerle teyemmüm yapılır. Odun, bakır, demir gibi şeylerle teyemmüm yapılmaz. Ancak bunların üzerinde temiz toz bulunursa bu toz ile teyemmüm yapılabilir.

4. Teyemmümde yüzü ve kolları kaplayacak şekilde mesh etmek.

5. Meshi elin tamamı veya çoğu ile yapmak.

İki parmağı ile mesh etmek caiz değildir.

6. Elin içi ile teyemmüm edilecek şeye iki kere vurmak. Yani yeryüzü cinsinden olan şeye ellerini iki kere koymak.

Teyemmümde ilk defa elini koyduğu yere ikinci defa da elini koyabilir. Bir kimsenin teyemmüm ettiği yerde bir başkası da teyemmüm edebilir.

7. Abdest almaya veya gusül yapmaya engel hâller bitmiş ve kesilmiş olmak.

Mesela, burnu kanarken kanama kesilmeden abdest almak sahih olmadığı gibi teyemmüm yapmak da caiz olmaz. Âdet gören bir kadının âdet kanı kesilmedikçe gusül yapması sahih olmadığı gibi teyemmüm etmesi de sahih değildir.

8. Mesh edilecek organlarda meshe mani olan hamur ve benzeri şeyleri önceden gidermiş olmak.

Bunlar giderilmeden yapılan mesh bedene değil, o şeyin üzerine yapılmış olur.

C) Teyemmümün Farzları

Teyemmümün farzları ikidir:

1. Niyet etmek.

2. Ellerini temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeye vurup, birinci vuruşta yüzü, ikinci vuruşta da kolları mesh etmek.

D) Teyemmümün Sünnetleri

1. Teyemmüme başlarken besmele okumak.

2. Tertibe riayet etmek. Yani evvela yüzünü, sonra kollarını mesh etmek.

3. Bunları ara vermeden birbiri ardınca yapmak.

4. Elleri yere koyunca evvela ileri sürmek.

5. Ondan sonra elleri geriye çekmek.

6. Parmaklarını açık bulundurmak.

7. Ellerini yerden kaldırınca birbirine vurarak silkelemek.

E) Teyemmüm Nasıl Yapılır

Kollar dirseklerin yukarısına kadar sıvanır. Ne için teyemmüm edilecekse ona niyet edilir. Parmaklar açık bir hâlde eller temiz bir toprağa veya toprak cinsinden bir şeyin üzerine konur. Eller önce ileri sürülür, sonra geriye çekilerek kaldırılır, yan yana getirilip birbirine hafifçe vurularak silkelenir ve ellerin içi ile yüzün tamamı bir kere mesh edilir.

Eller ikinci defa toprağa vurulduktan sonra, sol elin içi ile sağ kol, dirseklerle beraber, sağ elin içi ile de sol kol dirseklerle beraber bir kere mesh edilir.

Abdest ile gusül için yapılan teyemmüm aynıdır. Yani yapılış bakımından aralarında fark yoktur.

Bedeninin çoğu veya yarısı yara olan kimse gusül yerine teyemmüm eder. Bedenin çoğu sağlam olursa, sağlam yerler yıkanır, yaralı olan yerler mesh edilir.

Abdest organlarının (sayı olarak) çoğunda veya yarısında yara varsa teyemmüm eder. Çoğu sağlam olup azında yara varsa sağlam olanları yıkar, yaralı olanları mesh eder, teyemmüm yapmaz.

Abdest almaya gücü yetmeyen bir kimse, kendisine abdest aldıracak kişi bulamazsa teyemmüm eder.

Eli çolak olup suyu kullanamayan kimse yüzünü ve kollarını yere sürerek teyemmüm eder, namazını terk etmez. Kolları ve ayakları kesik olan kimse de yüzünü yere sürerek teyemmüm eder, yüzünde yara varsa teyemmüm etmeden namazını kılar.

Namaz vakti girmeden teyemmüm yapılabilir. Bir teyemmümle istenildiği kadar namaz kılınabilir.

F) Teyemmümü Bozan Şeyler

1. Abdesti bozan şeyler, teyemmümü de bozar.

2. Abdest veya gusül için yeterli suyun bulunması hâlinde —suyun kullanılması mümkün ise— teyemmüm bozulur.

Teyemmümle namaz kılan bir kimse, kullanabileceği suyu namazda iken görse namazı bozulur. Suyu, namazı kıldıktan sonra görürse namazı iade etmez.

Cünüplükten dolayı teyemmüm eden kimseden abdesti bozacak bir şey meydana gelse cünüp olmaz, sadece abdestsiz olur. Bu durumda eğer abdeste yetecek kadar su varsa abdest alır, su yoksa abdest yerine tekrar teyemmüm eder.

3. Teyemmüm yapmayı mubah kılan özürlerin ortadan kalkması ile de teyemmüm bozulur. Mesela, hastalanma korkusu ile suyu kullanamadığı için teyemmüm eden kimsenin özrü kalmayınca teyemmüm bozulur.

VII. GUSÜL

A) Gusül Nedir?

Gusül (Boy abdesti), bedenin her tarafını yıkamak demektir. Buna, “Tahâret-i Kübrâ = Büyük temizlik,” bu temizliğin yapılmasını gerektiren hâllere de “Hades-i Ekber = Büyük kirlilik” denir.

B) Gusül Yapmayı Gerektiren Hâller

Gusül yapmayı gerektiren hâller şunlardır:

1. Dokunmak, bakmak, düşünmek ve ihtilam olmak (rüyada cinsel ilişkide

bulunmak) suretiyle şehvetle (cinsel arzu ile) gelen meninin dışarı çıkması ve ergenlik çağında olan erkek ve kadının cinsel ilişkide bulunması hâllerinde cünüplük meydana gelir ve yıkanmak farz olur.

Cinsel ilişkide bulunan erkek ve kadın, (bu ilişki çok az da olsa) meni gelmese bile her ikisi de cünüb olur ve gusül yapmaları gerekir. Meni, şehvetle gelen ve tenasül organı yoluyla dışarı çıkan beyaz ve koyu bir sıvıdır.

İhtilam olan veya cinsel ilişkide bulunan kimse, idrar yapmadan veya epeyce yürümeden yahut da uyumadan yıkanıp da sonra kendisinden meninin kalanı çıkarsa tekrar gusül yapması gerekir.

İdrar yaptıktan veya epeyce yürüdükten yahut da uyuduktan sonra yıkandığı takdirde kalan meninin sonradan şehvetsiz olarak çıkmasından dolayı tekrar yıkanması gerekmez.

Bir kimse, uykudan uyanınca ihtilam olduğunu (yani, rüyada cinsel ilişkide bulunduğunu) hatırlar ve üzerinde de yaşlık görürse kendisine gusül lazım gelir. Uykudan uyanınca ihtilam olduğunu hatırlamayan fakat üzerinde yaşlık gören kimsenin de gusül yapması lazımdır. İhtilam olduğu hâlde bir yaşlık yoksa yani dışarıya meni çıkmamışsa yıkanması gerekmez.

Yeni Müslüman olan bir kimsenin (cünüp ise) gusül yapması farzdır. Âdet hâlinde veya lohusa iken Müslüman olan bir kadının da âdet (aybaşı) veya lohusalık hâlleri sona erince gusül yapması gerekir.

Mezi: Tenasül organından şehvetsiz olarak çıkan beyaz ve ince bir sıvıdır. Mezinin gelmesi gusül yapmayı gerektirmez, fakat abdesti bozar.

Vedi: İdrarın peşinden tenasül organından çıkan koyu ve bulanık bir sıvıdır. Vedinin çıkmasından dolayı da gusül gerekmez.

2. Hayız akıntısı kesilince.

Yani kadınların âdet hâli (aybaşı) sona erince,

3. Nifas kanı kesilince. Yani çocuk doğuran kadının lohusalık hâli bitince, gusül yapmaları farz olur.

C) Guslün Farzları

Guslün farzları üçtür:

1. Ağza su alıp çalkalamak.
2. Buruna su çekip yıkamak.
3. Bütün vücudu yıkamak.

Gusülde suyun, saçların diplerine, sakal, bıyık ve kaşların altına ulaştırılması, göbek boşluğu ve kulakların iç kısmının da yıkanması gerekir. Küpe deliklerine de suyun ulaşması sağlanmalı, varsa, küpe hareket ettirilir, yoksa üzerinden yıkayarak küpe deliğine suyun ulaşması sağlanır. Küpe deliğine çöp sokulması

gerekmez. Parmaklarda sık olan yüzük hareket ettirilerek altı yıkanır.

Dişlerin arasında kalan yemek artıkları çıkarılarak dişlerin arası temizlenir. Vücuda yapışmış olan ve suyun vücuda nüfuz etmesine engel olan şeyler giderilir.

D) Guslün Sünnetleri

1. Besmele ile başlamak.

2. Niyet etmek.

3. Besmele ile niyeti, guslün evvelinde, elleri yıkarken söylemek.

4. Ellerini yıkamak ve bedenin herhangi bir yerinde pislik varsa önceden onları gidermek.

5. Edep yerlerini (pislik olmasa bile) yıkamak.

6. Gusülden önce abdest almak.

7. Abdestte (yıkandığı yerde su birikiyorsa) ayakların yıkanmasını sonraya bırakmak, su birikmiyorsa ayakları da yıkamak.

8. Bedene üç defa su dökmek ve her döküşte suyu bedenin her tarafına ulaştırmak.

9. Su dökmeye baştan başlamak, sonra sağ omuza, daha sonra da sol omuza dökmek.

10. Suyu ilk döküşte bedeni ovmak.

11. Gusülde suyu israf etmemek, az da kullanmamak (Akarsuda yıkanırken israf söz konusu değildir.).

12. Yıkandıktan sonra bedeni havlu veya benzeri bir şeyle silmek.

13. Kimsenin görmeyeceği bir yerde yıkanmak.

E) Guslün Edepleri

Abdestte edep olan şeyler gusülde de edeptir. Ancak gusülde kıbleye dönülmez (Edep yerleri kapalı ise sakıncası yoktur.).

F) Guslün Mekruhları

Abdestte mekruh olan şeyler gusülde de mekruhtur. Fazla olarak gusülde dua okumak da mekruhtur.

G) Gusül Nasıl Yapılır

Önce Besmele okunarak "Niyet ettim cünüplükten temizlenmek için yıkanmaya" diye niyet edilir. Eller bileklere kadar yıkandıktan sonra bedenin herhangi bir yerinde pislik varsa onlar temizlenir, sonra edep yerleri yıkanır.

Bundan sonra yukarıda tarif edildiği üzere namaz abdesti gibi abdest alınır.

Abdest bitince evvela başa, sonra sağ omuza, sonra sol omuza, daha sonra da vücudun diğer taraflarına üçer defa su dökülerek vücut yıkanır. Her döküşte su

bedenin her tarafına ulaştırılarak ovuşturulur. İğne ucu kadar kuru bir yer kalmamak üzere vücudun her tarafı üç defa iyice yıkanır.

Yıkanırken suyun, saçların diplerine, sakal, bıyık ve kaşların altına, göbek boşluğuna, kulakların iç kısmına ve küpe deliklerine ulaştırılması sağlanır.

Parmaklarda sık olan yüzükler yerinden oynatılarak altları yıkanır. Vücuda yapışmış olan ve suyun bedene ulaşmasına engel olan şeyler giderilir. Dişlerin arasında kalan yemek ve ekmek kırıntıları temizlenir.

Gusül yaparken dua okunmaz, edep yerleri örtülü değilse kıbleye dönülmez ve gereksiz yere konuşulmaz.

Farzlarına, sünnet ve edeplerine riayet edilerek yapılan gusül budur.

Gusül yapması gereken bir kimse, ağzına ve burnuna su alıp iyice yıkadıktan sonra akar bir suya, denize veya büyük bir havuza girerek vücudunun her tarafını ıslatırsa gusül yapmış olur.

H) Gusül Çeşitleri

Gusül üç çeşittir:

1. Farz olan gusül: Yukarıda anlatıldığı gibi a) Erkek ve kadının cünüp olması; b) Kadınların âdet (aybaşı) hâlinin bitmesi; c) Çocuk doğuran kadınların lohusalıklarının sona ermesi hâllerinde gusül yapmak farzdır.

2. Sünnet olan gusül: Gusül yapmanın farz olduğu hâller olmaksızın şu durumlarda gusül yapmak sünnettir: a) Cuma namazı için; b) Bayram namazları için; c) Hac ve Umre için ihrama girerken; d) Hac vazifesini yapan kimsenin zeval vaktinden sonra Arafat'ta.

3. Mendub olan gusül: Baygınlıktan, çılgınlıktan ve sarhoşluktan ayılan, ölü yıkayan, günahından tevbe eden, temiz iken (önceden gusül yapmış olarak) Müslümanlığı kabul eden, yoldan gelen, bir topluluğa giden, yeni elbise giyen, yağmur duasına çıkan, Berat ve Kadir gecelerine kavuşan kimselerin gusül yapmaları da mendubdur.

I) Cünüb Olan Kimsenin Yapması Haram Olan Şeyler

1. Namaz kılmak.

2. Kur'an okumak.

Cünüb olan kimse Kur'an okuyamaz. Ancak dua niyetiyle dua ayetlerini okuyabilir. Şükretmek maksadıyla "Elhamdülillah" diyebilir. Yemekte veya başka bir şeye başlarken "Besmele" söyleyebilir. Kelime-i Tevhid'i okuyabilir. Cünüb olan kimse, ellerini ve ağzını yıkadıktan sonra yiyip içebilir. Ellerini ve ağzını yıkamadan yiyip içmesi mekruhtur.

3. Kur'an'a el sürmek.

Cünüp olan kimse, Kur'an-ı Kerim'e el süremediği gibi, ayet yazılı bir kâğıdı veya üzerinde Kur'an'dan bir parça yazılı olan parayı da tutamaz.

Fakat Kur'an'dan ayrı bir kap veya kılıf ile Kur'an'a dokunabilir, ayet yazılı parayı kese ile tutabilir. Cünüp kişinin, elini sürmeden Kur'an'a bakmasında bir sakınca yoktur.

4. Camiye girmek.

Zorunlu bir durum olmadıkça cünüp kimse camiye giremez. Düşman, yırtıcı hayvan ve soğuktan korunmak veya başka yerde bulunmadığı hâlde camide olan sudan almak gibi, zorunlu durumlarda camiye girebilir. Ancak camiye girmek için teyemmüm yapılması uygun olur.

5. Kâbe'yi tavaf etmek.

Cünüp olan kimse Kâbe'yi tavaf edemez. Tavaf edebilmek için gusül yapmış olması ve abdestli bulunması gerekir.

İ) Kadınların Özel Hâlleri

Kadınlara ait özel hâller üç çeşittir:

1. Hayız (Âdet hâli)

Kadınlar ergenlik çağına gelince hayız görmeye başlar. "Hayız, bir hastalık veya lohusalık durumu olmaksızın rahimden gelen kandır. Buna, "âdet hâli" denir.

Kadınlar en erken dokuz yaşında âdet görmeye başlayabilirler. Dokuz yaşına giren ve âdet görmeye başlayan bir kız ergenlik (buluğ) çağına girmiş olur.

Âdet hâli genellikle elli beş yaşında sona erer. Elli beş yaşından sonra gelen kan hayız kanı değildir.

Âdet hâlinin en azı geceleri ile beraber üç gün (72 saat), en çoğu geceleri ile beraber on gündür (240 saat). Üç günden az gelen kan ile ayhalinin en çoğu olan on günden fazla devam eden kan, ayhali kanı değil, istihazedir. Yani özürdür. Bununla ilgili bilgi istihaze kısmında verilecektir. Âdet hâli kadından kadına değişir. Her ayın belirli günlerinde gelen âdet kanı, bazen de değişir. Âdet günlerinde gelen kanın devamlı olması şart değildir. Akıntı ara sıra kesilse bile, bu süreler de âdet hâlinden sayılır.

Kadından, âdet (aybaşı) günlerinde kırmızı, sarı ve bulanık renklerde gelen yaşlıkların hepsi aybaşı kanıdır. Gelen yaşlığın rengi bembeyaz hâle gelince, aybaşı kanı kesilmiş demektir.

Aybaşı bittikten sonra onu takip eden temizliğin (yani iki ayhali arasındaki temizliğin) en kısa süresi on beş gündür. Temizlik süresinin en uzunu hakkında belirli bir sınır yoktur. Bu temizlik bazen yıllarca sürebilir.

Ayhali ve lohusalıkla ilgili birçok dinî hüküm bulunduğundan, kadınların ve

yeni yetişen kızların bu konuya dikkat etmeleri ve yeterli bilgiye sahip olmaları büyük önem taşımaktadır.

Kadın ilk defa ayhali olunca, ergenlik çağına girmiş olur. Üç günden az olmamak ve on günü de geçmemek üzere kendisinden kaç gün kan gelmiş ise bu süre onun “ayhali”dir.

Mesela, kendisinden ilk defa kan gelmeye başlayan bir kızın kanı yedi gün devam edip, ondan sonra 23 gün temiz olsa, onun ayhali yedi gün olarak belirlenmiş olur. Bu durumda, kendisinden kan gelmeye başlayınca namazı ve orucu bırakır.

Bir kız ilk defa ayhali olsa da kan hiç kesilmeden devam etse, bu kızın her ayın on günü ayhali, yirmi günü de temizlik süresi kabul edilir.

Kadın her zaman aynı durumda olmaz. Çeşitli tesirlerle bünyesinde meydana gelen değişiklikler sebebiyle ayhali süresi bazen artıp eksilebilir. Bazen de ay içinde belirli olan yeri değişerek önceki aylara göre daha önce veya daha sonra meydana gelebilir.

Önceden ayhali süresi beş gün olan bir kadın, daha sonraki ayda beşinci günün bitiminde temizlenmeyip kendisinden altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu günlerde de kan gelmeye devam etse, bu durum on günü geçmediği takdirde önceki beş günden sonraki akıntılar da ayhalinden sayılır. Yani kaç gün kan gelmişse ayhali süresi o kadardır.

Eğer önceki aylarda ayhali süresi beş gün olan kadının kan akıntısı on günü geçerse, mesela, 12 gün olursa onun ayhali yine beş gündür. Beş günden fazla olan yedi günlük süre istihaze, yani özür sayılır. Bu günlerde kılınmayan namazların kaza edilmesi gerekir. Namaz vaktinde (o namazı kılmadan) kadın ayhali olsa o vaktin namazı kendisinden düşmüş olur.

Ayhalinden temizlenen bir kadının, gusül yapıp namaz kılacak kadar bir zamanı varsa, o vaktin namazını kaza etmesi lazımdır. Gusül yapıp namaz kılacak kadar zaman yoksa o namazı kaza etmesi gerekmez.

Kan üç günden az bir sürede kesilirse, bu, ayhali olmaz. Kendisinden ilk defa kan gelmeye başlayan genç bir kız, namazı ve orucu bırakır. Eğer kan üç günden önce kesilirse ayhali olmadığı anlaşılır ve kılmadığı namazları kaza eder, oruçlarını da tutar. Ayhali on günden önce kesilirse, kadın yıkanmadıkça onunla cinsel ilişkide bulunmak caiz olmaz. Kadın hemen yıkanmayıp, aradan gusül yapıp iftitah tekbiri alacak kadar bir zaman geçerse cinsel ilişkide bulunmak helal olur.

Ayhali on gün devam ettikten sonra kesilirse, yıkanmadan onunla cinsel ilişkide bulunmak caizdir.

Eğer ayhali, üç günden fazla sürer fakat kadının bilinen ayhali süresini doldurmadan kesilirse, kadın yıkansa bile eski ayhali süresini doldurmadıkça

onunla cinsel ilişkide bulunmak helal olmaz.

Ayhali ve lohusalık hâllerinde oruç tutamayan bir kadının, yemeyip içmeyip oruçlu gibi durması doğru değildir. Temiz iken niyet edip, oruca başlayan bir kadın, imsakten sonra gündüzün herhangi bir saatinde ayhali veya lohusa olsa orucu bozulur. O günü akşama kadar oruçlu geçirmesi caiz değildir. Oruçlu gibi yemeden ve içmeden durması uygun değildir. Ancak açıktan değil, gizli olarak yemesi lazımdır. Ayhali olan bir kadın gündüz temizlense, yani ayhali sona erse, günün geri kalanını akşama kadar yemeden, içmeden geçirmesi uygun olur.

Bir kadın kendisine borç olan iki ay keffaret orucunu tutarken ayhali olsa, o günlerde oruç tutamaz. Fakat ayhali biter bitmez ara vermeden hemen kaldığı yerden keffaret orucuna devam eder ve bu şekilde oruçlarını birbirine ekleyerek hesap edip 60 günü tamamlar. Eğer ayhali günlerinden temizlendikten sonra hemen oruca devam etmeyip bir veya iki gün ara verirse keffaret bozulmuş olur ve keffaret orucuna yeniden başlaması gerekir. Çünkü keffaret orucunu ara vermeden tutmak lazımdır.

Ayhali olan kadının edep yerine pamuk veya bir bez koyması ve âdet kanının kötü kokusunu gidermek maksadıyla güzel koku sürünmesi sünnettir. Ayhali ve lohusalık devam ederken geceleyin edep yerine konulan bez üzerinde sabahleyin akıntının tamamen beyaz renkte olduğu görülürse pamuğu koyduğu vakitten itibaren lohusalık veya ayhalininin sona erdiğine hükmedilir ve kılınmayan yatsı namazının kaza edilmesi gerekir.

Temiz olan bir kadın geceleyin edep yerine pamuk koyup sabahleyin üzerinde kan görse, kanı gördüğü vakitten itibaren ayhali başlamış olur. Bir kadın, ayhali olacağını hissetse fakat kan görünmese veya kanın gelmesi herhangi bir şeyle önlense, o kadın ayhali olmuş sayılmaz ve böyle bir durumda abdesti de bozulmaz. Ancak kendisinden ayhali kanı geldikten sonra kanın gelmesini herhangi bir şeyle önlerse ayhali hükmü devam eder.

2. Nifas (Lohusalık)

Doğum yaptıktan sonra kadının rahminden gelen kandır. Bu durumda olan kadına “lohusa” denir.

Kadın gebe kaldıktan sonra ayhali olmaz. Lohusalık hâli, çocuğun doğmasından itibaren en çok kırk gün devam eder. Eğer kırk günden fazla sürerse, fazla olanı istihazedir. Lohusalığın azının sınırı yoktur. Kırk günden önce de sona erebilir. Bu durumda olan kadın, gusül yaparak ibadetleri yerine getirir, kocası ile cinsel ilişkide bulunabilir, kırk günün tamamlanmasını beklemez.

Lohusalık günlerinde akıntı bir süre kesilip sonra devam etse, akıntının kesildiği bu günler de lohusalık hâlinden sayılır.

Vücudun el, ayak veya parmak gibi bazı yerleri belli olan bir düşük de doğum sayılır ve kadın bununla lohusa olur. Hiçbir organı belirmemiş olan düşükten

sonra gelen kan üç gün devam eder ve ondan önce görülen ayhali ile düşükten sonra gelen kan arasında en az on beş gün temizlik süresi bulunursa düşükten sonra gelen kan ayhalidir. Eğer düşükten sonra gelen kan üç gün devam etmez veya bir önceki ayhali ile bunun arasında en az on beş günlük bir temizlik süresi bulunmazsa görülen bu kan istihazedir.

Çocuk doğurduktan sonra kendisinden kan gelmeyen bir kadın yıkanır ve ibadetlerine devam eder.

Lohusa olan kadından gelen kan kırk günü geçerse, eğer o kadının daha önce yaptığı doğumu takip eden lohusalık süresi, mesela, 30 gün ise son durumdaki lohusalığı da önceki gibi otuz gündür. Otuz günden itibaren devam edip kırk günü geçen kanlar istihaze, yani özür sayılır. Bu sebeple özürlü sayılan bu günlerde kılınmayan namazların kaza edilmesi gerekir.

Önceki lohusalık süresi 30 gün olan bir kadından, sonraki doğumda gelen kan 30 günden fazla devam etse, bu süre kırk günü geçmediği takdirde fazla olan günlerin hepsi lohusalıktır.

Önceden lohusalık görmemiş bir kadının lohusalık süresi de en çok kırk gün olur. Böyle ilk defa lohusa olan bir kadından gelen kan kırk günden fazla devam ederse bunun kırk günü lohusalık, fazlası ise özür kanı sayılır. Bu durumda olan bir kadın kırk günün bitiminde gusül yaparak özür sahipleri gibi namazını kılar. Kocası ile cinsel ilişkide bulunabilir. Gebe olan bir kadının çocuğu ameliyatla veya başka bir şekilde karnı yarılarak dünyaya gelse, eğer kan tenasül organı yoluyla gelirse lohusalık kanıdır. Başka bir yerden gelirse o kadın lohusa olmaz.

3. İstihaze

Bir damardan çıkıp tenasül organı yolu ile gelen kandır. Rahimden değil, bir hastalık sebebiyle damardan gelen bu kanın kokusu yoktur. Bu durum kadınlar için bir hastalık ve özürdür.

Kadından gelen kan üç günden eksik olursa bu, ayhali değil kadın için bir özür sayılır. Ayhali on günden fazla devam etmişse bu fazlalık ile lohusalığın kırk günden fazlası da istihazedir. Dokuz yaşından önce ve elli beş yaşından sonra gelen kan da böyledir.

Ayhali ve Lohusa Olan Kadınlara Haram Olan Şeyler

Ayhali ve lohusa olan kadınlar aşağıdaki şeyleri yapamazlar:

1. Namaz kılmak

Kadın bu durumlarda kılamadığı namazları kaza etmez. Namaz her gün tekrarlandığı için dinimiz kadınlara kolaylık göstermiştir. Peygamberimiz (sas.), kendisine ayhali hakkında soru soran bir kadına,

“Ayhali olduğun zaman namazı bırak, ayhali sona erince gusül yap ve namazını kıl.”[92] buyurmuştur.

2. Oruç tutmak

Kadınlar bu hâllerde tutamadıkları oruçları daha sonra kaza ederler. Hz. Âişe (ra.) diyor ki:

“Peygamberimiz’in (sas.) zamanında biz ayhalinden temizlenince orucu kaza eder, namazı kaza etmezdik.”[93]

3. Kur’an okumak

Peygamberimiz (sas.) şöyle buyurmuştur:

لاَ تَقْرَاِ الْحَائِضُ وَلاَ الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْاٰنِ

“Ayhali olan kadın ve cünüp olan kimse Kur’an’dan hiçbir şey okuyamaz.”[94]

Ancak, ayhali olan bir kadın öğretici, Kur’an okumak niyeti ile değil de öğretmek maksadıyla harf harf, kelime kelime Kur’an öğretebilir. Bu durumda olan kadın dua ayetlerini dua niyetiyle okuyabilir. Şükretmek maksadıyla “elhamdülillah” diyebilir. “Besmele” çekebilir, Allah’ı zikr ve tesbih edebilir.

4. Kur’an’a el sürmek

Ayhali ve lohusa olan bir kadın Kur’an’a el süremez.

Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de,

اَ يَمَسُّهُ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

“Ona (Kur’an’a) ancak temizlenenler dokunabilir.”[95] buyrulmuştur. Peygamberimiz de, “Kur’an’ı ancak temiz olan kimse tutabilir.”[96] uyarısında bulunmuştur.

Müslüman olmayan bir kimseye isteği hâlinde hidayete ermesi ümidi ile Kur’an-ı Kerim ve dinî bilgiler öğretilebilir. Ancak, gusül yapmadıkça Kur’an’a el sürdürülmez.

Ayhali ve lohusa olan kadın, tefsirden başka dinî kitapları tutabilir. Giydiği elbisenin yeni ile Kur’an’ı tutmak mekruhtur. İçinde Kur’an-ı Kerim bulunan bir kutuyu taşımak caizdir.

Yüzüğün taşında Kur’an’dan bir parça veya Allah’ın isimlerinden biri yazılı olsa bu yüzük parmakta iken helaya girmek mekruh olur. Üzerinde Kur’an yazılı olan bir şey cebe konur veya bir şeye sarılı olursa mekruh olmaz. Bununla beraber bu gibi davranışlardan sakınmak daha uygundur.

Ayhali, lohusa ve cünüp olan kimsenin Kur’an’a bakması caizdir.

5. Camiye Girmek

Cami namaz kılınan kutsal bir mekândır. Ayhali veya lohusa olan kadın namaz

kılamayacağı için ibadet maksadıyla camiye giremez. Ancak, düşman, yırtıcı hayvan ve soğuktan korunmak veya zorunlu ihtiyaçları için camiye girebilir.

6. Kâbe'yi tavaf etmek

Ayhali ve lohusa olan kadın Kâbe'yi tavaf edemez.

7. Cinsel İlişkide Bulunmak

Ayhali ve lohusa olan bir kadınla cinsel ilişkide bulunmak erkeğe haram olduğu gibi buna imkân hazırlamak ve rıza göstermek kadına da haramdır. Bu durumda cinsel ilişkide bulunan kimse büyük günah işlemiş olur ve bundan tevbe etmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyrulmuştur:

فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ

"Ayhalinde olan kadınlardan uzak durun (onlarla cinsel ilişkide bulunmayın). Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın."[97]

Ayhali esnasında cinsel ilişkide bulunmanın birçok kadın hastalıklarına sebep olduğu bugün tıbben de sabit olmuştur.

Kadının ayhali hakkında kocasına yanlış bilgi vermesi helal olmaz. Mesela, ayhali olduğu hâlde ilişkide bulunmasını sağlamak için kocasından bunu saklamak veya ayhali olmadığı hâlde kocasının isteğini önlemek için yalandan ayhali olduğunu söylemek helal değildir.

Ayhali ve lohusa olan kadınla yatılır. Göbeği ile dizkapağı arasında kalan kısmın dışında kendisine sarılmak ve öpmekte sakınca yoktur.

J) Özür Sahibi Olanların Durumu

Abdesti bozan şeyin bir namaz vakti kesilmeden devam etmesine "özür" denir.

İdrarın devamlı olarak gelmesi, burundan veya bir yaradan sürekli kan akması, bir hastalıktan dolayı göz, kulak ve memelerden gelen akıntı özür olduğu gibi, daha önce anlattığımız istihaze kanı da kadınlar için özürdür. Kendisinde böyle bir özür olan kimseye "özür sahibi" denir.

Bu özürlerden biri, abdest alıp namaz kılacak kadar bir süre ara vermeden namaz vaktinin evvelinden sonuna kadar devam eder ve ondan sonraki her namaz vaktinde de bu özür en az bir defa meydana gelirse, o kimse özür sahibi sayılır.

Eğer özür, bir namaz vakti içinde hiç meydana gelmezse özür ortadan kalkmış olur ve o kimse de özür sahibi olmaktan çıkar. Özür sahibi özrü devam ettiği sürece her namaz vakti abdest alır ve bu abdestle o namaz vakti içinde —başka bir şeyle abdesti bozulmadıkça— dilediği kadar farz ve nafile namazı kılabildiği gibi, kazaya kalmış namazları, cenaze ve bayram namazlarını da kılabilir ve Kur'an-ı Kerim'i tutabilir.

Namaz vakti çıkınca özür sahibinin abdesti bozulur. Mesela, güneş doğunca sabah namazının vakti çıktığından özür sahibinin de abdesti bozulmuş olur. Namaz vaktinin girmesi ile abdest bozulmayacağından güneş doğduktan sonra bayram ve kuşluk namazları için abdest alan kimse bu abdestle öğle namazını kılabilir.

Özürlü kimseden akan kan, irin ve sidik çamaşırına dokunsa bunu yıkadığı takdirde, akıntı devamlı olduğundan dolayı yine pislenecekse çamaşırını yıkaması gerekmez. Tekrar dokunmayacaksa yıkaması lazımdır.

VIII. NAMAZ

A) Namaz ve Önemi

İlk görevimiz, Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in (sas.) peygamberliğine inanmaktır. İmandan sonra farzların en önemlisi namazdır. Namaz, özel hareketler ve belirli okuyuşlarla yerine getirilen bir ibadettir. Beş vakit namaz, hicretten bir buçuk yıl önce Mi'rac gecesinde farz kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz, "Namaz dinin direğidir."[98] buyurarak namazın dinimizde çok önemli bir ibadet olduğunu belirtmiştir.

Amellerin Allah'a en sevimli olanı namazdır. Namaz, Müminin miracıdır. Mümin namaz sayesinde Allah'ın huzuruna yükselerek onun manevi yakınlığına erer. İmanın göstergesi olan namaz, kalbi aydınlatan bir ışık, bunalan ruhları, sıkıntıya düşen gönülleri huzura kavuşturan manevi bir sığınaktır.

Namaz, insana daima Allah'ı hatırlatarak kalplere sorumluluk duygusunun yerleşmesini sağlar ve böylece kişinin günah işlemesini önler.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

اُتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ

"Sana vahyolunan Kitabı oku, namazı dosdoğru kıl. Gerçekten namaz, hayâsızlıktan ve fenalıktan alıkoyar."[99]

Namazını doğru ve şuurlu olarak kılan bir kimse zamanla kötülük yapmaktan vazgeçer. Esasen Allah katında makbul olan namaz, Mümini kötülüklerden uzaklaştıran namazdır. Namazını doğru kılan kimse, Allah'ın sevgisini ve hoşnutluğunu kazanır. İmanını kuvvetlendirir. Günah kirlerinden arınarak ebedi saadet yurdu olan cennete girmeye layık temiz bir kul olur.

Peygamberimiz, "Sizden herhangi birinizin kapısı önünde bir nehir bulunsa ve o kimse bu nehirde günde beş defa yıkansa kendisinde kirden bir şey kalır mı?" diye sordu. Dinleyenler: "Hiçbir kir kalmaz Ya Resulallah" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz: "İşte beş vakit namaz da buna benzer, Allah, namazla günahları siler."[100] buyurdu.

Namazın temizlik ve vücut sağlığı bakımından insana pek çok faydalar sağladığı da bilinen bir gerçektir. Çünkü namaz kılan bir kimse, abdest almak zorundadır. Bu ise günde birkaç defa temizlenmek demektir.

Ayrıca namazın sahih olabilmesi için, beden, elbise ve namaz kılınan yerin de temiz olması şarttır.

Namaz belirli aralıklarla günde beş defa kılındığına göre, bu durum Müslümanın her zaman temiz olmasını gerektirmektedir.[101]

B) Namazın Farz Olmasının Şartları

Bir insana namazın farz olması için üç şartın bulunması lazımdır. Bunlar:

1. Müslüman olmak,

2. Ergenlik yaşına gelmiş olmak,

3. Akıllı olmak.

Ergenlik yaşına gelen ve akıllı olan her Müslüman, beş vakit namazı kılmakla yükümlüdür. Namazını kılan dünyada görevini yerine getirir, ahirette sevaba nail olur.

Namaz, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabit muhkem bir farzdır. Namazı inkâr eden kâfir olur. İnandığı hâlde namazını kılmayan kimse kâfir olmaz, ancak görevini yapmamış ve günah işlemiş olur. Çocuklar yedi yaşından itibaren namaza alıştırılır. Baba ve annenin, yedi yaşına giren çocuklarına namaz kılmayı emretmeleri ve onları namaza alıştırmaları gerekir.

Bu konuda Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مُرُوا أَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاَةِ لِسَبْعٍ

“Çocuklarınıza yedi yaşına girdiklerinde namaz kılmalarını emredin.”[102]

C) Namaz Vakitleri

Günde beş farz namaz vardır. Bunlar, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarıdır. Bunların her birinin belirli vakitleri vardır. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

“Şüphesiz namaz, Müminler üzerine belirli vakitlerde farz kılınmıştır.”[103] Her namazın kendi vaktinde kılınması şarttır. Vakti girmeden önce bir namazı kılmak caiz olmadığı gibi, meşru bir özür olmaksızın namazı vaktinden sonraya bırakmak da büyük günahtır.

Sabah Namazının Vakti: Sabaha karşı tan yerinin ağarmaya başlamasından itibaren güneşin doğuşuna kadar olan zamandır. Doğu tarafında ufkun üzerinde

yayılan aydınlığa gerçek aydınlık anlamına gelen “fecr-i sadık” denir. Sabah namazının vakti, işte bu aydınlığın ufuk üzerinde yayılması ile girmiş olur. Oruç için imsak vakti de bu zamandır. Bu aydınlıktan önce ufuk üzerinde dikey olarak görülüp daha sonra kaybolan aydınlığa yalancı aydınlık anlamında “fecr-i kazib” denilmektedir. Beliren bu aydınlık yerine, tekrar karanlık gelip sabahın girdiğini göstermediği için buna itibar edilmez.

Öğle Namazının Vakti: Güneşin tam tepemize gelip, gölge doğu tarafına doğru uzamaya başladığı vakitten itibaren —güneş tepe noktasında iken mevcut olan gölge hariç ki buna “fey’i zeval” denir (Her şeyin gölgesinin bir veya iki katı oluncaya kadar devam eden zamandır.). Öğle namazının vakti, Ebû Hanîfe’ye göre gölgenin —fey’i zeval hariç— iki katı kadar, İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed’e göre ise bir katı kadar olduğu zaman sona erer. Bunun yerine, yurdumuzda ve hemen bütün İslam ülkelerinde, takvimlerde ve ezanlarda İmameyn’in görüşü esas alınmaktadır. Bu durumda: Öğle namazını, gölgenin bir katı kadar olduğu zaman gelmeden önce, İkindi namazını da gölgenin iki katı olduktan sonra kılmak uygundur. Bununla beraber, her şeyin gölgesi —fey’i zeval hariç— iki katı oluncaya kadar öğle namazı kılınabileceği gibi, İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed’in görüşlerine göre gölge her şeyin bir katı olduktan sonra ikindi namazı kılınabilir.

İkindi Namazının Vakti: Öğle namazının vaktinin çıktığı zamandan, güneşin batışına kadar olan zamandır. Yani her şeyin gölgesi bir veya iki katı olunca öğle namazının vakti çıkar, ikindi namazının vakti girer ve güneş batıncaya kadar devam eder.

Akşam Namazının Vakti: Güneş battıktan sonra başlayıp, güneşin battığı taraftaki kızıllık veya ondan sonra gelen beyazlık kayboluncaya kadar devam eden zamandır. Akşam namazı vaktinin, kızıllığın kaybolmasına kadar devam etmesi, İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed’in ve diğer üç mezhep imamının görüşüdür. Kızıllıktan sonra gelen beyazlığın kaybolmasına kadar devam etmesi İmam-ı A’zam’ın görüşüdür.

Her iki görüşe göre de namaz kılınabilir.

Yatsı Namazının Vakti: Akşam namazının vakti çıktıktan sonra başlayıp sabah namazının vakti olan tan yerinin ağarmaya başlamasına kadar devam eden zamandır.

Vitir Namazının Vakti: Vitir namazının vakti de yatsının vaktidir. Ancak vitir, yatsı namazı kılındıktan sonra kılınır.

Cuma Namazının Vakti: Cuma’nın vakti öğle namazının vaktidir.

Beş vakit namazın her biri için belirli olan vakitlerin bir süresi vardır. Namaz, bu sürenin başlangıcından itibaren bitimine kadar istenilen zamanda kılınabilir. Bununla beraber her namazı vakti girince geciktirmeden kılmak daha faziletlidir.

Ancak Hanefi mezhebinde sabah namazını gün biraz ağardıktan sonra kılmak, öğle namazını yazın biraz geciktirerek kılmak, ikindi namazını, kış ve yaz güneşin ışığı değişmeyecek kadar geciktirmek müstehabdır. İkindi namazını güneşin ziyası gözleri kamaştırmayacak duruma gelinceye kadar geciktirmek ise tahrimen mekruhtur.

Akşam namazını, kış ve yaz geciktirmeden kılmak müstehabdır. Yatsı namazını gecenin üçte biri geçinceye kadar ertelemek de müstehabdır.

Namaz, camide cemaatle kılınıyorsa, vakit girince cemaatle kılınır, geciktirilmez.

Müzdelife'de bulunan hacıların, kurban bayramının birinci günü sabah namazını, —vacib olan Müzdelife vakfesi sebebiyle— gün ağarmadan erkenden kılmaları daha faziletlidir.

Sadece hacılara mahsus olmak üzere iki yerde namazlar birleştirilerek kılınır. Biri, Arafat'ta arefe günü öğle vaktinde, önce öğle namazı, peşinden de ikindi namazı bir ezan ve iki ikametle birlikte kılınır. İki farzın arası başka namazla ayrılmayacağından, öğlenin farzından sonra, öğlenin son sünneti ile ikindinin sünneti kılınmaz. Burada ikindi vakti girmeden, ikindi namazı öğle vaktinde öğle namazı ile birlikte kılınmaktadır. Buna "Cem-i takdim" denilir.

İkincisi de arefe günü akşam namazı akşam vaktinde kılınmayıp Müzdelife'de yatsı vaktinde, bir ezan ve bir ikametle kılınır, yani sadece akşamın farzı için ikamet getirilir, yatsının farzında getirilmez. İki farzın arası ayrılmayacağı için akşamın sünneti ile yatsının ilk sünneti de kılınmaz. Burada akşam ile yatsı namazlarının birlikte kılınmasına da "Cem-i Te'hir" denilir.[104]

Bazı namaz vakitlerinin oluşmadığı yerler ile gece ve gündüzün çok uzun sürdüğü, mesela, altı ay gündüz, altı ay gece olan kutup bölgelerinde ise namazlar normal bölgelere göre hesap edilerek kılınır.[105]

"Vakti oluşmayan namazları (namazın sebebi bulunmadığı gerekçesi ile) kılmak gerekmez", görüşünü savunanlar olmuşsa da, beş vakit namaz umumi olarak farz kılınmış, bölgeler arasında bir ayırım yapılmamıştır. Bu sebeple, normal olmayan yerlerde namaz vaktini gösteren işaret olmasa bile vakit mevcuttur ve dünyanın hangi bölgesinde bulunursa bulunsun Müslümanların beş vakit namazı kılmaları gerekir.

Namaz vaktini gösteren işaretin mevcut olmaması, namaz emrini ortadan kaldırmaz. Böyle bir durumda normal bölgelere göre hesap edilerek namaz vakitleri düzenlenir.

Normal olmayan bölgelerde namazların nasıl kılınacağı konusuna Peygamberimizin bir hadis-i şerifi ışık tutmakta ve nasıl hareket edileceği hususunda yol göstermektedir. Şöyle ki:

Peygamberimiz, bir gün Ashabına Deccal'dan söz ederken:

—Deccal yeryüzünde kırk gün kalacaktır. Bunun ilk günü bir yıl, ikinci günü bir ay, üçüncü günü de bir hafta uzunluğunda olacak. Diğerleri ise sizin normal günleriniz gibi olacaktır, buyurdu.

Orada bulunanlar:

—Ey Allah'ın Resulü, bir yıl kadar uzun günde, normal günün beş vakit namazını kılmamız, bize kâfi gelir mi, diye sorunca, Peygamberimiz:

—Hayır, kâfi gelmez, (normal günlerdeki ölçüye göre) takdir ediniz, buyurdu.[106]

Oruç ve zekât da, yine normal bölgelere göre hesap edilerek yerine getirilir.[107]

1. Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler

Namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler vardır. Bunlara "mekruh vakitler" denir. Bazı vakitlerde hiçbir namaz kılınmaz. Bazı vakitlerde de kaza namazı kılınır, fakat nafile namaz kılınmaz.

2. Hiçbir Namaz Kılınmayan Vakitler

Bu vakitler üçtür:

1. Güneş doğarken, güneşin doğmaya başlamasından itibaren yaklaşık 40 dakika geçinceye kadar olan süre içinde,

2. Güneş zevalde iken, yani güneş tam tepe noktasına gelip de henüz batı tarafına geçmeden,

3. Güneş batarken, güneşin batma zamanından yaklaşık 40 dakika öncesinden güneş batana kadar.

Bu üç vakitte farz, vacib, nafile hiçbir namaz kılınamayacağı gibi geçmiş namazların kazası da kılınamaz. Sadece o günün ikindi namazının farzı kılınmamış ise güneş batarken de kılınabilir.

3. Nafile Namaz Kılınması Mekruh Olan Vakitler

1. Sabah namazının vakti girdikten sonra.

Bu vakitte sadece sabah namazının sünneti kılınır, başka nafile namaz kılmak mekruhtur.

2. Sabah namazı kılındıktan sonra.

Vakit olsa bile güneş doğup, kerahet vakti çıkıncaya kadar nafile namaz kılmak yine mekruhtur.

3. İkindinin farzı kılındıktan sonra,

4. Akşam namazının farzından önce,[108]

5. Bayram namazlarından önce (evde ve camide),

6. Bayram namazlarından sonra (camide),

7. Vaktin daralması sebebiyle farz için pek az bir zaman kalınca,

8. Farza başlamak üzere ikamet getirilirken (sabah namazının sünneti hariç),

9. Cuma günü hatibin hutbe okumak üzere minbere çıkışından itibaren cumanın farzı kılınıncaya kadar.

Bu esnada herhangi bir nafile namaz kılmak mekruh olduğu gibi cumanın ilk sünnetini kılmak da mekruhtur. Ancak hatip minbere çıkmadan önce cumanın sünnetine başlanmış ise namaz uzatılmadan tamamlanır.

10. Tuvalet için sıkıştığı vakitte.

11. Arzu ettiği bir yemek hazır olduğu zaman.

12. Hac zamanı Arafat'ta öğle ile ikindi namazları birlikte kılınırken iki farz arasındaki sünnetler, Müzdelife'de akşam ile yatsı namazları birlikte kılınırken yine iki farz arasındaki sünnetler kılınmaz.

D) Ezan ve İkamet

Ezan, sözlükte "herhangi bir şeyi bildirmek" anlamındadır.

Dinî terim olarak, namaz vakitlerini belirli sözlerle, özel bir şekilde bildirmektir.

Ezan

اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهِ، اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهِ

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ، اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

حَيَّ عَلَى الصَّلٰاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلٰاةِ

حَيَّ عَلَى الْفَلٰاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلٰاحِ

اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Allâhu Ekber
Eşhedü en lâ ilâhe illellah, Eşhedü en lâ ilâhe illellah
Eşhedü enne Muhammeden Resulüllah, Eşhedü enne Muhammeden Resulüllah
Hayye ale’s-salâh, Hayye ale’s-salâh
Hayye ale’l-felâh, Hayye ale’l-felâh
Allâhu Ekber, Allâhu Ekber
Lâ ilâhe illellah

Sabah ezanında “Hayye ale’l-felâh”tan sonra iki defa “Namaz uykudan hayırlıdır.” manasında olan “اَلصَّلٰاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ = es-Salâtü hayrun mine’n-nevm” denilir.

İkamet de ezan gibidir. Ancak ikamette “Hayye ale’l-felâh”tan sonra iki defa “قَدْ قَامَةِ الصَّلٰاةُ = Kad kâmeti’s-salâh” denilir.

İkamet

اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهِ، اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهِ

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ، اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

حَيَّ عَلَى الصَّلٰاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلٰاةِ

حَيَّ عَلَى الْفَلٰاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلٰاحِ

قَدْ قَامَةِ الصَّلٰاةُ، قَدْ قَامَةِ الصَّلٰاةُ

اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ،

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Allâhu Ekber
Eşhedü en lâ ilâhe illellah, Eşhedü en lâ ilâhe illellah
Eşhedü enne Muhammeden Resulüllah, Eşhedü enne Muhammeden Resulüllah
Hayye ale's-salâh, Hayye ale's-salâh
Hayye ale'l-felâh, Hayye ale'l-felâh
Kad kâmeti's-salâh, Kad kâmeti's-salâh
Allâhu Ekber, Allâhu Ekber
Lâ ilâhe illellah

Ezan, namaza davet, kurtuluşa çağrıdır. Dinin temeli olan Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in (sas.) peygamberliğini duyurmaktır. Ezan, Müslümanlığın şiarı, bir ülkede İslam varlığının sembolüdür.

İslam esaslarını duyuran, insanları kurtuluşa çağıran bu ses, gönülleri huzurla doldurur, ruhlara güven verir, imanın tazelenip güçlenmesini sağlar.

Ezan okuyana, "müezzin" denir. Böyle şerefli bir görev yapan müezzinin sesinin yetiştiği yere kadar ezanı duyan, insan, cin ve her şeyin müezzin için, kıyamet gününde şahitlik edeceğini ve her şeyin onun bağışlanmasını isteyeceğini Peygamber Efendimiz haber vermiştir. Hz. Ömer de, "Halifelik görevi üzerimde olmasaydı müezzinlik yapardım" demiştir.

Ezan sünnet-i müekkede olup hicretin birinci yılında meşru kılınmıştır. Beş vakit namaz ile cuma namazı için ezan okumak ve ikamet getirmek erkekler için sünnettir. Kadınlar için ezan ve ikamet gerekmez.

Ezan için namaz vaktinin girmesi şarttır. Vakit girmeden okunan ezanın vakit girdikten sonra iade edilmesi gerekir. Kaza namazları için de ezan okunur ve ikamet getirilir. Birkaç kaza namazı bir arada kılındığı takdirde, önce kılınan namaz için hem ezan okunur, hem de ikamet getirilir, sonraki namazlar için sadece ikamet yeterli olur.

Cumadan başka vakit namazları için iki defa ezan okunmayacağı gibi hiçbir farz namazı için de birden fazla ikamet meşru değildir.

Ezan okuyan kimsenin Müslüman, erkek ve akıllı olması şarttır. Bu sebeple Müslüman olmayan bir kimsenin ezanı sahih değildir. Kadının, mümeyyiz olmayan çocuğun, deli ve sarhoşun ezan okuması mekruhtur. Bunların okudukları ezan iade edilir. Mümeyyiz olan çocuğun ise ezan okuması caizdir.

Oturarak ezan okumak ve ikamet getirmek mekruhtur.

Ezan, yüksek sesle, kelimeler ağır ağır ve aralıklı olarak, ikamet ise ses

yükseltilmeden kelimeler ard arda ve aralıksız olarak okunur.

Ezan ve ikamet ayakta ve kıbleye karşı okunur. Ezanın yüksek bir yerde okunması sünnettir. Ezan okuyan kimsenin sesini yükseltmek maksadıyla şehadet parmaklarının uçlarını kulaklarına sokması müstehabdır, ellerini kulaklarının üzerine koyması da caizdir. Ezanda “Hayye ale’s-salâh” derken vücut kıbleden dönmeden yüz sağa ve “Hayye ale’l-felâh” derken de yüz sola çevrilir, minarede ezan okunuyorsa şerefesinde dolaşılır. Ezanı abdestsiz okumak caiz ise de abdestli olarak okumak daha iyidir.

Müezzin, dinî emirleri yerine getiren, haramlardan sakınan, salih, iyi ahlaklı, namaz vakitlerini ve usûlüne göre ezan okumasını bilen kimse olmalıdır.

Ezan esnasında müezzinin konuşması, hatta verilen selamı alması mekruhtur. Ezanı işiten kimse durup dinler ve ezana icabet eder, yani müezzinin okuduğu cümleleri aynen tekrar eder. Ancak “Hayye ale’s-salâh” ve “Hayye ale’l-felâh” okunurken, “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” denilir. Sabah ezanında “es-Salâtü hayrun mine’n-nevm” okunurken de “Sadakte ve berirte” denilir. Buna, ezana icabet denir.

Ezan bitince Peygamberimize salat ve selam getirildikten sonra şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ ٱلدَّعْوَةِ ٱلتَّآمَّةِ وَٱلصَّلاَةِ ٱلْقَآئِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدًا ٱلْوَسِيلَةَ وَٱلْفَضِيلَةَ وَٱبْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا ٱلَّذِى وَعَدْتَهُ اِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ

Okunuşu: “Allâhümme Rabbe hâzihi’d-da’veti’t-tâmmeti ve’s-Salâti’l-kâimeti âti Muhammeden el-vesîlete ve’l-fazîlete ve’b’ashü makâmen mahmuden ellezî vaadteh.

Anlamı: Ey eksiksiz davetin (ezanın) ve kılınmak üzere olan namazın Rabbi olan Allah! Muhammed’e (as.) vesile ve fazileti (cennette yüksek dereceyi) ihsan eyle ve kendisine vadettiğin Makam-ı Mahmud’a (en büyük şefaat makamına) onu ulaştır.”

Peygamber Efendimiz, “Ezan sonunda kim bu duayı okursa kıyamet gününde şefaatım ona helal olur.”[109] buyurmuştur.

İkamet, namaz kılınan yerde okunur ve hemen namaza durulur. İkamet getirilen camiye giren kimse ayakta beklemez, oturur ve “Hayye ale’l-felâh” söylenirken namaza kalkar.

E) Namaz Çeşitleri

Namazlar, farz, vacib ve nafile olmak üzere başlıca üç çeşittir:

1. Farz Namazlar

Farz namazlar ikiye ayrılır:

a) Farz-ı ayn olan namazlar: Beş vaktin farzı ile cuma namazı farz-ı ayn olan

namazlardır.

b) Farz-ı kifaye olan namaz: Cenaze namazından ibarettir.

2. Vacip Olan Namazlar

Vitir namazı ile Ramazan ve Kurban bayramı namazları vacib olan namazlardır.

3. Nafile Namazlar

Bunlar, farz ve vaciblerden başka olan namazlardır. Nafile namazlar da, Sünnet ve Müstehab namazlar olmak üzere iki kısımdır.

a) Sünnet Namazlar

a) Sabah namazının farzından önce iki rekât.

b) Öğle namazının farzından önce dört, farzdan sonra iki rekât.

c) İkindi namazının farzından önce dört rekât.

d) Akşam namazının farzından sonra iki rekât.

e) Yatsı namazının farzından önce dört, farzdan sonra iki rekât.

Sünnet namazlar da "Sünnet-i Müekkede" ve "Sünnet-i Gayr-i Müekkede" olmak üzere ikiye ayrılır:

Bunlardan sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri ile yatsı namazının son sünneti, "Sünnet-i Müekkede," ikindinin sünneti ile yatsının farzından önceki sünneti "Sünnet-i Gayr-i Müekkede"dir.

b) Müstehab Olan Namazlar

Bunlar beş vakit namaza bağlı olmayıp diğer zamanlarda sevab kazanmak maksadıyla fazladan kılınan namazlardır. Bunlara "Mendub Namazlar" da denir. Teheccüd namazı, istihare namazı ve kuşluk namazı gibi.

Namazlar bir başka yönden de ikiye ayrılır:

1. Rükû ve secdeleri olmayan namaz: Bu, cenaze namazıdır.

2. Rükû ve secdeleri olan namazlar: Bunlar, farz, vacib ve nafile olan diğer namazlardır.

F) Namazın Farzları

Namazın farzları on ikidir. Bunların altısı namazın dışında olup önceden yapılması gereken farzlardır. Bunlara "Namazın Şartları" denir. Altısı da namazın içindedir. Bunlara da "Namazın rükünleri" denir. Namazın sahih olması için bu farzların yerine getirilmesi gerekir.

a) Namazın Şartları

1. Hadesten taharet: Cünüplük ve abdestsizliğe "Hades" denir. Namaz kılmak

için hükmi pislik denen “hades”ten temizlik şarttır. (Gerekli hâllerde) gusül yapmak ve abdest almak “hades”ten temizlenmek demektir.

2. Necasetten taharet: Namaz kılacak kişinin, bedeninde, üzerindeki elbisede ve namaz kılacağı yerde (namaza engel olacak kadar) pislik varsa bunları temizlemektir.

3. Setr-i avret: Namaz kılacak kişinin vücudunda örtünmesi gereken yerleri örtmesi demektir.

Erkeklerde, örtünmesi farz olan yerler, göbek altından dizkapağına kadar olan kısmıdır (dizkapağı dâhil).

Kadınlarda, yüz, eller ve ayaklardan başka vücudun her tarafının örtünmesi farzdır.

Örtünmesi gereken organlardan birinin dörtte biri, bir rükün eda edecek kadar (üç tesbih miktarı) bir zaman açılsa namaz sahih olmaz. Organları belli eden dar elbise ile altta vücut görünmediği takdirde namaz kılmak kerahetle caizdir. Vücudun rengini gösteren ince elbise ile namaz kılınmaz.

4. İstikbal-i Kıble: Namazı kıbleye karşı dönerek kılmaktır. Kıble, Mekke’de “Kâbe” denilen kutsal binadır. Kâbe, Allah’ın emri ile Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından yapılmıştır.

Namazı, kıbleye dönerek kılmak şarttır. Mekke’de bulunan ve Kabe’yi gören kimse doğrudan doğruya Kâbe’nin kendisine yönelir. Kâbe’yi görmeyen kimse ise Kâbe’nin bulunduğu tarafa yönelerek namazını kılar. Kıbleye yönelen kişinin “döndüm Kâbe’ye” diyerek niyet etmesi gerekmez. Kıble esasen Kâbe’nin bulunduğu yerdir.

Hasta olan bir kimse, kıbleye dönmeye gücü yetmez ve kendisini kıbleye döndürecek kimse de bulunmaz veya hasta olmadığı hâlde bir düşmandan dolayı kıbleye dönmekten korkarsa gücü yettiği tarafa doğru kılar.

Kıblenin hangi tarafta olduğunu bilmeyen kimse, yanında bilen varsa kıbleyi sorup öğrenmesi gerekir. Yanında soracak kimse yoksa araştırarak namazını kılar. Kapıları çalıp kıbleyi sorması gerekmez. Namaz kıldıktan sonra kıblenin yanlış olduğunu öğrenirse namazı iade etmez.

Eğer namaz içinde kıblede hata ettiğini anlarsa, o anda kıbleye dönerek namazı tamamlar, namazı yeniden kılması gerekmez.

Kıbleyi bilmeyen kimse, yanında kıbleyi bilen birisi olduğu hâlde ona sormadan kendi araştırmasına göre namazını kılsa doğru ise namazı caizdir, kıbleye isabet etmemiş ise kıldığı namaz caiz değildir.

Kıble yönünde şüphe eden kimse, hiçbir araştırma yapmadan namaza başlasa da namaz içinde kıbleye isabet ettiğini anlarsa, namazını yeniden kılar. Kesin olmayan bir bilgiye dayanarak kesin hükme varılamaz. Namazı bitirdikten sonra

isabet ettiğini anlarsa, namazı iade etmez.

5. Vakit: Namazları kendi vakitleri içinde kılmak şarttır. Vakti girmeden bir namazı kılmak caiz değildir.

6. Niyet: Hangi namazı kılacağını bilmek ve bu ibadeti Allah için yapmayı kalben dilemektir. Niyetin dil ile söylenmesi müstehabdır. Ayrıca hangi namazı kıldığını da niyet ederken belirtmesi lazımdır. “Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının farzını kılmaya” gibi. Cemaatle namaz kılan kimsenin imama uymaya da niyet etmesi gerekir. Niyette namazın kaç rekât olduğunu söylemeye gerek yoktur. Cemaat erkeklerden ibaret ise imamlık yapan kişinin, kendisine uyan kişilere imam olduğunu niyetinde belirtmesi gerekmez ise de, kendisine uyan kadınların namazlarının sahih olabilmesi için, imamın namaza niyet ederken kendisine uyanlara imam olduğuna da niyet etmesi lazımdır.

b) Namazın Rükünleri

1. İftitah Tekbiri: Namaza, Allâhu Ekber diyerek başlamaktır. Bu tekbire, “Tahrime” denir. İftitah tekbiri, Hanefilere göre rükün değil, namazın şartlarındandır. Ancak namazın rükünlerinden olan “Kıyam”a bitişik olduğu için rükünler arasında sayılmıştır.

İftitah tekbirinin sahih olabilmesi için bazı şartlara riayet edilmesi gerekir.

Bu şartlar:

a) Tekbir ile niyet arasına yemek, içmek ve söz söylemek gibi namaza aykırı bir şey girmemek,

b) Tekbiri ayakta almak, (Ancak ayakta duramayacak durumda olan kimse oturduğu yerde tekbir alır.)

c) Önce namaza niyet etmek, sonra tekbir almak,

d) Tekbiri kendi duyabileceği bir sesle söylemek,

e) “Allâhu Ekber” derken “Allah” kelimesinin başındaki “A”yı, “Ekber” kelimesinin “b”sini uzatmamak.

f) Cemaatle kılarken, imam tekbir aldıktan sonra tekbir almak (İmamdan önce tekbir alınırsa namaz caiz olmaz.).

2. Kıyam: Namazda ayakta durmak demektir. Farz ve vacib olan namazlarda kıyam, yani ayakta durmak farzdır. Ayakta durmaya gücü yetmeyene kıyam farz olmaz. Nafile namazlarda kıyam farz değildir.

Bir hasta, ayakta durmaya gücü yettiği hâlde rükû ve secdeye gücü yetmezse ayakta kılması gerekmez, namazı oturarak ima ile kılar. Ayakta namaz kılan kimse, namaz esnasında rahatsızlanırsa namazını oturarak tamamlar. Namazı oturarak kılmakta olan bir kimse, namaz esnasında iyileşip ayakta durmaya gücü yetecek hâle gelirse namazını ayakta tamamlar.

3. Kıraat: Namazda Kur'an okumaktır. Namazda kısa bir ayet de olsa Kur'an okumak farzdır.

Üç ve dört rekâtlı farz namazların ikişer rekâtında, iki rekâtlı farz namazlar ile vitir ve nafile namazların her rekâtında Kur'an okumak farzdır ve kıyamda iken okunur.

4. Rükû: Namazda, eller dizlere erişecek kadar eğilmek demektir. Kıraatten sonra eller, dizlere varacak kadar baş ve sırt düz bir vaziyette eğilir.

5. Sücud: Secdeye varmak demektir. Rükûdan sonra, ayaklar, dizler ve ellerle beraber alnını yere koymaya secde denir. Her rekâtta iki kere secde etmek farzdır.

Secdede alın yere konulup burun konulmaz ise secde caiz olur. Ancak özürsüz olarak burnun yere konmaması mekruhtur. Burun yere konulduğu hâlde bir özürden dolayı alın yere konmasa secde caizdir. Özürsüz olarak alın yere konmazsa böyle bir secde caiz değildir.

Secde edilen yer ayakların bulunduğu yerden yarım ziradan (on iki parmak) yüksek olursa bu yükseklikte olan yere secde etmek caiz olmaz. İki ayağın parmakları yere konmadıkça secde caiz değildir. Secde edilecek yerin sert olması gerekir.

Bu sebeple, atılmış yün, pamuk ve kar gibi şeylerin üzerine secde edildiği takdirde alın, yerin katılığını hissedip yerleşirse secde caiz olur. Yüz, bunların içinde kaybolup yerin katılığını hissetmez ve yerleşip karar bulmazsa böyle bir şey üzerine secde caiz olmaz. Çuval içinde olmayan buğday ve arpa gibi şeyler üzerine de secde edilmez. Eğer bunlar çuval içinde olursa bunların üzerine secde edilir.

6. Ka'de-i Ahîre: Namazın sonunda Ettehiyyâtü'yü okuyacak kadar (teşehhüd miktarı) oturmak demektir. Bu oturuş da namazın farzlarındandır.

G) Namazın Vacipleri

Vacipler, farzları, sünnetler, vacibleri, edepler de sünnetleri ikmal içindir. Böylece namaz zayi olmaktan korunmuş olur.

Vacibin hükmü: Vacibi yerine getiren sevab kazanır, kasten terk eden azabı hak etmiş olur. Unutarak veya yanılarak terk edenin namazı eksik olduğu için sehiv secdesi yapması gerekir. Vacibi kasten terk edenin namazı yeniden kılması gerekir. Yeniden kılmadığı takdirde namaz eksik olarak kılınmış olur.

Namazın Başlıca Vacipleri Şunlardır:

1. Namaza "Allâhu Ekber" sözü ile başlamak,

2. Namazda Fâtiha suresini okumak,

3. Fâtiha suresini farz namazların ilk iki rekâtında, vitir ve nafile namazların

her rekâtında okumak.

4. Farz namazların ilk iki rekâtında, vitir ve nafile namazların her rekâtında sure veya ayet okumak (Zamm-ı Sure),

5. Fâtiha'yı sureden önce okumak,

6. Secdede alın ile beraber burunu da yere koymak,

7. İki secdeyi birbiri ardınca yapmak,

8. Üç ve dört rekâtlı namazların ikinci rekâtında Ettehiyyâtü okuyacak kadar oturmak. Buna "Kade-i Ûlâ = Birinci Oturuş" denir.

9. Birinci ve son oturuşlarda "Ettehiyyâtü"yü okumak.

10. Birinci oturuşta "Ettehiyyâtü"yü okuduktan sonra gecikmeden üçüncü rekâta kalkmak.

11. Vitir namazında Kunut tekbirini almak ve Kunut duasını okumak.

12. Bayram namazlarına mahsus olan fazla tekbirleri almak.

13. Cemaatle kılındığı zaman, sabah, akşam, yatsı, cuma ve bayram namazlarının birinci ve ikinci rekâtlarında, teravih namazı ile Ramazan'da teravihten sonra kılınan vitir namazının her rekâtında imamın Fâtiha ve sureyi açıktan okuması.

14. Öğle ve ikindi namazlarında bunları içinden okumak.

15. İmama uyan kişinin bu namazlarda Fâtiha ve sure okumayarak susması.

16. Ta'dili erkân: Yani ayakta iken dosdoğru, rükûda dümdüz olmak, (kadınlar biraz meyilli dururlar) rükûdan kalkınca iyice doğrulmak ve iki secde arasında tam oturmak.

17. Namazın sonunda selam vermek.

18. Namazda yanılırsa sehiv secdesi yapmak.

19. Namazda secde ayeti okursa secde etmek.

H) Namazın Sünnetleri

Sünnetin hükmü: Namazda sünneti terk etmek, namazı bozmaz, sehiv secdesi yapmayı da gerektirmez, ancak mekruh olur.

Namazın başlıca sünnetleri şunlardır:

1. Beş vakit namaz ile cuma namazı için ezan ve ikamet erkekler için sünnettir (kadınlara mekruhtur.).

2. Namazın iftitah tekbirinde, vitir namazının Kunut tekbirinde ve bayram namazlarının zevaid tekbirlerinde elleri kulakların hizasına kaldırmak (Kadınlar, parmak uçları omuz hizasına gelecek şekilde ellerini kaldırırlar.).

3. Eller kaldırıldığı sırada parmakları ne bitişik ne de fazla açık tutmamak, yani kendi hâlinde normal açıklıkta bulundurmak, ellerin ve parmakların içi kıbleye karşı gelmek.

4. İmama uyan kimsenin iftitah tekbiri, —imamı geçmemek üzere— imamın iftitah tekbirine yakın olmak.

5. Kıyamda elleri bağlamak (Erkekler, sağ elin avucu sol elin üzerinde ve sağ elin baş ve küçük parmakları sol elin bileğini kavramış olarak ellerini göbek altında bağlarlar.).

(Kadınlar: Sağ el, sol elin üzerinde olacak şekilde ellerini göğüs üstüne koyarlar. Erkekler gibi sağ elin parmakları ile sol elin bileğini kavramazlar.)

6. Kıyamda iki ayağın arasını dört parmak kadar açık bulundurmak.

7. Sübhâneke okumak.

8. “Eûzübillâhi mineşşeytanirracîm” demek.

9. Her rekâtta Fâtiha’dan önce “Bismillahirrahmanirrahim” demek.

10. Fâtiha’nın sonunda imamın ve ona uyanların “Âmin” demesi.

11. “Sübhâneke, Eûzü Besmele ve Âmin”i içinden okumak.

12. Sabah ve öğle namazlarında Fâtiha’dan sonra uzunca, ikindi ve yatsı namazlarında kısa, akşam namazında daha kısa sure okumak. Bu, misafir olmayanlar içindir. Yolcu olan veya vakti dar olan kimse dilediği ayet ve sureyi okur.

13. Rükûa varırken “Allâhu Ekber” demek.

14. Rükûda dizlerini ellerin parmakları açık olarak tutmak (Kadınlar parmaklarını açmaz ve dizlerini tutmazlar, sadece ellerini dizleri üzerine koyarlar.).

15. Rükûda dizlerini ve dirseklerini dik tutup bükmemek (Kadınlar rükûda dizlerini bükük bulundururlar.).

16. Rükûda arkasını dümdüz yapmak (Kadınlar arkalarını biraz meyilli bulundururlar.).

17. Başını, sırtı ile bir seviyede bulundurup yukarıya kaldırmamak ve aşağıya eğmemek.

18. Rükûda üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” demek.

19. Rükûdan kalkarken “Semiallâhu limen hamideh” demek.

20. Rükûdan doğrulunca “Rabbenâ leke’l-hamd” demek.

21. Secdeye varırken yere, önce dizlerini, sonra ellerini, daha sonra alın ve burnunu koymak.

22. Secdeden kalkarken önce başını sonra ellerini daha sonra dizleri üzerine ellerini koyarak dizlerini yerden kaldırmak.

23. Secdelere varırken “Allâhu Ekber” demek.

24. Secdelerden kalkarken “Allâhu Ekber” demek.

25. Secdelerde yüzünü iki elleri arasına almak, eller yüzden geri ve uzakta olmayıp yüze yakın ve yüzün hizasında bulunmak, ellerin parmakları birbirine bitişik olduğu hâlde kıbleye karşı el ayası ile yere yapışık olmak.

26. Secdelerde üçer kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” demek.

27. Erkeklerin, secdede karnını uyluklarından, dirseklerini yanlarından ve kollarını yerden uzak tutması (Kadınlar, secdede kollarını yanlarına, karnını uyluklarına yapıştırıp yere doğru alçalırlar.).

28. İki secde arasında oturmak.

29. İki secde arasında, birinci oturuşta (Ka’de-i ûlâ) ve son oturuşta (Ka’de-i ahîre) elleri uylukları üzerine koymak.

30. Otururken sol ayağını yere yayıp üstüne oturmak ve sağ ayağını dikerek parmaklarını kıbleye karşı getirmek (Kadınlar, ayaklarını sağ tarafa yatık olarak çıkarıp sol kalçaları üzerine otururlar.).

31. Ettehiyyâtü’nün kelime-i şahadetinde sağ elinin şehadet parmağı ile işaret etmek.

İşaret: Kelime-i şehadette “Lâ ilâhe” derken sağ elin şehadet parmağını kaldırmak, “illellâh” derken de indirmek suretiyle olur.

32. Ettehiyyâtü’yü içinden okumak.

33. Üç ve dört rekâtlı farzların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında Fâtiha okumak (İlk iki rekâtlarda Fâtiha okumak ise vacibdir.).

34. Son oturuşta “Ettehiyyâtü”den sonra “Allahümme salli, Allahümme barik” ve bunlardan sonra da dua okumak.

35. Selam verirken başını evvela sağa, sonra sola çevirmek.

36. Selamda “Esselâmü aleyküm ve Rahmetullah” demek.

37. İmam her iki tarafa selam verirken kendisine uyan cemaati ve hafaza meleklerini selamlamayı niyet etmek.

38. Cemaatle namaz kılınması hâlinde namaz sonunda selam verilirken bu selamı cemaat ve imama vermeye niyet etmek.

39. Tek başına kılan selamında melekleri niyet etmek.

40. İmam sol tarafa selam verirken sesini biraz alçaltmak.

41. İmama uyan kişinin selamı, imamın selamına yakın olmak.

42. İmama sonradan uyan kimse, yetişemediği rekâtları kılmak için imamın ikinci selamını beklemek.

I) Namazın Edepleri

Namazın Edepleri Şunlardır:

1. Erkekler iftitah tekbiri alırken ellerini yenlerinden çıkarmak.

2. Namaz kılan ayakta iken secde edeceği yere, rükûda ayaklarının üzerine, secdede burnun iki kanadına, otururken kucağa ve selam verirken omuz başlarına bakmak.

3. Gücü yettiği kadar öksürüğü gidermek. Eğer özürsüz olarak öksürür ve bundan harfler meydana gelirse namazı bozar. Geğirmek de öksürük gibidir.

4. Esnemek hâlinde ağzını dudakları ile tutmak, bu mümkün olmadığı takdirde sağ eli ile ağzını kapamak.

5. İkamet getirilirken “Hayye ale’l-felâh” denildiği zaman cemaat ve imamın namaz için ayağa kalkması.

6. “Kad kâmeti’s-salâh” denilirken imamın namaza başlaması (İkamet bittikten sonra imamın namaza başlamasında da bir sakınca yoktur.)

İ) Beş Vakit Namazın Kılınışı

1. Sabah Namazı

İkisi sünnet, ikisi de farz olmak üzere dört rekâttır. Önce sünneti, sonra da farzı kılınır.

a) Sabah Namazının Sünnetinin Kılınışı

Birinci Rekât

“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya” diye niyet edilir ve “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okuduktan sonra “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. “Sübhânellâh” diyecek kadar bekledikten sonra yine “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âla” denilir.”Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu

Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir. Sonra başı sola çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir.

b) Sabah Namazının Farzının Kılınışı

Sabah namazının farzı da sabahın iki rekât sünneti gibi kılınır. Ancak sünnetten farkı, farza niyet edilmesi ve erkeklerin ikamet getirmesidir.

Birinci Rekât

İkamet getirilir (Erkekler için)

"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını kılmaya" diye niyet edilir ve "Allâhu Ekber" diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okuduktan sonra "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir. Sonra başı sola çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir.

2. Öğle Namazı

Öğle namazı, dördü ilk sünnet, dördü farz ve ikisi de son sünnet olmak üzere on rekâttır.

a) Öğle Namazının İlk Sünnetinin Kılınışı

Birinci Rekât

"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının ilk sünnetini kılmaya"

diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur ve bu oturuşta sadece “Ettehiyyâtü” okunur. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta sırasıyla Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır. Ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (dördüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Dördüncü Rekât

Ayakta sırasıyla Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbena âtina... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir. Sonra başı sola çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir.

b) Öğle Namazının Farzının Kılınışı

Birinci Rekât

İkamet getirilir (erkekler için).

"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının farzını kılmaya" diye niyet edilir ve "Allâhu Ekber" diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta: Ettehiyyâtü, okunur. "Allâhu Ekber" diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta Besmele ile Fâtiha okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek ayağa (dördüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Dördüncü Rekât

Ayakta Besmele ile Fâtiha okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbena âtina... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir. Sonra başı sola çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir.

Bundan sonra: "Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm. Tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm" denilir ve son iki rekât sünnet kılınır.

c) Öğlenin Son Sünnetinin Kılınışı

Öğlenin son sünneti, sabah namazının sünneti gibidir, sadece niyeti değişiktir.

“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının son sünnetini kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ve sabahın sünneti gibi kılınır.

3. İkindi Namazı

İkindi namazı, dördü sünnet, dördü farz olmak üzere sekiz rekâttır. Önce sünneti, sonra farzı kılınır.

a) İkindi Namazının Sünnetinin Kılınışı

Birinci Rekât

“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının sünnetini kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik okunur. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta sırasıyla: Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (dördüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Dördüncü Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek

rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir. Sonra başı sola çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir.

Öğle namazının dört rekât ilk sünneti ile ikindi namazının dört rekât sünneti arasındaki fark: Öğlenin ilk sünneti, “Sünnet-i Müekkede”dir. Bunun ikinci rekâtındaki oturuşta sadece Ettehiyyâtü okunur ve üçüncü rekâta kalkılınca Besmele ile Fâtiha ve bir sure okunur. İkindinin ilk sünneti, “Sünnet-i Gayr-i Müekkede”dir. Bunun ikinci rekâtındaki oturuşta, Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli ve Allâhümme Bârik okunur, üçüncü rekâta kalkınca önce Sübhâneke okunur, sonra Eûzü Besmele ile Fâtiha ve sure okunur.

b) İkindi Namazının Farzının Kılınışı

İkindinin farzı da öğlenin farzı gibidir. Ancak niyeti değişiktir.

İkamet getirilir (erkekler için).

“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının farzını kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır ve öğlenin farzı gibi kılınır.

4. Akşam Namazı

Akşam namazı üçü farz, ikisi sünnet olmak üzere beş rekâttır. Önce farzı kılınır.

a) Akşam Namazının Farzının Kılınışı

Birinci Rekât

İkamet getirilir (erkekler için).

“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının farzını kılmaya” diye niyet edilir ve “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla: Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek

rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta: Ettehiyyâtü, okunur. "Allâhu Ekber" diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta Besmele ile Fâtiha okunur. "Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir. "Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir. "Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. "Allâhu Ekber" diyerek oturulur. Oturuşta sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir. Sonra başı sola çevirerek "Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh" denir.

Bundan sonra, "Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm. Tebarekte yâ zel'celâli vel'ikrâm" denilir ve iki rekât sünnet kılınır.

b) Akşam Namazının Sünnetinin Kılınışı

Akşamın sünneti de sabah namazının sünneti gibidir, sadece niyeti farklıdır.

"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilir. "Allâhu Ekber" diyerek iftitah tekbiri alınır ve eller bağlanır ve sabahın sünneti gibi kılınır.

5. Yatsı Namazı

Yatsı namazı dördü ilk sünnet, dördü farz ve ikisi de son sünnet olmak üzere on rekâttır.

a) Yatsı Namazının İlk Sünnetinin Kılınışı

Yatsının ilk sünneti de ikindinin sünneti gibi gayri müekked bir sünnettir. Aradaki fark, niyetin değişik olmasıdır.

"Niyet ettim Allah rızası için bu gecenin yatsı namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilir. "Allâhu Ekber" diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır ve aynen ikindinin sünneti gibi kılınır.

b) Yatsı Namazının Farzının Kılınışı

Yatsının farzı da öğlenin farzı gibidir. Aradaki fark niyetin değişik olmasıdır.

İkamet getirilir (erkekler için).

“Niyet ettim Allah rızası için bu gecenin yatsı namazının farzını kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır ve öğlenin farzı gibi kılınır.

c) Yatsı Namazının Son Sünnetinin Kılınışı:

Yatsının son sünneti de sabahın sünneti gibidir. Sadece niyeti farklıdır.

“Niyet ettim Allah rızası için bu gecenin yatsı namazının son sünnetini kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır ve sabahın sünneti gibi kılınır.

J) Vitir Namazı

Vitir namazı vacibdir. Yatsının vaktinde ve yatsı namazından sonra kılınır. Üç rekât olan vitrin her rekâtında Fâtiha ve sure okunur. Bundan başka üçüncü rekâtta sure okunduktan sonra eller kaldırılarak “Allâhu Ekber” denilip bağlanır ve Kunut duası okunur, ondan sonra rükûa varılır.

Cemaatle kılarken imama uyan cemaat da Kunut duasını okur.

Kunut duasını okuyamayan kimse, “Rabbenâ Âtinâ fi’d-dünya haseneten ve fi’l-ahireti haseneten ve kınâ âzabe’n-nâr” veya üç kere “Allahümmeğfirlî” okur yahut da üç kere “Ya Rabbi” der.

Üçüncü rekâtta Kunut duasını unutan rükûda veya rükûdan başını kaldırdıktan sonra hatırlarsa artık Kunut duasını okumaz, namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Eğer yanılarak rükûdan sonra Kunutu okursa rükûu iade etmez, Namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Vitir sadece Ramazan ayında cemaatle kılınır. Ramazan’dan başka zamanda cemaatle kılınması mekruhtur.

Cemaatle kılarken imamın peşindeki kimse, Kunut duasını bitirmeden imam Kunutu tamamlayıp rükûa eğilse, eğer imama rükûda yetişeceğine kanaat getirirse Kunutu tamamlar, yetişemeyeceğini anlarsa Kunutu bırakıp imamla beraber rükûa varır.

1. Vitir Namazının Kılınışı

Birinci Rekât

“Niyet ettim Allah rızası için bu gecenin vitir namazını kılmaya” diye niyet edilir. “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbiri alınıp eller bağlanır. Ayakta sırasıyla, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

Ayakta Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur. Bu oturuşta: Ettehiyyâtü, okunur. “Allâhu Ekber” diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur. “Allâhu Ekber” diyerek eller yukarıya kaldırılır ve tekrar bağlanır. Kunut Duaları okunur. “Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir. “Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir. “Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur. Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. “Allâhu Ekber” diyerek oturulur. Otururken sırasıyla: Ettehiyyâtü, Allahümme salli, Allahümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur. Önce başı sağa çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir. Sonra başı sola çevirerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denir.

K) Namaz Kılındıktan Sonra Okunan Tesbih ve Dualar

Farz namazlar kılındıktan sonra:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ

“Allâhümme ente’s-selâmü ve minke’s-selâm, tebârekte yâ ze’l-celâli ve’l-ikrâm” denilir. “Allahım! Sen her türlü noksanlıklardan berisin. Selamet ancak sendendir. Ey ululuk ve ikram sahibi!”

Farzdan sonra sünnet namazı yoksa (sabah ve ikindi namazları gibi):

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

“Allâhümme Salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed” “Allahım! Efendimiz Hz. Muhammed’in şeref ve mertebesini yücelt.” diyerek peygamberimize salât ve selam getirilir. Farzdan sonra sünnet namazı varsa, (öğle, akşam ve yatsı namazları gibi) salât ve selam, sünnet kılındıktan sonra getirilir.

Salat ve selamdan sonra:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

“Sübhânellâhi ve’l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illellâhü ve’l-lâhü ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-aliyyi’l-azîm” “Şanı yüce Allah’ı tesbih ve tenzih ederim. O bütün noksanlıklardan uzaktır. Hamd Allah’a mahsustur. Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah en büyüktür. Emirlerine uymak, yasaklardan sakınmak için gereken güç ve kuvvet ancak Allah’tandır.” denilir.

Bundan sonra: Eûzü Besmele ile “Ayetü’l-Kürsî” okunur.

Sonra sırasıyla:

33 kere “سُبْحَانَ اللّٰهِ = Sübhânellâh” “Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.”

33 kere “اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ = Elhamdü lillâh” “Her türlü övgü Allah’a mahsustur.”

33 kere “اَللّٰهُ اَكْبَرُ = Allâhu Ekber” “Allah en büyüktür.”

denilir. Bunların peşinden:

لَا اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Lâ ilâhe illellâhü vahdehû lâ şerike leh, lehü’l-mülkü ve lehü’l-hamdü ve hüve alâ külli şey’in kadîr” “Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah bir tektir, eşi ve ortağı yoktur. Hükümranlık O’nundur. Hamd ve sena, O’na mahsustur. O’nun her şeye gücü yeter.” denilir ve dua edilir.

Dua, kulun istek ve dileklerini Allah’a sunmasıdır. İbadetlerin özü olan dua’nın şartı, ihlas ve samimiyettir.

Dua’nın kıblesi sema olduğundan, dua ederken eller yukarıya, yani semaya doğru ve göğüs hizasına kaldırılır. Duada ellerin arasını az da olsa açık bulundurmak müstehabdır ve faziletlidir.[110]

L) Namazı Bozan Şeyler

1. Namazda konuşmak (Bilerek, bilmeyerek, yanılarak ve uyuklayarak nasıl olursa olsun insan sözü namazı bozar.).

2. İnsan sözüne benzeyen dua (Ya Rab! Beni şöyle giydir, şöyle yedir veya falan kadını bana nasip eyle! gibi.).

3. Namazda iken birine selam vermek veya başkasının verdiği selamı almak. Verilen selamı, el, baş veya parmak işareti ile almak namazı bozmaz, ancak mekruhtur.

4. Namazda namaza ait olmayan bir iş yapmak.

Buna “amel-i kesir” denir ki anlamı, “çok iş” demektir. Namazın bozulmasına sebep olan bu “çok iş”in belirlenmesindeki ölçü şudur:

Namaz kılan bir kimse namazla ilgili olmayan bir işle uğraşırken onun namaza

durduğunu bilmeyen ve bu hâlde gören bir insan şüphe etmeden, “Bu adam namazda değildir, çünkü namaz kılan bu kadar işle uğraşmaz” derse, dışarıdan bakan insanı bu kanaate vardıran işlere, “amel-i kesir = çok iş” denir.

Namaz kılan kimse, namazda olup olmadığında şüphe edilecek bir işle uğraşırsa buna da “amel-i kalil” denir ki “az iş” demektir. Bu ise namazı bozmaz, fakat mekruhtur.

Namazda saç ve sakal taramak, vücudun herhangi bir yerini bir rükünde üç kere kaşımak namazı bozar. Bir veya iki kere kaşırsa bozulmaz. Vücudun herhangi bir yerini el kaldırmadan üç defa kaşımak bir defa kaşıma sayılır ve bu kaşıma da namazı bozmaz.

Çocuğu alıp emzirmekle namaz bozulur. Eğer çocuk, namaz kılan kadının memesini emip süt çıkarsa namaz bozulur, bir veya iki defa emmekle süt çıkmazsa namaz bozulmaz. Süt çıkmasa bile iki defadan fazla emmekle de bozulur.

Namazda özürsüz olarak peş peşe ve durmadan üç adım atmak namazı bozar. Bir kimsenin çarpması veya çekmesi ile namaz kılınan yerden istemeyerek üç adım yürümekle namaz bozulur.

Namazda sadece bir defa bir el ile başındaki sarık veya takkeyi alıp yere koymak yahut bunları yerden alıp başına giymek namazı bozmaz. Namazda sarığı çözülüp bunu tek elle bir veya iki kere düzeltmekle namaz bozulmaz. Namaz kılan, el veya kamçı ile birisine vurursa namazı bozulur.

Namaz kılan bir kimseye “ileri git” veya yanında namaz kılacak olana “yer aç” denilse, o da başkasının emrine uyarak bunları yapsa namazı bozulur. Çünkü namazda başkasının emriyle hareket etmiştir. Ancak kendi kendine ileri gitmesi veya safta yer açması ile namaz bozulmaz.

Namazda güneşten rahatsız olan kimse bir veya iki adım yürüyerek gölgeye çekilse namazı bozulmaz. Namazda pantolonunu bağlamak namazı bozar, çözmek ise bozmaz. Namazda olan kimseden bir şey istenip o da, evet veya hayır anlamında işarette bulunsa namazı bozulmaz.

5. Kıbleden göğsünü çevirmek,

6. Dışarıdan bir şey yemek,

7. Dişleri arasında kalan —nohut tanesi kadar— şeyi yutmak,

8. Ağızda sakız veya başka bir şey çiğnemek.

Ağza alınan şeker, eridikçe tadı boğaza gitse namaz bozulur. Namazdan önce tatlı bir şey yiyen kimse, namaz kılarken bunun tadını ağzında hissedip yutsa namazı bozulmaz.

9. Namazda bir şey içmek,

10. Özürsüz olarak öksürmek,

Bir özürden dolayı öksürmek namazı bozmaz. Okuyuşuna engel olan balgamı gidermek, sesini düzeltip güzelleştirmek, yanlış okuyan imamın hatasını doğrultmak ve namazda olduğunu bildirmek için öksürmek namazı bozmayan özürlerdir.

11. Bir şeye üflemek,

12. Ah diye inlemek,

13. Ah, oh demek,

14. Ağrıdan veya dünyaya ait bir musibetten dolayı sesle ağlamak (Cennet veya cehennemi hatırlamaktan dolayı ağlamak namazı bozmaz.).

15. Aksırana "Yerhamukellâh", kötü bir habere "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi raciûn", iyi habere "Elhamdü lillâh", hayret edilecek bir habere "Sübhânellâh" demek. Allah'ın adını işitince "celle celâlühü", Peygamberimizin adını işitince "salat ve selam" okumak.

Başka bir namaz kılanın "vele'd-dâllîn" okuduğunu işitip "Âmin" diyen kimsenin de namazı bozulur.

16. Birine cevap vermek maksadıyla ayet okumak (Cevap maksadıyla değil de namazda olduğunu bildirmek için okursa namaz bozulmaz.). Namazda olduğunu bildirmek için yüksek sesle okumak da namazı bozmaz.

17. Teyemmümle namaz kılanın suyu görüp kullanmaya gücü yetmesi,

18. Ayaklara giyilen mestlerin mesh müddetinin namazda sona ermesi,

19. Ayağından az bir uğraşma ile de olsa mestleri çıkarmak,

20. Rükû ve secdeleri ima ile yapmakta olan kimsenin namaz içinde rükû ve secde yapmaya gücü yetmesi,

21. Sabah namazını kılarken güneşin doğması,

(Bayram namazı kılarken zeval vaktinin gelmesi ve cuma kılarken ikindi vaktinin girmesi ile de bu namazlar bozulur.)

22. Özür sahibinin özrünün ortadan kalkması,

23. Bayılmak ve çıldırmak,

24. Ergenlik çağında olan bir kız veya kadının, cemaatle kılınan namazda erkeğin yanında veya önünde durması. Buna "muhazat-ı nisa" denir. Bu durumda erkeğin namazının bozulması için bazı şartların bulunması gerekir. Bunlar:

a) Namaz kılanın mükellef olması (çocuğun namazı bozulmaz).

b) Erkek ve kadının ikisinin de namazda olması.

c) Namazın rükûlu ve secdeli namaz olması (cenaze namazı böyle bir durumda bozulmaz).

d) Erkek ve kadın, ikisinin de aynı namazı beraber kılması.

e) Her ikisinin de arada perde olmadan bir mekânda bulunması (Eğer biri bir

adam boyu yüksekte, diğeri alçakta olur ve organları birbirinin hizasında bulunmazsa namaz bozulmayacağı gibi ikisi aynı yerde bulunup aralarında bir perde veya bir adam sığacak kadar açıklık olursa yine namaz bozulmaz.).

f) İmam namaza başlarken kadın cemaate de imam olduğuna niyet etmek.

g) Muhazatın (yani, kadının, erkeğin yanında veya önünde durması) bir rükünde olmak.

Sayılan bu şartların bulunması hâlinde erkeklerin namazı bozulur.

Eğer kadın, namazda uyduğu imamın hizasında veya önünde durursa imamın namazının bozulması ile kendi namazı da bozulmuş olur.[111]

25. Bir namazı kılarken başka bir namaza geçmek maksadıyla tekbir almak.

Bu durumda ikinci bir namaza başlamış olduğundan, önceden kıldığı namaz bozulmuş olur.

26. Vücudunda örtünmesi gereken yerin bir rükün (üç tesbih) miktarı açık kalması veya üzerine namaza mani pislik bulaşması.

Açılan yer hemen örtülürse namaz bozulmaz.

27. Ezberinde olmayanı namazda mushafa bakarak okumak.

Yazılı bir şeye bakıp manasını anlamak namazı bozmaz.

28. İmama uymuş olan kimse bir rükünde imamla birlikte olmayarak onu geçmek.

(Mesela: İmamdan önce rükûa varıp kalktıktan sonra bu rükûu, imam ile beraber yapmaz veya imamdan sonra iade etmeyerek namaza devam edip imam ile selam verirse namazı bozulmuş olur.)

29. Namazın sonunda teşehhüd miktarı oturduktan sonra namaz içindeki secdelerden birini veya tilavet secdesini yapmadığını hatırlayan kimse yapmadığı secdeyi yerine getirdikten sonra “Kade-i ahire”yi iade etmezse namazı bozulmuş olur.

30. Üç ve dört rekâtlı farzlardan (mukim olduğu hâlde) kendini misafir zannederek iki rekâtın sonunda selam vermekle namaz bozulacağı gibi öğlenin farzını cuma, yatsının farzını teravih zannederek veya bilmediği için dördü iki rekât zannederek birinci oturuşun sonunda selam vermek de namazı bozar. Çünkü bu selam, namazı bitirmek için bilerek yapılmıştır.

Dört rekâtlı bir namazı kılarken ikinci rekâtın sonunda, bunu son rekât zannederek yanlışlıkla selam vermekle namaz bozulmaz. İmama birinci rekâttan sonra yetişen kimse, imam selam verirken kendisi selam vermeyip kılamadığı rekâtları tamamlamak üzere ayağa kalkması gerekirken yanlışlıkla imamla beraber selam verse yine namazı bozulmaz.

31. Manası değişecek şekilde Kur’an’ı yanlış okumak.

Buna, “Zelletü’l-Karî” denir. Anlamı: “Okuyanın sürçmesi”, yani yanlış okuması demektir. Namazı bozup bozmaması yönünden bu konunun kısaca açıklanması gerekir. Şöyle ki:

Kur’an, kasten yanlış okunur ve bununla mana değişirse namaz bozulur. Hata veya unutarak yanlış okunduğu takdirde:

a) Eğer yanlışlık kelimelerin hareke veya sükûnunda ise manada bir değişiklik olsun veya olmasın namaz bozulmaz. Şeddeli olan harfi şeddesiz, şeddesizi şeddeli okumak, uzatılarak okunması gerekeni kısa, kısa okunması gerekeni uzatarak okumak, idğam yapılacak yerde yapmamak, yapılmayacak yerde idğam yapılarak okumakta da hüküm böyledir, yani namaz bozulmaz.

b) Vakıf, ibtida ve vasıl hâllerinde yani durulacak yerde geçmek, geçilecek yerde durmak gibi hatalı okuyuşlarda da mana değişikliği olsa bile namaz bozulmaz. Çünkü bunlara riayet ederek okumakta halk için zorluk vardır. Kelimeyi bölerek okumak mesela, “Elhamdü” kelimesini önce “Elham” deyip kalan kısmını sonra tamamlamak da namazı bozmaz.

c) Eğer bir harf yerine başka bir harf okuyup bununla mana değişmez ve Kur’an’da o kelimenin benzeri bulunursa namaz yine bozulmaz. “Zalimin” yerine “zalimûn” okumak gibi. Eğer harfin değişmesiyle kelimenin manası değişmez, fakat o değişik kelimenin bir benzeri Kur’an’da yoksa İmam A’zam ile İmam Muhammed’e göre namaz bozulmaz, İmam Ebû Yûsuf’a göre bozulur. “Kavvâmine” yerine “Kayyamine” gibi.

Eğer harfin değişmesiyle mana da değişir ve o kelime Kur’an’da bulunmazsa namaz bozulur.

Bir kelimede okunması gereken harf yerine başka bir harf okuyan ve bazı harfleri çıkaramayan peltek kimsenin doğru okumak için gayret göstermesi ve telaffuz edemediği harflerin bulunmadığı ayetlerden namaz caiz olacak kadar ezberlemesi gerekir. Bu olmadığı takdirde okuyabildiği kadarı ile namazını kılar, fakat başkasına namaz kıldıramaz.

M) Namazda Abdestin Bozulması

Namazda abdestin bozulması iki şekilde olur. Biri isteği olmayarak, diğeri de kendi isteği ile abdestin bozulması. Namazda kendi isteği olmayarak abdesti bozulan kimse, hiç konuşmadan hemen en yakın bir yerde abdest alır ve bıraktığı yerden namazını istediği yerde tamamlar (Buna namazı bina etmek denir.). Şafii mezhebinde namazı yeni baştan kılar. Hangi rükünde abdesti bozulursa onu —rükû veya secde gibi— iade ederek namazı tamamlar. Eğer namazda abdesti kasten kendi isteği ile bozmuşsa namazı yeni baştan kılar (buna istinaf denir.). İhtilaftan kurtulmak için en faziletli olan, her iki durumda da namazı yeni baştan kılmaktır.

N) Namazı Bozmayan Şeyler

1. Namazda olan kimse, gerek Kur’an-ı Kerim’e gerekse başka bir yazıya bilerek bakıp manasını anlasa, namazda başka şeyle meşgul olduğundan dolayı edebe aykırı hareket etmiş ve kerahet işlemiş olur. Ancak, manasını anladığı yazıyı dili ile söylemediği için namazı bozulmaz. Kasıtlı olmayarak gözü bir yazıya ilişip manasını anlasa mekruh olmaz.

2. Namaz kılanın önünde secde yerinden bir kimsenin geçmesi ile namaz bozulmaz. Geçen ister erkek, ister kadın, ister başka bir canlı olsun.

Mükellef olan bir kimse, kasten namaz kılanın önünden geçerse günah işlemiş olur. Bu meselenin dört yönü vardır:

a) Namaz kılan, önünden geçilecek yerde durmadığı hâlde ve uzağından

dolaşıp gitmek de mümkün iken böyle yapmayıp namaz kılanın önünden geçen kimse günah işlemiş olur.

b) Namaz kılanın, insanların gelip geçtiği yerde durması ve uzaktan geçecek yerin de bulunmaması durumunda günah, namaz kılana aittir, önünden geçenin günahı yoktur.

c) Namaz kılanın, müsait yer var iken herkesin gelip geçeceği yerde namaza durması, yürüyenin de uzaktan geçmek mümkün iken namaz kılanın önünden geçmesi durumunda ise hem namaz kılan, hem de kılanın önünden geçen günah işlemiş olur.

d) Ne namaz kılan, önünden geçilmeyecek uygun bir yer bulabiliyor, ne de oradan geçmek isteyen, namaz kılanın uzağından geçebilecek bir yer bulabiliyor. Bu durumda namaz kılan da, önünden geçen de günah işlemiş olmaz.

O) Namazın Mekruhları

Namazda mekruh olan başlıca şeyler şunlardır:

1. Namazda bedeni veya elbisesi ile oynamak.

Bunlar namazda huşu'a aykırı hareketlerdir. Alnındaki tozu toprağı ve teri silmek de mekruhtur. Fakat kendisine rahatsızlık veriyorsa bunları silmek mekruh olmaz.

2. Parmak çıtlatmak, parmaklarını birbirine geçirmek, ellerini böğrüne koymak.

3. Esnemek, gerinmek.

4. Kırda namaz kılarken önündeki küçük taşları çevirip düzeltmek (Üzerinde secde etmek mümkün olmayan yeri bir defa düzeltebilir.).

5. Göz ucu ile değil de boynunu çevirerek bakmak.

Namazda bakmak üç çeşittir:

a) Mekruh olan bakış: Bu, boynunu çevirerek bakmaktır.

b) Mubah olan bakış: Bu, boynunu çevirmeden göz ucu ile sağa ve sola bakıştır.

c) Namazı iptal eden bakış: Bu, göğsünü kıbleden çevirerek bakmaktır.

6. Namazda tükürmek.

Bu, tükürmek demek değildir. Çünkü tükürürken harf meydana gelirse namaz bozulur. Zorunlu hâllerde tükürük yere bırakılmamalı, bir mendile konmalıdır. Yere bırakılırsa mekruh olur.

7. Namazda mazeretsiz bağdaş kurarak veya dizlerini dikerek oturmak.

8. Erkekler secdede kollarını yere yaymak.

9. Kolları sıvamış hâlde namaz kılmak. Kısa kollu gömlek ile kılmak mekruh değildir (Kadınlar kollarını açık bulundurursa namaz bozulur.).

10. Gömlek giymek mümkün iken namazı sadece pantolonla kılmak, (Bu erkeğe göredir, kadınlar böyle yaparsa namaz bozulur.)

11. İşaretle selam almak.

12. Özürsüz olarak bağdaş kurmak.

13. Başına mendil veya sarık bağlayıp ortasını açık bırakmak.

14. Namazda elbise ile bir veya iki defa rüzgârlanmak.

15. Kıyam hâlinden başka yerde Kur’an okumak (Kıraati rükûda tamamlamak gibi.).

16. İntikallerdeki zikirleri intikalden sonra yapmak.

Mesela: rükûa eğildikten sonra “Allâhu Ekber” demek, rükûdan tamamen doğrulduktan sonra “Semiallâhü limen hamideh” demek. Hâlbuki tekbir, rükûa eğilmeye başlarken alınır ve rükûa varınca tamamlanır. “Semiallâhü limen hamideh” demeye rükûdan kalkarken başlanır ve doğrulunca bitirilir.

17. Namazlarda ikinci rekâtı, birinciden üç veya daha fazla ayet okuyarak uzatmak.

18. Farz namazlarda bir rekâtta aynı sureyi tekrar okumak, başka sure ezberinde varken birinci rekâtta okuduğu sureyi ikinci rekâtta bilerek tekrarlamak (Nafile namazlarda aynı sureyi tekrar okumak mekruh değildir.).

19. İkinci rekâtta, birinci rekâtta okuduğu sure veya ayetten önceki sure veya ayeti okumak.

Namazda sure okunurken baştan sona, yani, yukardan aşağıya doğru gidilir. Mesela, Birinci rekâtta Fâtiha’dan sonra “Elemtere”yi okumuş ise ikinci rekâtta “Liîlâfi”yi okuması gerekir, doğru olan budur. Birinci rekâtta “Liîlâfi”yi okuyup ikinci rekâtta “Elemtere”yi okumak tersine okuyuştur ve mekruhtur. Birinci rekâtta bilmeyerek Fâtiha’dan sonra “Kul eûzü birabbi’n-nas”ı okusa, ikinci rekâtta da onu tekrar eder. Eğer kasıtlı olarak okursa mekruhtur. Ancak yine aynı sureyi okur.

20. Birinci rekâtta bir sureyi okuyup ikinci rekâtta arada bir sure atlayarak öbür sureyi okumak.

Şöyle ki: Birinci rekâtta “Elemtere”yi okusa, ikinci rekâtta “Liîlâfi”yi okuması gerekirken bunu atlayıp “Eraeytellezi”yi okumak mekruhtur. Fakat iki veya daha fazla sure atlayarak okumak mekruh değildir.

Aynı rekâtta iki sure okuduğu takdirde iki sure arasını bir veya birkaç sure atlayarak okumak da mekruhtur. Aradaki sure uzun ise onu geçerek sonraki sureyi okumak mekruh olmaz (İki sureyi bir rekâtta ara vermeden peş peşe

okumak mekruh değildir.). Bir surenin ayetinden bir veya birkaç ayet atlayarak başka ayete geçmek de mekruhtur.

21. Bir rekâtta, aralarını bir veya birkaç sure atlayarak iki sure okumak (İki sureyi bir rekâtta ara vermeden peş peşe okumak mekruh değildir.).

22. Namazda güzel kokulu bir şeyi koklamak (Kendi isteği dışında burnuna koku gelmesi mekruh değildir.).

23. Secdede el ve ayak parmaklarını kıbleden çevirmek.

24. Ellerini rükûda dizlerine, oturuşlarda uylukları üzerine ve ayakta iken sağ eli sol el üzerine koymamak.

25. Gözlerini yummak (Ancak namazda huşu ve huzuru ihlal eden şeyleri görmemek için gözlerini yumması mekruh olmaz.).

26. Gözlerini yukarıya dikmek.

27. Namaza aykırı “amel-i kalil=az iş”de bulunmak (üzerinden bir kıl koparmak gibi).

28. Ağzında erimeyen bir şey bulundurmak (Ağzına şeker gibi bir şey koyup tadı boğazına giderse namaz bozulur.).

29. Sıcak, soğuk veya yerin sertliği gibi bir zorunluluk olmadığı hâlde secdeyi sarığın dolamı üzerine yapmak.

30. Burnunda bir özür yokken sadece alın üzerine secde etmek.

Çünkü secdede alnı yere koymak farz, burnu yere koymak vacibdir. Özürsüz olarak vacibin terk edilmesi mekruhtur. Ancak burnu yere koyup, özürsüz olarak alın yere konulmadığı takdirde namaz sahih olmaz.

31. Yol üzerinde, hamam içinde, yıkanılan yerde, mezarlıkta, (namaz için ayrılan yer hariç) çöplükte, hayvan kesilen yerde, pisliğe yakın yerde, sahibinin rızası olmayan yerde namaz kılmak.

32. Tuvalete çıkmak için sıkıştığı sırada namaz kılmak.

(Bu durumda olan, eğer vaktin çıkmasından korkmuyorsa tuvalete çıkıp rahatladıktan sonra abdest alıp namazı yeniden kılar. Vaktin çıkmasından korkarsa öylece namazını tamamlar.)

33. Düzgün olmayan ve başkasının yanına çıkamayacağı bir elbise ile namaz kılmak.

Nitekim Hz. Ömer bir adamın, düzgün olmayan bir kıyafetle namaz kıldığını görünce, ona:

—Seni bu kıyafetle bazı insanlara göndersem gider misin, diye sordu. Adam:

—Hayır, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

—Allah Teala, huzuruna düzgün kıyafetle çıkılmaya daha layıktır, dedi.[112]

34. Arzu ettiği bir yemek hazır iken namaza durmak.

35. Âyetleri, rükû ve secdelerdeki tesbihleri el ile saymak (Kalben saymak mekruh değildir, dil ile saymak namazı bozar.).

36. İmam, bir zir'a miktarı (yaklaşık 22 cm.) yüksek veya aynı miktar alçak yerde tek başına bulunmak.

37. Önündeki safta açık yer varken arkada namaza durmak.

38. Bir canlının resmi üzerine secde etmek. Canlı resmi bulunan elbise ile namaz kılmak. Namaz kılanın, önünde, sağında, solunda, başı üstünde ve arkasında canlı resmi bulunmak.

Ayakta duran kişi, yerdeki resmi dikkat etmedikçe göremeyecek derecede küçük olursa veya büyük olup başı bulunmazsa yahut da cansız bir varlığa ait resim ise namaz mekruh olmaz. Cepte veya cüzdandaki resimli para ve kimliklerle de namaz kılmak mekruh değildir.

39. Önünden insan geçebileceği zannedilen yerde namaz kılarken önüne "sütre " koymamak.

"Sütre" bir arşın (yaklaşık 68 cm.) veya daha fazla uzunlukta bir ağaç veya başka bir şeydir. Önünden insan geçebileceğini tahmin eden kimsenin, namaza başlamadan sütreyi secde edeceği yerin biraz ilerisine dikmesi müstehab, dikmemesi mekruhtur. Böyle bir yerde cemaatle namaz kılınıyorsa, imamın önüne sütre dikilmesi yeterlidir.

Namaz kılınan yer sert olup sütre dikilecek durumda olmaz veya sandalye gibi ayakta durabilecek bir şey bulunmazsa sütreyi uzunlamasına önüne koyar, sütre yoksa bir çizgi çizer.

Namaz kılan kimse, önünde sütre olsun veya olmasın, önünden geçeni uzaklaştırmaya çalışmamalıdır.

Ancak, baş, göz veya el işareti ile yahut "Sübhânellâh" diyerek önünden geçmeyi önleyebilir. Erkekler önünden geçmeyi önlemek için okuyuşu yüksek sesle yapabilir. Kadınlar sağ elini sol eli üzerine vurabilir. Kâbe'yi tavaf edenler orada namaz kılanların önünden geçebilir.

40. Kor hâlinde olan ateşe karşı namaz kılmak (Önünde bulunan mum, kandil ve lambaya karşı namaz kılmak mekruh değildir.).

41. Farz olan namazda özürsüz olarak bir şeye dayanmak.

42. Namazda insan yüzüne karşı durmak.

43. Secdeye varırken ellerini dizlerinden önce yere koymak, secdeden kalkarken dizlerini ellerinden önce kaldırmak (Bir özürden dolayı böyle yaparsa mekruh değildir.).

44. Namazda palto veya ceketi giymeyerek omuza almak.

45. Önünde uyuyan kimse bulunmak.

46. Rükûda başını yukarı dikmek veya aşağı eğmek.

47. Eûzü Besmele, Sübhâneke ve âmin'i açıktan okumak.[113]

48. Rükû ve secde tesbihlerini terk etmek veya üçer defadan az söylemek.

49. Camide kendisi için bir yer belirleyerek namazı devamlı olarak orada kılmak.

Ö) Namaz Kılana Mekruh Olmayan Şeyler

Cepken giyenin, kollarını geçirmeden namaz kılması, Mushaf veya kılıca karşı namaza durması.

Yüzü kendisine karşı olmamak üzere, namaz kılarken önünde insan bulunması,

Hareketlerine engel olmadıkça namaz kılanın, boynuna kılıç ve benzeri bir şey asması, mekruh değildir.

Mum, kandil ve lambaya karşı namaz kılmak, üzerine secde edilmedikçe canlı resmi bulunan bir yaygı üzerinde namaz kılmak da mekruh olmaz.

Namaz kılanın, rükûda elbisesi üzerine yapışıyor ve bu durum kendisini rahatsız ediyorsa elbisesini hafifçe çekerek vücuda yapışmasını önlemesinde bir sakınca olmadığı gibi topraklı bir yerde namaz kılanın da elbisesini topraktan korumak için aynı şekilde elbisesini çekmesinde bir sakınca yoktur. Namaz kılan, alnına yapışan toprağı kendisini rahatsız ettiği takdirde silebildiği gibi terini de silebilir.

Yüzünü çevirmeden gözünün ucu ile bakmakta sakınca yoktur, ancak bakmamak daha uygundur. Namaz kılanı sinek rahatsız ediyorsa onu kovmak da mekruh değildir.

P) Namazı Bozmayı Vacip Ve Caiz Kılan Şeyler

Namazı bozmak haramdır. Ancak bazı durumlarda namazı bozmak vacib, bazı durumlarda caizdir.

Saldırıya uğrayan veya suya düşen bir insanın yardım istemesi hâlinde ona yardım etmek maksadıyla namazı bozmak vacib olur.

Davar sürüsüne kurt veya herhangi bir canavarın saldırması, gözleri kör olan veya tehlikeyi fark etmeyen bir kimsenin kuyuya veya çatıdan aşağı düşme tehlikesi ile karşılaşması durumlarında bu gibilere yardım için namazı bozmak caizdir. Düşme ihtimali kuvvetli ise o zaman namazı bozmak vacib olur. Ebenin, doğacak çocuğun veya annesinin ölmesinden yahut bir organının telef olmasından korkması hâlinde namazda ise namazı bozması, değilse namazı ertelemesi yani kazaya bırakması da yine vacibdir.

Canavar, sel, yangın tehlikesinden korkan veya düşmanla karşı karşıya

bulunan kimselerin namazlarını ertelemeleri caizdir.

Nafile namaz kılmakta olan bir kimseyi, anne veya babası, (onun namazda olduğunu bildiği hâlde) çağırırsa namazı bozabilir. Eğer çocuğunun namazda olduğunu bilmeden çağırırsa namazı bozması vacib olur. Eğer farz namazında ise anne veya babasından biri çağırırsa namazı bozmaz. Ancak bir tehlike dolayısıyla yardım isterlerse namazı bozmak vacib olur.

Bir dirhem gümüş değerinde olan şeyin (başkasına ait olsa bile) çalınma korkusu durumunda farz olsa bile namazı bozmak caizdir.

Kadın, namaz kılarken tencerenin kaynayıp yemeğin taşmasından veya çocuğunun ağlayıp acı çekmesinden korkarsa namazını bozabilir.

R) Namazın Cemaatle Kılınması

1. Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti

Dinimiz, cemaatle namaz kılmaya büyük önem vermiştir. Cemaatle namaz kılan Müslümanlar birbirleri ile yakından tanışır, bilmeyenler bilgili olanlardan yararlanır, iyi alışkanlıklar kazanır, zamanla kötü alışkanlıklardan vazgeçerler.

Cemaate devam etmekle Müslümanlar arasında karşılıklı sevgi meydana gelir, kardeşlik ve dayanışma duyguları kuvvetlenir, cemaatle namaz kılan Müminler tek başına namaz kılanlardan daha çok sevab kazanır.

Bu konuda Sevgili Peygamberimiz şu müjdeleri veriyor:

صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلاَةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

“Cemaatle kılınan namazın sevabı, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi kat daha fazladır.”[114]

مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ

“Yatsı namazını cemaatle kılan bir kimse, gece yarısına kadar namaz kılmış gibi olur. Sabah namazını cemaatle kılan bir kimse bütün gece namaz kılmış gibi olur.”[115]

مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَتْ خَطْوَتَاهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ خَطِيئَةً وَالأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً

“Bir kimse evinde güzelce temizlenir de Allah’ın farzlarından birini ödemek için mescidlerden birine giderse, attığı adımlardan biri günahlarını siler, diğeri de onun derecesini yükseltir.”[116]

Farz namazlar tek başına da kılınır. Ancak cemaatle kılınması Sünnet-i

Müekkede'dir. Camiye devam etmenin manevi kazancı çok, toplumun birliğini sağlamada rolü büyüktür.

Sünnet ve nafile olan namazlar cemaatle kılınmaz. Ancak teravih namazı sünnet olduğu hâlde hem tek başına, hem de cemaatle kılınabilir. Vacib olan vitir namazı sadece Ramazan ayında cemaatle kılınır. Cuma ve bayram namazları cemaatle kılınır, tek başına kılınmazlar.

2. Cami ve Cemaat Adabı

Camiler, Müslümanların Allah'a ibadet ettikleri yerlerdir. Yeryüzünün en şerefli yerleri olan camilere "Allah'ın evi' denilmektedir. Camiye ibadet için giden Mümin, Allah'ın ziyaretçisi ve misafiri durumundadır. Ev sahibi, evine gelen misafirlerine ikramda bulunduğu gibi camiye giden Müminlere de yüce Allah büyük mükâfatlar verecektir.

Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ فَهُوَ زَائِرُ اللّٰهِ فَحَقٌّ عَلَى الْمَزُورِ أَنْ يُكْرِمَ الزَّائِرَ

"Evinde güzelce abdest alıp camiye giden kimse Allah'ın ziyaretçisidir. Ziyaret edene Allah ikramda bulunacaktır."[117]

Camilere saygı göstermek, her Müslümanın vazifesidir. Bu vazifeler kısaca şunlardır:

1. Camiye abdestli olarak, temiz elbise ve düzgün kıyafetle girilmelidir.

2. Camiye, önce sağ ayağını atarak girmeli ve girerken Peygamberimize salavat-ı şerife okunmalıdır.

3. Camiden çıkarken önce sol ayağını dışarı atmalıdır.

4. Ayakları ve çorapları kirli olarak camideki halı ve kilimlere basmamalıdır.

5. Bir özrü yoksa camide ayaklarını uzatarak oturmamalı, bağırıp çağırmak, gürültü etmek ve dünyaya ait şeyleri konuşmak gibi saygısız davranışlardan sakınmalıdır.

6. Soğan, sarımsak yiyerek ağzının kokusu ile camiye gidip cemaati rahatsız etmek, geğirmek ve yanındakileri iğrendirecek davranışlarda bulunmaktan kaçınmalıdır.

Camide Kur'an okunuyor veya vaaz ediliyorsa, dikkat ve saygı ile dinlemeli, camiye geç gelenler boş buldukları yerde oturmalı, ön saflara geçmek için cemaati rahatsız etmemelidir.

3. İmamda Aranan Nitelikler

İmam, cemaate namaz kıldıran kişi demektir. Bir kimsenin cemaate namaz kıldırabilmesi için kendisinde yedi şartın bulunması lazımdır.

Bunlar:

1. Müslüman olmak.

2. Ergenlik çağına gelmiş olmak.

Ergenlik çağına gelmemiş bir çocuğun peşinde namaz kılmak caiz değildir.

3. Akıllı olmak.

Aklı başında olmayan kişinin namazı sahih olmadığı için böyle bir kimsenin imamlık yapması da caiz değildir. Deli ve sarhoş gibi.

4. Erkek olmak.

Erkeklerin kadına uyarak namaz kılmaları sahih değildir. Yani kadın, erkeklere imamlık yapamaz. Kadınların kendi aralarında cemaatle namaz kılmaları da mekruhtur. Şayet cemaat hâlinde kılacak olurlarsa imamlık yapan kadın önde değil, aralarında durur.

5. Namaz sahih olacak kadar Kur'an ezberlemiş olmak.

6. Kendisinde bir özür olmamak.

Özürlü olan kişinin zarurete binaen kendi namazı sahihtir, başkasına imam olamaz. Ancak kendisi gibi aynı özrü taşıyana namaz kıldırabilir. Peltek olan kimse, peltek olmayana imamlık yapamaz.

7. Namazın şartlarından birinin ortadan kalkmaması.

Mesela, necasetten temizlik namazın şartlarındandır. Üzerinde namaza engel olacak miktarda pislik olup da onu temizleyecek bir şey bulamayan kimse, temiz olan bir kişiye imam olamaz.

Bir yerde görevli imam bulunmadığı takdirde toplanan cemaate, içlerinden biri imamlık yapar. Böyle bir durumda imamlık yapabilecek veya imamlık yapmak isteyen kişiler birden çok olursa, imam olacak kimsede saydığımız şartlardan başka birtakım nitelikler de aranır.

Namaza ait hükümleri en iyi bilen imam olmaya daha layıktır. Bunda eşitlik olursa Kur'an okumayı daha iyi bilen, bunda da eşitlik olursa haramlardan ve şüpheli şeylerden daha çok sakınan, aynı seviyede kimselerin bulunması hâlinde sırasıyla, daha yaşlı, ahlakı daha iyi, yüzü daha güzel, daha şerefli bir soya sahip, sesi daha güzel ve üstü başı daha temiz olan tercih edilir. Bunların hepsinde eşitlik olursa aralarında kur'a çekilir.

Bir yerde görevli imam bulunursa namazı o kıldırır. Arkasındaki cemaatte kendisinden daha bilgili ve güzel Kur'an okuyan olsa bile namaz kıldırmak görevli imamın hakkıdır. Ancak imam isterse cemaatten ehil birisini namaz

kıldırmak üzere öne geçirebilir.

Cahil ve fasıkın imamlık yapması mekruhtur. Kör olan bir kimsenin imam olması mekruh değildir. Fakat gören kimse bulunduğu takdirde görmeyenin kıldırması tenzihen mekruh olur. Babası belli olmayan gayri meşru çocuğun da (böyleleri genellikle eğitimsiz olacakları için) imamlık yapması mekruhtur. Ancak bilgili ve takva sahibi ise mekruh değildir.

İmamda bulunan bir kötülükten dolayı onu cemaat istemezse imamın o cemaate namaz kıldırması mekruhtur. Eğer kendisinde bir kötülük bulunmaz veya kendinden daha layık birisi yoksa imamlık yapması mekruh olmaz.

İmamın, cemaati bıktıracak şekilde namazı uzatması mekruhtur. Çünkü bu, cemaatin dağılmasına sebep olur. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ، فَإِنَّ مِنْهُمُ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ

“Kim insanlara imamlık yaparsa hafif kıldırsın. Çünkü içlerinde zayıf olanı var, hasta olanı ve yaşlısı var.

Kim kendi kendine kılarsa istediği kadar uzatsın.”[118]

Namazda imama uymanın sahih olması için birtakım şartlar vardır. Bunlar:

1. Namaza başlarken hem namaza, hem de imama uymaya niyet etmek.

İmamın, kendisine uyan kadınların namazlarının sahih olabilmesi için imam olduğuna niyet etmesi gerekir.

2. İmamın cemaatin ilerisinde bulunması.

Yani imamın ökçesi kendisine uyan kişinin ökçesinden ileride olması.[119]

Bu, imama uyanın bir kişi olması hâlindedir. İmama uyanlar birden fazla ise imamın arkasında dururlar.

3. İmam, kıldığı namazın durumu itibariyle cemaatten aşağı olmamak.

İmamın nafile, cemaatin farz kılması hâlinde, farz kılan cemaat, nafile kılan imama uyamaz.

4. İmamın kıldığı farz, cemaatin kıldığı farzdan başka olmamak.

Mesela, biri öğlenin, diğeri ikindinin farzını veya biri bu günün öğlesini, diğeri başka bir günün öğlesini kılsa farz olarak sahih olmaz.

5. İmam ile ona uyan cemaat arasında kayık geçebilecek büyüklükte bir nehir ve araba geçecek genişlikte yol olmamak.

Burada namaza engel olan, iki saf sığacak kadar bir açıklık bulunmasıdır. Eğer

yol saflarla dolup, arada araba geçecek yol kalmamış ise namaz caizdir. Cami içinde birkaç saf açıklık olsa bile imama uyarak namaz kılınabilir. Caminin çevresi de cami hükmündedir.

6. İmam ile cemaat arasının kadın safı ile ayrılmaması.

7. Cemaatin, imamın namazdaki hareketlerini anlamasına engel olacak, arada yüksek bir duvar bulunmaması.

İmamın sesini işiterek veya kendisini görerek namazdaki hareketlerini anlarsa, imama uymak sahih olur. İmamı görmeyen ve sesini de duymayan kimse cemaatten bazılarını görür veya cemaatten tekbir getiren kişinin tekbirini duyarsa yine imama uyması caizdir.

Şöyle ki: Bir kimse namazdaki intikal tekbirlerini ya imamdan veya tekbirleri uzakta olanlara duyuran bir muktediden işitirse, camiye bitişik olan evinin damında veya camiye bitişik olup arada duvar bulunan evinin içinde camideki imama uyabilir. Kendisi evin damında, imam evin içinde olduğu takdirde veya evi camiye bitişik olmadığı hâlde cami ile evin arasında imama uymaya mani bir araba yolu olmadığı takdirde tekbirleri duyup imamın namazdaki hareketlerini bilirse yine imama uyması caizdir.

8. Başka mezhebe mensup bir imamdan kan akmak veya ağız dolusu kusmuk gibi kendi mezhebine göre abdesti bozan bir şey meydana geldiğini gördüğü hâlde, imamın yeniden abdest aldığını bilmemek.

Bir kimse, başka mezhepten olan imamın arkasında namaz kılabilir. Ancak kendi mezhebine göre namazı bozan bir şeyin imamda bulunmaması gerekir. Eğer kendi mezhebine göre namazı bozacak bir şeyi imamda görürse ona uyup namaz kılması sahih olmaz.

Sabah namazında, Şafii mezhebinden olan imama uyan Hanefi mezhebine mensup bir kimse, —Şafiiler sabah namazının ikinci rekâtının rükûundan sonra Kunut duası okurken— susar ve ellerini yanlarına salıverir ve bekler.

Abdestlinin teyemmüm edene, abdestte ayaklarını yıkayanın ayaklarındaki mestler üzerine mesh edene, ayakta kılanın namazını oturarak kılana, boyu doğru olanın rükû derecesinde kambur olana uyması sahihtir.

Rükû ve secdeleri yaparak kılan kimse ima ile kılana uyamaz. Özürsüz olanın özürlüye uyması caiz olmaz. Erkeklerin kadına veya çocuğa uymaları caiz değildir. Okuyuşu iyi olan kimse, ümmi olana (yani namaz sahih olacak kadar Kur’an okuyamayan) uyamaz. Ümmi olan, ümmi olanlara namaz kıldırabilir. Ümmi olan dilsiz olan kişiye uyamaz.

Farz kılan kimse nafile kılana, bir farz namazı kılan başka farzı kılana uyamaz. Ancak nafile kılan farz kılana uyabilir. Bir imama uyup namaz kılan kimse, sonradan imamın abdestsiz olduğunu öğrenirse namazı yeniden kılar.

4. Safların Tertibi

İmama uyan bir kişi ise ökçesi imamın ökçesinden biraz geride olmak üzere imamın sağında durur. Solunda veya arkasında durması mekruhtur. İmama uyan sadece bir kadın olursa, imamın arkasında durur. Bir erkek ile bir kadın ise erkek imamın sağına, kadın arkasına durur.

İmama uyan cemaat birden fazla yani iki veya daha çok ise imamın arkasında durur. Cemaatin sayısı çoğalınca saflar şöyle düzenlenir:

1. Önce erkekler,

2. Sonra erkek çocuklar,

3. Daha sonra da kadınlar.

Ayrıca safların düzgün olması, safta bulunanların sık durması ve arada açık yer bırakılmaması gerekir. Safların sık ve düzgün olması imam tarafından cemaate hatırlatılır. Safların en faziletlisi birinci saftır. Sonra ikinci saf, ondan sonra da üçüncü saftır. Böylece devam eder.

5. İmamın Arkasında Namaz Kılanların Durumu

İmama uyarak namaz kılan kimseye "Muktedi" denir. Muktedi üç kısımdır:

1. Müdrik: Namazın her rekâtını imam ile beraber kılan kimseye denir.

2. Lahik: Namaza imam ile beraber başladığı hâlde, uyku, sıkışıklık ve abdest bozulması gibi sebeplerle cemaati tamamen veya kısmen kaçıran kimseye "lahik" denir. Lahik, kaçırdığı şeylerde Kur'an okumaz, sehiv secdesi de yapmaz. Önce mümkünse geçirdiği rekâtları veya rükünleri yapar, sonra imama uyarak onunla selam verir.

Geçirdiklerini yerine getirdiği takdirde imama yetişemeyeceğini anlarsa hemen imama uyar. İmam namazı bitirince kendisi kaçırdığı rekâtları veya rükünleri yapar, yerine getirir.

3. Mesbuk: İmama, ilk rekâtın rükûundan sonra uyan kimseye denir.

Mesbuk, imam selam verdikten sonra kılacağı rekâtlarda kıraata göre, namazının evvelini, oturuşa göre de namazının sonunu yerine getirerek yetişemediği rekâtları tek başına kılar.

6. Namazın Cemaatle Kılınışı

Namazın Birinci Rekâtında İmama Uyanların Durumu

İmamın peşinde cemaatle namaz kılan kimse hem kılınacak namaza, hem de imama uymaya niyet eder. Örnek olarak öğle namazının farzının nasıl kılınacağını görelim:

Şöyle niyet eder: "Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının farzını kılmaya, uydum imama",

Cemaatle kılınan bütün namazlarda imama uyan kimse niyetin sonunda

“Uydum imama” cümlesini ilave eder.

İmam tekbir alınca, cemaat da hemen onun peşinden tekbir alarak ellerini bağlar ve gizlice “Sübhâneke”yi okuyup susar. Cemaat “Sübhâneke”den başka, rekâtların hiçbirinde ayakta bir şey okumaz, sadece açıktan okunan namazlarda, imam Fâtiha’yı bitirince gizlice “âmin” der.

Rükûa varınca cemaat burada, üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azim” der. İmam “Semiallâhü limen hamideh” diyerek ayağa kalkınca cemaat ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” der.

Secdelerde de üç kere “Sübhâne rabbiye’l-âlâ” söyler.

Oturuşlarda imamla birlikte cemaat da Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik’i okur ve yine imamla beraber selam verir.

İmamın peşinden cemaatle namaz kılan kimse, tekbir alırken, rükûa varırken, rükûdan kalkarken, secdeye giderken, secdeden kalkarken ve selam verirken imamı takip edecek, ondan öne geçmeyecektir.

Bir rekâtın rükûunda yani imam rükûdan henüz doğrulmadan ayakta niyet edip tekbir alan ve rükûda imama yetişmiş olan kimse, o rekâta yetişmiş sayılır.

a) İkinci Rekâtta İmama Uyanların Durumu

Birinci rekâtın rükûuna yetişemeyen kimse, yetiştiği yerde niyet ederek tekbir alır ve imama uyar. İmamla beraber namaza devam eder. Son oturuşta, “Ettehiyyâtü”yü okuyup imamın selam vermesini bekler. İmam sağ tarafa selam verince kendisi yetişemediği rekâtı tek başına kılmak üzere selam vermeden “Allâhu Ekber” diyerek ayağa kalkar, Sübhâneke, Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okur. Ondan sonra rükû ve secdeleri yaparak oturur. Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ile Rabbenâ Âtinâ... duasını okur. Önce sağa, sonra sola selam vererek namazı bitirir.

b) Üçüncü Rekâtta İmama Uyanların Durumu

Dört rekâtlı bir namazın üçüncü rekâtında imama uyan kimse, son oturuşta “Ettehiyyâtü”yü okuyup imamın selam vermesini bekler. İmam sağ tarafa selam verince kendisi selam vermeyerek “Allâhu Ekber” deyip ayağa kalkar ve yetişemediği iki rekâtı şöyle tamamlar:

“Sübhâneke”, “Eûzü Besmele” ile “Fâtiha” ve bir de sure okuyup bilindiği gibi rükû ve secdelerini yaptıktan sonra “Allâhu Ekber” diyerek ayağa kalkar. Besmele ile Fâtiha ve sureyi okuyup yine rükû ve secdeleri yaptıktan sonra oturur. Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ Âtinâ... duasını okuyup sağa ve sola selam vererek namazını tamamlamış olur.

Üç rekâtlı olan akşam ve vitir namazlarının üçüncü rekâtında imama uymuş olan kimse, imamla beraber o rekâtı kılar. “Ettehiyyâtü”yü okuyup imamın selam vermesini bekler. İmam, sağ tarafa selam verince kendisi selam vermeyerek

"Allâhu Ekber" deyip ayağa kalkar. Sübhâneke, Eûzü Besmele ile Fâtiha ve bir sure okuyarak rükû ve secdeleri yapıp oturur. Burada yalnız "Ettehiyyâtü"yü okur ve "Allâhu Ekber" diyerek ayağa kalkar. Besmele ile Fâtiha ve bir sure okuyup rükû ve secdeleri yaptıktan sonra oturur. Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duasını okuyup sağa ve sola selam verir ve namazı bitirir.

c) Dört Rekâtlı Bir Namazın Dördüncü Rekâtında İmama Uyan Kimse

Yine imamla beraber o rekâtı kılar ve son oturuşta "Ettehiyyâtü"yü okuyup bekler. İmam sağ tarafa selam verince kendisi selam vermeyip "Allâhu Ekber" diyerek ayağa kalkar. Burada Sübhâneke, Eûzü Besmele ile Fâtiha ve bir sure okur. Sonra rükû ve secdeleri yapıp oturur ve yalnız Ettehiyyâtü'yü okuyup ayağa kalkar. Ayakta Besmele ile Fâtiha ve bir sure okur ve usûlüne uygun olarak rükû ve secdeleri yapıp oturmaksızın ayağa kalkar. Yalnız Besmele ile Fâtiha'yı okuduktan sonra rükû ve secdeleri yapar ve oturur. Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik, Rabbenâ Âtinâ... duasını okuyup sağa ve sola selam verir ve namazı tamamlamış olur.

Son rekâtın rükûundan doğrulduktan sonra imama uyan kimse, imam sağ tarafa selam verince, "Allâhu Ekber" diyerek ayağa kalkar, baştan sona bütün rekâtları kılarak namazı tamamlar.

7. Cemaate Gitmemeyi Mubah Kılan Özürler

Aşağıdaki şeyler, bir kimsenin cemaate gitmemesi için özür sayılır. Bunlardan birinin bulunması hâlinde o kimse cemaate gitmeyebilir.

Bunlar:

1. Yağmur ve çamur,
2. Şiddetli soğuk ve şiddetli sıcak,
3. Canına ve malına tecavüz korkusu,
4. Çok karanlık,
5. Borcunu ödemekte güçlük çekenin hapsedilme korkusu,
6. Körlük,
7. Felçli olmak,
8. Bir el ile ayağın veya sadece bir ayağın kesik olması,
9. Hastalık,
10. Aksaklık, (Eğer aksaklık camiye gidip gelmeye engel değilse cemaate gitmelidir.)
11. Kötürüm olmak,

12. Yürüyemeyecek derecede ihtiyarlık,

13. Fıkıh ilmini öğretmek ve öğrenmekle meşgul olmak (Ancak bu durumda olan devamlı olarak cemaati terk edemez.).

14. Gönlünün arzu ettiği yemeğin hazır olması,

15. Yolculuğa çıkmak üzere olmak,

16. Hastaya bakmak, (Hastanın yanından ayrıldığı takdirde hastaya zarar gelecekse cemaate gitmez.)

17. Şiddetli rüzgâr, (Gece şiddetli rüzgar esmesi cemaate manidir. Gündüzleyin esen rüzgâr mani değildir.)

18. Tuvalete çıkmak için sıkışmak,

Bu özürlerden biri sebebiyle cemaate çıkmayan fakat özrü olmasaydı cemaate gitmek niyetinde olan kimse için cemaat sevabı hâsıl olur.

8. Cemaatin Namazda İmama Uyup Uymayacağı Şeyler

a) İmama uyan kimse imam tekbiri aldıktan sonra tekbir alır ve sadece "Sübhâneke"yi okuyup susar. Fâtiha ve sure okumaz. İmam ile birlikte rükûa varınca üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" der. İmam "Semiallâhü limen hamideh" diyerek rükûdan doğrulduğu zaman imama uyan ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" der. Secdelerde de üçer kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" der.

Üç ve dört rekâtlı farzların ikinci rekâtlarındaki ilk oturuşta "Ettehiyyâtü"yü okur. İki, üç ve dört rekâtlı namazların son oturuşunda "Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik"i okur ve imam ile birlikte selam verir.

b) İmam ile namaz kılan bir kimse rükûda üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" demeden imam rükûdan kalkıp doğrulursa, kendisi tesbihleri tamamlamayı beklemez, hemen imam ile beraber kalkıp doğrulur. Secdelerde de üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ"yı bitirmeden imam kalkacak olursa, tesbihleri tamamlamaya bakmaz, imama uyarak hemen kalkar.

c) Dört rekâtlı namazların birinci oturuşunda "Ettehiyyâtü"yü bitirmeden imam üçüncü rekâta kalkarsa, imamın arkasında kılan kişi isterse imamla birlikte hemen kalkar, isterse "Ettehiyyâtü"yü tamamladıktan sonra kalkar.

d) Eğer son oturuşta "Ettehiyyâtü"yü bitirmeden imam selam verirse "Ettehiyyâtü"yü bitirdikten sonra selam verir.

e) Cemaatten biri, "Ettehiyyâtü"yü bitirdiği hâlde Allâhümme Salli, Allâhümme badik ve duaları bitirmeden imam selam verirse, salavat ve duaları bitirmez, hemen imama uyarak selam verir.

f) Vitir namazında Kunut duasını bitirmeden imam rükûa varırsa, Kunuttan biraz okumuş ise imamla beraber rükûa varır, eğer Kunuttan biraz okumadan imam rükûa varırsa imama rükûa yetişecek şekilde Kunuttan biraz okur.

g) İmam, fazladan secde yaparsa cemaat ona uymaz.

ğ) İmam, selam vermek üzere namazın sonunda oturduktan sonra unutarak ayağa kalkarsa cemaat ona uymaz, imamın yanıldığını hatırlatmak için “Sübhânellâh” der. Eğer, imam kalktığı fazla rekâtın secdesine varmadan önce geriye dönüp oturursa cemaatle beraber selam verir ve sehiv secdesi yaparlar.

h) Eğer imam, namazın sonunda oturduktan sonra yanılarak kalktığı fazla rekâtın secdesini yaparsa cemaat imamı beklemez, kendi kendilerine selam verirler.

ı) İmam, namazın sonunda oturmadan ayağa kalkarsa cemaat kalkmaz, “Sübhânellâh” diyerek onu geriye dönüp oturması için uyarır. İmam yanıldığını anlayarak hemen geri dönüp oturursa birlikte selam verirler ve sehiv secdesi yaparlar.

İmam geri dönüp oturmadan ve fazladan kılmakta olduğu rekâtın secdesini yapmadan önce cemaat kendi kendilerine selam verirlerse, cemaatin namazı bozulur. Eğer imam secde yaptıktan sonra selam verirlerse hem imamın hem de cemaatin namazı bozulur.

İmam, namazda beş şeyi yapmazsa cemaat da bunları yapmaz. Bunlar:

Kunut, bayram tekbirleri, birinci oturuş, tilavet secdesi ve sehiv secdesidir.

İmam dört şeyi yaparsa cemaat ona uymaz. Bunlar:

Fazla secde, bayram tekbirlerinde fazlalık, cenaze tekbirlerinde fazlalık, namazın sonunda fazla rekâta kalkmak.

Dokuz şeyi imam yapmasa cemaat yapar. Bunlar:

İftitah tekbirinde elleri kaldırmak, Sübhâneke’yi okumak (imam Fâtiha’da olduğu sürece) rükû tekbiri, sücud tekbiri, rükûda tesbih, secdede tesbih, rükûdan kalkarken “Semiallâhü limen hamideh” demek, Ettehiyyâtü’yü okumak, selam vermek ve teşrik tekbirleri.

9. İmam’ın, Yerine Cemaatten Birini Geçirmesi

Namazda abdesti bozulan imamın, yerine cemaatten birini geçirmesine “istihlaf” denir.

Namaz kıldırırken abdesti bozulan imam, vakit geçirmeden burnu kanıyormuş gibi elini burnuna tutarak yerinden ayrılır ve cemaatten imamlık yapabilecek birini ya işaret ederek veya tutup mihraba getirerek yerine geçirir. Sözle yerine geçirmez. Eğer söz söylerse hepsinin namazı bozulur.

İmamın yerine geçen kimse kalbi ile imamlığa niyet ederek namazı tamamlar. İmamın kendisi de abdest alıp namazın kalanını tamamlar.

İmamın namaz kıldırırken abdesti bozulup da kendisi yerine birini geçirmezse, cemaat, içlerinden birini geçirir veya cemaatten birisi kendiliğinden imamın yerine geçerse, önceki imam henüz camiden çıkmadan namazı kıldıracak olan

kişi onun yerine geçmiş olursa caizdir.

Eğer namazı kıldıracak olan kişi yerine geçmeden, önceki imam camiden çıkmış olursa, cemaatin namazı bozulur.

10. Namazı Kesip Farza Yetişmek

Bir namaza başladıktan sonra onu özürsüz olarak bozmak haramdır. Ancak tek başına kılan bir kimsenin cemaatin faziletini kazanmak maksadıyla namazı bozması caizdir.

Bir kimse tek başına farz olan bir namazı kılmaya başladıktan sonra yanında cemaatle namaz kılınmaya başlandığı takdirde:

a) Tek başına kılan kimse henüz birinci rekâtın secdesini yapmamışsa ayakta bir tarafa selam vererek namazı keser ve imama uyar.

b) Eğer birinci rekâtın secdesini yapmış ve kılmakta olduğu farz namazı dört rekâtlı ise bir rekât daha kılarak iki rekâtı tamamlayıp selam verdikten sonra imama uyar ve farzı onunla kılar. Kendi başına kıldığı iki rekât nafile olur.

Tek başına kılan, eğer dört rekâtlı namazın üçüncü rekâtının secdesini yaptıktan sonra yanında cemaatle namaza başlanmış ise artık namazı kesmez, dört rekâtı tek başına tamamlar, sonra imama uyar. Fakat bu durumda farz olan namaz, kendi başına kıldığı namazdır. İmamla beraber kıldığı ise nafile olur. Ancak böyle bir durum ikindi namazında olmaz. Çünkü ikindi namazından sonra nafile kılmak mekruhtur. Bu sebeple, ikindi namazını tek başına kılarken yanında cemaatle namaza başlandığını gören kimse, eğer namazın üçüncü rekâtının secdesini yapmış ise bu namazı tamamladıktan sonra imama uymaz.

Sabah ve akşam namazlarının farzlarını kılarken, henüz ikinci rekâtın secdesini yapmamış ise namazı kesip imama uyar.

İkinci rekâtın secdesini yaptığı takdirde, kılmakta olduğu farzı tamamlar ve artık imama uymaz. Çünkü sabah namazından sonra nafile namaz kılınamayacağı gibi, akşamın farzından sonra da üç rekâtlı bir nafile namaz yoktur.

Eğer öğlenin dört rekâtlı ilk sünnetine başladıktan sonra cemaatle namaz kılınmaya başlanırsa, iki rekâtı kılıp selam verir ve imama uyar. Üçüncü rekâtın secdesini yapmışsa dört rekât sünnetini tamamlar, sonra imama uyar. Farzı cemaatle kıldıktan sonra önce öğlenin dört rekât sünnetini kaza eder, sonra da iki rekât sünnetini kılar.

Camiye geldiği zaman farza başlanmışsa sünneti kılmaya durmaz, hemen imama uyar. Ancak sabah namazının farzı kılınırken camiye gelen kimse sünneti kıldığı takdirde imama ikinci rekâtta “Ettehiyyâtü” okunurken yetişebileceğini anlarsa, önce sünneti kılar, sonra imama uyar. Eğer “Ettehiyyâtü” okunurken de yetişemeyeceğinden korkarsa o zaman sünneti kılmaz, imama uyarak farzı kılar, sünnet daha sonra kılınmaz.

Eğer kılınan öğlenin farzı ise sünnete başlamadan imama uyar. Kılamadığı ilk

sünneti farzdan sonra kılar. Cumanın ilk sünneti de böyledir. Farzdan önce kılmadığı yatsının ilk sünnetini farzdan sonra kılmaya bir engel yoktur. İmama bir rekâtın rükûunda yetişen kimse o rekâta yetişmiş sayılır. Kendisi rükûa eğilmeden imam rükûdan kalkarsa o rekâta yetişmiş olmaz. Namazın bir veya iki rekâtını cemaatle kılan, cemaate yetişmiş sayılmaz, ancak faziletine nail olur.

Namaz kılmak için camiye gelen kimse, müezzin ikamete başlamamışsa sünneti, camide veya cami dışında istediği yerde kılabilir. Müezzin ikamete başlamak üzere ve imam namaza başladığı sırada sünnete durmak mekruhtur. Bilhassa safların arasında veya hemen arkasında sünnete durmak mekruhtur.

S) Cuma Namazı

Cuma, Müslümanlar için mübarek bir gündür. Cuma namazı, şartlarını taşıyan kimselere farz-ı ayndır. Farz oluşu, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey İman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır."[120]

Abdest alıp camiye giden ve cuma namazını kılanlar hakkında Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ

"Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra Cumaya gelir, susarak hutbeyi dinlerse, üç gün fazlasıyla bu cumadan diğer cumaya kadar olan zaman içindeki günahları bağışlanır."[121]

Cuma namazını terk edenler hakkında Peygamber Efendimiz çok önemli bir uyarıda bulunmuştur. Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Ömer, Peygamberimizin minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittiklerini söylediler:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

"Herhangi bir cemaat ya cuma namazını terk etmekten sakınsınlar yahut da Allah Teala onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar."[122]

Cuma günü Müslümanlar için bir bayramdır. Bugün, yıkanıp temizlenmek, tırnakları kesmek, dişleri fırçalamak, güzel koku sürünmek, iyi ve temiz elbiseleri giyerek camiye gitmek müstehabdır. Ezan okununca, cuma namazı kılmakla mükellef olanların işlerini bırakıp hemen camiye gitmeleri gerekir.

Cuma namazının bir kimseye farz olması için Müslüman olmak, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş olmaktan başka birtakım şartların daha bulunması lazımdır.

Bunlar, cumanın farz olmasının şartları ile cumanın sahih olmasının şartları olmak üzere iki çeşittir.

1. Cuma Namazının Farz olmasının Şartları

Bir kimseye cuma namazının farz olması için o kimsede altı şartın bulunması gerekir:

1. Erkek olmak,
2. Hür olmak,
3. Mukim olmak,
4. Sağlıklı olmak,
5. Kör olmamak,
6. Ayakları sağlam olmak.

Bu şartlar kendisinde olmayan kimseye cuma namazı farz değildir.

Buna göre, kadınlara, hürriyeti elinde olmayanlara, yolculara, hastalara, iki gözü kör olanlara, ayakları olmayan kötürümlere cuma namazı farz değildir. Ancak bu durumda olanlar, camiye gidip cumayı kılarlarsa namazları sahih olur ve o günün öğle namazının yerine geçer.

Kendilerine cuma namazı farz olmayan hasta ve yolcunun cuma namazı kıldırması caizdir.

Hastaya bakan bir kimse, bırakıp cumaya gittiği takdirde hastanın zarar görmesinden korkarsa cumaya gitmeyebilir.

Camiye gidemeyecek durumda hasta olanlar ile camiye gittiği takdirde hastalığının artmasından veya iyileşmesinin gecikeceğinden korkanlara da cuma namazı farz değildir. Yürüyemeyecek derecede düşkün ihtiyarlar da böyledir.

Bir ayağı kesik veya felçli olup da zorlanmadan yürüyebilen cumaya gider, yürüyemeyen ise gitmez.

2. Cuma Namazının Sahih Olmasının Şartları

Bu şartlar da altıdır:

1. Cuma namazı kılınan yerin şehir veya şehir hükmünde olması.

2. Cuma namazını devletçe görevlendirilen bir kişinin kıldırması.

Büyük bir toplulukla eda edilen cuma namazını kıldırmak isteyen kişiler arasında, biri "ben kıldıracağım", diğeri "ben kıldıracağım" diye anlaşmazlık çıkabileceği gibi, bir grup bir kişiyi öne sürerken diğer bir grup da başkasını öne sürmeye çalışabilir. Namazın vakit içinde hangi saatte kılınacağı hususunda da anlaşmazlığa düşebilirler.

Bu sebeple, cuma kıldırmak yüzünden Müslümanlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıklara yol açmamak ve düzeni sağlamak için cumayı kıldıranın, devletçe görevlendirilen bir kişi olması gerekir.

Herhangi bir sebeple izin almak mümkün olmadığı takdirde Müslümanlar, bir kişi üzerinde birlik yaparsa o kişinin kıldırdığı cuma namazı da zarurete binaen caiz olduğu gibi, yöneticileri Müslüman olmayan yerlerde de cuma ve bayram namazlarını kılmak caizdir.[123]

3. Cuma namazının öğle vaktinde kılınması.

Öğle vakti girmeden cuma namazı kılınamayacağı gibi, öğle vakti çıktıktan sonra da sahih olmaz.

4. Namazdan önce hutbe okunması.

Hutbenin, bir kişi bile olsa cemaat huzurunda okunması gerekir. Cemaatin hasta veya misafir olması da yeterlidir. Başka cemaat bulunmayıp sadece kadın veya çocuk bulunması hâlinde hutbe sahih olmaz.

5. Cuma kılınan yerin herkese açık olması.

Çünkü cuma namazı İslam'ın şiarından ve dinin özelliklerindendir. Bu sebeple açıktan kılınması lazımdır.

İmam namaz kılınan yerin kapısını kilitlese cuma namazı caiz olmaz. Diğer insanların girmesine izin verilirse caiz olur. Bir kalenin kapısını düşman tehlikesi sebebiyle kilitlemek zarar vermez.

6. İmamdan başka en az üç kişi cemaat bulunması.

Hutbe okunurken hazır olan cemaat gider ve hutbe okunduktan sonra başka bir cemaat gelirse cuma namazı yine sahih olur. Cemaatin hasta ve yolculardan olması da caizdir. Çünkü bunlar imam olabildiklerine göre cemaat da olabilirler.

Ancak, başka cemaat bulunmayıp da, cemaat sadece kadın veya çocuklardan meydana gelirse, bunlarla cuma namazı caiz olmaz. Çünkü bunlar imamlık yapamaz. Hatta iki erkekle bir kadın veya bir çocuğun bulunması hâlinde de cuma namazı sahih olmaz.

3. Hutbe

Hutbenin rüknü, Cenab-ı Hakk'ı zikretmekten ibarettir. Arapçadan başka bir dil ile de olabilir.

Allah'a hamd, tesbih ve tekbir getirmekle hutbenin farzı yerine getirilmiş olur, fakat sünnet terk edildiği için mekruhtur.

Hutbenin sahih olmasının şartları

a) Hutbenin namazdan önce okunması,

b) Hutbe kastıyla okunması,

c) Vakit içinde olması,

d) Hutbe okunurken cemaatten en az bir kişinin bulunması,

e) Bu kişinin kendisi ile cuma namazı kılınır bir kimse olması,

f) Hutbe ile namazın, namaza münafi bir iş ile ayrılmaması (yemek, içmek gibi).

Hutbe ikidir, araları hafif bir oturuş ile ayrılır. Her birinde Allah'a hamdedilir. Kelime-i şehadet okunur ve salavat-ı şerife getirilir. Birinci hutbede ayet okunarak vaaz ve nasihat yapılır. İkinci hutbede Müminlere dua edilir.

a) Hutbenin Sünnetleri

1. Hatibin, hutbeden önce minber tarafında bulunması,

2. Minbere çıkınca oturması,

3. Ezanın hatibin huzurunda okunması,

4. Ezan okunduktan sonra hatibin her iki hutbeyi ayakta okuması (Özürsüz, hutbeyi oturarak veya yaslanarak okumak mekruhtur.).

5. Hutbeyi cemaate karşı okumak,

6. Hutbeye —gizlice Eûzü Besmele çektikten sonra— Allah'a hamd ederek başlamak, şehadet kelimelerini okumak ve Peygamberimize salavat getirmek.

7. Vaz ve nasihat etmek,

8. Kur'an'dan bir ayet okumak,

9. İki hutbe okumak ve iki hutbenin arasında üç ayet okuyacak miktardan fazla olmamak üzere oturmak,

10. İkinci hutbeye de Allah'a hamd ve Peygamberimize salavat getirerek başlamak,

11. Müslümanlara mağfiret, yardım ve afiyetle dua etmek,

12. İkinci hutbede, sesini birinci hutbeden biraz daha alçaltmak,

13. Her iki hutbeyi de fazla uzatmamak.

14. Hutbe bitince ikamet getirmek.

Hutbe okunurken konuşmak mekruh olduğu gibi, konuşana susmasını

söylemek de mekruhtur.

Hatibin minbere çıkışından itibaren cumanın farzı kılınıncaya kadar, konuşmak, konuşana sus demek, Kur'an okumak, salat ve selam getirmek, (Peygamberimize salat ve selam getirilmesi gereken durum olursa, bunu içinden getirir) tesbih çekmek, verilen selamı almak, yemek ve içmek gibi hutbeyi dinlemeye engel olan şeyler mekruhtur. Görülen bir yanlışı baş, göz ve el işareti ile düzeltmeye çalışmak mekruh değildir. Hutbe okunurken namaz kılmak da mekruhtur. Hatip minbere çıkmadan önce cumanın ilk sünnetine başlayan kimse, hatip henüz hutbeyi okumaya başlamamış ise vaciblerini yerine getirerek namazı hemen tamamlamalıdır. Hutbe okunurken istediği gibi oturulabilir, ancak namazda oturur gibi oturmak müstehabdır.

Bir özür sebebiyle cuma namazına gidemeyenlerin (hasta, yolcu ve hapiste olan kimseler gibi) cuma günü öğle namazını, cuma namazı kılındıktan sonra kılmaları müstehabdır. Cumadan önce kılmaları ise mekruhtur.

Bir özürden dolayı cumaya gidemeyen veya özürsüz olarak gitmeyenlerin cuma günü, cuma kılınan yerde öğle namazını cemaatle kılmaları mekruhtur. Cuma kılınmayan köy ve kırlarda ise mekruh değildir.

Cuma namazında imama ikinci rekâtın oturuşunda yetişen kimse, imam selam verdikten sonra cumayı tamamlar ve cumaya yetişmiş sayılır.

4. Cuma Namazının Kılınışı

Cuma namazı, dördü ilk sünnet, ikisi farz ve dördü de son sünnet olmak üzere on rekâttır.

Cuma günü öğle vakti ezan okunduktan sonra, önce dört rekât olan ilk sünneti kılınır. Bunun niyeti şöyledir: "Niyet ettim Allah rızası için bugünkü cuma namazının ilk sünnetini kılmaya."

Cumanın ilk sünnetinin kılınışı, aynen öğle namazının dört rekât sünneti gibidir. Sünnet kılındıktan sonra hatip minbere çıkar ve oturur. Bundan sonra camiin içinde bir ezan daha okunur. Hutbe bitince ikamet getirilir ve cumanın iki rekât farzı cemaatle kılınır. İmamın arkasındaki cemaat şöyle niyet eder: "Niyet ettim Allah rızası için bugünkü cuma namazının farzını kılmaya, uydum imama."

Farzdan sonra cumanın dört rekât son sünneti kılınır. Bunun kılınışı da cumanın ilk sünneti gibidir. Niyeti şöyledir: "Niyet ettim Allah rızası için cumanın son sünnetini kılmaya."

Cuma namazı böylece tamamlanmış olur.

5. Zuhr-i Âhir namazı

Bir yerleşim yerinde birden fazla camide cuma namazı kılınıp kılınamayacağı konusunda İslam âlimleri arasında farklı görüşler vardır. Hanefi mezhebinde kabul edilen görüş, bir yerleşim yerinde birden fazla camide kılınan cumanın

sahih olmasıdır.

Ancak İmam Ebû Yûsuf'a göre cuma namazı bir yerde sadece bir camide, şehrin büyük olması veya ortasından nehir geçmesi hâlinde ancak iki camide kılınabilir.

Şafiiler ise "ihtiyaç yoksa sadece bir camide kılınabilir" diyor. Bu imamlara göre, bir yerde birden fazla cuma namazı kılındığı takdirde namaza ilk önce başlayanların namazı sahih olur, sonraya kalanların namazı sahih olmaz. Hepsinin beraber kılması ve hangisinin ilk önce kıldığının şüpheli olması hâlinde ise hiçbirinin namazı sahih olmaz.

Bu durumda cumanın şartlarından biri kaçırılmış ve cuma namazının caiz olması şüpheli hâle gelmiştir.

Bu görüşte olanlar, cumanın sahih olmaması ihtimaline karşı ihtiyaten vaktin farzını kılmak maksadıyla "Zuhr-i Âhir" adıyla dört rekât namaz kılınmasını gerekli görmüşlerdir.

Birden fazla camide kılınan cuma namazlarının sahih olduğu ve bu sebeple Zuhr-i Âhir kılmaya gerek olmadığı görüşünde olanlar: "Cuma'dan sonra 'Zuhr-i Âhir' kılmak ihtiyat değildir. Asıl ihtiyat, iki delilden en kuvvetlisi hangisi ise onunla amel etmektir. Bu meselede en kuvvetli delil, birden fazla camide cuma namazı kılmanın caiz olmasıdır" demişlerdir.

Bu durumda cuma namazı caiz olup, öğle namazının yerine geçtiğine göre, o gün ayrıca öğle namazını kılmaya gerek yoktur.

Bu iki görüşten herhangi biri ile amel etmek caizdir. Bu sebeple, cuma namazını kılan bir kimse, cumadan sonra "Zuhr-i Âhir = son öğle" niyetiyle dört rekât daha namaz kılmak mecburiyetinde değildir. Çünkü cuma namazı öğle namazının yerine geçtiğinden o gün ayrıca öğle namazı kılınmaz. Bununla beraber "Zuhr-i Âhir" kılmaya bir engel de yoktur. Dileyen dört rekât "Zuhr-i Âhir = son öğle" ile iki rekât da vakit sünneti kılar.

Zuhr-i Âhir namazına, "Niyet ettim Allah rızası için vaktine yetişip henüz kılamadığım son öğle namazını kılmaya" diye niyet edilir. Bu son öğle namazı, öğlenin dört rekât farzı gibi kılınmakla beraber, sünnetlerde olduğu gibi dört rekâtın hepsinde Fâtiha'dan sonra sure okunması daha iyi olur.

İki rekâtlı vakit sünnetine de şöyle niyet edilir: "Niyet ettim Allah rızası için vaktin sünnetini kılmaya." Bu namaz da sabah namazının sünneti gibi kılınır.

Ş) Bayram Namazları

Ramazan bayramı ve Kurban bayramı olmak üzere yılda iki dinî bayram vardır.

Cuma namazı farz olan kimselere, bayram namazlarını kılmak vacibdir. Bayram namazı iki rekâttır. Cemaatle kılınır. Bayram namazlarında ezan okumak,

ikamet getirmek yoktur. Bayram hutbesi sünnettir ve namazdan sonra okunur. Cuma hutbesi ise farzdır, namazdan önce okunur.

Diğer namazlardan farklı olarak bayram namazlarının birinci rekâtında üç, ikinci rekâtında da üç kere olmak üzere fazladan altı tekbir alınır. Bunlara "Zevaid Tekbirleri" denir.

1. Bayram Namazlarının Kılınışı

a) Ramazan Bayramı Namazı

Birinci Rekât

Cemaat düzgün sıralar hâlinde imamın arkasında yer alır ve "Niyet ettim Allah rızası için Ramazan Bayramı namazını kılmaya, uydum imama" diye niyet eder.

İmam, "Allâhu Ekber" deyip ellerini yukarıya kaldırınca, cemaat da imamın peşinden "Allâhu Ekber" diyerek ellerini yukarıya kaldırıp göbeği altına bağlar.

Hem imam, hem de cemaat gizlice "Sübhâneke"yi okur. Bundan sonra üç kere tekbir alınır. Tekbirlerin alınışı şöyledir:

Birinci Tekbir: İmam yüksek sesle, cemaat da onun peşinden gizlice "Allâhu Ekber" diyerek (iftitah tekbirinde olduğu gibi) ellerini yukarıya kaldırıp sonra aşağıya salıverirler. Burada kısa bir süre durulur.

İkinci Tekbir: İkinci defa "Allâhu Ekber" denilerek eller yukarıya kaldırılıp yine aşağı salıverilir ve burada da birincide olduğu kadar durulur.

Üçüncü Tekbir: Sonra yine "Allâhu Ekber" denilerek eller yukarıya kaldırılır ve aşağıya salıverilmeden bağlanır.

Bundan sonra imam gizlice "Eûzü Besmele", açıktan Fâtiha ve sure okur (Cemaat bir şey okumaz, imamı dinler.).

Rükû ve secdeler yapılarak ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

İkinci Rekât

İmam gizlice Besmele, açıktan Fâtiha ve bir sure okur. Sure bitince imam yüksek sesle, cemaat da gizlice (birinci rekâtta olduğu gibi) üç kere daha tekbir alır, üçüncü tekbirden sonra eller bağlanmadan, dördüncü tekbir ile rükûa varılır, sonra da secdeler yapılarak oturulur.

Oturuşta, imam ve cemaat, Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ Âtinâ... duasını okuyarak önce sağa, sonra sola selam verip namazı bitirirler.

Namazdan sonra imam minbere çıkarak oturmadan hutbe okur. Cuma hutbesindeki "Elhamdülillâh" yerine bayram hutbesine, "Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Lâ İlâhe İllallâhü ve'llâhü Ekber, Allâhu Ekber ve lillâhil-hamd" diyerek başlar. Cemaat da imamla beraber tekbir getirir. Bayram hutbesini namazdan önce okumak mekruh olduğu gibi, hutbeyi terk etmek de mekruhtur.

İmam, Ramazan Bayramı hutbesinde fitre, kurban bayramı hutbesinde de kurban hakkında cemaate bilgi verir.

Bayram namazından önce evde ve camide, bayram namazından sonra camide nafile namaz kılmak mekruhtur. Bayram namazından eve geldikten sonra kılınabilir. Herhangi bir sebeple bayram namazını geçiren kimse, onu kaza edemez ve tek başına kılamaz.

Bayram namazında imama birinci rekâtta zait tekbirler alındıktan sonra uyan kimse, hemen tekbirleri alır. Birinci rekâtın rükûunda yetişen kimse ise ayakta iftitah tekbirini alır. İmama rükûda yetişebileceğine kanaat getirirse zait tekbirleri de ayakta alır. İmama rükûda yetişemeyeceğini anlarsa iftitah tekbirinden sonra rükûa varır ve rükû tesbihleri yerine ellerini kaldırmadan zait tekbirleri alır. Tekbirleri alırken imam rükûdan kalkarsa kalan tekbirler kendisinden düşer.

İkinci rekâtta imama yetişen kimse, imam selam verdikten sonra ayağa kalkıp kılmadığı rekâtı, tekbirlerle beraber yerine getirir.

Ramazan bayramı namazı, bayram gününün tespit edilmemesi veya şiddetli yağmur gibi bir sebeple birinci günü kılınamaması hâlinde ikinci günü kılınabilir. İkinci günü de kılınamazsa artık ondan sonra kılınmaz.

Kurban bayramı namazı, aynı sebeplerle bayramın birinci günü kılınmazsa ikinci günü kılınır. İkinci günü de kılınmadığı takdirde üçüncü günü kılınabilir. Bundan sonra kılınmaz.

b) Kurban Bayramı Namazı

“Niyet ettim Allah rızası için Kurban bayramı namazını kılmaya, uydum imama” diye niyet edilir.

İmam “Allâhu Ekber” diyerek iftitah tekbirini alınca arkasındaki cemaat da “Allâhu Ekber” deyip ellerini yukarıya kaldırdıktan sonra göbeği altına bağlar.

Niyetten sonrası aynen Ramazan Bayramı namazı gibi kılınır. Namaz bitince hutbe okunur.

2. Teşrik Tekbirleri

Kurban bayramının bir gün öncesi olan “Arefe” gününün sabah namazından itibaren bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar yirmi üç vakit farz namazlarının peşinde, selamdan sonra birer defa:

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

“Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Lâ ilâhe illallâhu vallâhu Ekber. Allâhu Ekber ve lillâhi’l-hamd” diye tekbir almak vacibdir. Buna “Teşrik Tekbiri” denir.

Bu tekbir, hem cemaatle, hem de tek başına kılana, yolcuya, yolcu olmayana,

erkeğe ve kadına vacibdir.

İmama ikinci rekâtta uyan kimse, yetişemediği birinci rekâtı kıldıktan sonra teşrik tekbirini alır. İmamla beraber tekbir alırsa namazı bozulmaz. Namazda sehiv secdesi yapılmasını gerektiren bir durum varsa, teşrik tekbiri, sehiv secdesinden sonra alınır. İmam, Teşrik tekbirini unutursa, cemaatin bu tekbiri alması lazımdır.

Teşrik tekbirinin selamdan sonra ara vermeden alınması gerekir. Eğer selamdan sonra konuşur veya camiden çıkarsa artık tekbir almaz.

Arafat'taki hacılara benzemek maksadıyla arefe günü camide veya şehir dışına çıkarak baş açık durmak ve telbiye getirmek diye bir şey yoktur. Hatta böyle bir harekette bulunmak mekruh görülmektedir.

Teşrik tekbirleri günlerinde kılınmayan namazlar Teşrik günlerinde kaza edilirse, Teşrik tekbirlerini almak gerekir. Teşrik günleri çıktıktan sonra kaza edilirse tekbir alınmaz.

3. Bayramda Görevlerimiz

Bayram sabahı erkenden kalkmak, yıkanmak, dişleri temizlemek, en iyi elbiseleri giymek ve güzel kokular sürünerek camiye gitmek, karşılaştığı kimselere güleryüzlü davranmak, fakirlere yardımda bulunarak sevindirmek, din kardeşlerimizin bayramını tebrik etmek, büyükleri ziyaret etmek, ölülerimiz için sadaka vermek, kabirlerini ziyaret ederek Kur'an okumak ve duâ etmek, küskünlükleri bırakmak, dargınları barıştırmak, çocukları hediyelerle sevindirmek bayramlarda yapılması gereken belli başlı görevlerdir.

T) Secdeler

1. Sehiv (Yanılma) Secdesi

Namazda bir rüknü geciktirmek, bulunduğu yerden öne almak, tekrarlamak, bir vacibi terk etmek, geciktirmek veya değiştirmekten dolayı namazın sonunda sehiv secdesi yapmak vacib olur. Farzlardan birinin unutularak veya bile bile yapılmaması hâlinde namaz bozulacağı için sehiv secdesi ile tamamlanamaz, namazın yeniden kılınması gerekir. Vaciplerden herhangi birinin bilerek terk edilmesi durumunda sehiv secdesi gerekmez, namazın yeniden kılınması vacib olur.

a) Sehiv Secdesi Nasıl Yapılır?

Namazda farzlardan veya vaciblerden biri unutularak geciktirilir yahut vaciblerden biri terk edilirse, namazın son oturuşunda yalnız Ettehiyyâtü okunarak sağ tarafa selam verildikten sonra,

"Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır. Burada üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir. Sonra "Allâhu Ekber" denilerek kalkılıp oturulur, tekrar "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir, "Allâhu Ekber" diyerek kalkılıp oturulur.

Bu oturuşta, Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ Âtinâ... duaları okunarak önce sağa, sonra sola selam verilir. Buna sehiv secdesi denir.

b) Sehiv Secdesini Gerektiren Hâller

a) Birinci oturuşta Ettehiyyâtü'yü okuyup ayağa kalkması gerekirken "Allâhümme Salli âlâ Muhammed" diyecek kadar salavat-ı şerifeden okusa, farz olan kıyamı geciktirdiği için sehiv secdesi yapması lazımdır.

b) Ayakta önce sure okumaya başlayan kimse, Fâtiha'yı okumadığını hatırlayınca, Fâtiha'yı okur, sonra sureyi yeniden okuyup vacibi tehir ettiği için sehiv secdesi yapar.

c) Farzların ilk iki rekâtında Fâtiha'nın tamamını veya çoğunu okumayan kimseye sehiv secdesi gerekir. Fâtiha'nın çoğunu okuyup da kalanını unutana gerekmez. Farzların son iki rekâtında Fâtiha okunmazsa sehiv secdesi gerekmez. Çünkü buralarda Fâtiha okumak sünnettir. Ancak vitir ve nafile namazların her rekâtında Fâtiha okumak vacib olduğu için bunların herhangi bir rekâtında Fâtiha okunmadığı takdirde sehiv secdesi yapmak lazım gelir. Sadece Fâtiha'yı okuyup sureyi okumayan veya Fâtiha'yı sureden sonra okuyana da sehiv secdesi gerekir.

Bayram tekbirlerinin hepsini veya bazısını terk eden yahut da fazla yapan kimse de sehiv secdesi yapar. Rükûda hatırlarsa tekbirleri burada yerine getirir. Namazın ilk iki rekâtından birinde Fâtiha'yı tekrar okuyana, ilk oturuşta Ettehiyyâtü'yü iki defa okuyana da sehiv secdesi gerekir.

Namazlarda birinci oturuş yapılmadan ayağa kalkılırsa vacib terk edildiği için sehiv secdesi gerekir. Bu durumda Ettehiyyâtü okumak için oturmayı unutup ayağa kalkan kimse, tam ayağa kalkmadan yanıldığını anladığı takdirde eğer oturmaya yakın ise döner oturur ve "Ettehiyyâtü"yü okur. Eğer ayakta durmaya (kıyama) yakın ise geri dönüp oturmaz, ayağa kalkıp doğrulur ve vacibi terk ettiği için sehiv secdesi yapar.

Eğer dört rekâtlı bir namazın sonundaki oturuşu unutup ayağa kalkar ve fazla olan bu rekâtın secdesine varmadan önce yanıldığını hatırlarsa hemen geriye dönüp oturur ve farz olan son oturuşu tehir ettiği için sehiv secdesi yapar. Fazla olan rekâtın secdesini yaptıktan sonra yanıldığının farkına varırsa farz namazı nafileye dönüşür. Dilerse buna bir rekât daha ilave ederek altı rekât kılar, dilerse selam vererek namazdan çıkar. Burada, farz olan son oturuş terk edildiği için namazın yeniden kılınması icap eder.

Dört rekâtlı bir namazın son oturuşunu yaptıktan sonra unutup ayağa kalkar ve beşinci rekâtın secdesine varmadan yanıldığını hatırlarsa geriye dönerek oturur ve vacib olan selamı tehir ettiği için sehiv secdesi yapar.

Eğer beşinci rekâtın secdesini yaptıktan sonra yanıldığını anlarsa artık geri

dönmez, bir rekât daha ilave ederek altı rekât kılar. Namazın sonunda da sehiv secdesi yapar. Bu durumda altı rekâtın dördü farz olarak kılınmış, buna ilave olarak kılınan iki rekât da nafile olmuş olur.

Üç rekâtlı namazın (akşam namazı) son oturuşunu yaptıktan sonra fazla olarak dördüncü rekâta, iki rekâtlı namazın (sabah namazı) son oturuşunu yaptıktan sonra üçüncü rekâta kalkıldığı takdirde de hüküm böyledir. Yani bunlarda da fazla rekâtın secdesi yapılmadan yanıldığını hatırlarsa geriye döner. Secde yapıldıktan sonra hatırlarsa bunlara da ikişer rekât ilave ederek sehiv secdesi yapar. Fazla olarak kılınan ikişer rekât nafile olmuş olur.

Ayakta hiç Kur'an okumadan rükûa varan kimse hemen ayağa kalkıp Kur'an okur ve yeniden rükû yapar. Eğer rükûu yeniden yapmazsa namazı bozulmuş olur. Burada namazın bir rüknü olan rükû, yerinde değil de yine bir rükün olan kıraatten (Kur'an okumak) önce yapıldığı için sehiv secdesini gerektirir.

Ancak kıyama dönülmekle önceden yapılan rükû bozulduğu için de rükûun iadesi lazımdır. Çünkü rükû kıraatle tekâmül eder. Kıraatsiz rükû muteber olmadığı için kıraatin terk edilmesi ile rükû da bozulmuş, hükümsüz hâle gelmiş olur.

Vitir namazında Kunut duasını sehven terk edip rükûda hatırlarsa, geriye dönüp Kunutu okuması gerekmez. Namazın sonunda sehiv secdesi yapması lazım gelir. Fakat geriye dönüp Kunut duası okunduğu takdirde yapılan rükû bozulmadığı için yeniden rükû yapmak gerekmez. Çünkü rükû, Kunut ile tekâmül etmediğinden dolayı Kunutsuz bir rükün muteberdir. Bu durumda kendisine sadece sehiv secdesi gerekir. Rükûda, secdelerde ve oturuşlarda "Ettehiyyâtü"den önce Kur'an okunursa sehiv secdesi icap eder. Çünkü buralar Kur'an okuma yerleri değildir.

"Ettehiyyâtü"den sonra ayet okunması hâlinde,

Eğer ilk oturuşta ise vacibi terk ettiği için sehiv secdesi gerekir. Son oturuşta ise gerekmez. Çünkü burada dua ve sena için geniş zaman bulunduğundan vacib terk edilmiş olmaz.

Son oturuşta "Ettehiyyâtü"yü iki defa okusa, sehiv secdesi gerekmez. Ayakta Fâtiha'dan önce okuması durumunda da gerekmez. Çünkü burası dua yeridir. Fâtiha'dan sonra okursa sehiv secdesi lazımdır. Çünkü Fâtiha'dan sonrası sure okumak yeridir. Ettehiyyâtü okumakla vacib terk edilmiş olmaktadır. Birinci ve ikinci oturuşlarda "Ettehiyyâtü"nün tamamını veya bir kısmını okumayan kimseye de sehiv secdesi lazım gelir.

İmamın, açıktan okunacak namazlarda gizli, gizli okunacaklarda da açıktan okuması sehiv secdesini gerektirir. Şöyle ki,

Gizli okuyacağı yerde Fâtiha'nın çoğunu açıktan okursa yanıldığının farkına varınca kalan kısmını gizli olarak okur. Açıktan okuyacağı yerde yanılarak

çoğunu gizli okuduktan sonra hatırına gelirse Fâtiha'yı yeniden okur.

Açıktan okunması gereken yerde gizli, gizli okunması gereken yerde açıktan namaz sahih olacak miktar Kur'an okunması hâlinde sehiv secdesi gerekir. Ramazan ayında imamın vitir namazındaki kıraati gizli yapmasından da sehiv secdesi lazım gelir. Bu miktardan az olursa gerekmez. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Tek başına kılan kimseye açıktan veya gizlice okumasından dolayı sehiv secdesi gerekmez. Kur'an'dan başka, namazdaki zikir, dua ve Ettehiyyâtü'yü yanılarak açıktan okumak sehiv secdesi yapmayı gerektirmez.

Namazda, tilavet secdesi yapmayı gerektiren bir ayeti okuyup da secde etmeyi unutan kimse, bunu namazın sonunda hatırlarsa tilavet secdesini yerine getirir ve geciktirdiği için de sehiv secdesi yapar.

Namazda sehiv secdesini gerektirecek birden fazla şey yapılsa bile, bunlar için sadece bir sehiv secdesi gerekir. Sehiv secdesinde, sehiv yapılmasından dolayı sehiv secdesi yapılmaz.

Cemaatle namaz kılınırken, imam sehiv secdesini gerektiren bir şey yaparsa hem imama, hem de arkasında kılanlara sehiv secdesi vacib olur. Bu durumda imam sehiv secdesini yapmasa arkasında namaz kılan cemaat da yapmaz. İmamın arkasındaki cemaatten biri sehiv secdesini gerektiren bir iş yapsa, ne kendisine ne de imama sehiv secdesi yapmak lazım gelmez.

Cuma ve bayram namazlarında cemaat kalabalık olduğu takdirde, karışıklığa meydan vermemek için sehiv secdesi yapılmaz.

Sehiv secdesi yapması gereken kimse, namazdan çıkmak niyetiyle selam verse bile göğsünü kıbleden çevirmemiş ve konuşmamışsa yine sehiv secdesini yapması lazımdır.

Kendisine sehiv secdesi vacib olan bir kimse, selam verdikten ve fakat daha sehiv secdesini yapmadan bir başkası gelip ona uysa, eğer imam sehiv secdesini yaparsa kendisine uyan namaza girmiş olur, sehiv secdesini yapmazsa namaza girmiş olmaz.

İmam son oturuştan sonra selam vermeyi unutup ayağa kalkarsa arkasındaki cemaat ona uymaz, oturdukları yerde imamın geriye dönmesini bekler. Eğer imam kalktığı fazla rekâtın secdesini yapmadan önce geriye dönüp oturursa cemaat onunla beraber selam verir. Şayet fazla rekâtın secdesini yaparsa cemaat onu beklemeyip kendileri selam verirler.

İmama, birinci rekâttan sonra uyan kimse (mesbuk) sehiv secdesinde de imama uyar. Eğer imam ile beraber sehiv secdesini yapmadan ayağa kalkarsa geri dönüp imamla secdeleri yapar, sonra kalkıp namazını tamamlar. Eğer geriye dönmezse namazı caizdir, ancak namazı tamamladıktan sonra sehiv secdesi yapması gerekir. İmama sonradan uyup da imamdan sonra tek başına namazı tamamlayan kimsenin, bu esnada sehiv secdesini gerektiren bir yanlışlık yapması

da sehiv secdesini gerektirir.

İmama ikinci rekâttan sonra uyan kimse yanılarak imamla beraber selam verse, kendisine sehiv secdesi gerekmez.

Dört veya üç rekâtlı bir namazı kılmakta olan kimse, namazı bitirdiğini zannederek selam verdikten sonra iki rekât kıldığını anlarsa, göğsünü kıbleden çevirmediği ve namaza aykırı bir iş yapmadığı takdirde, yeniden tekbir almaya gerek olmadan kalkıp namazını tamamlar ve sehiv secdesi yapar.

Bir kimse, namaz içinde kaç rekât kıldığında tereddüt ettiği ve "üç rekât mı kıldım, dört mü?" diye şüpheye düştüğü takdirde böyle bir durumla ilk defa karşılaşmışsa namazı bozup yeniden kılar. Eğer böyle durumla çokça karşılaşıyorsa, kendi kanaatine göre hangi ihtimal kuvvetli ise ona göre hareket eder ve sehiv secdesi yapar.

"Ettehiyyâtü"den sonra kaç rekât kıldığını düşünen kimse bir rükün edâ edecek süre, yani üç kere "Sübhânellâh" diyecek kadar düşünmeyi uzatırsa ilk oturuşta ise kıyamı, son oturuşta ise selamı tehir ettiği için kendisine sehiv secdesi gerekir. Bu miktardan az bir zaman düşünürse gerekmez. Sehiv secdesinde farz, vacib ve nafile namazlar arasında bir fark yoktur.

2. Tilavet (Okuma) Secdesi

Tilavet Secdesi Allah'a saygıdır. Kur'an-ı Kerim'in on dört suresinde secde ayeti vardır. Bunlardan birini okuyan ve işitene secde etmek vacibdir.

Secde ayeti namazda okunursa, tilavet secdesinin namazda yapılması gerekir. Şöyle ki Secde ayetinden sonra Kur'an okumaya devam edecekse, secde okuyunca hemen tilavet secdesini yapar ve tekrar ayağa kalkarak bıraktığı yerden okumaya devam eder.

Eğer secde ayetinden sonra okumaya devam etmezse veya en çok üç ayet daha okuyacak ise, rükû ve secdeye varır, ayrıca tilavet secdesi yapmak gerekmez.

Namazda okunan secde ayetini, namazda olmayan kimse işitirse secde etmesi lazımdır. Namaz kılan bir kimse, namazda olmayanın okuduğu secde ayetini işitirse namazdan sonra tilavet secdesini yapması gerekir.

Namazda secde ayetini okuyanın namazda tilavet secdesini yapması lazımdır. Bu secde, namaz bittikten sonra yapılmaz. İmam namazda secde ayetini okursa hem kendisi, hem de ona uyan cemaat secde yaparlar. Tilavet secdesi namaz kılmakla mükellef olanlara vacibdir. Âdet hâlinde bulunan veya lohusa olan kadınlara vacib değildir.

Secde ayetinin tercümesi okunduğu takdirde de tilavet secdesi vacib olur. Secde ayetini yazmakla veya okumayarak sadece bakmakla secde yapmak gerekmediği gibi, hecelemekle yani harf harf okumakla da gerekmez. Secde ayetinin cemaat içinde okunması hâlinde okuyanın ileri geçmesi ve cemaatin saf

bağlaması lazım değildir. Herkes bulunduğu yerde kıbleye dönerek secdesini yapar. Secde yapmak için hazır olmayan kimsenin yanında secde ayetini gizlice okumak mendubdur.

Bir yerde bir secde ayetini tekrar eden kimseye bir defa secde etmek yeterlidir. Ancak bulunduğu yerden başka bir yere giderse bir secde yeterli olmaz. Hasta olan kimse tilavet secdesini ima ile yani baş işareti ile yapar. İçinde secde ayeti olan sureyi veya ayetleri okuyup da secdeden kaçınmak için secde ayetini atlamak mekruhtur. Namazı bozan şeyler tilavet secdesini de bozar ve secdenin iade edilmesi gerekir.

a) Tilavet Secdesinin Yapılışı

Abdestli olarak kıbleye dönülür. Tilavet secdesi niyetiyle eller kaldırılmadan "Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır. Secdede üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylendikten sonra "Allâhu Ekber" denilerek kalkılır. Ayağa kalkarken "Gufrâneke Rabbenâ ve ileyke'l-masîr" denilmesi müstehabdır. Secde bir defa yapılır, secdeden sonra selam yoktur.

b) Kur'an-ı Kerim'de Secde Ayeti Bulunan On Dört Sure

1. A'raf suresi (206. ayet)
2. Ra'd suresi (15. ayet)
3. Nahl suresi (49. ayet)
4. İsrâ suresi (107. ayet)
5. Meryem suresi (58. ayet)
6. Hac suresi (18. ayet)
7. Furkan suresi (60. ayet)
8. Neml suresi (25. ayet)
9. Secde suresi (15. ayet)
10. Sâd suresi (24. ayet)
11. Fussilet suresi (37. ayet)
12. Necm suresi (62. ayet)
13. İnşikak suresi (21. ayet)
14. Alâk suresi (19. ayet)

3. Şükür Secdesi

Sevinçli zamanlarda ve bir şey müjdelendiği vakitlerde Allah'a, verdiği bu nimetten dolayı şükretmek maksadıyla secdeye varmak müstehabdır ve sevablıdır.

Peygamber Efendimiz ve Ashab, sevinçli bir haberle karşılaştıkları zamanlarda şükür secdesi yapmışlardır. Şükür secdesi yapacak kimse kıbleye yönelip “Allâhu Ekber” diyerek secdeye varır. Secdede Cenab-ı Hakk’a hamd ve şükür edip tesbih getirdikten sonra tekbir getirerek kalkar ve böylece şükür secdesi yapılmış olur. Namazı müteakip şükür secdesi yapmak mekruhtur. Çünkü yapıldığı takdirde bunu cahil kimseler, sünnet veya vacib zannederler.

U) Misafir (Yolcu) Namazı

Sefer, sözlükte “yol almak”, misafir de “yolcu” demektir.

Dinî terim olarak sefer, normal yürüyüşle en az 18 saatlik yol gitmektir. Bir insan ortalama günde altı saat yürüyebilir ve üç günde 18 saatlik yol alır. Normal şartlarda bir insanın saatte beş kilometre yürüdüğü kabul edilirse 18 saatlik yolun yaklaşık 90 kilometre olduğu anlaşılır.

Buna göre dinen misafir, en az 90 kilometre mesafeye yolculuk yapan kişi, yolculuk esnasında misafir olduğu gibi, gittiği yerde 15 günden az kaldığı takdirde de yine misafirdir. Bu mesafeyi herhangi bir vasıta ile ve kısa bir zamanda giden kimse de misafir hükümlerine tabi olur. Misafir olmayan kimseye ise “Mukim” denir.

Bundan az bir mesafeye yolculuk yapan kimse, dinen misafir olmadığı gibi, evinden çıkarken en az 90 kilometre uzağa gideceğine niyet etmeyen ve fakat bu kadar veya daha fazla yol giden kimse de misafir sayılmaz. Mesela herhangi bir kimseyi takip için yola çıkan kişi, evinden çıkarken nereye kadar ve kaç kilometre gideceğini bilemediği için 90 kilometreden fazla mesela 300 kilometre yol alsa bile, yine misafir sayılmaz. Ancak memleketinden çıkarken 90 kilometre veya daha fazla bir mesafeye gideceğine niyet eder ve bu niyetle yola çıkarsa misafir sayılır.

Yola çıkmadıkça sadece sefere niyet etmekle bir kimse misafir olmaz. Ancak misafir olan bir kimse bulunduğu yerde ikamete niyet ederse mukim olur.

Doksan kilometre veya daha fazla mesafede bir yere gittikten sonra orada en az on beş gün kalmaya niyet edilmedikçe misafirlik devam eder. Doksan kilometre gitmeden geri dönmeye karar veren veya ikamete niyet eden kimse mukim olur.

Misafirlikle ilgili hükümleri iyi anlayabilmek için bir insanın oturduğu yer anlamına gelen “vatan” kavramının bilinmesi gerekir.

Vatan üç çeşittir:

1. “Vatan-ı asli: asıl yurt” Bir insanın doğduğu veya evlendiği yahut da geçimini sağlamak için göçüp yerleştiği yer demektir.

2. “Vatan-ı ikamet: Bir insanın yerleşmek maksadı olmadan bir yerde en az on beş gün veya daha fazla süre, geçici olarak kalmaya niyet ettiği yer demektir.

3. “Vatan-ı Süknâ: İnsanın on beş gün dolmadan ayrılmak üzere bulunduğu yerdir.

Bir insan asıl vatanı olan doğduğu yerden geçimini sağlamak için bir başka yere yerleşirse, artık doğduğu yer kendisi için “vatan-ı asli” olmaktan çıkmış, onun vatan-ı aslisi, yerleştiği ikinci yer olmuştur. Bu kimse, yerleşmiş olduğu yerden doğduğu yere gidecek olursa orada on beş günden az kalmaya niyet etmesi hâlinde misafir sayılır.

Bunu bir örnekle açıklayalım:

Samsun’da doğup daha sonra Ankara’ya yerleşmiş olan bir kimse, herhangi bir sebeple doğduğu yer olan Samsun’a gittiği zaman burada on beş günden az kalmaya niyet ederse, misafir sayılır ve dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılar. Eğer on beş gün veya daha fazla kalmaya niyet ederse burada kaldığı sürece namazları tam olarak kılması lazım gelir. Çünkü bir yerde en az on beş gün kalmaya niyet eden kimse, “misafir” değil “mukim”dir.

Vatan-ı asli olarak yerleştiği yerde durum böyle değildir. Mesela, Samsun’dan Ankara’ya dönen bir kimse, yerleştiği yer olan Ankara’ya girmekle misafirlikten çıkmış olur ve namazları tam olarak kılar. Burada “mukim” olmak için on beş gün kalmaya niyet etmek şart değildir. Hatta sefer mesafesinde (90 kilometre) bir yolculuğa çıkıp da herhangi bir iş için dönüp evine uğrayan kimse gene misafir olmaktan çıkar, o esnada evinde namaz kılacak olursa tam olarak kılar.

Bir kimse, vatan-ı aslisi olan yerleştiği yerden 90 kilometre veya daha uzakta bir yere gidip orada en az on beş gün kalsa, burası onun için vatan-ı ikamettir ve burada kaldığı müddetçe namazları tam kılar. Mesela, Ankara’da oturan bir kimse, on beş gün kalmak üzere gittiği İstanbul’da namazlarını tam olarak kılar. Çünkü burası, kendisi için bir “vatan-ı ikamet” olmuştur. Daha sonra İstanbul’dan Edirne’ye gidip, orada on beş gün kaldıktan sonra Ankara’ya dönerken tekrar İstanbul’a uğrarsa, burada on beş günden az kaldığı sürece misafir sayılır ve dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılar. Çünkü daha önce vatan-ı ikamet olarak on beş gün kaldığı İstanbul, oradan ayrılmakla vatan-ı ikamet olmaktan çıkmıştır. Oraya tekrar gelen kimse yeniden on beş gün kalmaya niyet etmedikçe misafirdir, dört rekâtlı farzları iki rekât kılar.

İstanbul’da bir iş için on beş gün kalıp oradan Bursa’ya giderken 90 kilometre yol almadan İstanbul’a dönse, o esnada kılacağı namazı iki rekât kılar.

Bir yerde on beş gün veya daha fazla kalmaya niyet eden göçebeler, kondukları yerde kaldıkları müddet “mukim”dirler, yani misafir değildirler. Bu gibi insanlar 90 kilometrelik bir mesafe yolculuğa niyet etmedikçe bir otlaktan başka bir otlağa, bir sudan başka bir su yanına göçmekle misafir olmazlar. Ancak yazın konakladığı bir yerden kış mevsiminde barınacağı başka bir yere göçmeye niyet eder ve aradaki mesafe 90 kilometre veya daha fazla olursa yol boyunca misafir sayılırlar.

İki yerde birden ikamet olmaz. Mesela, bir kimse gündüz bir yerde çalışıp, geceleri başka bir yerde kalsa, onun ikamet yeri geceleyin kaldığı yerdir. Gündüzleri çalıştığı yere gitmekle misafir olmaz.

Zilhicce'den önce Mekke'ye gelen kimse, Arafat'a çıkış gününe, 15 gün veya daha fazla bir süre kalmış ise mukim olur. Bu kimse Arafat'a çıkmakla ikameti bozulmaz. Mekke'de de Arafat ve Mina'da da namazları tam olarak kılar.

Zilhicce'nin başında Mekke'ye gelen kimse, Arafat'a çıkılacağı Terviye gününe, 15 günden az bir süre kaldığı için, misafir sayılır. Çünkü bu kimse Mekke'de 15 gün kalmamaktadır. Misafirliğin kalkması için Mekke'de 15 gün kalınması gerekir.

Bir iş için gittiği yerde önceden kaç gün kalacağına karar veremeyen kimse, bugün yarın derken orada on beş günden fazla, hatta aylarca kalsa bile yine misafirdir.

Bir gemi, kaptan için yerleşilen bir yer sayılmadığından, kaptan bununla yolculuk yaptığı müddetçe misafir sayılır.

Kendi başına karar vermeye yetkili olmayıp, başkasına bağlı olan kimse, gittiği yerde ikamete niyet edemez. Mesela, bir yerde ne kadar kalınacağına komutan karar verdiği için, emrindeki asker ona göre hareket eder, kendi başına mukim veya misafir olmaya niyet edemez. İşveren ile işçi, öğretmen ile öğrencilerin durumu da böyledir. Düşman ülkesine giren asker ile yurt içinde devlete isyan edenleri kuşatan asker, bulundukları yerde on beş günden fazla kalmaya karar verseler bile seferi hükümlere tabidirler.

1. Yolcularla İlgili Hükümler

Yolculukta bazı zorluklar olması sebebiyle dinimiz, yolcu olanlara birtakım kolaylıklar getirmiştir.

Yolcu olan kimse, dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılar. Bunları dört rekât kılması mekruhtur. İki rekâtı dört kıldığı takdirde, eğer ikinci rekâtta Ettehiyyâtü için oturmuşsa, ilk iki rekât farz yerine geçer. Son iki rekât da nafile olur. İkinci rekâtta oturmamışsa namaz bozulur. Sabah namazının iki rekât farzı ile akşam'ın üç rekât farzı ve üç rekâtlı vitir namazının tam olarak kılınması gerekir. Yolculukta vakit müsait ise sünnetler kısaltma yapılmadan kılınır.

Yolculuğa çıkan kimse, oturduğu şehir, kasaba veya köyün binalarını geçince misafirlik başlamış olduğundan, kılacağı namazları buradan itibaren kısaltarak kılar. Yolculuktan dönüldüğü zaman da oturulan yerin binalarından içeri girilince misafirlik bitmiş olur.

Bir misafir, namaz kılarken ikamete niyet ederse, kılmakta olduğu namazı dört rekât olarak tamamlar.

Misafir olan kimse, vaktin evvelinde dört rekâtlı bir namazı iki rekât kıldıktan sonra o vaktin içinde ikamete niyet etse, namazında bir değişiklik olmaz. Fakat

ikamete niyet ettiği zaman henüz namazı kılmamışsa vaktin sonunda namazı dört rekât kılması gerekir.

Misafir olan kimse, misafir olmayan bir imama uyarsa, namazı onunla beraber dört rekât kılar. Misafir olan kişi, misafir olmayanlara imamlık ederse, imam, ikinci rekâtın sonunda selam verir, misafir olmayan cemaat, kıraatsiz olarak, yani ayakta bir şey okumadan kendi başlarına dört rekâtı tamamlar. Böyle bir durumda misafir olan imamın, namazdan önce cemaate “ben misafirim, siz namazınızı tamamlayın” demesi müstehabdır.

Bir kimse, misafir olduğu müddet içinde kılmadığı namazları yolculuk tamamlanıp evine döndükten sonra iki rekât olarak kaza eder. Mukim iken, yani yolculukta olmadığı bir zamanda kılmadığı namazı misafir iken kaza edecek olsa, dört rekât olarak kaza eder.

Misafir, Ramazan’da dilerse orucunu tutar, dilerse sonraya bırakıp memleketine dönünce tutar. Ancak oruç tutmasında bir zorluk yoksa misafirin Ramazan ayında orucunu tutması daha hayırlıdır.

Misafir, ayağındaki mestlere 72 saat mesh edebilir, cuma ve bayram namazlarını kılması gerekmez. Fakat kılarsa namazı olur. Cuma namazını kılmadığı zaman öğle namazını kılması gerekir. Misafire kurban kesmek de vacib olmaz. Keserse sahihtir ve sevaba nail olur.

Ü) Teravih Namazı

Teravih namazı yirmi rekâttır. Erkekler ve kadınlar için sünnet-i müekkededir. Ramazan ayında kılınır. Hastalık veya yolculuk sebebiyle oruç tutamayan kimselerin de teravih namazını kılmaları sünnettir. Teravih namazının camide cemaatle kılınması sünnettir ve sevabı çoktur. Evde tek başına veya cemaatle kılınabilir. Ancak camide kılmak daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَامَ رَمَضَانَ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“Faziletine inanarak ve mükâfatını umarak Allah rızası için Ramazan gecelerini ibadetle geçiren (teravih namazını kılan) kimsenin geçmiş günahları bağışlanır.”[124]

Teravih namazı, yatsı namazından sonra kılınır. Yatsıdan önce kılınması caiz değildir. Vitir namazı Ramazan ayında teravihten sonra kılınır. Teravihten önce de kılınabilir. Yirmi rekât olan teravih namazı her iki rekâtın sonunda selam verilerek kılınır. Dört rekâtta bir selam verilerek de kılınır. Her iki durumda da namaza devam edilerek yirmi rekât tamamlanır.[125]

Dört rekâtta bir selam vererek teravihi kılan kimse, ikinci rekâtta oturmamış ise kıldığı dört rekât iki rekât sayılır. Her iki rekâtta oturmak suretiyle namaza devam edip yirmi rekâtın sonunda selam verirse namaz tamamdır. Ancak teravihin böyle kılınması mekruhtur.

Teravih'i hatim ile kılmak sünnettir. Vaktinde kılınmayan teravih namazı sonradan kaza edilmez. İmam ve cemaatten hiçbiri yatsı namazını cemaatle kılmamışlarsa, teravihi cemaatle kılamazlar. Çünkü teravihin cemaati yatsının cemaatine tabidir. Yatsı namazını tek başına kılan, teravih namazını imama uyarak cemaatle kılabilir. Teravihi imamla kılamayan kimse, vitir namazını imamla kılabilir.

Her dört rekâtın sonunda biraz oturmak müstehabdır. Bu oturuşta isterse tekbir, tehlil (Lâ İlâhe İllallah) ve salavat-ı şerife ile meşgul olur, isterse susar. Her iki rekâttan sonra oturmak ise mekruhtur.

Teravih namazını kıldıran imam, okuyuşu uzatarak cemaati nefret ettirip dağıtmaktan sakınmalıdır. Çünkü cemaati çoğaltmak, namazda kıraati (Kur'an okumayı) uzatmaktan daha faziletlidir. Ancak, Fâtiha'dan sonra üç kısa ayet veya üç kısa ayet kadar uzun bir ayetten daha kısa okumak mekruh olduğundan namazı kıldıran kimse buna dikkat etmelidir.

İmam, çabuk kıldırarak namaza noksanlık getirmemeli, harflerin hakkını vererek okumalı ve ta'dil-i erkâna riayet etmelidir. Her iki rekâtın başında Sübhâneke ve Eûzü Besmele'yi, Ettehiyyâtü'den sonra Allâhümme Salli'yi, rükû ve secdelerde de tesbihleri terk etmekten sakınmalıdır.

1. İki Rekâtta Bir Selam Verilerek Teravihin Cemaatle Kılınışı

Yatsı namazının son sünneti kılındıktan sonra teravih namazına başlanır.

Namazı kıldıracak imam, "Niyet ettim Allah rızası için teravih namazını kılmaya, bana uyanlara imam oldum" diye niyet ederek iftitah tekbirini alıp ellerini bağlar.

İmamın arkasında kılan cemaat da "Niyet ettim Allah rızası için teravih namazını kılmaya, uydum imama" diyerek niyet eder ve imamın tekbirinden sonra "Allâhu Ekber" diyerek tekbir alır ve ellerini bağlar.

Bundan sonra imam ve cemaat gizlice "Sübhâneke"yi okur. Sübhâneke'nin okunması bitince, (cemaat ayakta başka bir şey okumaz) imam gizlice Eûzü Besmele, açıktan Fâtiha ve bir sure okur. Cemaatle birlikte rükû ve secdeleri yaptıktan sonra ikinci rekâta kalkılır.

Burada yine imam gizlice Besmele, açıktan da Fâtiha ve bir sure okuyup cemaatle birlikte rükû ve secdeleri yaparak oturulur.

Bu oturuşta imam ve cemaat Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ile Rabbenâ Âtinâ...duasını okuyarak selam verilir. Böylece iki rekât kılınmış olur.

Ayağa kalkılarak tarif ettiğimiz şekilde ikişer rekât kılınmaya devam edilir ve yirmi rekât tamamlanır. Bundan sonra üç rekâtlı vitir namazı da cemaatle kılınır.

2. İki Rekâtta Bir Selam Verilerek Teravihin Tek Başına Kılınışı

“Niyet ettim Allah rızası için teravih namazını kılmaya” diyerek niyet edilir ve aynen sabah namazının iki rekât sünneti gibi kılınır.

Yirmi rekât tamamlanıncaya kadar ikişer rekât kılınmaya devam edilir, teravih bitince de vitir namazı kılınır.

3. Dört Rekâtta Bir Selam Verilerek Teravihin Cemaatle Kılınışı

Namazı kıldıracak imam ve cemaat yukarıda tarif ettiğimiz gibi niyet ederek iftitah tekbirini alır ve ellerini bağlar. İmam ve cemaat gizlice Sübhâneke’yi okuduktan sonra (cemaat başka bir şey okumaz) imam gizlice Eûzü Besmele, açıktan Fâtiha ve bir sure okuyup rükû ve secdeleri yaparak ikinci rekâta kalkılır.

Burada imam gizlice Besmele’yi, açıktan Fâtiha ve bir sure okuyup rükû ve secdeleri yapar ve otururlar. İkinci rekâtın sonundaki bu ilk oturuşta imam ve cemaat Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik’i okur ve üçüncü rekâta kalkarlar.

Üçüncü rekâtın başında hem imam, hem de cemaat gizlice Sübhâneke’yi okur. Sonra imam gizlice Eûzü Besmele, açıktan Fâtiha ve bir sure okur. Sonra rükû ve secdeleri yaparak dördüncü rekâta kalkarlar.

İmam gizlice Besmele’yi, açıktan da Fâtiha ve bir sure okuyarak yine rükû ve secdeler yapılıp oturulur.

Bu oturuşta da imam ve cemaat Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ Âtinâ... duasını okuduktan sonra selam verilir. Böylece teravih namazının ilk dört rekâtı kılınmış olur.

Bundan sonra ayağa kalkılarak tıpkı tarif ettiğimiz gibi dörder rekât kılınmaya devam edilir ve yirmi rekât tamamlanır.

4. Dört Rekâtta Bir Selam Verilerek Teravihin Tek Başına Kılınışı

“Niyet ettim Allah rızası için teravih namazını kılmaya” diye niyet edilir ve aynen ikindi namazının sünneti gibi kılınır. Aradaki fark sadece niyetin değişik olmasıdır. Böylece dörder rekât kılınarak yirmi rekât tamamlanır.

V) Hasta Olan Kimsenin Namazı

Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hâlinde hastalığının uzaması yahut da artmasından korkan bir hasta, oturduğu yerde rükû ve secdeleri yaparak namazını kılar.

Rükû ve secdeleri yapamazsa ima ile kılar. İma, namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmek demektir. Bu durumda olan kimse rükû’da başını biraz eğer, secdede rükû’dan biraz daha fazla eğmesi gerekir. Şayet secde için başını rükûdakinden fazla eğmezse namazı sahih olmaz.

Secdede başını yere koyamayan kimse, yerden bir şey kaldırıp o şeyin üzerine secde edemez. Rükû yapmaya gücü yettiği hâlde secde yapamayan kimse, her

ikisini de ima ile yapar.

Oturarak namaz kılamayan, sırt üstü yatıp rükû ve secdeleri baş işareti ile yaparak namazını kılar. Bu şekilde namaz kılanın yüzünün kıbleye gelmesi için başının altına yastık koyması gerekir. Yan yatıp yüzünü kıbleye çevirerek kılması da caizdir. Yan yatarak kılması durumunda sağ tarafına yatması daha uygun olur.

Bir şeye yaslanarak oturması mümkün iken, yatarak kılması caiz olmaz. Yatarak ima ile kılan ve ayaklarını kıble tarafına uzatan kimsenin, mümkünse dizlerini çekerek dikmesi uygun olur.

Başını eğmek sureti ile işaret ederek namaz kılmaya gücü yetmeyen kimse, namazını sonraya bırakır. Gözleri, kaşları veya kalbi ile işaret edip namaz kılamaz. Hastanın bu durumu bir gün ve bir geceden fazla devam ederse kılamadığı namazları kaza etmesi gerekmez.

Bir kimse ayakta durabildiği hâlde rükû ve secdeleri yapamıyorsa, ayakta ima ile kılması caiz ise de oturarak ima ile kılması daha uygundur.

Baş dönmesi veya yarım baş ağrısı sebebiyle ayakta duramayan, oturarak kılabilir. Ayakta iken idrarı damlayan veya yarasından cerahat akan kimse, oturduğu takdirde akıntısı kesilirse namazını oturarak kılar.

Sağlıklı olan bir kişi, ayakta namaz kılarken hastalanıp ayakta duramayacak hâle gelirse, oturup rükû ve secdeleri yaparak kılar. Eğer rükû ve secdeleri yapacak hâli yoksa oturduğu yerde ima ile kılar. Oturarak ima ile kılamazsa sırt üstü yatarak namazını tamamlar. Kıbleye dönmekten aciz olan hasta, gücü yettiği yöne doğru kılabilir.

Hasta olduğu için oturup rükû ve secdeleri yaparak namaz kılan kimse, namaz kılarken iyileşir ve ayakta durabilecek hâle gelirse, namazın kalanını ayakta tamamlar. Namazı ima ile kılarken iyileşip rükû ve secdeleri yapacak duruma gelen kimsenin ise namazı yeniden kılması gerekir. Hasta, tekbir alacak veya bir ayet okuyabilecek kadar ayakta durabilirse bunları yaptıktan sonra oturur.

Y) Geçmiş Namazların Kazası

Bir namazı vaktinde kılmaya “Eda”, vakti çıktıktan sonra kılmaya da “Kaza” denir. Namazı bile bile, özürsüz olarak vaktinden sonraya bırakmak büyük günahtır. Namaz, kaza edilmekle yerine getirilmiş olur. Ancak vaktinden sonraya bırakıldığı için Cenab-ı Hak’tan af dilemek lazımdır.

Beş vakit namazın farzları ile vitir namazı kaza edilir, vakit çıktıktan sonra sünnetler kaza edilmez. Yalnız sabah namazını vaktinde kılamayan kimse, aynı gün öğlenin vaktine az bir zaman kalıncaya kadar farz ile birlikte sünneti de kaza eder. Kaza namazı kılmak için belirli bir vakit yoktur. Gündüz ve gece her zaman kılınır. Yalnız üç mekruh vakitte, yani güneş doğarken, güneş tam tepe noktasında iken ve güneş batarken kılınmaz.

Bir namazı unutarak vaktinde kılamayan kimse, o namazı hatırlayınca kaza eder ve onu içinde bulunduğu vakit namazından önce kılar. Eğer kaza namazını kılıncaya kadar vakit namazının geçeceğinden korkarsa, o zaman önce içinde bulunduğu vaktin namazını, sonra da kazaya kalan namazını kılar.

Birkaç vakit namaz kazaya kalmışsa, onları sıra ile kaza etmek gerekir. Eğer geçmiş namazlar altı vakit veya daha fazla ise sıra ile kılmaya gerek yoktur.

Sabah namazının sünnetini kıldığı takdirde farzına yetişemeyeceğini anlayan kimse, sünneti kılmaz. "Sünnete başladıktan sonra onu bozup imamla farzı kılar —ve bozduğu sünneti kaza etmesi vacib olur gerekçesiyle— farzdan sonra sünneti kaza eder" diye ortaya atılan söylenti doğru değildir.

Geçmiş namazları kaza ederken hangi günün hangi vaktinin namazı olduğunu bilemezse şöyle niyet eder: "Niyet ettim Allah rızası için kazaya kalan ilk sabah namazının farzını kılmaya" diğer namazlar için de, kazaya kalan ilk öğle... ilk ikindi... ilk akşam... ilk yatsı... ilk vitir veya kazaya kalan son sabah namazının farzını kılmaya, diğerleri için de son öğle, son ikindi, son akşam, son yatsı ve son vitir namazına diye niyet eder.

Kaza namazları ile meşgul olmak, nafile namazlar ile meşgul olmaktan daha iyi ve daha önemlidir. Ancak farz namazlar ile kılınan sünnetler bundan müstesnadır. Bunları kılmayıp yerlerine kaza namazı kılmak uygun değildir. Haklarında hadis-i şerif varid olan kuşluk ve tesbih namazları gibi nafileler de böyledir.

1. İskat-ı Salat (Namazın Zimmetten Düşürülmesi)

Herhangi bir sebeple vaktinde kılınamayan ve böylece mükellefin zimmetine borç olarak geçmiş bulunan namazların bir tek ödeme yolu vardır, o da kaza etmek, yani geçmiş namazları kılmaktır. Bundan başka namazın zimmetten düşürülmesi için meşru bir yol yoktur.

Tutulamayan oruçlar namaz gibi değildir. Oruç için fidye verilmesi hakkında delil vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, "... Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidye verirler...,"[126] buyrulmuştur. İhtiyarlık veya iyileşme umudu kalmamış hastalık gibi sürekli mazereti olanlar tutamadıkları oruçların yerine her bir gün için fidye verirler.

Fakat kılınamayan namazlar için fidye verileceğine dair bir delil yoktur.

Oruç için fidyeye sebep olan acizliği dikkate alarak namaz için de fidye verilmesi oruca kıyas edilemez. Çünkü oruç borcunun fidye ile ödenmesi, orucu makul olmayan misliyle ödemektedir ki (buna cevaz veren delil vardır.) namazın da bu şekilde fidye ile ödenmesini oruca kıyas etmek, makul olmayan misliyle ödemeye başka bir şeyi kıyas etmektir ki bu kıyas caiz değildir.

Ancak, oruçta fidye sebebinin acizlik olduğu ihtimalini dikkate alan bir kısım İslam âlimleri: "Aynı sebep namaz için de söz konusudur. Böyle olmasa bile,

namaz için verilen fidyeler, günahların silinmesine vesile olan bir iyiliktir" diyerek ima ile de olsa vaktinde kılamadan ve sonradan da kaza edemeden ölen mükellefin kılamadığı namazlar için fidye verilmesini vasiyet etmesini yararlı görmüşlerdir.

İma ile de kılmaya gücü olmadığı namazları kılamayan ve kaza edecek şekilde sağlığına kavuşmadan ölen kimsenin, bunlar için fidye verilmesini vasiyet etmesi gerekmez.

Vasiyet edilen fidyeler, ölünün geriye bıraktığı malın üçte birinden verilir. Ölünün öyle bir vasiyeti yoksa varislerin fidye vermesi gerekmez. Ancak varislerin teberru olarak fidye vermeleri caizdir.

Bir kimse başkasının yerine namaz kılamaz, oruç tutamaz. Ancak yaptığı ibadetin sevabını başkasına bağışlayabilir.

Bazı kimselerin fakirlere para vererek, ölü için namaz kıldırmaları ve oruç tutturmalarının aslı yoktur.

Z) Nafile Namazlar

Farz, vacib ve beş vakit namaza bağlı sünnetler dışında sevab kazanmak maksadıyla kılınan nafile namazlar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Teheccüd Namazı

Yatsı namazından sonra henüz uyumadan veya bir süre uyuduktan sonra kalkılıp kılınan gece namazıdır, sevabı pek çok olan bu namaza Peygamberimiz devam ederlerdi.

Teheccüd namazı mendubdur.

En azı iki, en çoğu sekiz rekâttır. İki rekâtta bir selam verilerek kılınması daha faziletlidir.

Peygamberimiz (sas.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Her kim geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır ve iki rekât namaz kılarsa, Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar."[127]

Allah'ı çok zikreden erkeklere ve kadınlara ise Yüce Allah, mağfiret ve büyük mükâfat hazırladığını Kur'an-ı Kerim'de bildirmiştir.[128]

2. Tahiyyetü'l-Mescid

Camiye giren kimsenin iki rekât namaz kılması sünnettir. Camiye saygı ifade eden bu namaza Tahiyyetü'l-Mescid denir ki bu, camiinin sahibine yani Allah'a tazimdir.

Camiye girilince oturmadan kılınması daha faziletlidir. Oturduktan sonra da kılınabilir. Namaz kılınması mekruh olan bir vakitte camiye girilirse Tahiyyetü'l-Mescid kılınmaz.

Camiye farz namazı kılmak için giden kimsenin kılacağı bu namaz, Tahiyyetü'l-Mescid yerine geçer. Bir günde camiye birkaç kere giren kimsenin bir defa Tahiyyetü'l-Mescid kılması yeterlidir. Kişi, dilerse bu namazı ilk girişinde, dilerse son girişinde kılar.

Mescid-i Haram'a tavaf etmek için giren kimse, Tahiyyetü'l-Mescid kılmaz. Çünkü oranın tahiyyesi tavaftır. Tavaf etmek niyetiyle girmezse tahiyye namazı kılar.

3. Kuşluk Namazı

Güneşin doğuşundan yaklaşık 50 dakika geçtikten sonra başlayıp zeval vaktine kadar olan zaman içinde en az iki, en çok on iki rekât namaz kılmak mendubdur. Buna kuşluk namazı anlamında Duha namazı denir. Sekiz rekât kılınması daha faziletlidir. Bu namaz Peygamberimizin fiili ile sabittir.

4. Tesbih Namazı

Tesbih namazı, dört rekâttır. Her rekâtında yetmiş beş olmak üzere, dört rekâtta toplam üç yüz defa:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ

"Sübhânellâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illellâhü vellâhü ekber" diye tesbih okunur.

Tesbih namazı kılmanın sevabı çoktur. Peygamberimiz, tesbih namazı kılınmasını tavsiye etmiş ve bu namazı kılanların birçok günahının bağışlanacağını haber vermiştir.

Tesbih namazı her zaman kılınabilir. Ayda veya yılda bir defa, hiç olmazsa ömürde bir defa kılınmalıdır.

a) Tesbih Namazının Kılınışı

Birinci Rekât

"Niyet ettim Allah rızası için namaz kılmaya" diye niyet edilir.

"Allâhu Ekber" diyerek iftitah tekbiri alınır ve eller bağlanır.

Ayakta sırasıyla, Sübhâneke okunur. Sonra (15 kere tesbih) okunur. Daha sonra Eûzü Besmele, Fâtiha ve bir sure okunarak yine (10 kere tesbih) söylenir.

"Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir, sonra da (10 kere tesbih) okunur.

"Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denir. Burada da (10 kere tesbih) okunur.

"Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve burada üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" dendikten sonra (10 kere tesbih) okunur.

"Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur ve (10 kere tesbih) okunur.

Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye gidilir ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir. Peşinden de (10 kere tesbih) okunur.

“Allâhu Ekber” diyerek ayağa (ikinci rekâta) kalkılır ve eller bağlanır. Bundan sonraki rekâtlarda da aynı sayıda tesbih okunur. Şöyle ki:

İkinci Rekât

Ayakta sırasıyla, (15 kere tesbih), Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir (10 kere tesbih).

“Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve burada üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur (10 kere tesbih).

Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye gidilir ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek kalkılıp oturulur.

Oturuşta Ettehiyyâtü okunur.

“Allâhu Ekber” diyerek ayağa (üçüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Üçüncü Rekât

Ayakta (15 kere tesbih), Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek rükûa varılır ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-azîm” denilir (10 kere tesbih).

“Semiallâhü limen hamideh” diyerek kalkılır ve ayakta “Rabbenâ leke’l-hamd” denir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek secdeye varılır ve burada üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” söylenir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek secdeden kalkılıp oturulur (10 kere tesbih).

Yine “Allâhu Ekber” diyerek ikinci defa secdeye gidilir ve üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-âlâ” denilir (10 kere tesbih).

“Allâhu Ekber” diyerek ayağa (dördüncü rekâta) kalkılır ve eller bağlanır.

Dördüncü Rekât

Ayakta sırasıyla, (15 kere tesbih), Besmele, Fâtiha ve bir sure okunur (10 kere tesbih).

"Allâhu Ekber" diyerek rükûa varılır ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-azîm" denilir (10 kere tesbih).

"Semiallâhü limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-hamd" denir (10 kere tesbih).

"Allâhu Ekber" diyerek secdeye varılır ve burada üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" söylenir (10 kere tesbih).

"Allâhu Ekber" diyerek secdeden kalkılıp oturulur (10 kere tesbih).

Yine "Allâhu Ekber" diyerek ikinci defa secdeye gidilir ve üç kere "Sübhâne Rabbiye'l-âlâ" denilir (10 kere tesbih).

"Allâhu Ekber" diyerek kalkılıp oturulur.

Bu oturuşta sırasıyla, Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ Âtinâ... duaları okunur.

Önce sağa, sonra sola selam verilerek namaz bitirilir.

Böylece dört rekât namazda toplam 300 kere "Sübhânellâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illellâhü vellâhü ekber" okunmuş olur.

5. Hacet Namazı

Hacet Namazı mendubdur. Dünya ve ahirete ait bir ihtiyacı olan kimse, yatsı namazından sonra iki rekât namaz kılar, sonra Allah Teala'ya sena ve Peygamberimize salât ve selam getirdikten sonra "Hâcet Duası"nı okur ve dileğinin yerine getirilmesini Allah'tan ister.

Peygamber Efendimizin bildirdiği hacet duası şudur:

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلاَمَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لاَ تَدَعْ لِي ذَنْبًا إِلاَّ غَفَرْتَهُ وَلاَ هَمًّا إِلاَّ فَرَّجْتَهُ وَلاَ حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلاَّ قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Okunuşu:

"Lâ ilâhe illâllâhu'l-halîmü'l-kerîm. Sübhânellâhi Rabbi'l-arşi'l-azîm. Elhâmdü lillâhi rabbi'l-âlemîn. Es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike ve'l-ğanîmete min külli birrin ve's-selâmete min külli ismin lâ teda'lî zenben illâ ğaferteh ve lâ hemmen illâ ferrecteh, ve lâ hâceten hiye leke ridan illâ kadaytehâ yâ erhamerrâhimîn."[129]

Anlamı:

"Halim ve kerim olan Allah'tan başka ilah yoktur. Büyük arşın Rabbi olan

Allah, bütün noksanlıklardan uzaktır. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Allahım! Rahmetine vesile olan ve günahları bağışlamanı gerektiren şeyleri, her türlü iyiliğe kavuşmayı ve her günahtan kurtulmayı senden isterim.

Allahım! Benim için bağışlamadığın hiçbir günah, sevince çevirmediğin hiçbir üzüntü, senin razı olduğun şeylerden karşılamadığın hiçbir ihtiyaç bırakma.

Ey merhametlilerin en merhametlisi."

Bu duadan sonra dünya ve ahiretle ilgili dileklerini Allah'tan ister.

6. İstihare Namazı

İstihare namazı mendubdur. Bir kimse, yapılması istenilen bir işin hayırlı olup olmayacağının kendisine Allah tarafından bildirilmesi maksadıyla yatmadan önce iki rekât namaz kılar.

Namazın birinci rekâtında Fâtiha'dan sonra "Kâfirûn" suresini, ikinci rekâtta Fâtiha'dan sonra İhlâs suresini okur. Namazın peşinden de istihare duasını okur.

İbadet ve sevab işlemek gibi iyi olduğu, haram ve günah gibi kötü olduğu bilinen şeylerde istihare yapılmaz.

İstihare, yapılması, doğru ve isabetli olup olmadığı bilinmeyen şeylerde yapılır ve yedi kere tekrarlanır.

Karar verilemeyen bir işte istihare yaptıktan sonra insanın gönlüne bir açıklık gelir ve ilk defa kalbe doğan şeyin hayırlı olduğu kabul edilerek ona göre hareket edilir.

İstihare namazı kılmak mümkün değilse, sadece duasını okumakla yetinilir.

Peygamber Efendimizden rivayet edilen İstihare duası şudur:

اللَّهُمَّ اِنِّي اَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَاَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَاَسْاَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَاِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلاَ اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هَذَا الاَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ اَمْرِي اَوْ قَالَ عَاجِلِ اَمْرِي وَاجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَاِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هَذَا الاَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ اَمْرِي وَ عَاجِلِ اَمْرِي وَاجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ اَرْضِنِي بِهِ

Okunuşu:

"Allâhümme! İnnî estehîruke bi ilmike ve estakdiruke bi kudretike ve es'elüke min fadlikel'azîm. Feinneke takdiru ve lâ akdiru ve ta'lemu ve lâ a'lemu ve ente allâmü'l-ğuyûb.

Allâhümme! İn künte ta'lemü enne hâze'l-emre hayrün lî fî dînî ve meâşî ve âkibeti emrî, ve âcili emrî ve âcilihî fakdirhu lî ve yessirhü lî sümme bâriklî fîhi.

Ve in künte ta'lemü enne hâze'l-emre şerrun lî fî dînî ve meâşî ve âkibeti emrî ve âcili emrî ve âcilihî fesrifhu annî vesrifnî anhü fakdür liye'l-hayre haysü kâne sümme ardinî bihî."[130]

Anlamı:

"Allahım! Sen bildiğin için senden hakkımda hayırlısını bana bildirmeni, kudretinle bana güç vermeni ve hayrın açıklanmasını senin büyük fadlu kereminden isterim. Çünkü senin her şeye kudretin yeter, benim ise yetmez. Sen her şeyi bilirsin, hâlbuki ben bilemem. Sen bütün gizli şeyleri en iyi bilensin.

Allahım! Sen bilirsin, eğer bu iş (hangi iş için istihare yapılmışsa burada belirtilir) benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünyam ve ahiretim için hayırlı ise bunu bana takdir eyle, onu bana kolaylaştır ve bu işi bana mübarek eyle.

Eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım, işimin sonucu, dünyam ve ahiretim için kötü ise bunu benden uzaklaştır, beni de ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu bana takdir et ve onunla beni hoşnut eyle."

7. Tevbe Namazı

Bir Müslüman günah işleyince hemen pişman olup bundan tevbe etmesi gerekir. İşlediği günahtan tevbe etmek için güzelce abdest alıp iki rekât namaz kılması mendubdur.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir kul, bir günah işlediği zaman güzelce abdest alır, sonra iki rekât namaz kılar ve günahtan bağışlanmasını dilerse, günahı bağışlanır."[131]

İnsan, yaratılışı icabı zaman zaman günah işleyebilmektedir. Böyle durumlarda, yaptıklarından pişmanlık duyarak derhal günah işlemekten vazgeçmeli, samimi bir şekilde tevbe ederek günahlarının bağışlanmasını Allah'tan dilemelidir. Günahtan kurtulmanın çaresi tevbe ve istiğfardır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Günahlarından samimi olarak tevbe eden kimse, hiç günah işlememiş gibidir."[132]

Tevbe ve istiğfar her zaman yapılabilir. Ancak, seher vaktinde çokça istiğfar etmek (günahların bağışlanmasını istemek) müstehabdır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de seher vakitlerinde istiğfar edenleri övmüştür.[133]

Tevbe ve istiğfar dualarının başı ve en faziletlisi Peygamber Efendimizin bildirdiği "Seyyidü'l-İstiğfar" duasıdır.

"Seyyidü'l-İstiğfar" şudur:

اَللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَاَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ اَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلاَّ أَنْتَ

Okunuşu:

"Allâhümme ente rabbî lâ ilâhe illâ ente halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tü eûzü bike min şerri mâ sane'tü ebûü leke bi ni'metike aleyye ve ebûü bizenbî fağfirlî feinnehû lâ yeğfirü'z-zünûbe illâ ente."

Anlamı:

"Allahım! Sen Rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni sen yarattın, ben senin kulunum, gücüm yettiği kadar ezelde sana verdiğim ahd ve vaad üzere sabitim. Allahım, işlediğim kusurların kötülüğünden sana sığınırım. Bana

verdiğin nimetleri itiraf ediyorum. Günahımı da itiraf ediyorum. Günahlarımı bağışla, çünkü günahları yalnız sen bağışlarsın.”

Peygamberimiz mümin olan kimsenin cennete gireceğini bildirmek üzere şöyle buyuruyor:

وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ

“Her kim sevab ve faziletine inanarak bu duayı gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse, o kimse cennet ehlindendir (Cennete girecek olanlardandır.). Her kim sevab ve faziletine inanarak bu duayı gece okur da sabah olmadan önce ölürse, o kimse de cennet ehlindendir.”[134]

8. Küsuf Namazı

Güneş tutulduğu zaman iki rekât cemaatle namaz kılınır. Nitekim Peygamber Efendimiz, güneş tutulunca, mescide giderek cemaate iki rekât namaz kıldırmıştır.

Bunu, Cuma’yı kıldıran imam kıldırır. Bu namazda ezan okunmaz ve ikamet getirilmez. Kıraat açıktan yapılmaz. Cuma imamı yoksa cemaat namazı kendi başlarına cemaatsiz olarak kılar.

Peygamberimizin oğlu İbrahim’in vefat ettiği gün güneş tutulmuştu. Halk, İbrahim’in ölümünden dolayı güneş tutuldu dediler.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, güneş ve ay tutulması ile ilgili böyle bir inancın yanlış olduğunu bildirerek şöyle buyurdu:

إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لاَ يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ

“Güneş ve ay hiç kimsenin ölümü veya hayatından dolayı tutulmazlar. Bunu görünce namaz kılın ve Allah’a dua edin.”[135]

9. Hüsuf Namazı

Ay tutulduğu zaman iki veya dört rekât kılınan bir namazdır. Bu namaz cemaatle değil, evde tek başına kılınır.

Şiddetli rüzgâr, deprem ve salgın hastalık gibi korkunç olaylar sırasında da güneş ve ay tutulmalarında olduğu gibi namaz kılınır.

AA) Yağmur Duası (İstiska)

İstiska, sözlükte “birisinden su istemek” anlamındadır.

Terim olarak, Yağmur yağmaması sebebiyle meydana gelen kuraklık zamanında Allah'tan yağmur istemek demektir. Buna Türkçemizde yağmur duasına çıkmak denir.

İçecek ve kullanacak suyu olmayan, hayvanları, bahçe ve tarlaları sulayacak kuyu ve nehir suları bulunmayan veya suları ihtiyacı karşılamaya yeterli olmayan bir yerdeki halkın, yağmur vermesi için Allah'a yalvarması, dua etmesi caizdir. Yağmur duası Peygamber Efendimiz ve onun halifeleri tarafından da yapılmıştır.

Hz. Âişe'den (ra.) nakledilmiştir:

Bazı kişiler, yağmur yağmadığı için kuraklıktan sıkıntıya düştüklerini Peygamberimize söylemişler, bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

—Yağmursuzluktan şikâyet ediyorsunuz, hâlbuki Allah Teala, kendisine dua etmenizi emretmiş ve duanızı kabul edeceğini de bildirmiştir.[136]

dedikten sonra ellerini göğe doğru açarak dua etmiştir. Duadan sonra Allah'ın izni ile yağmur yağmıştır.

Üç gün peş peşe cemaatle birlikte köy veya kasaba dışına çıkıp yağmur duası yapmak müstehabdır. Duadan önce fakirlere sadaka vermek, herkesin günahlarından tevbe ve istiğfar etmesi, haksız yere alınan şeyler varsa sahiplerine verilerek helalleşilmesi gerekir. Yağmur duasına giderken mütevazı ve boynu bükük bir durumda olmak, ihtiyarları ve çocukları, yavrularıyla birlikte hayvanları da götürmek müstehabdır.

Yağmur duasında kıbleye dönülür, imam ayakta ellerini yukarıya kaldırarak dua eder, cemaat da oturduğu yerde "âmin" der.

Peygamberimizden nakledilen yağmur dualarından birisi şudur:

اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيئًا طَبَقًا مَرِيعًا غَدَقًا مُجَلِّلًا سَحًّا عَامًّا طَبَقًا دَائِمًا اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا الْغَيْثَ وَلَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ اَللّٰهُمَّ اِنَّ بِالْبِلَادِ وَالْعِبَادِ وَالْخَلْقِ مِنَ اللَّاْوَاءِ وَالضَّنْكِ مَا لَا نَشْكُو اِلَّا اِلَيْكَ اَللّٰهُمَّ اَنْبِتْ لَنَا الزَّرْعَ وَاَدِرْلَنَا الضَّرْعَ وَاسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَاَنْبِتْ لَنَا مِنْ بَرَكَاتِ الْاَرْضِ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَغْفِرُكَ اِنَّكَ كُنْتَ غَفَّارًا فَاَرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا

"Allâhümme'skınâ ğaysen, muğîsen, henîen, merîen, merîan, ğadekan, mücellilen, sahhan, âmmen, tabakan dâimâ.

Allâhümme'skıne'l-ğayse ve lâ tec'alnâ mine'l-kanitîn.

Allâhümme! İnne bi'l-bilâdi ve'l-ibâdi ve'l-halkı mine'l-le'vâi ve'd-danki, mâ lâ neşkû illâ ileyk.

Allâhümme! Enbit lene'z-zer'a ve edir lene'd-dar'a ve eskınâ min berakâti's-semâi. Ve enbit lenâ min berekâti'l-ardi.

Allâhümme! İnnâ nestağfirüke inneke künte ğaffâra, fe-ersili's-semâe aleynâ midrârâ."

"Allahım! Bize bol, faydalı, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan, umumi bir yağmur ihsan et.

Allahım! Bize yağmur ver. Bizi ümitlerini kesenlerden eyleme.

Kullarda, beldelerde ve yaratılmış şeylerde öyle darlık vardır ki Senden başkasına arz edemeyiz.

Allahım! Bizim için ekinlerimiz yetişsin, sağmal hayvanlarımız süt versin, göğün bereketleri ve yeryüzünün bereketleri ile bizleri sevindir, nimetlendir.

Ey yüce Allahım! Biz Senden mağfiret, bağışlanma dileriz. Şüphesiz Sen çok mağfiret edensin. Bize semadan bol ve hayırlı yağmurlar indir."

Yağmur yağınca,

اَللّٰهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا

"Allâhümme sayyiben nâfian" "Allahım! Bunu hakkımızda faydalı bir yağmur kıl!" denir.

Yağmur, lüzumundan fazla yağıp zarar vermesinden korkulduğu takdirde de,

اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا

"Allâhümme havâleynâ ve lâ aleynâ = Ya Rabbi, bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma!" diye dua edilir. İmam A'zam'a göre yağmur duasında kılınacak sünnet bir namaz yoktur. Ancak, cemaatin ayrı ayrı namaz kılması caizdir. Dua ederken elbiseyi ters çevirip giymek de gerekli değildir.

AB) Cenaze Namazı

Ölüm öncesi ölmek üzere olan kimseye yapılacak işler:

Ölmesi yaklaşan bir kimse sağ yanı üzerine kıbleye doğru çevrilir. Sırt üstü de yatırılabilir ve mümkünse başı biraz kaldırılıp kıbleye karşı getirilir.

Bu durumda olan kişiye şehadet kelimesi hatırlatılır. Hastaya kelime-i şehadet söyle denmez, sadece yanında kelime-i şehadet getirilir. Nitekim Peygamber Efendimiz,

"Ölülerinize (yani ölmek üzere olanlara) şehadet kelimesini hatırlatınız." buyurmuştur.[137]

Bu durumda olan kimseyi, akraba, dost ve komşularının ziyaret etmesi dinî bir görevdir. Hastanın harareti varsa kendisine az az su verilir ve yanında “Yasin” suresi okunur. Hasta ölünce (ağzı açık kalmasın diye) çenesi bağlanır ve gözleri kapatılır. Edep yerlerinin görünmemesi için üstüne bir örtü konduktan sonra elbiseleri çıkarılır. Şişmemek için karnının üstüne bir demir parçası konulur ve elleri yanlarına getirilir. Ölü yıkanıncaya kadar yanında Kur’an okunmaz.

1. Ölünün Yıkanması

Cenaze yıkanacağı zaman yüksekçe bir yere konur. Ağzına ve burnuna su vermeksizin abdest aldırılır. Sonra üzerine su dökülerek başı ile bedeni sabunlu ılık su ile yıkanır. Sonra sol yanına çevrilerek sağ tarafı yıkanır. Ondan sonra sağ tarafına çevrilerek de sol tarafı yıkanır. Ölü oturur duruma getirilerek karnı hafifçe bastırılır. Eğer ölüden bir şey çıkarsa yıkanıp giderilir, yeniden yıkanması ve abdest aldırılması gerekmez.

Her yıkayış üç defadan eksik olmamalı, gereksiz yere de su israf edilmemelidir. Dağılacak şekilde şişmiş ve dokunulması mümkün olmayan ölünün üzerine sadece su dökmekle yetinilir.

Cenazenin yıkandığı yer kapalı olmalı, ölüyü yıkayan ve ona yardım edenden başkası oraya girmemelidir. Ölüyü yıkayanın abdestli olması mendubdur.

Ölüyü, kendisine en yakın olan veya günahlardan sakınan ve emanete riayet eden birisinin ücretsiz olarak yıkaması iyi olur. Yıkayandan başka yıkayıcılar varsa, ölüyü yıkayan kimse ücret talep edebilirse de bu görevi ücret istemeden yapması daha sevabdır. Başka yıkayıcı yoksa görev kendisinde kaldığı için ücret istemesi caiz değildir.

Erkek ölüyü erkek, kadın ölüyü de kadın yıkar.

Su bulunmadığı takdirde de ölüye teyemmüm verilir.

Küçük yaştaki kız çocuğunu bir erkeğin, küçük yaştaki erkek çocuğunu da bir kadının yıkaması caizdir. Ölünün saçı ve sakalı taranmaz. Tırnak, saç ve bıyığı kesilmez, başına sarık sarılmaz. Sevgiden dolayı ölüyü öpmekte bir sakınca yoktur.

Ölü, yıkandıktan sonra bir bezle kurulanır ve kefenlenir. Başına ve sakalına güzel koku sürülür, secde yerlerine kâfur dökülür.

2. Ölünün Kefene Konulması

Kefen Üç Çeşittir:

1. Sünnet olan kefen: Bu, erkekler için gömlek, izar ve lifafe olmak üzere üç parçadır. Kadınlar için, erkeklerin kefenine başörtüsü ile göğüs üzerine bağlanan bez ilave edilmek üzere beş parçadır.

2. Kefen-i Kifaye: Erkekler için izar ve lifafe olarak iki parça, kadınlar için

bunlara bir de başörtüsü ilave edilerek üç parçadır.

3. Kefen-i zaruret: Erkek ve kadın için her ne bulunursa bir kefen yeterli olup, ona sarılır. Bir zorunluluk olmadıkça tek kefenle yetinilmez.

Erkekler için üç parça olan kefen şunlardır:

1. Kamis (Gömlek): Boyundan ayaklara kadar,

2. İzar: Baştan ayağa kadar,

3. Lifafe: Baştan ayağa kadar olan bezdir (Lifafe en üste geleceği, baş ve ayak taraflarından bağlanacağı için daha uzun yapılır.).

Önce lifafe yere yayılır, onun üstüne de izar serilir, bunun üzerine de gömlek olan kamis açılarak ölünün başından geçirilip gömlek giydirilmiş hâlde izar üzerine uzatılır. İzar, önce sol tarafından, sonra sağ tarafından ölü üzerine sarılır. Bundan sonra Lifafe de aynı şekilde sarılır. Kefenin açılmasından endişe edilirse, kefen bezle bağlanır.

Kadınlar için beş parça olan kefen şunlardır:

Erkeklerde olduğu gibi,

1. Gömlek (Kamis)

2. Baştan ayağa kadar izar,

3. Baştan ayağa kadar lifafe,

fazla olarak da,

4. Göğüs üzerine bağlanan bez,

5. Başörtüsü.

Ölü kadına önce gömlek giydirilir. Sonra saçları iki örgü yapılarak gömlek üstünden göğsü üzerine konur. Bundan sonra başörtüsü yüzü ile beraber örtülür. Sonra izar sarılır, izarın üzerinden, eni göğüsten göbeğe kadar olan göğüs örtüsü bağlanıp daha sonra da lifafe sarılır.

Kefenin beyaz olması müstehabdır.

3. Cenaze Namazı

Cenaze namazı farz-ı kifayedir. Ölü için duadır. Din kardeşinin günah ve kusurlarının bağışlanmasını Allah’tan dilemek, ona son vazifeyi yapmaktır.

4. Kimlerin Cenaze Namazı Kılınır?

Bir ölünün cenaze namazının kılınabilmesi için altı şartın bulunması gerekir. Bu şartlar şunlardır:

1. Ölünün Müslüman olması,

2. Temiz olması (yani yıkanıp temiz bir kefene sarılması),

3. Cemaat önünde olması,

4. Ölünün tamamı veya bedeninin yarıdan fazlası yahut başı ile beraber en az yarısının bulunması,

5. Cenaze namazını kılacak kişinin (özürlü değilse) ayakta kılması,

6. Cenazenin sabit yerde olması, omuzda veya hayvan üzerinde bulunmaması.

Canlı olarak doğan veya vücudunun ekserisi canlı olarak çıkan bir çocuk yıkanır ve cenaze namazı kılınır.

Organlarının yaratılışı tam olan veya bazı organları belli olan düşük yıkanır ve bir beze sarılarak defnedilir, namazı kılınmaz. Hiçbir organı belli olmayan bir düşük ise yıkanmaz ve üzerine de namaz kılınmaz.

Cenaze namazı farz-ı kifaye olduğundan bazı Müslümanlar bu namazı kılarsa başkalarının kılmasına gerek kalmaz. Cenaze namazında cemaat şart değildir. Yalnız bir erkek veya kadın cenaze namazını kılarsa farz yerine gelmiş olur. Diğer namazları bozan şeyler, cenaze namazını da bozar. Namaz kılınması mekruh olan üç vaktin dışında her zaman cenaze namazı kılınır.

Cenaze namazının rükünleri, dört tekbir ile kıyamdır. Selam vermek vacibdir. Cenaze namazında rükû ve secde yoktur.

5. Cenaze Namazının Sünnetleri

1. Namazı kıldıracak imamın ölünün göğüs hizasında durması.

2. Birinci tekbirden sonra “Sübhâneke” okumak.

3. İkinci tekbirden sonra “Allâhümme Salli ve Allâhümme Bârik” okumak.

4. Üçüncü tekbirden sonra dua okumak.

6. Cenaze Namazının Kılınışı

Cenaze yıkanmış ve kefene sarılmış olarak namazın kılınacağı yerde “Musalla”ya konulur. Cenaze cemaatin önünde bulunur. Namazı kıldıracak imam, ölünün göğsü hizasında durur. Cemaat ayakta ve kıbleye karşı imamın arkasında saf bağlar. Cemaatin üç saf hâlinde olması müstehabdır.

Niyet ederken ölünün erkek veya kadın, erkek çocuğu veya kız çocuğu olduğu belirtilir.

Namazı kıldıran imam: Niyet ettim Allah rızası için hazır olan cenaze namazını kılmaya (ölü erkek ise) şu erkek için duaya” diye niyet eder.

Ölü kadın ise: “Şu kadın için duaya”

Ölü erkek çocuğu ise: Şu erkek çocuğu için duaya”

Ölü kız çocuğu ise: “Şu kız çocuğu için duaya” denilir.

İmamın arkasındaki cemaat: “Niyet ettim Allah rızası için hazır olan cenaze namazını kılmaya (ölü erkek ise) şu erkek için duaya, uydum imama” diye niyet

eder.

Ölü kadın ise: “Şu kadın için duaya”

Ölü erkek çocuğu ise: Şu erkek çocuğu için duaya”

Ölü kız çocuğu ise: “Şu kız çocuğu için duaya” denilir.

Cemaatten biri ölünün erkek mi, kadın mı olduğunu bilmese, şöyle niyet eder: “Niyet ettim Allah rızası için imamın namazını kılacağı şu cenaze namazını kılmaya, ölü için duaya, uydum imama.”

Niyet ettikten sonra imam yüksek sesle, onun peşinden cemaat gizlice “Allâhu Ekber” diyerek birinci tekbiri alıp diğer namazlarda olduğu gibi ellerini kulak hizasına kaldırır ve göbek altına bağlar.

İmam ve cemaat gizlice Sübhâneke’yi okurlar. Sübhâneke’de diğer namazlarda okunmayan “ve celle senâük” cümlesi de okunur.

Sübhâneke okunduktan sonra eller kaldırılmadan imam açıktan, cemaat gizlice “Allâhu Ekber” diyerek ikinci tekbiri alırlar. Hem imam, hem de cemaat gizlice “Allâhümme Salli ve Allâhümme Bârik”i okur.

Sonra eller kaldırılmaksızın yine “Allâhu Ekber” denilerek üçüncü tekbir alınır ve cenaze duası okunur. Cenaze duasını bilmeyen onun yerine Kunut dualarını okuyabilir. Kunut dualarını da bilmeyen “Rabbenâ Âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil’ahireti haseneten ve kınâ azâbennâr” ayetini okur.

Bundan sonra eller kaldırılmadan tekrar “Allâhu Ekber” denilerek dördüncü tekbir alınır ve bir şey okunmaksızın önce baş sağ tarafa çevrilerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denilir. Sonra baş sol tarafa çevrilerek “Esselâmü aleyküm ve rahmetullâh” denilir ve böylece cenaze namazı bitirilmiş olur.

7. Cenaze Namazında Üçüncü Tekbirden Sonra Okunan Dualar

Her cenaze için önce şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَآئِبِنَا وَذَكَرِنَا وَاُنْثَانَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ عَلَى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَانِ

Okunuşu:

“Allâhümmeğfir lihayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve ğaibinâ ve zekerinâ ve ünsânâ ve sağîrinâ ve kebîrinâ.

Allâhümme men ahyeytehû minnâ fe ehyihi ale’l-İslami ve men teveffeytehû minnâ fe teveffehû ale’l-imân.”

Anlamı:

“Ya Rab! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanlarımızı, bulunmayanlarımızı, erkeğimizi, kadınımızı, küçüğümüzü ve büyüğümüzü bağışla.

Ya Rab! Bizden meydana gelecek yeni nesilleri İslam dini üzerine yarat! Bizden eceli gelip öldüreceklerini de iman üzere öldür."

Bu duadan sonra cenazenin durumuna göre aşağıdaki dualardan biri daha okunur. Şöyle ki:

a) Cenaze Erkek ise Şu Dua Okunur

وَخُصَّ هٰذَا ٱلْمَيِّتَ بِٱلرَّوْحِ وَٱلرَّاحَةِ وَٱلرَّحْمَةِ وَٱلْمَغْفِرَةِ وَٱلرِّضْوَانِ أَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِى اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِّهِ ٱلْاَمْنَ وَٱلْبُشْرٰى وَٱلْكَرَامَةَ وَٱلزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ ٱلرَّاحِمِينَ

Okunuşu:

"Ve hussa hâze'l-meyyite bi'r-ravhi ve'r-râhati ve'l-mağfireti ve'r-rıdvân. Allâhümme in kâne muhsinen fezid fî ihsânihî ve in kâne musîen fetecâvez anhü ve lekkıhi'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-keramete ve'z-zülfâ birahmetike yâ erhamerrâhimîn."

Anlamı:

"Rabbim! Bilhassa bu ölüyü, rahmete, rahatlığa, bağışlanmaya ve hoşnutluğa erdir.

Allahım! Bu ölü iyilik yapmış bir kişi ise şimdi sen de ona mükâfatını fazlasıyla ver, eğer bu ölü kötülük işlemişse cezalandırmaktan vazgeç! Günahlarını affeyle.

Bu ölüyü korktuğundan emin kıl, lütfun ile müjdele, onu ahiret şerefine ve yüksek mertebeye eriştir.

Ey merhametlilerin merhametlisi olan Allahım."

b) Cenaze Kadın ise Şu Dua Okunur

وَخُصَّ هٰذَا ٱلْمَيِّتَةَ بِٱلرَّوْحِ وَٱلرَّاحَةِ وَٱلرَّحْمَةِ وَٱلْمَغْفِرَةِ وَٱلرِّضْوَانِ أَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِى اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَتْ مُسِيئَةً فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِّهَا ٱلْاَمْنَ وَٱلْبُشْرٰى وَٱلْكَرَامَةَ وَٱلزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ ٱلرَّاحِمِينَ

Okunuşu:

"Ve hussa hâzihi'l-meyyitete bi'r-ravhi ve'r-râheti ve'l-mağfireti ve'r-rıdvân. Allâhümme in kânet muhsineten fezid fî ihsânihâ ve in kânet musîeten fetecâvez anhâ ve lekkıhe'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-keramete ve'z-zülfâ birahmetike yâ erhamerrâhimîn."

Bu duanın anlamı da, erkekler için okunan duanın anlamı gibidir.

c) Cenaze Erkek Çocuğu ise Şu Dua Okunur

اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَاجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَاجْعَلْهُ لَنَا شَافِعاً وَمُشَفَّعًا

Okunuşu:

“Allâhümmec’alhu lenâ feretan vec’alhu lenâ ecren ve zühren vec’alhu lenâ şâfian ve müşeffeâ.”

Anlamı:

“Allahım! Bu çocuğu cennette bizi karşılayıcı ve ahiret armağanı kıl...

Allahım! Bu çocuğu bizim için şefaatçi kıl ve şefaatini makbul eyle.”

d) Cenaze Kız Çocuğu ise Şu Dua Okunur

اَللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا وَاجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَاجْعَلْهَا لَنَا شَافِعاً وَمُشَفَّعًا

Okunuşu:

“Allâhümmec’alhâ lenâ feretan vec’alhâ lenâ ecren ve zühren vec’alhâ lenâ şâfiaten ve müşeffeah.”

Bunun anlamı da, erkek çocuklar için okunan duanın anlamı gibidir.

8. Cenazenin Taşınması

Cenaze kabre götürülürken tabutun dört ayağından tutularak önce tabutun ön taraftaki sol ayağı sağ omuza, sonra arka taraftaki sol ayağı sağ omuza, sonra ön taraftaki sağ ayağı sol omuza ve arka taraftaki sağ ayağı da sol omuza konmak suretiyle nöbetleşe taşınır.

Koşmadan fakat biraz hızlı yürünür. Küçük çocuk cenazesini bir kişi elleri ile taşıyabilir.

Uygun olan, cenazenin arkasından yürümektir. Cemaatin bir kısmının cenazenin önünden gitmesi de caizdir. Cenazenin arkasından gidenlerin, Allah’ı anmak, ölünün karşılaştığı durumu ve dünyaya gelenlerin sonunun böyle olacağını düşünmekle meşgul olmaları, faydasız şeyleri konuşmaktan sakınmaları gerekir.

Cenazenin arkasından yüksek sesle zikretmek, tekbir getirmek ve Kur’an okumak caiz değildir. Kabrin yanına varıldığı zaman cenaze omuzlardan yere indirilir. Cenaze yere indirilmedikçe oturmak mekruh olduğu gibi, indirildikten sonra (özürsüz olarak) ayakta durmak da mekruhtur.

9. Ölünün Gömülmesi

Kabir: Kabrin boyu, ölünün boyu kadar, genişliği insan boyunun yarısı kadar, derinliği de göğsüne kadar olmak üzere kazılır ve kıble tarafına ölünün

konulabileceği şekilde oyularak lahit açılır. Ölü, kıble tarafından kabre indirilerek bu lahde koyulur. Lüzumuna göre bir veya birkaç kişi kabre inebilir.

Ölüyü lahde koyan kimse "Bismillâhi ve alâ milleti resulillâh" der. Kabir'de ölü sağ yanına ve yüzü kıbleye gelecek şekilde çevrilir ve dönmemesi için de arkasına toprak konur. Sonra kefenin bağı çözülür ve lahit ağaç (tahta) veya kerpiçlerle kapatılır. Kadın kabre konulurken lahit kapatılıncaya kadar kabrin üzerine bir örtü gerilir. Erkeğin kabri üzerine ise gerilmez.

Lâhit kapatıldıktan sonra el, kürek veya başka şeylerle kabre toprak dökülerek doldurulur ve kabir balık sırtı şeklinde yerden bir karış veya daha fazla yükseltilir, düz bir satıh hâlinde bırakılmaz. Orada bulunanların da baş tarafından kabre üçer avuç toprak atması müstehabdır. Bir kabre içinden çıkan topraktan fazlasını atmak mekruhtur. Toprağın pekişmesi için üzerine su dökmekte sakınca yoktur.

Kadını kabre yakın mahreminin indirmesi daha iyidir. Cenazeyi gece defnetmekte bir sakınca yoksa da gündüz defnetmek daha uygundur. Bir zorunluluk olmadıkça birden fazla ölünün bir kabre defnedilmesi caiz olmaz. Zaruret hâlinde defnedilebilir. Bu durumda cenazelerin arası toprak veya kerpiçle ayrılır.

Bir kabre defnedilenler aynı cinsten ise en faziletli olan kıble tarafına getirilir. Ayrı cinsten iseler önce erkek, sonra erkek çocuğu, onun arkasına da kadın cenazesi konulur.

Ölünün kemikleri çürüyüp toprak olmadıkça kabrin açılması ve ikinci bir cenazenin defnedilmesi caiz değildir. Ancak yer bulunmaması hâlinde önceki ölünün kemikleri bir tarafa toplanır ve yeni cenaze ile bunların arasına toprak konularak defnedilir.

Ölü, kabre defnedildikten sonra başka bir yere nakledilmesi caiz değildir. Fakat başkasına ait bir yere defnedilen ölüyü, yer sahibi oradan çıkarmak isterse nakledilir. Bir kimsenin, kendisi için hazırladığı kabre, başkasının defnedilmesi, geniş yer varsa mekruhtur. Yer darlığı varsa mekruh değildir. Ancak kabri açana masrafını ödemek gerekir.

Toprağın gevşek ve ıslak olması hâlinde ölüyü tabutla kabre koymakta bir sakınca yoktur. Kabirde ölünün altına pamuk, hasır, yastık gibi şeyler koymak caiz olmaz.

Bir kimsenin, ölmeden önce kendisi için kabir hazırlaması sakıncalı olmamakla beraber, insan nerede öleceğini bilemediği için gereği yoktur. Hz. Ebu Bekir (ra.), bir adamı kabir hazırlarken görünce şöyle demiştir:

—Kendin için kabir hazırlama, kendini kabre hazırla.

Bir kimsenin ölmeden önce kefenini hazırlaması mekruh değildir.

Bir Müslümanın, ehl-i kitap (Hıristiyan veya Yahudi) olan karısı ölünce, onu ayrı bir yerde defnetmesi daha uygundur.

10. Taziye

Ölenin yakınlarına taziyede bulunmak, sabır dilemek ve Cenab-ı Hakk'ın ölüyü bağışlaması için dua ve niyazda bulunmak müstehabdır.

Taziyeleri kabul etmek için ölü yakınları üç gün süre ile evde bulunabilirler. Taziye, cenaze defnedildikten sonra yapılmalıdır. Ölü yakınlarının üzüntüsü fazla ise defnedilmeden önce de yapılabilir.

İlk gün taziyede bulunmak daha uygundur. Üç gün geçtikten sonra taziyede bulunmak mekruhtur. Çünkü bu, ölü yakınlarının üzüntüsünü yeniler. Ancak orada bulunmayıp, sonradan gelenlerin üç günden sonra da taziyede bulunmaları mekruh olmaz.

Bir defa taziyede bulunan kimsenin ikinci defa taziye yapması da mekruhtur.

Ölü yakınlarının gelenlere yemek vermesi mekruhtur. Çünkü ziyafet vermek sevinçli zamanlarda meşrudur. Burada ise üzüntü vardır. Ölenin yakınları ve komşularının ölü evine o gün ve o gece yemek götürmeleri müstehabdır.

11. Cenaze Namazı ile İlgili Meseleler

İmam, birinci tekbiri alıp cenaze namazına başladıktan sonra gelen kimse, imamın ikinci tekbirini bekler ve onunla tekbir alarak namaza başlar. İmam namazı bitirdikten sonra yetişemediği tekbiri alır. İmam, ikinci ve üçüncü tekbirleri aldıktan sonra yetişenin durumu da böyledir. İmam, dördüncü tekbiri alıp henüz selam vermeden gelen kimse de tekbir alıp namaza girer. İmam selam verdikten sonra cenaze yerinden kaldırılmadan dua okumaksızın yetişemediği üç tekbiri peş peşe alır.

Cenaze namazının tekbirleri dörttür. Tekbirlerden birinin terk edilmesi hâlinde namaz caiz olmaz. İmam, üçüncü tekbirden sonra unutarak selam verirse, dördüncü tekbiri de alır ve selamı iade eder.

İmam cenaze namazında dörtten fazla tekbir alırsa, cemaat ona uymaz, imamı bekler ve onunla selam verir. Cenaze namazında birinci tekbirden sonraki tekbirlerde eller kaldırılmaz. Cenazeler birkaç tane olduğu takdirde namazlarını ayrı ayrı kılmak daha iyidir. Böyle bir durumda hangi cenaze daha önce getirilmiş ise evvela onun namazı kılınır. Beraber getirilmişlerse önce en faziletli olanınki kılınır.

Birkaç cenazenin hepsine topluca namaz kılmak da caizdir. Böyle bir durumda cenazeler, yan yana ve bir hizada saf hâline getirilir. İmam, bunlardan en faziletlisinin önünde durur.

Cenazeler peş peşe kıbleye doğru bir saf hâlinde de olabilir. Bu durumda erkek cenazeler imamın önünde bulundurulur, sonra çocukların, daha sonra da

kadınların cenazeleri konulur.

Bir kimsenin, "öldüğüm zaman beni falanca yıkasın, cenazemi falan kişi kıldırsın" diye yaptığı vasiyet hükümsüzdür. Böyle bir vasiyete uymak gerekmez.

Ölü, yıkanmadan veya namazı kılınmadan defnedildiği durumda kabrin üzerine toprak atılmışsa artık kabir bir daha açılmaz. Kabir üzerinde namazı kılınır. Kuyuya düşüp çıkarılamayan veya çöken bir binanın altında kalıp çıkarılması mümkün olmayan kimselerin de namazı bu hükümdedir. Kabir üzerine toprak atılmamış ise çıkarılıp namazı kılınır, yıkanmadan defnedilmiş ise yıkanır ve namazı daha sonra kılınır.

Kabirde ölü sağ yanı üzerine konulmamış ve yüzü kıbleye çevrilmemiş ise üzerine toprak atılmışsa artık kabir açılmaz. Eğer toprak atılmamış ise kabir açılarak ölü sağ yanı üzerine yatırılarak yüzü kıbleye çevrilir.

Namazı kılınmadan veya yıkanmadan defnedilen bir ölü, dağılmadıkça cenaze namazı kabri üzerinde kılınır. Ölünün vücudu dağılmışsa kılınmaz. Bu hususta kuvvetli kanaat ne ise ona göre amel edilir.

Cenazeyi cami içine koyarak cenaze namazını camide kılmak mekruhtur. Cenaze, caminin dışına konulup cemaatin bir kısmı imam ile beraber cenazenin yanında, bir kısmı da caminin içinde bulunursa mekruh olmaz. Cenaze namazının mezarlıkta kılınması da doğru değildir. Fakat kılındığı takdirde yeterli olur. Cadde üzerinde de cenaze namazı kılmak mekruhtur.

Anne ve babasını kasten öldüren kimsenin cenaze namazı kılınmaz. Devlete karşı isyan edenler ile yol kesenler, çarpışma sırasında öldürüldükleri takdirde yıkanmaz ve cenaze namazları kılınmaz. Nitekim Hz. Ali, asilerin cenazesini yıkamamış ve namazlarını kılmamıştır. Çatışmadan sonra yakalanıp öldürülenlerin namazı kılınır. Kasten adam öldürdüğü için idam edilen kimsenin de cenaze namazı kılınır.

İntihar eden (kendini öldüren) kimsenin de cenazesi yıkanır ve namazı kılınır.

Müslüman velisinden başka kimsesi olmayan bir gayr-i müslim ölürse, Müslüman veli onu yıkayıp defneder veya ait olduğu millete teslim eder.

Anne ve babasından biri Müslümanlığı kabul eden çocuk ölürse, cenaze namazı kılınır. Çünkü din hususunda anne babadan hangisi hayırlı ise çocuk ona tabi olur.

AC) Şehid

Allah yolunda öldürülen Müslümana şehit denir. Şehitlik, Allah katında yüksek bir rütbedir.

Şehit, Allah'ın huzurunda diri olarak hazır bulunup rızıklandırılacağı ve cennete gireceğine şehadet olunduğu için bu adı almıştır.

Kur’an-ı Kerim’de şehitler hakkında şöyle buyruluyor:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَآءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

“Allah yolunda öldürülenlere (şehitlere) ‘ölüler’ demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz onu anlayamazsınız.”[138]

Diğer bir ayetin anlamı da şöyledir:

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab’leri katında Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.”[139]

Şehitler hakkında Peygamber Efendimiz de şu müjdeleri veriyor:

يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ شَيْءٍ إِلاَّ الدَّيْنَ

“Şehidin kul borcundan başka bütün günahlarını Allah affeder.”[140]

مَا مِنْ اَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ اَنْ يَرْجِعَ اِلَى الدُّنْيَا وَاَنَّ لَهُ مَا عَلَى الاَرْضِ مِنْ شَىْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ فَاِنَّهُ يَتَمَنَّى اَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ

“Hiç kimse cennete girdikten sonra bütün dünyaya sahip olsa bile tekrar dünyaya dönmeyi arzu etmez. Yalnız şehitler, gördükleri hürmet ve kerametten dolayı dünyaya dönüp on defa şehit olmayı arzu ederler.”[141]

Allah yolunda vatan ve millet uğrunda canlarını feda eden şehitler, ahirette çok büyük sevaba nail olacaklar ve Allah’ın büyük lütfuna ereceklerdir.

Şehitler üç gruba ayrılır:

1. Hem Dünya, Hem de Ahiret Bakımından Şehit

Bu durumda olan şehitler yıkanmaz, üzerlerindeki elbiseleri çıkarılmaz. Öylece namazları kılınarak gömülürler. Şehidin kefeni sırtındaki elbisesidir. Ancak üzerlerinde bulunan ve kefen cinsinden olmayan palto, kalpak, ayakkabı ve silah gibi şeyler çıkarılır. Elbisesi, örtünmesi gereken yerlere eksik gelirse tamamlanır.

Bunlar, şehidlere uygulanan dünyaya ait hükümlerdir. Bunların, yıkanmadan cenaze namazlarının kılınıp elbiseleri ile gömülmeleri için kendilerinde altı şartın bulunması gerekir. Bu şartlar şunlardır: “Müslüman olmak, ergenlik çağına gelmiş bulunmak, ayhali, lohusa ve cünüp olmamak ve ölümüne sebep olan yarayı aldıktan sonra hayattan yararlanmadan hemen ölmüş olmak.

Bu şartlardan biri eksik olursa şehid yıkanır ve kefene sarılır:

a) Savaşta kâfirler tarafından öldürülen,

b) Üzerinde yara izi olup, savaş alanında ölü bulunan,

c) Müslümanlar tarafından haksız yere öldürülen,

d) Asi ve yol kesenlerin öldürdüğü kimseler.

Hem dünya, hem de ahiret hükümleri bakımından şehittirler. Malını, namusunu, canını ve diğer Müslümanları müdafaa ederken öldürülenler de böyle şehittir.

2. Ahiret Bakımından Şehit

Bunlar, yukarıda saydığımız şartlardan bazılarının eksik olması sebebiyle yıkanıp kefene sarılan ve ahiret itibariyle şehit olanlardır.

Bunlar, kâfirlerle veya asi ve yol kesicilerle savaşırken yaralandıktan sonra hemen ölmeyip yemek yiyen, su içen, uyuyan, tedavi edilen, savaş alanından başka bir yere nakledildikten sonra ölen, çokça konuşan, alışveriş eden veya aklı başında olduğu hâlde üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra ölenlerdir.

Boğularak, yanarak, bir yıkıntı altında kalarak ölenler, aile ve çocuklarının geçimini sağlamak için helal yoldan çalışıp kazanırken ölen kimseler ile ilim yolunda ölenler de şehittir.

3. Dünya Hükümleri Bakımından Şehit

Bunlar münafık olduğu hâlde Müslüman görünen ve Müslümanların yanında savaşırken öldürülen kimselerdir. Bunlar da görünüşe nazaran yıkanmadan namazları kılınarak elbiseleri ile gömülürler. Ancak inançları olmayıp sadece dünyevi maksatlar için savaşarak öldüklerinden, ahirette, hakiki şehitlere verilecek mükâfattan mahrum kalırlar.

AD) Kabir Ziyareti

Kabirleri ziyaret etmek erkekler için olduğu gibi, kadınlar için de mendubdur.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

“ زُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُكُمُ الآخِرَةَ

“Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabirleri ziyaret, size ahireti hatırlatır.”[142]

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَقَدْ أُذِنَ لِمُحَمَّدٍ فِي زِيَارَةِ قَبْرِ أُمِّهِ فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الآخِرَةَ

“Ben sizi kabirleri ziyaret etmekten nehyetmiştim. Fakat Peygamberiniz Muhammed’e (sas.) annesinin kabrini ziyaret etmesi için izin verildi. Siz de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabir ziyareti, ahireti hatırlamaktır.”[143]

Peygamberimiz, ilk zamanlarda kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştı. Bunun

sebebi şu idi:

İslamiyet, tevhid akidesini getirmiştir. İslam'ın en belirgin niteliği budur. Bu inanç, bir olan Allah'a inanma esasına dayanır. Allah vardır ve birdir. Eşi ve dengi yoktur. Yalnız O'na ibadet edilir ve yalnız O'ndan yardım istenir. O'na gösterilen saygı ve tazimin bir benzerini başkasına göstermek tevhid inancına aykırıdır.

İslamiyet'ten önce Arap yarımadasında putlara tapılıyor, kabirlere secde ediliyordu. Yahudi ve Hıristiyanlar da aziz saydıkları kimselerin kabirlerini ibadet yeri hâline getirmişlerdi. Allah'ı bir bilmek ve yalnız O'na ibadet etmekten ibaret olan İslam dinini yeni kabul etmiş olan insanlar, İslamiyet'ten önceki bu alışkanlıklarını İslam'a da aktarabilirler ve böylece tevhid inancını bozarlar endişesiyle Peygamberimiz ilk zamanlarda kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştı. Müslüman olanlar, İslamiyet'i ve Onun tevhid inancına verdiği önemi iyice kavradıktan sonra Peygamberimiz kabirleri ziyarete izin vermiştir. Bizzat kendisi de annesi Âmine'nin mezarını ziyaret etmiştir. Ayrıca Peygamberimiz her yıl Uhud şehidlerini ziyaret ederlerdi. Ara sıra Medine'deki Bakî Kabristanını da ziyarette bulunur, dua ederdi.

Hz. Âişe validemiz de Mekke-i Mükerreme'de defnedilmiş bulunan kardeşi Abdurrahman'ın kabrini zaman zaman ziyaret ederdi.

İbn Ebî Müleyke diyor ki: Bir defasında Hz. Âişe validemiz kabir ziyaretinden dönüyordu. Kendisine:

—Ey Müminlerin annesi, nereden geliyorsunuz, diye sordum. Hz. Âişe:

—Kardeşim Abdurrahman'ın kabrini ziyaret ettim, oradan geliyorum, dedi. Ben kendisine:

—Peygamberimiz kabirleri ziyareti yasaklamamış mı idi, diye sordum. Hz. Âişe:

—Evet, vaktiyle yasaklamıştı, fakat sonra ziyaret edilmesini emretti, diye cevap verdi.[144]

Peygamberimiz ve Ashabının kabir ziyareti bizim için örnektir.

Kabirleri ziyaret ederek ölülerimize dua etmemiz ve onlar için Allah'tan af dilememiz, hem ölüler için hem de hayattakilerin ölümü hatırlayarak kendilerine çekidüzen vermeleri için yararlıdır. Peygamberimiz, kabir ziyaretinin sebebini açıklarken, "çünkü kabir ziyareti, size ahireti hatırlatır." buyurmuştur.

1. Kabirleri Ziyaretin Adabı

Kabirleri haftada bir gün özellikle cuma veya cumartesi günleri, bu olmadığı takdirde hiç olmazsa bayram günlerinde ziyaret etmek iyi olur.

Kabirleri ziyaret eden kimse kıbleye veya ölünün yüzüne karşı durarak şöyle dua eder:

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ أَسْأَلَ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ

“Ey Müminler yurdunun sakinleri. Bizler de inşallah sizlere kavuşacağız. Allah’tan bizim için ve sizin için afiyet dilerim.”

Peygamberimiz, Bakî mezarlığını ziyaret ettiğinde böyle selam verir ve dua ederdi.

Ziyaretçinin oturup Kur’an okuması da sevabdır. Bu sevabı ölülere bağışlamasından onlar yararlanır. Kendisine de Cenab-ı Hak ecir ve mükâfat verir.

Kabirlere doğru namaz kılınmaz ve kabirler üzerine oturulmaz.

Peygamberimiz,

لاَ تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ وَلاَ تُصَلُّوا إِلَيْهَا

“Kabirlerin üzerine oturmayın, onlara doğru da namaz kılmayın.”[145] buyurmuştur.

Başka bir hadis-i şerif de mealen şöyledir:

“Sizden birinizin bir kor üzerinde oturup da o korun elbisesini yakması ve derisine işlemesi, kabir üzerine oturmasından daha hayırlıdır.”[146]

Mezar taşlarına el yüz sürülmez. Ölülere adak yapılmaz, mezarlardan istekte bulunulmaz.

Kabirleri çiğnemek ve kabir üzerinde uyumak mekruhtur.

Kabirlerde bulunan ağaçlar kesilmez, yeşil otlar yolunmaz. Ancak kurumuş olan ağaç ve otları kesmekte bir sakınca yoktur.

AE) Cami ve Mescidlerin Önemi

Mescid, sözlükte, “secde edilen yer” demektir. Çoğulu “mesâcid”dir.

Terim olarak Mescid, içinde Allah’a ibadet edilen kutsal mekândır. Mescitlerin büyüğüne cami denir.

İslam'da cami ve Mescidin önemli bir yeri vardır. Allah'ın evi kabul edilen camiler, İslam'ın alameti sayılmıştır. Bir yerde bulunan cami, o yer halkının Müslüman olduğunu gösterir.

Peygamberimiz, yeryüzünde Allah'a en sevimli yerlerin camiler olduğunu bildirmiştir.[147]

Bunun içindir ki O, Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde daha Medine'ye ulaşmadan Medine yakınında Kuba Mescidini, Medine'ye geldiklerinde de Mescid-i Nebi'yi inşa etmiştir.

Peygamberimizin bu hareketini örnek alan Müslümanlar, özellikle Müslüman Türkler, gittikleri her yerde cami yapmışlar, kendi evlerinden daha çok ibadet edecekleri camilere önem vermişlerdir.

Cami yapmak, imanın ve dindarlığın göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ

"Allah'ın mescidlerini, yalnız Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler onarırlar. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."[148]

Peygamberimiz, cami yaptırmanın fazileti hakkında şu müjdeyi veriyor:

مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ

"Kim Allah rızası için mescit yaparsa, Allah, benzerini onun için cennet'te inşa eder."[149] Müslim'in diğer bir rivayeti, "Allah cennette ona bir köşk yapar." şeklindedir.

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyuruyor:

إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ

"Bir mümine öldükten sonra amelinden ve yaptığı iyiliklerinden ulaşacak şeylerden biri de, yaydığı ilim, geride bıraktığı iyi evlat, miras olarak bıraktığı mushaf-ı şerif, yaptırdığı mescit, yolcular(ın barınması) için inşa ettiği ev, akıttığı su, sağlığı yerinde iken malından çıkar(ıp ver)diği sadakadır. Bunlardan hangisini yapmış ise öldükten sonra onun sevabı kendisine ulaşır."[150]

Hadis-i şeriflerde, mescit ve diğer hayırları yapanlara ahirette büyük mükâfatlar verileceği müjdelenmiştir.

Mescitlerin en faziletlileri üçtür. Bunlar: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebi ve Mescid-i Aksa'dır.

Mescid-i Haram: Kâbe'yi çevreleyen mesciddir. Buna "Mescid-i Haram" dendiği gibi "Harem-i Şerif" de denir.

Haram, saygıdeğer ve kutsal demektir. O'na karşı saygısızlık caiz değildir. Kâbe ile onu çevreleyen Mescitten başka Mekke-i Mükerreme'ye de "Belde-i Haram" adı verilmiştir. Harem dâhilinde kan dökmek, ağaç kesmek, av avlamak haram kılınmıştır.

Mescid-i Nebi: Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde inşa etmiş oldukları Mescittir. Peygamberimizin kabri de bu mescidin içerisindedir.

Mescid-i Aksa: Kudüs'teki "Beytü'l-Makdis" tir. Aksa çok ırak demektir. Mescid-i Haram'dan çok uzakta bulunduğu için bu adı almıştır. Bu mescid, Süleyman aleyhi's-selam tarafından inşa edilmiştir.

Peygamberimiz bu üç mescidin fazileti ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Namaz ve ibadet için hiç bir mescide yolculuk edilmez (yolculuk edilmesi doğru olmaz.) Yalnız şu üç mescid hariç, bunlara yolculuk edilir. Mescid-i Haram, Mescid-i Nebi ve Mescid-i Aksa."[151]

Bu mescitlerin diğer mescidlerden üstünlükleri, bunların, Peygamberler tarafından yapılmış olmalarından dolayıdır. Bununla beraber Mescid-i Haram, aynı zamanda Müslümanların kıblesidir. Mescid-i Aksa da geçmiş ümmetlerin kıblesi idi.

Bunların en faziletlisi, Mescid-i Haram, sonra da Mescid-i Nebi'dir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

صَلاَةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلاَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha sevabdır."[152]

صَلاَةٌ فِي مَسْجِدِي أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلاَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَصَلاَةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاه

"Mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, başka mescidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz da diğer mescidlerde kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir."[153]

Fazilet itibariyle Kuba Mescidi, bu üç mescidden sonra gelir. Bundan sonra, en

eski, daha sonra da en büyük olan mescidlerdir.

Bir kimsenin oturduğu mahallenin mescidinde namaz kılması, diğer mescidlerde namaz kılmasından daha çok sevabdır. Ancak kendi mahallesinin dışındaki bir mescidde görevli imam daha bilgili ve takva sahibi olursa o takdirde o camiye gidip namaz kılması daha sevab olur.

1. Camide Dikkat Edilecek Hususlar

Mescidler, Allah'a ibadet edilen mekânlar olduğu için kutsal yerlerdir. Bu yerlere gelişigüzel girilmez.

Cami'ye girildiğinde kerahet vakti değil ve henüz namaza başlanmamış ise iki rekât "Tahiyyetü'l-Mescid" kılınır. Peygamberimiz, "Sizden biriniz mescide girdiği vakit, oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."154 buyurmuştur.

Soğan ve sarımsak yemiş olan kimselerin camiye gitmeleri uygun olmaz. Çünkü bunların kokusu başkalarını rahatsız eder.

Peygamberimiz,

مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلاً فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا، وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ

"Her kim sarımsak veya soğan yemişse bizden yahut mescidimizden ırak olsun, evinde otursun."155 buyurmuştur.

Bunları yemek haram değil, helaldir. Ancak kokuları rahatsız edici olduğundan, bunları yiyen kimsenin camiye gitmemesi öğütlenmiştir.

Camilerde gürültü yapmak, kayıp ilan etmek de uygun değildir. Bunun gibi alışveriş yapmak ve dilenmek de caiz değildir. Camiler, ibadet yerleri olduğu için buralarda —vaaz edenler, ders verenler hariç— yüksek sesle konuşmak uygun olmaz.

Camilere en güzel ve en temiz elbiseleri giyerek gitmeli, cemaati rahatsız edecek kirli, yağlı iş elbiseleriyle gitmemelidir. Cenab-ı Hak, "Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde ziynetli elbiselerinizi giyin."156 buyurmuştur.

Cami ve mescitlerin inşasından tutun da temizliğine ve aydınlatılmasına varıncaya kadar verilecek hizmet, övgüye değer bir hizmettir. Rivayete göre, bir zenci kadın peygamberimizin mescidini devamlı silip süpürür ve temizliğini yapardı. Bir ara görünmez olmuştu. Peygamberimiz bu kadını sorunca, öldüğünü söylemişler, peygamberimiz üzülmüş ve, "Bana ölümünü haber vermeli değil mi idiniz? Haydi, Kabrini bana gösterin" buyurmuş ve kabrinin başına varıp üzerine namaz kılmış, dua etmiştir.157

Bu, camiye hizmetin, Peygamberimiz tarafından takdir gören bir davranış olduğunu göstermektedir.

Ayhali ve lohusa olan kadının ve cünüp olan kimselerin zorunlu bir durum

olmadıkça camiye girmeleri caiz olmaz.

Gayr-ı müslimin cami ve mescide girmesi caizdir. Peygamberimiz, Müslüman olmayan Sakif kabilesi heyetini mescidde misafir etmiş, Ebû Sufyân Müslüman olmadan önce Kureyş'in bozduğu Hudeybiye antlaşmasını yenilemek üzere Medine'ye geldiği zaman onu da mescidde kabul buyurmuştur.158

AF) Mukaddesat ve Dinî Değerlerimiz

Mukaddesat, Mukaddes Kelimesinin çoğuludur. Mukaddes, kutlu, kutsal ve temiz demektir.

Dinî yönden, temiz ve manevi üstünlüğü olan şeylere "mukaddesat" denir.

Manevi yönden üstünlüğü ve saygınlığı olan şeylerle bunlara gösterilecek saygının nasıl olacağı kısaca maddeler hâlinde gösterilmiştir.

1. Allah Teala

Bizi, kâinatı ve kâinatta olan her şeyi yaratan, yaşatan, sayısız nimet ve yeteneklerle donatan yüce varlığın adıdır.

Her hayırlı ve yararlı işe başlanırken O'nun adı anılarak başlanmalıdır. Yani "Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahim" denmelidir. Allah'ın adı anılarak başlanılmayan herhangi hayırlı ve önemli bir işten bereketli bir sonuç alınamaz. Nitekim Peygamberimiz,

"Herhangi önemli bir işe Bismillah ile başlanmazsa o iş sonuçsuz kalır" buyurmuştur.159

Kur'an okumanın dışında herhangi bir işe başlanırken besmele yeterlidir. Ancak Kur'an-ı Kerim okunurken besmele'den önce "Eûzü billâhi mine'ş-şeytani'r-racim" denmelidir. Eti yenen herhangi bir hayvan, kesilirken de Allah'ın adı anılarak kesilir.

Allah'ın adı anıldığı zaman, ululuğunu ifade eden "Celle Celâlühu" denir. Bütün bunlar, Allah'a has birer saygı ifadesidir.

2. Kitaplar

Bilindiği üzere Allah'a inanmak ve O'na saygının en büyüğünü göstermek farz olduğu gibi, O'nun Peygamberleri aracılığı ile gönderdiği kitaplara inanmak ve saygı göstermek de farzdır. Kur'an-ı Kerim, Cenab-ı Hakk'ın gönderdiği Kitapların sonuncusudur. Peygamberimize vahyedildiği gibi, hiçbir değişikliğe uğramadan elimizdedir. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim için,

"Kur'an'ı biz indirdik, elbette onu biz koruyacağız."160 buyurmuştur. Kur'an, insan sözü değil, Allah'ın sözüdür.

Bunun için Kur'an-ı Kerim abdestli olarak tutulur. Abdesti olmayan kimse Kur'an-ı Kerim'i okuyabilirse de, ona el süremez.

O'nu okumaya başlamadan önce eûzü besmele çekilir, yani "Eûzü billâhi

mine'ş-şeytani'r-racîm. Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahîm" denir, sonra okunur. Kur'an-ı Kerim, temiz yerlerde ve O'nu dinleyebilecek durumda bulunan kimselerin yanında okunur. Pis yerlerde, edep yerleri açık veya başka bir işle meşgul olan kimselerin yanında açıktan okunmaz.

Çarşıda, pazarda, parkta ve dinlenme yerlerinde bulunan ve dinlemeye müsait durumda olmayan kimselerin işitecekleri şekilde Kur'an-ı Kerim'i sesli okumak uygun değildir. Çünkü bunda, Kur'an'ı duyanları manevi sorumluluk altına sokmak vardır. Buna sebebiyet verilmesi ise doğru değildir.

Üzerinde Kur'an-ı Kerim bulunduğu hâlde tuvalete girilmeyeceği gibi, parmağındaki yüzükte veya boynuna takılı kolyede Kur'an'dan yazılı bir ayet varsa bunlarla da tuvalete girilmez.

Okunamayacak hâle gelen Kur'an-ı Kerim'i temiz bir beze sararak çiğnenmeyecek temiz bir yere gömmek lazımdır. Kur'an-ı Kerim'i öpmek caizdir. Buna "diyanet öpmesi" denir.

3. Peygamberler

Bilindiği gibi, Peygamberler, Allah'ın en seçkin kullarıdır. Cenab-ı Hak onları, emir ve yasaklarını insanlara duyurmak üzere görevlendirdiği mübarek zatlardır. Bütün Peygamberlere, ayırım yapmadan inanmak ve saygı göstermek gereklidir.

Peygamberlerden birinin adı anıldığında, Selam ile anılır. Mesela, İbrahim (as.), İsa (as.) gibi.

Peygamberimizin adı anıldığı zaman, ona salatüselam getirilir. "Muhammed Sallallâhü aleyhi ve sellem" veya "aleyhi's-salâtü ve's-selam" denir.

Peygamberimizden başkası salatüselam ile anılmaz. "Ömer aleyhi's-salâtü vesselâm" veya "Ömer aleyhi's-selâm" denmez. Ancak Peygamberimizle birlikte anıldıkları zaman "Allah Teala, Muhammed'e ve O'nun âl ve Ashabına salat ve selam buyursun" anlamına gelen "Sallallahu aleyhi ve alâ alihi ve sahbihi" denir.

Cenab-ı Hakk, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimize, salatüselam getirmemizi emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah ve melekleri Peygambere çok salat ederler. Ey Müminler! Siz de ona salat ve tam bir teslimiyetle selam edin."[161]

Allah'ın salat etmesi, rahmet etmesi demektir. Meleklerin salatı, Peygamberin şanını yüceltmek ve Müminlere Allah'tan af dilemektir. Müminlerin salat etmesi ise dua etmeleri demektir.

Peygamberimize salatüselam getiren kimseye Cenab-ı Hak rahmet eder. Peygamberimiz buyuruyor:

"Her kim bana salavat getirirse, Allah Teala o kimseye on rahmet eder."[162]

Yine Peygamberimiz,

“Günlerinizin en faziletlisi Cuma günüdür. O günde bana çokça salatüselam getirin. Çünkü sizin salat ve selamlarınız (melekler aracılığıyla) bana sunulur.” buyurdu. Ashab:

—Ey Allah’ın Resulü, getirdiğimiz salatüselamlar, size nasıl arz olunur, hâlbuki siz çürümüş bulunacaksınız, dediler. Peygamberimiz,

—Allah Teala, Peygamberlerin cesetlerini yeryüzüne haram kılmıştır (yani onların cesetleri çürümez), buyurdu[163].

Abdurrahmân İbn Ebî Leylâ (ra.) şöyle demiştir:

—Bana bir kere Ka’b b. Ucre karşı geldi ve dedi ki:

—Ey İbn Ebî Leylâ! Peygamber’den (sas.) işittiğim bir salatüselamı sana hediye edeyim mi? Ben de:

—Evet, onu bana hediye et, dedim. Ka’b:

—Biz bir kere Resulullah Sallallahu aleyhi ve sellem’e:

—Ya Resulallah, Ehl-i Beytine has olarak sana nasıl salat edelim? Çünkü Allah bize yalnız size nasıl selam edeceğimizi öğretti, dedik. Resulullah bize:

—Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin Kema Salleyte alâ İbrahime ve alâ âl-i İbrahime inneke hamidün mecîd. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kema bârekte alâ İbrahime ve alâ âl-i İbrahime İnneke hamidün mecîd, deyin,[164] buyurdu.

Salatüselam Allah rızası için getirilir. Dünya ile ilgili bir çıkar için getirilmez. Bir satıcı malını müşteriye gösterirken “Sübhânallâh” der veya Peygamberimize salatüselam getirir ve bununla da malını beğendirmek isterse, bu mekruh olur. Çünkü bu tesbih ve salatüselam, Allah rızası için değil, mala revaç sağlamak için söylenmiş olmaktadır.

Peygamberimize salat ve selam getirmek, Kıyamet gününde ona yakın olmaya ve şefaatine ermeye vesile olur.

4. Ashab-ı Kiram

Ashab, Peygamberimizi ona inanarak görme mutluluğuna eren kimselere denir.

Bunlar, ilk Müslümanlardır. Peygamberimizin sohbetiyle şereflenmiş ve doğrudan doğruya Peygamberimizden feyiz alma bahtiyarlığına ermiş kimselerdir. Peygamberimizle birlikte İslamiyet'i yayma uğrunda büyük fedakârlıklara katlanmış, mallarını ve canlarını bu uğurda feda etmiş seçkin kişilerdir. Müslümanlar nazarında bunların büyük bir saygınlığı vardır. Zaten onlardan sonra gelen hiç kimse bunların Allah katındaki derecelerine erişemez.

Peygamberimiz, Ashabı ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Sakın, sakın Ashabım aleyhinde bulunmayınız. Onları hedef seçmeyiniz. Onları seven, bana olan sevgisi sebebiyle sever. Onlara buğz (kin ve nefret) eden, bana olan kini ve nefreti sebebiyle buğz eder. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş sayılır. Allah'a eziyet eden ise çok sürmez, Allah onun cezasını verir."[165]

"Sakın Ashabıma sebbetmeyiniz (kötü söylemeyiniz. Çünkü onların fazileti yüksektir.) Sizden birinin Uhud dağı kadar altın sadaka verdiği farz edilirse, bu (sadakanın sevabı) Ashabdan birisinin iki avuç sadakasına erişemez. (Hatta) bunun yarısına da ulaşamaz."[166]

Ashab-ı Kiram anıldığı zaman saygı ile anılır ve "Allah ondan razı olsun" anlamında "Radiyallâhü anh", anılan kadın olursa "Radiyallâhü anhâ" denir. Anılan iki kişi olursa "Radıyallâhü anhumâ", ikiden fazla kişi olursa, "Radıyallâhü anhüm" denir. Bu Ashaba mahsus bir saygı ifadesidir.

5. Âlimler

Kur'an-ı Kerim'in ilk emri "Oku."dur. Okumak, bilgi sahibi olmak insan için bir üstünlüktür. Çünkü Cenab-ı Hak, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığını bildirmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[167]

"Allah, içinizden iman edenlerle, kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir."[168]

"Allah'tan kulları içinde ancak bilgi sahibi olanlar korkar."[169]

Peygamberimiz de,

"Allah Teala kimin hayrını dilerse, onu dinde âlim ve fakih yapar"[170] buyurmuştur.

Bilgi yolu cennet yoludur. Peygamberimiz,

“Bilgi öğrenmek için yola çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır”[171] buyurmuştur.

Bilgi insan için büyük bir değerdir. Bilgisiz ibadet bile yapılmaz.

Bilgi, insanın kafasını ve çevresini aydınlatan bir ışıktır. Bu ışıktan mahrum olan kimsenin doğru yolu bulması zordur.

İlmin ve âlimin üstünlüğünü ifade eden şu hadis-i şerife dikkat edilmelidir.

Ebû’d-Derdâ (ra.) şöyle diyor: Peygamberimizden şöyle buyurduğunu işittim:

“Her kim bilgi öğrenmek için yola çıkarsa, Allah Teala ona Cennet yolunu kolaylaştırır. Şüphesiz melekler de ilme talip olanlara, hoşlandıklarından dolayı, kanat gererler. Göklerde ve yerde bulunan varlıklar, hatta sudaki balıklara varıncaya kadar, hepsi ilim sahipleri için Allah’tan af dilerler. Bir ilim sahibinin, bir ibadet eden üzerine üstünlüğü, Ay’ın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, ne bir altın ve ne de bir gümüş miras bırakmamışlardır. Ancak ilmi miras bırakmışlardır. İşte o mirasa konan, sonsuz bir haz ve nasip almış demektir.”[172]

Bu sebeple bilgi sahiplerine saygı göstermek, İslami terbiyenin gereğidir. İslam dünyasında âlimler daima saygı görmüşler ve anıldıklarında, Allah onlara rahmet etsin anlamında, “Rahmetullahi aleyh” veya “rahimehullah” demek, onlara has bir saygı ifadesi olmuştur.

Peygamberimizin bütün arkadaşlarını, din âlimlerini hayırla, saygıyla anmak, hepsine karşı sevgi duymak, hiçbiri hakkında kötü söylememek, saygısızlık yapmamak, dinimizin öğrettiği edeptir, terbiyedir. Bunların kendi aralarında meydana gelen çekişme ve tartışmaları ileri sürerek haklarında saygı ve edebe aykırı sözler söylemek doğru değildir. Olgun bir Mümine yakışmaz.

6. Mâbetler

Cami ve mescitler, Allah’a ibadet edilen kutsal mekânlardır. Bunların başında Kâbe’yi çevreleyen “Mescid-i Haram” ile içinde Peygamberimizin kabrinin bulunduğu “Mescid-i Nebi” ve Kudüs’teki “Mescid-i Aksa” gelir. Cami ve mescitler, hürmet edilmesi gereken yerlerdir. Buralara saygıyla girilir. İçlerinde cami adabına yakışmayan davranışlardan sakınılır. Camilerde uyumak ve yemek mekruhtur. Ayrıca camilerde toplanıp dünya işleriyle ilgili konuşmak da mekruhtur. Çünkü camiler bu iş için yapılmamıştır.

IX. ORUÇ

İslam’ın beş esasından biri de Ramazan ayında oruç tutmaktır. Oruç, niyet ederek tan yerinin ağarmaya başlamasından (yani imsak vaktinden) itibaren güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve cinsi ilişkiden uzak durmak suretiyle yerine getirilen bir ibadettir.

Oruç, bizi dünyada kötülüklerden sakındıran, ahirette cehennem ateşinden

koruyan ve günahlarımızın bağışlanmasına vesile olan önemli bir ibadettir.

Peygamberimiz şu müjdeyi veriyor:

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“Kim inanarak ve mükâfatını Allah’tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.”[173]

A) Orucun Faydaları

Biz orucu herhangi bir menfaat düşüncesi ile değil, yalnız Allah’ın emrini yerine getirmek ve onun rızasını kazanmak için tutarız. Oruç, bu niyetle tutulduğu takdirde makbul olur.

Ancak, Allah’ın her emrinde olduğu gibi oruç ibadetinde de birçok hikmetler, bizim için maddi ve manevi pek çok faydalar vardır. Biz orucu Allah rızası için tutmakla beraber, bize sağladığı faydaları da bilmek ve değerlendirmek durumundayız.

1. Oruç, Ahlakımızı Güzelleştirir

Oruç, belirli bir süre sadece aç kalma olayı değildir. Oruç, köklü bir irade terbiyesi, insanı kötü alışkanlıklardan temizleyen, iyi huylar kazandıran bir ahlak eğitimidir.

Peygamberimiz (sas.) şöyle buyuruyor:

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Her kim yalan söylemeyi ve yalanla iş görmeyi bırakmazsa, Allah onun yemesini, içmesini bırakmasına değer vermez.”[174]

Bu hadis-i şerifte orucun yüksek hedefi açıkça gösterilmiş, bu ibadetin sadece aç ve susuz kalmaktan ibaret olmadığı, esas gayenin insanı olgunlaştırmak, ahlak ve fazilet sahibi olarak yetiştirmek olduğu bildirilmiştir.

2. Oruç, Kötülüklerden Korur

Kur’an-ı Kerim’de orucun farz oluşunu bildiren ayette Yüce Allah,

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de oruç farz kılındı, ta ki korunasınız.”[175] buyurarak orucun hikmetine dikkatimizi çekmiştir.

Allah Teala, her derde deva verdiği gibi, her kötülüğe karşı da bize bir korunma vasıtası vermiştir ki oruç ibadeti bunlardan biridir.

Nitekim sevgili Peygamberimiz orucun bu koruyucu özelliğini güzel bir benzetme ile şöyle açıklamıştır: "Oruç bir kalkandır."[176] Bilindiği gibi kalkan, eskiden savaşlarda insanı düşmanın kılıcından koruyan bir vasıta idi. İşte oruç, Müslümanı dünyada günah işlemekten, ahirette cehennem ateşinden koruyan bir vasıtadır.

Dünyada her kötülüğün başı, Allah'ı unutmak ve sorumluluk duygusunu kaybetmektir. Oruç ise bize daima Allah'ı hatırlatır, sorumluluk duygusunu geliştirir. Bir ay boyunca devam eden bu manevi eğitimin olumlu tesiri ile insan, davranışlarını kontrol altına alarak her türlü kötülükten uzaklaşır.

3. Oruç, Merhamet Duygularını Geliştirir

Hayatında açlık nedir bilmeyen varlıklı bir insan, yoksulların çektiği açlık ve sıkıntıyı gereği gibi anlayabilir mi? Onların çektiği ıztırabı yüreğinde duyabilir mi? Elbette ki gereği gibi duyamaz. Fakat bu insan, oruç tutarsa, açlığın ne olduğunu bizzat tatmış olur.

Böylece, yokluk içinde kıvranan fakirlerin sıkıntılarını içinde duyarak, şefkat ve merhamet duyguları gelişir. Bunun sonucu olarak da fakirlere yardım elini uzatarak sıkıntılarını giderir, toplumun huzur ve mutluluğuna katkıda bulunur.

İşte orucun bize verdiği sosyal adalet dersi...

Bizim için en güzel örnek olan sevgili Peygamberimiz, insanların en cömerdi idi. O, açları doyurur, kendisi aç kalırdı. Ramazan ayında cömertliği doruk noktasına ulaşır, elinde ne varsa yoksullara dağıtırdı.

Peygamberimizin eşi Hz. Âişe diyor ki: "Allah'ın Resulü üç gün peş peşe karnını doyurmamıştır. İsteseydi doyururdu. Lâkin yoksulları doyurup, kendisi aç kalmayı tercih ederdi."

Hz. Âişe, Peygamberimizin vefatından sonra ne zaman bir yemek yese ağlamaya başlardı. Bir defasında niçin ağladığı kendisine sorulunca şu cevabı vermiştir: "Hz. Muhammed (sas.) sağlığında doyasıya bir günde iki defa yemek yiyemedi. Onu hatırladığım için ağlıyorum."[177]

Hz. Ömer'in halifeliği zamanında dokuz ay süren bir kıtlık olmuştu. Ömer, "İhtiyaç sahipleri bize gelsin" diye halka duyuru yapmış, kendisi de Müslümanlar bolluğa kavuşuncaya kadar ekmekle beraber zeytinyağından başka katık yemeyeceğine yemin etmişti.

Halkın sıkıntılarını yüreğinde hisseden ve onlardan farksız olarak yaşayan bu büyük insan, elbisesi yıkandığı ve başka elbisesi olmadığı için bir gün cumaya geç gitmiş ve bu yüzden cemaatten özür dilemiştir.[178]

Vaktiyle Mısır'da yıllarca süren bir kıtlık olmuştu. O sırada devletin hazinesi

Yusuf'un (as.) elinde idi. Halk açtı. Hz. Yusuf da bütün imkânlara sahip olduğu hâlde karnını doyurmuyordu.

Neden böyle yaptığı kendisine sorulunca, içinde yaşadığı toplumun acılarını yüreğinde duyan bir sorumluluk anlayışı ile şu cevabı vermiştir:

"Eğer ben tok olursam, açların hâlini anlayamam, yoksulları gereği gibi düşünemem."[179]

Oruçla toplumda kalpten kalbe yol açılır. Birinden şefkat ve merhamet, diğerinden sevgi ve saygı.

4. Oruç, Sağlığı Korur

Sevgili Peygamberimiz, orucun sağlığımız yönünden önemini şöyle belirtiyor: "Oruç tutunuz, sıhhat bulursunuz."[180]

İnsanlığın büyük mürşidinin söylediği bu söz, tıbben de kanıtlanmıştır. Konu ile ilgili olarak iki yabancı bilim adamının tespitleri şöyle:

1940 Nobel Tıp Ödülünü kazanan ünlü bilim adamı Dr. Alexis Carrel *L'Hamme, Cet İnconnu* adlı eserinde, oruç sırasında organizmalarda depo edilmiş besin maddelerinin harcandığını sonradan bunların yerine yenilerinin geldiğini, böylece bütün vücutta bir yenilenme olduğunu anlatır, orucun sağlık bakımından çok faydalı olduğunu" söyler.[181]

Fransız profesörü Pierre Moulin (Pier Mulen) de şunları söylüyor:

"İslam dünyasının en yararlı kurumlarından biri oruçtur. Oruç, bedenin hem fiziksel, hem ruhsal dinlenişidir. Dokuları temizler, birikmiş toksinleri, zehirleri atar. Müslümanlar böylece her yıl bir ay bedenlerini dinlendirirler... Hıristiyan dininde orucun bulunmaması büyük bir kayıptır.

Aslında insanların her hafta bir gün oruç tutmaları, başka bir deyimle diyet etmeleri ve sadece meyve suyu içmelerinde büyük yarar var.

Böylece vücut, doku ve organlardaki zehirleri atar, beden dinçleşir."[182]

5. Oruç, Nimetlerin Kıymetini Öğretir

İnsan, elinde olan nimetlerin kıymetini ancak bunlar elinden çıktıktan sonra anlar. Fakat iş işten geçtiği için bunun bir yararı olmaz. Oruç tutmakla bir süre nimetlerden uzak kalan insanın gözünde bu nimetlerin değeri daha iyi anlaşılır.

Bu anlayış insana, onları daha iyi korumasını ve nimetleri kendisine veren Allah'a daha çok şükretmesini öğretir. Nimetlere şükür ise onların çoğalmasına vesile olur.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ

"Andolsun, şükrederseniz elbette (nimetimi) artırırım."[183]

6. Oruç, İnsana Sabırlı Olmayı Öğretir

Oruç tutmakla belirli bir zaman kendini yememeye, içmemeye alıştıran insan, hayatta karşısına çıkabilecek güçlüklere kolaylıkla sabreder, acılara ve sıkıntılara dayanmasını, zorlukları yenmesini bilir.

B) Oruçludan Beklenen

Oruç, sadece yemeyi içmeyi bırakmak değil, aynı zamanda kötülüklerden de uzaklaşmaktır.

Midemiz, yiyecek ve içeceklerden uzak kaldığı gibi, dilimiz yalandan, ellerimiz haram işlerden, gözlerimiz harama bakmaktan, kulaklarımız yalan ve dedikodu dinlemekten, ayaklarımız kötü işler peşinde koşmaktan uzaklaşarak oruçtan nasibini almalıdır.

Oruçludan beklenen budur.

Oruç tutan bir Müslüman çeşitli yemeklerle donatılmış sofranın başında helal olan nimetlere elini sürmez, sabırla iftar vaktini bekler.

Allah'ın emri karşısındaki bu teslimiyet ulvi bir manzaradır. Orucun Müslümana kazandırdığı bu irade terbiyesi, insanı nefsani arzuların esaretinden kurtarıp adeta melekleştiren gerçek bir eğitimdir.

Şimdi insafla düşünelim:

Helal olan şeylere bile elini sürmeyen bu oruçlu, nasıl olur da harama el uzatabilir. Vücudunun ihtiyacı olan faydalı yiyecek ve içecekleri istediği zaman bırakabilen bir Mümin, nasıl olur da zararlı içkileri kullanmaktan vazgeçmez.

Oruç bize, belirli bir süre helal olan şeylerden uzaklaşmakla haramlardan sakınmayı öğretir.

C) Orucun Mükâfatı

Lütfu ve ihsanı sonsuz olan yüce Allah, kullarının ibadetlerine, yaptıkları iyiliklere bire ondan yedi yüz katına kadar mükâfat vereceğini bildirdiği hâlde, bir kudsi hadiste, "Oruç benim içindir, onun mükâfatını ben veririm."[184] buyurarak oruca ayrı bir önem vermiş, dolayısıyla mükâfatının çok daha fazla olacağına işaret etmiştir.

Oruç büyük bir sabır ve fedakârlık sonucu yerine getirilen bir ibadet olduğu için, karşılığı da ona göre kat kat fazlasıyla verilecektir. Hatta oruçlular kendileri için özel olarak ayrılan, "Reyyan" kapısından cennete girecekleri Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.[185]

Oruçlu, Allah'ına kavuşup mutluluğun zirvesine çıktığı gün en büyük sevinci tadacaktır.

D) Oruç Kimlere Farzdır?

Bir kimseye orucun farz olması için kendisinde üç şartın bulunması gerekir. Bunlar:

1. Müslüman olmak, 2. Akıllı olmak, 3. Ergenlik çağına gelmiş bulunmak.

Bu şartlar kendisinde bulunduğu hâlde, oruç tutamayacak derecede hasta olanlar ile yolcu olanlar, oruç tutmayabilirler. Hastalar iyileşince, yolcular da memleketlerine dönünce tutamadıkları günlerin orucunu kaza ederler.

Ergenlik çağına gelmeyen çocuklara oruç tutmak farz değildir. Ancak bünyelerine zarar vermeyecek şekilde çocukları da yavaş yavaş oruç tutmaya alıştırmak uygun olur.

Lohusa olan kadınlarla âdet gören kadınlar bu hâllerinin devam ettiği günlerde oruç tutamaz, namaz kılamazlar. Bu sebeple Ramazan ayında tutamadıkları oruçları Ramazan'dan sonra uygun bir zamanda kaza ederler, yani gününe gün tutarlar. Kılamadıkları namazları ise kaza etmezler.

E) Ramazan Orucu Kaç Gündür?

Ramazan ayı bazı yıllarda 29, bazı yıllarda da 30 gün olmaktadır. Ramazan ayı 29 gün olduğu zaman oruç yine tamdır. Çünkü farz olan, Ramazan ayının tamamını oruçlu geçirmektir.

Bu sebeple, Ramazan ayının 29 gün olduğu yıllarda tutulan orucun eksik olması söz konusu değildir.

Nitekim Peygamber Efendimiz dokuz Ramazan orucu tutmuştur. Bunlardan dördü 29 gün, beşi de 30 gün olmuştur.

Ramazan ayı girmeden önce, onu karşılamak maksadıyla bir veya iki gün oruç tutmak doğru değildir. Böyle bir oruç, farz olan Ramazan orucuna ilave görüntüsü taşıdığından mekruh görülmüştür.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لاَ يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلاَّ أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْ ذَلِكَ الصَّوْمَ

"Sizden biriniz Ramazan'ı, bir gün veya iki gün oruçla karşılamasın! Ancak mutadı olan bir orucu tutuyorsa onu tutsun."[186]

Ayın ve haftanın belirli günlerini oruç tutmayı alışkanlık hâline getiren kimsenin oruç tuttuğu günler Ramazan öncesindeki iki güne rastlarsa bu oruçları tutmak mekruh olmadığı gibi, Ramazan'dan önce iki günden fazla oruç tutmak da mekruh değildir.

F) Ramazan Ayının Başlangıcının ve Sonunun Tesbit Edilmesi

Farz olan orucun vakti Ramazan ayıdır. Bu sebeple Ramazan ayının başlangıcı ile bayram gününün doğru olarak belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ramazan ayı ile bayramları, hilali gözleyerek tespit etmek esas olmakla birlikte bunlar, astronomi ilminden yararlanılarak hesapla da tespit edilebilir. Maksat, Ramazan ve bayramların doğru olarak belirlenmesidir.

Nitekim namaz vakitleri de Kitap ve Sünnette güneşin hareketi ile (daha doğrusu dünyanın güneş etrafında dönmesi ile) meydana gelen ışık ve gölge durumlarına bağlanmışken bugün, bunlar dikkate alınarak namaz vakitleri hesapla belirlenerek takvimlerde gösterilmektedir.

Günümüzde yapılan bütün gözlemler de astronomik hesapların doğruluğunu kanıtlamaktadır.

1978 yılında 19 İslam ülkesinden 40 Din ve Astronomi bilgininin katılmasıyla İstanbul’da toplanan “Rü’yet-i Hilal” konferansında, Kameri ay başlarının tespitinde, hilalin rü’yeti (ister çıplak gözle, isterse modern ilmin rasat metotlarıyla olsun hilalin görülmesi) esas olmakla beraber, astronomların hesapla tespit ettikleri ay başlarına dinen itibar edileceği kararına varılmıştır.

Konu hakkında yeterli bilgi edinmek isteyenlerin yararlanması için, sözü edilen konferansa Diyanet İşleri Başkanlığı’nca sunulan ilmî tebliğin bazı bölümlerini özetleyerek buraya alıyoruz:

"İslami hükümlere göre namaz vakitlerinin belirlenmesinde Güneşin hareketlerinin (daha doğrusu, Dünya'nın kendi ekseni etrafındaki günlük hareketi ile Güneş etrafındaki yıllık hareketlerinin), oruç, hac, zekât, fıtır sadakası, kurban, bayram gibi ibadetlerin zamanlarının tespitinde ise Ay'ın aylık ve yıllık hareketlerinin esas alınması gerekmektedir. Söz konusu ibadetlerin zamanlarının isabetle tayin edilebilmesi ise, Kameri ay başlarının, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilk günlerinin doğru olarak tespitine bağlıdır. Fıkhi eserlerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, İslam müctehid ve fakihlerinin büyük çoğunluğu, Resulullah (sas.) Efendimizin, "Ramazan hilalini görünce, oruca başlayın, Şevval hilalini görünce bayram yapın. Hava kapalı olur da, hilal görülemezse (Şaban ve Ramazan aylarını) 30 güne tamamlayın"[187] hadis-i şerifi ile istidlal etmişler, Kameri ay başlarının tespitinin, bu aylara ait ilk hilallerinin görülmesi, bu mümkün olmadığı takdirde, ayın 30 güne tamamlanması ile olacağını, bu konuda hesapla ve müneccimlerin sözleriyle amel etmenin dinen caiz olmayacağını savunmuşlardır.

Buna karşılık, sayıca az olmakla birlikte Kameri aybaşlarının (Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilallerinin) hesapla da tayininin mümkün, caiz ve hatta zaruri olduğunu ifade eden muhakkik fakihler de her asırda bulunmuştur.

Kameri ay başlarının tayininde, mutlaka Rü'yet'in esas olduğunu, hesapla amel etmenin caiz olmadığını savunan fakihlerin belli başlı delilleri şunlardır:

1. Hadis-i Şerifte, "Hilali görmedikçe oruca başlamayın. Hilali görmeden orucu bırakıp bayram yapmayın. Hava kapalı olur da, hilali göremezseniz, ayı 30 gün takdir edin."[188] buyrulmuş, hesaptan ve müneccimlerin verecekleri bilgiden söz edilmemiştir. Aksine hilalin görülmesi, görülemediği takdirde ayın 30 güne tamamlanması emredilmiştir. Hesapla amel edilmesi caiz olsaydı, Hz. Peygamber (sas.) 30'a tamamlamayı emretmez, "Hesap bilenlere başvurunuz" buyururdu.

2. Peygamberimiz (sas.) müneccimlere inanmayı ve ilm-i nücum ile meşguliyeti yasaklamış, "Kim bir kâhine veya müneccime gider de (ondan gaibe ait haber sorarsa) Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."[189] buyurmuştur.

3. İlm-i nücum hayal ve tahminden ibarettir. Ne kesin bilgi, ne de zzan-ı galib zan ifade eder. Bu sebepledir ki kameri ay başlarının tayininde bu ilme itimat edilemez.

4. Dinî vazifelerin vakitlerini hesapla tayin etmek, hesap bilenlerin azlığı sebebiyle, dinî hükümlerin ifasını zorlaştırır. Din kolaylıktır. Bu sebeple ibadet zamanlarının tayini, âlimin de, cahilin de kolaylıkla tatbik edebileceği basit esaslara bağlanmıştır.

Kameri ay başlarının, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilallerinin Rü'yetten başka astronomik hesaplarla da tayin edilebileceği görüşünü benimseyen âlimler, hesabı kabul etmeyenlerin ileri sürdükleri itirazlara şöyle cevap veriyorlar:

1. “Ramazan hilalini görünce oruca başlayın. Şevval hilalini görünce orucu bırakın. Hava kapalı olursa, ayı 30 güne tamamlayın” anlamındaki hadis-i şerifler, kameri aylara ait hilallerin hesapla tayin edilmesini yasaklamamakta, Müslümanların oruç, hac, kurban, fıtır sadakası, bayram gibi ibadetlerini ifa için, Ay’ın hareketlerine ait ince hesapları öğrenmekle mükellef kılınmadıklarını, bu iş için avamın da, havasın da bilip tatbik edebileceği Rü’yet yolunun kullanılabileceğini göstermektedir.

2. Hadis-i şerifte yasaklanan ilm-i nücum, günümüzün müsbet ve modern astronomi ilmi değildir. Bugünün müsbet ilmi olan astronomiyi, İslam’ın yasaklamış olması muhaldir. Burada işaret edilen ve yasaklanan şey, yıldızların hareketlerinden geleceğe ait haber ve hükümler çıkarmağa ve birtakım hurafi bilgiler elde etmeğe çalışılmasıdır. Nitekim âlimler, bu ve benzeri hadis-i şeriflerde geçen “Müneccim” terimini, “yıldızların doğup batmasından geleceğe ait haber veren kimse, “Kâhin” terimini ise “Bir şeyi vukuundan önce haber veren veya gayb hakkında hüküm veren kimse” diye tarif etmişlerdir.[190]

3. Mütekaddim fakihlerin zan ve tahminden ibaret sayarak, zann-ı galib bile ifade etmeyeceğini söyledikleri hesap ve ilm-i nücum, günümüzün hesabı ve astronomisi değil, belki bu ilme ait ilk ve çok sınırlı bilgilerdir. Günümüzde astronomi ilminin elde ettiği sonuçlar ve hesaplar kesindir.

4. Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait hilallerin hesapla tayin ve tespiti için bütün Müslümanların astronomi ve ince hesapları öğrenmeleri gerekmez. Nitekim herkes hilal aramakla da sorumlu tutulmamış, toplum içinden birkaç kişinin, hatta bir iki kişinin hilali arayıp görmesi ile diğerlerinden sorumluluk kalkmıştır. Özellikle günümüzde hesap, artık rü’yetten daha kolay, toplumlar için çok daha pratik hâle gelmiştir. Bu itibarla, hesapla hilalin tayini, Müslümanlar üzerine külfet ve meşakkat değil, bilakis kolaylıktır.

Bilindiği üzere Cenab-ı Hak, bütün kâinatı bir düzen içinde yaratmıştır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

“Güneşi ışıklı ve Ay’ı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay’a konak yerleri düzenleyen O’dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır. Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor”[191] buyrulmaktadır.

Bir başka ayet-i celilede ise,

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ

“Güneş ve Ay (belli ve sabit) bir hesaba göre hareket ederler.”[192] buyrulmuştur.

Görüldüğü üzere, bu ayetlerin ilkinde, insanların ay ve yılları hesaplayabilmeleri için kameri menziller tayin edildiği açıklanmaktadır. Ayrıca ilahi kudret ve azametin anlaşılabilmesi için Güneş ve Ay’ın hareketlerinin

öğrenilmesi, gök bilime önem verilmesi teşvik edilmiştir.

İkinci ayet-i celilede ise Güneş ve Ay'ın gelişigüzel değil, sabit bir düzen ve hesap uyarınca hareket etmekte oldukları beyan buyrulmuştur.

Ayet-i kerimelerdeki bu açıklık karşısında, Güneş'in ve Ay'ın hareketlerini salisesine kadar tespit edebilen günümüz astronomisine karşı menfi tavır almak, istiğna göstermek ve dinî günlerin tayininde bu unsurdan yararlanmayarak, yalnız Rü'yet üzerinde ısrar etmek, kanaatimizce Kur'an'ın ve Sünnet'in ruhuna aykırı davranmaktır.

Resulullah (sas.) Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde, "Biz ümmi bir milletiz. Ne yazı biliriz, ne de hesap yapmayı. Bize gerekli olan, ayın bazen 29, bazen de 30 gün olduğunu bilmekten ibarettir."[193] buyurmuştur.

Bu hadis-i şerifle yukarıda geçen "Ramazan hilalini görünce, oruca başlayın, Şevval hilalini görünce iftar edin. Hava ve atmosfer şartları dolayısıyla hilal görülmediğinde ayı 30 güne tamamlayın" anlamındaki hadis-i şerif birlikte incelenecek olursa, Resulullah'ın (sas.) kameri ayların başlangıçlarını tayinde Rü'yet'i esas almasındaki sebebin, o günkü toplumda yazının ve Ay'ın hareketleri ile ilgili hesapların bilinmemesi olduğu görülür.

O günkü toplumun içinde bulunduğu şartlara ve imkânlara uygun olarak gösterilen bilgi yolu üzerinde bu gün de ısrar göstermek ve İslam'ın her vesile ile teşvik ettiği müsbet bilimin sonuçları karşısında müstağni davranmak, doğru olmasa gerektir.

Kameri ay başlarının tespitinde, fakihlerin "Hilali gördüğünüzde oruca başlayın..." ve benzeri hadis-i şeriflere istinaden rü'yet'i esas almaları, o devirlerde yapılabilen astronomik hesapların ay başlarını tespitte yeterli olmadığındandır. Bu illet Hz. Peygamber'in (sas.) —daha önce zikrettiğimiz— "Biz ümmi bir milletiz. Ne yazı biliriz, ne de hesap yapmayı..." mealindeki hadis-i şerifinde açıkça görülmektedir. Ay başlarının tayininde hilal gözleme yolunun seçilmiş olması, hesapla bunu yapmanın —o gün için— mümkün olmadığındandır. Özellikle günümüzde ise artık Ay'ın bütün hareketleri, en ince teferruatına kadar hesaplanabilmekte, gerek kavuşum (ictima), gerekse yeryüzünden hilal hâlinde ilk defa görülebileceği yer ve zaman kesinlikle bilinebilmektedir.

Esasen —daha önce de işaret edildiği üzere— tabii ve müsbet ilimlerin İslam dünyasında gelişmeğe başladığı Tabiun devrinden itibaren her asırda —sayıca az da olsalar— bir kısım muhakkik fakihler, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilallerinin tespitlerinde hesapla amelin caiz olduğu ictihadında bulunmuşlardır. Nitekim, Aynî'nin[194] naklettiğine göre Tabiun'un büyüklerinden bazı kimseler, hesap yolu ile kamerin menzillerinin tespitine itibar edilebileceğini kabul etmişlerdir. İbn Süreyc'in rivayetine göre, Mutarrıf b. Abdillah b. Şıhhîr ile İbn Kuteybe bunlardandır.[195] Bu zatlar, yukarıda çeşitli vesilelerle zikredilen hadis-i şerifteki

“hava kapalı olursa, takdir yoluna başvurun” cümlesini, cumhurun anladığı “sayıyı 30 güne tamamlayarak takdir edin” şeklinde değil, “ayın menzillerini hesapla tayin ve takdir edin” diye tefsir ve izah etmişlerdir.

Ahmed ibn Hanbel ise bu sözü “hava kapalı olduğu zaman, hilali bulutların altında varmış gibi kabul edin” şeklinde anlamıştır. O’nun ictihadına göre, Şaban’ın 29’uncu günü havanın kapalılığı sebebiyle hilal görülmezse, ertesi günü Ramazan’ın 1.günü itibar edilerek oruca başlanması gerekir. Abdullah b. Ömer’in görüşü de budur.

Hadis-i şerifteki “onu takdir ediniz” tabirinin, “hesapla tayin ve takdir ediniz” şeklinde anlaşılması, özellikle yılın çoğu günlerinde havanın kapalı olduğu, güneşin bile ayda ancak birkaç gün görülebildiği coğrafi bölgeler için de, uygulamada kolaylık sağlayıcı niteliktedir. Aksi hâlde, bu bölgelerde Ramazan hilalini görmek çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, Şaban hilali için de aynı durum söz konusu olduğundan, önceki ayı 30 güne tamamlamak da genellikle mümkün olmayacaktır.

İbn Süreyc’in nakline göre, İmam Şâfi’î de ayın hilal durumunun astronomik hesaplarla tayin edilebileceği kanaatını benimseyen kimselerin, hesapla amel etmelerinin caiz olduğunu söylemiştir.[196]

Hicri Yedinci asrın ictihad derecesine ulaşmış fakihlerinden Takıyyûddin b. Dakıkî’l-Îd ise şu görüşleri ileri sürmüştür:

“Ay’ın kavuşum zamanını hesapla tespitine göre Ramazan orucuna başlanamaz. Çünkü Ay’ın hilal hâlinde yeryüzünden görülebilmesi kavuşum zamanından 1-2 gün daha sonra vaki olur. Şeriat, Ay’ın kavuşum (ictima) anını değil, hilal hâlini ay başına esas almıştır. Fakat bulut, toz, sis vs. gibi görüşe mani bir sebeple görülemeyen hilalin ufuktaki varlığı hesapla tayin edilebilirse, şer’î sebep meydana geldiği için, yeni ayın başlaması gerçekleşmiş olur. Çünkü yeni ayın başlamasında şart olan, hilalin bizzat görülmesi değil, Ay’ın hilal hâlinde ufukta mevcut olmasıdır. Görülmüş olsa da, olmasa da ilk hilal hâli ile dinen yeni ay başlamıştır. Bu durum, kesinlikle bilindiğinde, bu bilgi ile amel vacib olur.”[197]

Konu ile ilgili hadis-i şerifler gereğince, dinen Ramazan ayının başlaması, bu aya ait ilk hilalin, güneşin batmasından sonra yeryüzünden görülebilecek bir hâlde, ufukta mevcut olmasıdır.

8’inci hicri asırda yaşayan Şafii fakihlerinden es-Sübkî de hesap ile amel etmeği benimseyen ve bu konuda uğradığı tenkidlere rağmen görüşünü ısrarla savunan âlimlerden biridir. Bu konuda kaleme aldığı müstakil risalesinde[198] Sübkî: “Ay’ın otuzuncu gecesinde Hilalin görüldüğüne şahadet edenlere karşı, astronomi ve hesap uzmanları, “hesaba göre bu gece hilalin görülmesi mümkün değildir” deseler, astronomi ve hesap uzmanlarının sözü ile amel edilip, şahitlerin şahadeti reddedilir. Çünkü riyazi hesap katidir. Şehadet ise zannidir.” demektedir.[199]

Hesapla amel etmeyi gerekli kılan sebeplerden biri de, yeryüzünde kutup bölgelerine yaklaşıldıkça, güneşin ardarda iki doğuşu veya batışı arasındaki sürenin 6 aya kadar uzamış olmasıdır. Bu bölgelerde bugün insanlar yaşamakta ve bunlar arasında Müslümanlar da bulunmaktadır. Bu bölgelerdeki Müslümanların, guruptan sonra rü'yetle oruç tutmaları mümkün olmadığına ve "bu Müslümanlara oruç farz değildir" de denilemeyeceğine göre, Ramazan ayını ve hatta oruç saatlerini hesapla takdir etmek zarureti vardır.

Çünkü oruç, gerçekte hilalin rü'yeti sebebiyle değil, Allah'ın emri olduğu için farzdır. Hilalin görülmesi, oruç tutulması farz olan Ramazan ayının başladığına alamettir. Bir ibadetin vakti için alamet olarak tayin edilen şeyin bulunmaması ile bu ibadet ortadan kalkmaz. Bu alametin bulunmayışı sebebiyle, vakit de ortadan kalkmış olmaz. O hâlde bu vakit başka bir alametle tayin edilir. Nitekim akşam vaktinin girdiğini, güneşin batması ile ikindi vaktinin girdiğini bir şeyin gölgesinin bir veya iki katı uzaması ile yatsı vaktinin girdiğini, şafağın kaybolması ile anladığımız gibi, saatle de tayin ve tespit edebiliriz. Havanın kapalı olması dolayısıyla, gölge, fecr, şafak veya gurubun görülememiş olması, nasıl bu namazlara ait vakitleri ortadan kaldırmazsa, hilalin görülmemiş olması sebebiyle de Ramazan'ın başlamaması gerekmez. Hilal görülmediğinde hesap rü'yetin yerini tutar.

Aslında rü'yeti savunan âlimleri, kendi asırlarının sınırları içinde haklı görmek mümkündür. Çünkü onların güvenemedikleri hesap, günümüzün bilgisayarlarla yapılan hesabı ve yine onların bel bağlayamadıkları ilm-i nücum ayın hareketlerini, salisesine kadar bilebilen, günümüzün astronomisi değildir. Anlaşılması güç olan, hesaba karşı çıkan bu eski âlimlerin tutumu değil, günümüzde hesaptan istiğna gösterip dinî günlerin tayin ve tespitinde, rü'yetten başka metot kabul etmeyen kişilerin tutumudur.

Bilindiği üzere hilal, ayın ilk ve son günlerinde, yeryüzünden ince bir kavs hâlindeki görüntüsüne denir. Kavuşum (ictima) zamanında Ay, dünyanın hiçbir yerinden görülemediğinden kavuşum durumundaki Ay'a hilal denilemeyecektir. Gerek ayet-i celilede, gerekse hadis-i şerifte ayın başlangıcını tayin için hilalden ve rü'yetten söz edildiğine göre, ayın kavuşum (ictima) hâlinin, aybaşlarına mebde' olarak alınması söz konusu olamayacaktır. Ay'ın kavuşum hâlinin, aybaşlarına mebde' kabul edilmesi, kanaatimizce ayet-i celile ve hadis-i şeriflerin sarahatine aykırı düşmektedir.

Kameri aybaşlarının hesapla tespitinde, hilalin yeryüzünden görülme ölçüsüne uyulması hâlinde, gözlem yaparak hilal arayanların elde edecekleri sonuçlarla, hesabın ortaya koyduğu sonuçlar arasında tam bir uygunluk da meydana gelecektir. Böylece, hesabı kabul etmeyenlerle, hesap taraftarları arasındaki ayrılık da, uygulama açısından son bulmuş olacaktır.

Hesapların kavuşum anı ölçüsüne dayandırılması hâlinde ise dinî günlerin tayin ve ilanı, genellikle bir gün önce olacak, rü'yet üzerinde ısrar edenlerin

“hilal görülmeden oruca başlandı veya iftar edildi” şeklindeki iddiaları, toplumları huzursuz etmeğe devam edecektir.

O hâlde, şer’an ayın başlaması, Kamerin hilal hâlinde yeryüzünden görülebilecek duruma gelmesi ile sabit olacaktır.

Burada dikkate alınması gereken husus, dünyanın herhangi bir bölgesinde ayın ilk hilali görüldüğünde, yeryüzünün bütün bölgelerinde vakit ve saatin aynı olmadığıdır. Sözgelimi, 1398 H./1978 M. Yılı Şevval hilali ilk defa 3 Eylül günü (pazarı pazartesiye bağlayan gece) Avustralya’nın güneydoğu deniz bölgesinde, Greenwich saati ile 07.17’de görülmüştür. Bu anda, söz konusu bölgede Güneş batmış durumda iken, mesela daha batıda bulunan Mekke’de gündüz mahalli saat henüz 10.17’yi göstermektedir. Bu duruma göre, 3 Eylül Pazar günü hilalin görüldüğü bölgenin gecesine iştirak eden yerlerde bayram ilan edilmesi mümkün iken, böyle olmayan yer ve ülkelerde (Mesela, Türkiye, Suudi Arabistan, Suriye, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas gibi hemen bütün İslam ülkelerinde) bayram ilanı mümkün değildir. O hâlde meselenin çözümünde uygulanacak hâl tarzı kanaatimizce şöyle olacaktır:

Kavuşum anını takip eden guruptan (güneşin batışı) sonra, hilalin görüldüğü ülkenin gecesine iştirak eden, (yani hilal sabit olduğunda henüz imsak vakti girmemiş olan) diğer bütün ülkelerdeki Müslümanlar, bu sübuta uyacak, o geceyi takip eden günü, yeni ayın ilk günü olarak kabul ve ilan edeceklerdir.

Ancak, nadir hâllerde de olsa, bu ölçünün İslam dünyasını böldüğü durumlar olacaktır. İmsake yetişebilen ve daha çok batıda olan ülkeler, Ramazana ve bayrama girerken, doğuda olup imsake yetişememiş olanlar bir gün gecikmiş olacaklardır.

Günümüzde artık Ay’ın bütün hareket ve menzilleri en ince teferruatına kadar bilinip kolaylıkla hesap edilebildiği ve dinî ölçülere uygun olarak, hilalin ilk görüleceği yer ve zamanın kesinlikle bilinebildiği cihetle, kameri ay başlarının tespit ve ilanında astronomiye itibar edilmelidir. Ancak, dinî bir geleneğin yaşatılması düşüncesinden hareketle de ayrıca yetkili ve sorumlu merciler tarafından, hilalin usûlüne göre gözlenmesi de mümkündür. Hesaplar, hilalin yeryüzünden görülebilme ölçüsüne dayandırıldığı takdirde, —ihtilaf-ı metalı’a itibar etmemek şartı ile— hesap ile bu gözlem arasında bir mübayenet de olmayacaktır.

Kameri ayların başlamasına esas alınacak sınır, kavuşum (ictima) zamanı değil, Ay’ın hilal hâlinde yeryüzünden ilk defa görülebileceği zaman olmalıdır. Çünkü bu konudaki ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerde Rü’yet ve Hilal lafızları kullanılmıştır. Bilindiği üzere ictima hâlinde, Ay’ın yeryüzünün hiçbir yerinden rü’yeti mümkün değildir. Hilal ise Ay’ın yeryüzünden ince bir kavs hâlindeki görüntüsü demektir.

Kameri ay başlarının tespiti için, hilalin yeryüzünün herhangi bir bölgesinden

görülmesi (veya bu durumun hesapla bilinmesi) yeterli görülmeli, bu bölgenin İslam ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmamalıdır. Çünkü artık asrımızda dünyanın her noktasında çok sayıda Müslümanlar vardır. İslam ülkeleri sınırları dışındaki rü'yete itibar edilmediği takdirde, bu bölgelerde yaşayan Müslümanlarla İslam ülkeleri arasında Ramazan ve Bayram birliği sağlanamayacaktır.

İctima anını takip eden guruptan (güneşten batışı) sonra hilalin ilk defa görüldüğü ülkenin gecesine iştirak eden diğer bütün ülkelerde bu rü'yete uyularak, o geceyi takip eden gün, yeni kameri ayın ilk günü sayılmalıdır."

(Başkanlığın tebliği burada bitti.)

G) Oruç Çeşitleri

Beş çeşit oruç vardır:

1. Farz Olan Oruçlar: Ramazan ayında oruç tutmak, Ramazan'da tutulamayan orucu başka günlerde kaza etmek ve keffaret oruçları farzdır.

2. Vacip Olan Oruçlar: Adak oruçları ile bozulan nafile oruçları kaza etmek vacibdir.

3. Sünnet Olan Oruçlar: Muharrem ayının dokuzuncu gününü onuncu günü ile veya onuncu gününü on birinci günü ile beraber oruç tutmak sünnettir.

4. Müstehab Olan Oruçlar: Kameri ayların on üç, on dört ve on beşinci günleri ile haftanın Pazartesi ve Perşembe günleri ve Ramazan'dan sonra Şevval ayında altı gün oruç tutmak müstehabdır.

5. Mekruh Olan Oruçlar:

Mekruh olan oruçlar iki kısımdır:

a) Tenzihen mekruh olan oruçlar: Muharrem ayının sadece onuncu günü ile yalnız Cuma ve yalnız Cumartesi günlerinde oruç tutmak, akşamdan iftar etmeyerek bir günün orucunu ertesi güne birleştirmek mekruh olduğu gibi, kişiyi zayıf düşürmesi ve orucu âdet hâline getireceği için senenin tamamını oruç tutmak da mekruhtur.

b) Tahrimen mekruh olan oruçlar: Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının dört günü oruç tutmak tahrimen mekruhtur.

Bu günler, Allah'ın kullarına birer ziyafet günleridir. Oruç tutarak Allah'ın ziyafetinden kaçmak doğru değildir.

H) Oruca Ne Zaman ve Nasıl Niyet Edilir?

Orucun önemli bir şartı da niyettir. Niyetsiz oruç sahih değildir. Bu sebeple, niyetin ne zaman ve nasıl yapılacağının bilinmesi gerekir.

Niyet zamanı itibariyle oruçlar ikiye ayrılır:

1. Güneşin batışından itibaren gündüz kuşluk vaktine kadar niyet edilebilen oruçlar,

Ramazan ayında tutulan, belirli günlerde tutulması adanan oruçlar ile nafile olarak tutulan oruçlardır.

Bu oruçlara geceleyin imsak vaktinden önce niyet edilebileceği gibi, gündüz kuşluk vaktine kadar da niyet edilebilir, imsakten önce niyet etmek daha faziletlidir.

Gündüz oruca niyetin caiz olması, imsak vaktinden sonra bir şey yemeyip içmemeye ve orucu bozan bir iş yapmamaya bağlıdır. Eğer oruca aykırı bir şey yapılmış ise gündüz niyet caiz olmaz.

2. İmsak vaktinden önce geceleyin niyet edilmesi gereken oruçlar:

Bunlar, Ramazan'da tutulamayıp başka zamanda kaza edilen Ramazan orucu ile her çeşit keffaret oruçları, başlanıp da bozulan nafile oruçların kazası ve mutlak olarak adanan (zamanı belirlenmeyen) oruçlardır.

Bu oruçlar için belirlenen bir vakit olmadığından bunlar için imsakten önce geceleyin niyet etmek lazımdır. Bu oruçlara tan yeri ağardıktan yani imsak vakti geçtikten sonra niyet edilmez.

Ramazan orucuna akşamdan itibaren kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir. Şöyle ki,

Normal olarak oruca sahur yemeğini yedikten sonra niyet edilir. Ancak sahurda uyanamayıp yeme içme zamanının bittiği imsak vaktinden sonra kalkan bir kimse, güneş doğmuş olsa bile, kuşluk vaktine kadar o günün orucuna niyet edebilir. Yeter ki imsak vaktinden sonra orucu bozacak bir şey yapmasın.

Sahura kalkmak istemeyen bir kimse, akşamdan sonra yarının orucuna niyet edebilir, geceleyin kalkıp tekrar niyet etmesi gerekmez.

Oruç tutmak maksadıyla sahura kalkmak niyet sayılır. Sahura kalkmayan ve daha önce oruca niyet etmeyen bir kimse de kuşluk vaktine kadar niyet edebilir. Böyle geç niyet etmiş olanların oruçlarında bir eksiklik yoktur. Kuşluk vaktinden sonra oruca niyet edilmez.

Niyet, esasen kalp ile olur. Yani geceleyin, yarın oruç tutacağını kalbinden geçiren kimse niyet etmiş demektir. Oruç tutmak düşüncesi ile sahur yemeğine kalkan kimsenin bu düşüncesi de niyettir. Oruca kalp ile niyet etmek yeterlidir. Ancak kalp ile yapılan bu niyeti dil ile söylemek daha iyidir. Bu sebeple, oruç tutacak olan kimse, hem içinden niyet etmeli, hem de dil ile:

"Niyet Ettim Ramazan-ı Şerif'in yarınki orucuna" diye söylemelidir. Her günün orucuna ayrı niyet etmek lazımdır.

I) Sahur ve İftarın Fazileti

Sahurda kalkıp yemek müstehabdır. Peygamberimiz, “Sahurda yemek yiyiniz, çünkü sahur yemeğinde bereket vardır”[200] buyurmuştur. Sahur yemeği, oruca dayanma gücü verir. Duaların kabul edildiği vakitlerden biri de sahur zamanıdır. Oruçlu sahura kalktığı zaman, dilekleri için dua etmeli ve Allah’tan günahlarının bağışlanmasını istemelidir.

Oruç ibadetini tamamlayıp iftar vaktine yetişen kimse, bundan büyük bir mutluluk ve sevinç duyar. Tuttuğu orucun mükâfatını almak üzere, kıyamet gününde Allah’ın huzuruna vardığı zaman en büyük sevinci tadacaktır.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor: “Oruçlunun iki sevinci vardır: Biri iftar ettiği vakit, diğeri de Allah’a kavuştuğu zamandır.”[201]

İftar vakti yapılan dualar kabul edilir. Peygamberimiz (sas.), bu konuda şöyle buyurmuştur: “Üç kimsenin duası geri çevrilmez, kabul edilir:

1. Oruçlunun iftar vaktindeki duası,

2. Adaletli hükümdarın duası,

3. Mazlumun duası.”[202]

Ramazan Orucunu Başka Zamanda Tutmayı Mubah Kılan Özürler

Özürsüz olarak Ramazan ayında oruç tutmamak hem günahtır, hem de cezası vardır. Ancak bir kimse aşağıdaki durumlarda Ramazan orucunu tutmayabilir veya başlamış olduğu orucu bozabilir. Ancak sonradan ilk fırsatta tutamadığı oruçları kaza etmesi gerekir.

1. Hastalık: Bir hasta oruç tuttuğu takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkarsa oruç tutmayabilir. Hastalığı iyileşince tutamadığı oruçları kaza eder. Hastaya bakan kimse de böyledir. Ancak bu, hastaya bakmak zorunda olan kimsenin oruç tutması hâlinde zaafa uğrayıp hastaya gerekli bakımı yapamaması sebebiyle hastanın hayatının tehlikeye düşmesi söz konusu olacağı durumlardadır. Böyle bir tehlike yoksa hastaya bakan kişinin gücü yetiyorsa orucunu tutması gerekir, başka zamana ertelemesi doğru olmaz.

2. Yolculuk: Ramazan ayında yaklaşık 90 km. mesafeye yolculuğa çıkan kimse oruç tutmayabilir. Yolculuk hâli bitince tutmadığı günleri kaza eder. Oruç tutmasında bir güçlük yoksa yolcunun oruç tutması daha hayırlıdır.

3. Tehdit edilmek: Orucu bozmak için ölümle veya vücuduna bir zarar verilmekle tehdit edilen kimse orucunu bozabilir. Bozduğu orucu sonra tutar.

4. Gebe ve Emzikli Olmak: Gebe veya emzikli olan bir kadın, oruç tuttuğu takdirde kendisine veya çocuğuna bir zarar geleceğinden korkarsa oruç tutmayabilir. Gebelik ve emziklilik hâli sona erince tutamadığı günleri kaza eder.

5. Şiddetli Açlık ve Susuzluk: Oruçlu bir kimse açlık veya susuzluk sebebiyle aklının bozulmasından veya vücuduna ciddi bir zarar geleceğinden korkarsa, orucunu bozabilir. Sonra uygun bir zamanda tutamadığı oruçları kaza eder.

6. Yaşlılık ve Düşkünlük: Vücudu günden güne düşen ve oruca dayanamayan

iyice ihtiyarlamış olan kimseler oruç tutmayabilir. Bunlar sonradan da orucu kaza edemeyecekleri için tutamadıkları her günün orucunun yerine fidye verirler. İyileşme ümidi olmayan hastalar da böyledir.

İ) Fidye

Oruç tutmaya gücü yetmeyen düşkün ve yaşlı kimseler ile iyileşme ümidi olmayan hastalar, Ramazan ayının her günü için birer fidye verirler. Fidyenin tutarı aynen fitre kadardır. Bu fidyeler Ramazan'ın başlangıcında verilebileceği gibi, Ramazan'ın içinde veya sonunda da verilebilir.

İsterse fidyenin hepsini bir fakire topluca verir, ayrı ayrı fakirlere de verebilir. Bu durumda olan kimseler, fidye vermeye gücü yetmiyorsa Allah'tan bağışlanmalarını isterler. Oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlılar ile iyileşme ümidi olmayan hastalar eğer ileride tutabilecek duruma gelirlerse tutamadıkları oruçları kaza etmeleri gerekir. Önceden verdikleri fidyelerin hükmü kalmaz, bunlar nafile bağış sayılır.

J) Kaza ve Keffaret

Kaza: Bozulan orucun yerine gününe gün oruç tutmaktır.

Keffaret: Bozulan bir gün orucun yerine iki kameri ay veya altmış gün peş peşe oruç tutmak demektir. Ayrıca bozulan orucun da kaza edilmesi gerekir. Keffaret sadece Ramazan ayında tutulan orucun mazeretsiz, bile bile bozulmasının cezasıdır. Diğer oruçların bozulması hâlinde yalnız kaza, yani gününe gün oruç tutmak yeterli olur.

Ramazan orucu öbür aylarda kaza edilirken bilerek bozulsa yine kaza lazım gelir, keffaret icap etmez.

Keffaret orucu, ara verilmeden peş peşe tutulacağı için Ramazan ayına ve oruç tutulması haram olan günlere rastlamaması lazımdır.

Keffaret orucuna kameri aylardan birinin ilk gününde başlanırsa iki ay ara vermeden oruç tutulur. Bu aylardan ikisi de yirmi dokuzar gün olsa bile iki tam ay oruç tutulduğu için keffaret tamamlanmış olur.

Ayın ilk günü değil de diğer günlerde başlanırsa hiç ara vermeden 60 gün oruç tutularak keffaret tamamlanır. Herhangi bir sebeple keffaret orucuna ara verilir veya eksik tutulursa, yeniden başlayıp altmış günü kesintisiz tamamlamak lazımdır. Kadınlar keffaret orucu tutarken araya giren ayhali günlerini tutmazlar, ayhali yani âdet hâlleri bitince ara vermeden temiz günlerinde oruca devam ederek 60 günü tamamlarlar. Kadın, âdet hâli bittiği hâlde temiz olan günlerinde oruç tutmayarak keffaret orucuna ara verirse, keffarete yeniden başlaması gerekir.

Aynı Ramazan'da veya değişik Ramazan aylarında birkaç defa keffareti gerektirecek şekilde orucunu bozan kimseye bunların hepsi için bir keffaret orucu

yeterli olur. Ancak keffareti yerine getirdikten sonra yine kasten orucunu bozarsa bundan dolayı da ayrıca keffaret icap eder.

Yaşlı veya hasta olup keffaret orucu tutmaya gücü yetmeyen kimse, keffaret olarak altmış fakiri sabah ve akşam yedirip doyurur veya yemek parasını fakirin eline verir. Her günlük yiyecek bir fitre miktarıdır. Fitre miktarı bu parayı ayrı ayrı altmış fakire verebileceği gibi, her gün bir fitre miktarı olmak üzere altmış günde bir fakire de verebilir.

Altmış günlük yiyeceği veya fitre miktarı olan değerini bir günde bir fakire verirse sadece bir günlük yerine geçer.

K) Orucu Bozan Şeyler

Ramazan orucunu bozan bazı şeyler hem kaza hem de keffareti, bazı şeyler ise sadece kazayı gerektirir.

a) Orucu Bozup Kaza ve Keffareti Gerektiren Şeyler

1. Mazeretsiz, oruçlu olduğunu bilerek bir şeyi yemek ve içmek.

2. Dışarıdan buğday, arpa, pirinç veya bir susam tanesi kadar bir şeyi alıp yutmak.

3. Oruçlu olduğunu bile bile cinsel ilişkide bulunmak.

Karı kocadan biri ötekine zorla cinsel ilişkide bulunduğu takdirde, zorla ilişkide bulunana kaza ve keffaret, kendisine zorla ilişkide bulunulan kişiye ise kaza lazım gelir.

4. Sigara içmek, öd ağacı veya anber ile tütsülenip dumanını içeri çekmek.

5. Enfiye çekmek.

6. Buğday ve arpa tanesi yutmak.

7. Az miktarda tuz yemek.

8. Kan aldırdıktan veya sadece karısını öptükten sonra orucu bozulduğu kanaatiyle bile bile orucunu bozmak.

Ramazan ayında mazereti olmadığı hâlde oruç tutmayan Müslüman büyük günah işlemiş olur. Allaha tövbe etmesi ve tutmadığı oruçları kaza etmesi gerekir.

b) Keffareti Düşüren Şeyler

Keffareti gerektiren bir şeyi yaparak orucunu bozan kimse, aynı gün oruç tutamayacak derecede hastalanır veya kadın ayhali yahut da lohusa olursa keffaret düşer, yani keffaret orucu tutması gerekmez. Ancak hastalığın kendi isteği dışında olması şarttır. Kendisi kasten hastalığa sebep olursa keffaret düşmediği gibi sefer mesafesinde bir yolculuğa çıkması ile de düşmez.

c) Orucu Bozup, Yalnız Kazayı Gerektiren Şeyler

1. Un, hamur, bir defada çok miktarda tuz ve zeytin çekirdeği gibi yenilmesi ya da yutulması mutat olmayan şeyleri yemek veya yutmak.

2. Taş, toprak, demir, altın ve gümüş gibi şeyleri yutmak.

3. İçi olmayan ceviz ve badem yutmak.

4. Boğazına kaçan kar veya yağmuru kendi isteği olmayarak yutmak.

5. Başkasının zorlaması ile orucu bozmak.

6. Dişleri arasında nohut tanesi kadar kalan yemek kırıntısını yutmak.

7. Abdest esnasında ağzına ve burnuna su alırken kendi elinde olmayarak boğazına su kaçması.

8. Unutarak yiyip içtikten sonra orucunun bozulduğunu zannederek yiyip içmek.

9. Kendi isteği ile ağız dolusu kusmak.

10. Kendi isteği ile içine veya genzine duman çekmek. Kendi isteği ile olmazsa oruç bozulmaz (İçeri çekilen duman sigara dumanı olursa keffaret gerekir.).

11. Güneş batmadığı hâlde, battı zannederek iftar etmek.

12. İmsak vakti geçtiği hâlde daha vakit vardır zannederek yemek ve içmek.

13. Cinsel ilişki dışında kadına dokunmak veya öpmek sonucu boşalmak.

14. Ramazan orucundan başka bir orucu bozmak.

15. Misafir iken oruca başlayıp ikamete niyet ettikten sonra yemek.

16. Mukim iken oruca başlayıp sefer mesafesi yolculuğa niyet ederek bulunduğu yerin sınırlarını geçtikten sonra orucu bozmak.

Bunlardan biri ile orucu bozulan kimsenin akşama kadar yememesi, içmemesi ve cinsel ilişkide bulunmaması vacibdir.

Gündüz iyileşen hasta, yolculuğu sona eren misafir, ayhali veya lohusalıktan temizlenen kadın, ergenlik çağına gelen çocuk ve Müslüman olan gayr-i müslim, Ramazan ayına saygı için günün kalan kısmında oruçlu imiş gibi akşama kadar orucu bozacak şeylerden sakınmaları uygun olur.

Oruca niyetlenen kadın, gündüz ayhali veya lohusa olursa, orucunu bozması lazımdır.

Kadın, henüz ayhali olmadan âdet günümdür diyerek orucunu bozmamalıdır.

Hasta ve yolcu olup oruç tutmayan kimseler açıktan olmamak şartıyla yiyip içebilirler.

L) Orucu Bozmayan Şeyler

1. Oruçlu olduğunu unutarak yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmak.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak yer, içerse orucunu tamamlasın, (sakın) bozmasın. Çünkü onu, Allah yedirmiş, içirmiştir."[203]

Unutarak yiyip içerken oruçlu olduğunu hatırlarsa hemen ağzını boşaltıp yıkar ve oruca devam eder. Oruçlu olduğunu hatırladıktan sonra boğazından aşağıya bir şey geçerse orucu bozulur. Bir kimse unutarak yiyen bir oruçluyu gördüğünde eğer güçlü kuvvetli olup, oruca dayanabilen bir kişi ise oruçlu olduğunu kendisine hatırlatır, zayıf ve güçsüz bir kişi ise hatırlatmaz.

2. Bir suya dalıp kulağına su kaçmak.

3. Kendi isteği olmayarak boğazına toz ve duman girmek.

4. Kendi isteği olmayarak kusmak.

5. Kendiliğinden içeriden gelen kusuntunun yine kendiliğinden içeriye gitmesi.

6. Uyurken ihtilam olmak.

7. Dokunma ve öpme olmadan sadece bakmak veya düşünmek sebebiyle boşalmak.

8. Eşini öpmek.

9. Geceleyin cünüp olan kimsenin sabaha kadar yıkanmayıp gündüz yıkanması.

10. Dişleri arasında sahur yemeğinden kalan ve nohut miktarından az olan kırıntıyı yutmak.

11. Ağzındaki tükürüğü yutmak.

12. Ağzına gelen balgamı yutmak.

13. Kafasından burnuna gelen akıntıyı içine çekip yutmak.

14. Ağzına aldığı mesela, dişine koyduğu ilacın tadını boğazda hissetmek.

15. Gözlerine sürme çekmek.

Bu saydığımız şeylerin hiçbirisi orucu bozmaz.

M) Orucu Bozan ve Bozmayan Muayene ve Tedavi Yöntemleri[204]

1. Astım hastalarının kullandığı sprey

Akciğer hastalarının kullandıkları spreyden, bir kullanımda 1/20 ml. gibi çok az bir miktar ağza sıkılmaktadır. Bunun da önemli bir kısmı ağız ve nefes boruları cidarında emilerek yok olmaktadır. Bundan geriye bir miktarın kalıp tükürük ile mideye ulaştığı konusunda kesin bir bilgi de yoktur. Abdest alırken ağızda kalan su ile kıyaslandığında, bu miktarın çok az olduğu görülmektedir. Hâlbuki oruçlu, abdest alırken ağzına verdiği sudan geri kalan miktarın mideye ulaşması hâlinde orucun bozulmayacağı konusunda hadis[205] ve İslam bilginlerinin İcmaı vardır. Ayrıca, misvaktan bazı kırıntıların ve kimyevi maddelerin mideye ulaşması kaçınılmaz olduğu hâlde, Hz. Peygamber'in oruçlu iken misvak kullandığı, sahih hadis kaynaklarında yer almaktadır.[206] Diğer taraftan, "kesin olarak bilinen,

şüphe ile bozulmaz” kaidesi gereğince, mideye ulaşıp ulaşmadığı konusunda şüphe bulunan bu şeyle oruç bozulmaz.

Bu itibarla astımlı hastaların, sağlığı oruç tutmalarına uygun olup başka bir hastalıkları da yoksa rahat nefes almalarını sağlamak amacıyla ağza püskürtülen oksijenli ilaç orucu bozmaz.

2. Göz damlası

Uzman göz doktorlarından alınan bilgilere göre, göze damlatılan ilaç miktar olarak çok az (1 mililitrenin 1/20’si olan 50 mikrolitre) olup bunun bir kısmı gözün kırpılmasıyla dışarıya atılmakta, bir kısmı gözde, göz ile burun boşluğunu birleştiren kanallarda ve mukozasında mesamat yolu ile emilerek vücuda alınmaktadır. Damlanın yok denilebilecek kadar çok az bir kısmının, sindirim kanalına ulaşma ihtimali bulunmaktadır. Bu bilgiler, yukarıdaki bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde, göz damlası orucu bozmaz.

3. Burun damlası

Tedavi amacıyla burna damlatılan ilacın bir damlası, yaklaşık 0,06 cm3’tür. Bunun bir kısmı da burun çeperleri tarafından emilmekte, çok az bir kısmı mideye ulaşmaktadır. Bu da, mazmazada olduğu gibi ma’fuv kapsamında değerlendirilebilir.

4. Dil altı

Bazı kalp rahatsızlıklarında dil altına konulan ilaç, doğrudan ağız dokusu tarafından emilip kana karışarak kalp krizini önlemektedir. Söz konusu ilaç ağız içinde emilip yok olduğundan mideye bir şey ulaşmamaktadır. Bu itibarla, dil altı kullanmak orucu bozmaz.

5. Endoskopi, kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten ultrason çektirmek

Midedeki hastalığı tespit amacıyla mideyi görüntülemek veya mideden parça almak için yaptırılan endoskopide, ağız yoluyla mideye tıbbi bir cihaz sarkıtılmakta ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonlardaki hastalığı teşhis etmek amacıyla, bağırsak içini görüntülemek veya parça almak için yapılan kolonoskopide, makattan bağırsaklara cihaz gönderilmekte ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonoskopide, hemen daima, endoskopide de genellikle, incelenecek alanın temizliğini sağlamak amacıyla cihaz içinden su verilmektedir.

Endoskopi veya kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten ultrason çektirmek, yeme, içme anlamına gelmemekle birlikte, çoğunlukla cihaz içinden su verildiği için oruç bozulur. Ancak söz konusu işlemlerde cihazların kullanımı sırasında sindirim sistemine su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan bir madde girmemesi durumunda endoskopi, kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten ultrason çektirmek orucu bozmaz.

6. İdrar kanalının görüntülenmesi, kanala ilaç akıtılması

İdrar kanallarına giren cihazlar veya akıtılan ilaçlar orucu bozmaz.

7. Anestezi

Acı ileten sinir yolları üzerinde iletimin değişik seviyelerde engellenmesi anestezi oluşturmaktadır. Lokal, bölgesel ve genel anestezi olmak üzere, üç türlü anestezi vardır. Küçük ameliyatlarda ameliyat bölgesinin yakın çevresine iletimi engelleyen ilaçların verilmesi ile oluşan anesteziye lokal anestezi denir. Vücudun daha geniş bölgeleri, örneğin belden aşağısı veya bir yarısı iletimin omurilik düzeyinde engellenmesi için omuriliğe veya omuriliğe varmadan geniş bir sinir grubunun oluşturduğu bağlantı yerleri üzerine ilaç verilerek oluşturulan anesteziye bölgesel anestezi denir. Hastanın uyutulup ağrının duyulması beyin düzeyinde engellenirse bu tür anesteziye genel anestezi denir.

Anestezi, nefes yolu veya iğne ile vücuda ilaç verilerek oluşturulmaktadır. Nefes yolu veya iğne ile yapılan anestezi, mideye ulaşmadığı gibi, yeme içme anlamı da taşımamaktadır. Ancak bölgesel ve genel anestezide, acil durumlarda ilaç ve sıvı vermek amacıyla damar yolu açılarak, bu açıklık işlem süresince serum vermek suretiyle sağlanmaktadır. Bu itibarla, lokal anestezi, orucun sıhhatine engel değildir. Bölgesel ve genel anestezide serum verildiği için oruç bozulur.

8. Kulak damlası ve kulağın yıkattırılması

Kulak ile boğaz arasında da bir kanal bulunmaktadır. Ancak kulak zarı bu kanalı tıkadığından, su veya ilaç boğaza ulaşmaz. Bu nedenle kulağa damlatılan ilaç veya kulağın yıkattırılması orucu bozmaz.

Kulak zarında delik bulunsa bile, kulağa damlatılan ilaç, kulak içerisinde emileceği için, ilaç ya hiç mideye ulaşmayacak ya da çok azı ulaşacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu miktar oruçta affedilmiştir. Ancak kulak zarının delik olması durumunda, kulak yıkattırılırken suyun mideye ulaşması mümkündür. Bu itibarla, orucu bozacak kadar suyun mideye ulaşması hâlinde oruç bozulur.

9. Fitil kullanmak, lavman yaptırmak

Ağrı kesici, ateş düşürücü olarak veya diğer bazı amaçlarla makattan, mantar ve bazı kadın hastalıklarının tedavisinde ferçten fitil kullanılmaktadır. Lavman, tıbbi operasyon öncesi veya kabızlıkta kalın bağırsakta bulunan dışkının, anüsten içeriye, sıvı verilerek dışarı çıkarılmasıdır.

Sindirim sistemi, ağızla başlayıp anüsle sona eren, sindirim borusu ile sindirim bezlerinden oluşur. Sindirim borusu ise ağızla başlar. Ağzın gerisinde yutak bulunur. Sonra yemek borusu, mide, ince bağırsak, kalın bağırsak, rektum ve anüs gelir. Sindirim ince bağırsaklarda tamamlanmaktadır. Kalın bağırsaklarda ise sadece su, glikoz ve bazı tuzlar emilmektedir. Kadının ferci ile sindirim sistemleri arasında ise bir bağlantı bulunmamaktadır.

Bu itibarla kadınların fercinden kullanılan fitiller, orucu bozmaz. Makattan

kullanılan fitiller ise her ne kadar sindirim sistemine dâhil olmakta ise de, sindirim ince bağırsaklarda tamamlandığı, fitillerde gıda verme özelliği bulunmadığı ve makattan fitil almak yemek ve içmek anlamına gelmediği için, orucu bozmaz.

Lavman yaptırmak konusunda ise iki durum söz konusudur, kalın bağırsaklarda su, glikoz ve bazı tuzlar emildiği için, gıda içeren sıvının bağırsaklara verilmesi veya orucu bozacak kadar su emilecek şekilde verilen suyun bağırsakta kalması durumunda oruç bozulur. Ancak, suyun bağırsaklara verilmesinden sonra bekletilmeyip bağırsakların hemen temizlenmesi durumunda, verilen su ile birlikte bağırsaklarda bulunan dışkının dışarıya çıkarıldığı ve bu esnada emilen su da, çok az olduğu için oruç bozulmaz.

10. İğne yaptırmak, hastaya serum ve kan vermek

İğnenin orucu bozup bozmayacağı, kullanılış amacına göre değerlendirilebilir. Ağrıyı dindirmek, tedavi etmek, vücudun direncini artırmak, gıda vermek gibi amaçlarla enjeksiyon yapılmaktadır. Gıda ve keyif verici olmayan enjeksiyonlar, yemek ve içmek anlamına gelmediklerinden orucu bozmazlar. Ancak gıda ve/veya keyif verici enjeksiyonlar orucu bozar. Hastaya serum veya kan verilmesi de, aynı hükme tabidir.

11. Diyaliz

Böbrek yetmezliği hastalarına uygulanan diyaliz, periton diyalizi, hemodiyaliz olmak üzere iki çeşittir.

Periton diyalizi, karın boşluğuna verilen özel bir solüsyon aracılığı ile hastanın kendi karın zarı kullanılarak kanın zararlı maddelerden arındırılması ve sıvı dengesinin sağlanması işlemidir. Hemodiyaliz ise kanın vücut dışında bir makine yardımı ile temizlenip vücuda geri verilmesi işlemidir. Kan bir iğne aracılığı ile hastanın kolundan alınır. Hemodiyaliz makinesi, diyalizör denen bir filtreden kanı sürekli geçirerek zararlı maddeleri ve fazla suyu filtre eder. Filtre edilen temiz kan ikinci bir iğne ile hastanın damarına geri verilir. Bu işlem yapılırken bazen, gıda içerikli sıvı verilmesi gerekmektedir.

Buna göre hastaya herhangi bir sıvı maddesi verilmeden gerçekleştirilen hemodiyalizde oruç bozulmaz. Diğer diyaliz çeşitlerinde ise vücuda gıda içerikli sıvı verildiği için oruç bozulur.

12. Anjiyo yaptırmak

Halk arasında anjiyo olarak bilinen operasyon, teşhise yönelik (anjiyografi) ve tedaviye yönelik olarak uygulanmaktadır. Anjiyografi vücut damarlarının görüntülenmesi demektir. Damar içine damarların görünür hâle gelmesini sağlayan ve kontrast madde olarak tanımlanan ilaç verilerek, anjiyogram adı verilen filmler elde edilir. Anjiyografi sayesinde organları besleyen damarlar görüntülenerek damar hastalıkları veya bu damarlardan beslenen organlara ait tanı koydurucu bilgiler edinilir. Tedaviye yönelik olarak uygulanan anjiyonun klasik yöntemi anjiyoplastidir. Bu ise dar veya tam tıkalı damarların balon ya da

stent denilen özel araçlarla tekrar açılması için yapılır.

Bu bilgiler ışığında gerek anjiyografi, gerekse anjiyoplasti operasyonlarında yemek ve içmek anlamı bulunmadığından, oruç bozulmaz.

13. Biyopsi yaptırmak

Tahlil amacıyla vücudun herhangi bir organından parça alınması (biyopsi), orucu bozmaz.

14. Kan vermek

Kan vermenin orucu bozup bozmayacağı konusunda, Hz. Peygamber'den rivayet edilen "Hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulur."[207] hadisinden hareketle bazı İslam bilginleri kan vermekle orucun bozulacağını söylemişlerdir. Din bilginlerinin çoğunluğu ise Hz. Peygamber'in oruçlu iken hacamat olduğuna dair rivayeti[208] esas alarak kan vermenin orucu bozmayacağını söylemişlerdir.

Bu iki hadis ve diğer rivayetler birlikte değerlendirildiğinde, "Hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulur." hadisinin "hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır." şeklinde anlaşılmalıdır. Zira hacamat yapan kişi emerek kanı aldığı için boğazına kan kaçma ihtimali, hacamat yaptıranın ise zayıf düşeceğinden yeme içme zorunda kalma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim Enes b. Malik de, hacamat yaptırmanın oruçluyu zayıf düşüreceğinden dolayı hoş karşılanmadığını söylemiştir.[209]

Bu itibarla, oruçlu iken kan vermek orucu bozmaz.

15. Merhem ve ilaçlı bant

Deri üzerindeki gözenekler ve deri altındaki kılcal damarlar yoluyla vücuda sürülen yağ, merhem ve benzeri şeyler emilerek kana karışmaktadır. Ancak cildin bu emişi, çok az ve yavaş olmaktadır. Diğer taraftan bu yeme içme anlamına da gelmemektedir. Bu itibarla, deri üzerine sürülen merhem, yapıştırılan ilaçlı bantlar orucu bozmaz.

N) Oruçluya Mekruh Olan Şeyler

1. Bir şey tatmak.

Mesela, kadının eşi yemeğin tuzunun az veya çok olmasından dolayı kendisini rahatsız ederse, kadın bir şey yutmadan diliyle yemeğin tuzuna bakabilir.

Yemek pişiren ücretli de böyledir.

2. Gereksiz olarak bir şey çiğnemek. Çocuğu için bir şey çiğnemesi gereken kadın, bu işi yapacak başka bir yol bulamazsa küçük çocuğunu korumak maksadıyla çiğneyebilir.

3. Kendine güveni olmayan kimsenin hanımını öpmesi ve kucaklaması.

4. Tükürüğünü ağzında biriktirip yutmak.

5. Kan aldırmak veya ağır bir işte çalışmak gibi kendisini zayıf düşüreceğine

kanaat getirdiği bir iş yapmak (Zayıf düşürmeyeceğine kanaat getirirse mekruh olmaz.).

O) Oruçluya Mekruh Olmayan Şeyler

1. Gül ve misk gibi şeyleri koklamak.
2. Gözüne sürme çekmek.
3. Kendisinden emin olmak kaydıyla hanımını öpmek.
4. Misvak kullanmak, dişlerini fırçalamak.
5. Ağzına su alıp çalkalamak.
6. Burnuna su çekmek.
7. Serinlemek için yıkanmak.

Ö) Oruçluya Müstehab Olan Şeyler

1. Sahura kalkıp yemek.

2. Sahur yemeğini biraz geç yemek. Yemeği şüpheli bir vakte kadar geciktirmek ise mekruhtur.

3. Güneş battığı iyice anlaşıldıktan sonra iftarda acele etmek. İftarı namazdan önce yapmak da müstehabdır. İftarda şu duayı okumak sünnettir:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَ عَلَي رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ وَصَوْمَ الْغَدِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَوَيْتُ فَاغْفِرْلِي مَا قَدَّمْتُ وَ مَا أَخَّرْتُ

“Allâhümme leke sumtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve alâ rızkıke eftartü ve savme'l-ğadi min şehri Ramazâne neveytü, feğfirlî mâ kaddemtü ve mâ ahhartü.”

Anlamı: “Allahım! Senin rızan için oruç tuttum, sana inandım ve sana güvendim. Senin rızkınla orucumu açtım ve Ramazan ayının yarınki orucuna da niyet ettim. Benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla!”

P) Oruçla İlgili Çeşitli Hükümler

Unutarak yiyip içen veya oruçlu iken kusan bir kimse, orucunun bozulduğunu zannederek yiyip içse, kaza lazım gelir. Fakat kusmakla orucunun bozulmadığını bildiği hâlde yer ve içerse kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir.

Gündüz ihtilam olanın durumu da böyledir. Ramazan'da gündüzleyin uyurken cünüp olan kimse, orucunun bozulduğunu zannederek yiyip içse, bundan dolayı orucun kaza edilmesi lazımdır. İhtilam olmanın orucu bozmadığını bildiği hâlde kasten yerse, kendisine kaza ve keffaret gerekir.

Bir kadın Ramazan'da (henüz ayhali olmadan) ayhali günümdür diyerek orucunu bozsa ve o gün ayhali olmasa, eğer o günün orucuna niyet etmemiş ise kendisine kaza lazım gelir, eğer niyet edip oruca başladıktan sonra bozmuşsa kaza ve keffaret gerekir.

Dişler arasından çıkıp tükürüğe karışan kan, tükürükten fazla veya tükürüğe eşit olup yutulursa orucu bozar. Tükürükten az ise bozmaz.

Dişlerini fırçalayan kimse, orucunun bozulduğunu zannederek bile bile yiyip içse kendisine keffaret gerekir.

Abdest esnasında ağzına su alırken elinde olmayarak boğazına su kaçsa, eğer oruçlu olduğu hatırında ise orucu bozulur ve kazası gerekir. Eğer o esnada oruçlu olduğu hatırında değilse orucu bozulmaz.

Mukim olan (misafir olmayan) bir kimse, geceleyin niyet edip oruca başladıktan sonra gündüz sefer mesafesi yolculuğa çıksa bile o günün orucunu tutması gerekir. Yola çıktıktan sonra orucunu bozduğu takdirde kaza lazım gelir. Yola çıkıp oturduğu yerleşim yerinin sınırlarını geçmeden orucunu bozarsa, kendisine keffaret gerekir.

Misafir olan bir kimse, niyet edip oruca başladıktan sonra gündüz daha yolculuğu bitmeden veya yolculuğu sona erip memleketine döndükten sonra orucunu bozsa kendine kaza lazım gelir.

Ramazan ayından oruç borcu olan bir kimse, bunları kaza etmeden öbür Ramazan gelse evvela Ramazan orucunu tutar, sonra önceki Ramazan'dan kalan borçlarını tutar.

Ramazan orucunu kaza ederken, bu oruçları isterse peş peşe, isterse aralıklı olarak tutar. Borçlarını bir an önce ödemesi bakımından peş peşe tutması daha iyidir.

Bir kadın, oruçlu olduğu günde ayhali veya lohusa olsa, o günün orucunu kaza etmesi gerekir.

Bir kimse hasta olduğu için Ramazan'da orucunu bozsa ve iyileşmeden ölse, kendisine bir şey gerekmez.

Abdestten sonra ağızda kalan yaşlık, orucu bozmaz.

Konuşurken tükürükle ıslanan dudaklarındaki tükürüğü yutmakla oruç bozulmaz.

Ramazan'da bayılan bir kimse, baygınlığı birkaç gün devam ettiği takdirde, bayıldığı günü kaza etmez, çünkü niyet ederek o günün orucuna başlamıştır. Ondan sonraki günleri kaza eder.

Nafile olarak tutulan orucu özürsüz olarak bozmak mekruhtur. Herhangi bir sebeple bozulan nafile orucun kaza edilmesi gerekir.

Başlanan keffaret orucu bitmeden Ramazan ayı girerse, keffaretin yeniden tutulması gerekir.

R) İtikâf

İtikâf, niyet ederek bir camide durmak demektir. Ramazan'ın son on gününde itikâf, kifaye olarak sünnet-i müekkededir. Cemaatten biri itikâfa girince bu görev

diğerlerinden düşmüş olur.

İtikâfın şartları, niyet etmek, oruçlu olmak, itikâfı beş vakit cemaatle namaz kılınan camide yapmak ve kadının ayhali ve lohusa hâlinde olmamasıdır. Kadın, camide değil, evinde namaz kıldığı odada itikâf yapar.

1. İtikâfın Adabı

1. Camilerin en çok cemaati olanında ve Ramazan'ın son on gününde itikâfa girmek.

2. İtikâf esnasında boş şeyler konuşmamak, Kur'an, hadis-i şerif, Peygamberlerin hayatına ait kitaplar okumak.

3. Temiz elbise giymek, güzel koku sürünmek.

İtikâfa giren kimse camide yer, içer, uyur ve lazım olan şeyleri camide alır. Bunlar için dışarı çıkarsa itikâfı bozulur.

Tuvalete gitmek, abdest almak ve gerekli ise gusül yapmak gibi tabii ihtiyaçları için camiden dışarı çıkar. Cuma namazı aynı yerde değil de başka yerde kılınıyorsa, cuma için bulunduğu yerden çıkıp oraya gidebilir. Cenaze namazı için dışarı çıkamaz.

Kendisine ve malına bir zarar geleceği korkusu ile ve zorla camiden çıkarılması durumunda başka bir camiye geçmek üzere camiden çıkabilir.

Bu zorunlu hâller dışında camiden çıkarsa itikâfı bozulur. İtikâfta olan kimsenin eşi ile cinsel ilişkide bulunması itikâfı bozduğu gibi dokunmak ve öpmekle bir boşalma olursa yine bozulur. İhtilam olmak (uyku hâlinde cünüplük meydana gelmesi) itikâfı bozmaz.

İhlas ile itikâf yapan Mümin, bir süre dünya işlerinden ayrılarak Allah'a yönelir. Düşmanı olan şeytanın şerrinden en sağlam kaleye sığınmış, Allah'ın evi olan camide onun sonsuz rahmetine iltica etmiş olur. Bu durumda olan bir Mümin, Allah'ın evinde onun misafiridir. Ev sahibine layık olan da misafirine ikramda bulunmaktır. Peygamber Efendimiz, vefat edinceye kadar Ramazan'ın son on günü itikâfa devam etmişlerdir.

S) Fitre (Fıtır Sadakası)

Borcundan asli ihtiyaçlarından başka nisap miktarı malı veya onun değerinde parası olan Müslümanın fıtır sadakası vermesi vacibdir.

Buna kısaca "Fitre" denir. Fıtır sadakasının vacib olması için, zekâtta olduğu gibi malın üzerinden bir yıl geçmesi ve artıcı nitelikte olması şart değildir.

Fitre, Ramazan ayında fakirlere verilen bir sadakadır. Bayramdan önce verilmesi iyidir. Bayram günü veya daha sonra da verilebilir. Dinî ölçülere göre zengin olan kimsenin, hem kendisinin, hem de ergenlik çağına gelmemiş olan çocuklarının fitrelerini vermesi vacibdir.

Fakir olan çocuğun babası ölmüş veya fakir ise babasının babası torununun fitresini verir.

Bir kimse karısının ve büyük çocuklarının fitresini vermekle mükellef değildir. Bunlar zengin iseler fitrelerini kendilerinin vermesi lazımdır.

Karısının ve aile içindeki büyük çocuklarının fitrelerini onların izni olmadan verebilir. Aile içinde olmayan büyük çocukların fitrelerini ise onların izni ile verebilir. Bir kimse babasının ve anasının fitrelerini vermekle yükümlü değildir.

Fitre Şu Dört Cins Yiyecek Maddesinden Aşağıdaki Miktarlarda Verilir:

Cinsi: Miktarı:

1. Buğday 1.460 Gram

2. Arpa 2.920 Gram

3. Kuru Üzüm 2.920 Gram

4. Hurma 2.920 Gram

Bu gıda maddelerinin kendileri verilebileceği gibi, para olarak değerleri de verilir. Hangisi fakirin yararına ise onu vermek daha uygundur.[210] Bir fitre yalnız bir fakire verilir, ikiye bölünmez. Bir fakire birden fazla fitre verilebilir. Fitre niyet edilerek verilir. Ancak bunun fitre olduğunu fakire söylemek gerekmez, içinden niyet etmesi yeterlidir.

Zekât kimlere verilirse, fitre de onlara verilir. Bir özürden dolayı Ramazan'da oruç tutmayanlar da, nisap miktarı mal veya paraya sahip iseler fitrelerini vermekle yükümlüdürler.

Varlıklı Müslümanlar fitre vermek suretiyle fakirlere bayram sevincini tattırırlar. Böylece, hem borcunu ödemiş hem de sevab kazanmış olurlar.

Fitre vermek, orucun kabul edilmesine, ölümün şiddetinden ve kabir azabından kurtulmaya vesile olur.

Yemin keffareti yerine getirilirken on fakiri sabah akşam doyurmak veya on fakire fitre miktarı bir meblağ ödenmesi gerekmektedir.

Maide suresinin 89. ayetinde yemin keffaretinin nasıl yerine getirileceği bildirilirken, "Ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on yoksulu doyurmak" ifadesi yer almaktadır.

Her ne kadar bu ayet yemin keffareti ile ilgili ise de, Ramazan'da verilmesi gereken fitre ile yemin keffareti için verilecek miktarın aynı olması, fitre verirken hangi ölçüleri göz önünde bulundurmamız gerektiği hususunda bize yol göstermektedir.

Buna göre Ramazan'da fitreyi veren kişinin normal olarak yediği sabah ve akşam yemeklerinin parasal değerini hesap etmesi ve fitre miktarını kendi

sofrasındaki yemekleri dikkate alarak vermesi daha uygun olur.

X. ZEKÂT

İslam'ın beş şartından biri olan zekât, mali bir ibadettir, hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır.

Zekât, malın belirli bir bölümünü Müslüman olan fakire vermek demektir.

Zekâtı verme zamanı gelince geciktirilmeden yerine getirilmesi gerekir. Özürsüz olarak zekâtını geciktiren günahkâr olur.

A) Zekâtın Önemi

Dinimiz, toplumun huzur ve mutluluğuna büyük önem vermiş, bunu gerçekleştirmek için de birtakım esaslar koymuştur. Bunlardan birisi de zekâttır. Dinimiz zekâtı farz kılarak zenginlere mallarının ve paralarının belirli bir bölümünü her yıl muntazam bir şekilde fakirlere vermelerini emretmiştir.

Zekât, yapılıp yapılmaması kişinin isteğine bırakılmış bir yardım değil, fakirin hakkı ve zenginin yerine getirmesi gereken mecburi bir görevdir.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

وَفِيٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır."[211]

Zekâtın, İslam'ın beş şartı arasında yer alması ve Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde namazla birlikte zikredilmesi onun dinimizde ne kadar önemli bir ibadet olduğunu gösterir.

İslam'ın, toplumun dertlerini tedavi etmek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere getirdiği esaslardan birisi olan zekât, bir sosyal yardımlaşma sistemidir.

Zekât ve diğer yardımlaşma şekilleri, zengin ile fakir arasında servet farkından doğabilecek dengesizlikleri gidererek toplumda huzurun tesis edilmesini sağlar.

Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili olarak şöyle buyruluyor:

كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ

"Ta ki bu mal, içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet hâline gelmesin."[212]

Zekât kelimesinin sözlük anlamlarından birisi de "temizlemek"tir. Zekât, zenginin malını fakirin hakkından temizlediği gibi, kalbini de cimrilikten temizler ve günahlardan arınmasına vesile olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah,

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ

“(Ey Muhammed!) Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et...”[213] buyurarak bu gerçeği bildirmiştir.

Zekât, malı bereketlendirir, büyümesini ve çoğalmasını sağlar. Zekâtını vermek suretiyle fakirlere yardım edenlerin mallarının arttığı bilinen bir gerçektir. Bunda, sevindirilen fakir gönlünün büyük rolü olduğunda şüphe yoktur. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ

“Siz Allah için ne verirseniz, Allah onun yerine (daha iyisini) verir.”[214] Allah Teala bu ayette, verilen zekâtın yerine onun karşılığını vereceğini vadetmiştir.

Zekâta “sadaka” da denilmektedir. Sadaka, sadık olmak manasını ifade eder. Buna göre zekât, bir Müslümanın Allah’a kullukta sadık ve samimi olduğunu gösteren bir ibadettir.

İslam dini, bütün Müslümanları tek bir vücut gibi kabul eder. Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor:

اَلْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ اِنِ اشْتَكَي رَأْسَهُ اِشْتَكَي كُلُّهُ وَاِنْ اِشْتَكَى عَيْنَهُ اِشْتَكَى كُلُّهُ

“Bütün Müminler bir kişi gibidirler, birinin başı ağrırsa hepsinin başı ağrımış olur, birinin gözü ağrırsa hepsinin gözleri ağrımış olur.”[215]

Tek bir vücut olarak kabul edilen toplumda Müslümanlardan biri herhangi bir sıkıntı ile karşılaşırsa, o toplumun organları durumunda olan diğer Müslümanlar aynı sıkıntıyı hisseder ve onu gidermeye çalışır.

Toplumun en düşkün ve yardıma muhtaç kesimini gözetmek ve bu sosyal rahatsızlığı gidermek zenginlere verilen bir görevdir.

Bir toplumda geçimini temin edemeyip çaresizlik içinde kıvranan boynu bükük fakir insanlar varken, servet içinde yüzen varlıklı kimselerin bunlarla ilgilenmemesi nasıl düşünülebilir?

Yaşadığı ülkenin huzur ve güveni sayesinde kazanıp zengin olan bir insan, biriktirdiği servetin üzerine kapanıp toplumun dertlerine nasıl ilgisiz kalabilir? Onların dertleri ile ilgilenmek varlıklı kimselerin hem görevidir, hem de olgun Mümin olmanın ölçüsüdür. Yaşadığı toplumun dertleri ile ilgilenmeyenler hakkında Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

“Yanı başında komşusu aç iken kendisi tok yaşayan Mümin, olgun bir Mümin değildir.”[216]

Bizi yaratan ve yaşatan Allah, bize nasıl pek çok nimetler vermişse, biz de bunların bir bölümünü yoksul ve muhtaçlara vererek onların sıkıntılarını gidermekle görevliyiz.

Varlıklı Müslümanlar zekâtlarını muntazam bir şekilde ihtiyaç sahiplerine verdikleri takdirde toplumu huzursuz eden sosyal bir rahatsızlığı tedavi etmiş ve böylece Allah'ın rızasını ve insanların sevgisini kazanmış olurlar. Ve böylece herkesin birbirine sevgi ve saygı ile davrandığı, karşılıklı olarak güven duyduğu, kıskançlıkların ortadan kalktığı ve sosyal dayanışmanın en güzel bir şekilde uygulandığı huzurlu bir toplum meydana gelmiş olur.

B) Zekâtın Farz Olmasının Şartları

Bir kimsenin zekât vermekle mükellef olması için, kendisinde ve sahip olduğu malda birtakım şartların bulunması gerekir.

1. Mal Sahibinde Bulunması Gereken Şartlar

1. Müslüman olmak.
2. Ergenlik çağına gelmiş olmak.
3. Akıllı olmak.
4. Hür olmak.
5. Malının tutarı kadar borcu olmamak veya borcu çıktıktan sonra, kalan malı nisap miktarından az olmamak.

Müslüman olmayanların, ergenlik çağına gelmemiş çocukların (Şafiilere göre çocukların ve delilerin mallarından da zekât verilmesi gerekir. Bu görevi velileri yerine getirir.) Deliler ve hürriyeti elinde olmayan kölelerin zekât vermeleri farz değildir. Elinde nisap miktarı veya daha fazla malı olduğu hâlde malı kadar veya daha fazla borcu olan kimse de zekât vermekle mükellef değildir.

2. Malda Bulunması Gereken Şartlar

1. Malın, nisap miktarı olması.

2. Malın, hakikaten veya takdiren artırıcı olması.

3. Nisap miktarı malın üzerinden bir kameri yıl geçmiş bulunması.

Nisap: Dinimizin koyduğu bir ölçüdür. Borcundan ve asıl ihtiyaçlarından başka bu kadar malı veya parası olan kimse dinen zengin sayılır ve bunların üzerinden bir yıl geçince zekât vermekle yükümlü olur. Malı ve parası nisap miktarına ulaşmamış veya ulaşmış olup da üzerinden bir yıl geçmemiş olan kimse zekât vermekle yükümlü olmaz.

Ticaret malları ile sütü ve yavrulayıp çoğalması için beslenen hayvanlar hakikaten artıcı nitelikte olan mallardır. Elde bulunan altın ve gümüş ve nakit para ile para gibi kullanılan kıymetli evrak (bono, çek vs.) çalıştırılıp çoğaltılması mümkün olduğu için bunlar da takdiren çoğalıcı niteliktedir.

Nisap miktarı malın üzerinden tam bir kameri yılın geçmiş olması lazımdır. Malın, senenin başında nisap miktarında olması gerektiği gibi yıl sonunda da nisap miktarında bulunması gerekir. Sene içinde maldaki eksilmeler dikkate alınmaz. Sene içindeki artışlar ayrı ayrı hesap edilmez, bunlar da mevcut mala

ilave edilerek sene sonunda hepsinin zekâtı verilir.

Senenin başında nisap miktarı olan bir mal, yıl içinde eksilerek nisap miktarından aşağıya düşer ve yıl sonunda da nisap miktarını bulmazsa, bu maldan zekât vermek gerekmez. Tekrar nisap miktarına ulaştığı zamandan itibaren üzerinden bir yıl geçince zekât verilmesi gerekir.

3. Nisap Miktarları

Altın: 80.18 gr (20 miskal).

Gümüş: 561 gr (200 dirhem).

Para: Altın veya gümüş nisabı tutarında para.

Ticaret Malı: Altın veya gümüş nisabı değerinde mal.

Koyun ve Keçi: Kırk koyun veya keçi.

Sığır: Otuz sığır.

Deve: Beş deve.

4. Asli İhtiyaçlar

Bir insanın ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin muhtaç olduğu temel ihtiyaç maddelerine “havaic-i asliye = asli ihtiyaçlar” denir.

Oturulan evler, lüzumlu ev ve giyim eşyası, binek vasıtaları, ticaret için olmayan kitaplar, sanatkârların âletleri, bir yıllık nafaka, temel ihtiyaçlardır. Bunlar için zekât vermek gerekmez.

Altın ve gümüş dışında ticaret için olmayan inci, zümrüt, elmas gibi süs eşyalarından da zekât lazım gelmez. Bir kimseye ait olduğu hâlde elinden çıkan ve bir daha eline geçme ihtimali olmayan mallardan da zekât vermek gerekmez.

İnkâr edilen ve ispatı mümkün olmayan alacaklar, denize düşüp çıkarılamayan mallar, kırda saklanıp yeri unutulan paralar da böyledir. Ancak bunlar, günün birinde elde edilir ve bu tarihten itibaren üzerlerinden bir yıl geçerse, nisap miktarını buldukları takdirde zekâtlarını vermek gerekir.

Bir kimsenin nisap miktarı malı veya parası bulunmakla beraber bu kadar da borcu olsa, kendisine zekât lazım gelmez. Borcu çıktıktan sonra elinde nisap miktarı malı veya parası kalırsa, bunların zekâtını vermesi gerekir. Nisap miktarından az olursa gerekmez.

Ticaret için olmayan ev, dükkân, âlet ve nakil vasıtalarından zekât lazım gelmez. Bunların kira ve gelirleri olarak elde edilen paralar nisap miktarına ulaşıp üzerinden bir yıl geçtiği veya diğer paralara ilave edildikleri takdirde zekâtlarını vermek gerekir.

Eğer bir mal, zekât farz olduktan sonra henüz zekâtı ödenmeden zayi olursa, zekât düşer. Malın bir kısmı zayi olursa, bu kısmın zekâtı düşer. Mal kasten elden

çıkarılırsa zekât borcu düşmez, ödenmesi gerekir.

C) Zekât'ın Sahih Olmasının Şartı

Namazda ve oruçta niyet şart olduğu gibi, bir ibadet olan zekâtın sahih olması için de niyet etmek şarttır.

Zekâtı fakire verirken veya fakirlere vermek üzere zekâtı ayırırken bunun zekât olduğuna niyet edilmesi gerekir. Dil ile söylenmesi gerekmez. Bir malı veya parayı fakire verirken onun zekât olduğuna kalben niyet etmek yeterlidir. Zekât olduğunu söylemeyip bağış olduğunu söylese bile verilen yine zekâttır. Önemli olan verilen şeyin kalben zekât olduğuna niyet edilmesidir.

Fakire zekât niyeti ile verilmeyen para ve mal, fakirin elinde ise zekâta niyet edilmesi caizdir. Eğer fakirin elinden çıkmışsa artık zekâta niyet edilmez.

Zekât vermekle yükümlü olan kimse, zekâtı bizzat kendisi vereceği gibi, bir başkasını vekil ederek de verebilir. Her iki durumda da zekâtı verecek kişinin niyet etmesi gerekir. Vekilin niyeti muteber değildir.

Bu sebeple zekât verecek kimse birini vekil tayin edecekse, vereceği malı vekile teslim ederken zekâta niyet etmesi icap eder.

Vekil edilen kimse fakirlere dağıtmak üzere kendisine teslim edilen zekât mallarından kendisi için alıkoyamaz, fakat fakir olan yakınlarına verebilir.

Bir kimse elinde bulunan malın tamamını fakirlere sadaka olarak verse zekât kendisinden düşer. Eğer malının bir bölümünü sadaka olarak dağıtırsa, sadece dağıttığı bölümün zekâtı düşmüş olur.

D) Zekât Verilmesi Gereken Mallar

Zekât verilmesi gereken mallar, bunların nisap miktarları ve her birinden ne kadar zekât verileceği maddeler hâlinde aşağıda gösterilmiştir.

1. Altının Zekâtı

Altının nisabı 80.18 gramdır. Bundan az olan altına zekât düşmez. Nisap miktarına ulaşan altın üzerinden bir yıl geçince bunun kırkta birinin (yüzde iki buçuk) zekât olarak verilmesi gerekir.

Altın ister külçe hâlinde olsun, ister süs eşyası, ister kapkacak olarak kullanılsın, hepsi zekâta tabidir.

Altın, başka bir maden ile karışım hâlinde bulunursa, karışımın çoğu altın ise o madde altın hükmündedir. Eğer karışımın çoğu başka madde ise o altın hükmünde olmaz, ticaret malı itibar edilerek değeri üzerinden zekât verilir.

2. Gümüşün Zekâtı

Gümüşün nisabı 561 gramdır. Bu miktardan az olan gümüşe zekât düşmez.

İster süs eşyası, ister kapkacak olarak kullanılsın gümüş, nisap miktarını bulur ve üzerinden de bir sene geçerse zekâta tabi olur.

Altında olduğu gibi, gümüş başka bir madde ile karışım hâlinde bulunur ve karışımın çoğu gümüş olursa, bu madde gümüş hükmündedir. Karışımın çoğu başka madde ise o zaman ticaret malı gibi değerlendirilir.

Altın ve gümüşe zekât düşmesi için bunların ağırlıkları dikkate alınır. Altından bir süs eşyası ağırlık olarak nisap miktarından az olmasına rağmen değeri nisap miktarını bulsa bile buna zekât düşmez. Gümüşte de durum böyledir.

Mesela, elli gram ağırlığında bir bilezik, sanat değeri sebebiyle altının nisabı olan 80.18 gram altın değerini bulsa, zekâta tabi olmaz. Yine bir gümüş, üç yüz gram ağırlıkta olduğu hâlde sanat eseri olmasından dolayı nisap miktarı olan 561 gram gümüş değerinde olsa bile buna da zekât düşmez. Ancak zekâta tabi başka mal ve parası bulunursa bunlar altın ve gümüşle birleştirilerek toplam değerleri nisap miktarını bulursa zekâtlarını vermek gerekir.

3. Ticaret Mallarının Zekâtı

Hangi cinsten olursa olsun ticaret mallarının değeri, altın veya gümüşten birinin nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.

Ticaret eşyası değerlendirilirken altın ve gümüşten hangisi fakirlerin menfaatine daha uygun ise onun nisabı esas alınır.[217]

Altın ve gümüşün her biri nisap miktarını bulmazsa, bunlar birbirine, ticaret eşyası da altın ve gümüşe ilave edilerek nisap tamamlanır ve toplamının değeri üzerinden zekât verilir.

Çeşitli şirket ve kuruluşlar tarafından çıkarılıp menkul kıymetler borsasında alınıp satılmakta olan hisse senetleri, ticari bir mal gibi olduğundan bunların değerleri üzerinden kırkta bir (yani %2.5) zekât verilmesi gerekir.

Herhangi bir şirkete kâr ve zararda ortaklığın belgesi olan hisse senetlerinin zekâtı ise:

Şirket, mal alıp satmak suretiyle ticaretle iştigal ediyorsa, böyle bir şirketin hisse senetlerine sahip olan kimse de, senetlerin değeri üzerinden kırkta bir (%2,5) zekât verir.

Şirket, sanayi veya işletmecilikle iştigal ediyorsa, yani, imalat, nakliyat, boyama ve soğutma şirketleri gibi sermayesi makine, âlet ve vasıtalara bağlanmış ise böyle bir kuruluşa ortak olan kimse zekâtını, elindeki hisse senetlerinin değeri üzerinden değil, yıllık kazancından vermesi gerekir.

4. Paraların Zekâtı

Elde bulunan paraların değeri ticaret malı, altın veya gümüşten birinin nisabına ulaştığı takdirde zekâta tabi olur.

Mevcut para tek başına nisap miktarını bulmazsa, varsa altın, gümüş ve ticaret malları ile birleştirilir ve hepsinin toplamı nisap miktarını bulursa zekâtlarının verilmesi lazım gelir.

5. Hayvanların Zekâtı

Üretmek, süt veya yün almak maksadıyla beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştıkları takdirde zekâta tabi olurlar.

a) Develerin Zekâtı

Devenin nisabı beştir, beşten az olan deveye zekât düşmez. Develerin sayısı beş olup, üzerlerinden bir yıl geçince, bunların dokuz deveye kadar olan zekâtı bir koyundur. On devede iki koyun zekât olarak verilir ve böyle on dörde kadar devam eder.

On beş olunca, on dokuza kadar üç koyun,

Yirmiden yirmi dört deveye kadar dört koyun,

Yirmi beşten otuz beş deveye kadar, iki yaşına giren bir dişi deve yavrusu,

Otuz altıdan kırk beş deveye kadar, üç yaşına giren bir dişi deve,

Kırk altıdan altmış deveye kadar, dört yaşına giren bir dişi deve,

Altmış birden yetmiş beşe kadar, beş yaşına giren bir dişi deve,

Yetmiş altıdan doksana kadar, üç yaşına giren iki dişi deve,

Doksan birden yüz yirmiye kadar dört yaşına giren iki dişi deve verilir.

Bundan sonra, yüz yirmi deve üzerine, artan her beş deve için dört yaşına giren iki deve ile birlikte birer koyun ilave edilir. Yüz kırk beş deveye kadar böyle devam eder.

Develerin bundan sonraki sayıları için verilecek zekât miktarları fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Zekât olarak verilecek develerin dişi olması şarttır.

b) Sığırların Zekâtı

Sığırın nisabı otuzdur, otuz sığırdan azına zekât yoktur. Sığırların sayısı otuza ulaşıp, üzerlerinden bir yıl geçince, zekât olarak iki yaşına giren erkek veya dişi bir dana verilir.

Sığırlar kırk tane olunca, üç yaşına giren bir sığır verilir ve kırktan altmışa kadar böyle devam eder.

Sığırların sayısı altmış bir olunca, iki yaşına girmiş iki dana verilir. Yetmiş tanede biri, iki yaşına, diğeri üç yaşına girmiş iki dana, seksen tanede üç yaşına girmiş iki dana, doksan tanede iki yaşına girmiş üç dana, yüz tanede, iki yaşına girmiş iki dana ile üç yaşına girmiş bir dana, yüz on tanede iki yaşına giren bir dana ile üç yaşına giren iki dana verilir.

Zekât konusunda mandalar da sığır gibidir.

c) Koyun ve Keçilerin Zekâtı

Koyun ve keçinin nisabı kırktır. Kırk taneden az olanına zekât düşmez. Koyun ve keçinin sayısı kırk olup, üzerlerinden bir yıl geçince bir koyun zekât olarak verilir ve yüz yirmiye kadar böyle devam eder. Kırktan itibaren yüz yirmiye

kadar olan miktar için ayrıca zekât gerekmez.

Yüz yirmi birden iki yüz bire kadar iki koyun, iki yüz birden üç yüz doksan dokuza kadar üç koyun, dört yüzde dört koyun verilir. Bundan sonra her yüz adet için birer koyun daha ilave edilir.

Keçinin zekâtı da koyun gibidir. Bunların erkek ve dişileri arasında bir fark yoktur, yani, zekât olarak verilen koyun, erkek de olabilir, dişi de olabilir.

Koyun ile keçi bir cins sayıldığından nisabın tamamlanması için birbirlerine ilave edilirler. Mesela bir kimsenin yirmi beş koyunu ile on beş keçisi olsa, bunların toplamı kırk olduğundan bir koyun zekât verilmesi gerekir.

Sürüde koyun ve keçinin hangisi fazla ise zekâtın ondan verilmesi sünnete uygundur. Eşit iseler sahibi dilediğinden verir. Sürü sadece koyundan ibaret ise zekâtın koyun olarak verilmesi gerekir. Onun yerine keçi zekât verilmez. Sürü tamamen keçiden ibaret ise bunun da zekâtı keçiden verilir, koyundan verilmez.

Bir yaşına girmeyen koyun veya keçilere zekât düşmez, ancak aralarında yaşını dolduran bir koyun veya bir keçi bulunursa buna bağlı olarak zekâta tabi olurlar.

Sığır ve deve yavrularında da durum böyledir. Hayvanların zekâtlarında, belirlenen hayvanlar zekât olarak verilebileceği gibi, değerleri de verilebilir. Zekât, hayvan olarak verildiği takdirde en düşüğü veya en iyisi değil, orta durumda olanı verilir.

Yük taşımak, binmek ve çift sürmek için beslenen hayvanlar için zekât gerekmez. Etleri için beslenen hayvanlarla en az altı ay ahırlarda yem ile beslenen hayvanlar da zekâta tabi değildir.

Ticaret için beslenen hayvanların zekâtı diğer ticaret malları gibi değerleri üzerinden verilir. At, katır ve merkep için zekât gerekmez. Ancak ticaret için beslenirse, bunların da ticaret malları gibi zekâtlarının verilmesi gerekir.

6. Toprak Ürünlerinin Zekâtı (Öşür)

Topraktan elde edilen ürünlerden de belirli oranlarda zekât verilmesi gerekir ki buna öşür denir.

Ebû Hanife'ye göre, buğday, arpa, pirinç gibi tarım ürünleri ile karpuz, kavun, sebze ve meyvelerin hepsinden zekât verilir. Bunlarda nisap aranmaz. Azından da çoğundan da zekât verilmesi gerekir. Bu ürünlerin üzerinden bir sene geçmesi de şart değildir.

İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre, tarım ürünlerinden ve bir sene kalabilen diğer ürünlerden zekât verilir. Ancak bunlarda nisap şartı aranır. Nisap miktarı bin kg.dır (Toprak ürünlerinin nisabı konusunda Şafii, Maliki ve Hanbeliler de aynı görüştedir.). Bin kilodan az olan ürünlerden zekât gerekmez.

Bu itibarla ürün için günümüz tarım şartlarının getirmiş olduğu masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan ürünün nisap miktarına ulaşması hâlinde tabii yollarla sulanan arazide on'da bir, masraf veya emekle sulanan arazide yirmi'de bir oranında zekât verilmesi gerekir. Nisap miktarına ulaşan bu ürünlerin üzerinden bir yıl geçmesi şartı aranmaz.

Zekât verilmesi gereken arazilerde, üretilen balın da zekâtının verilmesi lazımdır. Odun, kamış (şeker kamışı hariç) ve ottan başka yerden biten her ürüne az olsun, çok olsun zekât düşer.

7. Alacakların Zekâtı

Alacaklar üç kısma ayrılır:

1. Kuvvetli alacak: Ödünç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan alacaklardır. Bunlar tahsil edildikleri zaman geçmiş yılların zekâtlarını da vermek gerekir. Bu alacaklar inkâr edilen bir alacak ise tahsil edildikleri zaman, geçmiş yıllara ait zekâtlarını vermek gerekmez. Alacağına karşı elinde senet ve bono bulunan kimsenin alacağı, kuvvetli alacaktır.

2. Orta dereceli alacak: Ticaret için olmayan, mal karşılığı alacaklardır. Kullanılmış elbise bedeli gibi.

Bunlar, müşterinin eline geçtiği yıldan itibaren zekâta tabi olur. Ancak bunlardan nisap miktarı ele geçmedikçe zekât vermek gerekmez.

3. Zayıf alacak: Bunlar, bir mal karşılığı olmayan alacaklardır. Miras ve vasiyet malı gibi. Bu mallar, ele geçtiği andan itibaren nisap miktarına ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

E) Zekât Kimlere Verilir?

Zekât verilecek kimse ve yerlerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"Zekâtlar, Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslam'a) ısındırılacak olanlara, (esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyen) esir ve kölelere, (borcuna karşılık malı olmayan) borçlulara, Allah yolunda olanlara, (harçlıksız kalmış) yolcuya mahsustur. Allah, Alîm ve Hakîm'dir."[218]

Buna göre zekât verilecek kimseler şunlardır:

1. Fakirler: Nisap miktarından az bir malı olan, dinen zengin sayılmayan kimselerdir.

2. Miskinler: Hiçbir şeyi olmayan kimselerdir. Bunlar fakirlerden daha düşkün durumda olanlardır.

3. Borçlular: Borcundan fazla nisap miktarı malı bulunmayan ve borcunu ödeyemeyecek durumda olan kimselerdir.

4. Yolcular: Memleketlerinde malı olduğu hâlde, memleketinden uzak düşüp

yolda parasız kalan, elinde bir şey bulunmayan kimselerdir. Bunlara, memleketlerine gidebilecek kadar zekât verilebilir. Memleketine gidecek kadar parası varsa bu gibilere zekât verilmez.

5. Allah Yolunda Olanlar: Bunlar, mali imkânsızlığı sebebiyle savaşa katılamayanlar veya hac için yola çıkıp parasız kalanlar ile işini gücünü bırakıp kendisini ilme veren kimselerdir.

Kendilerine zekât verilebilen kimselerin her birine ayrı ayrı zekât verilebileceği gibi, yalnız birine de verilebilir.

Fakirlere zekât verirken şu sırayı gözetmek daha faziletlidir:

a) Önce fakir olan kardeşler,

b) Kardeş çocukları,

c) Amca, hala, dayı ve teyzeler,

d) Bunların çocukları,

e) Diğer mahremler,

f) Komşular,

g) Meslektaşlar,

h) Zekât verecek kişinin bulunduğu köy ve şehir halkı.

Bir kimse, kendi yakınları muhtaç durumda iken onları bırakıp başkalarına zekât verse, zekât borcunu ödemiş olmakla beraber sevabına nail olamaz.

Zekât, malın bulunduğu yerdeki fakirlere verilir, bir başka yere nakledilmesi mekruhtur. Ancak başka yerdeki yakınları ve ihtiyaç sahipleri varsa, nakledilmesi caiz olur. Zekât parasını günah yolunda harcayacak veya israf edecek olan kimselere vermek doğru değildir.

F) Zekât Kimlere Verilmez?

Zekât verilmeyen kimseler şunlardır:

1. Anne, baba, büyükanne, büyükbabalar.

2. Çocuklar ve torunlar.

Erkek ve kız çocuklarına ve her ikisinden olan torunlara zekât verilmez.

3. Karı koca birbirlerine.

Yani, koca, karısına, karı da kocasına zekât veremez.

4. Zenginler, (Nisap miktarı malı ve parası olan zenginlere zekât verilmez.)

Zengin bir kimsenin ergenlik çağına gelmeyen küçük çocuğuna zekât verilmez. Fakat zengin bir adamın fakir olan büyük çocuğuna ve fakir olan babasına başkasının zekât vermesi caizdir.

5. Müslüman olmayanlara zekât verilmez. Fakat sadaka verilebilir. Zekât Müslüman fakirin hakkıdır.

6. Zekât, cami, çeşme, yol ve köprü gibi yerlere de verilmez. Çünkü zekâtta temlik şarttır. Yani fakirin eline verilerek mülkiyetine geçirilmesi gerekir. Cami ve benzeri şeylerde ise böyle bir durum yoktur. Ölünün kefeni ve borçları da zekât ile karşılanmaz. Çünkü burada da temlik yoktur.

G) Zekâtla İlgili Meseleler

Malların zekâtı, mal olarak verilebileceği gibi değerleri para olarak da verilebilir.

Zekâtı birkaç fakire azar azar vermekten, bir fakire topluca verip onu ihtiyaçtan kurtarmak daha iyidir. Ancak bir fakire nisap miktarını bulacak şekilde fazla zekât vermek mekruhtur.

Zengin bir kimse, evinde kiracı olarak oturan fakirden ücret almayıp bunu zekâtına saysa, zekâtını ödemiş olmaz. Çünkü zekâtta mal ve paranın fakirin eline geçmesi şarttır. Burada ise faydalanma varsa da, fakirin eline geçen bir şey yoktur.

Yetime yedirilen yemek zekâta sayılmaz. Fakat kendisine verilen yiyecek maddesi ve giyecekler zekât niyetiyle verilirse zekât yerine geçer. Bayramlarda ve diğer günlerde muhtaç olan hizmetçilere ve çocuklara veya bir müjde haberi getiren fakirlere verilen ödüller zekât niyetiyle verilebilir.

Zengin bir kimse, bir fakire önce borç para verip sonra bunu zekâta saymak istese, borç olarak verdiği para fakirin elinde olup henüz bunu harcamamış ise verdiği parayı zekâta niyet edebilir. Fakir parayı harcamış ise artık bu paranın zekâta niyet edilmesi sahih olmaz.

Fakirdeki alacağını zekâta saymak isteyen kimse, alacağı kadar parayı fakire zekât olarak verir, fakir de aldığı bu parayı borcunu ödemek üzere alacaklıya iade eder. Böylece zengin zekâtını vermiş, fakir de borcunu ödemiş olur.

Haram mal için zekât vermek gerekmez. Haram malın (sahibi mevcut ise) sahibine verilmesi, sahibi mevcut değilse fakirlere dağıtılması gerekir.

Helal olan mala, haram mal karışıp bunu ayırmak mümkün olmazsa, hepsinin zekâtını vermek lazımdır.

Evi olmayan bir kimse, ev almak için biriktirdiği nisap miktarındaki paranın üzerinden bir sene geçer de henüz ev almamış olursa bu paranın zekâtını vermesi icap eder.

Zekâtta kadın da erkek gibidir. Kadın, sahip olduğu nisap miktarı altın ve gümüşün zekâtını vermesi lazımdır. Altın ve gümüş dışında inci, zümrüt ve yakut gibi süs eşyası ve mücevherattan zekât verilmez. Ancak bunlar ticaret için olursa zekâtlarını vermek gerekir.

Bir kimse, karısının diğer kocasından olan fakir çocuklarına zekât verebilir.

Verilen zekâttan geri dönülmez.

Koyun sürüsüne ortak olan iki kişinin 80 koyunu olsa, her birinin hissesine 40 koyun düştüğünden ikisinin de birer koyun zekât vermesi gerekir.

Ortak olan iki kişiden biri, diğer ortağının emri olmadan malların tamamının zekâtını verse, ödediği zekât yalnız kendi hissesine düşen malın zekâtına sayılır ve ortağının parasını ödemesi gerekir. Çünkü ortaklar ibadette birbirinin vekili değildirler.

Eğer ortaklardan biri, ötekini zekât vermek hususunda vekil eder, ortağı da bütün malın zekâtını verirse o zaman her ikisinin de zekâtı ödenmiş olur.

Bir fakirin borcunu, fakirin isteği üzerine bir başkası zekâtına mahsuben ödese zekât yerine geçer. Çünkü burada alacaklı, borçlu olan fakirin vekili olarak zekâtı almıştır. Borçlu olan fakirin isteği olmadan borç ödense zekât yerine geçmez.

Nisap miktarı malı ve parası olan kimse, bunların üzerinden bir yıl geçmeden önce zekâtını verebilir. Hatta birkaç yıllık zekâtını önceden vermesi de caizdir. Ancak malı ve parası nisap miktarından az ise verdiği para zekât yerine geçmez, sadaka olur.

Fakir zannedilerek zekât verilen kimsenin sonradan zengin olduğu anlaşılsa zekât geri alınmaz.

Bir kimse, araştırma yaparak fakir olduğu kanaatine vardığı bir kişiye zekâtını verdikten sonra, zekât verdiği kişinin zengin olduğu anlaşılırsa, zekâtını tekrar vermesi gerekmez. Eğer araştırma yapmadan zekâtı verir de bilahare bu kişinin zengin olduğu anlaşılırsa zekâtın yeniden verilmesi lazımdır.

Bir kimse, başkasındaki alacağını, elindeki malın zekâtına saymak üzere bir fakire verse ve o kişiden bunu almasını istese, fakirin aldığı bu para o kimsenin zekâtı yerine geçer.

Zekât borcu olan kimse, zekâtını vermeden ölse, niyet olmadığı için malından zekât alınmaz. Ancak vasiyet etmiş ise malının üçte birinden ödenir.

XI. HAC

İslam'ın beş esasından birisi de hac'dır. Hicretin 9'uncu yılında farz kılınmıştır. Haccın farz oluşu, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا

"Gitmeye gücü yetenlerin Kâbe'yi ziyaret etmesi (haccetmesi), Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."[219]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

“İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kâbe’yi ziyaret etmek ve Ramazan orucunu tutmaktır.”[220]

A) Haccın Faydaları

Her şeyden önce hac, Allah’ın emridir ve bunun için yerine getirilmesi gerekir. Bununla beraber haccın pek çok faydaları vardır. Şöyle ki:

Hac, günahlara keffarettir. Allah rızası için hacceden kimsenin küçük günahları bağışlanır. Nitekim Peygamberimiz,

المؤمنون كرجل واحد ان اشتكي رأسه اشتكي كله

“Kim Allah için hacceder de hac esnasında kötü sözlerden ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsa annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hac’dan) döner.” buyurmuştur[221]

Resul-i Ekrem Efendimizin doğup büyüdüğü, İslam dininin dünyaya yayıldığı kutsal yerleri görmek, insanın maneviyatını yükseltir ve dinî duygularını kuvvetlendirir.

Kişinin hac esnasında normal elbiselerini çıkararak ihrama girmesi ona mahşer gününü hatırlatır.

Ayrıca hac yolculuğu, insana zorluklara karşı dayanma gücü kazandırır.

Diğer taraftan mala olan bağımlılığı azaltarak, fakirlere ve yoksullara karşı merhamet duygularını geliştirir.

Hac, dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Müslümanları yılda bir defa bir araya getirip birbirleriyle tanışmalarını, birbirlerinin dert ve problemlerine çözüm üretmelerini sağlar.

Ülkeleri, dilleri ve renkleri ayrı olan Müslümanların aynı gaye için bir araya gelmeleri ve hep birlikte Allah’a yönelerek ibadet edip O’ndan af ve bağış dilemeleri, ruhları arındırarak İslam kardeşliğini güçlendirir.

Sosyal durumu ne olursa olsun, her seviyedeki Müslümanın ihrama girerek aynı kıyafet içinde bulunması, doğuşta Allah katında eşit oldukları fikrini hatırlatır.

B) Hac Kimlere Farzdır?

Hem mal, hem de beden ile yapılan bir ibadet olan hac, şu şartları taşıyanlara farzdır:

1. Müslüman olmak.

2. Akıllı olmak.

3. Ergenlik çağına gelmiş bulunmak.

4. Hür olmak.

5. Haccın farz olduğunu bilmek.

(Bu, Müslüman olmayan ülkelerde Müslümanlığı kabul edenler içindir. İslam ülkelerinde yaşayan Müslümanlar için böyle bir şart aranmaz.)

6. Asli ihtiyaçlardan başka, hacca gidip dönünceye kadar kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu âile fertlerinin geçimlerini sağlayacak servete sahip olmak.

7. Hac yolculuğu için gereken vasıta ve yol masraflarını karşılayacak parası olmak.

8. Haccı yapabilecek zamana yetişmiş olmak.

C) Haccın Edasının Şartları

Yukarıda sayılan şartlardan başka, hac görevini bizzat yapmak için bazı şartlar daha vardır. Bunlara, Haccın edasının şartları denir ve şunlardır:

1. Vücutça sağlıklı olmak. Kör, kötürüm, felçli ve hac yolculuğuna dayanamayacak kadar hasta ve yaşlı olmamak.

2. Hapiste olmak gibi hacca gitmesine bir engeli bulunmamak.

3. Yol güvenliği olmak.

4. Kadının yanında kocası veya evlenmesi caiz olmayan bir mahremi bulunmak.[222]

5. Kocası ölmüş veya boşanmış olan kadının iddet süresi bitmiş olmak.

D) Haccın Sahih Olmasının Şartları

1. Müslüman olmak.

2. Akıllı olmak.

3. İhrama girmek.

4. Haccı belirli zamanda yapmak.

5. Vakfe, tavaf ve sa'y gibi menasikten her birini tayin edilen yerlerde yapmaktır.

E) Haccın Vakti

Haccın belirli vakti vardır. Hac bu vakitte yapılır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ

"Hac, bilinen aylardadır."[223]

Hac ayları, hac menasikinin başlayıp devam ettiği Şevval, Zilkade ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür. Hac, bu aylarda yapılır.

F) Haccın Farzları

Haccın farzları, birisi şart ikisi rükün olmak üzere üçtür:

1. İhrama girmek (şarttır).
2. Arafat'ta vakfe yapmak.
3. Kâbe'yi tavaf etmek.

1. İhram

İhram, Hac veya umre yapacak olan kimsenin helal olan bazı fiil ve davranışları belirli bir süre için kendisine haram kılmasıdır.

İhramın iki rüknü vardır:

1. Niyet: Yapmak istediği hac veya umreyi kalben tayin etmektir. Bunu dil ile söylemek müstehabdır.

2. Telbiye, yani,

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ

"Lebbeyk, Allâhümme lebbeyk, Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk lâ şerîke lek." söylemektir.[224]

Hac veya umreye yahut da her ikisine birden niyet edip telbiye getirmekle ihrama girilmiş ve haccın ilk farzı yerine getirilmiş olur.

Yalnız niyet veya yalnız telbiye ile ihrama girilmiş olmaz.[225]

Bir kimse, ihrama girdiği esnada hac veya umre yahut da her ikisini yapmayı niyetinde tayin etmese de yine ihrama girmiş sayılır.

Bu kimse, yapmak istediği menâsiki tavafa başlamadan önce tayin ederse, bu tayin muteberdir. Buna göre ibadetini tamamlar. Yapmak istediği hac veya umreyi tayin etmeden tavafa başlarsa umre için ihrama girmiş sayılır. Umresini yapar, sonra da hac için tekrar ihrama girer. Böylece temettu haccı yapmış olur.

Şayet, yapacağı hac veya umreyi tayin etmeden ve tavaf da yapmadan Arafat vakfesini yapacak olursa hac için ihrama girmiş sayılır ve ifrad haccı yapmış olur.

Herhangi bir hac çeşidi için ihrama girer de sonra bunun hac mı umre mi veya her ikisi mi olduğunu unutursa Kıran haccı için ihrama girmiş olur.[226]

a) İhramın Yer ve Zamanı

Hac veya umre yapacak âfâkilerin (mikat dışından gelecek olanların) ihramsız geçmemeleri gereken yerlere "mikat" denir ki bu noktalar şunlardır:

1. Zulhuleyfe: Mekke'ye Medine yönünden gelenlerin mikatıdır. Peygamberimiz burada ihrama girmiştir. Hâlen buraya "Âbâr-ı Ali" denilmektedir.

2. Cuhfe: Şam yönünden gelenlerin mikatıdır.

3. Zât-ı Irk: Irak yönünden gelenler burada ihrama girerler.

4. Karn: Necid yönünden gelenlerin mikatıdır.

5. Yelemlem: Yemen istikametinden gelenlerin mikatıdır.

Kızıldeniz, Süveyş yönünden gelenler "Cuhfe" yakınındaki "Râbığ" hizasınışverda ihrama girerler.

Hava yoluyla Cidde'ye gelecekler de geldikleri istikametteki mikatın hizasında ihrama girerler.

b) Harem Bölgesine İhramsız Girmek

Harem bölgesine mahsus birtakım hükümler vardır. Bunlardan birisi de bu bölgeye her ne maksatla olursa olsun girmek isteyen âfâkilerin mikat sınırını geçmeden ihrama girmeleridir. Çünkü ihram, bu kutsal bölgeye saygı göstermek için vacib kılınmıştır. Bu konuda hac ve umre için gelenlerle başka maksatlar, mesela: Ticaret ve ziyaret için gelenler arasında fark yoktur. Böylece, Mekke'ye veya Harem bölgesine gelen âfâkiler, hac veya umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarlar.[227]

Mikat sınırları ile Harem bölgesi arasında oturanlar, hac veya umrelerini yaparak ihramdan çıktıktan sonra ticaret veya bir başka iş için harem bölgesi dışına mesela, Cidde'ye giden âfâkilerin de mikat sınırları dışına çıkmadıkça Mekke'ye ihramsız girmelerinde bir sakınca yoktur.

Doğrudan Harem bölgesine veya Mekke'ye gitme niyetinde olmayıp mikat içi sayılan mesela, Cidde'ye gidecek olan âfâkiler mikatı ihramsız geçebilirler. Bu durumda olanlar harem bölgesine ve Mekke'ye girip çıkma konusunda Cidde'de oturanlar gibidirler. Bir örnek vermek gerekirse: Herhangi bir iş için Cidde'ye gelmiş olan kimse, daha sonra Mekke'ye gidecek olursa, Cidde'de oturan kimse gibi ihrama girmesi gerekmez. Ancak, hac veya umre yapmak isterse bulunduğu yerde ihrama girer.

c) İhramın Vacipleri

1. Mikatı ihramsız geçmemek.

2. İhram yasaklarından sakınmak.

d) İhramın Sünnetleri

1. Tırnakları kesmek, gerekiyorsa tıraş olmak, kasık ve koltuk altı kıllarını temizlemek.

2. İhrama girmeden önce temizlik için gusletmek. Gusül, abdesti olanlar ve âdet görmekte olan kadınlar için de sünnettir. Gusül mümkün olmadığında abdest alınır. Su bulunmadığı için abdest alınamazsa sünneti yerine getirmek için teyemmüm gerekmez. Çünkü buradaki gusül ve abdest temizlik içindir. Ancak daha sonra ihram namazı için teyemmüm edilmesi gerekir.

3. Erkekler izar ve rida denilen iki parça örtüye (yani ihrama) bürünmek.

İzar, belden aşağıya sarılan, rida da vücudun üst kısmını örten havludan ibarettir.

Bu örtülerin beyaz, yeni ve yıkanıp temizlenmiş olması müstehabdır.

4. İhram elbisesini giydikten sonra kerahet vakti değilse, iki rekât ihram namazı kılmak.

Namazdan sonra da niyet eder ve telbiye söyler.

5. İhramlı olduğu sürece fırsat buldukça yüksek sesle telbiye söylemek.

6. İhramdan önce vücuduna güzel kokular sürmek.

7. Hac için hac ayları başladıktan sonra ihrama girmek.

e) İhram Yasakları

İhrama giren kişiye —ihramdan çıkıncaya kadar— yapması yasak olan iş ve davranışlar şunlardır:

1. Saç ve sakal tıraşı olmak, bıyıkları kesmek.

2. Kasık ve koltuk altı kılları ile vücudun diğer yerlerindeki kılları tıraş etmek, koparmak veya yolmak.

3. Tırnak kesmek.

4. Süs için saç, sakal ve bıyıkları yağlamak veya kına sürmek. Oje, ruj ve kokulu sabun kullanmak.

5. Güzel koku sürünmek.

6. Elbise giymek.

7. Başı ve yüzü kapamak.

8. Eldiven, çorap veya topukları kapalı ayakkabı giymek.

Giyim ile ilgili bu yasaklar, sadece erkeklere aittir. Kadınlar ise normal elbiselerini giyerler. İhrama girdiklerinde sadece yüzlerini örtmezler.

9. Cinsi ilişkide bulunmak.

10. Şehevi duyguları tahrik edici sözler söylemek.

11. Haram olan şeyleri yapmak.

12. Başkalarıyla tartışmak, kavga etmek, sövüp saymak, kötü söz ve davranışlarda bulunmak.

13. Her türlü kara avını avlamak, göstermek veya avcıya yardım etmek.

Deniz hayvanlarının avlanması yasak olmadığı gibi koyun ve tavuk gibi evcil hayvanların kesilmesi de ihramlıya yasak değildir.

Mekke şehri ve çevresindeki "Harem" denilen bölgenin avının avlanması, bitkilerinin kesilmesi veya koparılması ihramlı ve ihramsız herkes için yasaktır.

f) İhramlıya Yasak Olmayan İş ve Davranışlar

1. Yıkanmak, kokusuz sabun kullanmak.

2. Şemsiye kullanmak.

3. İhram örtülerini yıkamak, değiştirmek.

4. Kırılmış olan tırnağı koparmak.

5. Dişleri fırçalamak, sürme çekmek.

6. Vücudun herhangi bir yerindeki yarayı sarmak.

7. Kan aldırmak, diş çektirmek, iğne yaptırmak.

8. Silah taşımak, kol saati ve yüzük takmak.

9. Kemer kullanmak, omuza çanta asmak (Bunların dikişli olması zarar vermez).

10. Palto veya ceketi giyinmeden omuzlarına almak.

11. Yüz ve başı örtmemek şartıyla yorgan, battaniye veya herhangi bir örtü kullanmak.

12. Balık avlamak.

13. Saldırıp ısıran köpek, yılan, akrep, fare ve av hayvanı olmayan hayvan ve haşereleri öldürmek.

G) Haccın rükünleri

Haccın rükünleri, biri Arafat'ta Vakfe, diğeri de ziyaret tavafı olmak üzere ikidir.

1. Arafat'ta Vakfe

Vakfe, bir yerde kısa da olsa durmak demektir.

Haccın en önemli rüknü Arafat vakfesidir. Peygamberimiz,

"Hac, Arafat'tan ibarettir"[228] buyurmuştur.

Arafat Vakfesinin Yeri

Arafat bölgesinin “Urene Vâdisi hariç” her yerinde vakfe yapılabilir.

Arafat’ta bulunan “Nemire” Mescidinin bir bölümü (Kuzey batı kısmı) de vakfe yerinin dışındadır.

a) Arafat Vakfesinin Zamanı

Vakfenin zamanı, Zilhicce’nin 9’uncu Arefe günü Zeval vaktinden bayramın birinci günü fecr-i sadık yani tan yerinin ağarmaya başladığı ana kadardır. Bu süre içinde Arafat’ın Urena vadisi hariç, herhangi bir yerinde ister vakfeye niyet etsin, ister etmesin, ister bilerek, ister bilmeyerek, ister uyanık, ister uyuyarak, ister ayık ister baygın her ne suretle olursa olsun bir an bile olsa bulunan kimse farz olan vakfeyi yapmış olur. Arafat’ta böyle süresi içerisinde kısa bir zaman da olsa bulunmakla, oradan ister yürüyerek, ister vasıta ile geçmiş olmak arasında bir fark yoktur.

Arefe günü zevalden itibaren bayramın birinci günü, tan yeri ağarmadan önce, Arafat’ta kısa da olsa bir süre bulunamayan kimse hacca yetişmemiş olur. Daha sonra yeniden hac yapması gerekir.

Arafat vakfesinin güneş batıncaya kadar devam etmesi vacibdir.[229]

b) Arafat'ta Vakfenin Sünnetleri

1. Terviye günü yani Zilhicce'nin 8'inci günü Mina'ya gitmek ve orada Arefe günü tan yeri ağarıncaya kadar beklemek. Güneş doğduktan sonra buradan Arafat'a hareket etmek. Bu sünneti bugün imkânsızlık yüzünden herkes yapamamaktadır.

2. Arafat'taki Nemire Mescidinde öğle namazından önce imamın —Cumada olduğu gibi— iki hutbe okuması.

3. Sonra öğle ve ikindi namazlarını bir ezan ve iki kametle öğle vaktinde birlikte kılmak. Buna cem'i takdim denir.

4. Zeval vaktinden sonra mümkün olursa —ki pek çoğu için değildir— gusletmek.

Bu sünneti yapacağım diye başkalarını rahatsız etmek doğru değildir.

5. Vakfe esnasında abdestli bulunmak.

6. Oruçlu olmamak.

7. Vakfeyi, mümkün olursa Cebel-i Rahme denilen tepenin yakınında yapmak.

8. Arafat'ta bulunulduğu sürece telbiye, tekbir, tehlil, salavat ve istiğfarda bulunmak, Kur'an okumak ve namaz kılmak.

9. Kendisi, anne ve babası ile tüm Müminler için dua etmek ve istiğfarda bulunmak.

10. Vakfeyi namazın peşinde yapmak. Vakfe yapılırken ayakta olmak oturmaktan daha faziletlidir.

11. Vakfeyi kıbleye dönerek yapmak.

12. Zeval'den önce Arafat'ta bulunmak.

c) Arafat'ta Öğle ile İkindi Namazlarının Cem'i Takdim ile Kılınması

Arefe günü, Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarını öğle vaktinde birleştirerek kılmak sünnettir.

İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'ye göre öğle ve ikindi namazlarının öğle vaktinde bir arada kılınabilmesi için:

a) Arefe günü hac için ihramlı olarak Arafat'ta bulunmak.

b) Mescid-i Nemire'de imam ile kılmak şarttır.

Buna göre öğle ve ikindiyi bulundukları çadırlarda kılanlar, ister cemaatle kılsınlar, isterse yalnız olarak kılsınlar cem'i takdim yapamazlar, her namazı vaktinde kılmaları gerekir.

Şafii, Maliki ve Hanbeli mezhepleriyle Hanefi mezhebinden İmam Ebû Yûsuf

ve Muhammed'e göre ise Arefe günü hac için ihramlı olanların Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarını ister Nemire mescidinde, ister çadırlarda, ister cemaat ile isterse yalnız kılsınlar, cem'i takdim ile kılmaları sünnettir. Bugünkü uygulama da buna göredir.

Bu namazlar birlikte kılınırken ezan okunur. Önce öğle namazının ilk sünneti kılınır. Sonra kamet getirilir, öğlenin farzı kılınır, sonra ara vermeden tekrar kamet getirilerek ikindinin farzı kılınır. İkindi için ayrıca ezan okunmaz ve iki farz arasında da sünnet kılınmaz. Böylece öğlenin son sünneti ile ikindinin sünneti terk edilmiş olur.

2. Tavaf

Hacer-i Esved'in hizasından başlayarak Kâbe'yi sola almak suretiyle, yedi defa Kâbe etrafında dönmek demektir. Her dönüşüne "şavt" denir. Yedi şavt bir tavaftır.

a) Tavafın Çeşitleri

Hacda meşru olan üç türlü tavaf vardır:

1. Kudûm Tavafı: Mekke'ye geliş tavafı demektir. Bu tavaf sünnettir.

İfrad veya kıran haccı yapmaya niyet edip ihrama giren kimse Arafat'ta vakfeden önce Mekke'ye gelir gelmez Kudûm tavafı yapar.

Mekkeliler, mikat sınırları içinden hacca gelenler, yalnız umre veya temettû haccı yapanlar, ifrad haccı yaptıkları hâlde Mekke'ye uğramadan doğrudan Arafat'a çıkanlar ile özel hâlleri sebebiyle Kudûm tavafını yapmaya vakit bulamadan Arafat'a çıkan kadınların, Kudûm tavafı yapmaları gerekmez.

Kudûm tavafının vakti, Mekke'ye gelindiği andan, Arafat'ta vakfe yapılıncaya kadar olan süredir. Arafat vakfesinin yapılması ile Kudûm tavafının vakti son bulur.

2. Ziyaret Tavafı: Haccın iki rüknünden biri olan farz tavaf budur, bu tavaf yapılmadıkça hac tamam olmaz.

Ziyaret tavafının vakti, Arafat vakfesinden sonra kurban bayramının ilk günü fecr-i sadıktan başlayarak ömrün sonuna kadar olan zamandır.[230]

Ancak İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'ye göre ziyaret tavafının kurban kesme günlerinde yani bayramın üçüncü günü güneş batıncaya kadar yapılması vacibdir. Bundan sonraya bırakılacak olursa ceza kurbanı gerekir.

İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ziyaret tavafının kurban kesme günlerinde yapılması vacib değil, sünnettir. Mazeretsiz daha sonraya bırakılması mekruh olup, ceza gerekmez.[231]

3. Veda Tavafı: Âfâkiler için haccın son görevidir. Hacdan sonra ülkelerine dönecek hacıların Mekke'den ayrılmadan Veda Tavafı yapmaları vacibdir. Buna

“Sader Tavafı” da denir.[232]

Mikat sınırları içinde Mekke ve harem bölgesinde oturanlar ile yalnız umre yapmış olanlara vacib değildir.

Ayrıca Veda tavafını yapmadan âdet gören ve temizlenmeden Mekke’den ayrılan kadınlardan Veda tavafı düşer.

Veda tavafı, ziyaret tavafından sonra yapılır. Ziyaret tavafından sonra yapılan her tavaf veda tavafı sayılır. Mekke’den ayrılıp mikat sınırları dışına çıkmadıkça vakti sona ermez.

Mekke’den ayrıldığı hâlde mikat sınırını geçmemiş olan kimse Mekke’ye döner ve veda tavafını yapar.

Şayet mikat sınırını dışarıya çıkmış olursa, dönmesi gerekmez. Ceza kurbanı keser. Fakat mikat dışına çıktığı için, ihramlı olarak geri dönüp, umre yaptıktan sonra veda tavafını yapacak olursa, ceza kurbanı gerekmez.

Veda tavafını yaptıktan sonra Harem-i Şerife girip namaz kılmakta veya tavaf yapmakta bir sakınca yoktur. Bu durumda en son yapılan tavaf veda tavafı olur.

b) Tavafın Sahih Olmasının Şartları

1. Niyet, niyetsiz yapılan tavaf sahih değildir. Ancak tavafın çeşidini (kudûm, ziyaret veya veda tavafı gibi) tayin etmek gerekli olmayıp, mutlak tavaf niyeti yeterlidir.

2. Tavafı, Harem-i Şerif’in içinde ve Kâbe’nin etrafında yapmak.

Mescidin dışında dolaşmak tavaf sayılmaz.

3. Şavtların çoğunu, yani en az dördünü yapmış olmak.

Yediye tamamlamak farz değil vacibdir. Fakat dört şavttan sonra eksik kalan her şavt için ceza gerekir.

Sünnet ve nafile tavaflarda ceza gerekmez.

4. Hacla ilgili tavafların her birini belirlenmiş olan zamanlarında yapmak.

c) Tavafın Vacipleri

1. Abdestli olmak: Abdestsiz tavaf eden kimse Mekke’de olduğu sürece tavafı iade eder. Böylece eksiğini tamamlamış olur.

Ziyaret tavafını abdestsiz olarak yapmış olan kimse, bayram günlerinde onu iade ederse ceza gerekmez. Şayet ziyaret tavafını bayram günleri dışında iade ederse Ebû Hanîfe’ye göre ceza kurbanı gerekir. Eğer abdestsiz olarak yaptığı ziyaret tavafını abdestli olarak iade etmeden memleketine dönerse yine ceza kurbanı kesmesi gerekir.

2. Setr-i avret: Kadın ve erkek için namazda örtülmesi vacib olan avret

yerlerini örtmek.

Farz ve vacib tavaflarda avret sayılan organlardan birinin dörtte biri veya daha çoğu açılacak olursa ceza kurbanı gerekir. Dörtte birinin azında ise bir şey gerekmez. Diğer tavaflarda sadaka yeterli olur.

3. Tavaf esnasında Kâbe'yi sol tarafına alarak yürümek.

4. Tavafa Hacer-i Esved veya hizasından başlamak.

5. Tavafı hatimin dışından dolaşarak yapmak. Çünkü hatim de Kâbe'dendir.

6. Ziyaret, umre ve veda tavaflarını yedi şavta tamamlamak.

7. Tavafı, mazereti yoksa yürüyerek yapmak: Hastalık veya yaşlılık gibi bir mazeret sebebiyle yürüyerek tavaf edemeyenler tahtırevana binerek tavaf ederler.

8. Tavaf namazı kılmak: Tavafın hangi çeşidi olursa olsun sonunda iki rekât tavaf namazı kılmak.

Tavafın bu vaciblerinden biri mazeretsiz terk edilirse tavaf sahihtir, fakat ceza gerekir. Tavaf yeniden yapılacak olursa ceza düşer.

d) Tavafın Sünnetleri

1. Tavafta, namazda olduğu gibi beden veya elbisede namaza mani olacak pislik bulunmamak.

2. Tavafa başlarken Hacer-i Esved veya hizasına Rükn-i Yemani yönünden gelmek.

3. Hacer-i Esved'i istilam etmek.[233]

Rükn-i Yemani de aynı şekilde istilam edilir, fakat öpülmez. El sürerek istilam için yaklaşılamadığı takdirde uzaktan işaretle istilam gerekmez. Bu sünnet değil, müstehabdır. Diğer rükünlerde istilam yoktur.

4. Iztıba' yapmak. Iztıba', belden yukarı sarılan ihramın bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atarak sağ omuz ve kolu açık bırakmaktır.

Remel[234] yapılması gereken tavafların bütün şavtlarında ıztıba sünnettir. Tavaf bitince omuz örtülür. Tavaf namazı omuz örtülü olarak kılınır.

5. Tavafın bütün şavtlarını ara vermeden peş peşe yapmak.

Tavaf yapılırken vakit namazı için kamet yapılır yahut abdest bozulur veya tavafı bırakmayı gerektiren başka bir mazeret çıkarsa, tavaf olduğu yerde bırakılır, namaz kılındıktan, abdest alındıktan veya mazeret sona erdikten sonra kalan kısmı tamamlanır.

6. Erkekler mümkün olduğu kadar Kâbe'ye yaklaşmak, kadınlar ise erkekler arasına karışmayacak bir tarzda tavaf etmek.

Tavafın sünnetlerinin mazeretsiz terki mekruhtur. Başkaca bir ceza gerekmez.

e) Tavafın Yapılışı

Hangi tavaf yapılacaksa ona niyet edilir ve Rükn-i Yemani tarafından Hacer-i Esved'e veya hizasına gelinir. Tekbir ve tehlil getirilerek Hacer-i Esved öpülür veya karşısında istilam edilir ve dua edilerek tavafa başlanır. Her şavtın başında Hacer-i Esved istilam edildikten sonra dua tekrarlanır.

Yedi şavt tamamlanınca yer varsa Makam-ı İbrahim'de, yer yoksa herhangi bir yerde iki rekât tavaf namazı kılınır ve sonunda da dua yapılır.

H) Haccın Vacipleri

1. Sa'y Etmek

Safa ile Merve denilen iki tepe arasında yedi defa gidip gelmektir. Safa ile Merve arasındaki mesafeye sa'y edilen yer anlamına "mes'a" denir.

a) Sa'yin Sahih Olmasının Şartları

1. Sa'yin, hac veya umre için ihrama girdikten sonra yapılması.

İhrama girmeden önce yapılan sa'y geçerli değildir.

Ancak hac sa'yinin ihramlı hâlde yapılması da şart değildir. İhramdan çıktıktan sonra da yapılabilir.

Hac için ihrama giren kimse, hac sa'yini Arafat vakfesinden önce yaparsa (ki bu sahihtir), ihramlı olarak yapması gerekir. Arafat dönüşü ziyaret tavafından sonra yaparsa ihramsız olarak yapar. Sünnete uygun olanı budur.

Umre sa'yinin ise umre tavafından sonra henüz tıraş olmadan ihramlı olarak yapılması vacibdir.

Umre tavafından sonra sa'y yapmadan tıraş olan kimse ihramdan çıkmış olur. Tıraş olduktan sonra ihramsız olarak yapılan sa'y sahihtir. Fakat vacib terk edildiği için ceza kurbanı gerekir.

2. Sa'yin muteber bir tavaftan sonra yapılması.

Muteber tavaf ise cünüp, hayız ve nifas hâllerinden temizlenmiş olarak yapılan tavaftır.

Tavaftan önce yapılan sa'y sahih olmaz.

3. Sa'ye, Safa'dan başlayıp Merve'de bitirmek.

Merve'den başlanacak olursa o şavt geçerli olmaz, iadesi gerekir.

4. Hac sa'yinin, hac ayları başladıktan sonra yapılması.

Hac aylarından önce hac için ihrama girmek caizdir. Fakat hac ile ilgili diğer menasikin hac ayları başlamadan yapılması sahih değildir.

b) Sa'yin Vacipleri

1. Sa'yi dört şavttan sonra yedi şavta tamamlamak.

2. Sa'yi yürüyerek yapmak. Ancak herhangi bir mazereti sebebiyle yürüyerek sa'y yapamayacak olan kimse, arabaya binerek sa'yini yapabilir. Bundan ötürü bir ceza gerekmez.

c) Sa'yin Sünnetleri

1. Sa'yi tavaftan sonra ara vermeden yapmak.

2. Sa'yden önce Hacer-i Esved'i istilam ederek Safa tepesine gitmek.

3. Sa'yin şavtlarını ara vermeden yapmak.

4. Sa'yi abdestli olarak yapmak.

5. Bedeninde ve elbisesinde namaza mani pislik bulunmamak.

6. Her şavtta Safa ve Merve tepelerinin Kâbe'nin görülebileceği yerlerine kadar çıkmak.

7. Her şavtta Safa ve Merve'de yüzünü Kâbe'ye dönüp tekbir, tehlil ve dua etmek.

8. Erkeklerin Safa ve Merve tepeleri arasında yeşil ışıkla aydınlatılmış sütunlar arasında hervele yani kısa adımlarla koşarak yürümeleri (Kadınlar ise hervele yapmazlar.).

9. Sa'y esnasında tekbir, tehlil ve dua ile meşgul olmak.

İbadetteki bir sünnet, imkânlar ölçüsünde yerine getirilir, aksi takdirde terk edilir. Her şavtta Safa ve Merve tepelerinin Kâbe'nin görülebileceği yerlerine kadar çıkmak sünnettir. Ancak izdiham sebebiyle bu sünneti yerine getireceğim diye başkalarını rahatsız etmek doğru olmaz ve bu sünnet terk edilir.

d) Sa'yin Yapılışı

Tavaftan sonra Hacer-i Esved istilam edilerek Safa tepesine çıkılır.

"Allahım! Senin rızan için Safa ile Merve arasında 7 şavt hac (veya umre) sa'yini yapmak istiyorum. Bana bunu kolay kıl ve kabul et." diye niyet edilir.

Safa tepesinde Kâbe'ye dönülerek tekbir, tehlil getirilir ve salavat-ı şerife okunur. Eller kaldırılarak dua edilir ve Merve'ye doğru yürünür.

Erkekler yeşil ışıklı sütunlar arasında hervele yaparlar.

Merve'de de Kâbe'ye dönülerek tekbir, tehlil, salavat-ı şerife okunur. Eller kaldırılıp dua edilir. Böylece sa'yin bir şavtı tamamlanmış olur.

Aynı şekilde Safa'dan Merve'ye dört gidiş, Merve'den de Safa'ya üç dönüş olmak üzere yedi şavt tamamlanmış olur.

Gerek hac, gerek umre için sa'y birer defa yapılır, nafilesi yoktur. Bunun için her tavaftan sonra sa'y yapılmaz.

Hac sa'yinin ziyaret tavafından sonra yapılması efdaldir. Ancak ziyaret tavafından sonra izdiham olacağı için Arafat'a çıkmadan önce herhangi bir nafile tavaftan sonra da yapılabilir.

Temettu haccı yapanlara gelince, onlar, umreyi tamamladıktan sonra ihramdan çıkarlar. Sa'y ise ancak ihrama girdikten sonra yapılabilir.

Temettu haccı yapan kimse, ziyaret tavafından önce hac sa'yini yapmak isterse Terviye günü veya daha önce hac için ihrama girdikten sonra bir nafile tavaf yapar, sonra da haccın sa'yini yapabilir.

b) Müzdelife'de Vakfe Yapmak

Müzdelife, harem sınırları içinde Arafat ile Mina arasında bir yerdir.

Hacılar, arefe günü güneş battıktan sonra Arafat'tan buraya gelirler. Burada akşam ve yatsı namazları yatsı vaktinde birlikte kılınır. Buna Cem'i Tehir denir ve vacibdir.[235]

Akşam ve yatsı namazları Arafat'ta ve yolda kılınmaz. Şayet kılınacak olursa yatsı vakti çıkmadan Müzdelife'ye gelinmiş ise yeniden kılınması gerekir.[236]

Ancak Müzdelife'ye gelmeden Arafat'ta veya yolda yatsı vaktinin çıkacağından korkulursa, bu takdirde akşam ve yatsı namazları Müzdelife'ye gelmeden kılınır.

Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını cem'i tehir ile kılabilmek için, hac için ihramlı olmak, arefeyi bayrama bağlayan gece Müzdelife'de bulunmak ve yatsı vakti girmiş olmak şarttır.

Cem'i tehir yapılırken iki farz arasında sünnet kılınmaz. Bu itibarla akşamın sünneti ile yatsının ilk sünneti terk edilir.

İki vaktin namazı bir ezan ve ikametle kılınır. Yatsı namazı için ayrıca ezan ve ikamet gerekmez.

Yatsının farzından sonra iki rekât sünnet ile vitir kılınır.

2. Müzdelife'de Vakfe

Müzdelife bölgesinin —Muhassir vadisi hariç— her yerinde vakfe sahihtir. Ancak Kuzeh dağı üzerinde bir tepe olan ve Meş'ar-i Haram denilen yerin yakınında vakfe yapmak sünnettir.

Muhassir, Müzdelife ile Mina arasında bir vadi olup burada vakfe sahih değildir.

Müzdelife vakfesinin sahih olması için, ihramlı olmak, Arafat vakfesini yapmış bulunmak ve kurban bayramının birinci günü tan yeri ağardıktan güneşin doğmasına kadar olan süre içerisinde yapılmış olması şarttır.[237]

Geceyi Müzdelife'de geçirmek sünnettir. Bayramın birinci günü şeytan taşlamak için taşların buradan toplanması müstehabdır. Müzdelife vakfesinden sonra güneş doğmadan Mina'ya hareket edilir.

Bu süre içinde herhangi bir anda —kısa da olsa— ister uyanık, ister uykuda, ister bayılmış olarak orada bulunanlar vakfeyi yapmış sayılırlar.

a) Müzdelife Vakfesinin Sünnetleri

1. Müzdelife'de gecelemek.

2. Vakit girer girmez sabah namazını kılmak.

3. Sabah namazından sonra telbiye, tekbir, tehlil, dua ve istiğfar ile meşgul olarak ortalık iyice aydınlanıncaya kadar vakfeyi uzatmak.

4. Mümkün olursa vakfeyi Meş'ar-i Haram yakınında yapmak.

5. Ortalık iyice aydınlandıktan sonra güneş doğmadan Mina'ya hareket etmek.

3. Şeytan Taşlamak

Şeytan taşlamak, bayram günlerinde Mina'da bulunan, Küçük cemre, orta cemre ve Akabe cemresi adı verilen taş kümelerine ufacık taşları atmaktır ve haccın vaciblerindendir.

a) Taş Atmanın Zamanı

Taş atmanın zamanı bayramın dört günüdür.

Bayramın ilk günü yalnız Akabe cemresine taş atılır. Bunun zamanı, tan yerinin ağarmaya başlamasından, bayramın ikinci günü aynı vakte kadar olan süredir.[238]

Bayramın 2'inci ve 3'üncü günleri her üç cemre taşlanır.

Bayramın 2. ve 3. günleri taşlamanın vakti, güneşin tepe noktasına gelmesinden ertesi gün tan yerinin ağarmaya başlamasına kadar olan süredir. Zevalden önce atılması ise caiz değildir.[239]

Bayramın 4.günü güneşin batmasıyla taş atma zamanı sona ermiş olur.

Şeytan Taşlamanın Sahih Olmasının Şartları

1. Taşları cemrelere el ile atmak.

Taşları ok veya ayak ile atmak sahih olmadığı gibi, el ile götürüp koymak da caiz değildir.

2. Atılan şeylerin yeryüzü cinsinden olması.

Ağaç, demir gibi şeyleri atmak caiz olmaz.[240]

3. Taşların hepsini birden değil, ayrı ayrı atmak.

Hepsi birden atılırsa tek taş atılmış sayılır.

4. Taşları kümelerin üzerine veya yakınına düşürmek.

Taş kümelerinin uzağına düşen taşlar atılmış sayılmaz. Yerlerine yeniden

atılması gerekir.

5. Taşların atılan yere, atanın fiili sonucu ulaşması.

Atılan taş bir yere düştükten veya çarptıktan sonra, bu yerin, etkisi olmadan kendiliğinden atılan yere ulaşırsa, sahih olur. Ancak birinin omzuna veya kafasına düşüp durduktan sonra bu kişinin hareketi sonucu düşerse, atılan yere ulaşsa bile sahih olmaz, yeniden atılması gerekir.

6. Gücü yetenin taşları bizzat kendisinin atması.

Ancak, taşları atamayacak kadar hasta olanlar başkasını vekil ederek taşlarını attırırlar.

7. Taşları, belirli vakit içinde atmış olmak.

b) Şeytan Taşlamanın Sünnetleri

1. Taşları yaklaşıp 3.5 metre mesafeden atmak.

2. Yedi taşı peş peşe atmak.

3. Her bir taşı atarken, “Bismillahi Allâhu Ekber” demek.

4. Bayramın 2. ve 3.günlerinde önce küçük, sonra orta, sonra da Akabe cemrelerine sıra ile taş atmak.

5. Atılan taşlar, nohuttan büyük, fındıktan küçük olmak.

c) Şeytan Taşlamanın Mekruhları

1. Büyükçe bir taşı olduğu gibi veya kırıp birkaç taş yaparak atmak.

2. Cemre mahallinde biriken taşlardan alıp atmak.

3. Bir cemreye aynı gün yediden fazla taş atmak.

4. Temiz olmayan (pislik bulaşmış) taşları atmak.

5. Cemreler arasındaki tertibe riayet etmemek.

d) Atılacak Taşların Sayısı

Bayramın ilk günü sadece Akabe cemresine 7 taş atılır.

Bayramın 2. ve 3. günleri ise her üç cemreye de 7’şerden 21’er taş atılır.

e) Şeytan Taşlama

Atılacak taşlar, Müzdelife’de toplanır ve yıkanır.[241]

Bayram sabahı Mina’ya gelinince Akabe cemresine gidilir. Mina sağ tarafa ve Mekke sol tarafa gelecek şekilde cemreye doğru yeteri kadar yaklaşılır ve durulur. Sonra cemreye yedi taş atılır. Her bir taş

بِسْمِ اللّٰهِ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ، رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ وَحِزْبِهِ

“Bismillahi Allahu Ekber, rağmen li’ş-şeytâni ve hizbihî” diyerek atılır ve durmadan oradan gidilir.

İlk taşın atılmasıyla telbiye kesilir ve bundan sonra artık telbiye yapılmaz.

Atılan taş yerine ulaşmaz veya uzağa düşerse, yerine başkası atılır.

Bayramın 2. ve 3. günleri zevalden sonra sırasıyla küçük cemreye, sonra orta cemreye ve sonra da Akabe cemresine aynı şekilde 7’şer taş atılır. Küçük ve orta cemrelere taş atıldıktan sonra başkalarına engel olmayacak şekilde bir yerde durulur ve dua edilir. Yalnız Akabe cemresine taşlar atıldıktan sonra orada durulmaz, hemen oradan uzaklaşılır.

Eğer Mina’da 4’üncü gün de kalınacak olursa, aynı şekilde her üç cemreye 7’şerden 21 taş daha atılır.

f) Şeytan Taşlamayı Geciktirmek

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, şeytan taşlamak vacibdir. Taşlama günleri de bayramın 4 günüdür. Vaktinde atılmayan taşlar, taşlama süresi içinde kaza edilir. Bayramın 4’üncü günü güneşin batmasıyla taşlama süresi son bulur. Bundan sonra taşlama yapılmaz.

Taşlar vaktinde atılmayacak olursa ceza kurbanı gerekir. Vaktinde atılmayan taşlar, atılma süresi içerisinde kaza edilse bile, yine ceza kurbanı gerekir.[242]

g) Şeytan Taşlamada Vekâlet

Taşları bizzat atamayacak kadar hasta, yaşlı ve sakat olanlar, uygun kişileri vekil tayin ederek taşlarını attırırlar.

Yaşlılarla kadınlar, izdiham yüzünden gündüz taş atmaları mümkün olmazışversa, gece atarlar. Gece taşlarını atabilecek durumda olanların vekil tayin etmeleri caiz olmaz. Çünkü vekâlet acizlikle kayıtlıdır. Taş atma süresi içerisinde herhangi bir vakit atmaya gücü yeten kimse vekil tayin edemez.

Vekil olanlar, önce kendi taşlarını, sonra da vekil oldukları kimsenin taşlarını atarlar.

Artan taşlar, ihtiyacı olanlara verilir veya uygun bir yere bırakılır. Fazla olan taşların cemrelere atılması mekruhtur.

Bayram günlerinde Mina’da gecelemek sünnettir.[243]

4. Saçları Tıraş Etmek veya Kısaltmak

Halk veya taksir denilen saçları tıraş etmek veya kısaltmak da hac ve umrenin vaciblerindendir.[244]

Kadınlar tıraş olmaz, ihramdan çıkmak için sadece saçların ucundan bir miktar keserler.

Abdestte olduğu gibi erkekler başın en az dörtte birini tıraş eder veya

saçlarının ucundan keserek kısaltırlar.[245]

Başın tamamının tıraş edilmesi veya saçlarının tamamının kısaltılması ise sünnettir.

a) Saçları Tıraş Etmenin Vakti ve Yeri

Hac'da saçları tıraş etmenin veya kısaltmanın zamanı, kurban kesme günleridir. Yeri de Harem bölgesidir.

Bayram günleri çıktıktan sonra ve Harem bölgesi dışında tıraş olmakla da ihramdan çıkılmış olur, ancak ceza gerekir.[246] Fakat tıraş olmadıkça ihramdan çıkılmış olmaz.

b) Tıraş ile Diğer Menasik Arasındaki Tertip

Bayramın ilk günü, Müzdelife'den Mina'ya gelindiğinde, sıra ile Akabe cemresine 7 taş atılır. Kıran ve temettü'e niyet etmiş olanlar, kurban keserler ve tıraş olup ihramdan çıkarlar. Sonra Mekke'ye giderek ziyaret tavafını yaparlar.

Mina'da önce şeytanı taşlama, sonra kurban kesme, daha sonra da tıraş olup, ihram'dan çıkma görevlerinin bu sıraya göre yapılması vacibdir. Sıranın bozulması hâlinde ceza kurbanı gerekir.[247]

Ancak ziyaret tavafında tertibe riayet vacib değil, sünnettir. Tavafın, sözü edilen menasikten önce veya arada yapılması mekruh ise de, sahihtir ve herhangi bir ceza da gerekmez.

c) Tıraş Olma veya Saçları Kısaltmanın Hükmü

Saçları tıraş etmek veya kısaltmakla ihramdan çıkılır ve cinsî ilişki hariç diğer yasaklar kalkmış olur. Cinsî ilişki yasağı ise ziyaret tavafı yapılıncaya kadar devam eder. Ziyaret tavafının yapılmasıyla bu yasak da sona ermiş olur.

I) Haccın Sünnetleri

1. Kudûm Tavafı

Bu tavaf, ifrad veya Kıran haccı yapacak olan âfâkilere, yani mikat dışından gelenlere sünnettir. Mekke'ye gelindiğinde hemen yapılır.

Kudûm tavafı da ziyaret tavafı gibi yapılır. Ancak haccın sa'yi bu tavaftan sonra yapılmayacaksa ıztıba ve remel yapılmaz.

2. Arefe Gecesi Mina'da Gecelemek

Zilhicce'nin 8'inci günü (ki buna terviye günü denir) güneş doğduktan sonra Mekke'den Mina'ya gelmek, orada öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarını kılmak ve geceyi burada geçirerek, Arefe günü sabah namazını da kıldıktan ve güneş doğduktan sonra Arafat'a hareket etmek.

3. Bayram Gecesini Müzdelife'de Geçirmek

Arafat'tan Müzdelife'ye gelindiğinde, bayram gecesini burada geçirmek sünnettir.[248] Bayram sabahı tan yeri ağarmaya başladıktan sonra vakfe vacibdir.

4. Bayram Günlerinde Mina'da Kalmak

Kurban kesme günlerinde Mina'da kalmak ve orada gecelemek sünnettir.[249]

İ) Umre Nedir, Nasıl Yapılır?

Umre, ihrama girerek tavaf ve sa'y yaptıktan sonra, tıraş olup ihramdan çıkmaktan ibarettir.

Ömürde bir defa umre yapmak sünnettir.[250]

Umre için belirli bir zaman yoktur. Her zaman yapılabilir. Ancak Arefe ve bayram günleri ile teşrik günlerinde umre yapmak tahrimen mekruhtur. Çünkü bu beş gün hac günleridir.

Bir yılda birden fazla umre yapmakta bir sakınca yoktur.[251]

1. Umre İçin İhrama Girme Yerleri

Mekke'ye, Mikat sınırları dışından gelenler, yolları üzerindeki Mikatlardan veya hizalarından ihrama girerler.

Mekke'liler ile mikat sınırları içinde oturanlar, Harem sınırları dışında, Hill bölgesinde ihrama girerler.

2. Umrenin Yapılışı

Umre yapmak isteyen mikatta veya Hill bölgesinde ihrama girmek üzere ihram namazı kılar. Namazdan sonra "Allahım, umre yapmak istiyorum, onu bana kolay kıl ve benden kabul eyle." diye niyet eder, sonra da telbiye yapar.

Harem-i Şerif'e gelince,

"Allahım, senin rızan için umre tavafı yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul eyle." diye niyet ederek umre tavafını yapar.

Tavaf namazını kıldıktan sonra Safa tepesine gider ve:

"Allahım, senin rızan için Safa ile Merve arasında umre sa'yi yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul eyle" diyerek niyet eder ve sonra da umre sa'yini yapar.

Bundan sonra saçlarını tıraş eder veya kısaltarak ihramdan çıkar.

J) Haccın Yapılışı

Hac, yapılışı itibariyle, İfrad, Temettû ve Kıran olmak üzere üç çeşittir. Mekkelilerle, Harem bölgesinde ve mikat sınırları içerisinde ikamet edenler, ancak ifrad haccı yapar, temettü veya kıran haccı yapamazlar.

Hac aylarından önce Mekke'ye gelip umre yapan âfâkiler de bunlar gibi sadece ifrad haccı yapabilir, temettü veya kıran haccı yapamazlar. Bunlar, Mekke'de ikamet ettikleri sürece başka bir umre yapamaz, Zilhicce'nin 8'inci Terviye günü hac için ihrama girer ve ifrad haccı yaparlar. Şayet bunlar hac ayları girdikten sonra umre yapacak olurlarsa temettü yapmış olmazlar. Bu yanlış hareketleri sebebiyle ceza kurbanı keserler.

K) İfrad Haccı

Yalnız hac için ihrama girerek umresiz yapılan hacdır. Şöyle yapılır:

1. İhrama girmeden önce, uzamış ise tırnaklarını keser.

2. Koltuk altı ve kasık kıllarını temizler.

3. —Saç ve sakal tıraşı olur.

4. Gusleder veya abdest alır. Gusül daha efdaldir.

5. Varsa güzel koku sürünür.

6. Erkekler, bütün elbiselerini çıkararak yeni veya yıkanmış izar ve rida denilen iki parça ihrama sarılırlar. Başları açık ve ayakları çıplak kalır. Ancak topukları ve üzeri açık ayakkabı giyebilirler.

Bellerine kemer bağlayabilirler, omuzlarına çanta asabilirler. Şemsiye kullanmaları ve gölgelenmeleri caizdir.

Hanımlar normal elbise ve kıyafetleriyle ihrama girerler. Kapalı ayakkabı, çorap ve eldiven giymelerinde bir sakınca yoktur. Yalnız yüzlerini açık tutarlar.

Kerahet vakti değilse iki rekât ihram namazı kılarlar (İlk rekâtta Fâtiha'dan sonra Kâfirûn, ikinci rekâtta ise İhlâs surelerini okumaları efdaldir.).

Namazdan sonra,

"Allahım! Hac yapmak istiyorum. Onu bana kolay kıl ve benden kabul eyle." diye niyet edilir. Sonra da,

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ

Yüksek sesle telbiye yapılır. Hanımlar ise seslerini yükseltmezler.

Böylece ihrama girilmiş ve ihram yasakları başlamış olur. Bundan sonra dikilmiş ve örülmüş elbiseler giymezler, başlarını ve yüzlerini örtmezler. Tıraş olmaz ve vücutlarından kıl koparmazlar. Tırnak kesmez, güzel koku sürünmezler. Harem bölgesinin bitkilerini koparmazlar. Başkalarıyla tartışmaz, kötü ve kırıcı söz söylemezler. Yanlarında olan eşleriyle cinsel ilişkide bulunmaz, cinsî ilişkiye götüren davranışlardan uzak dururlar.

İhram süresince, ayakta, otururken, yatarken, yürürken, vasıta üzerinde telbiyeye devam ederler.

Mekke'de kalınacak yere gelip yerleştikten sonra Harem-i Şerif'e gidilir. Kapıda telbiye kesilir, tekbir, tehlil ve salavat-ı şerife okuyarak tevazu ve derin bir saygı ile içeri girilir. Beytullah görününce üç defa tekbir ve tehlil yapıp dua edilir.

Mescid-i Haram'da farz namaz kılınmıyorsa hemen tavafa başlanır. Buna Kudûm Tavafı denir. Şöyle niyet edilir:

"Allahım! Senin rızan için evini kudûm tavafı olarak 7 şavt tavaf etmek istiyorum, onu bana kolay kıl ve benden kabul eyle."

Tavaftan sonra mümkün olursa Makam-ı İbrahim'de, olmazsa Harem-i Şerif'in uygun bir yerinde iki rekât tavaf namazı kılınır ve dua edilir.

Haccın sa'yi kudûm tavafından sonra yapılacaksa tavafta ıztıba ve remel de yapılır. Tavaftan sonra haccın sa'yini yapmak üzere Safa tepesine gidilir. Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y edilir. Sa'y, Safa'dan başlar, Merve'de biter.

Bundan sonra ihramlı olarak Mekke'de ikamet edilir.

Terviye (Zilhicce'nin 8'inci) günü olunca, Mekke'den ayrılıp Mina'ya veya Arafat'a hareket edilir.

Mina'ya gidilirse öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları orada kılınır ve Arefe günü sabah namazı kılındıktan sonra Arafat'a hareket edilir.

Arefe günü öğle ve ikindi namazları Nemire Mescidi'nde veya çadırlarda öğle

vaktinde birlikte cem'i takdim ile kılınır.

Namazlardan sonra mümkün olursa Cebel-i Rahme yakınlarında, mümkün olmazsa çadırlarda vakfe yapılır.

Gün boyu telbiye, tekbir, tehlil, tesbih, Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, tevbe ve istiğfar gibi ibadetler yapılır.

Güneş battıktan sonra, akşam namazını kılmadan Müzdelife'ye hareket edilir. Meş'ar-i Haram yakınında uygun bir yere inilir. Akşam ve yatsı namazları, yatsı vaktinde cem'i tehir ile kılınır.

Bayram gecesi burada geçirilir. Uygun bir zamanda şeytan taşlamada kullanılacak küçük taşlar toplanır ve yıkanarak çantaya konur.

Vakit girince sabah namazı erkence kılınır. Namazdan sonra vakfe yapılır. Bu vakfede de dua ve istiğfar edilir.

Ortalık iyice aydınlandıktan sonra güneş doğmadan Mina'ya hareket edilir.

Mina'ya gelindiğinde Akabe cemresine gidilir ve 7 taş atılır. Sonra saçlar tıraş edilir veya kısaltılır. Böylece ihramdan çıkılmış olur.

Bundan sonra Mekke'ye gidilerek farz olan ziyaret tavafı yapılır.

Ziyaret tavafının, bayramın ilk gününde yapılması efdaldir. O gün yapılmazsa ikinci veya üçüncü günü yapılır. Mazeretsiz olarak, üçüncü günü güneş battıktan sonraya bırakılırsa, ceza kurbanı gerekir.[252]

Ziyaret tavafından sonra tekrar Mina'ya dönülür. Şeytan taşlama günlerinde Mina'da gecelemek sünnettir.

Bayramın ikinci günü zeval vaktinden sonra, sırasıyla küçük, orta ve Akabe cemrelerine 7'şer taş atılır.

Küçük ve orta cemrelere taş attıktan sonra bir köşede kıbleye dönerek dua edilir. Akabe cemresi taşlandıktan sonra ise beklenmez, hemen oradan uzaklaşılır.

Bayramın üçüncü günü de ikinci gününde olduğu gibi zevalden sonra küçük, orta ve Akabe cemrelerine 7'şer taş atılır.

Mekke'ye dönmek için acele ediliyorsa, taşlar atıldıktan sonra, güneş batmadan Mina'dan ayrılmak sünnettir. Güneş battıktan sonra ayrılmak ise mekruhtur.

Bayramın 4'üncü günü sabahı tan yeri ağarmadan önce, Mina'dan ayrılmamış olanlar, o gün de her üç cemreye 7'şer taş atarlar. 4'üncü gün taşların zevalden önce atılması Ebû Hanîfe'ye göre caizdir.

Âfâkiler Mekke'den ayrılacakları zaman veda tavafı yaparak ayrılırlar.

L) Temettû Haccı

Temettû haccı, hac aylarında umre ve haccı ayrı ayrı ihramlarla yapmaktır.

Temettû haccı yapmak için mikatta ihrama girilir ve

“Allahım! Senin rızan için umre yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle” diyerek umreye niyet edilir.

Umre tavafı yapılacağı zaman,

“Allahım! Senin rızan için umre tavafını yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul eyle” diye niyet edilerek umre tavafı yapılır. Tavaftan sonra sa’y yapılacağı için tavafta ıztıba ve ilk üç şavtta remel de yapılır.

Tavaftan sonra umrenin sa’yi de yapıldıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkılır.

Zilhicce’nin 8’inci (Terviye) günü ihram için gerekli temizlik ve hazırlık yapıldıktan sonra iki rekât ihram namazı kılınır ve,

“Allahım, hac yapmak istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle” diyerek hacca niyet edilir ve telbiye getirilerek yeniden ihrama girilir.

Bir kimse, haccın sa’yini ziyaret tavafından önce yapmak isterse yapabilir. Bu takdirde önce nafile bir tavaf, sonra da haccın sa’yini yapar. Böylece haccın vaciblerinden olan sa’yi yapmış olduğu için ziyaret tavafından sonra sa’y yapmaz.

Temettû haccı için ihrama giren kimse, bayram sabahı sırasıyla Akabe cemresine taş atar, kurbanını keser ve tıraş olup ihramdan çıkar.

Bundan sonra, ifrad haccına niyet etmiş olan kimsenin yaptığının aynısını yapar.

M) Kıran Haccı

Kıran haccı, umre ve haccın ihramını birleştirmek demektir.

Kıran haccı yapmak için mikatta,

“Allahım, senin rızan için umre ve hac yapmak istiyorum. Bunları bana kolaylaştır ve kabul eyle” diye niyet edilir ve telbiye söylenir. Böylece Kıran haccı için ihrama girilmiş olur.

Kıran haccına niyet etmiş olan kimse, temettû haccına niyet etmiş olan kimse gibi önce umre tavafını yapar. Bu tavafta da ıztıba ve ilk üç şavtta remel vardır.

Tavaf namazı kılındıktan sonra mes’aya gidilir ve umrenin sa’yi yapılır.

Umre sa’yinden sonra tıraş olunmaz ve ihramdan çıkılmaz, biraz dinlendikten sonra kudûm tavafı yapılır.

İstenirse haccın sa’yi de bu tavaftan sonra yapılabilir. Bu takdirde tavafta ıztıba ve ilk üç şavtta remel yapılır.

Kıran haccı yapan kimse, ihramlı olarak Mekke’de kalır ve Zilhicce’nin 8’inci (Terviye) günü olunca Arafat’a gider. Bundan sonra temettû haccı yapan kimse

gibi bayram sabahı sırasıyla Akabe cemresini taşlar, kurban keser, tıraş olup ihramdan çıkar.

Bundan sonraki görevlerde ifrad, temettû ve kıran haccı yapanlar arasında bir fark yoktur.

N) Hacda Kadınlar

Kadınlar hac ve umrede erkekler gibidir. Ancak şu hususlarda farklı hareket ederler:

1. İhramlı iken normal elbise, çorap ve ayakkabılarını giyerler. Başlarını örter, yüzlerini açarlar.

2. Telbiye, tekbir ve dua yaparken seslerini yükseltmezler.

3. Tavafta ıztıba ve remel yapmazlar.

4. Sa'yde yeşil ışıklı sütunlar arasında hervele yapmazlar.

5. İhramdan çıkmak için saçlarını dipten tıraş etmez, uçlarından biraz keserler.

6. Ayhali gören kadınlar, tavaf dışında, haccın bütün görevlerini yaparlar. Bu durumda olan bir kadın, kudûm veya umre tavafını yapmadan Arafat vakfesini yapmak zorunda kalırsa,

Kıran haccı yapmak üzere ihrama girmişse umresi bozulur ve ifrad haccı yapmış olur.

Şayet temettû haccı yapmak üzere umre için ihrama girmiş ise hac için niyet ve telbiye yaparak umre ihramını iptal eder ve ifrad haccı yapmış olur.

Her iki hâlde de şükür kurbanı kesmesi gerekmez. Ancak hacdan sonra, önceden yapamadığı umreyi kaza eder ve iptal ettiğinden ötürü ceza kurbanı keser.[253]

O) Hac ve Umre Cinayetleri

Cinayet, ihram veya harem sebebiyle yapılması yasak olan iştir.

Hac veya umrede cinayet sayılan iş yapıldığında, ceza gerekir. Yapılan işin cinayet olup olmadığını bilip bilmemek arasında fark olmadığı gibi, kasten, hataen, yanılarak, unutarak, isteyerek veya zorla yapmak arasında da bir fark yoktur.

Kıran haccına niyet eden kimse, ihram yasaklarından birini işlemesi hâlinde, biri umrenin, diğeri de haccın ihramı olmak üzere, her bir cinayet için iki ceza ödemesi gerekir.

Umre tavafının abdestsiz yapılması veya veda tavafının terk edilmesi gibi sadece haccı ilgilendiren vaciblerden birini terk eden kimse, haccı kırana niyet etmiş olsa bile bir tek ceza öder.

1. Hac veya Umreyi Bozup Kazasını Gerektiren Cinayetler

1. Hac için ihrama girdikten sonra Arafat vakfesinden önce cinsî ilişkide bulunmak.

Bu kimsenin haccı bozulur. Ancak bozulan bu haccı bırakmayıp tamamlaması ve daha sonraki yıllardan birinde kaza etmesi ve işlediği cinayet sebebiyle de bir koyun veya keçi kesmesi gerekir.

2. Umre için ihrama girdikten sonra, tavafın en az dört şavtını tamamlamadan cinsî ilişkide bulunmak.

Böylece umresi bozulan bu kimsenin umreyi tamamlaması, işlediği cinayet sebebiyle bir koyun veya keçi kesmesi ve bozulan umreyi kaza etmesi gerekir.

2. Bedene (Deve veya Sığır Kurban etmeyi) Gerektiren Cinayetler

1. Arafat vakfesinden sonra (yani tıraş olup ihramdan çıkmadan önce) cinsî ilişkide bulunmak.[254]

2. Ziyaret tavafını cünüp olarak yapmak.

Kadınların aybaşı ve lohusalık hâlleri de cünüblük hükmündedir.

3. Dem (Koyun veya Keçi Kurban etmeyi) Gerektiren Cinayetler

Bunlar da, haccın vaciblerinden birini terk etmek, geciktirmek veya ihram yasaklarına uymamakla ilgili cinayetler olmak üzere iki kısımdır:

a) Haccın Vaciplerinden birini terk etmek veya zamanında yapmamakla ilgili cinayetler

1. Mikatı ihramsız geçmek.

Şayet hac veya umre menasikinden hiçbir şey yapmadan, geri mikata dönülerek ihrama girilirse ceza gerekmez.

2. Sa'yin tamamını veya en az dört şavtını terk etmek.

3. Müzdelife vakfesini özürsüz olarak yapmamak.

Hastalık, yaşlılık veya izdiham sebebiyle, Müzdelife'de vakfeyi yapamayanlara bir şey gerekmez.

4. Şeytan taşlamayı yapmamak veya bir günde atılması gereken taşların yarıdan çoğunu atmamak.

5. Ziyaret veya umre tavafının son üç şavtını veya sadece birini yapmamak.

6. Mikat dışından gelen hacıların veda tavafını terk etmesi veya çoğunu yani dört veya daha çok şavtını yapmaması.

7. Ziyaret veya umre tavafını abdestsiz, veda veya kudûm tavafını cünüb olarak yapmak.[255]

Ziyaret veya umre tavafını abdestsiz, veda ve kudûm tavafını cünüb olarak yaptıktan sonra bunları guslederek veya abdest alarak iade eden kimseye ceza gerekmez.

8. Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılmak.[256]

9. Ziyaret tavafını mazeretsiz olarak bayram günlerinden sonra yapmak.

10. İhramdan çıkmak için Harem bölgesi dışında veya bayram günlerinden sonra tıraş olmak.[257]

11. Tertibe uymamak. Yani kurban bayramının ilk günü Akabe cemresine taş atma, kurban kesme ve tıraş olma görevlerini sıra ile yapmak vacibdir. Bu sıra bozulursa ceza kurbanı gerekir.[258]

b) İhram Yasaklarına Uymamakla İlgili Cinayetler

1. Bir defada ve aynı yerde vücudun veya bir organın tamamına güzel koku sürmek.

Bir organın tamamına değil de bir kısmına koku sürülürse sadaka vermek yeterli olur.

2. Bir organa yağ sürmek veya süs için kına gibi bir şeyle boyamak.

Tedavi için sürülen ilaç, merhem veya kokusuz yağlar için bir şey gerekmez.

3. Bir tam gün veya gece süresince elbise, çorap veya topukları kapalı ayakkabı giymek, başı ve yüzü örtmek.

Bir tam gün veya gece olmaz da az bir zaman giyilir veya örtülürse sadaka vermek yeterli olur.

4. Saç, sakal veya vücudunun bir başka organını tıraş etmek.

Saç veya sakalın yahut başka bir organın dörtte birinden azının tıraş edilmesi sadaka vermeyi gerektirir.

5. Aynı yerde ve bir defada bütün tırnakları veya bir el yahut bir ayağın tırnaklarının tamamını kesmek.

Kendiliğinden kopan veya kırılan tırnaklar için bir şey gerekmez.

Bir el veya ayaktaki tırnakların tamamı değil de bir kısmı kesilirse her biri için sadaka vermek gerekir.

6. Tıraş olup ihramdan çıktıktan ve fakat ziyaret tavafını yapmadan önce cinsî ilişkide bulunmak.

7. İhramlı iken cinsî ilişkiye yol açacak davranışlarda bulunmak (Eşini şehvetle öpmek, şehvetle tutmak, okşamak ve oynaşmak gibi.).[259]

Şehvetle bakma ve düşünme sonunda boşalma olsa bile ceza gerekmez.

Özür Sebebiyle İhram Yasaklarına Uymamak

Bir zaruret ve mazereti sebebiyle ihram yasaklarına uymayan (örneğin: hastalığı sebebiyle ihram giyemeyen veya başını tıraş eden) kimse, serbesttir, ister Harem bölgesinde ceza kurbanı keser, isterse dilediği yerde peş peşe yahut aralıklı olarak üç gün oruç tutar veya isterse altı fakiri akşamlı sabahlı bir gün veya bir fakiri altı gün doyurur. Yahut da 6 fakire fıtır sadakası verir.

4. Fıtır Sadakası Kadar Sadaka Vermeyi Gerektiren Cinayetler

1. Vücuttan herhangi bir organın tamamına değil de, bir kısmına güzel koku veya yağ sürmek.

2. İhramlı iken başının, sakalının veya başının dörtte birinden daha azını tıraş etmek.

3. Bir tam gün veya bir tam geceden daha az bir zaman dikişli elbise, topukları kapatan ayakkabı giymek veya başı örtmek.

4. Bir el veya ayağın tırnaklarından bir kısmını, beşten azını kesmek. Yahut bir el veya ayağın tırnaklarının tamamını ayrı ayrı yerlerde yahut değişik zamanlarda kesmek. Bu takdirde her bir tırnak için ayrı sadaka gerekir.

5. Kudûm, veda veya herhangi nafile bir tavafı abdestsiz yapmak.

6. Veda tavafının veya sa'yin dördüncü şavttan sonraki şavtlarını eksik bırakmak.

Eksik kalan her şavt için ayrı sadaka verilir.

Kudûm tavafında ise eksik şavtlar için bir şey gerekmez.

7. Cemrelere eksik taş atmak.

Eksik kalan her taş için ayrı sadaka gerekir.

8. Başkasını tıraş etmek.

Bu kimse ister ihramlı, ister ihramsız olsun, fark etmez.

Başkasına dikişli elbise giydirmek veya koku sürmekle bir şey gerekmez.

5. Harem Bölgesinin Avları ve Bitkileriyle İlgili Cinayetler

Harem bölgesiyle ilgili yasaklar sadece ihramlı kimseler için değildir. Bu bölgenin avının avlanması, kendiliğinden biten ve kurumuş olmayan ağaç ve otlarının kesilmesi veya koparılması, ihramlı, ihramsız herkes için haramdır.

Harem bölgesinin avını avlayan kimse, kıymetini tasadduk eder. Bunun yerine oruç tutmak caiz olmaz.

Harem bölgesinde kendiliğinden bitmiş ağaç ve bitkileri kesen veya koparan kimsenin, bunların bedelini sadaka olarak yoksullara vermesi gerekir. Sahibinin kesmesi cezayı gerektirmez.

İnsanlar tarafından ekilip dikilen ağaç ve bitkilerin koparılmasından dolayı bir ceza gerekmez.

Ö) Hedy

Hac ve umrede kesilen kurbanlara “hedy” denir.

1. Hedy Kurbanı ile Yükümlü Olanlar

İfrad haccı yapanların, hacda kurban kesmeleri vacib değildir. İsterlerse nafile olarak kesebilirler.

Temettu veya kıran haccı yapanların ise hedy kurbanı kesmeleri vacibdir.

Hedy kurbanı, kurban bayramında kesilen kurban gibi, deve, sığır ve davar cinsinden olur. Deve ve sığır yedi, davar bir kişi için kesilir.

Ortakların hepsinin kurban niyetiyle katılmaları gerekir. Hepsinin niyetleri ibadet olmak şartıyla bir kısmının udhiyye, bir kısmının şükür veya ceza hedyi veya nafile niyetiyle katılmaları mümkündür.

Yaş ve ayıp bakımından kurban olmayacak hayvanlar hedy kurbanı da olmaz.

Vacip olan Hedyler, şükür, ceza, ihsar ve nezir hedy gibi kısımlara ayrılır.

Temettu veya kıran haccı yapanların kestikleri kurbana şükür kurbanı, haccın vaciblerinden birinin terk edilmesinden dolayı kesilen kurbana ceza kurbanı, Hac veya umre yapmak üzere ihrama girdikten sonra, hastalık ve parasının kaybolması gibi bir sebeple hac yolculuğuna devam imkânı olmadığı için vakfe veya tavaf yapmadan ihramdan çıkmak mecburiyetinde kalan kimsenin kesmesi gereken kurbana ihsar kurbanı ve Harem bölgesinde kesilmek üzere adanan kurbana da Nezir kurbanı denir.

2. Hedy Kurbanının Kesileceği Yer

Hedy, Kâbe'ye ve Harem'e hediye olmak üzere kesilen kurban demek olduğundan, ister vacib, ister nafile olsun, Harem bölgesi sınırları içinde kesilir.

Hedy kurbanlarının hangisi olursa olsun, Harem bölgesi dışında kesilecek olursa —nafile olanı hariç— diğerlerinin Harem bölgesi dâhilinde iade edilmesi icap eder.

Oruca gelince, bunun için yer ve peş peşe tutulma şartı yoktur. Sadaka da böyledir, nerede verilirse sahih olur.

3. Hedy Kurbanlarının Kesilme Zamanı

Temettû ve kıran haccı yapanların kesmeleri vacib olan şükür kurbanlarını bayramın ilk günü tan yerinin ağarmaya başlamasından, 3'üncü günü güneş batıncaya kadar kesmeleri vacibdir. Bu süre içinde kesilmeyip daha sonraya bırakılırlarsa ceza kurbanı da gerekir.[260]

Kıran ve temettû kurbanları dışında kalan hedy kurbanlarının kesilmesi için belirli bir zaman yoktur. Harem sınırları içinde olmak kaydıyla, her zaman kesilebilir.

4. Hedy Kurbanlarının Etleri

Temettû veya kıran haccı yapanların kesmekle yükümlü oldukları kurban ile nafile olarak kesilen kurbanların etlerinden sahipleriyle, zengin, fakir herkes yiyebilir.

Ceza hedyi ile ihsar hedyinin etlerinden sahipleri ile bakmakla yükümlü oldukları kimseler ve zenginler yiyemezler, fakirlere dağıtılması gerekir. Yiyecek

olurlarsa kıymetini sadaka olarak verirler.[261]

5. Kurban Yerine Oruç

Temettû veya kıran haccı yapan kimse, kurbanlık hayvan bulamazsa on gün oruç tutar. Üç gününü hac esnasında, kalan yedi gününü de memleketine döndükten sonra tutar.

Hac esnasında, üç günlük orucu bayramdan önce tutamadığı takdirde, mutlaka kurban gerekir.

Üç gün oruç tuttuktan sonra, kurban kesme günleri içinde, tıraş olup ihramdan çıkmadan önce kurbanlık bulursa oruç yeterli olmaz. Kurban kesmesi de gerekir. Tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra kurban bulacak olursa, oruç yeterli olup, kurban kesmesi icap etmez.

6. İhsar

İhsar, hac veya umre için ihrama girmiş olan kimsenin, Arafat vakfesinden ve tavaftan alıkonulmasıdır.

Düşman, hapsolmak, hastalık, paranın kaybolması, kadının mahreminin ölmesi gibi hac yolculuğunu veya tavaf ve vakfe yapmayı önleyen bütün engeller, ihsar sebebi olabilir.[262]

İhsar sebebiyle Arafat'ta vakfe yapmaktan ve tavaftan menedilmiş olan kimse, ihsar hedyi keserek ihramdan çıkar.

İhsarlı kimse, kıran haccı için ihrama girmiş ise hem hac hem de umre ihramı için iki ayrı ihsar hedyi kesmesi gerekir.

İhsar hedyi de şükür kurbanları gibi harem bölgesinde kesilmesi gerektiğinden, ihsarlı kimse harem bölgesi dışında ise kurbanını veya bedelini harem bölgesine gönderir ve orada hedy kesilinceye kadar ihramlı bekler. Hedyin kesilmesiyle tıraş olmasa da ihramdan çıkmış sayılır.[263]

İhsar sebebiyle ihramdan çıkılan hac veya umrenin, uygun bir zamanda kaza edilmesi lazımdır.

Hac için ihrama girmiş olanlar, hem hac hem de umre, kıran haccı için ihrama girmiş olanlar bir hac iki umre, umre için ihrama girmiş olanlar ise sadece bir umre kaza ederler.

P) Haccı Kaçırmak (Fevat)

Hac yapmak üzere ihrama giren kimse, arefe günü zeval vaktinden bayram günü tan yerinin ağarmaya başladığı zamana kadar bir an için de olsa Arafat'ta bulunmazsa haccı kaçırmış olur. Bu kişi,

a) İfrad haccı yapmak üzere niyet edip ihrama girmiş ise umre yapıp ihramdan çıkar, daha sonraki yıllarda haccını kaza eder.

b) Temettû haccı yapmak üzere ihrama girmiş, umreyi yaptıktan sonra hac

için niyet etmiş ise bir umre daha yaparak ihramdan çıkar ve daha sonraki yıllarda haccını kaza eder.

c) Kıran haccı için ihrama girmiş ve umrenin tavaf ve sa'yini yapmış ise ikinci bir umre daha yaparak ihramdan çıkar. Şayet umre tavafı ve sa'yini yapmamış ise önce umre ihramından çıkmak için tavaf ve sa'y yapar, sonra da hac ihramı için tavaf ve sa'y eder ve tıraş olup ihramdan çıkar. Daha sonraki yıllarda sadece haccını kaza eder.

R) Hacda Bedel

İbadetler üç kısımdır:

1. Yalnız bedenle yapılan ibadetler: Namaz ve oruç gibi. Bu tür ibadetlerde vekâlet caiz değildir.

2. Sırf mal ile yapılan ibadetler: Zekât, fıtır sadakası ve kurban gibi. Bu tür ibadetlerde vekalet caizdir.

3. Hem beden ve hem de mal ile yapılan ibadetler: Hac gibi. Bu ibadette aciz olmak durumunda ve zaruret hâlinde vekâlet caizdir.[264] Bizzat yapabilecek durumda olanlar için ise caiz değildir.

Kendisine hac farz olduğu hâlde haccetmemiş olan kimse, ölümünden önce kendi adına haccetmek üzere bir başkasının bedel gönderilmesini vasiyet etmesi lazımdır. Malının üçte biri hac için bedel göndermeye yeterse mirasçıların bu vasiyeti yerine getirmeleri gerekir, yetmezse, vasiyetin yerine getirilmesi mirasçılar üzerine borç değildir.

Şayet vasiyet etmemiş ise mirasçılar vekil göndermekle yükümlü değillerdir.[265] Ancak mirasçıların tamamı veya bir kısmı masrafı kendileri karşılamak üzere vekil gönderip haccettirmeleriyle de mükellefin hac borcu ödenmiş olur. Nitekim Has'am kabilesinden bir kadın veda haccı yılı Peygamberimize gelerek,

—Ya Resulallah, Allah'ın kullarına hacla ilgili emri, babama, binek üzerinde duramayacak derecede yaşlıyken ulaştı. Onun adına haccedersem, borcu ödenmiş olur mu, diye sordu. Peygamberimiz,

—Evet, olur, diye cevap verdi.[266]

Bir başka rivayette de Cüheyne kabilesinden bir kadın Peygamberimize gelerek,

—Annem haccetmeyi adamıştı, fakat haccedemeden öldü. Onun adına haccedeyim mi, diye sordu. Peygamberimiz,

—Evet, haccet. Annen üzerinde bir borç bulunsaydı, sen onu ödemez miydin? Öyle ise Allah hakkını da ödeyiniz. Çünkü Allah hakkı ödenmeye daha layıktır,[267] buyurdu.

Kendisine haccın ilk defa farz olduğu yıl haccetmek üzere yola çıkıp da haccını

yapamadan yolda ölen kimsenin, kendi adına hacca bedel gönderilmesini vasiyet etmesi gerekmez.

Ancak kendisine hac farz olduğu yıl haccetmeyip, daha sonraki yıllarda hac etmek üzere, yola çıkıp yolda ölen kimsenin, bedel gönderilmesini vasiyet etmesi vacib olur.

1. Farz Olan Hac İçin Bedel Gönderilmesinin Şartları

Başkası adına bedel gönderilen kimsenin yaptığı hac, o kimse üzerine farz olan hac borcunun eda edilmiş sayılabilmesi için şu şartlar gereklidir:

1. Vekil olarak hacceden, ihrama girerken kendisini gönderen kimse adına niyet etmelidir. Çünkü vekil kendi adına değil, kendisini gönderen adına haccediyor. Kalp ile niyet etmesi yeterlidir. Ancak dil ile "Falan kişi için niyet ettim ve ihrama girdim, falan adına telbiye ettim" diye söylemek efdaldir.

2. Hac kendisine farz olan kimse bizzat haccı eda etmekten aciz olmalıdır. Sıhhati yerinde olup bizzat haccetmeye gücü yeten kimsenin bedel göndermesi caiz değildir.

3. Adına haccedilecek kişinin aciz oluşu ölümüne kadar devam etmelidir. Ölümünden önce acizliği ortadan kalkacak olursa, vekilinin haccı yeterli olmayıp, bizzat kendisinin haccetmesi gerekir.[268]

4. Adına haccedilecek kişiye hac farz olmuş olmalıdır. Üzerine hac farz olmayan fakir kimse adına vekil tarafından yapılan hac nafile olur. Bu kimseye daha sonra hac farz olursa bizzat haccetmesi, aciz olduğu takdirde ise bedel göndermesi gerekir.

5. Başkasını kendi adına haccetmek üzere vekil tayin etmeden önce bizzat haccetmeye engel özrünün mevcut olması.

Bizzat haccedecek durumda iken başkasını bedel gönderdikten sonra aciz olursa, adına yapılan hac yeterli olmayıp yeniden vekil göndermesi gerekir.

6. Vekilin masrafının tamamı veya çoğu, gönderen tarafından karşılanmalıdır. Mirasçı, varis olduğu kimse adına kendi parasıyla hac yapabilir veya yaptırabilir.

7. Adına haccedilecek kişi hangi haccın yapılmasını istiyorsa vekil o haccı yapmak üzere Mikatta ihrama girmelidir. İfrad haccı yapmak üzere gönderilen vekil, önce umre yapar, sonra Mekke'den hacca niyet edecek olursa bu caiz olmaz.

Eğer vekile ifrad haccı yapması emredilir de o, kıran haccı yapacak olursa bu da gönderen adına yapılmış olmaz.[269]

Gönderen kimse, yapılacak hac konusunda herhangi bir şey söylememiş, sadece hac yapılmasını istemiş ise vekil'in ifrad haccı yapması gerekir. Gönderen, vekile "dilediğini yap" derse, o takdirde vekil dilediği haccı yapabilir.

Ölen kimse kendi adına hac yapılmasını vasiyet eder, bunun için yapılacak masrafın miktarını veya ihrama girilecek yeri belirlerse, orada ihrama girilir. İhrama girilecek yeri belirlemezse olduğu yerden vekilin gönderilmesi gerekir.

8. Adına haccedilecek kişi kendi adına haccetmesini vekilden istemelidir. Başkası adına izin veya vasiyeti olmadan yapılan hac, o kimsenin farz olan haccına sayılmaz, ancak varis bu hükmün dışındadır. Ölenin mirasçısı vekil olarak kendi adına hacceder veya bedel gönderip haccettirirse ölenin haccı yapılmış olur.

9. Vekil için ücret şart koşulmamalıdır. Çünkü hac ibadettir. İbadetler ise ücret karşılığı yapılamaz.

Ancak vekil, masraflarına karşılık aldığı parayı normal şekilde harcar. Artanı ise dönüşünde iade eder.

Şayet artan miktarı, gönderen kişi vekile hediye ederse bunda da bir sakınca yoktur.

10. Vekil olarak gönderilen kimse akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olmalıdır. Buluğa ermemiş mümeyyiz çocuğun vekil gönderilmesi de caizdir.

Bedel gönderilecek kimsenin önceden haccetmiş olması şart değildir. Ancak daha önce haccını yapmış bir kimsenin gönderilmesi efdaldir.[270]

11. Vekil, vasıtaya binerek haccetmelidir. Vasıta ücretini kendisine alıkoymak için yürüyerek haccedecek olursa, kendi adına haccetmiş olacağı için aldığı parayı iade eder.

12. Vekil edilen kimse haccı bizzat yapmalıdır. Vekilin haccetmek üzere aldığı parayı herhangi bir sebeple başkasına devrederek kendi yerine onu vekil tayin etmesi caiz değildir. Ancak bu konuda kendisi yetkili kılınmış ise caizdir.

Nafile olarak başkası adına haccetmeye gelince, bunda sadece vekilin Müslüman, âkil ve mümeyyiz olması ve haccın ücret karşılığı yapılmaması şartları yeterlidir.

S) Hz. Peygamber'in Kabrini Ziyaret

Yeryüzünün en üstün ve şerefli yeri, Medine'de Peygamberimiz Efendimizin medfun bulunduğu yani, defnedilmiş olduğu yerdir. Bu itibarla onun Kabr-i Şerifini ziyaret etmek mendubdur.

Esasen hacca gidip de Peygamberimizin kabrini ve onun hicret yurdu ve İslam'ın cihana yayıldığı yer olan Medine-i Münevvere'yi ziyaret etmeyen bir Mümin düşünülebilir mi?

Bir zaruret olmadıkça Müminin bu manevi hazdan kendini mahrum edeceğini düşünmek mümkün değildir.

Peygamber Efendimizin Kabr-i Şerifinin ziyaretinin faziletiyle ilgili hadis-i şerifler vardır. Bir tanesi şöyledir:

İbn Ömer'den (ra.) rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي

"Kim benim kabrimi ziyaret ederse ona şefaatim hak olur."[271]

Peygamberimizin mescidinde namaz kılmanın fazileti hakkında şöyle buyrulmuştur:

صَلاَةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلاَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

"Benim şu mescidimde kılınan namaz, (Mekke'deki) Mescid-i Haram hariç, başka mescidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır."[272]

Bunun içindir ki hacca giden her Müslümanın, hacdan önce veya sonra Medine'ye de giderek Peygamberimizin Kabr-i Şerifini ziyaret etmesi ve onun mescidinde namaz kılması iyi değerlendirilmesi gereken bir fırsattır.

1. Ziyaretin Usûl ve Adabı

Medine-i Münevvere uzaktan görülünce,

"Allahım, burası senin Peygamberinin haremidir, vahyinin indiği mübarek yerdir. Bu yeri benim için Cehennem'den korunma, azaptan ve hesaptan güvence vesilesi kıl." diye dua edilir.

Medine'de kalınacak yere eşyalarını yerleştiren kimse mümkünse gusleder, değilse abdest alır. Temiz elbiseler giyer, güzel koku sürünür, salutüselam getirerek edep ve tevazu içinde Mescid-i Saadet'e gider.

Kerahet vakti değilse iki rekât tehiyyatü'l-mescid kılar. Dilediği duaları yapar. Sonra büyük bir tevazu ve edeple Kabr-i Saadete yaklaşır. Peygamberimizin mübarek başı hizasında yüzünü Peygamberimize çevirerek durur ve bununla ilgili selam ve duayı okur. Bundan sonra bir metre kadar sağ tarafa ilerleyip Hz. Ebu Bekir'in (ra.) başı hizasında durur, selam ve duadan sonra bir metre kadar daha sağa ilerleyip Hz. Ömer'in (ra.) başı hizasına gelir, selam ve dua okunduktan sonra Resul-i Ekrem'in başı hizasına gelip kıbleye karşı durur ve burada da dua okur. Daha sonra Ravza-i Mutahhara'ya gelir, orada dilediği duaları yapar ve çokça salatüselam getirir.

Peygamberimizin kabrini, Beytullah'ı tavaf eder gibi tavaf etmek caiz değildir. Kabr-i Şerif'e el sürmek, onu öpmek mekruhtur.

Medine-i Münevvere'de ikamet ettiği sürede beş vakit namazını Mescid-i Saadet'te kılar. Boş vakitlerini de kaza ve nafile kılarak ve Kur'an okuyarak değerlendirir.

Medine-i Münevvere'den ayrılmak istediğinde Mescide gelir, iki rekât namaz kılar ve dua ederek ayrılır.[273]

XII. KURBAN

A) Kurban Nedir?

Kurban, ibadet niyeti ile belirli vakitte, belirli nitelikleri taşıyan hayvanı kesmektir. Buna "Udhiyye" denir.

Kurban, mali ibadetlerden birisidir. Bu, Cenab-ı Hakk'ın ihsan buyurduğu varlığa bir şükran borcudur.

Kurban ibadetinin tarihi oldukça eskidir. Bugünkü şekliyle İbrahim'e (as.) dayanır.

Hz. İbrahim, bir oğlu olursa Allah yolunda onu kurban edeceğini adamıştı. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra oğulları olmuş, ama o, adağını unutmuştu. Rüyada, kendisini, oğlunu kurban ediyor görünce, adağını hatırlamıştı. Konuyu oğlu İsmail'e (as.) açmış, oğlu büyük teslimiyet göstermişti. Bunun üzerine adağını yerine getirmek için onu kesmeye teşebbüs etmiş, ancak Allah Teala, onun bu bağlılığına karşılık Hz. İsmail yerine bir koyunun kurban edileceğini Cebrail (as.) vasıtasıyla kendisine bildirmiştir.

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"(Hz. İsmail) babası (İbrahim (as.)) ile beraber yürüyüp gezecek çağa gelince,

—Yavrucuğum, rüyada seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün, ne dersin, dedi (Hz. İsmail de),

—Babacığım, emrolunduğun şeyi yap, inşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi.

Her ikisi de teslim olup (babası oğlunu) alnı üzerine yatırınca,

—Ey İbrahim, rüyayı doğruladın. Biz muhsinleri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü bu, gerçekten çok açık bir imtihandır, dedik.

Biz, oğlunun yerine ona büyük bir kurbanlık fidye verdik. Geride gelecekler arasında ona iyi bir ün bıraktık. "İbrahim'e selam" dedik. Biz, muhsinleri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim Mümin kullarımızdandır."[274]

Hz. İsmail'in yerine bir koyunun kurban edilmesinin emredilmiş olması, Cenab-ı Hakk'ın insanlığa büyük bir lütfudur.

İşte kurban, Hz. İbrahim'den sünnet olarak bize intikal etmiştir.

Kurban, insanın Allah'a yaklaşmasına vesile olan bir ibadettir. Kurban kelimesinde bu mana vardır. İnsan bu görevi yerine getirmekle, yani kurban kesmekle Hz. İbrahim gibi Allah'a ve O'nun emirlerine olan bağlılığını, gerektiğinde O'nun rızasını kazanmak için her fedakârlığa hazır olduğunu göstermiş olur. Bu itibarla bütün ibadetlerde olduğu gibi, kurbanda da iyi niyet ve ihlas esastır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de,

"Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Fakat O'na sadece sizin takvanız

ulaşır."[275] buyrulmuştur. Esasen Allah Teala ancak takva sahiplerinin yapmış oldukları ibadetleri kabul eder.

Peygamber Efendimiz de, amellerin kıymetinin ancak niyete göre olacağını, kim neye niyet ederek bir işi yapmışsa, eline niyet ettiği şeyden başka bir şeyin geçmeyeceğini bildirmişlerdir.[276]

Kurban, aynı zamanda İslam'daki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın bir başka örneğidir. Her gün yeryüzünde binlerce hayvan kesilir ve bundan çoğunlukla varlıklı kimseler yararlanır. Hâlbuki Kurban Bayramı'nda, bir dinî görevi yerine getirmek niyetiyle kesilen kurbanlardan, daha çok yoksullar ve hayır kurumları istifade eder.

Ayrıca, bunda önemli bir geçim kaynağı olan hayvancılığı teşvik de vardır.

B) Kurbanın Hükmü

Kurban, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'ye göre vacibdir. Delili de,

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."[277] ayet-i celilesinin delaletiyle, Peygamber Efendimizin,

مَنْ وَجَدَ سَعَةً وَلَمْ يُضَحِّ فَلاَ يَقْرُبَنَّ مُصَلاَّنَا

"Kimin hâli vakti yerinde olur da kurban kesmezse namazgâhımıza yaklaşmasın."[278] hadisindeki ağır uyarıdır.[279]

Böyle bir uyarı, ancak vacib olan bir ibadetin terki için yapılır. Yani kurban vacib olmasaydı, onu terk eden için Peygamberimiz böyle buyurmazdı.[280]

Bir kimsenin üzerinde zekât, hac, sadaka-i fıtır, yemin keffareti ve kurban borcu olduğu hâlde vefat edip, bu borçlarının ödenmesi için malının üçte birini vasiyet etse (ki ancak malının üçte birini vasiyet edebilir) malının üçte biri, yeterse borçlarının tamamı ödenir. Ancak malının üçte biri, vasiyet ettiği borçlarını ödemeye yetmediği takdirde, önce zekât borcu ödenir. Çünkü bu borçları içerisinde en önemli olanı zekâttır. Bu borcu ödedikten sonra malı artarsa haccı yaptırılır. Bundan sonra fitre borcu ödenir. Daha sonra da yemin keffareti verilir ve en son malı kalırsa kurban borcu ödenir.

C) Kurban Kesmekle Yükümlü Olanlar

Aşağıdaki şartları taşıyan kimselerin kurban kesmeleri vacibdir:

1. Müslüman olmak.

2. Akıllı olmak.

3. Ergenlik çağına gelmiş bulunmak.

4. Hür olmak.

5. Mukim olmak (Yani misafir olmamak.).

6. Nisab miktarı mal veya paraya sahip olmak.

Fakire yani nisap miktarı mal veya parası olmayana kurban kesmek vacib olmadığı gibi misafire (yolculuk hâlinde bulunan kimseye) de vacib değildir. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer misafir olduklarında kurban kesmemişler, Hz. Ali de, "Misafire cuma namazı ile kurban borç değildir." demiştir. Şayet seferi olan kimse nafile olarak kurban keserse caizdir, kesmediği takdirde sorumlu olmaz.

D) Kurban Nisabı

Nisab, dinen zenginlik ölçüsü demektir.

Kurban nisabı, kişinin temel ihtiyaçlarından (yani oturacak evi, evinin yeter derecede eşyası, binek için olan vasıtası, kullanacağı silahı, üç kat elbisesi, kendisinin ve geçimi üzerine borç olanların bir yıllık nafakaları) ve borcundan başka 20 miskal (yani 80.18 gr.) altın veya bunun değerinde para veya eşyaya sahip olmaktır. Bu nisaba sahip olan kimseye Kurban Bayramı'nda kurban kesmek vacib olur.

Zekât nisabı ile kurban nisabı aynı olmakla beraber, zekât nisabında olduğu gibi kurban nisabında, malın artıcı olması şart olmadığı gibi, üzerinden bir yıl geçmiş olması da aranmaz. Daha önce fakir iken, kurban kesme günlerinde zengin olan kimseye kurban kesmek vacib olur.

E) Kurban Edilecek Hayvanlar

Kurban, koyun, keçi, sığır, manda ve deveden olur.

Bu hayvanların erkekleri kurban edilebileceği gibi, dişileri de kurban edilir.

Bunlardan devenin 5, sığır ile mandanın 2 ve koyun ile keçinin bir yaşını doldurmuş olmaları gerekir. Ancak koyun 6 ayı tamamladığı hâlde, bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olursa bu da kurban edilebilir. Keçi olmaz, onun mutlaka yaşını doldurması lazımdır.

Bu hayvanların dışında hiçbir hayvanın kurban edilmesi sahih olmaz.

Bir koyun veya keçiyi ancak bir kişi kurban edebilir. Fakat sığır, manda ve deve, yedi kişiye kadar ortaklaşa kurban edilebilir. Yedi kişiyi geçmemek şartıyla ortakların tek veya çift olmalarında bir fark yoktur.

Ortaklaşa kurban kesecekler hep birlikte hayvanı satın alırlar veya içlerinden birine satın alması için vekâlet verirler. Bir kişinin kendisi için satın aldığı böyle bir hayvana sonradan başkaları da ortak olabilir, ancak bu mekruhtur.

Ortakların hepsi, yönleri değişik olsa bile, buna kurban niyetiyle katılmak durumundadırlar. Mesela, ortaklardan biri vacib olan kurbanı, diğeri adak kurbanı, bir diğeri de nafile kurbanına niyet etmiş olsalar, böyle ibadet niyetiyle

katılmış bulunmaktadırlar. Fakat ortaklardan biri herhangi bir ibadet niyetiyle değil de, et almak maksadıyla katılmış olsa, bu sahih olmaz ve diğerleri de niyet etmiş oldukları kurbanı kesmiş sayılmazlar.

1. Kurbana Mani Olan ve Olmayan Hâller

Kurban, bir ibadet olduğu için, kurbanlık hayvanların kusursuz olmaları gerekir. Bazı kusurlar vardır ki bunlar, hayvanın kurban olmasına engeldir.

Bu kusurlar şunlardır:

1. İki veya bir gözü kör olan,
2. Kemiklerinde ilik kalmayacak derecede zayıflamış olan,
3. Kesim yerine yürüyüp gidemeyecek kadar topal olan,
4. Kulağının ve kuyruğunun üçte birinden fazlası kopmuş olan,
5. Dişlerinin yarıdan fazlası dökülmüş olan,
6. Doğuştan kulağı bulunmayan,
7. Memesinin ucu kesilmiş olan,
8. Koyun ve keçide bir, sığırda iki memesi kurumuş olan,
9. Boynuzların biri veya ikisi kökünden kırılmış olun,
10. İlaçla sütü kesilmiş olan,
11. Pislik yiyip de bir süre hapsedilip temiz yiyeceklerle beslenmemiş olan,
12. Burnu kesilmiş olan,
13. Dilinin çoğu kesilmiş olan,
14. Ölüm derecesinde hasta olan hayvanlar kurban edilmezler,

Boynuzsuz veya boynuzu biraz kırılmış, dişlerinden biraz dökülmüş olan ile burulmuş hayvanların kurban edilmesi caizdir. Yaşlılığı sebebiyle sütten ve dölden kesilmiş olan, kulağı yarılmış, delinmiş, kırılmış ve buzağılı olan hayvanları kurban etmek sahih ise de, mekruhtur.

F) Kurbanın Sahih Olmasının Şartları

Kurbanın sahih olmasının şartları şunlardır:

a) Kurban edilecek hayvanda, kurban olmasına engel kusurların bulunmaması.

b) Kurbanın vaktinde kesilmiş olması.

Kurban kesme günleri, bayram namazı kılınan yerlerde namazdan sonra olmak üzere, bayramın ilk üç günüdür. Arefe günü veya bayramın ilk üç gününden sonra kurban kesilmez. Nitekim bir hadis-i şerifte,

“Bugünümüzde bizim için ilk yapılacak şey namaz kılmaktır. Ondan sonra (evlerimize) dönüp kurban kesmek olacaktır. Her kim böyle yaparsa, sünnetimize uygun iş yapmış olur. Kim önce kurban keserse, o da ancak ailesine sunduğu bir

ettir, kurbandan bir şey değildir."[281] buyrulmuştur.

G) Kurbanın Rüknü

Kurbanın rüknü, kurban edilmesi caiz olan hayvanlardan birini kesmektir. Hayvanı kesmeden canlı olarak veya bedelini yoksula vermekle kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz. Bu, sadaka olur. Kurban edilmek üzere satın alınan hayvan, herhangi bir sebeple kesilmeyip bayram günleri çıkarsa, eğer mevcut ise diri olarak hayvanın kendisi, mevcut değilse veya satın alınmamış ise değeri sadaka olarak fakirlere verilir, ertesi yıla bırakılmaz. Hayvan diri olarak fakire verilirse bunun etinden onu fakire veren kimse yiyemez.

H) Kurbanı Kimler Keser?

Kurbanı, kesebiliyorsa kişinin kendisi, kesemiyorsa ehil olan birisine vekâlet vermek suretiyle kestirir ve kendisi de —orada ise— hazır bulunur. Çünkü Peygamberimiz, kızı Hz. Fâtıma'ya,

"Kurbanın kesilirken orada hazır bulun. Zira işlemiş olduğun her günah, kurban kanının ilk damlası yere düştüğünde, bağışlanır."[282] buyurmuştur.

Peygamberimizin de kurbanını kesmek için vekâlet verdiği bilinmektedir.

Kurbanlarını bulundukları yerin dışında kestirmek isteyenler, bir tanıdıklarına vekâlet vermek suretiyle kestirebilirler.

Kurbanları, Müslüman olan erkek ve kadınlar keser.

Her ne kadar ehl-i kitabın usûlüne göre kestikleri helal ise de, kurban, bir ibadet olduğundan onu imkân varsa Müslümanın kesmesi daha uygun olur.

I) Kurban Nasıl Kesilir?

Hayvan, incitilmeden kesilecek yere götürülür. Devenin dışındakiler kıbleye karşı sol tarafları üzerine, eziyet edilmeden yatırılır. Kolaylık olması için üç ayağı bağlanır. Sonra kesecek olan,

قُلْ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا۬ اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾

Ayet-i kerimesiyle[283]

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

"Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, lâ ilâhe illallahü vellahü ekber, Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd. Bismillâhi Allâhu Ekber" diyerek ara vermeden büyük ve keskin bir bıçakla keser.

Bu ayet-i kerime ile duayı okumadan sadece Bismillâhi Allâhu Ekber yahut Bismillâh deyip keserse yine caiz olur.

Usûlüne göre bir kesim yapmış olmak için, hayvanın yemek ve nefes borularıyla iki şah damarının kesilmesi gerekir. Hayvan henüz ölmeden başını bedeninden ayırmak ve derisini yüzmeye başlamak mekruhtur.

Kurban kesildikten sonra sahibi, Allah rızası için iki rekât namaz kılar. Sonra da dua ederek Cenab-ı Hak'tan dileklerde bulunur.

İ) Kurban Etinin Taksimi

Deve ve sığır gibi hayvanlar ortaklaşa kurban edildiğinde etleri ortaklar arasında tahmini olarak değil, tartılarak taksim edilir. Ancak bir ailenin fertleri için kurban edilecek olursa bunun etini taksim etmeleri gerekmez.

Diğer taraftan ortaklaşa kurban kesenler, kurban etini tamamen yoksullara dağıtacak veya bir kuruma verecek olurlarsa bu takdirde de kurban etini taksim etmeleri icap etmez.

Kurban etinin hepsini yoksullara sadaka olarak dağıtmak veya kendisi ve çoluk çocuğu için alıkoymak caiz ise de, en uygun olanı, kurban etini üçe taksim edip birini, kurban kesemeyen yoksullara sadaka olarak dağıtmak, bir bölümünü de akraba, tanıdık ve komşulara ikram etmek, birini de kendi çoluk çocuğu ile yemektir.

Müslüman olan komşulara kurban etinden hediye etmek caiz olduğu gibi, Müslüman olmayan komşulara da vermek caizdir.

Şayet, kurban kesen kimsenin çoluk çocuğu kalabalık ve hâli vakti de çok iyi değilse, kurban etini sadaka ve hediye olarak dağıtmayıp tamamını çoluk çocuğu için alıkoyması daha uygun olur.

J) Kurban Derisi

Kurban derisini seccade veya evde kullanılacak bir şey yapmak caiz olduğu gibi bir fakire veya hayır işlerine hizmet eden bir kuruluşa vermek de caizdir.

Kurban derisi, kurbanın bir parçası olduğundan satılması caiz olmaz, kurbanı kesene kasap ücreti olarak da verilmez.

Nitekim Peygamber Efendimiz,

"Kurbanın derisini satan kimsenin kurbanı yoktur, yani kurban kesmemiştir."[284] buyurmuşlardır. Peygamberimiz bu sözleri ile kurbanın derisini satarak parasını yemenin doğru olmadığını belirtmiştir.

K) Eti Yoksullara Dağıtılması Gerekli Olan Kurbanlar

Bazı kurbanlar vardır ki bunların etinin tamamen yoksullara dağıtılması veya yedirilmesi gerekir. Bu kurbanlar şunlardır:

a) Adak kurbanı, bu kurbanı adayan kişinin kendisiyle fakir de olsalar çocukları ve onların çocukları, anne ve babasıyla her iki taraftan dedeleri ve büyük anneleri gibi bakmakla yükümlü olduğu kimseler ve zengin olanlar bu kurban etinden yiyemezler. Bu kurban kesildikten sonra tamamen yoksullara

dağıtılmaışversı gerekir.

b) Bir kimsenin hayatta iken, yaptığı vasiyeti üzerine, öldükten sonra varisleri tarafından malının üçte birinden kesilen kurban.

Bu kurbandan da ölünün varisleriyle zenginler yiyemezler. Bunun da yoksullara dağıtılması gerekir.

Ancak ölünün vasiyeti olmaksızın varisleri tarafından ölü için kesilen kurban böyle değildir. Bu kurbandan onu kesenler de yiyebilirler.

c) Kurban günlerinde herhangi bir sebeple kesilmeyen ve sadaka olarak verilmesi gereken kurban.

Bu kurban da yenmez, yoksullara sadaka olarak verilmesi gerekir.

d) Ortaklaşa kurban kesenlerden bir kısmı edaya, bir kısmı da kazaya niyet ederse bu hayvanın eti, kurban kesenler ve yakınları tarafından yenmez, tamamı sadaka olarak dağıtılır. Çünkü kurban bayramı günlerinde kesilmeyen kurban kaza edilmez. Bu, kurban olmaktan çıkıp sadakaya dönüşür. Bu sebeple örneğimizde sadaka hükmündeki hisse kurban olmayacağı için (hisselerden birinin et maksadıyla kesilmesi durumunda olduğu gibi) eda niyetiyle kesilen hisseleri de kurban olmaktan çıkarır.

L) Akika Kurbanı

Doğan çocuk için kesilen kurbana akika kurbanı denir.

İslam'dan önceki cahiliye devrinde Araplar kız çocuğu istemezler, hatta kız çocuklarını diri diri gömerlerdi. Erkek çocukları için de "akika" kurbanı keserlerdi.

Peygamberimiz, Kurbanı, Allah'a şükür maksadıyla hem erkek, hem de kız çocukları için kesilmesi şekline getirerek önceden uygulanmakta olan cahiliye âdetini değiştirdi ve isyan manası taşıyan "akika" kelimesini de "taat" manasında olan "Nesike"ye çevirdi. Doğan çocuğun yedinci günü bir koyun veya keçi keserek ziyafet vermek ve çocuğun saçını tıraş etmek mubahtır. Yani dileyen yapar, dileyen yapmaz.

Maliki ve Şafii mezheplerine göre müstehab, Hanbelilere göre de sünnettir.

Nesike kurbanı, çocuğun doğumunun yedinci veya on dördüncü yahut da yirmi birinci günü kesilir. Yedinci günü kesmek daha faziletlidir.

Çocuğun doğumundan itibaren buluğ çağına gelinceye kadar da kesilebilir.

Kesilen bu kurban yenilir, yedirilir ve başkalarına da sadaka olarak verilir.

XIII. MÜBAREK GÜNLER VE GECELER

A) Cuma Günü

Cuma günü mübarek bir gündür. Bugün Müslümanlar için bir bayram günü sayılır.

Haftalık ibadetimiz olan Cuma namazı bu güne tahsis edilmiştir.

Peygamberimiz,

خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ

“Güneşin üzerine doğduğu en hayırlı gün Cuma’dır, Âdem o gün yaratılmış, o gün Cennet’e konulmuş ve o gün cennetten çıkarılmıştır, Kıyamet de Cuma günü kopacaktır.”[285] buyurmuştur.

Cuma gününde bir an (icabet saati) vardır ki o anda yapılan duaların kabul olacağı Peygamberimiz tarafından müjdelenmiştir.[286]

Cuma günü duaların kabul edildiği bu an, insanların, Allah’ın hoşlanmadığı şeylerden sakınmaları ve razı olduğu işlerle meşgul olmaları için, gizli tutulmuştur.

Ayrıca Cenab-ı Hak, cennette Mümin kullarına Cuma günü tecelli ederek büyük lütuflarda bulunacaktır.[287]

1. Cuma Namazı

Farz olan bu namaz büyük önem taşır.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

“Ey Müminler, Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.”[288]

Cuma günü banyo yapıp temizlendikten sonra, camiye gidip hutbeyi dinleyen ve namazı kılan kimsenin, o gün ile daha önceki Cuma arasında işlemiş olduğu günahların affedileceği Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.[289]

Peygamberimiz, Cuma namazına gitmeyenlerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

“Mazeretsiz üç Cuma’yı terk eden kimsenin kalbini Allah Teala mühürler.”[290]

Cuma günü Cuma namazından önce şu hususların yapılması sünnettir:

a. Boy abdesti almak.

b. Bıyıkları kısaltmak, tırnak kesmek ve benzeri bedenî temizlikleri yapmak.

c. Misvak veya fırça ile dişleri temizlemek.

ç. Güzel ve temiz elbise giymek.

d. Güzel koku sürünmek.

e. Camiye erken gitmek.

f. Çokça dua etmek ve Peygamberimize salatüselam getirmek.

Cuma Günü Yapılması Mekruh Olan Şeyler

İmamın hutbeyi okumaya başlamasından itibaren namaz kılınıncaya kadar alışveriş ve benzeri dünya işiyle meşgul olmak ve Cuma günü namaz vakti girdikten sonra namazı kılmadan yolculuğa çıkmak.

Vakit girmeden önce çıkmakta bir sakınca yoktur.

B) Üçaylar

Üçaylar, kameri aylardan Recep, Şaban ve Ramazan aylarıdır.

Müslümanların manevi hayatında bu ayların seçkin bir yeri vardır. Çünkü bu aylar mübarek gecelerle doludur. Recep ayının ilk Cuma gecesi Regaib gecesi, 27'nci gecesi de Mirac gecesidir. Şaban ayının on beşinci gecesi Berat gecesi, Ramazan'ın 27'nci gecesi de mübarek Kadir gecesidir.

Ramazan'dan sonra en sevab oruç, Recep ve Şaban aylarında tutulan oruçtur.

Şaban ayı Peygamberimizin Ramazan'dan sonra en çok oruç tuttuğu bir aydır.

Hz. Âişe (ra.),

"Ben Resulullah'ın Ramazan'dan başka hiçbir ayı tamamen oruçla geçirdiğini görmedim. Şaban ayı kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunu da görmedim."[291] demiştir.

Şaban ayında Peygamberimizin çok oruç tutmasının sebebini soran Üsâme'ye (ra.) Peygamberimiz,

"Şaban, Recep ile Ramazan arasında insanların kendisinden gafil oldukları bir aydır. Hâlbuki o, içerisinde amellerin Allah'a sunulduğu bir aydır. Ben de oruçlu olduğum hâlde amelimin Allah'a arz olunmasını isterim." (İşte bu yüzden bu ayda çok oruç tutuyorum.) buyurmuştur.[292]

Kur'an-ı Kerim'in indiği ve oruç ibadetinin tahsis edildiği bir ay olan Ramazan ayının da bu aylar arasında olması, üçayları diğer aylardan farklı kılmıştır.

Bu aylarda Müslüman, kendisine çeki düzen vermeli, geçmişinin bir muhasebesini yaparak geleceğe daha gayretli olarak yönelmelidir.

Kötülükleri ve kötü alışkanlıkları azaltarak iyilikleri çoğaltmalı, imkânları ölçüsünde yoksulları görüp gözetmelidir.

Böyle yaptığı takdirde bu kutlu ayları değerlendirmiş ve bu ayların manevi feyzinden yararlanmış olur.

C) Regaib Gecesi

Regaib Gecesi Recep ayının ilk Cuma gecesidir.

Regaib, "regibe"nin çoğuludur. "Regibe" de çok bağış ve iyilik demektir.

Buna göre regaib gecesi demek, Müminlere Allah'ın rahmeti, lütuf ve ihsanı bol bol verildiği gece demektir. Yoksa genel anlayışa göre Peygamberimizin ana rahmine intikal ettiği gece demek değildir. Çünkü bu konuda sahih bir hadis olmadığı gibi, güvenilir bir rivayet de yoktur.

Ancak, yapılan dua ve ibadetlerin kabul edildiği ve Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve lütfunun bol bol ihsan edildiği bir gece olarak kutlanagelmiştir.

Bu geceye mahsus "Regâib namazı" adıyla bilinen ve kılınan namazın da bir dayanağı yoktur. Çünkü ne Peygamberimiz böyle bir namaz kılmış, ne de Ashab ve tâbiin bu ad ile bir namaz kılmışlardır. Bu konudaki hadisler sahih değildir.

Bu gece yapılacak ibadet de diğer mübarek gecelerde olduğu gibi bol kaza ve nafile namazı kılmak, Kur'an okumak, Allah'tan af ve mağfiret dilemektir.

D) İsra ve Mirac Gecesi

İsra, gece yürüyüşüne denir. Mirac da merdiven, asansör demektir.

İsra ve Mirac'ın asıl manası, Peygamberimizin bir gece seyahati ve yüce makamlara yükselmesidir.

Yüce yaratıcıya yakınlığın en üstün derecesi olan mirac, beşer anlayışı çizgisinin ötesinde bir olaydır. Bunu tabiat kanunlarıyla açıklamak mümkün değildir.

Bu olay, Peygamberimizin Medine'ye hicret etmesinden bir yıl önce Mekke'de meydana gelmiştir.

Özet olarak Mirac, şöyle cereyan etmiştir:

Peygamberimiz, Recep ayının 27'nci gecesinde Kâbe'de uyuduğu sırada, kendisine Cebrail (as.) adındaki melek gelmiş ve kendisinin Allah'ın yüce katına davet edildiğini bildirmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz Cebrail'in (as.) rehberliğinde manevi bir binit olan Burak ile Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya gelmiştir. Mirac'ın bu bölümü İsrâ suresinin ilk ayetinde şöyle ifade edilmektedir:

سُبْحَانَ الَّذ۪يٓ اَسْرٰى بِعَبْدِه۪ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذ۪ي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ

"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. O, gerçekten işitendir, görendir."

Kudüs'te kısa bir süre kalmış, Mescid-i Aksa'da iki rekât namaz kılmıştı. Bundan sonra başka bir binit ile mirac (manevi asansör) ile göklere çıkmıştır. Daha sonra da hiçbir insan ve hiçbir meleğin erişemeyeceği yüce makamlara yükselmiştir. Arada hiçbir aracı olmadan doğrudan doğruya Allah'tan vahiy almıştır.

Mirac'ın sırlar dolu bu bölümüne Necm suresinde işaret buyrulmuştur.

Allah Teala, bu büyük olaydan bahseden ve aynı adı taşıyan İsrâ suresinde, Peygamberine vahyettiği ahlak ve fazilet düsturlarını bildirmiştir ki özetle şunlardır:

1. Allah'a ortak koşmayınız.

2. Anne ve babanıza itaat ve hürmet ediniz.

3. Hak sahiplerine haklarını veriniz.

4. İsraf etmeyiniz.

5. Aşırılıklardan sakınınız.

6. Çocuklarınızı öldürmeyiniz.

7. Zinaya yaklaşmayınız.

8. Haksız olarak kimseyi öldürmeyiniz.

9. Yetimlere iyi muamele ediniz.

10. Ölçü ve tartıda doğruluktan sapmayınız.

11. Bilmediğiniz bir şeyin ardına düşüp körü körüne takip etmeyiniz.

12. Yeryüzünde kibir ve gurur taslayarak yürümeyiniz.

Sonra Peygamberimiz aynı gece geri dönmüş, beraberinde birtakım manevi hediyeler de getirmişti. Bunlar, günde beş vakit namaz, Allah'ın, kendisine ortak koşma dışındaki günahları dilediği kimselerden affedeceği ve Bakara suresinin sonundaki iki ayettir.

Peygamberimiz, sabah olunca olayı haber vermiş, Ashab kendisine inanmıştı. Çünkü hiçbir zaman kendisinden gerçek olmayan bir şey duymamışlardı. Onun doğruluğuna düşmanları bile inanmıştı.

Ancak, Mekke müşrikleri olayı duyar duymaz şaşırmışlar, "Bir gecede hiç bu kadar yerler gezilebilir mi?" demişlerdi. Onlar Mirac'daki üstün gerçekleri kavrayacak seviyede değillerdi. Allah'ın kudreti ile beşer gücünü birbirine karıştırıyorlar, her şeyi madde açısından ele alıyorlardı. Bunun içindir ki Allah'ın sonsuz kudretine inananlar, olay karşısında hiç tereddüt etmemiş, onu hemen tasdik etmişlerdi.

İşte Mirac gecesi böylesine kutlu bir gecedir.

Bu gecenin en önemli olayı hiç şüphe yok ki Müminin miracı sayılan beş vakit namazın farz kılınmış olmasıdır.

Bu gecede yapılacak ibadetlerin başında namaz kılmak gelir. Namaz borcu olanlar kılabildikleri kadar kaza namazı kılmalıdır. Namaz borcu olmayanlar ise nafile namaz kılmalı, Kur'an okumalı, tevbe, istiğfar ve dua ile geceyi ihya etmelidirler.

Bu gecede ayrıca yoksullara ve kimsesiz çocuklara da yardım ederek sevindirilmeli, duaları alınmalıdır.

E) Berat Gecesi

Kameri aylardan Şaban ayının on dördüncü gününü on beşinci gününe bağlayan gece Berat gecesidir.

Berat sözü "berâet" kelimesinin kısaltılmış şeklidir. Borçtan, suç ve cezadan, hastalıktan kurtulmak demektir. Buna göre "Berat Gecesi" günahlardan kurtuluş gecesi demektir.

Müslümanlar tarafından bu gecenin derin bir saygı ve heyecan ile kutlanmasının sebebi budur.

Bu geceye mağfiret gecesi de denmiştir. Çünkü bu gecede pek çok kimseyi Cenab-ı Hakk'ın affedeceği Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Peygamberimiz bu geceyi ibadetle geçirmiştir.

Beyhakî'nin Alâ b. el-Hâris kanalıyla rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Hz. Âişe (ra.) şöyle demiştir:

Peygamberimiz bir gece kalktı namaz kıldı. Secdeyi öyle uzattı ki secdede öldü sandım. Bunu görünce kalktım. Elimle ayağına dokununca kımıldadı (Sevindim)

ve yerime döndüm. Secdede şöyle niyaz ettiğini duydum:

—Allahım, azabından affına, gazabından rızana sığınıyor, senden yine sana iltica ediyorum. Şanın yücedir. Sana yaptığım senayı senin kendine yaptığın senaya denk bulmuyorum. Sana gereği gibi hamdetmekten acizim.

Başını secdeden kaldırıp namazı bitirince,

—Âişe, Allah'ın Resulü sana haksızlık edecek mi sandın, buyurdu. Ben,

—Hayır, Vallahi, ya Resulallah, böyle sanmadım. Ancak secdede uzun süre kaldığın için öldün sandım, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz,

— Bu gece hangi gecedir, biliyor musun, buyurdu. Ben,

—Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. Peygamberimiz,

—Bu gece Şaban'ın on beşinci gecesidir. Allah Teala Şaban'ın on beşinci gecesinde kullarına rahmetiyle tecelli buyurarak af dileyenleri bağışlar, merhamet isteyenlere rahmet eder, içini kin bürümüş olanları ise kendi hâllerine bırakır,[293] buyurdu.

Bilindiği gibi İslam'ın ilk yıllarında Kâbe putlarla dolu olduğu için Peygamberimiz, namazları Beytü'l-Makdis'e yönelerek kılıyordu. Bununla beraber kıblenin değişmesini de istiyordu. Bu durum, Peygamberimiz Medine'ye hicret ettikten sonra da on altı ay ve birkaç gün daha devam etmişti. Hicretin ikinci senesi Şaban ayının on beşinci günü Peygamberimiz ziyaret için gittiği Benî Seleme yurdundaki mescidde öğle namazının ikinci rekâtını kılarken kıblenin değiştiği hakkında ayet nazil oldu. Ayette şöyle buyruluyor:

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَٓا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

"(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir."[294]

Böylece kıble değiştirilmiş oldu. Peygamberimiz derhal namaz içinde Kâbe-i Muazzama tarafına döndü. Cemaat da safları ile Kâbe'ye yöneldiler.

İşte birliğin sembolü olan bu tarihi olay, Berat gecesini değerlendiren başlıca sebeptir. Peygamberimiz, bu nimeti veren Cenab-ı Hakk'a şükran borcunu yerine getirmek üzere bu geceyi ihya ediyor, ölüler ve diriler için dua ve istiğfarda bulunuyordu.

Berat gecesine mahsus bir namaz ve ibadet yoktur.

Bu gece, Kur'an okuyarak, dua ve istiğfar yaparak kaza ve nafile namazı

kılarak ve yoksullara yardım ederek ihya edilir.

Namaz borcu olanların bu gecede en az bir günlük kaza namazı kılmaları tavsiye edilir.

F) Ramazan Ayı

Ramazan ayı faziletlerle dolu bir aydır.

İnsanlığın kararan ufkunu aydınlatan Kur'an-ı Kerim bu ayda inmeye başlamıştır. İslam'ın beş esasından biri olan oruç da bu aya tahsis edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۘ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak kendisinde Kur'an indirilen aydır. Sizden bu aya yetişen, onda oruç tutsun. Kim hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah size kolaylık ister, zorluk istemez. O, sayıyı tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiği için, Allah'a tazim etmenizi ister. Umulur ki şükredersiniz."[295]

Ramazan ayı ibadetler ayıdır. Bu ayda diğer aylardan farklı ve fazla olarak yaptığımız ibadetler vardır. Bunları şöylece özetleyebiliriz:

1. Oruç

Oruç, dinimizin beş temel ibadetinden biri olup Ramazan ayında tutulur.

2. Teravih Namazı

Bu namaz, Ramazan gecelerini nurlandıran ve camilerimizin cemaatle dolup taşmasını sağlayan bir namazdır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَامَ رَمَضَانَ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“Her kim Ramazan-ı Şerif’in gecelerinde ibadetin sevabına inanarak ve mükâfatını umarak Allah rızası için Teravih namazını kılarsa geçmiş günahları bağışlanır.”[296]

3. Mukabele Okunması ve Kur’an-ı Kerim’in hatmedilmesi

Mukabele, herhangi bir kitabı birisinin okuması ve diğerlerinin dinlemesi demektir.

Peygamberimiz ile Cebrail (as.), Ramazan gecelerinde nöbetleşe Kur’an-ı Kerim’i okur ve dinlerlerdi.

Ashabın hafız ve âlim olanlarından Ubeyy b. Ka’b, Abdullah İbn Mes’ûd ve Mu’âz —Allah hepsinden razı olsun— Ramazan’da Kur’an-ı Kerim’i hatmederlerdi. Hafız olmayanlar ise ezberlemiş oldukları sureleri okurlardı. Hanefi mezhebinin İmamı Ebû Hanîfe’nin —Allah kendisine rahmet etsin— Ramazan ayında altmış bir kere Kur’an-ı Kerim’i baştan sona okuduğu rivayet edilmektedir.[297]

Ramazan’da camilerde mukabele okunması, Peygamberimiz ve Ashabı ile İslam büyüklerinin hayatlarından alınmış güzel âdetlerdir.

G) Kadir Gecesi

Gecelerin en feyizlisi Kadir gecesidir. Çünkü Kur’an-ı Kerim’de adı geçen tek gece Kadir gecesidir.

İnsanlık için bir hidayet kaynağı olan son kitap Kur'an-ı Kerim bu gecede inmeye başlamıştır.

Yine bu gecede yapılan ibadet, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin ayda yapılan ibadetten daha hayırlıdır.

Aynı adı taşıyan surede şöyle buyrulmuştur:

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فٖي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فٖيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

"Şüphesiz, biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir."

İmam-ı Buhârî'nin pek çok rivayetine göre Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gecesinden birinde olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Peygamberimiz Ramazan'ın bu son on gününde Mescitte kurdurduğu küçük bir çadır içinde itikâfa girer, kendisini tamamıyla ibadete verirdi.

Peygamberimizin içinde itikâfa girdiği bu çadırın bir Türk çadırı olduğu Müslim'in Ebû Saîd-i Hudrî'den yaptığı rivayetten anlaşılmaktadır.[298]

Peygamberimizin rastladığı Kadir geceleri hakkındaki rivayetler arasında 27'nci geceye ait olan rivayet, âlimlerin çoğunluğu tarafından tercih edilerek, bu gece Kadir gecesi olarak kutlanagelmiştir.

Esasen zamanın iyi değerlendirilmesini bilen kimseler için her zaman Kadir gecesidir. Yeter ki insan, kendisini yaratan, sayısız nimet ve lütuflarda bulunan Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanma yolunda olsun.

İlahi âşıklardan olan İbn Fâriz,

"Dost ile her buluşma anı Cuma olduğu gibi, bütün geceler de —Hak tecelli ederse— Kadir gecesi olur" sözüyle bunu ne güzel ifade etmiştir.

Kadir gecesinin ibadetle değerlendirilmesi büyük bir kazançtır. Çünkü bu gecede yapılan ibadet bin ayda yapılan ibadetten daha hayırlıdır.

Bu geceye mahsus bir ibadet yoktur. Bu gecede yapılacak olan, Kur'an okumak, namaz kılmak, dua etmek, günahlardan tevbe ve istiğfar etmektir.

Hz. Âişe'den rivayet olunduğuna göre Peygamberimiz, Ramazan gecelerini bu çeşit ibadetlerle değerlendirirdi.

Üzerinde namaz borcu olan kimsenin bu gecede hiç olmazsa bir günlük namaz

kaza etmesi uygun olur. Böylece hem borcunu öder hem de geceyi ihya etmiş olur.

Hz. Âişe (ra.), Peygamberimizden sordu:

—Ey Allah'ın Resulü! Kadir gecesine tesadüf edersem nasıl dua edeyim? Peygamberimiz,

اَللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي

—Allahım, sen affedicisin, affetmeyi seversin beni de affeyle, diye dua et buyurdu.[299]

Gece ile ilgili olarak Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Kim, faziletine inanarak ve ecrini umarak Kadir gecesini ihya ederse geçmiş günahları mağfiret olunur."[300]

H) Dinî Bayramlar

Biri Ramazan, diğeri kurban olmak üzere iki dinî bayramımız vardır.

1. Ramazan Bayramı

Ramazan bayramı, Ramazan ayından sonra gelen Şevval'in birinci günü başlar ve üç gün devam eder.

Ramazan ayı orucunu tutmuş olan Müslümanlar, Şevval ayında iftar eder ve bayram yaparlar.

Bu bayrama mahsus ibadetimiz sadaka-i fıtır (fitre) ve bayram namazıdır.

Bu sadaka bayram namazından önce verilmelidir.

2. Kurban Bayramı

Kurban bayramı, kameri aylardan Zilhicce'nin onuncu günü başlar ve dört gün devam eder.

Arefe günü de bayramın dört gününe eklenerek bu beş güne "Teşrik Günleri" denir. Bu günlerde farz namazlardan sonra tekbir getirildiği için bu adı almışlardır, yani "Tekbir Günleri" demektir.

Bu tekbirler, Arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi vaktine kadar 23 vakit devam eder.

Kurban bayramının Arefe ve bayram günleri, İslam dünyasının en seçkin günleridir. Çünkü Arefe günü dünyanın her tarafından gelen hacı adayları, Arafat dağında toplanarak Allah'a yönelmekte ve O'ndan af ve bağış dilemektedirler. Arafat hayatı, İslam'ın birlik ve kardeşliğe verdiği önemin bir simgesidir.

İslam'ın beş temel ibadetinden biri olan hac ve kurban, teşrik tekbirleri ve

bayram namazı, Arefe günü de dâhil olmak üzere Kurban Bayramına mahsus ibadetlerimizdir.

I) Mevlid Gecesi

Mevlid, “doğum vakti” demektir. “Milad” da böyledir.

Mevlid, Peygamberimizin doğum zamanına, Milad da Hz. İsa’nın doğum tarihine özgü birer örf olarak kullanılmışlardır.

Peygamberimiz, Miladi 571 yılı Nisan ayının 20’nci gününe rastlayan Rebiulevvel ayının 12’nci gecesi sabaha karşı Mekke-i Mükerreme’de Daru’t Tebâbia denilen evde doğmuştur.

Peygamberimizin babası Abdulmuttalib’in oğlu Abdullah, annesi ise Vehb’in kızı Âmine’dir.

Peygamberimizi önce annesi emzirdi. Daha sonra Ebû Leheb’in azadlı kölesi Süveybe tarafından emzirildi. Fakat asıl sütannesi Halime’dir.

Peygamberimizin adı Muhammed’dir. Bu adı kendisine dedesi Abdulmuttalib vermiştir.

O’nun en meşhur adları Muhammed ile Ahmed’dir. Bu adlar Kur’an-ı Kerim’de de geçmektedir.

Muhammed adı Fetih suresinde geçmekte, Ahmed adı da Saf suresinin 6’ncı ayetinde şöyle haber verilmektedir:

“Hatırla ki Meryemoğlu İsa, ‘Ey İsrailoğulları! Ben size Allah’ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim.” demişti.

Peygamberimiz doğmadan önce Hz. İsa’nın tebliğ ettiği din bozulmuştu. Hıristiyanlar Tevhid’den Teslis’e (üçleme, yani üç ayrı kişinin, tek Tanrıda birleşmesi) dönmüşlerdi. Araplar ise taştan, ağaçtan yaptıkları putlara tapıyorlardı. Kâbe’nin içi dışı putlarla dolmuştu.

İnsanlar her türlü değer ölçülerini yitirmiş, yollarını şaşırmışlardı. Küfür ve haksızlık gönülleri karartmış, Allah’a giden yoldan uzaklaştırmıştı. Sosyal hayat bozulmuş, ahlak tamamen kokuşmuştu. Kadınlar esir muamelesi görüyor, bir eşya gibi alınıp satılıyor, kız çocukları acımasızca diri diri toprağa gömülüyordu.

İşte Peygamberimiz böyle bir zamanda dünyaya gelmişti.

Bu gecenin sabahı gerçekten feyizli bir sabahtı. İnsanlık için yepyeni bir gün doğmuş, aydınlık bir devir açılmıştı.

Bir fazilet güneşi ve hidayet meşalesi olan Peygamberimizin doğumu, Allah’ın bütün insanlara en büyük nimetlerinden birisidir. Bu hususta Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

“İçlerinden, kendilerine, Allah’ın ayetlerini okuyan, kendilerini temizleyen,

kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, Müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur."[301]

Bunun içindir ki Müslümanlar bu kutlu geceye büyük ilgi gösterir. Onu ibadetlerle ihya etmeye çalışır, yoksulları ve kimsesiz çocukları sevindirirler.

İ) Aşure Günü ve Orucu

Aşure, kameri aylardan Muharrem ayının onuncu gününün adıdır.

Halk dilinde bu kelime aşure şeklinde kullanılmaktadır. Hem Muharrem'in onuncu gününe, hem de tahıl ve kuru meyvelerden yapılan tatlıya denir.

Aşure geleneğinin tarihi çok eskidir. Hz. İbrahim'e, Hz. Nuh'a, hatta Âdem'e (as.) kadar yükselir. Bu itibarla dinler tarihinin saygı duyduğu günler arasında aşure kadar tarih boyunca uzanan ve milletler arası bir yeri bulunan hiçbir kutlu gün yoktur, denilebilir. Yani, aşure günü, tarih boyunca ve çeşitli milletlerce dinî yönden kutlanagelmiş bir gündür.

Buhârî'nin, Hz. Âişe'den (ra.) rivayetine göre, İslamiyet'ten önce cahiliye devrinde Kureyş, aşure günü oruç tutardı. Peygamberimiz de bu geleneğe uyarak oruç tutmuştur. Hatta Medine'ye hicret ettikten sonra da bu oruca devam etmiş ve tavsiye etmişti. Fakat Ramazan orucu farz kılınınca, kendisi aşure gününde oruç tutmayı bırakmıştı. Bundan sonra Müslümanlardan dileyen bu günde oruç tutmuş, dileyen tutmamıştır.[302]

Bu rivayetten, Peygamberimizin Ramazan orucu farz kılınıncaya kadar aşure orucunu tuttuğu, Ramazan orucu farz olunca da artık onu isteğe bıraktığı anlaşılmaktadır.

Peygamberimiz aşure orucunu tutmuş olduğu için bu orucu tutmak müstehabdır.

Ancak Yahudiler de aynı gün oruç tuttuklarından onları taklit etmemiş olmak için sadece aşure gününü değil, Muharrem'in dokuzuncu günü ile onuncu gününü veya onuncu günü ile on birinci günü oruç tutmak uygun olur.

Yalnız aşure gününde oruç tutmak ise mekruh görülmüştür.

XIV. YEMİN

Yemin sözlükte, "kuvvet ve sağ el" demektir. Dinî terim olarak, "sözü, Allah'ın adını anarak kuvvetlendirmek"tir.

A) Yeminin Çeşitleri

Yemin üç çeşittir:

1. Yemin-i Gamûs: Geçmiş veya şimdiki zamana ait bir iş üzerine bilerek yalan yere yemin etmektir. Bu yemin, sahibini günaha daldırdığı için bu adı almıştır. Böyle bir yemin büyük günahtır.

Bu çeşit yemin için keffaret yoktur. Çünkü bunun günahı keffaretle affolunmaz. Tevbe ve istiğfar edilmesi gerekir. Şayet bu yemin ile bir başkasının hakkı elinden alınmış ise bu hak sahibine geri verildikten ve ondan helallik alındıktan sonra Allah'tan af dilemek gerekir.

2. Yemin-i Mun'akide: Geleceğe ait bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yapılan yemindir. "Vallahi şu işi yapmayacağım" veya "Vallahi şu işi yapacağım" gibi. Bu çeşit yemin, yerine getirilmezse keffaret gerekir. Yapılması veya yapılmaması yemin edilen işin, farz, vacib, günah veya mübah olması arasında, keffaret ödenmesi açısından bir fark yoktur.

Ancak, "Vallahi bugün öğle namazını kılacağım" gibi farz olan bir işi yapmaya veya, "vallahi bundan böyle içki içmeyeceğim" gibi haram olan bir şeyi yapmamaya yemin eden kimsenin bu yeminini bozmaması gerekir. Nitekim Peygamberimiz,

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللَّهَ فَلاَ يَعْصِهِ

"Kim Allah'a itaat etmeyi nezrederse (adayacak olursa, sözünde dursun ve) Allah'a itaat etsin." "Kim de, Allah'a karşı gelmeyi adarsa ona karşı gelmesin."[303] buyurmuştur.

Şayet "Vallahi Ramazan ayında oruç tutmayacağım", veya "vallahi içki içeceğim" gibi dinen yapılması gerekli bir görevi terk etmeye veya günah olan bir işi yapmaya yemin ederse, hemen yeminini bozup keffaret vermesi gerekir. Çünkü böyle yemin yapmak günahtır. Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

"Her kim bir şeye yemin eder de başkasını ondan daha hayırlı görürse, hemen o hayırlı işi yapsın, yeminini bozduğu için de keffaret versin."[304]

Eğer, "Vallahi nafile namaz kılmayacağım, vallahi hasta ziyaretine gitmeyeceğim" gibi mendub olan bir işi yapmamaya veya "namaz kılarken sağa sola bakacağım" gibi mekruh olan işi yapmaya yemin ederse, uygun olan mendub olan işi yapması ve mekruh olan işi yapmamak suretiyle yeminini bozup keffaret vermesidir.

Şayet, "Vallahi şu eve girmeyeceğim. Vallahi şu yemeği yemeyeceğim" gibi mubah olan bir işi yapmamaya yemin ederse, uygun olan, bu yemini bozmamasıdır.

Yeminde keffaretin gerekmesi için bilerek, hata ederek, unutarak veya baskı altında yeminin bozulması arasında bir fark yoktur.[305]

B) Yeminin Şartları

Yeminin sahih olması için, yemin edene, yemin edilene ve yapılan yemine ait olmak üzere, birtakım şartlar vardır.

1. Yemin Edene Ait Şartlar

Yemin eden kimsede, yaptığı yeminin sahih olması için, iki şartın bulunması gereklidir:

Birincisi, yemin edenin, akıllı, ergenlik çağına gelmiş ve bu sözü ile yemin kast etmiş olması lazımdır. Buna göre çocuğun, delinin ve uyuyanın yaptığı yemin sahih değildir.

İkincisi, yemin edenin Müslüman olmasıdır. Kâfirin yemini sahih değildir. Çünkü yemin keffareti, ibadettir. Kâfir ise ibadet ile yükümlü değildir.[306]

2. Yemin Edilen Şeyle İlgili Şartlar

Yemin edilen şeyle ilgili bir şart vardır, o da, yemin edilen şeyin yemin esnasında ve yeminin devamı hâlinde mevcut olmasıdır. Yemin esnasında var olmayan şeye yapılan yemin geçerli değildir. Testide su olmadığı hâlde, "vallahi bu testide olan suyu içmeyeceğim" diye yemin etmek gibi.

3. Yemin Sözü ile ilgili Şartlar

Yeminde geçerli olan sözler şunlardır:

a) Allah'ın isimlerinden bir isim ile yemin etmek.

Mubah olan yemin "Allah" sözü ile olan yemindir. İslam âlimleri Allah'ın isimleriyle yemin etmenin mubah olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu ismin, "Allah" ve "Rahman" sözleri gibi özel bir isim olması ile "Alîm, Hakîm, Kerîm, Halîm vs." gibi müşterek isim olması arasında fark yoktur. Her ne kadar bu ortak isimler yaratıklara verilirse de yemin esnasında bundan yaratan anlaşılır. Çünkü Allah'tan başkasına yemin caiz değildir.

Yemin harfleri "B", "V" ve "T"dir. Vallahi, billahi, tallahi gibi.

b) Allah'ın Sıfatlarından bir sıfatla yemin etmek.

Allah'ın sıfatları üç kısımdır:

1. Örfte bu sıfat ancak Allah için kullanılır (Allah'ın izzeti, azameti, celali ve kibriyası hakkı için gibi). Bu sıfatlarla yapılan yemin muteberdir.

2. Allah ile Allah'tan başkaları hakkında da kullanılan sıfatları (Allah'ın kudreti, kuvveti, iradesi, rızası, hakkı için gibi.). Bu sıfatlarla da yapılan yemin muteberdir.

3. Allah ile Allah'tan başkaları arasında ortak olan ve fakat daha çok Allah'tan başkaları hakkında kullanılan sıfatlardır. Bunlar ile yemin olmaz. Allah'ın ilmi hakkı için, Allah'ın rahmeti hakkı için gibi.

Allah ile sıfatlarından başka şeylere yemin edilemez. Peygamber hakkı için, Kâbe hakkı için, Kur'an hakkı için gibi.[307]

Yalnız “Allah hakkı için” demek yemindir. Çünkü “Hak” Allah’ın isimlerinden bir isimdir veya bununla Allah’ın bir sıfatı kast edilmektedir.308

“Yemin ederim” yahut “Allah’a yemin ederim”, “Andiçerim” yahut “Allah’a andiçerim”, “Şahitlik ederim” yahut “Allah’a şahitlik ederim”, demek de yemindir.

Bir insan İslam’dan çıkmakla yemin ederse, mesela, şöyle yaparsam Yahudi, Hıristiyan olayım yahut İslam’dan, Allah’ın Resulünden veya Kur’an’dan uzak olayım veya kâfir olayım, derse bunlar da yemindir.309

Eğer “şöyle yaparsam bu bana haram olsun” veya “bunu yaparsam helal olan şey bana haram olsun” der ve sonra da yaparsa, serbesttir, dilerse kendisine haram kıldığı şeyi terk eder, dilerse keffaret verir.310

c) Yemin-i Lağv

Geçmiş veya şimdiki zamana ait bir iş üzerine öyle olduğunu sanarak yapılan yemindir. Ahmed ile konuştuğu hâlde konuşmadığını zannederek “Vallahi Ahmed ile konuşmadım” diye yapılan yemin gibi.

İslam âlimleri böyle bir yemin için keffaret gerekmediğinde görüş birliği içindedir. Bu yemini yapanın herhangi bir kastı olmadığı için Allah’ın kendisini bağışlayacağı umulur.

C) Yemin Keffareti

Yemin-i munakide bozulduğu zaman keffaret vermek gerekir.

Yemin ve keffareti ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖيٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكٖينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلٖيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرٖيرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorguya çeker. Bunun da keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerin keffareti işte budur. Yeminlerinizi koruyun. Allah size ayetlerini açıklıyor. Umulur ki şükredersiniz.”311

Ayet-i kerime gereğince yemin keffareti köle azat etmek, on fakiri akşamlı—sabahlı orta derecede yedirmek veya tepeden tırnağa elbise giydirmektir. Bunları yapamayan kimse peş peşe üç gün oruç tutar.

Keffaret, yemin bozulduktan sonra verilir. Keffareti, yemin bozulmadan önce vermek yeterli değildir.

Keffaret için belirli bir vakit yoktur. Yemin bozulduktan itibaren ilk fırsatta ödenmelidir.

Keffaret için hâli vakti iyi olan kimse yukarda yazılı üç şıktan hangisini isterse onu yapar. Bunlardan her üçünü de yapmaya gücü yetmediği takdirde, ara vermeden üç gün oruç tutar.

On fakiri doyurmak yerine onlara birer fıtra vermek de mümkündür.

Bir fakiri on gün akşam ve sabah doyurmak veya bir fakire on gün olmak üzere her gün birer fıtra da verilebilir.

Elbiseye gelince, bunun en azının bütün vücudu örtmesi gerekir.

XV. ADAK (NEZİR)

Adak, kişinin dinen yükümlü olmadığı hâlde, farz veya vacib türünden bir ibadeti yapacağını vadetmesi ve Allah'a söz vermesi demektir.

A) Adağın Şartları

Bir adağın dinen geçerli olabilmesi için adayanda ve adanan şeyde birtakım şartların bulunması gerekir.

1. Adayan Kimsede Bulunması Gerekli Şartlar

1. Müslüman Olmak.

2. Akıllı ve ergenlik çağına gelmiş olmak.

Çocuğun ve delinin adakları muteber olmaz. Çünkü bunlar hiçbir dinî hükümle yükümlü değillerdir.

2. Adanan Şeyde Bulunması Gerekli Şartlar

1. Adanan şeyin gerçekte mümkün olması ve dinen de makbul bulunması.

Mesela: "Gece oruç tutmak adağım olsun." veya kadının, "Âdet günlerimde oruç tutmak adağım olsun." demesi gibi. Gece, oruç tutma zamanı olmadığı gibi, âdet gören kadının oruç tutması da dinen makbul ve caiz değildir.

2. Adanan şeyin kurbet yani bir ibadet çeşidi olması gerekir. İbadet olmayan şeyi adamak muteber değildir. Mesela: "İçki içmek adağım olsun" veya "Falancıyı dövmek adağım olsun" gibi.

Peygamberimiz,

لاَ نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ وَفِيمَا لاَ يَمْلِكُ ابْنُ اٰدَمَ

"Allah'a isyan etmek için adak olmayacağı gibi, Âdemoğlunun elinde olmayan

bir şeye yapılan adak da adak olmaz."[312] buyurmuşlar, Allah'a isyan konusunda adak adanamayacağını bildirmişlerdir.

3. Adanan şey farz veya vacib cinsinden bir ibadet olmalıdır. Namaz, oruç, hac, sadaka, itikâf, kurban gibi ibadetler adak olabilir. Ama sevab olan ve fakat bizzat maksut birer ibadet olmayan, hasta ziyareti, cenazeyi uğurlama, abdest alma, gusletme, mescide girme, mevlid okutma ve benzeri şeyleri adamak sahih değildir.[313]

4. Adanan malın adama esnasında, adayanın mülkiyetinde bulunması veya adağın mülke yahut mülk sebebine izafe edilmiş olması. Buna göre sahip olunmayan bir malı sadaka olarak adamak muteber değildir.

5. Adanan şey adayana önceden farz veya vacib olmamalıdır. Vakit namazları, Ramazan ayı orucu, farz olan hac ve vacib olan kurban gibi bir ibadet adanacak olursa bu da geçersizdir. Çünkü adayan, adaktan önce bunlarla yükümlüdür.

Türbelere mum yakmak, bez bağlamak, horoz kesmek, şeker ve helva dağıtmak gibi adak âdetlerinin de dinde yeri yoktur.

B) Adak Çeşitleri

Adaklar genel olarak mutlak ve mukayyed olmak üzere iki kısma ayrılır.

1. Mutlak adaklar

Herhangi bir şarta bağlı olmayan adaklardır, "Allah rızası için şu kadar gün oruç tutacağım" veya "Allah rızası için kurban keseceğim" gibi.

2. Mukayyed Adaklar

Herhangi bir şarta bağlanmış olan adaklardır. "Allah hastama şifa verirse, falan kimse gelirse" veya "çocuğum okulu bitirirse, bir kurban keseceğim" gibi.

Bu adak da iki kısma ayrılır:

Birincisi, gerçekleşmesi istenen bir şarta bağlanan adak. Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi. Adayan kimse şartın gerçekleşmesini ve Allah rızası için adadığı ibadeti yapmayı istemektedir.

İkincisi, gerçekleşmesi istenmeyen bir şarta bağlanan adak. "Falanla konuşursam, yalan söylersem on gün oruç tutayım" gibi. Bu tür adaktan maksat adak ve ibadet olmayıp bir işi yapıp yapmama konusunda kişinin kendisini kontrol etmesidir. Bu kısma giren adaklar bir nevi yemin sayılmaktadır.

C) Adağın Hükmü

Adanan şey ismen belirtilmiş ise adak ister mutlak, ister mukayyet olsun, yerine getirilmesi vacibdir.

Adayan kimse "adağım olsun" veya "eğer şu işi yaparsam adağım olsun" demiş ve neyi adadığını ismen belirtmemiş ise niyet ettiği şeyin yerine getirilmesi vacib olur.

Şayet adayanın herhangi bir niyeti yoksa (ki buna belirsiz adak denir) yemin keffareti ödemesi gerekir. Nitekim Peygamberimiz,

كَفَّارَةُ النَّذْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ

“Adağın keffareti, yemin keffaretidir.”[314] buyurmuşlardır.

Adak belirsiz olur ve adayan da oruca niyet eder fakat sayı belirtmezse üç gün oruç tutması gerekir.

Şayet “Adağım olsun” der de yemek yedirmeye niyet eder fakat sayı belirtmezse on fakiri akşamlı sabahlı doyurması icap eder.

1. Adak Hükmü Ne Zaman Sabit Olur?

Adak, herhangi bir zamana veya şarta bağlanmamışsa yani mutlak adaksa adanır adanmaz borç olur ve hemen yerine getirilmesi müstehab olur.

Eğer adak mukayyed ise yani herhangi bir şarta bağlanmış ise mesela, “Eğer Allah hastama şifa verirse, bir ay oruç tutmak adağım olsun” demiş ise hastası iyi olunca bir ay oruç tutması vacib olur.

Şart gerçekleşmeden, örnekte olduğu gibi hasta iyi olmadan önce oruç tutarsa bu geçersizdir, nafile olur. Hasta iyi olduktan sonra iade edilmesi gerekir. Bu, adağın gerçekleşmesi istenen bir şarta bağlanması hâlinde böyledir.

Adak, gerçekleşmesi istenmeyen bir şarta bağlanmış ise, “yalan söylersem 15 gün oruç tutmak borcum olsun” gibi, şart gerçekleştiği takdirde, serbesttir, dilerse adanan şeyi yerine getirir, yani 15 gün oruç tutar, dilerse yemin keffareti verir.

Eğer adak herhangi bir yer ile kayıtlı ise “Falan yerde iki rekât namaz kılmak” veya “falan yerdeki fakirlere sadaka vermek adağım olsun” gibi. Bu adağın o yerde yerine getirilmesi gerekmez, herhangi bir yerde iki rekât namaz kılmak veya herhangi bir yerdeki fakirlere sadaka vermekle adak yerine gelmiş olur.

Bunun gibi Mescid-i Haram’da iki rekât namaz kılmayı adayan kimse bu namazı başka bir yerde kılmakla adak yerine gelmiş olur.

Eğer adak, yerine getirilmesi gelecek bir zamana bağlanmış ise “Recep ayında oruç tutmak adağım olsun” gibi. Bu adağın zamanı, adağın yapıldığı zamandır. Bu itibarla daha önce de yerine getirilebilir.[315]

Eğer adağın vakti belirsiz olur ve adayanın da bir niyeti olmazsa, “Bir ay oruç tutmak adağım olsun” gibi. Âlimlerin çoğunluğuna göre zamana bağlı olmayan mutlak adakta olduğu gibi bu adağı adayan kimse istediği zaman yerine getirebilir. Ancak yerine getirmeden ölürse günahkâr olur.

Eğer adak vakti belirli olursa, “Yarın oruç tutmak adağım olsun” gibi. Herhangi bir özür yoksa geciktirmeden adağın vaktinde yerine getirilmesi vacib olur.

2. Kurban Adamak

Kurban olarak yapılan adakların sahih olabilmesi için adanan hayvanın kurban edilmesi caiz olan hayvanlardan olması şarttır.

D) Adak Kurbanı

Adak kurbanı ikiye ayrılır:

1. Hiçbir şeye bağlı olmayarak yapılan adaklar:

Bir kimse, “Allah rızası için bir kurban keseceğim” diye adak yaparsa kurban kesmek kendisine vacib olur ve bu adağını dilediği zaman yerine getirir.

2. Bir şeyin olmasına veya olmamasına bağlı olarak yapılan adaklar:

Mesela, “Hastam iyileşirse Allah rızası için bir kurban keseceğim” diye adakta bulunan kimsenin hastası iyileştiği takdirde kurban kesmesi vacib olur. Dediği iş henüz gerçekleşmeden kurban kesmesi sahih değildir.

Adaklar, ancak kurban edilecek hayvanlardan olur, Tavuk, horoz gibi hayvanlardan adak kurbanı olmaz.

Adak kurbanının etinden adağı yapanın kendisi, eşi, babası, anası, dedeleri, nineleri, çocukları ve torunları yiyemeyeceği gibi nisab miktarı mal veya parası olup dinen zengin sayılanlar da yiyemezler. Adak kurbanının tamamının fakirlere dağıtılması gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HELALLER ve HARAMLAR

I. HELALLER VE HARAMLAR

Helal: Dinen, yapılması ve yiyilip içilmesi yasak olmayan şey demektir.

Haram: Dinen, yapılması ve yiyilip içilmesi kesin olarak yasaklanmış olan şeye denir.

Buna göre bir şey helal ise haram değildir, haram ise helal olamaz.

Allah Teala'nın yarattığı her şeyde asıl olan helal ve mubah olmaktır. Haram olduğu bildirilenlerden başka hiçbir şey haram değildir.

Haram olan şeyler sayılı ve sınırlı olup bunun dışında kalanlar helaldir.

Allah Teala, iyi, temiz ve insan sağlığına yararlı olan şeyleri helal, kötü, pis ve zararlı olan şeyleri de haram kılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْۜ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ

"Kendileri için nelerin helal kılındığını sana soruyorlar, de ki bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır."[316]

Allah'ın helal kıldıklarını helal, haram olarak bildirdiklerini de haram kabul etmek gerekir.

Allah'ın helal kıldığı şeylere haram, haram olarak bildirdiklerini helal kabul etmek dinden çıkmaya sebeptir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Ey Müminler, Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın. Aşırı gitmeyin. Allah, aşırı gidenleri sevmez."[317]

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

"Dillerinizin yalan olarak nitelediği şeyler hakkında 'Bu helaldir, bu da haramdır' demeyin. Çünkü (böyle söylediğinizde) Allah'a karşı yalan uyduruyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa

eremezler."[318]

A) Haramın Çeşitleri

Aslı haram olan şeye "Haram liaynihi" denir. Domuz eti ve şarap gibi.

Aslı itibariyle helal olup niteliği itibariyle haram olan şeye de "Haram ligayrihi" denir. Çalıntı mal gibi.

Mesela: Çalınan bir koyun veya ekmek, aslında helaldir. Ancak başkasına ait oldukları ve sahibinin izni olmadan alındıkları için haram olmuşlardır.

1. Helal ve Haram Kılan Allah'tır

Bir şeyi helal yapan da haram kılan da Allah'tır. O, hiç kimseye haram kılma yetkisi vermemiştir. Konunun önemine binaen İslam âlimleri haram olduğuna dair hakkında kesin delil olmayan hiçbir şeye haram dememiş, "hoş değil, çirkindir" gibi sözleri tercih etmişlerdir. Çünkü Allah Teala şöyle buyurmuştur:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِيٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı (yarattığı) süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar dünya hayatında inananlarındır. Kıyamet gününde ise yalnız Müminlerindir. İşte bilenler için ayetleri böyle açıklıyoruz."[319]

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ

"De ki: Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helal, bir kısmını da haram kıldığınızı görmüyor musunuz? De ki: Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz."[320]

2. Zaruretler Haramları Mubah Kılar

İslam dini kolaylık dinidir. Bir kimse elinde olmayan sebeplerle haram olan bir şeyi yemek ya da bir işi yapmak zorunda kalırsa, onu helal saymamak şartıyla zorunlu olan ihtiyacını giderecek kadar haram olan şeyden yararlanabilir, bunda günah yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah, size ancak meyteyi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına

kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan, çokça esirgeyendir."[321]

Zorunlu durumların dışında haram olan şeylerden sakınılması gerekir.

B) Yiyecek ve İçeceklerde Helaller ve Haramlar

1. Yiyeceklerde Haram Olanlar

1. Meyte: Kendiliğinden ölmüş hayvan.

Boğulmuş, taş, sopa ve benzeri bir şeyle vurularak öldürülmüş, yukardan yuvarlanarak veya bir başka hayvan tarafından boynuzlanarak ölmüş hayvanlar ile canavarların yiyip artırdığı hayvanlar da ölmüş hayvan hükmünde olup, yenmez. Ancak bunlar ölmeden önce kesilecek olursa yenir.

2. Kan: Usûlüne göre kesilen hayvanın vücudundaki kanın büyük bir kısmı dışarıya akar. İşte bu akan kan, yenmez. Ancak dalak ve ciğer gibi organlarda kalan kan ise akmış sayılmadığından bunlarla birlikte yenir.

3. Domuz Eti: Yukarda ifade ettiğimiz gibi Allah, pis ve zararlı şeyleri haram kılmıştır. Domuz da bunlardan birisidir.

Domuz, pis olan gıdaları çok sevdiği için vücudunda fazla miktarda mikrop bulunur. Bu mikropların başında trişin ve tenya gelir. Bunlar insan sağlığı için çok tehlikelidir. Esasen modern tıp da domuz etinin her iklimde, özellikle sıcak bölgelerde insan sağlığı için çok zararlı olduğunu tespit etmiştir.

Domuz etinin haram kılınması, bu ve benzeri bugüne kadar bildiğimiz sebeplerden ibaret değildir. Belki zamanla bileceğimiz birtakım sebepler daha vardır. Hatta bilemeyeceğimiz sebepler de olabilir. Ama kesin olarak bildiğimiz ve inandığımız bir şey vardır ki o da, Cenab-ı Hakk'ın haram kıldığı şeyin bizim için zararlı olduğudur.

4. Allah'tan Başkası Adına Kesilen Hayvan

Her canlıyı yaratan Allah olduğu gibi öldüren de O'dur. Hayvanları da insanların yararlanmaları için yaratmıştır. İnsan, etinden ve derisinden yararlanmak üzere hayvanı keserken yaratıcısından izin alması gerekir. Yaratıcısının adını anarak kesmek, O'ndan izin almak demektir. Ancak unutarak besmele çekmemiş olursa bu zarar vermez. Fakat hayvanı keserken Allah'tan başkasının adını anacak olursa işte bu hayvan yenmez.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş, canavarların yediği hayvanlar —ölmeden yetişip kestikleriniz hariç—, dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram

kılınmıştır…”[322]

Yukarda yazılı olanların dışında yenmesi helal ve haram olan kara, deniz hayvanları ile kuşlar “Hayvan Kesimi” bölümünde sayılmıştır. Oraya bakılabilir.

2. İçeceklerde Haram Olanlar

a) İçki

İçildiği zaman azı veya çoğu sarhoşluk veren içecektir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

“Ey iman edenler, şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) fal ve (şans) okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durunuz ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”[323]

Her ne kadar ayette, yasaklanan şarap (hamr) ise de Peygamberimiz,

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ

“Sarhoşluk veren her şey şaraptır ve her şarap haramdır.”[324] buyurmuş ve sarhoşluk veren her içkinin şarap gibi haram olduğunu bildirmiştir.

Yine Peygamberimiz,

مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ

“Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır.”[325] buyurarak, sarhoşluk veren şeyin azı ile çoğu arasında haram olması bakımından bir fark olmadığını açıklamıştır.

İçki haramdır. Çünkü içkinin pek çok zararları vardır.

İçki, insanlar arasına düşmanlık ve kin sokar. Kur’an-ı Kerim’de içki ile kumarın zararlarından söz edilirken, “Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister.” buyrulur.

İçki insanın aklını başından alır. İnsan sağlığını da olumsuz şekilde etkiler. Mide ve akciğer gibi iç organlarda yaptığı tahribat ile vücudun çalışma düzenini bozar.

Büyük ölçüde can ve mal kaybına sebep olan ve pek çok kimsenin sakat kalması sonucunu doğuran trafik kazalarının bir kısmı alkollü araç kullanmaktan meydana gelir.

İçki, sinir sistemini de bozarak cinayetlere varan kavgalara yol açar.

İçki, aile hayatını da felce uğratır. Kişinin aile ve çocuklarını ihmal etmesine ve bu yüzden boşanmalara kadar varan aile huzursuzluklarına sebep olur.

Bunun içindir ki Peygamberimiz,

اِجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ

“İçkiden sakının. Çünkü o, bütün pisliklerin anasıdır.” buyurmuştur.[326]

İçki ile Tedavi

İslam âlimleri içkiyi ilaç olarak da kullanmanın haram olduğunu söylemişlerdir.

Târık b. Süveyd el-Cûfî, Peygamberimize şarabın hükmünü sormuş, o da onu şaraptan menetmişti. Bunun üzerine Târık,

—Ama ben onu sadece ilaç için yapıyorum, deyince, Peygamberimiz,

—O ilaç değil, derttir,[327] buyurmuştur.

Ancak gerek içki, gerekse diğer haram olan şeylerin hastalığı tedavi edeceği

kesin olarak bilinir ve başka ilaç da bulunmazsa, o takdirde haram olan bir şeyle tedavi caiz olur.

Kolonya Kullanmak

Sarhoşluk veren içkilerin haram olduğu yukarda açıklanmıştı.

İçilmesi haram olan içkilerden şarabın azı da çoğu da kesin olarak haram olduğu gibi aynı zamanda da necistir, vücuda, elbiseye veya namaz kılınan yere bulaşması hâlinde temizlenmeden kılınan namaz sahih olmaz. Çünkü Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de şarabı "*rics* = pis" olarak nitelemektedir.[328] Şaraptan başka sarhoşluk veren içkilerin içilmesi haram ise de, şarap gibi dinen necis oldukları ihtilaflıdır.

İmam-ı A'zam, şarap ve üzümden yapılanların dışındaki içkilerden bir dirhemden fazlasının elbiseye bulaşması hâlinde bunun namaza mani olmayacağını söylemiştir.[329]

Sonuç olarak: İspirto ve kolonyanın içilmeleri haramdır. Ancak kullanılmaları ve alınıp satılmaları caiz görülmektedir.

b) Uyuşturucu Maddeler

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'de haram olan bütün içkiler sayılmamış, kötü, pis ve insan sağlığına zararlı olan her şey haram kılınmıştır. Peygamberimiz de bu konuda bir illetten söz etmiş, bu illet kendisinde bulunan içkilerin haram olduğunu bildirmiştir. Bu, "sarhoş etme ve uyuşturma" illetidir. Bunu taşıyan her şey haramdır. Esrar, afyon, eroin, kokain ve morfin gibi maddelerde de bu illet bulunduğu için bunlar da haramdır. Hatta bunlar alkollü içkilerin etkisini fazlasıyla taşımakta, zararları da etki ölçüsünde daha çok olmaktadır.

Uyuşturucu maddelerin kullanılması haram olduğu gibi alınıp satılmaları da caiz değildir.[330]

Yapılan tespitlere göre, bunların en önemli ve ortak özelliklerinden birisi çok az miktarda alınmaları hâlinde bile kısa zamanda alışkanlık yapmalarıdır.

Mesela, bir defa eroin kullanan ve kendisinde iptila meydana gelen kimsenin bundan kurtulması çok zordur. Az miktarda alanlarda bağımlılık yapan esrar ise onu kullananda kısa zamanda saldırganlık hâllerinin ortaya çıkmasına sebep olmakta, kişiyi deliliğe, hatta ölümle sonuçlanan kötü bir akıbete sürüklemektedir.

Bu maddeleri kullanan şahısta aynı tesiri göstermesi için miktarın devamlı artırılması icap eder. Bu ise o maddeye karşı devamlı bir talebin artmasına sebep olur ve böylece kişinin uyuşturucuya olan ihtiyacı sürekli artar. Parası yetmezse evdeki eşyaları satmaktan, para bulamayınca çalmaktan ve suç işlemekten bile çekinmez.

Uyuşturucunun kötü bir sonucu da, ailevi ve sosyal ilişkilerin tamamen

bozulmasıdır. Böylece kişi, ailesine ve çocuklarına karşı sorumluluğunu kaybeder. Aile fertleri onun için artık bir değer ifade etmez, tek aradığı şey, bağımlısı olduğu uyuşturucuyu bulabilmektir. Onun için artık istikbal diye bir şey kalmamıştır. Uyuşturucu kullananlar, aldıkları maddenin ekstra bir dozu ile ölüme mahkûm olurlar.[331]

İnsanı ruhen ve bedenen çöküntüye ve korkunç bir ölüme götüren uyuşturucu tehlikesi karşısında son derece dikkatli olmak zorundayız.

Hiç kimse ben alkolik olacağım diye içki içmeye, eroinman veya uyuşturucu müptelası olacağım düşüncesiyle uyuşturucu maddeleri kullanmaya başlamaz. Bu gibi zararlı şeylere bazı hevesler, acaba nasıl bir şeydir diye biraz merak veya aldanma sonucu olarak başlar. Sonunda da alkolik veya uyuşturucu bağımlısı olur ve dönüşü olmayan çok tehlikeli bir yola girmiş bulunur.

Uyuşturucu kullanmak bir insanın bile bile kendisini tehlikeye atması demektir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de,

"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."[332] buyurarak bizleri uyarmaktadır.

"Uyuşturucu acaba nasıl bir şeydir?" veya "Bir defa kullanmakla bir şey olmaz" düşüncesiyle uyuşturucu kullanmaya başlayanların bir daha ondan kurtulması fevkalade zordur. Çünkü uyuşturucu kullanmak, zehri tecrübe etmek gibi çok tehlikeli bir iştir. "Zehir acaba öldürür mü?" diye bunu denemeye kalkışmanın acı sonucu ise herkesçe bilinen bir gerçektir.

Bu sebeple insan vücudunu tahrip ederek onu maddi ve manevi çöküntüye sürükleyen ve insanlık için ciddi bir tehlike olan uyuşturucu maddelerin zararlarını en iyi şekilde anlatarak insanları bu felaketten kurtarmaya çalışmalıyız.

C) Kazançta Haram Olanlar

1. Kumar

Ortaya para konularak oynanan şans oyunu demektir.

Oyunun oynandığı alet ve metot önemli değildir. Oyun, taraflardan birine veya birkaçına kâr sağlıyor ya da zarar veriyorsa, bu oyun kumardır ve yasaktır. Bu yolla kazanılan para da haramdır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"Ey iman edenler, şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."[333] Peygamberimiz, arkadaşlarına, "gel kumar oynayalım" diyen kimsenin, bu sözüne keffaret olmak üzere sadaka vermesini tavsiye etmiştir.[334]

Kumarın haram kılınmasının sebepleri üzerinde düşünürken aşağıdaki hususlar akla gelebilir:

a) Çeşitli meşru kazanç yolları vardır. Bu yollardan birisiyle geçimin sağlanması yönüne gidilmeli, bunu şansa ve tesadüfe bırakmamalıdır.

b) Kumar, kişinin çalışmasına, ailesi ve toplumu, hatta insanlık için yararlı hizmetler yapmasına ve Allah'a karşı olan ibadet görevlerini yerine getirmesine engel olur.

c) Kumarın zararları oynayanda kalmaz, aile bireylerini ve toplumu da etkiler ve işsiz güçsüz kimselerin çoğalmasına ve böylece birtakım sosyal bunalımlara sebep olur.

Kumar yüzünden işlenen cinayetler ve cana kıymaların küçümsenmeyecek boyutlarda olduğu ve bu yüzden nice mutlu aile yuvalarının söndüğü bir gerçektir.

Daha pek çok zararları olan kumar, haramdır ve bu yolla elde edilen kazanç da meşru olmayan bir kazançtır.

Yarışmalarda Alınan Ödüller Helaldir

Vücudun gelişip kuvvetlenmesi ve savaş yeteneğinin geliştirilmesi maksadıyla yapılan koşu, silah atışı, at koşuları ve güreş müsabakaları caizdir.

Peygamberimiz, binicilik ve atıcılığı teşvik etmiş ve at yarışları yaptırmıştır.[335]

"Çocuklarınıza yüzücülük ve atıcılık, kadınlara da ip eğirmeyi öğretiniz." mealindeki hadis-i şerifte erkek ve kız çocuklarının zamanın şartlarına göre eğitilmelerinin gereğine işaret etmektedir.[336]

Peygamberimizin eşi Hz. Âişe (ra.) diyor ki:

"Bir sefer esnasında peygamber ile yarıştım ve onu geçtim. Bir müddet sonra bir daha yarıştık —fakat kilo aldığım için— Resulullah beni geçti ve "Bu o yarışmanın karşılığıdır."[337] buyurdu.

Hz. Ömer de Şam halkına yazdığı mektupta,

"Çocuklarınıza yüzmeyi, atıcılık ve biniciliği öğretiniz."[338] diye tavsiye etmiştir.

Yarışmalarda başarı gösteren yarışmacılara bir üçüncü şahıs veya kuruluş tarafından ödül vermek caiz olduğu gibi, verilen ödülü almak da mubahtır.

İki kişinin, "eğer sen beni geçersen sana şu kadar para vereceğim, fakat ben seni geçersem bir şey almayacağım" diyerek şartlı yarışmaları caizdir. Böyle tek taraflı şart koşmak haram olmadığı için şarta göre galip gelen tarafın şart koşulan ödülü almasında da bir sakınca yoktur.[339]

İlmî yarışmalar da böyledir. Yani iki kişi ilmî bir meselede tartışsalar ve bunlardan biri diğerine, "Mesele senin dediğin gibi ise ben sana şu kadar para

vereceğim, ama benim dediğim gibi ise bir şey istemem" diye şart koşsa bu da caizdir.[340]

Böyle tek taraflı şartlarda konulan parayı kazanan tarafın almasında bir sakınca yoktur.

Yarışmada her iki taraf için de ödül şart koşulursa yani, yarışmacılardan biri diğerine,

"Ben kazanırsam sen şu kadar para vereceksin, sen kazanırsan ben şu kadar para vereceğim" diye iki taraflı şart koşmaları kumardır ve haramdır.[341]

Kur'a Çekmek Caizdir

Kur'a, herhangi bir konuda ilgililer arasında tercihi gerektiren bir sebep bulunmadığı hâllerde konunun çözümü için başvurulan meşru bir yoldur.

Kur'a, Kitap ve Sünnetle sabittir. Kur'an-ı Kerim'de, geçmiş peygamberlerden bir kısmının da içinde bulunduğu bazı anlaşmazlıkların kur'a ile çözüme kavuşturulduğu bildirilmektedir.

Anne ve babasının ölümünden sonra yetim kalan Hz. Meryem'in kimin yanında kalacağı hususunda akrabaları arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Bu anlaşmazlığı çözmek üzere kuraya başvurulmuş, kur'a sonunda Hz. Meryem teyzesinin kocası Zekeriya'ya (as.) verilmişti.

Bu husustaki kur'a çekiminden Âl-i İmrân suresinin 44'üncü ayet-i kerimesinde söz edilmektedir.

Zekeriya'nın (as.) bu uygulaması bizim için de örnek teşkil etmekte ve gerektiğinde kuraya başvurulabileceği hususunda delil olmaktadır. Zaten kur'a Peygamberimiz tarafından da uygulanmış ve böylece sünnetle de sabit olmuştur.

Peygamberimiz buyuruyor:

لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الاَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا اِلاَّ اَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا عَلَيْهِ

"İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta namaz kılmanın faziletini bilseler ve buna ulaşmak için kur'a çekmekten başka çare bulamasalardı, mutlaka aralarında kur'a çekerlerdi."[342]

Peygamberimizin Cennetle müjdelediği on kişiden biri olan Zübeyr b. el-Avvâm'ın (ra.) rivayet ettiğine göre bir hanım, Uhud savaşında şehit olan Hz. Hamza'ya sarılmak üzere iki gömlek getirmişti. Bu gömleklerden biri Hz. Hamza'ya biri de Ensardan başka bir şehide sarılacaktı. Yalnız gömleklerin biri büyük, diğeri küçüktü. Büyük gömleğin hangisine sarılacağı kur'a ile belirlenmiştir.[343]

İslam fıkhında ve günlük hayatımızda da bunun örnekleri vardır.

Bir toplum içinde görevli imam bulunmadığı ve birçok kişi imam olmak istediği takdirde öncelik sırasına göre daha bilgili, daha güzel okuyan, günahlardan daha çok sakınan, daha yaşlı, daha ahlaklı olan, yüzü, soyu, sesi, kıyafeti daha güzel olan tercih edilir. Bütün bu niteliklerde eşit olmaları hâlinde ise aralarında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o imam olur.[344]

Bir sefer esnasında ordu komutanı bulunan Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra.), askerlerden ezan okumak isteyenler arasında kur'a çekmiş, böylece Müezzini belirleyerek anlaşmazlığa çözüm getirmiştir.[345]

Günlük hayatımızda da pek çok konuda kur'a çekme usûlüne başvurulduğu bir gerçektir. Deve sığır gibi hayvanları ortaklaşa kurban edenler, etleri ortaklar arasında tartarak taksim ederler. Daha sonra da hangi parçanın kime ait olduğunu belirlemek için kur'a çeker ve helalleşirler. Bunun gibi varisler arasında miras taksim edildikten sonra herkesin payı, hoşnutsuzluğu önlemek için çoğu zaman kur'a ile belirlenmektedir.

Bir defasında iki kişi bir mirasla ilgili olarak peygamberimize başvurmuşlardı. Ancak her ikisinin de iddialarını belgeleyecek delilleri yoktu. Peygamberimiz bunlara,

—Bakın, ben de ancak bir insanım. Siz bana davalarınızı arz ediyorsunuz. Olabilir ki biriniz diğerine göre iddiasını daha iyi savunur. Ben de duyduğuma göre hüküm veririm. Şu var ki hak diğerine ait olduğu hâlde, benim lehine hükmettiğim kişinin elde edeceği mal, ancak cehennem ateşinden bir parçadır. Artık bu kişi o malı ister alsın, ister bıraksın, buyurdu. Bu sözleri dinleyen davacılar ağlayarak, birbirlerine,

—Hakkım senin olsun, ben istemiyorum, dediklerinde Peygamberimiz,

—O hâlde miras malını ikiye bölün. Sonra hangi parçanın kime ait olduğunu belirlemek için aranızda kur'a çekin ve helalleşin, buyurdu.[346]

2. Rüşvet

Yaptırılmak istenilen bir işte meşru olmayan bir kolaylık sağlaması için bir yetkiliye mal ya da para olarak sağlanan çıkardır.

Böyle bir gaye için bir şey vermek de almak da aracı olmak da yasaktır, günahtır. Çünkü rüşvet, haklıyı haksız, haksızı da haklı yaparak adaletin ortaya çıkmasına engel olur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَلَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını yalan yemin ve şehadet ile yemeniz için o malları hâkimlere vermeyin."[347]

Rüşvet, kişiler için olduğu kadar toplumlar için de çok kötü sonuçlar doğurur. Rüşvetin yaygın olduğu yerde haksızlık çoğalır. Emniyet ve güven kalkar. Sosyal düzen bozulur. Bunun için Peygamberimiz,

اَلرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي النَّارِ

"Rüşvet alan da veren de Cehennemdedir."[348] buyurmuştur.

Böylece rüşvet olarak elde edilen kazanç da haramdır. Bundan sakınmak lazımdır.

3. Faiz (Riba)

Haram kazançlardan birisi de faizdir.

Faiz, aynı cinsten olan iki malın birbiriyle değiştirilmesindeki sözleşmede bir taraf için kabul edilen —karşılığı olmayan— bir fazlalıktır. 10 gr. altını 11 gr. altın karşılığında satmak gibi. Bu 1 gram, karşılığı olmayan bir fazlalıktır. İşte bu faizdir.

Faiz haramdır. Faizin haram oluşu Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

لَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا

"Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hâli "alışveriş de faiz gibidir" demelerindendir. Oysaki Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır."[349]

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve gerçekten Mümin kimseler iseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tevbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur."[350]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

—Yedi helak edici şeyden sakının.

—Bunlar nedir, ey Allah'ın Resulü, diye soranlara,

—Allah'a ortak koşmak, efsun yapmak, (Allah'ın haram kıldığı kimseyi) haksız

yere öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana hücum anında savaştan kaçmak, iffetli kendi hâlinde Mümin kadınlara zina iftirası atmaktır,[351] diye cevap verdi.

Faiz iki çeşittir:

a) Vade Faizi (Nesie Ribası)

Bir cinsten olan iki şeyin birini diğeri karşılığında veresiye satmak veya, cinsleri ayrı fakat ölçü birimleri aynı olan iki şeyden birini diğeri karşılığında veresiye olarak değiştirmektir.

Bu değiştirmede miktarlarının aynı veya farklı olması arasında bir fark yoktur.

Mesela: Bir kimseye bir yıl vade ile satılan 50 gr. altını vade sonunda 55 gr. olarak almak veya bir kimseye kışın satılan bir kile buğdayı yazın harman zamanında, bir buçuk kile buğday olarak almak gibi.

Yine bunun gibi, bir kimseye kışın satılan bir kile buğday karşılığında yazın iki kile arpa veya kışın satılan iki kile arpa yerine yazın yine iki kile arpa almak da caiz değildir, faizdir.

Kur'an-ı Kerim'de yasaklanan faiz, budur. Bunun haram olduğu hususunda İslam âlimleri görüş birliği etmişlerdir. Bu, tartışmasız olarak büyük günahlardandır.

İslamiyet'ten önce cahiliye devrinde bilinen faiz bu idi. Biri diğerine altın veya gümüş, belli bir para borç verirdi. Aralarında kararlaştırdıkları vadeye göre geçen süre için belli bir miktar da fazladan ödeme yapılacağını önceden şart koşarlardı. Herhangi bir borçta vade geldiği zaman borçlu borcunu ödeyemeyecekse alacaklısına "veremeyeceğim artır" derdi. Yine buna bir miktar daha faiz eklenir ve böylece her vade yenilendikçe borcun miktarı da artardı. Öyle ki faiz ana paranın bir veya birkaç katını bulduğu olurdu.

b) Fazlalık Faizi (Ribe'l-Fadl)

Ölçü birimleri aynı olan malları kendi cinsleriyle peşin olarak değiştirirken elde edilen fazlalıktır.

Altın, gümüş, buğday, arpa, tuz ve hurma gibi maddeler, kendi cinsleriyle; mesela altın altın ile, gümüş gümüş ile, buğday buğday ile, arpa arpa ile, tuz tuz ile ve hurma hurma ile peşin olarak değiştirilirken miktarlarının eşit olması gerekir. Bunlardan birinin miktarı fazla olursa bu fazlalık, faiz olmuş olur. Ancak değiştirilen faiz ile ilgili malların cinsleri ayrı olursa, o takdirde faiz söz konusu olmaz. 10 gr. altının 100 gr. gümüş karşılığında peşin değiştirilmesi gibi. Bu örnekte her ne kadar ölçü birimleri aynı ise de cinsleri ayrı olduğu için fazlalık faiz olmuyor.

Değiştirilen malların yenisiyle eskisi, kaliteli olan ile kalitesiz olanı arasında bir fark yoktur.

Kaliteli bir buğday ile kalitesiz bir buğday değiştirilirken de eşit olmaları gerekir. Aksi takdirde fazlalık faiz olur.

Altın ile altın ve gümüş ile gümüş de satıldığı takdirde bunlardaki sanata ve kaliteye itibar olunmaz ve bunlar için ayrıca bir kıymet takdir edilmez.

Faizin bu çeşidi de haramdır. Bunun haram oluşu sünnetle sabittir.

Peygamberimiz, beni Adiy el-Ensârî'nin kardeşini Hayber'e vali göndermişti. Bu zat Hayber'den Cenib denilen iyi cins bir hurma getirip Peygamberimize takdim etti. Peygamberimiz,

—Hayber'in bütün hurmaları böyle midir, diye sordu.

O zat,

—Hayır, vallahi, ey Allah'ın Resulü, biz bunun bir ölçeğini iki ölçek ile iki ölçeğini de üç ölçek hurma ile alıyoruz, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Böyle yapma, adi hurmayı para ile sat, sonra bu para ile (istediğin kadar) iyi cins hurma al, buyurdu.[352]

Yine Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلاً بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ

"Altın, altın ile gümüş, gümüş ile buğday, buğday ile arpa, arpa ile hurma, hurma ile ve tuz, tuz ile misli misline ve birbirine eşit olarak peşin satılırlar. Ama bunların cinsleri değişecek olursa istediğiniz gibi satın."[353]

Hadis-i Şerif'te sayılan altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz gibi mallarda faiz işlemi olduğunda mezhep imamları söz birliği etmişlerdir. Bunlara kıyasla diğer mallarda da faiz işlemi olacağı konusunda ise —zahiriler hariç— dört mezhep imamı arasında görüş ayrılığı yoktur. Sadece ortak illet konusunda farklı görüşleri vardır.

Hanefilere göre, bir malda faiz olabilmesi için iki illet (vasıf) bulunması şarttır: Cins ve ölçü birliği.

Bu iki illet, hangi mallarda olursa olsun, bulunduğu zaman peşin olarak satışlarda fazlalık faiz olduğu gibi, fazlalık olmasa bile veresiye satış da caiz değildir.

Mesela bir kile buğdayı peşin olarak bir buçuk kile buğday karşılığında satmak haram olduğu gibi, bir kile buğdayı yine bir kile buğday karşılığında vadeli satmak da haramdır.

Çünkü Peygamberimiz, faiz ile ilgili malların eşit olarak ancak peşin satılabileceğini bildirmiştir.

Diğer taraftan demir, bakır, kireç gibi değişimi tartı ile yapılan maddeleri de kendi cinsleriyle peşin olarak farklı ağırlıkta, veresiye olarak eşit veya farklı satmak da faizdir.[354]

İki illetten (vasıftan) hiçbiri bulunmaz ise hem peşin satışta fazlalık, hem veresiye ve vadeli satış, ikisi de helal olur.

Mesela ağırlık ölçüsüne bağlı altın, ölçek ölçüsüne bağlı buğday ile peşin veya veresiye olarak satışları —nasıl olursa olsun— caizdir. Çünkü hem cinsleri hem de ölçü birimleri aynı değildir.

Eğer iki mal arasında iki illetten yalnız biri bulunursa peşin olarak satış caiz iken, veresiye satış helal olmaz.

Mesela: Bir ölçek buğdayı iki ölçek arpa karşılığında peşin olarak satmak caizdir. Bunun gibi aynı ağırlıktaki bir altın, iki kat ağırlıktaki gümüş karşılığında peşin olarak satılabilir. Ancak bunların veresiye satışı caiz değildir. Bu iki örnekte de cinsleri ayrı olduğu hâlde ölçü birimleri aynıdır.

Uzunluk ölçüleriyle ölçülen ve sayılan mallarda fazlalık faizi cereyan etmez.

Mesela: On yumurta on beş yumurta ile beş metre kumaş yedi metre kumaş ile peşin olarak değiştirilebilir.

Birbirine çok benzeyen Vade faizi (Nesie ribası) ile ödünç verme arasındaki fark, ödünçte vadenin bağlayıcı olmamasıdır. Yapılan anlaşma gereği, bedeli belli bir vade sonunda verilmek üzere satın alınan bir malın bedelini vadesinden önce alacaklının isteme hakkı olmadığı gibi, borçlu da ödeme mecburiyetinde değildir.

Fakat ödünç öyle değil, alacaklı her an ödünç verdiği şeyi isteme hakkına sahip olduğu gibi, borçlu da her istendiği anda onu ödemek mecburiyetindedir.

Faizin Haram Olmasının Sebebi

Faiz haramdır ve büyük günahlardandır.

Şüphe yok ki Cenab-ı Hakk'ın haram kıldığı her şeyde bizim için birtakım zararlar vardır. Bu zararlardan korunmamız, Allah'ın yasakladığı şeylerden sakınmakla mümkündür.

Faiz de, böyle birtakım zararları olan bir yasaktır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Faiz, karşılığı olmayan bir kazançtır. Verilen yüz gram altına karşılık, alınan yüz on gramda on gram, karşılıksız alınmış demektir. Oysa insanların malları, canları gibi dokunulmazdır. Başkasına ait olan bir malı karşılıksız almanın izahı yoktur.

2. Faiz, fiyatları artırır.

Faizli kredi kullananlar faizi de maliyete ekledikleri için fiyatların artmasına ve tüketicinin geçim darlığı çekmesine sebep olur.

3. Faiz, insanları çalışıp kazanmak ve üretim ile meşgul olmaktan alıkoyar. Çünkü ellerinde bulunan sermayeyi faize vermek suretiyle artırıp geçinen kimseler ticaret ve sanatla uğraşma zahmetine katlanmak istemezler. Bu sebeple yüksek üretim yapmaya yetenekli olan birçok kimseden iş dünyası mahrum kalır. Hâlbuki toplum, ticaret ve sanat gibi faaliyetlerle refah düzeyine erişir.

4. Faiz, insanları birbirlerine borç vermek suretiyle yardımlaşmalarına, birbirlerinin dert ve sıkıntıları ile ilgilenmelerine engel olur. Bu ise toplum bireyleri arasında birlik ve dayanışmanın zayıflamasına sebep olur.

5. Faizin yaygın olduğu toplumlarda zengin ile fakir arasındaki refah farkı gittikçe büyür, zengin daha zengin, fakir de daha fakir olur. Bu ise birtakım sosyal dengesizliklerin doğmasına ve toplumu rahatsız eden gelişmelere sebep olur.

6. Faizcilik yapmayanlar ellerindeki bu imkânı kullanmamak suretiyle zarar etmiş görülebilirler. Fakat bunlar, nefislerinin arzu ve isteklerine uymayarak, yüce yaratıcının emrini yerine getirmek için, O'nun ecir ve mükâfatına ererler. Bir taraftan da Cenab-ı Hak, onların faiz karışmayan ve içinden Allah hakkı verilen servetlerini bereketlendirir ve çoğaltır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ

"Allah, faizi mahveder (faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları çoğaltır (içinden sadaka verilen malları bereketlendirir.)..."[355]

4. Alışverişte Vade Farkı

Alışverişte vade farkını, faizle ilişkisi bulunup bulunmaması açısından incelemek üzere, bunu faiz bölümünün sonuna eklemeyi uygun bulduk.

Önce alışverişin hükmünü açıklayalım:

Alışveriş mubah ve meşru bir işlemdir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"Allah, alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır."[356]

"Ey iman edenler, aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah esirgeyendir."[357]

Peygamberimize,

—Hangi kazanç daha temizdir, diye soruldu. Peygamberimiz,

—Kişinin kendi elinin emeği ile hile ve hıyanetten uzak alışveriştir, buyurdu.[358]

Alışveriş toplumun ihtiyacıdır. Bunu gidermeye çalışmak aynı zamanda bir hizmettir.

Sonuç olarak alışveriş mubah ve meşru bir kazanç yoludur. Hatta Peygamberimiz, doğru sözlü ve kendisine güvenilir tacirin, kıyamet günü, Peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber bulunma mutluluğuna ereceğini müjdelemiştir.[359]

Bu kısa açıklamadan sonra asıl konuya gelelim:

Peşin alışveriş yapmak caiz olduğu gibi veresiye alışveriş yapmak da caizdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de,

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

"Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirlerinize borçlandığınız vakit onu yazın!"[360] buyrulmuştur.

Âlimlerin çoğu, bu ayet-i kerimenin hem veresiye satışa hem de ödünç vermeye müsaade ettiğini belirtmişlerdir.

Bizzat Peygamberimizin, bir Yahudiden veresiye yiyecek aldığı ve demirden bir zırhını da rehin bıraktığı bilinmektedir.[361]

Bu delillere dayanarak İslam âlimleri peşin alışveriş gibi veresiye alışverişin de caiz olduğunda söz birliği etmişlerdir.

Veresiye, yani vadeli satış caiz olunca peşin satış kıymeti üzerine vade farkı eklenmesi konusu İslam âlimleri arasında farklı görüşlerin doğmasına sebep olmuştur.

Konu ile ilgili olarak Hanefilerin en muteber kaynak fıkıh kitaplarından olan

el-Mebsût'ta şöyle denilmektedir:

"Bir kimse şu kadar süre için şu fiyata, peşin olarak da şu fiyata satış sözleşmesi yapsa yahut bir ay vade ile şu fiyata, iki ay vade ile şu fiyata dese, bu satış fasittir, çünkü belli bir fiyat ve bedel karşılığında alışveriş yapılmamış, bedel kesinleşmemiştir. Ve Peygamberimiz bir satış içinde iki şartı yasaklamıştır. Bir satışta iki şart bu demektir. Şer'î sözleşmelerde böyle mutlak yasaklama sözleşmenin fasit olduğunu gerektirir. Bu, satıcı ile alıcı bu şekilde (hangi bedel üzerinde anlaştıklarını kararlaştırmadan) ayrıldıkları takdirde böyledir. Eğer aralarında anlaşır ve tek fiyat üzerine sözleşmeyi bitirirlerse, bu caizdir. Çünkü bu takdirde sözleşmenin sahih olmasının şartını yerine getirmeden ayrılmamış olurlar."[362]

Bundan anlaşılan şudur:

Sahih olmayan sözleşme, satılan malın peşin fiyatıyla veresiye fiyatını satıcı müşteriye söyledikten sonra, alıcının bu fiyatlardan hangisini kabul ettiğini açıkça belirtmeden sadece kabul ettiğini söylemekle yetinmesidir.

Satıcının söylediği fiyatlardan birini alıcının kabul etmesi hâlinde, satış sözleşmesi sahih ve bu satışın caiz olması gerekir.

Esasen satıcı sattığı malın peşin ve veresiye fiyatını söyledikten sonra alıcının "kabul ettim" demesi hâlinde şüphesiz satıcı hangi fiyatı kabul ettiğini soracak ve alacağı cevaba göre satış sözleşmesi kesinlik kazanacaktır.

Sonuç olarak, bir malı peşin fiyatına oranla farklı bir fiyat ile vadeli satmak caizdir.

5. Karaborsacılık (İhtikâr)

İhtikâr, "yiyecek maddeleri satın alıp fiyatları yükselsin diye saklamak" demektir.

İmam Ebû Yûsuf'a göre, sadece yiyeceklerde değil, bütün ihtiyaç maddelerinde ihtikâr geçerlidir.

İhtikâr, tahrimen mekruh olup bunu yapan kimse Allah katında sorumludur. Karaborsacılık haksız bir kazanç yoludur. İhtikârda kırk günlük süre belirtilmesi, dünyada yapılacak işlem itibariyledir. Yoksa halkın ihtiyacı olan malı, az bir müddet olsa bile, saklayıp halka zarar veren kimse günah işlemiş ve ahirette azabı hak etmiş olur.

Karaborsacılık yapan, kendi menfaati için başkalarını zarara ve sıkıntıya sokan, içinde yaşadığı topluma zulüm ve haksızlık eden kimsedir.

Dürüstlükle ve ahlaki değerlerle bağdaşmayan, din kardeşliği anlayışına ters düşen karaborsacılık ve vurgunculuk, Müslümana asla yakışmayan çirkin bir iş, kötü bir davranıştır.

Kendi menfaati için başkalarının zarara uğramasını beklemek, biraz daha fazla kazanmak için toplumun sıkıntıya düşmesini arzu etmek ne fena huydur.

Peygamber Efendimiz, bunların iç yüzünü şöyle açıklıyor:

"Karaborsacı ne kötü insandır! Ucuzluk olunca üzülür, pahalılık olunca sevinir."[363]

Bir hadis-i şeriflerinde de, "Malı piyasaya süren kazanır, saklayıp biriktiren lanetlenir." buyurmuştur.[364]

Peygamberimizin şu uyarılarına da dikkat edelim.

Buyuruyor ki:

"Kin karaborsacılık yaparsa, o, asidir, günahkârdır."[365]

"Her kim, Müslümanların yiyecekleri üzerine karaborsacılık yaparsa, Allah onu cüzzam hastalığına müptela kılar ve onu iflas ettirir."[366]

"Kırk gün ümmetimin yiyecek maddelerinde karaborsacılık yapan kimse, sonra bu kazancını sadaka olarak dağıtsa onun bu sadakası kabul edilmez."[367]

D) Haramdan Temizlenmek

Rüşvet, kumar, hırsızlık, hile ve haksızlık gibi meşru olmayan yollarla haram kazanç sağlamış olan kimse, pişman olur ve zimmetine geçirdiği haram malın günahından arınmak isterse iki şey yapması gerekir:

Birincisi, haram olan kazancı zimmetinden çıkarmak,

İkincisi de tevbe edip rahmeti ve mağfireti sonsuz olan Allah'tan af dilemektir.

Haram olan kazancı zimmetten çıkarmak için yapılacak şey —biliniyorsa— onu sahiplerine —sahipleri ölmüş ise varislerine— vermektir. Bilinmiyor ve bulunması da mümkün değilse onu, fakirlere hak sahipleri adına sadaka olarak dağıtmaktır.

II. HAYVAN KESİMİ

Eti yenen kara hayvanlarının helal olmaları için, usûlüne uygun olarak kesilmeleri gerekir.

Hayvan kesimi iki türlüdür

a) Normal Kesim: Evcil bir hayvanı usûlüne uygun olarak boğazından kesmektir.

b) Zorunlu Kesim: Normal kesimin mümkün olmadığı yerde zorunlu kesime başvurulur. Kaçmış bir evcil hayvan yakalanamıyor veya kuyuya düşüp oradan canlı çıkarılması mümkün olmuyorsa av aletiyle vurulur ve böylece kesilmiş sayılır.

A) Hayvanı Kesmeye Ehil Olanlar

Aşağıda yazılı nitelikleri taşıyan kimselerin kestiği helal olur:

1. Müslüman olmak.

2. Ehl-i kitap olmak. Ehl-i Kitap, Peygamberlerden ve semavi kitaplardan birine inanmış olan kimselere denir. Yahudi ve Hıristiyanlar gibi...

Bunların zımni, yani bir İslam ülkesinde yaşamış olmalarıyla, kendi ülkelerinde olmaları arasında bir fark yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"Kendilerine kitap verilen (Yahudi, Hıristiyan vb.'nin) yiyeceği (yani kestiği) size helaldir, sizin yiyeceğiniz (yani kestiğiniz) de onlara helaldir."[368]

Ancak, hayvanı keserken Hıristiyanların, Mesih'in, Yahudi'lerin de Üzeyir'in adını andıkları bilinirse, o takdirde kestikleri helal olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de Mâide suresinin üçüncü ayetinde eti haram kılınanlar sayılırken, "Allah'tan başkası adına boğazlanan" buyrulmuş, bunların etlerinin de haram olduğu bildirilmiştir.

Putperestlerle ateşe tapan Mecusilerin ve besmeleyi kasten terk edenlerin kestikleri helal olmaz.

3. Akıllı olmak: Ergenlik çağına gelmiş olma şart değildir. Mümeyyiz olan yani yaptığını ve söylediğini bilen çocuğun kestiği helaldir. Mümeyyiz olmayan çocuk ile delinin ve sarhoşun kestiği ise helal değildir.[369]

Hayvan kesmeye ehil olanların erkekleri ile kadınları, temiz olanlarla cünüp veya hayız olanlar, gözü görenle âmâ olanlar arasında —kesimin caiz ve kesilen hayvan etinin helal olması açısından— bir fark yoktur. Yani hepsinin kestiği yenir.

B) Hayvanı Kesmenin Şartları

1. Besmele çekmek, "بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ = Bismillahi Allâhu Ekber" deyip kesime başlamaktır. Besmele kasten terk edilirse kesilen hayvanın eti yenmez. Ancak besmelenin unutularak terk edilmesi zarar vermez.[370]

2. Yemek ve nefes boruları ile iki şah damarının veya yemek ve nefes borularıyla iki şah damardan birinin kesilmesi.

Bu dört organın yarısı veya daha azı, mesela yalnız şah damarları veya yalnız nefes borusu ile yemek borusu veya bunlardan yalnız birisi kesilirse helal olmaz.[371]

C) Hayvanı Kesmenin Sünnetleri

1. Besmele ile birlikte tekbir getirmek, yani "Bismillahi Allâhu Ekber" demek.

2. Hayvanın ve kesenin kıbleye dönmesi.

3. Hayvanın kıbleye karşı sol tarafı üzerine incitilmeden yatırılması.

4. Deveyi ayakta, boğazın göğse bitiştiği yerden, diğer hayvanları ise boğazın çeneye yakın yerinden kesmek.

5. Yemek ve nefes boruları ile kan damarlarının tamamını kesmek.

6. Önceden bıçağı bileyerek keskin hâle getirmek.

D) Hayvan Kesmenin Mekruhları

Hayvanı kıbleden çevirmek, başı vücuttan ayırmak, hayvanı kesileceği yere sürüyerek götürmek, hayvanı yatırdıktan sonra gözü önünde bıçağı bilemek, başka bir hayvanın gözü önünde kesmek, hayvanın canı iyice çıkmadan derisini yüzmeye başlamak, hayvanı boyun tarafından kesmek ve damarları kestikten sonra bıçağı kemik içindeki sinire ulaştırmak suretiyle hayvana eziyet etmek mekruhtur.

E) Hayvanı Kesmenin Usûlü

Büyük ve keskin bir bıçak hazırlanır. Hayvan incitilmeden kesilecek yere götürülür. Devenin dışındakiler kıbleye karşı sol tarafları üzerine yatırılır. Kolaylık olması için üç ayağı da bağlanır. Sonra kesecek olan "بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ = Bismillahi Allâhu Ekber" der ve ara vermeden, yemek ve nefes borularıyla iki şah damarını keser. Canının iyice çıkması için bir süre bekler, sonra derisini yüzer.

Kesim acısını duymasın diye elektro şokla bayıltıldıktan sonra kesilen hayvan, henüz ölmeden usûlüne uygun olarak kesilirse eti yenir, öldükten sonra kesilecek olursa yenmez.

Başına tabanca sıkılarak kesilen hayvan da bunun gibidir. Başına tabanca sıkıldıktan sonra ölmeden önce kesilirse eti yenir, öldükten sonra kesilirse yenmez.

Kesilen bir hayvanın karnından çıkan yavru,

a) Ölü ise eti yenmez.

b) Hayvan kesildikten sonra yavru canlı doğar ve ölmeden önce kesilecek olursa helal olur.

c) Hayvan kesildikten sonra yavru ölmüş olarak bulunursa yenmez. Çünkü annesinin kesilmesiyle yavru kesilmiş sayılmaz. Kesilebilmesi için de canlı olması gerekir.[372]

F) Eti Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar

1. Yalnız Suda Yaşayan Hayvanlar

Suda yaşayan hayvanlardan, yalnız balık türü helal, diğerleri ise haramdır. Hanefi dışındaki mezheplerde, yalnız suda yaşayan her türlü hayvan mubahtır. Ancak suda kendiliğinden ölüp su üzerinde sırt üstü ölü olarak yatmış bulunan balık yenmez.

2. Yalnız Karada Yaşayan Hayvanlar

Bunlar üç kısımdır:

Birincisi: Çekirge, sinek, karınca, örümcek, arı, akrep ve zehirli diğer haşereler gibi, hiç kanı olmayan hayvanlar.

Bunlardan çekirge hariç, diğerleri helal değildir. Çünkü bunlar insan tabiatının tiksindiği yaratıklardır.

İkincisi: Yılan, keler, kene, bit ve fare gibi yer haşereleri, kirpi, yabani fare ve benzeri akıcı kanı olmayan hayvanlar.

Bunlar, zehirli oldukları, insan tabiatının kendilerinden tiksinmesi ve Peygamberimiz tarafından öldürülmeleri emredildiği için yenmeleri haramdır. Nitekim Peygamberimiz,

"Fasık olan beş şey vardır ki bunlar mikat dışında da Harem'de de öldürülürler: Yılan, alaca karga, fare, kuduz köpek ve çaylak." buyurmuştur.[373]

Üçüncüsü: Akıcı kanı olan hayvanlardır. Bunlar da evcil ve yabani olmak üzere iki kısımdır.

Evcil olanlardan, deve, sığır, manda, koyun, keçi, tavuk, kaz, ördek, güvercin, helaldir.

Katır ile eşeğin eti haramdır. Atın eti ise helal olmakla birlikte mekruhtur. Sebebi, bu hayvan binek vasıtası olduğu ve savaşta kullanıldığı içindir.[374]

Köpek ve samurun eti haramdır.

Yabani olanlara gelince, bunlardan,

Kesici dişleri olan ve başkalarına saldıran yırtıcı hayvanlar, (aslan, kaplan, kurt, ayı, fil, maymun, pars ve çakal gibi.) Avlanmak için pençelerini kullanan kuşlar, (şahin, doğan, kartal, akbaba vb.) gibi hayvanların etleri haramdır.

Kesici dişleri ve yırtıcı pençeleri olan bu hayvanların dışında kalan yabani hayvanlardan geyik, yabani sığır, yabani eşek gibi, bunların eti helaldir.

Tavşanın eti helaldir. Bunun gibi, yabani kuşlardan yırtıcı pençeleri olmayan güvercin, bütün türleri ile serçeler, turna ve benzerleri de helaldir.

3. Hem Suda Hem Karada Yaşayan Hayvanlar

Kurbağa, kaplumbağa, yengeç, yılan, timsah, su köpeği ve benzeri hayvanlar ile yılan helal değildir.

Eti yenen ve usûlüne göre kesilmesi gereken hayvanlardan,

Boğularak ölen, bir âletle vurularak ölen, yüksek bir yerden düşerek ölen, başka bir hayvan tarafından boynuzlanarak öldürülen hayvanlar yenmez.

G) Hayvanın Yenmeyen Organları

Koyun ve sığır gibi eti yenen hayvanların yenmeyen organları şunlardır: Akan kanı, sidik torbası, tenasül organı, yumurtaları, öd kesesi, bezeleri.

Usûlüne göre kesilen bir tavuk, tüylerini yolmak için bağırsakları çıkarılmadan kaynar suya atıldığı takdirde, kaynar su etin içine nüfuz edecek kadar tavuk suda kalırsa temiz olmaz. Eğer su, kaynama derecesinde değilse veya kaynar suyun harareti derinin yüzeyine varıp tüyleri kolayca çıkacak kadar az bir süre bırakılırsa tavuk eti üç defa yıkamakla temiz olur.

Pislik yiyen hayvanların süt ve etlerini yemek mekruhtur. Bu durumda olan tavuk üç gün, koyun ve keçi dört gün, sığır ve deve on gün hapsedilerek yemlenirse kerahet kalkar.

III. AV ve HÜKMÜ

Arapçası sayd olan av, Mekke’nin Harem sınırları dışında mubah kılınmıştır. Avın mübah olduğu Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا

“İhramdan çıktığınız zaman (isterseniz) avlanın.”[375]

Bu ayet-i kerime ihramlılar dışındaki kimselere avlanma izni vermektedir. Peygamber Efendimiz de,

إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ فَإِنْ أَكَلَ مِنْهُ فَلاَ تَأْكُلْ فَإِنَّهُ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ

“Köpeğini saldığında besmele de çektinse (bu avdan) ye. Eğer köpek avdan yemişse bundan yeme, çünkü onu sadece kendisi için tutmuş demektir.”[376] buyurmuş ve belli usûle göre avlanılan hayvanın mubah olduğunu bildirmiştir.

Âlimler de avlanmanın mubah olduğunda görüş birliği içindedirler.

Av hayvanları, eti yenenler ve yenmeyenler olmak üzere ikiye ayrılır: Eti yenen hayvanlar etleri için, eti yenmeyen hayvanlar da, post, kürk veya bazı organlarından faydalanmak yahut zararlarından korunmak için avlanır.

Zevk ve eğlence için avlanmak mekruhtur.

Avcı, av hayvanı ve av aleti ile ilgili bilinmesi gerekli hususlar şunlardır:

Avcıda Aranan Şartlar

1. Avcının dinen hayvan kesmeye ehil birisi olması.

Müslüman ile ehl-i kitabın avladıkları yenir. Mecusiler ve putperestlerin avladığı yenmez.

2. Avcının, avlaması helal olmayan kimse ile ortaklaşa avlamaması.

3. Besmeleyi kasten terk etmemiş olması.

Hayvanı boğazlarken nasıl ki,

“Bismillâhi Allâhu Ekber” demek şart ise bunun gibi silahını kullanırken veya avı yakalamak için eğitilen hayvanı salarken “بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ = Bismillâhi Allâhu Ekber” demek de şarttır.

Besmeleyi unutarak terk etmenin bir zararı yoktur.[377]

4. Avcı av niyetiyle silahını kullanmalı veya av hayvanını salmalıdır.

5. Avcı silahını kullanırken veya hayvanını salarken başka bir işle meşgul olmamalı, avın peşinden gitmelidir. Böyle yaptığı takdirde yaralı olan avını ölü bulsa yenir. Ancak avını takip etmez de avı daha sonra bulacak olursa av başka bir sebepten veya yaralandığı hâlde kesilmeden ölmüş olabileceği için yenmez.

A) Av Aleti ile İlgili Şartlar

Av âleti, biri silah, diğeri eğitilmiş hayvan olmak üzere ikidir:

1. Silah: Ok, mızrak, bıçak ve tüfek gibi yaralayıcı ve öldürücü bir alet olmalıdır.

2. Eğitilmiş Hayvan: Köpek, atmaca, şahin ve doğan gibi, bu iş için eğitilmiş hayvandır.

B) Av İçin Eğitilmiş Hayvanda Bulunması Gerekli Şartlar

1. Hayvan bu iş için eğitilmiş olmalıdır. Köpeğin eğitilmiş olması, yakaladığı avdan yememesi ile bilinir.[378]

2. Avcı hayvanlar, sahipleri tarafından av için salıverilmiş olmalıdır. Böyle bir görev verilmediği hâlde kendiliklerinden yakaladıkları av yenmez.[379]

3. Av sırasında avcı hayvana eğitilmemiş başka bir hayvan ortak olmamalıdır. Eğitilmemiş hayvanın avladığı yenmediği gibi ortak olduğu av da yenmez. Çünkü avı hangi hayvanın yakaladığı bilinmemektedir. Ancak böyle bir avı, avcı diri olarak ele geçirip kestiği takdirde yenir.

4. Avcı hayvan, avını yaralayarak öldürmelidir. Avını boğar veya vurarak öldürürse bu av yenmez.[380]

5. Avcı köpek, avladığı avdan yememelidir. Yiyecek olursa bu av yenmez. Çünkü bu avı sahibi için değil, kendisi için tutmuş olur. Avcı kuşların avladıklarından yemelerinde bir sakınca yoktur.

6. Avda kullanılan silahlar kesici ve delici olmalıdır. Sopa ve taşla yara açmadan öldürülen hayvan yenmez.

C) Avda Aranan Şartlar

1. Av, eti yenen hayvanlardan olmalıdır.

2. Av hayvanı evcil bir hayvan olmamalıdır. Evcil hayvanlar avlanmaz. Normal olarak kesilirler. Ancak evcil bir hayvan yabanileşerek kaçar ve yakalanması mümkün olmaz veya düştüğü bir kuyudan çıkarılamazsa silahla öldürülebilir. Bunun gibi geyik ve benzeri hayvanlar da ehlileştirilmişlerse bunlar da avlanamaz, kesilirler.

3. Av hayvanı kesilmeden önce ölmüş ise aldığı yaradan ölmüş olmalıdır. Aldığı yaradan değil de korkudan veya yaralayanın darbesinden ölmüş ise yenmez. Yaralandıktan sonra suya düşerek boğulan veya yuvarlanarak ölen hayvan da böyledir.

4. Av hayvanı henüz ölmeden ele geçirilir ve kesme imkânı da olursa kesilmelidir. Avcının kesme imkânı olduğu hâlde kesmezse bu da yenmez.

IV. ÖDÜNÇ ALIP-VERME

Ödünç, para veya bir malı, daha sonra aynısını geri almak üzere başkasına vermektir.

Ayet ve hadislerde “borç alıp verme” teşvik edilmektedir. Bakara suresi 245, Mâide suresi 12, Müminûn suresi 20, Hadîd suresi 11 ve 18, Teğâbün suresi 17.

ayetlerde “güzel borç vermek” (karz-ı hasen) ifadesi teşvik edilmektedir. Özellikle Bakara suresinin 282. ayetinde borç alışverişinde takip edilmesi öngörülen usûller detaylı bir şekilde dile getirilmektedir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُقْرِضُ مُسْلِمًا قَرْضًا مَرَّتَيْنِ إِلاَّ كَانَ كَصَدَقَتِهَا مَرَّةً

“Bir Müslümana bir şeyi iki defa ödünç olarak veren kimse o şeyi bir defa sadaka olarak vermiş gibi sevab kazanır.”[381]

“Mirac ettirildiğim gece cennetin kapısı üzerinde, “sadaka on misli sevabla karşılanır. Borç ise on sekiz misli sevab ile karşılanır” yazılı olduğunu gördüm.

Cebrail’e,

—Ödünç vermenin sadakadan üstün olmasının sebebi nedir, diye sordum. Cebrail,

—Çünkü dilenci, yanında olduğu hâlde dilenir. Hâlbuki borç isteyen kimse ancak muhtaç olduğu için borçlanır, dedi.[382]

Muhtaç olan bir kimsenin borçlanması mubah, ihtiyacı olana borç vermek ise mendubdur ve sadaka vermiş gibi sevabı vardır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

“Kim bir Müminin dünya üzüntülerinden birini giderip ferahlandırırsa, Allah da onun kıyamet gününe ait üzüntülerinden birini giderir.

Kim, eli dar olan borçluya kolaylık gösterirse, Allah da dünya ve ahirette ona kolaylık gösterir.

Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da dünya ve ahirette onun ayıbını örter.

Bir kimse din kardeşine yardımda bulundukça Allah da ona yardım eder.”[383]

A) Ödünç Olarak Alınıp Verilebilen Mallar

Ödünç alıp vermek, ölçülen ve tartılan eşya gibi misli (bir benzeri) olan şeylerde olur. Akar (gayr-i menkul) ve hayvan gibi misli olmayan birbirinden farklı şeylerde caiz değildir. Bunlar emanet olarak, misli değil aynı iade edilmek üzere alınıp verilir.

Ödünç veren kimse bunu Allah rızası için yapmalı, bir şeye karşılık olmamalıdır. Ödünç verene, verdiği borç karşılığında sağladığı şartlı menfaat haramdır, çünkü faiz olur.

Mesela, “Sana şu kadar borç veririm. Sen borcunu ödeyinceye kadar ben de senin evinde meccanen otururum” gibi veya “Sana yüz lira borç veririm. Sen bana yüz on lira olarak ödersin” gibi. Böyle verilen borçla sağlanan bu menfaat

helal değildir.

Ancak borç verilirken böyle bir şart koşulmaz ve o yörede böyle bir gelenek de olmaz ise borçlu kendisine yapılan iyiliğe karşılık olmak üzere, cins, tartı, ölçü veya miktar itibarıyla aldığından daha iyisini ve fazlasını verebilir, borç veren de bunu alabilir. Çünkü bu bir iyilikten ibarettir. Ancak her iki tarafın bunu şart koşmamış olmaları lazımdır. Nitekim Peygamberimiz,

فَإِنَّ خَيْرَ عِبَادِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً

"Allah'ın kullarının en hayırlısı, borcunu en iyi ödeyenleridir"[384] buyurmuşlardır.

Cabir (ra.) de,

"Peygamberimizde alacağım vardı, bana onu ödedi ve fazla da verdi"[385] demiştir.

Borç olarak alınan ve değeri itibari olan kâğıt paranın zamanla değeri artar veya eksilirse Ebû Hanîfe'ye göre mislini ödemek yeterli olur.

İmam Ebû Yûsuf'a göre ise borç verildiği zamanki kıymetini ödemesi gerekir.[386]

Günümüzde bazı ülkelerde para eşya karşısında değer kaybetmekte ve gün geçtikçe satın alma gücü azalmaktadır. Bu sebeple bir kimseye borç olarak verdiğimiz yüz lirayı bize bir yıl sonra ödeyecek olsa ve bu bir yıl içinde para yüzde kırk değer kaybetse, verdiğimiz yüz lira satın alma gücünün yüzde kırkını kaybetmiş olarak bize iade edilmiş ve biz zarara uğramış oluyoruz. Hâlbuki dinimizde başkasına zarar vermek ve başkası yüzünden zarar görmek yoktur.

Böyle olunca, hem borç alıp verme işini zorlaştırmamak ve hem de borç vererek iyilik yapmış olan kimseyi zarara uğratmamak için İmam Ebû Yûsuf'un içtihadına uyularak, borç ödenirken, paranın borçlanma zamanındaki değerinin (satın alma gücünün) dikkate alınması ve ayrıca tarafların helalleşmeleri uygun olur.

V. BAĞIŞ (HİBE)

Hibe, bir mala başkasını karşılıksız sahip kılmak, demektir.

Hibe, diğer sözleşmeler gibi icap ve kabul ile gerçekleşir, hibeyi, hibe edilen kişinin almasıyla da tamamlanır.

İcap, bir kimseye "şu malı sana hibe ettim" demek, kabul de o kimsenin "kabul ettim" sözüdür.

Hibede "bağışladım, hibe ettim, hediye ettim" sözleri icap olduğu gibi, bir kimsenin eşine bir süs eşyası verip "al takın" yahut "al kullan" sözleri de karşılıksız sahip kılmaya delalet eden bağış anlamındadır. Eşin bunu kabul

etmesiyle bağış sözleşmesi gerçekleşmiş olur.

Bağış, insanlar arasında sevginin artmasına sebep olması bakımından çok güzel bir yardımlaşmadır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

تَهَادَوْا تَحَابُّوا

“Birbirinize hediye verin ki aranızdaki sevgi artsın.”[387]

Hibe edilen bir malı, hiçbir şey söylemeden almak, kabul sayılır.

A) Bağışın Şartları

1. Bağış Yapanda Bulunması Gerekli Şartlar

Bağış yapanın akıllı ve ergen olması şarttır.

Çocuk ile delinin yaptığı bağış sahih değildir.

Bunun gibi çocuğa ait olan bir malı babasının bağış yapması da caiz değildir.

2. Bağış Yapılan Malda Bulunması Gerekli Şartlar

1. Mal, bağış yapıldığı anda mevcut olmalıdır.

Bir ağacın ileride olacak meyvesini, bir ineğin doğacak yavrusunu bağış yapmak —henüz mevcut olmayan bir şeyi bağış yapmak olacağı için— sahih değildir.

2. Bağış yapılan mal, dinen haram bir mal olmamalıdır.

Bu itibarla leş, kan, domuz ve şarap bağış yapılmaz. Çünkü bunlar dinde değeri olan mallar değildir.

3. Bağış yapılan mal, onu bağış yapana ait olmalıdır.

Başkasına ait olan bir malı, onun izni olmadan bağış yapmak caiz değildir.

4. Bağış yapılan şey teslim alınmış olmalıdır. Bağışın tamamlanmış olması için bu şarttır. Çünkü bağış yapılmış olan mal, teslim alınmadan kendisine bağış yapılan kimsenin malı olmaz.

B) Bağışın Hükmü

Bağışın hükmü, bağış yapılan mal, karşılıksız olarak kendisine bağışlananın malı olur.

C) Bağıştan Dönmek

Yapılan bağıştan dönülebilir. Bu caizdir, ancak mekruhtur, çirkin bir davranıştır. Çünkü Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ

"Bağışından dönen, kusmuğuna dönen gibidir."[388]

Şafii ve Hanbelilere göre —babanın çocuğuna yaptığı bağış hariç— bağıştan dönmek helal değildir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Çocuğuna bir şey bağış yapan baba hariç, kişinin yaptığı bağıştan dönmesi helal değildir."[389]

D) Bağıştan Dönmeye Engel Olan Sebepler

1. Bağış yapılan malda, bağışlanan kimse tarafından kıymetini artırıcı bir değişikliğin yapılmış olması.

Bağış yapılan binaya bağış yapılan tarafından ilave yapılmış olması gibi.

2. Bağış yapılan malı, kendisine bağış yapılan kişi teslim aldıktan sonra taraflardan birinin ölmüş olması.

3. Bağış yapılan malın, herhangi bir sebeple bağış yapılan kimsenin mülkiyetinden çıkmış olması.

Bağış yapılan malın bağış yapılan tarafından satılmış olması gibi.

4. Bağış yapılan malın yok olması.

5. Karının kocasına ve kocanın da karısına bağışta bulunması.

6. Kendi soyundan gelen akrabalarına bağışta bulunulması.

7. Bir şeye karşılık bağışta bulunulması.

Ölünceye kadar bakmak üzere malını bağış yapmak gibi.

İşte bu sayılan sebepler, bağıştan dönmeye engel olur.

E) Babanın Çocuklarına Bağış yapması

Bir kimse başkalarına bağış yapabileceği gibi kendi çocuklarına da bağışta bulunabilir.

Bir babanın çocuklarına bağışta bulunurken eşitliğe riayet etmesinin müstehab, farklı bağışta bulunmasının ise mekruh olduğunda İslam âlimlerinin çoğunluğu arasında görüş ayrılığı yoktur.

Ashabdan Nu'mân b. Beşîr (ra.) şöyle demiştir:

"Babam bana bağışta bulundu. Annem Revâha kızı Amre babama,

—Sen bu bağışa Peygamberimizi şahit tutmadıkça inanmam, dedi. Bunun üzerine Beşir Peygamberimize geldi ve

—Ey Allah'ın Resulü, ben eşim Revâha kızı Amre'den olan oğluma bir bağış yaptım. Fakat Amre, bana sizi şahit tutmamı istedi, dedi. Peygamberimiz,

—Nu'mân'a yaptığın gibi diğer çocuklarına da bağışta bulundun mu, diye sordu. Beşir,

—Hayır, bulunmadım, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Allah'tan korkunuz da çocuklarınız arasında adalet ediniz, buyurdu.

Nu'man diyor ki babam Peygamberimizin yanından döndü ve bağışını geri aldı."[390]

Çocuklardan bir veya birkaçına farklı bağışta bulunmak sahih ise de, mekruhtur. Bu, çocukların babalarına olan saygılarını azaltır ve kardeşler arasında kırgınlıkların hatta düşmanlık duygularının meydana gelmesine sebep olur.

Ancak, farklı bağışın meşru bir gerekçesi olursa, mesela, farklı bağış yapılan çocuğun körlük, felçlik ve kötürümlük gibi çalışmasına engel bir hâli bulunursa, buna diğerlerinden farklı bağışta bulunmakta herhangi bir sakınca olmaz.

VI. VASİYET

Vasiyet: Bir malı veya menfaati, ölümden sonraya bağlı olarak, bir şahsa veya hayır cihetine, meccanen (teberru yolu ile) temlik etmektir.

Vasiyet, kitap ve sünnetle sabit olan meşru bir tasarruftur.

İnsan, durumlarına bakarak kendilerine acıdığı veya vârisi olmayan yakınlarına yardımda bulunmak, dünyada hayırla anılarak ahirette ecir ve sevaba ermek ister. Yoksullara, zayıflara ve kimsesiz çocuklara malından bir pay ayırmayı ahiretle ilgili bir kazanç bilir.

İşte vasiyet, bu ve benzeri iyi duygu ve düşüncenin bir sonucu olarak yapılır.

A) Vasiyetin Çeşitleri

Vasiyet dört çeşittir:

1. Vacip Olan Vasiyet

Yanında bulunan emanetleri, bilinmeyen borçları sahiplerine vermek, zekât, hac, oruç fidyesi ve keffaret gibi ibadetle ilgili borçlarının ödenmesini vasiyet etmek vacibdir. Aksi takdirde borçlu olarak ahirete gitmiş olur.

2. Müstehab Olan Vasiyet

Varisi ve borcu olmayan kimsenin malının bir kısmını bir hayır cihetine vasiyet etmesi müstehabdır. Yani bu vasiyeti yapmak zorunlu değildir. Ancak bunu yapan kimse Allah katında mükâfat alır.

3. Mubah Olan Vasiyet

Yakınlarından ve yabancılardan zengin olanlara yapılan vasiyet, mubahtır. Yani böyle hâli vakti iyi olanlara vasiyet etmekte bir sakınca yoktur.

4. Mekruh Olan Vasiyet

Açıktan günah işleyenlere ve Allah'ın emirlerine karşı kayıtsız olanlara yapılan vasiyet, mekruhtur.

Varisleri fakir olan kimsenin vacib olan vasiyet dışında başka vasiyet yapmayıp malını varislerine bırakması daha iyidir.

Varisler zengin olur veya kendilerine düşecek miras onları başkalarına muhtaç etmeyecekse, bu takdirde vasiyet etmesi iyi olur ve ecir almasına vesile olur.

Peygamberimiz hasta olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı (ra.) ziyarete gitmişti. Sa'd,

—Ey Allah'ın Resulü, malımın hepsini vasiyet etmek istiyorum, demişti. Peygamberimiz,

—Hayır, öyle yapma, buyurdu. Sa'd,

—Yarısını vasiyet edeyim, deyince, Peygamberimiz,

—Hayır, yarısını da yapma, buyurdu. Sa'd,

—Malımın üçte birini vasiyet edeyim, deyince, Peygamberimiz:

—Evet, üçte biri yeter, o da çoktur. Çünkü Ey Sa'd, vârislerini zengin bırakman, halka ellerini açarak dilenecek derecede fakir bırakmandan hayırlıdır,[391] buyurdu.

Hayır için yapılacak olan vasiyeti, ölümden sonraya bırakmayıp sağ iken yapmak daha faziletlidir. Çünkü bu vasiyetin varisler tarafından yerine getirilmesinden her zaman emin olunamaz. Ayrıca bir kimsenin kendisinin yapamadığı bir şeyi, başkasından istemesi de pek isabetli olmaz.

Peygamberimize,

—Hangi sadaka daha faziletlidir, diye sorulmuş, Peygamberimiz,

—Sağlığında, yoksulluktan korktuğun, zengin olmayı umduğun için cimri iken verdiğin sadaka, faziletlidir. Yoksa ihmal edip de can boğaza geldikten sonra, falana bu kadar, falancaya da şu kadar olsun' demekte fayda yoktur. Zaten o mal onların olmuştur."[392]

B) Vasiyetin Rüknü

Vasiyetin rüknü, diğer alışveriş sözleşmelerinde olduğu gibi icap ve kabuldür.

İcap, "Şu malımın üçte birini şu hayra vasiyet ettim" veya "Şu malımı şu kimseye vasiyet ettim" veya "Benden sonra bıraktığım malın üçte biri falan şahsa verilsin" gibi açık sözlerdir.

Kabul de, "yapılan vasiyeti kabul ettim" demekten veya vasiyet edenin ölümünden sonra, kendisine vasiyet edilen kimsenin, onu kabul ettiğini gösterir malda bir harcamada bulunmasından ibarettir.

Ancak vasiyet, yoksullar, hac, camilerin ihtiyaçları gibi muayyen olmayan bir vasiyet ise bunda kabule ihtiyaç yoktur.[393]

Vasiyet, sözle olabileceği gibi yazı ile de olur.

C) Vasiyetin Şartları

1. Vasiyet Edenle İlgili Olan Şartlar

1. Vasiyet eden, bağış yapmaya ehil, yani akıllı ve ergen olmalıdır.

Bu itibarla deli ile çocuğun vasiyeti caiz ve geçerli değildir.

2. Vasiyet eden, isteyerek ve razı olarak vasiyet etmelidir.

Hata ile baskı altında ve şakadan yapılan vasiyet sahih değildir.

3. Vasiyet eden hür olmalıdır.

4. Vasiyet eden, bıraktığı malın tamamı ile ancak ödenecek şekilde borçlu olmamalıdır.

Bu takdirde borcunun ödenmesi vacib olduğundan, bağış kabilinden olan vasiyetine itibar edilmez.

2. Kendisine Vasiyet Edilen İle İlgili Şartlar

1. Kendisine vasiyet edilen kimse, vasiyetin yapıldığı zamanda hayatta olmalıdır.

Ölüye yapılan vasiyet sahih değildir. Ancak doğumu beklenen çocuğa vasiyet edilebilir.

2. Kendisine vasiyet edilen kimse bilinen birisi olmalıdır.

Bir kimse, "malımın üçte birini Ahmed'e" veya "Hasan'a vasiyet ettim" dese veya mutlak olarak, "malımı birisine vasiyet ettim" dese, bu vasiyet sahih olmaz. Çünkü Ahmed ile Hasan'dan kimi kast ettiği bilinmemektedir.

3. Kendisine vasiyet edilen kimse vasiyet edenin katili olmamalıdır.

Katil olana vasiyette bulunmak sahih değildir.

4. Kendisine vasiyet edilen kimse vasiyet edene varis olmamalıdır.

Ancak bundan başka varisi olmaz veya olur da onlar izin verirlerse bu vasiyet

geçerli olur.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ أَلاَ لاَ وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ

"Muhakkak Allah, her hak sahibine (mirastan) hakkını vermiştir. Artık varis olana vasiyet yoktur."[394]

Bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyurmuştur:

لَا وَصِيَّةَ لِوَارِثِ اِلَّا اَنْ يُجِيزَ اْلوَرَثَةُ

"Varislerin izin vermesi hariç, varis olana vasiyet yoktur."[395]

3. Vasiyet Edilen Şey ile İlgili Şartlar

1. Vasiyet edilen şey, mal ya da menfaat gibi başkasının mülkiyetine geçirilebilir türden olmalıdır.

2. Vasiyet edilen, dinde değeri olan, yani kendisinden yararlanmak mubah olan mal olmalıdır.

İçki gibi dinde değeri olmayan şeyler vasiyet edilemez.

3. Vasiyet edilen, başkasının malik olabileceği şey olmalıdır. İlerde doğacak olan davarı vasiyet etmek sahih değildir.

4. Vasiyet edilen şey, vasiyet edenin mülkiyetinde olmalıdır.

Başkasına ait olan malı vasiyet etmek sahih değildir.

5. Vasiyet edilen şey meşru olmalı, günaha girmeye sebep olmamalıdır.

a) Ölümünden sonra ağlamak üzere para ile tutulan kadınlar için üç gün yemek verilmesini,

b) Evinde defnedilmesini,

c) Cenaze namazını falancanın kıldırmasını,

d) Şu çeşit ve renkte bir bez ile kefenlenmesini,

e) Kabri üzerine kubbe yapılmasını,

f) Mezarı başında Kur'an okuyacak hafızlara şu kadar para verilmesini,

g) Evinde veya kabri başında Kur'an okunmasını, vasiyet etmek sahih değildir.[396]

Terikenin (Yani Ölenin bıraktığı malın) üçte birinden fazla olan vasiyet

Kişi ancak malının üçte birini vasiyet etmeye yetkilidir.

Malının üçte birini şartlarına uygun olarak vasiyet ettiği takdirde bu vasiyetin varisler tarafından yerine getirilmesi zorunludur. Aksi takdirde Allah katında sorumlu olurlar.

Ancak yapılan vasiyet, ölünün bıraktığı malın üçte birinden fazla olursa, varislerin bunu kabul etmeleri hâlinde yerine getirilir. Kabul etmemeleri hâlinde ise bıraktığı malın üçte birinden fazla olan miktar düşülerek malının üçte birini kapsayan vasiyet yerine getirilir.

Şayet varislerden bir kısmı kabul eder bir kısmı kabul etmezse, kabul edenlerin mirastaki paylarından düşülerek vasiyet yine yerine getirilir.

Haccın Vasiyet Edilmesi

Bir kimse kendisine farz olup da yapamadığı haccı yapmak üzere yerine birisinin bedel gönderilmesini vasiyet ettiğinde, bu vasiyeti varisleri tarafından yerine getirilir.

VII. BULUNTU EŞYA (LUKATA)

Bir kimse yitik eşya veya hayvan bulduğunda onu almalı mı, yoksa hiç el sürmeyip olduğu yerde bırakmalı mı?

Bu konuda İslam âlimleri arasında farklı görüşler vardır.

Uygun olan, yitik malı almaktır. Çünkü Müslüman olan din kardeşinin malını korumak, Müslümanın görevlerindendir.

Peygamberimiz, Müslüman kardeşine yardım eden kimseye Cenab-ı Hakk'ın yardımda bulunacağını bildirmiştir.

Bir kimse, yitik eşya veya hayvan bulduğu zaman, onu almadığında kaybolacaksa, onu sahibine vermek üzere alması mendub, kaybolması korkusu olmadığında da onu alması mubahtır.

Ancak, yitik malı sahibine vermek maksadıyla değil de kendisi için alması ise haramdır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

لَايُؤَدِى الضَّالَّةِ اِلَّا ضَالٌّ

"Yitik bir şeyi, ancak şaşkın (sapık) kimse kendi malına katar."[397]

Yitik eşyayı bulan kimse, onu korumak ve sahibi çıktığında ona teslim etmek üzere aldığını şahitler huzurunda söylerse, eşya yanında emanet kalır. Bu eşya, bulanın elinde zarara uğrar veya telef olursa, bulan onu ödemekle yükümlü olmaz. Çünkü bu şekilde yani buluntu eşyayı sahibine vermek üzere şahitler huzurunda onu almasına dinî yönden izin verilmiştir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ وَجَدَ لُقَطَةً فَلْيُشْهِدْ ذَوَىْ عَدْلٍ

“Her kim bir yitik bulursa hemen iki adaletli kimseyi şahit tutsun...”[398]

Şahitlere, “Kimin yitik aradığını duyarsanız, beni ona haber verin” demesi yeterli olur.

Şayet, yitik eşyayı bulan kimse, şahitler huzurunda onu açıklamadığı takdirde, yitiği kendi namına almış olur. Bu durumda yitiğin bir zarara uğraması veya telef olması hâlinde onu ödemekle yükümlü olur.

A) Buluntu Eşyayı Alan Kimsenin Yapacağı İşler

Buluntu eşyayı alan kimse, onu bulduğu yerde uygun vasıtalarla ilan eder, “bir kaybı olan bana başvursun” der.

Bu ilanın süresi, bulunan eşyanın cins ve miktarına göre değişir.

Bulunan eşyanın değeri on dirhem (bir dirhem üç gramdan biraz fazladır) veya daha fazla ise sahibini bulmak için ilan edilir ve bir yıl bekletilir.

Yapılan ilan sonunda sahibi çıkarsa, ona verilir. Sahibi çıkmazsa fakirlere dağıtılır.

Bulunan eşyanın değeri on dirhemden daha az ise onu, sahibini bulmak için birkaç gün ilan etmek yeterli olur.

Yitik olan eşya ilan edildikten sonra sahibi çıkmazsa, onu bulan kimse zengin ise ondan faydalanması caiz olmaz, fakirlere sadaka olarak verilmesi gerekir. Çünkü başkasına ait olan bir maldan, onun rızası olmaksızın faydalanmak caiz değildir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

لَا تَحِلُّ اللُّقَطَةُ، فَمَنِ الْتَقَطَ شَيْئًا فَلْيَعْرِفْ سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهُ، فَلْيَرُدُّهُ إِلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَأْتِ فَلْيَتَصَدَّقْ بِهِ

“Buluntu mal helal olmaz. Onu bulup da alan kimse onu bir yıl ilan etsin, sahibi çıkarsa ona versin, sahibi çıkmazsa onu sadaka olarak dağıtsın.”[399]

Şayet yitik eşyayı bulan, fakir olur ve yaptığı ilan sonunda sahibi çıkmazsa ondan faydalanabilir.

İlan süresi geçtikten sonra mal sahibi çıkıp geldiğinde, isterse verilen sadakayı kabul eder ve sevabı kendisine ait olur. Şayet kabul etmezse eşyayı bulana ödetir. Eğer eşya fakirin elinde aynen duruyorsa onu alabilir.

VIII. NİKÂH

Medeni bir sözleşme olan nikâh, bir yönü ile de ibadet sayılır. Çünkü aileyi kuran bağ nikâhtır. Aileye ise dinimiz büyük önem vermiştir. Zira aile hem insanın huzur bulduğu bir ortam, hem soyun devamı için bir vesile, hem de zina gibi fert ve toplumu felakete götüren çeşitli kötülükleri önleyen bir kurumdur.

Evlenmek, Peygamberlerin de sünnetidir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي وَتَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الأُمَمَ

“Nikâh benim sünnetimdir. Benim sünnetimi uygulamayan benden değildir. Evleniniz, ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla kıvanç duyarım.”[400]

A) Evlenmenin Hükmü

İnsanın meşru olmayan ilişkilerde bulunması ihtimali karşısında evlenmek vacib, yani zorunlu bir görevdir. Buna karşılık aile haklarına riayet edilemeyeceği ve haksızlık yapılacağı kanaati ağır basınca da mekruhtur. Bunların dışındaki durumlarda ise evlenmek sünnettir.

B) Nikâh ve Sahih Olmasının Şartları

Nikâh, icap ve kabul ile gerçekleşir. İcap, evlenecek olanlardan birinin, mesela erkeğin kadına, "seni eş olarak nikâhladım" demesi, kabul de, kadının buna cevap olarak, "Ben de eş olarak sana varmayı kabul ettim" sözüdür.

Nikâhın sahih olması için gerekli olan şartlar şunlardır:

Kadın, kendisiyle evlenmek haram olan kadınlardan olmamalıdır. Kendileriyle evlenmek haram olan kadınlar şunlardır:

1. Anne. Anne veya baba tarafından olan büyük anneler.

2. Kız, oğlun ve kızın çocukları yani torunlar.

3. Kız kardeş. Kız ve erkek kardeşin kızları.

4. Hala, yani babanın kız kardeşi.

5. Teyze, yani annenin kız kardeşi.

6. Eşin annesi, yani kaynana.

7. Üvey kız. Kendisiyle birleşilen eşin başka kocadan olan kızı.

8. Oğlun eşi, yani gelin.

9. Baldız. İki kız kardeşin biriyle evli olan, boşanmadan veya karısı ölmeden baldızı ile evlenemez. Evli olan kadın. Boşanmadan veya kocası ölmeden bir başkasıyla evlenemez.

10. Puta, ateşe, yıldıza tapanlar.

Ehl-i Kitap yani Hıristiyan ve Yahudilere gelince, bunların kadınları ile evlenmek caizdir. Ancak Müslüman kadınların, ister Yahudi, ister Hıristiyan olsun, Müslüman olmayanlarla evlenmeleri caiz değildir.

11. Süt anne.

12. Süt kız kardeş

C) Süt Kardeşliği

Bir çocuk iki yaşına kadar annesinden başka bir kadını emecek olursa, o kadın, onun süt annesi ve o kadının emzirdikleri de süt kardeşleri olurlar.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyrulmuştur:

وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰتِيٓ اَرْضَعْنَكُمْ

“Sizi emziren sütanneleriniz (de) size haramdır.”[401]

Süt Kardeşliğin Gerçekleşmesinin Şartları

a) Emen çocuk iki yaşını geçmemiş olmalıdır.[402]

İki yaşından sonraki emmelerin bir hükmü yoktur.

b) Emziren, kadın olmalıdır.

Çocuğun bir erkeğin memesini emmesiyle süt kardeşliği olmaz.

c) Süt, ağız ve burundan mideye inmelidir.

Kulağa veya yaraya akıtılan yahut şırınga ile önden veya arkadan verilen sütün bir hükmü yoktur.

Sütün, memeden verilmesiyle herhangi bir kaptan içilmesi arasında bir fark yoktur. Önemli olan her ne suretle verilirse verilsin, sütün ağız veya burun yoluyla mideye inmesidir. Çocuk memenin ucunu ağzına alır ve sütün midesine inip inmediği bilinmezse, bununla süt kardeşliği sabit olmaz.

d) Süt, başka bir şeyle karıştırılmış olmamalıdır.

Süt başka bir sıvı ile karıştırılacak olursa çok olana itibar edilir, süt fazla veya eşit ise süt hükmü sabit olur, sıvı fazla ise süt kardeşliği oluşmaz.

Şayet süt, bir yemeğe karıştırılacak olursa bununla da süt kardeşliği sabit olmaz.

Emilen sütün miktarı az olsun çok olsun —hatta bir defa da emilmiş olsa— süt kardeşliği gerçekleşmiş olur.[403]

D) Süt Emmenin Hükmü

Süt emmenin hükmü, birkaç konu dışında soyun hükmü gibidir. Yani bir kimse soyca kimlerle evlenemiyorsa, süt emme yönünden de onlarla evlenemez.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ

“Soyca haram olanlar, süt emme yönünden de haram olurlar.”[404]

Bu konuda kural şudur:

Emenin kendisi emzirenin soyuna, emzirenin kendisi ise emenin nefsine haramdır.

Buna göre bir kadını emen çocuk, emdiği kadın onun süt annesi olur. Bu kadının kendisinden önce ve sonra emzireceği bütün çocuklar da onun süt kardeşi olurlar.

Bir kimse annesi ile kız kardeşi ve kardeşleriyle evlenemeyeceği gibi, süt anne

ve süt kardeşleriyle de evlenemez.

Ancak, bir kimse çocuğunun, süt annesiyle, süt kız kardeşi ile ve süt halasıyla evlenebilir.

2. Nikâhın sahih olmasının bir şartı da nikâh geçici olmamalıdır.

Muvakkat nikâh ile mut'a nikâhı belli bir süre için yapılan nikâhlar olup hiç birisi caiz değildir.

İslamiyet'ten önce bu şekilde nikâh vardı. Peygamberimiz, toplumda yaygın olan bu uygulamayı —bir kısım âdetlerde olduğu gibi— birden kaldırmamış, bazı savaşlarda kendisine yapılan başvuru üzerine buna izin vermişti. Fakat bu izin uzun sürmemiş, Mut'a nikâhı kesin olarak ve ebediyen yasaklanmıştır.

Peygamberimiz konu ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي قَدْ كُنْتُ اَذِنْتُ لَكُمْ فِي الاِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ وَاِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَىْءٌ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهُ وَلاَ تَاْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا

"Ey insanlar! Ben size kadınlarla mut'a nikâhı hususunda izin vermiştim. Ama artık Allah bunu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Kimin yanında böyle kadınlardan biri varsa hemen onu göndersin ve onlara (bu nikâh karşılığında) verdiğiniz hiçbir şeyi geri almayın."[405]

Ayrıca Buhârî'nin Ali b. Ebî Tâlib'den (ra.) rivayet ettiği üzere, Peygamberimiz Hayber günü kadınların mut'a suretiyle nikâh edilmesini ve ehlî merkeplerin etinin yenilmesini yasaklamıştır.[406]

Mut'a nikâhının haram olduğunda "Şi'a" hariç, İslam âlimleri söz birliği hâlindedir.

Esasen evlilik birkaç günlüğüne cinsî arzuların tatmin edilmesinden ibaret değildir. Evlilik, aile yuvası kurmak, bu yuvada huzura ermek, soyun sağlıklı bir şekilde çoğalmasına ve devamına katkıda bulunmaktır. Bu üstün gayeler, mut'a nikâhında yoktur. Bunun için de haram kılınmıştır.

3. Nikâh sözleşmesi şahitsiz olmamalıdır.

Nikâhta en az iki şahidin bulunması şarttır. Şahitsiz kıyılan nikâh ise sahih ve geçerli değildir.

Sonuç olarak, evlenmelerine engel bir durum olmayan kadın ile erkeğin kendi arzu ve istekleriyle şahitler huzurunda evlendiklerini beyan etmeleriyle evlenme gerçekleşmiş, tescili ile de işlem resmen tamamlanmış olur.

E) Karı-Koca Hakları

Nikâh, bu sözleşmeyi yapan karı kocaya birtakım hak ve görevler yükler.

Karı kocanın karşılıklı haklarıyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ

"Erkeklerin hanımları üzerinde bulunan hakları gibi kadınların da kocaları üzerinde meşru çerçevede hakları da vardır. Şu kadar ki erkeklerin onlar üzerindeki hakları bir derece daha fazladır."[407]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

أَلاَ إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ أَلاَّ يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ وَلاَ يَأْذَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ أَلاَ وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ

"Dikkat edin, sizin karılarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır."

"Sizin karılarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri minderinize oturtmamaları ve sevmediğiniz kimselerin evinize girmesine izin vermemeleridir. Dikkat ediniz, onların da sizin üzerinizdeki hakları, giyim ve yiyeceklerini iyi bir şekilde sağlamanızdır."[408]

1. Karının Hakları

1. Mehir: Evlenme sırasında erkeğin kadına ödediği veya ödeme yükümlülüğü altına girdiği para veya mal demektir ve kadının hakkıdır.

2. Nafaka: Kişinin, bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yiyecek, giyecek ve mesken giderlerini karşılaması demektir.

Nikâh işlemi tamamlanınca, kadının nafakası yani yiyecek, giyecek ve konutu normal ölçüler içinde kocaya aittir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

"Annelerin beslenmesi ve giyimi, uygun bir şekilde babaya aittir."[409]

Koca üzerine borç olan eşinin nafakası, sosyal durumlarına uygun olmalıdır.

Ayrıca zengin olan kocanın karısına bir hizmetçi tutarak ev işlerini gördürmesi de kadının hakkıdır.

2. Kocanın Hakları

Kocanın hakları ve kadının da görevleri şunlardır:

1. Kocasına saygılı olmak, onun meşru isteklerini yapmak, ailenin huzur ve düzenini bozacak davranışlardan sakınmak.

2. Kocasına sevgi ile bağlanmak ve kadınlık görevini yerine getirmek.

3. Ailenin namus ve şerefini korumak, kocasının evini ve malını muhafaza etmek, harcamalarını normal ölçülerde yapmak ve israftan sakınmak.

Karı koca karşılıklı hak ve görevlerine riayet ettikleri takdirde hem kendileri mutlu olur, hem de böyle mutlu bir yuvada yetişecek çocuklar, anneye babaya ve topluma saygılı olur.

Yıllarca sürecek bu beraberlik hep uyum içerisinde geçmeyebilir. Bazen birbirlerine karşı kusurları olabilir. Çünkü hatasız ve kusursuz insan olmaz. Ama önemli olan iyi niyet ve anlayış göstererek huzurun devamını sağlamaktır.

Konu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَث۪يرًا

“Kadınlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah’ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”[410]

Eşler, birbirlerinin kusurlarına sabretmeli, basit meseleleri büyüterek rahatsızlığa yol açmamalıdırlar.

Eşlerin çabalarına rağmen aile huzuru sağlanamaz ve yuvanın yıkılma tehlikesi baş gösterirse yapılacak iş hakemlere başvurmaktır.

Kur’an-ı Kerim’de konu ile ilgili olarak şöyle buyrulmuştur:

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا اِنْ يُر۪يدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا خَب۪يرًا

“Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”[411]

Hakemlerin iyi niyetli çabaları sonuç vermezse son çare boşanma ve ayrılmadır.

Boşanma meşru olmakla birlikte Cenab-ı Hakk’ın sevmediği bir helaldir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اَبْغَضُ الْحَلاَلِ اِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلاَقُ

"Allah katında helal olan şeylerin en sevimsizi eşini boşamaktır."[412]

أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلاَقًا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ

"Meşru mazeret olmaksızın, kocasından, kendisini boşamasını isteyen kadına cennet kokusu haramdır."[413]

F) Nikâh ile İlgili Bazı Konular

1. İki Bayram Arasında Nikâh

Bazı yerlerde, halk arasında bir inanç var. Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı arası kasdedilerek, "İki bayram arasında nikâh kıyılmaz" deniliyor. Bu sözün dinî bir dayanağı yoktur. Ancak bu, bir yanlış anlama sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple iki bayram arasında düğün yapmak ve nikâh kıymakta dinî yönden hiçbir sakınca yoktur. Hatta Peygamberimizin hanımı Hz. Âişe'nin nikâhı iki bayram arasında, Şevval ayında kıyılmıştır.

2. Gebeliği Önlemek

Gebeliği önlemek demek, çeşitli sebeplerle çocuk istemeyen eşlerin tedbir alması demektir.

Sahabe-i Kiramın bir kısmı ile bazı müctehid ve âlimler, gebeliği önleyici tedbirlere başvurmayı mekruh saymışlarsa da, Ashab-ı Kiramın, müctehid ve âlimlerin çoğunluğu bunu caiz görmüştür.

Evlenmenin gayelerinden birisinin ve hatta başta geleninin soyu devam ettirmek olduğu unutulmamalı ve devamlı kısırlığa yol açan önlemlerden sakınılmalıdır.

Ana rahmine intikal eden ceninin düşürülmesi veya aldırılmasına (kürtaj) gelince, bu, gebeliği önlemek gibi değildir. Burada bir insan çekirdeğinin yok edilmesi ve annenin sağlığı söz konusudur. Her ne kadar henüz dört aylık olmayan ceninin aldırılabileceğini söyleyen bazı âlimler varsa da, ciddi bir zaruret olmadıkça rahimdeki ceninin ilaçla düşürülmesi veya aldırılması (kürtaj) İslam âlimlerinin çoğuna göre caiz değildir. Dört aylıktan sonra çocuğu aldırmak ise haramdır, günahtır.

IX. GİYİNME

Elbise insanın süsü ve ziyneti olduğu kadar da bir ihtiyaçtır. İnsan, elbise ile edep yerlerini örter, soğuktan ve sıcaktan korunmuş olur.

İslam'da güzellik ve temizlik esas olduğundan, Müslümanın temiz olması, özellikle cami gibi toplantı yerlerine giderken en yeni ve güzel elbiselerini giymesi, dinimizin tavsiye ettiği hususlardandır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

يَا بَنٖيٓ اٰدَمَ خُذُوا زٖينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

“Ey Âdemoğlu, her mescide gidişinizde güzel giysilerinizi giyiniz.”[414]

Peygamberimiz namaza çıkarken çoğu zaman değeri yüksek elbise giyerdi.

O, bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Allah, verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever.”[415]

Ebû Hanîfe de arkadaşlarına, iyi elbise giymelerini tavsiye eder, kendisi de iyi elbise giyerdi.

Giyinmenin en azı, hiç şüphe yok ki edep yerlerini örtmektir.

Dinimizde, erkeklerin ve kadınların gözlerini haramdan sakınmaları ve belirli yerlerini göstermeyecek şekilde giyinmeleri istenmiş ve vücudun nerelerinin kapatılacağı belirtilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

قُلْ لِلْمُؤْمِنٖينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدٖينَ زٖينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ

“Ey Muhammed! Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

Mümin kadınlara da söyle, gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar, süslerini, —Kendiliğinden görünenler müstesna— teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine alsınlar.”[416]

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنٖينَ يُدْنٖينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابٖيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve Müminlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle, onların tanınıp incitilmemeleri için en uygun olanı budur. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”[417]

Erkekler, en az göbek ile diz kapağı arasını (diz kapağı da dâhil) örtecek şekilde giyinmelidirler.

Kadınlara gelince, onların, elleri, yüzleri ve ayaklarının dışında kalan yerlerinin örtülmesi gerekir.

Nitekim, Hz. Âişe'nin ablası Esmâ, ince bir elbise giyinmiş olarak Peygamberimizin huzuruna geldiğinde Peygamberimiz, yüz ve ellerini işaret ederek:

يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ تَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلاَّ هَذَا وَهَذَا

—Ey Esmâ, ergenlik çağına gelen kadının şu ve şundan başka bir yerinin görünmesi doğru olmaz, buyurmuştur.[418]

Yukarıda yazılı ayet-i kerimelerle hadis-i şeriften İslam âlimleri, Müslüman kadınların namazda da namaz dışında da vücutlarının, el, yüz ve ayaklar dışında kalan kısımlarını kendileriyle evlenmeleri caiz olan yabancı erkekler yanında açmamaları gerektiği hükmünü anlamışlardır. Bu sebeple, ayetlerin nazil olmasından itibaren günümüze kadar İslam ülkelerindeki uygulama da böyle olmuştur.

Örtünmekten maksat, vücudun örtünmesi gereken yerlerini kapatacak şekilde giyinmektir. Bu konuda özel bir kıyafet belirlenmemiştir. Esasen kıyafet, iklim şartlarına, yöre ve toplumların örf ve âdetlerine göre değişebilmektedir.

Kadının örtünmesi, onun hak ve hürriyetlerinin kısıtlanması değil, aksine, kötü maksatlı bakışlarla rahatsız edilip incitilmemesi amacını taşımaktadır.

Dinimiz, el ve dil ile Müslümanların incitilmelerini yasakladığı gibi, kötü niyetli bakışlarla da rahatsız edilmelerini hoş görmemiştir.

Bu sebeple, Kur'an-ı Kerim'de bir taraftan erkeklere, kadınlara bakmak suretiyle onları rahatsız etmemeleri bildirilirken, kadınlardan da buna imkân verecek şekilde giyinmemeleri istenmiştir.

X. ORGAN NAKLİ

İslam dini, insan hayatına büyük değer vermiş, hayatın devamı için pek çok prensipler koymuş, emir ve tavsiyelerde bulunmuştur.

Saygıdeğer bir varlık olan insanı Yüce Allah, varlıklar içinde seçkin ve şerefli bir durumda yaratmıştır. Bu itibarla ister sağ olsun, ister ölü olsun insan vücudundan parça alınıp satılarak menfaat elde edilmesi ve ölünün parçalanarak yakınlarına üzüntü verilmesi doğru bir davranış olmadığı gibi insanın saygınlığı ile de bağdaşmaz. Ancak zaruri hâllerde hüküm değişmektedir. Tedavi maksadıyla, ölmüş bir kimsenin cesedinden alınan organ veya dokunun, bir hastanın sağlığa kavuşturulması suretiyle değerlendirilmesi, ölüye saygısızlık değil aksine bu davranış organı alınan ölüye karşı saygı duyulmasına vesiledir.

Nitekim İslam bilginleri, karnında canlı hâlde bulunan çocuğun kurtarılması için, ölen annenin karnının yarılmasını, gerekli görmüşlerdir.[419]

Kur'an-ı Kerim'de, ölmüş hayvan, domuz, kan ve şarap gibi şeylerin yenilip içilmesi yasaklanmış, ancak zaruret hâlinde bunlardan (ihtiyaç kadar) yenilip içilebileceğine izin verilmiştir.

Bakara suresinin 173. ayetinde şöyle buyruluyor:

"Allah, size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa hiç kimseye saldırmadan ve sınırı aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah, çokça bağışlayan, çokça esirgeyendir."

En'âm suresinin 119. ayetinde de, haram kılınan şeylerden zorunlu hâllerde yenilebileceği bildirilmiştir. Dinen yenilip içilmesi haram olan şeylerin insan hayatının tehlikeye girdiği zaruret hâlinde mubah olduğu, her iki ayetten açıkça anlaşılmaktadır.

İslam bilginleri, insan hayatını ilgilendiren zaruretlerin ortaya çıkması ve bunların başka yollarla giderilmesinin mümkün olmaması hâlinde de, haram kılınan şeylerden zaruret kadar yararlanmanın mubah olacağı sonucuna varmışlardır.[420]

Bu husus mecellede de, "Zaruretler haram olan şeyleri mübah kılar." ifadesi ile bir düstur olarak yer almıştır. Kitap ve Sünnet'in ortaya koyduğu temel prensipler ve bunlara dayanılarak çıkarılan genel hükümler ve kaideler, tedavinin bir parçası olan organ naklinin caiz olduğunu göstermektedir. Nitekim tıbbın bu günkü seviyede olmadığı devirlerde, başka yoldan tedavi edilmeyen kimselerin kırılmış kemiklerinin yerine başkalarına ait kemiklerin nakledilmesini caiz gören İslam bilginlerinin bu görüşleri, organ nakli ile insanlığın sağlığa kavuşturulması hususunda bize ışık tutmaktadır. Müşavere ve Dini Eserler İnceleme Kurulunun, organ nakli hakkındaki 25.10.1960 tarih ve 492 sayılı kararı şöyledir:

“Bir yaralıya veya hastaya tedavi maksadı ile başka birinin kanını vermekte veya bir körü gördürmek için ölü bir insanın gözünden bir kısmını alıp ona takmakta dinen bir mahzur bulunup bulunmadığı hakkında Göz Bankası Derneğince yapılan istizah üzerine keyfiyet Kurulumuzca incelendi:

1. Kur’an ayetlerinin delaletlerinden de anlaşılacağı üzere İslamiyet’te, insan hayatının muhafazası zarureti ile haram şeylerin bile zaruri miktarda yenilmesi, içilmesi caiz olduğundan bir hastanın veya yaralının tedavisi, kanlı canlı kimselerden alınıp verilecek kana uygun olduğu takdirde bunu yapmakta bir mahzur bulunmadığının,

2. Bir körün görmesi, ölmüş bir insanın vasiyeti üzerine gözlerinden alınıp takılacak bir kısma tevakkuf ettiği takdirde bunu yapmakta da —İslam fakihlerinden bazılarının, ölmüş bir insanın kemiklerinden bir kısmının o kemiğe muhtaç diri bir insana eklenebileceği hakkındaki ictihadlarına binaen— bir mahzur görülmediğinin,

Sözü geçen derneğe cevaben bildirilmesi uygun olacağının Yüksek Başkanlığa arzına karar verildi. 25.10.1960”

İslam fakihleri açlık ve susuzluk gibi hastalığı da haramı mubah kılan zaruret saymışlar, başka şeylerle tedavisi mümkün olmayan hastaların, haram olan ilaç ve maddelerle tedavi edilmelerini caiz görmüşlerdir.[421]

Günümüzde, kan, doku ve organ nakli de tedavi yollarından birisidir. Bu konuda başarılı sonuçlar alındığı da bilinen bir gerçektir. O hâlde, insan hayatını veya insanın hayati bir organını kurtarmak için başka çare bulunmadığı takdirde, belirli şartlara uyularak kan, doku ve organ nakli yolu ile tedavinin caiz olması uygun olur.

Doku ve organ naklinin caiz olabilmesi için uyulması gereken şartlar şunlardır.

1. Zaruret hâlinin bulunması.

Yani hastanın hayatını veya hayati bir organını kurtarmak için bundan başka çare olmadığının, mesleğinde ehil, dürüstlüğüne güvenilen uzman bir doktor tarafından tespit edilmesi.

2. Hastalığın doku ve organ nakli ile tedavi edileceğine dair, doktorun kuvvetli kanaate sahip olması.

3. Organ ve dokusu alınan kişinin bu işlem yapıldığı esnada ölmüş olması.

4. Alınacak doku ve organ karşılığında hiçbir ücret alınmaması.

5. Organ veya dokusu alınacak kişinin sağlığında (ölmeden önce) buna izin vermiş olması veya hayatta aksine bir beyanı olmamışsa yakınlarının rızasının alınması.

6. Tedavi edilecek hastanın yapılacak organ nakline razı olması.

A) Diş Kaplatmak

Çıkan bir dişin yerine yeni diş taktırmak, çürüyen dişi doldurmak veya kaplatmakta bir sakınca yoktur. Bunlar, abdest ve gusle mani değildir.

Ancak çıkarılıp takılan dişlerin gusülde çıkarılarak altlarının yıkanması gerekir. Çünkü gusülde ağzı yıkamak farzdır. Bu bakımdan abdest alırken takma dişlerin çıkarılması gerekli olmamakla beraber temizlik açısından çıkarılıp ağzın yıkanması uygun olur.

Erkeklerin altın kullanması caiz olmadığından erkeklerin altın diş yaptırması veya kaplatması İmam-ı A'zam'a göre mekruhtur. İmam Muhammed'e göre ise zarurete binaen caizdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜNAHLAR

I. YAPILMASI GÜNAH OLAN ŞEYLER

A) Günah Kavramı

Günah, dinde suç sayılan, Allah'ın emirlerine aykırı olan iş ve söz demektir.

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de,

"Zinaya yaklaşmayın, zira o, bir hayâsızlıktır ve kötü bir yoldur."422 buyuruyor ve aralarında nikâh bağı bulunmayan kadın ve erkeğin cinsî ilişkide bulunmalarını yasaklıyor.

Allah'ın bu yasağına uymayarak aralarında nikâh bağı bulunmayan erkek ve kadının zina demek olan cinsî ilişkide bulunmaları günahtır ve suçtur.

Yine Allah Teala,

"Namazı kılın, zekâtı verin"423 buyuruyor, biri bedenî, diğeri mali olmak üzere, iki ibadeti emrediyor.

Mümin olan bir kimsenin namazını kılmaması, zengin olanın da zekâtını vermemesi aynı şekilde günahtır, dinî bir suçtur.

Bu iki örnekten de anlaşılıyor ki Cenab-ı Hakk'ın emrettiği şeyi yapmamak günah olduğu gibi, yasak ettiği bir şeyi yapmak da günahtır.

Allah'ın emrine aykırı olan her iş ve söz günah olmakla beraber, Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin hadislerinde günahlar, büyük ve küçük olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır:

Büyük günah, "kebire", çoğulu "kebair", küçük günah, "sağire", çoğulu "seğair" olarak ifade edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا

"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan sakınırsanız, küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."424

Bir başka ayet-i kerimede ise,

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَۜ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

"Ufak tefek kusurları dışında günahın büyüklerinden ve çirkin işlerden

sakınanlara gelince, şüphesiz Rabbin affı boldur."[425] buyrulmuştur.

Bazı âlimlere göre Allah'ın, adam öldürmek ve zina etmek gibi ceza tayin ettiği ve işleyene cehennemde azap edeceğini bildirdiği her günah, büyük günahtır.[426]

Müfessir İbn Kesîr, büyük günah hakkında yapılan en uygun tanımın bu olduğunu söyler.[427]

Diğer bazı âlimler ise büyük günahları Peygamberimizden bu konuda rivayet edilen hadislere dayanarak saymışlar, bunların dışında kalan günahların ise küçük günah olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah İbn Abbas (ra.), tevbe edilince büyük günah kalmayacağını, günahta ısrar etmekle de küçük günahın büyük günaha dönüşeceğini söylemiştir.[428]

Buna göre, küçük günah devamlı olarak yapılacak olursa küçük olmaktan çıkar ve büyük günah olur.

Bunun için Mümin, büyük olsun, küçük olsun, günahı kime karşı yaptığını düşünerek bütün günahlardan sakınmalıdır.

Kim olursa olsun, peygamberlerden başka hiç kimse masum yani günah işlemekten korunmuş değildir, herkes günah işleyebilir.

Peygamberlerde bulunması gerekli sıfatlardan birisi de "ismet" sıfatıdır ki günah işlemekten korunmuş demektir.

Büyük de olsa günah işleyen kimse günahkâr olur, yoksa dinden çıkmış olmaz. Çünkü ayet ve hadisler, büyük günah sahiplerinin de Mümin olduğunu göstermektedir. Bu konuda Ehl-i sünnet âlimleri arasında görüş ayrılığı yoktur.

Büyük günah işleyenler de Peygamberimizden itibaren günümüze kadar Müslüman muamelesi görmüşlerdir.

B) Büyük Günahlardan Bazıları

1. Şirk

Şirk, Allah'a ortak koşmak, Allah'tan başka ilah olduğuna inanmaktır. Şirk denince akla bu gelir. Bu anlamdaki şirk, sadece büyük günah değil, küfürdür. Çünkü Allah tektir, benzeri ve ortağı yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ

"İlahınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur. O Rahman'dır, Rahim'dir."[429]

İhlâs suresinde de,

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

"De ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir. O, doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiç bir şey O'na eş ya da denk değildir."[430] buyrulmuştur.

Allah'a ortak koşan kimse, bundan tevbe etmedikçe, Allah Teala onu bağışlamayacağını bildirmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰىٓ اِثْمًا عَظٖيمًا

"Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, büyük günah ile iftirada bulunmuş olur."[431]

Şirkin bir çeşidi de, Allah'a yapılan ibadete başkasını ortak kılmak ve araya birtakım aracılar sokmaktır.

İbadet, yalnız Allah'a yapılır ve ancak O'nun hakkıdır. O'ndan başkası ibadete hak kazanmış değildir.

Her gün kıldığımız beş vakit namazın her rekâtında okuduğumuz Fâtiha suresinde,

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعٖينُ

"Ey Rabbimiz, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." diyoruz.

Peygamberimiz, Allah'tan başkasına ibadet anlamı taşıyan her türlü söz ve davranıştan sakınmamız hususunda bizi uyarmış ve bu konuda şöyle buyurmuştur:

لاَ تُطْرُونِي كَمَا اَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَاِنَّمَا اَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ

"Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdükleri gibi beni övmeyin. Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Bana, 'Allah'ın kulu ve O'nun elçisi' deyiniz."[432]

Bilindiği gibi Hıristiyanlar, Hz. İsa'yı, onu ilahlaştıracak kadar övmüşler ve böylece küfre gitmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de,

لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ الْمَسٖيحُ يَا بَنٖيٓ اِسْرَآءٖيلَ

اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ

"Andolsun ki Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih, 'Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar, artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur' demiştir."[433] buyrulmuştur.

Hıristiyanların, Hz. İsa'ya —onları uyarmasına rağmen— tanrılık isnat etmeleri, onları küfre götürdüğü için, Peygamberimiz bizi uyararak, böyle korkunç bir hataya düşmememiz maksadıyla kendisine sadece "Allah'ın kulu ve elçisi" dememizin yeterli olduğunu bildirmektedir.

Çünkü Hz. İsa örneğinde olduğu gibi, Peygamber de olsa, bir insanı aşırı derecede övmek ve ona tazim göstermek insanı —Allah korusun— şirke ve küfre götürür.

İnsan insandır ve insan olarak sevilmeli ve sayılmalıdır. Yaratıcıya gösterilmesi gereken sevgi ve saygının bir benzerini yaratığa göstermek, yanlış ve büyük hatadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de,

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ

"İnsanlardan bazısı Allah'tan başkasını Allah'a eşler ve benzerler edinir de onları, Allah'ı sever gibi severler. İman edenler ise daha çok Allah'ı severler."[434] buyrulmuş, Allah'a gösterilen sevgi ve saygının benzerini onun yaratıklarından herhangi birisine göstermenin doğru olmayacağı bildirilmiştir.

Putperestler de Allah'ı tanıyor ve O'na inanıyorlardı. Ancak putlara, kendilerini Allah'a yaklaştırmak, Allah katında kendilerine şefaatçi olmak için taptıklarını söylüyorlardı.

Allah'a yaklaşmak için vasıtaya ihtiyaç yoktur. Çünkü Allah insana şah damarından daha yakındır. İnsana bu kadar yakın olan yüce yaratıcıya ulaşmak için vasıtaya ihtiyaç olur mu? Elbette olmaz. Yeter ki insan, Allah'ın gönderdiği son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa'ya (sas.) uysun, onun sünnetini benimsesin, bu ona yeter. Zaten Kur'an-ı Kerim de bize bu yolu tavsiye ediyor. Nitekim

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُون۪ي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”[435] buyrulmuştur.

Allah katında şefaate gelince, bu da Allah’ın iznine bağlıdır. Allah izin vermedikçe hiç kimse O’nun katında şefaat edemez. Nitekim bu konuda Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ

“Allah’ın huzurunda kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez.”[436]

Bütün bunlar gösteriyor ki her işte Allah’a yönelmeli ve O’nun razı olacağı işleri yapmalı ve ibadette başkasını O’na ortak kılmamalıdır.

Şirkin bir başka çeşidi de riyadır. Riya, gösteriş için ibadet etmek ve hayır işlemektir. Kişi, böylelikle Allah için yapılması gereken bir ibadet ve hayır ile dünyevi bir çıkar sağlamayı amaçlamaktadır.

İbadet, yalnız Allah için yapılır ve ancak onun hakkıdır. Başkalarına gösteriş için ibadet yapılmaz. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ رَبِّه۪ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّه۪ٓ اَحَدًا

“Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi O’na ortak koşmasın.”[437] buyrulmuştur.

İnsanlardan çıkar sağlamak için yapılan ibadeti Allah kabul etmez ve böyle ibadete değer vermez. Nitekim Peygamberimiz, Allah Teala’nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir:

اَنَا اَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلاً اَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ

“Ben, ortakların ortaklıktan en müstağni (doygun) olanıyım. Her kim yaptığı amel ve ibadette bana başkasını ortak yaparsa (riyakârlık ederse) onu koştuğu ortağı ile baş başa bırakır (yaptığı amellerin sevabından mahrum eder)ız.”[438]

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

“Kıyamet gününde insanlardan ilk sorgulanacak üç kişiden biri şehit olan bir kimsedir ki huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona verdiği nimetleri sayar, o da eriştiği bu nimetleri saklamayıp kabul eder. Allah Teala ona,

—Bu nimetlere karşılık ne yaptın, diye sorar. O da,

—Senin uğrunda savaştım da şehid düştüm, der. Allah Teala,

—Yalan söylüyorsun, sana cesur desinler diye savaştın, öyle de söylenmiştir,

buyurur. Sonra, verilen emir üzerine yüzükoyun sürüklene sürüklene cehenneme atılır.

İkincisi de ilim öğrenip öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kimsedir ki bu da getirilir. Cenab-ı Hak ona ihsan buyurduğu nimetleri sayar. O da bu nimetleri saklamayıp itiraf eder. Cenab-ı Hak ona,

—Bu nimetlere karşılık ne yaptın, diye sorar. Adam,

—İlim öğrendim ve öğrettim. Kur'an okudum, der. Cenab-ı Hak,

—Hayır, yalan söylüyorsun, ilmi, sana âlim desinler diye öğrendin. Kur'an'ı, sana (güzel) okuyucu desinler diye okudun. Nitekim bu söz de söylenmiştir, buyurur. Verilen emir üzerine yüzükoyun sürüklenerek ateşe atılır.

Üçüncüsü de, Cenab-ı Hakk'ın kendisine imkân verdiği ve her türlü servetten ihsan buyurduğu kimsedir. Bu da diğerleri gibi huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona lütfettiği nimetleri sayar. O da onları inkâr etmeyip itiraf eder. Bunun üzerine Cenab-ı Hak kendisine,

—Bunlara karşılık ne yaptın, diye sorar. Adam,

—Servetimi sırf senin uğrunda harcadım, deyince Cenab-ı Hak,

—Yalan söylüyorsun. Bunları, sana cömert desinler diye yaptın, bu söz de söylenmiştir, buyurur. Sonra verilen emir üzerine bu da sürüklene sürüklene cehenneme atılır.[439]

Görülüyor ki Allah Teala gösteriş için yapılan ibadetleri kabul etmeyecek ve böyle hareket eden riyakârları şiddetle cezalandıracaktır.

2. Adam Öldürmek

Adam öldürmek de büyük günahlardandır. Doğuştan insanın sahip olduğu birtakım temel haklar vardır. Bunların başında hayat hakkı gelir. Herkes yaşama hakkına sahiptir. Bu hakkı insana, onu yaratan Allah Teala vermiştir. Allah'tan başka hiç kimsenin bu haktan onu mahrum etmeye yetkisi yoktur. Buna kalkışan kimse yani başkasının hayatına son veren kimse büyük günah işlemiş ve Allah'ın azabını hak etmiş olur.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın."[440]

Bir başka ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur:

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا

تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: Geliniz Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızkını biz veririz. Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve haksız yere, Allah'ın yasakladığı cana kıymayın. İşte şu size anlatılanları Allah tavsiye etti, umulur ki düşünür anlarsınız."441

Dinimiz cana kıymayı insanlık suçu saymıştır.

Kur'an-ı Kerim, bir insanı öldürmenin, bütün insanları öldürmek gibi günah olduğunu bildirmiştir.442

Kıyamet günü insanlar dünyada yaptıklarının hesabını verirken ilk önce bu suçtan sorguya çekileceklerdir. Nitekim Peygamberimiz,

أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الدِّمَاءُ

"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava kan davasıdır."443 buyurmuştur.

Dinimizin beş ana hedefinden birisi de insan hayatını korumaktır. Bu, insanın sorumlu olduğu görevlerinden birisidir. Bu sebeple, insanın hayatını koruması uğrunda öldürülmesi hâlinde, şehid olacağı Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir. Bir insanın başkasını haksız yere öldürmesi büyük günah olduğu gibi, kişinin kendi canına kıyması yani intihar etmesi de aynı derecede büyük günahtır. Nitekim Peygamberimiz, intihar edenlerin görecekleri feci azabı şöyle haber veriyor:

مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تَحَسَّى سَمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَسَمُّهُ فِي يَدِهِ، يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ، فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ، يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا

"Her kim bir dağdan (yüksek bir yerden) kendisini aşağıya atıp öldürürse, cehennem ateşinde sonsuz ve devamlı olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakan (bir hâlde azap olunur). Bir kimse de zehir içerek canına kıyarsa zehri elinde içer bir hâlde sonsuz ve devamlı bir surette cehennem ateşinde (azap olunacak)tır. Her kim de kendisini bir demir parçasıyla öldürürse o da bıçağı elinde karnına vurarak sonsuz ve devamlı bir şekilde cehennemde (azap olunacak)tır."444

İnsan, dünyada çeşitli sıkıntı ve üzüntülerle karşılaşabilir. Güç yetiremeyeceği olayları yaşayabilir. Ancak bunalıma düşerek dengesini yitirmeden olaylara sabretmesi ve Cenab-ı Hakk'a sığınarak O'ndan kurtuluş dilemesi gerekir. Bu, Müminin yapacağı iştir. Yoksa bunalıma düşerek canına kıyması ve böylece kurtulacağını sanması yanlıştır. Peygamberimiz, ölüm ile yaşlılıktan başka her derdin bir çaresi olduğunu bildirmişlerdir.

Bunun için Mümin, karşılaştığı sıkıntı ve olaylara sabrederek Cenab-ı Hak'tan genişlik diler, kurtuluşu, canına kıymada aramaz.

3. Namuslu ve İffetli Kimselere İftira Etmek

Toplumu rahatsız eden hastalıkların en çirkin olanlarından birisi de iftiradır.

İftira, bir kimsenin yapmadığı bir şeyi yaptı demek, söylemediği bir sözü söyledi diyerek ona isnat etmektir.

Dinimiz insanın şerefine ve iffetine büyük önem vermiş, toplum içinde saygınlığının korunmasını emretmiştir.

Bunun içindir ki ona iftirada bulunmayı büyük günah saymıştır.

Esasen dinimiz kesin bilgimizin olmadığı konular hakkında dikkatli olmamızı öğütlemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُو۬لٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا

"Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeyin ardına düşme, Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptığından sorumludur."[445]

İnsan, her duyduğu söze, hakkında araştırma yapmadan inanmamalı ve onu yaymamalıdır. Sonunda duyduğu o sözün yalan olduğu, gerçekle ilgisi bulunmadığı anlaşılırsa bundan üzülür. Nitekim Cenab-ı Hak bizi uyararak şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوٓا اَنْ تُص۪يبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ

"Ey Müminler, eğer fasık (günahkâr)ın biri size bir haber getirirse, onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz."[446]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

"Kişiye, her duyduğunu konuşması, yalan olarak yeter."[447]

İftiranın çeşitleri vardır, en kötüsü ve en çirkini iffetle, ırz ve namusla ilgili olanıdır.

İffetli bir kadına iftira etmek onun şerefini altüst eder, yuvasını yıkar ve ailesini perişan hâle getirir. Günahsız yere ölünceye kadar üzüntü çekmesine sebep olur. Bunun içindir ki Peygamberimiz, iffetli kadınlara iftira etmeyi, insanı helak edici günahlardan saymış, şöyle buyurmuştur:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ . قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ، وَاَكْلُ الرِّبَا، وَاَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلاَتِ

—İnsanı mahveden yedi şeyden kaçının.

—Ey Allah'ın Resulü, bu yedi şey nedir, diye sorduklarında, Peygamberimiz,

—Allah'a ortak koşmak, sihir (efsun) yapmak, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum anında savaştan kaçmak, namuslu, kendi hâlinde Mümin kadınlara zina iftirası yapmaktır.[448]

İftiraya uğrayan kimse çoğu zaman kendisini savunamaz ve üzerine atılan pisliği temizleyemez. Bu durumda olan kimsenin Allah'a sığınmaktan başka çaresi kalmaz. Bu çaresizlik içerisinde Allah'a yönelen ve O'na yalvaran kimsenin duasını Allah Teala'nın kabul edeceği Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Bir gün Allah'ın huzurunda yaptıklarının hesabını bizzat Allah'a vereceğine inanan kimse hiçbir zaman başkasına iftira etmez, kesin bilmediği bir şeyi konuşmaz.

4. Zina

Büyük günahlardan birisi de zinadır.

Zina, aralarında meşru bir evlilik olmayan, nikâh bağı bulunmayan kimselerin cinsî ilişkide bulunmalarına denir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰىٓ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَبٖيلًا

"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, şüphesiz bir hayâsızlıktır, kötü bir yoldur."[449]

Peygamberimiz de,

لاَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

"Müminleri, Allah'tan daha çok, fenalıklardan koruyan kimse yoktur. Bunun için Allah Teala açık kapalı fuhşiyatı (zinayı) haram kılmıştır."[450] buyurmuştur.

Zinanın, ahlaki, sosyal, hukuki ve sıhhi pek çok zararları vardır.

Toplumların çekirdeği ailedir. Sağlıklı nesil bu yuvada yetişir. Çocuk fiziki gelişmesini de, ahlak ve terbiyesini de önce buradan alır. İnsan sevgisinin kaynağı ailedir.

Bu yuva için en büyük tehlike zinadır. Zina her şeyden evvel ailenin teşkilini engeller. Kurulmuş olan ailenin ise dağılmasına ve perişan olmasına sebep olur.

Zina, insanın sağlığı için de zararlıdır. Pek çok zührevi hastalıkların kaynağının zina olduğu tıbben sabit olmuştur. Hatta bugün insan sağlığını tehdit eden AIDS hastalığı da çoğunlukla üreme organları yoluyla bulaşmaktadır.

Zinanın yaygın hâle geldiği toplumlarda ölüm olaylarının çoğalacağını haber veren Peygamberimiz, bu noktaya dikkatimizi çekmiştir.[451]

Zina ile ana rahmine düşen çocukların çoğu kere doğmaları engellenir. Dünyaya gelenler ise ortada kalarak perişan olur. Anne ve baba şefkatinden mahrum kalır. Çocuğuna sonsuz şefkat ve merhametle dolu ve çocuğu için her fedakârlığa katlanan annenin çocuğunu terk etmesine zorlayan, bu yüz kızartıcı kötülüktür.

Böylece zina insanı en büyük özelliğinden, sevgi ve merhamet duygusundan yoksun hâle getirir.

Bunun içindir ki dinimiz, bir kadınla bir erkeğin yalnız bir yerde baş başa kalmalarından sakınmalarını tavsiye etmiştir. Durumu müsait olanların hemen evlenmelerini emretmiş, evlenmenin gereksiz masraflarla zorlaştırılmamasını öğütlemiştir.

Dinimiz, çocuk sahibi olmanın —bazılarının sandığı gibi— insanı fakir yapmayacağını, aksine evlenenlerden fakir olanları Allah Teala'nın zengin yapacağını bildirmiştir. Kendini haramdan korumak kastıyla evlenmek isteyenlere yardımcı olunmasını tavsiye etmiştir.

Yesrib'den (Medine) gelip Mekke'nin kenarında Akabe denilen yerde Peygamberimizle buluşan ve onu dinledikten sonra Müslüman olmak isteyenlere Peygamberimiz,

بَايِعُونِي عَلَى أَنْ لاَ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلاَ تَسْرِقُوا، وَلاَ تَزْنُوا، وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ،
وَلاَ تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ، وَلاَ تَعْصُوا فِي مَعْرُوفٍ...

“Allah’a ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocukları öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla bühtan ve iftirada bulunmamak, doğru işte isyan etmemek üzere bana biat ediniz...”[452] buyurmuştur.

Sonuç olarak zina, büyük günahlardandır. Olgun iman ile bir arada barınmaz. Nitekim Peygamberimiz,

لاَ يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهْوَ مُؤْمِنٌ...

“Zina eden kişi zina ettiği sıra (tam ve olgun) Mümin olduğu hâlde zina etmez.”[453] buyurmuştur.

5. Savaştan Kaçmak

Dinî görevlerimizden birisi de vatanı korumak, gerektiğinde bu uğurda savaşarak ölmektir.

Vatan, Müslümanların vazgeçemeyecekleri çok önemli bir varlıktır. Çünkü din, namus ve bağımsızlık gibi kutsal değerler, ancak vatan sayesinde korunabilir. Bundan dolayı vatan için katlanamayacağımız hiçbir fedakârlık yoktur. Esasen buna mecburuz da. Aksi takdirde her an —Allah Korusun— vatansız kalma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz.

Vatan savunması için askerlik yapmak, dinî bir görevi ifa etmek demektir. Çünkü vatan savunması aynı zamanda dinin, namus ve şerefin de savunması demektir. Bunları savunmanın ise dinî bir görev olduğunda şüphe yoktur.

Dinimiz askerliğe büyük önem vermiştir. Sınırda bir gün bir gece nöbet beklemenin, bir ay gündüz nafile oruç tutup gece namaz kılmaktan daha hayırlı olduğunu Peygamberimiz haber vermiştir.[454]

Askerlik, vatanı savunmak için hazırlıklı olmak demektir. Barış içinde yaşamak için bu gereklidir. “Hazır ol cenge, eğer ister isen sulhusalah” sözü bunu ne güzel ifade etmektedir. Barış içinde yaşamak isteyen savaşa hazır olmalı ve savaş için gerekli olan her şeyi hazır bulundurmalıdır.

Konu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

“Düşmanlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın.”[455]

Askerlik, gerektiğinde savaşmak içindir. Vatan için savaşmak, Allah’ın emridir. Buna cihad diyoruz.

Hangi amelin daha üstün olduğunu soran kimseye Peygamberimiz,

“Allah’a iman etmek ve onun yolunda savaşmaktır.”[456] buyurmuştur.

Vatan uğrunda ölenlere şehit denir. Şehitlik ise bir Müslümanın dünyada erişebileceği en yüksek mertebedir.

Düşmanla savaşmak ve şehit olmak, ne kadar büyük mükâfata erişmeye vesile ise savaştan kaçmak da o kadar büyük suç ve günahtır.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٦﴾

“Ey Müminler, (savaşta) toplu hâlde kâfirlerle karşılaştığınız zaman, onlara arkanızı dönmeyin (korkup kaçmayın). Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında kim öyle bir günde onlara arka çevirirse (korkup kaçarsa) muhakkak ki o, Allah’ın azabı ile döner, yeri de cehennemdir. O ne kötü varılacak yerdir.”[457]

Bir savaş anında Devletin orduya katılma çağrısına uymamanın ve kaçaklık gösterilmesinin Allah Teala ile Peygamberi tarafından en ağır nefret ve şiddetle karşılandığını Tebük seferine katılmayan üç kişi ile ilgili olayda görüyoruz.

Olay şudur:

Tebük seferine mazeretleri olmadığı hâlde katılmayan Ka’b ibn Mâlik, Murâre b. er-Rebî el-Amrî ve Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî Peygamberimiz tarafından çok ağır bir şekilde cezalandırılmışlardı. Peygamberimiz, Müslümanların bu üç kişi ile konuşmasını yasakladı. Gerçekten bu çok ağır bir ceza idi. Çarşı pazarda dolaşırken karşılaştıkları hiç kimse bunlara selam vermez, konuşmaz, yüzlerini dönerdi. Bunlar çok daralmış ve bunalmışlardı. Allah’a yalvarıyor, bu suçlarının bağışlanmasını diliyorlardı. Nihayet elli gün sonra Cenab-ı Hak tevbelerini kabul buyurmuş ve kendilerini bağışladığını bildirmişti.

Konu ile ilgili şu anlamdaki ayet inmiştir:

“Ve (savaştan) geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah’tan, yine Allah’a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah, tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir.”[458]

Bundan sonraki seferlere Müslümanlar topyekûn katılmışlar, kaçan ve geri kalan olmamıştı.

6. Sihir

Sihir de büyük günahlardandır.

Sihir sözlükte, “sebebi gizli ve ince olan şey” demektir. Din örfünde ise sebebi gizli olan ve gerçek olmadığı kabul edilen şeye denir ki göz bağcılık ve hilekârlık şeklinde cereyan eder.

Türkçemizde buna “büyü” ve “efsun” diyoruz. Bunu sanat edinene de “ Sihirbaz” adı verilir.

Sihrin tarihi çok eskidir, ilkel topluluklara kadar dayanır.

Sihrin değişik yolları ve pek çok çeşitleri vardır.

Gerçekle ilgisi bulunmayan ve sırf gözbağcılıktan ibaret olan sihir olduğu gibi, gerçek netice ve etkileri olan sihirler de vardır.

Büyük Müfessir Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Fahreddîn Râzî’nin, tefsirinde işaret ettiği sihrin sekiz çeşidini açıkladıktan sonra, bunları şöyle özetliyor:

“Buraya kadar saydığımız sekiz kısım sihir, dönüp dolaşır iki esasta toplanır.

Biri, sırf yalan, dolan, sadece saçmalama ve iğfal olan söz veya fiil ile etki yapan sihir, diğeri de az çok bir gerçeğin su-i istimal edilmesiyle ortaya konan sihirdir. Sihrin bütün niteliği, hayali, hakikat zannettirecek şekilde insan ruhu üzerinde aldatıcı bir tesir meydana getirmekten ibaret olduğu hâlde, bunun bir kısmı tamamıyla hayal, diğer bir kısmı da bazı gerçeklerle karışıktır.”[459]

Sihrin en büyük tesiri ruhlar üzerindedir. Düşünceleri bozar, gönülleri çeler, ahlakı perişan eder. Karı ile kocanın arasını ayırır, aile yuvasını yıkar. Komşuları birbirine düşürür, toplumu büyük fitnelerle karşı karşıya bırakır.

İşte bunun içindir ki dinimiz sihri yasaklamış, sihirbazların kötü ruhlu insanlar olduklarını, dünyada da, ahirette de perişan olacaklarını bildirmiştir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى

“Büyücü nereye varırsa iflah olmaz.”[460] buyrulmuştur.

Hiç şüphe yok ki öyledir, karı ile kocayı birbirinden ayıran, aile yuvasını yıkan, komşuları, dostları birbirine düşüren, toplum fertleri arasındaki birlik ve bütünlüğü bozan insan kötü ruhludur. Cenab-ı Hak, böylelerine hiçbir vakit mutluluk nasip etmez.

Buhârî ve Müslim’in rivayet ettikleri metni yukarda geçen hadis-i şerifte fert ve toplumları mahveden yedi günah sayılırken bunlardan bir tanesinin de büyü olduğu bildirilmiştir.

Sihirbazın sihir yapması günah olduğu gibi bir Müslümanın herhangi bir probleminin çözümü için sihirbaza gitmesi de aynı şekilde günahtır. Çünkü bu, onu tasvip ve ona inanma anlamı taşır.

Peygamberimiz,

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطِيِّرَ لَهُ أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكُهِّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ وَمَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Bazı şeyleri uğursuzluğa yoran ve başka birine bu tür yorumlar yaptıran, fala bakan veya baktıran, sihir yapan veya yaptıran bizden değildir. Kim bir falcıya gider de onun söylediğini doğrularsa o kimse Muhammed'e (sas.) indirileni inkâr etmiş olur."[461] buyurmuştur.

Konu ile ilgisi olması bakımından kehanet ve falcılıktan da kısaca söz etmekte yarar vardır. Çünkü dinimiz kehaneti de falcılığı da yasaklamış, bunların hurafe, aslı olmayan saçma şeyler olduğunu bildirmiş, bunlarla mücadele etmiştir.

a) Kehanet ve Falcılık

Kehanet, gelecek zamanda olacak bir olayı önceden haber vermek demektir. Bu işle uğraşana yani gelecekten haber verdiğine inanılan kimseye de "kâhin" denir.

İnsan, tarihin her devrinde ve hemen her toplumda geleceğe ait olayları önceden öğrenmek istemiştir. Kehanet ve falcılık ise bu isteğe bir cevap olarak ortaya çıkmıştır.

Dinimiz her çeşit hurafe ile mücadele ederken, kehanetle ve falcılıkla da mücadeleyi ihmal etmemiştir. Çünkü kâhin ve falcı, gelecekte olup bitecek olaylardan haber vermek üzere ortaya çıkan birtakım çıkarcı açıkgözlerdir. Bildiklerini iddia ettikleri şey gayb bilgisidir. Bunu ise Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ اِلَّا هُوَ

"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır. Onun için gaybı ancak O bilir..."[462]

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ

"De ki: Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilmez."[463]

قُلْ لَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنّي مَلَكٌ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰىٓ اِلَيَّ

"(Ey Muhammed!) De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum, gaybı da bilmem, size ben bir meleğim de demiyorum. Ben bana vahyolunan Kur'an'dan başkasına uymam.."[464]

Kıyametin ne zaman kopacağı sorusuna Peygamberimiz,

“Bu konuda sorulan, sorandan daha bilgili değildir.”[465] diye cevap vermiştir.

Bütün bunlar gösteriyor ki kâhinlerin bildiklerini iddia ettikleri geleceğe ait bilgileri Allah’tan başka kimse bilmez. Bunun için kâhine gidip ondan geleceğe ait bilgi istemeyi dinimiz yasaklamıştır.

Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَتَى كَاهِنًا أَوْ عَرَّافًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ

“Kim kâhine veya arrafa (yitiğin veya çalınan malın yerini haber verdiğine inanılan kimse)’ye gider ve onun söylediğini tasdik ederse, o kimse Muhammed’e (sas.) indirileni inkâr etmiş olur.”[466]

مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَىْءٍ فَصَدَّقَهُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاَةُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا

“Her kim arrafa (çalınan bir şeyin veya yitiğin yerini haber veren kimse)ye gelip ondan bir şey sorar da onu tasdik ederse, o kimsenin kırk gün namazı kabul olmaz.”[467]

Falcılık da kehanet gibi gelecekten haber vermektir ki dinimizce yasaktır ve günahtır.

İslamiyet’ten önce Arapların “ezlam” denilen fal okları ile yaptıkları falcılık çok yaygın idi.

Bu oklar üç parça idi. Bunlardan birinde “yap”, öbüründe “yapma” yazılı idi, üçüncüsü de boştu. Bir iş yapmak isteyen veya yola çıkmayı düşünen kimse bu işin ve bu yolculuğun yararlı olup olmadığını bu oklarla anlamak isterdi. “Yap” yazılı ok çıkarsa yapmak istediği işi yapar veya yola çıkardı, “yapma” yazılı ok çıktığında da o işi yapmaz veya yola çıkmazdı. Boş olan okun çıkması hâlinde de yazılı ok çıkıncaya kadar fala devam ederdi.

İslamiyet gelince, bütün aslı olmayan anlayışlar gibi bunu da yasaklamış ve bunun şeytan işi pislik olduğunu bildirmiştir.[468]

Yasak olan sadece “ezlam” denilen oklarla fala bakmak değil, bu gün yıldız, kahve, bakla, iskambil kâğıdı gibi araçlarla yapılan falcılık günah olduğu gibi, bunlara inanmak da günahtır.

7. Riba-Faiz

8. Alkollü ve Uyuşturucu Maddeler Kullanmak

9. Rüşvet

10. Kumar

Bu dört maddede yazılı günahlarla ilgili olarak kitabın “Helaller ve Haramlar” bölümünde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

11. Yetim Malı Yemek

İnsanların durumları hep aynı değildir. Bir kısmı zengin, bir kısmı da fakirdir. Bir kısmının sağlığı iyi olduğu hâlde, bir kısmı hasta ve sakattır. Ailesiyle huzur içinde yaşayanlar yanında yuvası yıkılmış ve ocağı sönmüş, boynu bükük, öksüz yetimler de vardır.

Dinimiz, toplum fertlerinin birbirleriyle yardımlaşmalarını öğütlerken, yoksulları görüp gözetmemizi, öksüzleri kendi çocuklarımız gibi koruyarak eğitip yetiştirmemizi tavsiye eder.

Peygamberimiz,

كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ

“Gerek kendisine ve gerek başkasına ait herhangi bir yetimi görüp gözetmeyi üzerine alan kimse ile ben, cennette şöyleceyiz.” buyurarak şehadet parmağıyla orta parmağına işaret etmiştir.469

Öksüzler, bizlere Allah’ın emanetidir. Onların anası da babası da biziz. Onların eğitilip yetiştirilmesi ve topluma yararlı birer insan hâline getirilmesi bizim görevimizdir.

Öksüzlerin yalnız kendilerini değil, onlara ait malları da korumak, bize Allah’ın emridir. Mallarını, zayi olmaması için, kendi malımız gibi koruyacak, büyüdüklerinde ise kendilerine teslim edeceğiz.

Konu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ

“Ergenlik çağına erişinceye kadar yetimin malına yaklaşmayınız. Meğer ki en güzel bir niyet ve maksatla ola.”470

Yetimlerin mallarına kötü bir niyet ve maksatla yaklaşıp onları kendi mallarına katarak yiyenlerin büyük vebal altında kalacakları Kur’an-ı Kerim’de bildirilmekte ve şöyle buyrulmaktadır:

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِۖ وَلَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا

“Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin. Mallarınızı onların mallarına katarak yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır.”471

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَأْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَأْكُلُونَ ف۪ي بُطُونِهِمْ نَارًاۜ وَسَيَصْلَوْنَ سَع۪يرًا

“Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar, zaten alevlenmiş ateşe gireceklerdir.”[472]

Başkasına ait olan bir malı haksız bir şekilde elde edip yemek de haram ve günahtır. Eğer bu mal, kendi malımız gibi korumak ve büyüdüğünde kendisine vermekle yükümlü olduğumuz bir yetime ait ise onu haksız olarak kendi malımıza katmak suretiyle yemek ise büyük günahlardandır.

Olgun Mümine yakışan, böyle bir günahı işlememek ve kendini ateşe atmamaktır.

12. Anne ve Babaya Asi Olmak

Dinimiz, Müslümanın bütün görevlerini iki maddede özetlemiştir.

Birisi, yalnız Allah’a ibadet etmek, diğeri de O’nun yaratıklarına şefkat ve merhamet göstermektir.

Yaratıklar içinde öncelik, anne ve babaya verilmiş, onlara itaat edilmesi emredilmiştir. Çünkü insanı yaratan Allah’tır. Anne ve baba dediğimiz “ebeveyn” de onun dünyaya gelmesine sebeptirler. Ayrıca onu yetiştirip terbiye edilmesini ve topluma yararlı bir insan hâline gelmesini sağlayan kişilerdir. Bu uğurda her türlü fedakârlığa, bir karşılık beklemeden seve seve katlanan onlardır.

Bu itibarla insan, önce kendisini yoktan var eden Allah’a ibadet etmek, sonra da onun var olmasının sebebi olan anne ve babasına itaat etmekle yükümlüdür. Bu husus Kur’an-ı Kerim’de[473] ve hadis-i şeriflerde[474] böylece bildirilmiştir.

İşte bunun içindir ki dinimiz anne ve babaya saygısız davranmayı ve âsi olmayı yasaklamış ve bunu büyük günahlardan saymıştır.

Peygamberimiz,

الْكَبَائِرُ الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ

“Büyük günahlar, Allah’a ortak koşmak, anne ve babaya isyan etmek, adam öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.”[475] buyurmuştur.

Allah Teala, insanların işledikleri günahlardan, dilediklerinin cezasını ahirete erteleyeceğini, yalnız anne ve babaya yapılan saygısızlığın cezasını ölmeden önce de dünyada sahibine vereceğini, Peygamberimize bildirmiştir.

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

ثَلاَثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لاَ شَكَّ فِيهِنَّ دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ

“Üç dua var, bunların kabul olunacağında şüphe yoktur, mazlumun —

haksızlığa uğramış olanın— duası, misafirin duası, anne ve babanın çocuklarına olan duaları.”[476]

ثَلَاثَةٌ لَا يَنْفَعُ مَعَهُنَّ عَمَلٌ: اَلشِّرْكُ بِاللّٰهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَالْفِرَارُ مِنَ الزَّحْفِ

“Üç şey vardır ki bunlar ile yapılan amelin faydası olmaz: Allah’a şirk koşmak, anne ve babaya asi olmak ve savaştan kaçmaktır.”[477]

Anne ve babaya, özellikle yaşlandıklarında yapılacak hizmet ve itaat, kişinin cennete girmeyi hak etmesine, aksi ise cenneti kaybetmesine sebeptir. Nitekim Peygamberimiz,

—Burnu sürtülsün (yani rezil ve rüsva olsun), yine burnu sürtülsün, yine burnu sürtülsün, buyurunca,

—Kimin, ey Allah’ın Resulü, diye soruldu. Peygamberimiz,

—Anne babasından birinin veya ikisinin ihtiyarlıklarına yetişip de sonra cennete giremeyenin” buyurdu.[478]

Anne ve babaya yapılan saygısızlıkla ilgili Peygamberimizin daha pek çok uyarıları vardır.

Sonuç olarak şu hadis-i şerifle konuyu bitirelim:

رِضَا الرَّبِّ فِي رِضَا الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ

“Allah’ın rızası, anne ve babanın rızasındadır. Allah’ın gazabı anne ve babanın gazabındadır.”[479]

13. Yalan ve Yalan Yere Şahitlik

İnanan bir insan için imandan sonra en güzel sıfat, hiç şüphe yok ki doğruluktur.

Doğruluk, Peygamberlerde bulunması gerekli beş sıfattan birisidir.

Doğruluk, ahlakın temeli ve bütün faziletlerin başıdır.

Doğruluk, ne derece bir fazilet ise bunun karşıtı olan yalancılık da o kadar kötü bir huydur. Bunun için dinimiz, yalan konuşmayı yasaklamıştır.

Mümin yalan konuşmaz. Çünkü Mümin güvenilir kimse demektir. Yalan ise buna engeldir.

Peygamberimize,

—Mümin korkak olur mu, diye sorulmuş.

—Olabilir, buyurmuş.

—Mümin cimri olur mu, diye sorulunca, Peygamberimiz,

—Olabilir demiş.

—Mümin yalancı olabilir mi? denilince, Peygamberimiz,

—Hayır, olamaz, buyurmuştur.[480]

Yalan, insan için en kötü sıfat olan münafıklık belirtisidir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ

“Münafığın belirtisi üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder (onu korumaz).”[481]

Yalancının dünyada da ahirette de yüzü karadır. Çünkü insan, yalan konuştukça ve yalanı benimsedikçe Allah katında yalancılardan yazılır.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

“Doğruluğu benimseyin —ondan ayrılmayın— zira doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça Allah katında doğru yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan kötülüğe götürür. Kötülük de cehenneme iletir. Kişi yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı yazılır.”[482]

Peygamberimiz, çocukları yatıştırmak ve oyalamak için onlara yalan söylemenin de günah olduğunu, bundan da sakınılması gerektiğini bildirmiştir.

Abdullah b. Amr (ra.) diyor ki:

“Peygamberimiz evimizde bulunduğu bir günde, annem, “yavrum gel, sana bir şey vereceğim” diye beni çağırdı. Peygamberimiz anneme,

—Çocuğa ne vermek istedin, diye sordu.

Annem,

—Hurma vermek istedim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Eğer bir şey vermeyeydin (de çocuğu böylece aldataydın) sana bir yalan günah yazılırdı, buyurdu.[483]

Yalanın her çeşidi günah olmakla beraber, en çirkini yalan şahitliğidir. Hatır için yahut çıkar için mahkemede yalan şahitliği yapmak büyük bir günahtır.

Yalancı şahit, önce, başkasının dünyasını yapacağım, gönlünü hoş edeceğim diye kendi ahiretini yıkmış olur. Sonra da yaptığı yalan şahitlikle hakkın kaybolmasına ve günahsız insanların eziyet görmelerine, mağdur olmalarına sebep olur.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا

“Ey müminler, adaleti titizlikte ayakta tutan, kendiniz, anne babanız ve akrabalarınız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahidliği) eğer büker yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”[484]

Peygamberimiz de,

—Büyük günahların en büyüğünü size bildireyim mi, buyurdu. Ashab,

—Evet, bildir, ey Allah’ın Resulü, dediler. Peygamberimiz,

—Allah’a ortak koşmak, anne ve babaya asi olmak, buyurdu. Sonra, dayanmakta olduğu yerden doğrulup oturdu ve,

—İyi dinleyin, bir de yalan şahitliğidir, buyurdu.

Peygamberimiz bu sözü durmadan tekrar ediyordu. Ashab, “Keşke sükût buyursalar.” dedi.[485]

Yalan şahitliği yapan kimse üç çeşit günah işlemiş oluyor: Yalan konuşma, haksız olan kimseye yardım etme ve haklı olanı perişan duruma düşürmedir.

Öyle ise Mümin yalan konuşmaz ve yalan şahitliği yapmaz. Bunlar, Müslümana asla yakışmayan kötü huylardır.

14. Gıybet (Çekiştirmek)

Büyük günahlardan birisi de gıybettir. Ebû Hureyre’nin (ra.) rivayetine göre, Peygamberimiz,

—Gıybet nedir bilir misiniz, diye sordu. Ashab,

—Allah ve Peygamberi daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Kardeşini gıyabında (arkasında) onun hoşlanmadığı bir şey ile anmandır, buyurdu. Ashab,

—Kardeşimde dediğim varsa ne buyurursunuz, dediler Peygamberimiz,

—Eğer dediğin ayıp, kardeşinde varsa o zaman gıybet olur. Yoksa, ona bühtan ve iftira etmiş olursun, buyurdu.[486]

İnsanın en çok dikkat etmesi gerekli organlarından birisi, hiç şüphe yok ki dilidir.

Peygamberimiz,

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهَا يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

"Bir insan, manasını düşünmeden bir söz söyleyiverir ki o yüzden cehennemin, doğu ile batı arasındaki mesafeden daha uzak bir yerine düşer."[487] buyurmuş ve dilimize sahip olmamızı öğütlemiştir.

Dilin pek çok manevi hastalıkları vardır. Bunlardan birisi de gıybettir. Gıybet, yukarıdaki hadis-i şerifte de ifade buyrulduğu üzere, bir insanın arkasından onun kusurunu söylemek, onu çekiştirmektir.

Bu kusur, onun fiziğiyle, soyu ile ahlakıyla, kılık ve kıyafetiyle, dini ile ilgili olabilir. Boyu kısadır, babası kötü bir insandır, riyakârdır, yalancıdır, kumarbazdır, güvenilmez kişidir gibi.

Bu ve benzeri kusur ve ayıpları din kardeşinin gıyabında söylemek gıybettir ve günahtır.

Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاًۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ

"Biriniz diğerini gıybet etmesin, sizden biri ölü kardeşinin etini yemek ister mi? Elbette bundan tiksindiniz. O hâlde Allah'tan korkunuz. Allah, tevbeleri kabul eder, çok esirger."[488]

İmam Gazâlî, gıybetin, belli başlı sebeplerinden birinin kin olduğunu söylüyor. Bir kimse başkasına duyduğu kin sebebiyle onu çekiştirmekten ve aleyhinde konuşmaktan zevk alır, diyor. Hâlbuki Mümin kin gütmez. Ona yakışan bağışlamaktır, hoş görmektir.

Hz. Âişe diyor ki ben bir gün Peygamberimize,

—Ey Allah'ın Resulü, Safiyye'nin —ki bu da Peygamberimizin eşi idi— şöyle, böyle oluşu —ravilerden bazılarına göre kısa boylu oluşunu kastederek— sana yeter, demiştim de Peygamberimiz,

—Âişe, öyle bir söz söyledin ki eğer o söz denizin suyu ile karışsa her hâlde onu bozardı.

Hz. Âişe diyor ki: Ben yine bir gün Peygamberimize bir kimsenin fiziki durumu ile davranışlarını taklit ve hikâye etmiştim. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Karşılığında bana dünyayı verseler bile bir insanı hoşlanmayacağı bir şey ile taklit ve tavsif etmeyi kesinlikle sevmem,[489] buyurdu.

Peygamberimiz, Müslüman kardeşini gıyabında çekiştirenlerin korkunç bir şekilde azap edileceklerini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Ben mirac ettirildiğim gece, bir kavmin yanından geçtim. Bunlar, bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Ben,

—Ey Cebrail, bunlar kimlerdir, diye sordum.

—Bunlar, insanların etlerini yiyen (gıybet eden)ler, onların şeref ve iffetlerine dokunanlardır, dedi.[490]

Gıybet etmek günah olduğu gibi, yapılan gıybeti dinlemek de günahtır. Müslüman, kardeşi bir yerde çekiştirilirken, onun iffet ve namusuna dokunulurken, bunu duyan kimseye düşen görev, buna mani olmaktır. Çünkü bir Müslümanın kanı ve malı gibi, ırz ve namusu da haramdır yani, her türlü tecavüzden korunmuştur.

Peygamberimiz buyuruyor ki:

مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللّٰهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Bir kimse, kardeşinin ırz ve şerefini çekiştirene karşı onu savunursa, Allah Teala kıyamet günü o kimseyi Cehennem’den uzaklaştırır.”[491]

Gıybet eden kimse günahkârdır. Bu günahından kurtulmak için yalnız tevbe etmek, Allah’tan af ve bağış dilemek yeterli değildir. Hem tevbe etmeli, hem de gıybet ettiği kardeşine giderek ondan hakkını helal etmesini dilemelidir. Ancak o zaman bu günahtan kurtulmuş olur.

15. Koğuculuk (Söz Götürüp Getirmek)

Dinimiz bütün Müslümanları kardeş yapmış ve kardeşliğe zarar verecek her şeyi de yasaklamıştır.

Kardeşliğe zarar veren çirkin davranışlardan birisi de koğuculuktur. Arapçada buna nemime, bu işi yapana da nemmam denir.

Koğuculuk, ara bozmak için birinden laf alıp diğerine götürmektir. Bu, çok kötü bir huydur, Mümine asla yakışmaz. Böyle söz götürüp getirmek, insanları birbirine düşürür. Kardeşi kardeşe düşman eder. Baba ile evladı, karı ile kocayı birbirinden ayırır. Büyük fitnelere sebep olur.

Müminin görevi, dargınları barıştırarak insanların arasını bulmaktır. Yoksa insanlara laf taşıyarak aralarını açmak ve onları birbirine düşman etmek değildir.

Koğuculuk yapanlar daha mezarda Allah’ın azabına uğrayacaklardır.

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) diyor ki: Peygamberimiz iki kabrin yanından geçerken,

—Bu mezarlarda yatanlar azap görüyorlar. Hem de (kendilerince) azap görmeleri büyük bir şey için değildir, buyurdu. Sözüne devam ederek,

—Evet, (onlar her ne kadar bunu basit görüyorlarsa da) günahları büyüktür. Biri idrardan sakınmaz, iyice temizlenmezdi. Diğeri de koğuculuk ederdi, buyurdu.[492]

Diğer bir hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmuştur:

لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ

“Ara bozmak için laf götürüp getiren kimse cennet’e giremez.”[493]

Peygamberimiz, arkadaşlarından hiçbiri hakkında kendisine söz getirilmesini hoş karşılamaz ve,

“Ashabımdan hiçbiri diğeri hakkında hoşlanmayacağım bir şeyi bana ulaştırmasın. Çünkü ben, hepinize salim bir kalp ile —sevgi dolu gönül ile— çıkmayı isterim.”[494]

İki yüzlülük Mümin için en çirkin sıfatlardan biridir. Peygamberimiz,

اِنْ شَرَّ النَّاسِ ذُو الْوَجْهَيْنِ، الَّذِي يَأْتِي هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ

“Şüphesiz insanların en kötü olanları da ikiyüzlü kimselerdir ki birine bir yüzle, diğerine başka bir yüzle gelirler.”[495]

Konu ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍۙ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّآءٍ بِنَمِيمٍۙ ﴿١١﴾

“Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan ve durmadan söz taşıyana boyun eğme.”[496]

16. Suizan (Başkasını kötü sanmak)

Allah Teala, Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruyor:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ

“İyice bilmediğin bir şeyin ardına düşme...”[497]

Ayet-i kerime çok önemli bir konuda bizi uyarıyor, iyice bilmediğimiz ve görmediğimiz kimseler hakkında söz söylememizi, fena düşünce taşımamızı yasaklıyor. Çünkü insanın duyduğu şeylerin çoğu yalan, bir kısmı da kin ve garazın ürünü olabilir. Bunun içindir ki kesin bilgiye dayanmayan şeylerden sakınmak gerekir.

Esasen Mümin her şeyde dikkatli ve ihtiyatlı davranır. Çünkü Peygamberimiz,

كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

“Her işittiğini söylemek, insana yalan olarak yeter.”[498] buyurmuştur.

İyice bilmediğimiz bir şeyi söyleyip, sonunda onun, söylediğimiz gibi olmadığı anlaşılınca mahcup olur, biz öyle sanmıştık, demek zorunda kalırız. Hele kesin bilgiye dayanmayan, sadece tahminden ibaret olan bir duyum ile din kardeşimizi kötü zanneder ve onun hakkında yanlış bir kanaate varırsak büyük haksızlık yapmış, günaha girmiş oluruz. Hiç kimsenin, bazı tavır ve davranışlarından şüpheye düşerek onun kötülüğüne hükmetmemeliyiz.

İtbân b. Mâlik (ra.) şöyle anlatıyor:

Ben, kavmim Benî Sâlim’e namaz kıldırırdım. Beni Sâlim ile aramızda bir dere vardı. Yağmur yağdığı zaman onların mescidine gitmem zor oluyordu. Bunun üzerine Peygamberimize gelip,

—Ey Allah’ın Resulü, gözlerim zayıfladı yağmur yağdığı vakit aramızda olan dere akıyor da onu geçip mescide gitmem zor oluyor. İstiyorum ki bana gelip evimin bir yerinde namaz kıldırasın da namaz kıldığın yeri namazgâh edineyim (mescide gidemediğim zaman namazımı orada kılayım), dedim. Peygamberimiz (Bedir savaşına bizzat katılmış bulunan bu zatın gönlünü hoş etmek üzere),

—İnşallah bunu yaparım, dedi. Ertesi sabah Peygamberimiz ile Ebu Bekir, güneş yükseldiği vakit bana geldiler. Peygamberimiz evime girmek için izin istedi, buyur ettim. Eve girince de oturmadı.

—Nerede namaz kılmamı istersin, buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri kendilerine gösterdim. Peygamberimiz hemen namaza durdu. Biz de arkasında saf olduk. İki rekât kıldırıp selam verdi. Biz de selam verdik. Kendisi için hazırlanan içyağı ile pişirilmiş un çorbasına onu alıkoyduk. Mahalle halkı Peygamberimizin evimi şereflendirdiğini duyunca evimize gelip doldular. Mahalle halkından biri (Mâlik b. ed-Duhşum’u kastederek),

—Malik nerede diye sordu. Mecliste bulunanlardan birisi,

—O, Allah’ı ve Peygamberini sevmeyen bir münafıktır, dedi.

Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Böyle deme, görmüyor musun, O, Allah’ın rızasını kastederek

—Lâ İlâhe İllallah, diyor, buyurdu. Adam,

—Allah ve Peygamberi daha iyi bilir, fakat biz, Allah’a yemin ederiz ki Malik’in münafıkları sevdiğini ve onlarla konuştuğunu görüyoruz, deyince, Peygamberimiz,

—Allah Teala’nın rızasını gözeterek “Lâ İlâhe İllâllah” diyen kimseyi Allah Teala cehennem’e haram kılmıştır, buyurdu (kesin bilgiye dayanmayan bu

tahminin yanlış olacağını bildirdi.[499]

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de,

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثٖيرًا مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ

"Ey müminler, zannın çoğundan sakının, zira zannın bazısı vardır ki günahtır."[500] buyuruyor.

Peygamberimiz de,

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ

"Suizan etmekten sakınınız, çünkü zan, sözlerin en yalanıdır."[501] buyurmuştur.

Yukarıdaki ayet-i kerime suizandan sakınmamızı emrediyor ve hiç kimsenin gizli hâllerini, ayıp ve eksiklerini araştırmamamızı öğütlüyor. Başkalarının kusurlarını araştıranların gizli hâllerini Allah Teala ortaya çıkarır. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Müslümanların ayıplarını araştırmayın. Her kim Müslümanların ayıplarını araştırırsa, Allah Teala da onun ayıbını takip ederek, evinin içinde de olsa onu rezil ve rüsva eder."[502]

Rivayete göre Hz. Ömer halife iken Medine'de geceleyin kontrol için gezerdi. Bir gece bir evde şarkı söyleyen bir adamın sesini duydu. Duvardan aşarak içeri girdi, baktı ki bir adam yanında bir kadın, bir de şarap var. Adama,

—Ey Allah'ın düşmanı, sen günah işleyeceksin de Allah seni örtecek mi sandın, dedi. Adam,

—Acele etme, ey müminlerin emiri, ben bir günah işledim ise sen üç konuda günah işledin. Allah Teala, "Ayıpları araştırmayın" buyuruyor, sen gizliliği araştırdın. Allah Teala, "Evlere kapılarından girin."[503] buyuruyor, sen ise duvardan girdin. Allah Teala, "Kendi evinizden başka evlere geldiğinizi fark ettirip ev halkına selam vermedikçe, girmeyin."[504] buyuruyor, sen ise benim evime izin almadan girdin, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer,

—Nasıl, şimdi sizi affedersem, siz de beni affeder, tevbe eder misiniz, dedi ve bu şekilde bıraktı çıktı.[505]

Görülüyor ki kötü zanda bulunmak ve din kardeşinin gizli kusur ve ayıplarını araştırmak dinimizde yasak ve günahtır.

Böyle bir günah işleyen kimse bu günahtan kurtulmak için hem tevbe etmesi ve hem de suizanda bulunduğu kimselerden haklarını helal ettirmesi gerekir.

Zannın hepsi günah değildir. Hüsnü zan (başkasını iyi sanmak) bunlardandır. Peygamberimiz,

لاَ يَمُوتَنَّ اَحَدُكُمْ اِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللّٰهِ

"Sizden biriniz sakın Allah'a hüsnü zan etmeden ölmesin."[506] buyurmuştur.

Hüsnü zan beslediğimiz yani iyi sandığımız kimse, zannettiğimiz gibi değil ise bize bundan ötürü bir sorumluluk yoktur. Çünkü biz kesin bilmediğimiz bir konuda kişilere ancak hüsnü zanda bulunabiliriz. Aksi takdirde kötü zanda bulunur isek Allah'ın emrine aykırı hareket etmiş olmakla günaha girmiş oluruz.

Müslümana Kâfir Denilmez

İman, inanılması gereken şeyleri kalp ile tasdik etmektir. Dil ile ikrar, yani inandığını dil ile ifade etmek kalpteki imanın göstergesidir. Kalben inanan ve inandığını dili ile söyleyen kimse Mümindir, Müslümandır. İnanç esaslarını inkâr etmedikçe o kimseye kâfir denmez.

İnanan bir kimsenin inancının gereği olarak Allah'ın emirlerini yerine getirmesi ve yasakladığı şeylerden sakınması gerekir. Ancak, dini hükümleri hafife almak veya haramları helal saymak gibi bir düşünce ile değil de nefsine uymak ve tembellik dolayısıyla emirleri yerine getirmeyen ve yasakları işleyen kimse görevini yapmadığı için günahkâr olur, fakat dinden çıkmaz. Böyle bir kişiye kâfir denemez. O kimse yine Mümindir.

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا تُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاۜ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ

"Ey İman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter."[507]

Yüce Rabbimiz, günah işleyen kullarına Mümin olarak hitap edip onları tevbe etmeye çağırırken bir Müslüman diğer bir Müslümana günah işlediğinden dolayı nasıl kâfir diyebilir? Bir Müslüman, din kardeşini fasık (yoldan çıkmış sapık) veya kâfir olmakla suçlayıp teşhir edemez. Böyle bir davranış Müslümana asla yakışmaz. Böyle bir davranışın çok vahim ve tehlikeli sonucunu *Sahîh-i Buhârî*'de yer alan bir hadis-i şeriften öğreniyoruz.

Ebû Zer'den (ra.) rivayet edilen hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لاَ يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلاً بِالْفُسُوقِ، وَلاَ يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ، إِلاَّ ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ

"Hiçbir kimse, başka bir kişiye fasık (yoldan çıkmış sapık) diye söz atamaz, kâfir diyemez. Eğer fasık dediği kimse fasık, kâfir dediği kimse de kâfir değilse, bu sıfatlar muhakkak onları söyleyen kimseye döner."[508]

Bu hususta diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmuştur:

إِذَا كَفَرَ الرَّجُلُ اَخَاهُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا

“Bir kimse din kardeşine kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner.”509

Yani bir Müslüman din kardeşini fasık veya kâfir olmakla suçlarsa, suçladığı kimse gerçekten öyle olsa bile onu suçlayıp teşhir etmek caiz değildir. Eğer fasık dediği kimse fasık değilse kendisi fasık olur, kâfir olduğunu iddia ettiği kişi kâfir değilse, bu söz geriye dönerek söyleyenin kâfir olmasına sebep olur.

Çünkü o, bu sözle bir Müminin kâfirliğine hükmetmiştir. Hükmettiği kişi gerçekten kâfir değilse kendisinin küfrüne hükmetmiş olmaktadır.510 Böyle bir suçlama ise bir Müslümanın kendi kendine yapacağı çok büyük bir kötülük olur.

Bu konuda başka bir hadisin anlamı da şöyledir:

مَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ أَوْ قَالَ: عَدُوَّا اللّٰهِ وَلَيْسَ كَذٰلِكَ إِلَّا حَارَ عَلَيْهِ

“Her kim, bir adama: Ey kâfir veya Allah’ın düşmanı der de o adam dediği gibi değilse, o sözler bunları söyleyene döner.”511

O hâlde Müslümana düşen, başkalarında gördüğü kötü davranışları yayarak onları üzmek değil, öğüt vermek ve yapıcı bir şekilde uyarıda bulunmaktır.

Bir Müslümana kâfir demek son derece sakıncalıdır. Çünkü başkasının kâfir olmasına razı olmak demektir ki bu, bir Müslüman için düşünülemez. Kaldı ki bir Müslümanın kâfirliğine hükmetmek çok zordur.

Şöyle ki bir kimsenin kâfir olduğunu gösteren birçok ihtimal yanında kâfir olmadığını gösteren bir ihtimal de varsa, o kimsenin kâfir olmadığı tercih edilir.512

Hatta bir kimsede bulunan yüz ihtimalden doksan dokuzu kâfir olduğunu, bir ihtimal de kâfir olmadığını gösterse, yine o kimsenin Müslümanlığına hükmedilir.513

Bir kimsenin yaptığı ibadetlerle gösteriş yaparak başkalarına karşı üstünlük taslaması da doğru değildir.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

فَلَا تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى

“Kendinizi temize çıkarmayın, çünkü o, (Allah) kötülükten sakınanı daha iyi bilir”514 buyrulmuştur.

Peygamberimiz buyuruyor ki:

قَالَ رَجُلٌ وَاللَّهِ لاَ يَغْفِرُ اللَّهُ لِفُلاَنٍ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَى أَنْ لاَ

أَغْفِرَ لِفُلَانٍ إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ

“Bir adam: Vallahi Cenab-ı Hak falan kişiyi affetmez, dedi. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah,

“Falan kimseyi affetmeyeceğimi kim temin edebilir? Muhakkak ki ben o adamı bağışlar, senin amelinin sevabını da iptal ederim.” buyurdu.515

Başkalarını kötülemek, onların kusur ve hatalarını teşhir ederek kendini temize çıkarmak, doğru olmadığı gibi Allah’ın kimi affedip kimi affetmeyeceği hususunda hüküm vermek de kimsenin yetkisinde değildir. Müslüman, başkalarının kusurları ile meşgul olmamalı, kendi kusurlarını düzeltmeye çalışmalıdır.

17. Alay Etmek

Dinimiz bütün Müslümanları kardeş yapmış, kardeşliğe yakışmayan, kardeşler arasını açacak olan her türlü söz ve davranışı da yasaklamıştır.

Bu sebeple dinimiz, bir kimse ile alay etmenin, onu incitecek söz söylemenin, kötü ad takmanın büyük günah olduğunu bildirmiş ve bundan sakınılmasını emretmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْا۪يمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey Müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim de tevbe etmez ise böylesi kimseler zalimlerdir.”516

Peygamberimiz de “Birbirinize haset etmeyiniz. Alışverişte birbirinizi aldatmayınız. Birbirinize dargın durmayınız ve birbirinizden yüz çevirmeyiniz. Birbirinizin bitmek üzere olan pazarlığını bozmayınız. Allah’ın kulları kardeş olunuz. Müslüman, Müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, ona hor bakmaz.” buyurmuş, sonra da üç defa göğsüne işaret ederek “Takva işte buradadır. Bir kimsenin kötü olabilmesi için Müslüman kardeşini hor görmesi yeter. Müslümanın Müslümana kanı, malı, ırzı haramdır”517 buyurmuş ve Müslümanı hor görmenin ne kadar kötü bir davranış olduğunu bildirmiştir.

Bir insanla alay etmek, onu değersiz görmek demektir. Hâlbuki insan,

saygınlığı olan bir varlıktır. Allah'ın itibar ettiği insanı hakir görmek yanlıştır, hatadır. Kaldı ki Cenab-ı Hak alay edilen kimsenin Allah katında alay edenden daha değerli olabileceğini bildirmekte, medeni olmayan bu davranıştan vazgeçilmesini emretmektedir.

Allah Teala, gerek el ile gerek dil ile şunu bunu itip kakmayı, kırıp incitmeyi âdet edinmiş dedikoducularla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۙ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُٓ اَخْلَدَهُۚ ﴿٣﴾
كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِۘ ﴿٤﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُۜ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُۙ ﴿٦﴾ اَلَّت۪ي
تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌۙ ﴿٨﴾ ف۪ي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve başkalarını ayıplamayı ve servet biriktirip onu saymayı âdet edinenlere yazıklar olsun. O, malının kendisini ebedi kılacağını mı zanneder? Hayır, andolsun o hutameye atılır. Hutamenin ne olduğu sana söylendi mi? Allah'ın tutuşturulmuş, yandıkça tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateştir. Onlar bu ateşin içinde sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette kapılar üzerine kapatılmıştır."[518]

O hâlde, başkası ile alay etmek, onu üzer ve incitir. Başkasını haksız yere inciten ise günah işlemiş olur. Çünkü dinimiz, değil insana, diğer canlılara bile eziyet etmeyi haram kılmış, yasaklamıştır.

18. Hırsızlık ve Haksızlık

Dinimize göre insanın hayatı, ırz ve namusu gibi malı da mülkü de mukaddestir, dokunulmazdır. Bir insanın canına kıymak, ırz ve namusuna tecavüz etmek nasıl büyük günah ise onun malını haksız yere elinden almak da aynı şekilde haram ve günahtır.

Haksız kazanç denilince akla hırsızlık gelir, hırsızlıkla elde edilen kazanç gelir. Hile ile dolandırıcılıkla, yankesicilikle, yalan şahitlikle, rüşvetle ve benzeri meşru olmayan herhangi bir yolla başkasının malını elinden almak da bir çeşit hırsızlıktır ve haramdır.

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

"Ey Müminler! Aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size merhamet eder."[519]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

مَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَلَيْسَ مِنَّا وَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

"Kim haksız bir iddiada bulunur, kendisinin olmayanı kendisinin yapmağa çalışırsa bizden değildir. O cehennemdeki yerine hazırlansın."[520]

İnanmış olan bir insan, hiç kimsenin malına haksız yere el uzatmaz. Tarlada, bağda ve bahçede komşularının hududuna tecavüz etmez.

Kişilerin mülkiyetinde olan mal ve topraktan haksız yere bir şey almak nasıl günah ise kamuya ait mal ve topraktan bir şey çalmak da aynı şekilde günahtır. Çünkü bunda topyekûn milletin, henüz tüyü bitmemiş yetimin hakkı vardır.

Haksızlık ve hırsızlıkla zimmetine mal, para ve toprak geçirenlerin kıyamet gününde cezalandırılacakları Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ve şöyle buyrulmuştur:

مَنْ اَخَذَ مِنَ الاَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَى سَبْعِ اَرَضِين

"Kim haksız olarak başkasına ait yerden bir şey alırsa, kıyamet gününde gasp ederek aldığı yer ile yedi kat yere batırılır."[521]

مَنْ ظَلَمَ مِنَ الاَرْضِ شَيْئًا طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ اَرَضِين

"Bir kimse haksız olarak bir başkasının yerine tecavüz ederse, o yerin yedi katı da o kimsenin boynuna geçirilir."[522]

Hâlbuki Müslüman Müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, haksızlık yapmaz. Bilir ki bir gün Cenab-ı Hakk'ın huzurunda yaptıklarının hesabını verecek, yaptığı günahların cezasını çekecektir. Bunun içindir ki Peygamberimiz, Müminlerin Allah'ın huzuruna haksız kazançla, kul hakkı ile gitmemelerini öğütlüyor, şöyle

buyuruyor:

مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لاَحَدٍ مِنْ عِرْضِهِ اَوْ شَىْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قَبْلَ اَنْ لاَ يَكُونَ دِينَارٌ وَلاَ دِرْهَمٌ، اِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ اُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَاِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ اُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ

"Bir kimse din kardeşinin iffetine yahut malına haksız olarak dokunmuş ise, altın, gümüş bulunmayan (kıyamet) gününden evvel ondan helallik alsın. Aksi takdirde yaptığı haksızlık oranında onun iyiliklerinden alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa hak sahibinin günahlarından alınıp haksızlık edene yükletilir."[523]

Çünkü kıyamet günü herkese hakkı ne ise verilecek, hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır.

Tevbe

Tevbe, sözlükte "rücu etmek, dönmek" demektir. Din örfünde ise "işlenmiş bir günaha pişman olup, bir daha işlemeyeceğine dair Allah'a söz vermek ve O'ndan af dilemek"tir.

Tevbe, Cenab-ı Hakk'ın biz kullarına bir lütfudur. İşlediğimiz günahlardan kurtulmanın yoludur.

İnsanın yaptığı günah için tevbe kapısı açık tutulmuştur.

Peygamberlerden başka hiç kimse masum değildir, günah işleyebilir. Nitekim Peygamberimiz,

كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

"Âdemoğlunun hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise tevbe edenlerdir."[524] buyurmuş, insanın hatasız olamayacağını bildirmiştir.

İnsanın, hatasının çokluğu onu ümitsizliğe düşürmemeli, yaptığı hatalardan pişmanlık duyarak Allah'a yönelmesi hâlinde Cenab-ı Hakk'ın tevbesini kabul etmek suretiyle kendisini bağışlayacağını bilmelidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

"Allah, kullarından tevbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."[525]

Tevbe, Allah'ın emridir. İşlediğimiz günahlar için tevbe etmemizi Cenab-ı Hak emrediyor.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَتُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey Müminler, hepiniz Allah’a tevbe ediniz ki felah bulasınız.”526

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا

“Ey iman edenler, bir daha (günaha) dönmeyecek tevbe ile tevbe ediniz.”527

Peygamberimiz de,

يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ

“Ey insanlar! Allah’a tevbe edin ve O’ndan mağfiret dileyin, ben günde yüz kere tevbe ediyorum.”528 buyurmuştur.

Müminin son nefesindeki tevbesinin de geçerli olacağı umulursa da tevbeyi bu kadar geciktirmek hiç doğru değildir. Hatanın hemen peşinden tevbe etmeli, Cenab-ı Hakk’ın sonsuz rahmet ve mağfiretine sığınmalıdır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ حَتّٰىٓ اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ اُو۬لٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٨﴾

“Allah’ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir, işte Allah, bunların tevbesini kabul eder. Allah, her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca “Ben şimdi tevbe ettim” diyen ve kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlanmıştır.”529 buyrulmuştur.

Ayet-i kerimelerden anlaşılan şudur: Can çekişme durumundan önce henüz yaşamaktan ümidini kesmeden küfürden tevbe ederek iman etmek geçerlidir. Fakat can çekişme hâlinde yaşamaktan ümidini kesmiş olan kimsenin küfürden tevbe ederek iman etmesi geçerli değildir. İman ettikten sonra iyi amel yapabilecek bir zaman bulunmalıdır.

Fakat günahkâr müminin son nefesindeki tevbesi de geçerli olabilir. Çünkü Allah’ın rahmetinden ümit kesilmez.

Günahlar iki kısımdır. **Bir kısmı, içki gibi yalnız Allah’a karşı olup, kul hakkıyla ilgisi olmayan günahlardır.**

Bu gibi günahlardan tevbe etmenin üç şartı vardır:

1. Günahı terk etmek.

2. Yaptığına pişman olmak.

3. Bir daha yapmamaya karar vermek.

Diğer bir kısmı da, rüşvet almak, iftira etmek gibi, insan hakkıyla ilgili olan günahlardır.

Bu gibi günahlardan tevbe etmenin, yukarıdaki şartlara ilaveten bir şartı daha vardır ki o da, hak sahibine hakkını vermek yahut onunla helalleşmektir.

Böylece şartlarına uyarak günahlarına tevbe eden kimsenin tevbesi makbul olur ve Cenab-ı Hak o kimseyi bağışlar, hem de tevbe ettiği için ondan razı olur.

Nitekim Peygamberimiz,

اَللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلَى بَعِيرِهِ، وَقَدْ أَضَلَّهُ فِي أَرْضِ فَلاَةٍ

“Kulunun tevbesinden dolayı Allah Teala’nın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesini kaybedip de tekrar bulduğundaki sevincinden daha fazladır.”[530] buyrulmuştur.

Allah Teala, tevbesini kabul buyurduğu kimsenin günahlarını bağışlar, kötülüklerini de iyiliklere çevirir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AHLAK

I. AHLAK

Ahlak, insanın ruhunda yerleşen meleke ve alışkanlıklardır. Bu meleke ve alışkanlıklar kendi isteğimizle fiil ve davranışlarımızı meydana getirir.

Organlarımızın hareketleri ruhumuza bağlıdır. Ruhumuza güzel huylar, iyi alışkanlıklar yerleşirse organlarımızın fiil ve davranışları iyi olur. Buna "Güzel ahlak" denir. Ruhumuza kötü huy ve fena alışkanlıklar yerleşirse organlarımızın fiil ve davranışları da kötü olur, buna da "Kötü ahlak" denir.

Bu sebeple, söz ve davranışlarımızın iyi, ahlakımızın güzel olabilmesi için ruhumuzun kötü huylardan temizlenerek iyi huy ve güzel alışkanlıklarla donatılması gerekir.

A) Ahlakın Önemi

Dinimizde ahlakın büyük önemi ve üstün bir yeri vardır. İslam'ın gayesi, insanları güzel ahlak sahibi yaparak olgunlaştırmaktır. Dinin emir ve yasaklarına bakınca, bunu açık bir şekilde görebiliriz.

Peygamberimiz,

بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ حُسْنَ الأَخْلاَقِ

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."[531] buyurarak son ve en mükemmel din olan İslam'ın, gayesini ve yüksek hedefini bildirmiştir. İslam'da güzel ahlakın yerini de şu ifade ile vurgulamıştır:

اَلْإِسْلَامُ حُسْنُ الْخُلْقِ

"İslam, güzel ahlaktır."[532]

İslam, güzel ahlak olduğuna göre, Müslümanın da güzel ahlak sahibi olması gerekir. Esasen, Müslümanın değeri ahlakının güzelliği ile ölçülür. İmanın meyvesi güzel ahlaktır. İyi ve güzel ahlak sahibi olmayan kimse meyvesiz ağaç gibidir. Müslüman, Allah'ın ve Peygamberin sevgisini iyi davranışları ve güzel ahlakı sayesinde kazanır.

Peygamberimize soruldu:

—Allah katında en sevgili kullar kimlerdir?

—Ahlakı en güzel olanlardır,[533] buyurdu.

Başka bir hadis-i şerifinde de,

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَىَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلاَقًا

“Sizin bana en sevimliniz ve kıyamet gününde bana en yakınınız, ahlakı en güzel olanınızdır.”[534] buyurmuştur.

Görülüyor ki merhameti sonsuz olan Yüce Allah’ın rızasına ermek, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimizin sevgisini kazanarak onun yakınında bulunmak, iyi ahlak sahibi olmakla mümkündür.

Kişinin güzel ahlaklı oluşu, kalbindeki olgun imanın bir göstergesidir, yani sağlam ve olgun bir imana sahip olan kimsenin ahlaki davranışları iyi olur, böyle kimseden kötü davranışlar meydana gelmez. Peygamberimizin şu hadis-i şerifi bunun ifadesidir. Buyuruyor ki:

اِنَّ مِنْ اَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ اِيمَانًا اَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

“Müminlerin iman yönünden en olgunu, ahlakı en üstün olanıdır.”[535]

Müslümanı, Allah’ın sevdiği kulları mertebesine yükselten ve Peygamberimize yaklaştıran güzel ahlak, sonuç olarak, Müminin cennete girmesine ve ebedi saadete kavuşmasına vesile olur.

B) Ahlakın Kaynağı

İslam ahlakının kaynağı Kur’an-ı Kerim’de yer alan yüksek ahlak ilkeleri ile bunları hayata geçiren, tatbik eden Peygamberimizin fazilet dolu yaşayışı ve örnek davranışlarıdır.

Peygamberimiz, Allah’ın terbiyesi ile yetişmiş, bütün iyilikleri ve güzellikleri kendisinde toplamıştır.

O, ahlakını Kur’an’dan almıştır. Saygı değer eşi Hz. Âişe, Peygamberimizin ahlakının nasıl olduğunu soran kişiye şu cevabı vermişir:

“Sen Kur’an okumuyor musun?

O’nun ahlakı Kur’an idi.”[536]

C) Ahlakın Müeyyidesi

İslam’da ahlak kurallarının yaptırım gücü sadece toplumun kınaması veya birtakım cezai önlemler değil, kalplere yerleşen Allah korkusu ve sorumluluk duygusudur.

Bu sebeple Müslüman, kendisini kimsenin görmediği ve vicdanı ile baş başa kaldığı yerlerde bile ölçülü davranır, ahlak kurallarına uyar.

İnançlı bir insan, bütün davranışlarının Allah tarafından gözetlendiğini bilir. Dünyada yaptığı her iş ve davranıştan kıyamet gününde sorguya çekileceğine, iyi

davranışlarda bulunanların, bunun mükâfatını göreceğine, kötülük yapanların da cezalandırılacağına inanır ve ona göre davranır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۜ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

“Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu(n mükâfatını) görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu(n cezasını) görür.”[537]

Bu inancı taşıyan Müslüman, bütün davranışlarına dikkat eder, kimseye kötülük yapmaz, elinden geldiği kadar iyilik etmeye çalışır.

Böyle bir inanca sahip olmayan ve başkaları tarafından da duyulup kınanmayacağını anlayan kimse ise fırsat bulunca her türlü kötülüğü yapabilir. Çünkü kalbinde Allah korkusu, vicdanında sorumluluk duygusu taşımayan kimsenin davranışlarını devamlı olarak kontrol etmek, her insanı takip edecek bir polis görevlendirmek mümkün değildir. Fakat her insanın kalbine manevi bir bekçi yerleştirmek mümkündür.

Bunun için,

“Hikmetin başı Allah korkusudur.” denilmiştir.

Büyük şairimiz M. Âkif Ersoy da bu hususu şu mısraları ile ne güzel ifade etmiştir:

Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır,

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havf-ı Yezdan’ın,

Ne irfanın kalır te’siri kat’iyyen ne vicdanın.[538]

İşte o manevi bekçi, insandan hiçbir zaman ayrılmayan, her zaman ve her yerde kendisi ile beraber bulunan ve ona daima sorumluluğunu hatırlatan Allah korkusudur.

D) Ahlaki Görevlerimiz

İslam’ın hükümlerini kısaca iki maddede özetleyebiliriz. Bunlar:

1. Allah’a ibadet etmek,

2. Allah’ın yarattıklarına şefkat ve merhamet göstermektir.

Görülüyor ki sadece Allah’a ibadet etmekle vazifemiz bitmiş olmuyor, ahlaki görevlerimizi de yapmamız gerekiyor. Olgun bir Müslüman, sadece kendisini yaratan Allah’a karşı ibadet görevlerini yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda insanlara ve diğer bütün canlılara karşı da iyi davranışlar içinde bulunur, hiçbir canlıyı incitmez, onlara elinden geldiği kadar şefkat ve merhametle muamele eder, iyilik yapar.

Çünkü Allah'a ibadet nasıl dinimizin emri ise başta insanlar olmak üzere onun yarattığı diğer canlılara merhamet göstermek ve iyi davranmak da dinimizin emridir. Müslüman, her iki görevi yerine getirdiği takdirde olgun bir Mümin olur.

Esasen ahlak ile iman ve ibadetler arasında sıkı bir bağ vardır. Allah katında makbul olan ibadet, kişiyi kötülüklerden uzaklaştıran ve güzel ahlak ile donatan ibadettir.

Müslüman'ı kötü fiil ve davranışlardan uzaklaştırmayan, ona ahlaki faziletler kazandırmayan bir ibadete Cenab-ı Hak değer vermez.

Fertlerin ve toplumların huzur ve mutluluğu, dinimizin getirdiği yüksek ahlak prensiplerinin öğrenilmesine ve hayata geçirilmesine bağlıdır.

İslam'daki ahlak esasları, önce kendi şahsımızı, sonra doğup büyüdüğümüz sıcak yuvamız olan ailemizi, daha sonra içinde yaşadığımız toplumu, üzerinde yaşayıp sayısız nimetlerinden yararlandığımız vatanımızı ve nihayet bütün insanları, hatta diğer canlıları içine alacak kadar geniş, kapsamlı ve evrensel niteliktedir. Bu bölümde, ahlaki görevlerimizin neler olduğunu, kimlere karşı nasıl davranmamız gerektiğini anlatmaya çalışacağız.

Kendimize Karşı Görevlerimiz

Müslüman, Allah'a, Peygambere ve Kur'an'a karşı yapmakla yükümlü olduğu görevler yanında ahlaki görevleri de yerine getirmesi gerekir.

Bunları ancak, beden ve ruh bakımından sağlıklı bir insan yerine getirebilir. Bu sebeple, kişinin, önce kendine karşı olan görevlerini yapması icap eder.

İnsan, beden ve ruh'tan meydana gelen bir varlıktır. Maddi varlığımız olan bedenimize karşı görevlerimiz olduğu gibi, manevi varlığımız olan ruhumuza karşı da yapmamız gereken görevler vardır. Bunlardan biri ihmal edilirse, beden ile ruh arasındaki uyum bozulmuş olur. Bu durumda olan bir insan hayatta istediği huzuru bulamadığı gibi, yerine getirmekle yükümlü olduğu ibadetleri de gereği gibi yapamaz.

Bu sebeple, önce kendi şahsımıza karşı görevlerimizi iyi bilmemiz gerekiyor. Şahsımıza karşı görevlerimiz, ikiye ayrılır:

1. Bedenimize Karşı Görevlerimiz

a) Dengeli beslenmek:

Güçlü ve sağlıklı olmak için vücudun ihtiyaç duyduğu gıdaları almak şarttır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًاۘ

"Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve temiz olan şeylerden yiyiniz."[539]

Peygamberimiz de,

الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ

“Kuvvetli Mümin, zayıf Müminden hayırlı ve Allah katında daha sevimlidir.”540 buyurarak Müslümanın güçlü ve kuvvetli olmasının önemini belirtmiştir. Beden ruhun binitidir. Ruhun, görevlerini hakkıyla yapabilmesi, binitin sağlam olmasına bağlıdır. Bu ise bedene iyi bakmak ve onu zayıf düşürecek şeylerden korumakla mümkündür.

Dinimiz, vücudu zayıf düşürecek derecede fazladan ibadet yapmayı bile uygun görmemiştir.

Enes b. Malik’ten (ra.) şöyle rivayet edilmiştir:

Bir kere Ashabdan üç kişi, Peygamberimizin ibadetini sorup öğrenmek maksadıyla onun hanımlarının evlerine gitmişlerdi. Peygamberimizin (nasıl ve ne kadar) ibadet ettiği kendilerine bildirilince, onlar sanki bunu azımsayarak,

—Biz nerede, Resulullah nerede? Şüphesiz ki Allah, onun geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan günahlarını bağışlamıştır, dediler.

İçlerinden biri,

—Ben geceleri devamlı namaz kılacağım, dedi.

Öbürü,

—Ben de, her zaman (her gün) oruç tutacağım, dedi.

Üçüncüsü de,

—Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim, dedi.

Onlar bu sözleri söylerken peygamberimiz çıkageldi ve onlara şöyle buyurdu:

—Siz, şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi?

Fakat şunu iyi biliniz ki: Ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve korunanınız bulunuyorum. Öyle iken ben, bazen nafile oruç tutarım, bazen tutmam. Gecenin bir kısmında nafile namaz kılarım, bir kısmında uyurum. Kadınlarla da evlenirim (İşte benim Sünnetim budur.).

Her kim benim yolumdan gitmez de ondan yüz çevirirse benden değildir.”541 buyurdu.

b) Vücudu zararlı şeylerden korumak:

Dinimiz, vücudumuza zararlı olan ve sağlığımızı tehlikeye sokan şeylerden sakınmamızı emretmiş, her türlü alkollü içkiyi, afyon, eroin ve esrar gibi uyuşturucu maddeleri içmeyi ve kullanmayı kesinlikle yasaklamıştır.

Bunları kullanmak, bir insanın bile bile kendisini tehlikeye atması demektir.

Allah Teala Kur’an-ı Kerim’de,

وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ

"Kendinizi, kendi ellerinizle tehlikeye atmayınız."[542] buyurarak Müslümanların zararlı ve tehlikeli şeylerden korunmalarını istemiştir.

Vücut sağlığı, değeri iyi bilinmesi gereken nimetlerden biridir. İnsan sahip olduğu bu nimetin kıymetini bilmeli ve onu korumaya çalışmalıdır.

Peygamberimizin şu uyarısına dikkat edelim, buyuruyor ki:

"Beş şey gelmeden önce beş şeyin:

1. Ölüm gelmeden önce hayatının,
2. Hasta olmadan önce sağlığının,
3. Meşguliyetten önce boş vaktinin,
4. İhtiyarlamadan önce gençliğinin,
5. Yoksulluğa düşmeden önce zenginliğinin kıymetini bil."[543]

Sağlığımızı korumak ve hastalanmamak için her türlü tedbiri almak görevimiz olduğu gibi, hastalanınca da tedavi olmak, yeniden sağlığımıza kavuşmak için her türlü çareye başvurmak da görevimizdir.

Peygamberimiz,

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلاَّ أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً

"Allah verdiği her hastalığın şifasını da vermiştir."[544] sözleri ile her hastalığın bir ilacı olduğunu ve tedavisi bulunduğunu bildirmiş, diğer bir hadis-i şerifinde de,

"Allah, yarattığı her hastalığın ilacını da yaratmıştır. Tedavi olunuz!"[545] buyurarak, hastalıktan kurtulmanın yolunu göstermiştir.

Özetle, Müslüman helal ve temiz gıdalarla beslenmeli, zararlı olan şeylerden sakınarak sağlığını korumalı, hastalandığı takdirde de tedavi yollarına başvurmak suretiyle sağlığına kavuşmak için üzerine düşeni yapmalıdır.

a) İslam'da Aşırılık Yoktur

İnsan beden ile ruhun birleşmesinden meydana gelen bir varlıktır. Bu sebeple dinimiz, onun hem bedenî hem de ruhi ihtiyaçlarını dikkate almış, madde ile mana arasında ahenkli bir denge kurmuştur.

İslam, insanın yaratılışına uygun hükümleri ihtiva ettiği için dinî konularda itidali emretmiş, bu çizginin altına düşmeyi istemediği gibi bu çizginin üstünde aşırı gitmeyi de uygun görmemiştir

Dinimiz, meşru olmak şartıyla insanı hiçbir zevkten mahrum etmediği gibi kendisini büsbütün ibadete vererek vücudunu ezmeyi de uygun görmemiş, insana

gücünün yetmeyeceği görevleri yüklememiştir.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de,

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا

“Allah, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez”[546] buyrulmuştur.

İslam’da kolaylık esastır. Bu husus, Kur’an-ı Kerim’de ve Peygamberimizin hadislerinde açıkça görülür. Bu konudaki ayetlerden bazıları şunlardır:

يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

“Allah, size kolaylık ister, zorluk istemez.”[547]

مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ

“Allah, size sıkıntı vermek istemez, ama sizi tertemiz yapmak ve şükredesiniz diye üzerinize nimetini tamamlamak ister.”[548]

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

“Allah, dinde size hiçbir zorluk yapmadı.”[549]

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلاَّ غَلَبَهُ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا

“Şüphesiz bu din kolaydır. Bir kimse din hususunda kendini zorlarsa din ona galip gelir (yani o kimse ezilip büsbütün amel edemez hâle gelir). Öyle ise itidalden ayrılmayın.”[550]

Diğer bir hadis-i şerifin anlamı da şöyledir:

“Orta yolu tutunuz. Amellerinizi kemale yaklaştırınız. Sabahleyin zeval ile akşam arasında ve bir parça da gece çalışınız. İtidalden ayrılmayınız, maksada erişirsiniz.”[551]

Peygamberimize, hangi amel Allah’a daha sevimlidir, diye sorulunca O, “Az da olsa devamlı olanıdır.”[552] buyurdu.

Anlamlarını sunduğumuz ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki dinimizde zorluk yoktur. Aşırı giderek güçlük çıkarmak ve kendine eziyet etmek uygun görülmemiş, orta yol tavsiye edilmiştir.

Peygamber Efendimiz,

هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ

“Dinî işlerde aşırı gidenler yok oldu.”[553] buyurmuş ve bu sözünü üç defa tekrarlamıştır.

Diğer bir hadis-i şerifleri ile de aşırılıktan sakınmamızı isteyerek şu uyarıda bulunmuştur:

إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْغُلُوِّ فِي الدِّينِ

“Dinde aşırı gitmekten sakının. Sizden öncekiler dindeki aşırılıkları yüzünden helak oldu.”[554]

Enes (ra.) diyor ki: Peygamberimiz camiye girince iki direk arasına gerilmiş bir ip gördü.

—Bu ip nedir, diye sordu. Dediler ki,

—Zeyneb’indir, yorulduğu zaman ona tutunur.

Bunun üzerine Peygamberimiz,

“O ipi çözünüz, sizin herhangi biriniz istekli olduğu sürece namaz kılsın, yorulunca yatsın ve uyusun”[555] buyurdu.

İbn-i Abbâs’tan (ra.) rivayete göre şöyle demiştir:

Peygamber Efendimiz Ashaba hitap ederken, ayakta duran bir adam gördü ve kim olduğunu sordu.

Dediler ki:

Ebû İsrâîl’dir, güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adamıştır.

Bunun üzerine Peygamberimiz (sas.),

—Söyleyiniz ona, “Konuşsun, gölgelensin, otursun, ama orucunu tamamlasın, buyurdu.[556]

Peygamber Efendimiz, Ashabdan Selman ile Ebû’d-Derdâ’yı kardeş yapmıştı. Bundan dolayı Selman, Ebû’d-Derdâ’yı ziyaret etti. Ebû’d-Derdâ’nın eşini eski elbise içerisinde görünce,

—Bu hâl nedir, dedi. Ebû’d-Derdâ’nın eşi,

—Kardeşin Ebû’d-Derdâ’nın dünya ile bir işi yok, diye cevap verdi. Daha sonra Ebû’d-Derdâ geldi. Selmân için yemek hazırladı ve

—Ben oruçluyum siz buyurun, dedi. Selmân,

—Sen yemezsen ben de yemem, dedi. Bunun üzerine Ebû’d-Derdâ da yedi.

Gece olunca Ebû'd-Derdâ, ibadete hazırlandı. Selman ona,

—Uyu, dedi. Ebû'd-Derdâ da uyudu ve bir müddet sonra yine kalkacak oldu. Selman yine,

—Uyu, dedi. Gecenin sonu olunca, Selman, Ebû'd-Derdâ'ya,

—İşte şimdi kalk, dedi ve her ikisi de kalkıp birlikte namaz kıldılar. Sonra Selman, Ebû'd-Derdâ'ya şöyle dedi:

—Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır. Nefsinin hakkı vardır. Ailenin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver.

Ebû'd-Derdâ bu olayı gidip peygamberimize anlattı. Peygamberimiz,

—Selmân doğru söylemiş,[557] buyurdu.

Sadece ibadette değil harcamalarımızda da orta yolu takip etmemiz emredilmiştir. Para hangi yollardan nasıl kazanılır, nasıl harcanır, insanca nasıl yaşanır? İşte dinimiz bu hususta da takip edilecek orta yolu göstermiştir.

Parayı istif edip yeri gelince harcamayan cimriler elleri boğazlarına bağlanmış esirler gibidir. Elindeki parasını aile fertlerine, fakir ve yoksullara ve hayır kuruluşlarına harcamayanların esirden ne farkı vardır? Para niçin kazanılır?

İnsanca yaşamak, ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunarak dünyada insanların sevgisini, Allah'ın rızasını, ahirette de ebedi saadeti kazanmak için değil mi? Böyle değerlendirilmeyen servetin, paranın ne kıymeti olabilir?

İşte, değerlendirilmesi gereken yerde parayı harcamamak cimriliktir.

Bir de bunun aksini düşünelim. Elini tamamen açmış gereksiz yere harcama yapıyor, saçıp savuruyor, nesi var nesi yok elinden çıkarıyor. Zengin iken fakir, veren el olmaktan alan el durumuna düşüyor.

Bu da israftır.

Her ikisi de yanlıştır. İslam'ın getirdiği ahlak anlayışına uygun değildir. Doğrusu, bu ikisi arasında ortalama hareket etmektir.

Cimri değil tutumlu olmaktır, aile fertleri ve ihtiyaç sahiplerine ihtiyaçları ölçüsünde harcama yapmak, gerekli yardımda bulunmaktır.

Harcama yaparken müsrif değil, cömert olmaktır. Harcama ve yardımları yerli yerine ve hayırlı işlere yapmaktır.

Harcama yaparken cimrilik ve israftan sakınarak orta ve dengeli bir yol takip edilmesini emir ve tavsiye eden ayetlerin anlamları şöyle:

"Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere saçıp savurma."[558]

"Elini boynuna bağlayıp asma, onu büsbütün de açma. Sonra kınanır

pişmanlık içinde kalırsın."[559]

"Bunlar ki (mallarını) harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik yaparlar, bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar."[560]

Peygamberimiz de bu konuda,

"Tutumlu kişi muhtaç olmaz."[561]

"Tutumlu olmak, harcamada orta yolu takip etmek geçimin yarısıdır"[562] buyurmuştur.

b) Yeme ve İçme Adabı

Yerken ve içerken uyulması gereken birtakım edep ve terbiye kuralları vardır. Bunlar yemekten önce, yemek esnasında ve yemekten sonra olmak üzere üç kısma ayrılır.

Yemekten Önce

a) Yiyeceklerin hem helal yoldan kazanılmış, hem de iyi ve temiz olması.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَلَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

"Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin."[563]

يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ

"Ey İman edenler! Size verdiğimiz rızıkların iyi ve temiz olanlarından yiyin."[564]

b) Yemekten önce elleri yıkamak.

Yemek Esnasında

1. Yemeğe bismillâh diyerek başlamak.

2. Sağ el ile yemek.

3. Aynı kaptan yendiği takdirde, yemeği kendi önünden almak.

Ömer b. Ebî Seleme diyor ki:

Peygamberimiz bana, “Bismillâh de, sağ elinle ve önünden ye”[565] buyurdu.

4. Yemeği beğenmezlik etmemek.

Peygamberimiz hiçbir yemeği kötülememiştir. O, isteği varsa yer, isteği yoksa bırakırdı.[566]

5. Lokmayı ağza göre alıp iyice çiğnedikten sonra yutmak.

6. Lokma ağzında iken konuşmamak.

7. Suyu içmeden önce bardağa bakmak.

8. Suyu bir solukta içmemek. Peygamberimiz suyu üç solukta içerdi.[567]

9. Bardağın içine nefes vermemek.

10. Yemek esnasında başkalarını tiksindirecek ve iğrendirecek söz ve davranışlarda bulunmamak.

11. Yemek esnasında susmak iyi değildir. Ancak yemekte iyi ve güzel şeyler konuşmalı, yiyenleri tiksindirecek ve iğrendirecek şeyleri konuşmaktan sakınmalıdır.

12. Ekmeği yere atmamak ve üzerine tabak, tuzluk ve benzeri şeyleri koymamak.

Peygamberimiz,

“Ekmeğe saygı gösteriniz”[568] buyurmuştur. Elini veya bıçağı ekmekle silmek de uygun değildir. Eğer bıçağı ekmekle silip o ekmeği yerse bunun sakıncası yoktur.

13. Dişleriyle kopardığı lokmayı yemeğin içine bırakmamak.

14. Aksıracağı veya ağzından bir şey çıkaracağı zaman yüzünü sofradan çevirmek veya ağzını kapamak.

15. Toplu hâlde yerken önündeki yemeğe bakmak, sağa sola göz gezdirmemek, yanındakilerin lokmasına ve yemeğin geldiği tarafa bakmamak.

16. Ağzındaki lokmayı yutmadan başka lokma almamak. Ziyafetlerde ev sahibinin misafirlere bizzat hizmet etmesi de uygun bir davranıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz misafirlerine bizzat kendisi hizmet etmişlerdir.

Ziyafette, ev sahibinin suskun durması uygun olmadığı gibi hizmet edenleri misafirlerin yanında azarlaması da doğru değildir. Ev sahibinin dikkat edeceği

hususlardan birisi de, ziyafet verdiği kişilerin rahatsızlık duymalarına sebep olacak kimseleri orada bulundurmamasıdır. Misafir de, ev sahibinin rızası olmadan yanında başkasını ziyafete getirmemelidir.

Toplu yemek yenirken —yemeğe devam edenleri utandırmamak için— herkes yiyip bitirmedikçe sofradan kalkmamalıdır.

Misafir, ev sahibinin iznini almadan ve dua etmeden oradan ayrılmamalıdır. Karanlıkta yemek de mekruhtur.

Yemekten Sonraki Adaba Gelince

Yemek bitince Elhamdülillâh denilmelidir.

Peygamberimiz yemekten sonra, “Bizi yediren, içiren ve Müslüman olarak yaratan Allah’a hamd olsun” diye dua ederdi.

Yemeğe başlarken besmelenin sofrada bulunanların işitecekleri şekilde söylenmesi uygundur. Fakat sofradakilerin hepsi yemeği tamamlamadıkça işitilecek bir sesle “Elhamdülillâh” demek doğru değildir.

Ellerini ve ağzını yıkamak da yemekten sonra yerine getirilmesi gereken adaptandır.

2. Ruhumuza Karşı Görevlerimiz

Vücut sağlığı gibi, ruh sağlığına da önem vermemiz ve ruhumuza karşı görevlerimizi yerine getirmemiz gerekir. Bu görevler kısaca şunlardır:

a) Ruhumuza Doğru ve Sağlam İnanç Yerleştirmek

Ruhumuzun en önemli gıdası imandır. Bedenimiz, maddi gıdalarla beslenip güçlendiği gibi, ruhumuz da doğru ve sağlam inançla güçlenir. Bu bizi ve bütün varlıkları yaratan, gücü kudreti ve rahmeti sonsuz olan yüce Allah’a ve bizi saadete çağıran elçisine inanmaktır.

İnsan daima Allah’a muhtaçtır. O’na inanan bir insan manevi gıdasını almak suretiyle büyük bir güç kazanır, kalbi huzurla dolar. İnsan ruhunun istek ve arzuları sınırsızdır. İnsanın saadeti ancak bu arzuların yerine getirilmesi ile mümkün olabilir. Bu arzu ve istekler yerine gelmedikçe ruh tatmin edilemez. Nasıl ki aç olan mide birtakım yararlı gıdalarla açlığını giderip tatmin olursa, ruh da ancak manevi gıdası olan gerçek bir imanla tatmin olur, huzura kavuşur.

b) Ruhumuzu Doğru ve Faydalı Bilgilerle Donatmak

Yiyecek ve içecekler nasıl bedenimizin gıdası ise ruhumuzun gıdası da ilimdir. Maddi gıdasını almayan kimse nasıl yaşayamaz, zamanla ölürse, ruhunu yeterli bilgi ile donatmayan, ona manevi gıdasını vermeyen kimse de ruhen aç kalır ve manevi hayatını kaybeder.

İlk emri “oku” olan dinimiz bilgiye büyük değer vermiş, Peygamberimiz,

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır."[569] buyurarak ilmin Müslümanlar için taşıdığı önemi belirtmiştir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de,

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[570] buyurmuş ve âlim ile cahilin aynı seviyede olamayacağını bildirmiştir.

Çünkü ilim ışıktır, aydınlıktır. Cehalet ise karanlıktır. Elbette ki aydınlık ile karanlık eşit olamaz. İlim öğrenmede yaş sınırı yoktur. Müslüman beşikten mezara kadar bilgi edinmek ve ilim tahsil etmekle yükümlüdür.

İlmin kimden ve nereden alınacağı hususunda da bir kayıt konulmamış, aksine, alınabildiği her yerden ilim öğrenmenin gerektiği bildirilmiştir.

Peygamberimiz bu konuda takip edeceğimiz yolu göstererek şöyle buyurmuştur:

"İlim, Müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alır."[571]

Dünya ve ahiret saadetinin anahtarı ilimdir. Çünkü ilimsiz ne dünya kazanılır, ne de ahiret.

Ruhumuzu hurafe ve batıl inançlardan temizlemek, kalbimize sağlam ve doğru inançlar yerleştirmek de ilim ile olur.

Maddi bakımdan ilerleme ilim ile olduğu gibi, manevi bakımdan yükselme de ilim ile mümkündür.

Fertlerin kalkınması ve milletlerin ilerleyip yükselmesi de ilimle elde edilir.

Özetle: Dünyayı isteyen ilme sarılmalı, ahireti isteyen ilme sarılmalı, hem dünyayı hem da ahireti isteyen yine ilme sarılmalıdır. Beşikten mezara kadar ilim öğrenmeyi tavsiye eden dinimizin emri budur.

c) Ruhumuzu Yanlış İnançlardan ve Hurafelerden Arındırmak

Dinimiz, akla, düşünceye ve bilgiye büyük değer vermiş, Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde insanlar daima düşünmeye ve akıllarını kullanmaya çağırılmıştır.

Bu sebeple, inanacağımız şeyleri iyice araştırdıktan ve doğruluğuna kanaat getirdikten sonra kabul etmeli, dinde yeri olmayan ve ilimle bağdaşmayan asılsız şeylere inanıp bunların peşinden gitmemeliyiz. Bozuk gıdalar vücudumuza zararlı olduğu gibi, batıl inanç ve hurafeler de ruhi rahatsızlıklara sebebiyet verir, insanın doğruyu araştırıp bulmasına engel olur.

Bilgisizlik yüzünden Müslümanlar arasında yayılan, din ile ilgisi olmadığı hâlde dinî inanç gibi kabul edilen hurafe ve batıl inançlardan bazıları şunlardır:

Baykuşun gündüz veya gece evlere konmasını, sabahleyin bir yere giderken önünden tavşan geçmesini, horozun vaktinden önce ötmesini, salı günü çamaşır yıkanmasını, evden biri gurbete gidince arkasından üç gün evin süpürülmesini uğursuz saymak, iki bayram arasında nikâh kıymamak, falcılık yapmak, kaybolan bir şeyi bulmak için bakıcıya gitmek, gaybdan ve gelecekteki olaylardan haber veren kâhinlere inanmak, dileğinin yerine gelmesi için ağaçlara ve türbelere bez parçaları bağlamak, türbelere ve yatırlara mum yakmak, adak yapmak ve ıssız yerlerde insanlara zarar veren gul-i yabani'ye inanmak.

Bu saydıklarımız dinde asla yeri olmayan, akl-ı selime uymayan ve ilmî gerçeklerle bağdaşmayan hurafeler ve yanlış inançlardır. Bunların kaynağı cehalettir, bir ilim ve hikmet dini olan İslam hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaktır. Peygamberimiz, uğursuzluk inancının yanlış olduğunu, baykuş ötmesinin hiç kimseye olumsuz bir etki yapmayacağını, herhangi bir zamanda uğursuzluk bulunmadığını, bildirmiştir.[572]

Müslüman, hurafelere ve batıl inançlara kafasında yer vermemeli, şayet bir yanlış yapmışsa ruhunu ve gönlünü mutlaka bunlardan temizleyip arındırmalıdır. Çünkü bir kaptaki kirli su boşaltılmadan ona berrak ve temiz suyu koymak mümkün değildir. Hurafelere inananlar, evhama kapılır, moralleri bozulur. Bazı ayları ve günleri uğursuz sayanlar, zamanlarını boşuna geçirir, işinden gücünden geri kalır. Falcılara inanmak, insanların yanlış düşüncelere saplanmasına, insanlar arasında kin ve düşmanlıklara sebep olur.

Bir işle ilgili dileğinin yerine gelmesini isteyen kimsenin önce bunun sebeplerine yapışması, başarıya ulaşması için de Allah'a dua etmesi gerekirken, bez parçalarından, türbelere yakılan mumlardan medet umması İslam'ın özü ile bağdaşmayan çok yanlış bir inancın ürünüdür. Kafasına hurafe ve batıl inançları yerleştiren kimseler, gerçekleri göremez, doğruyu bulamaz, hakka ulaşamaz. Çünkü hurafeler gerçeğe giden yolun üzerinde büyük bir engeldir.

Doğru olup olmadığını araştırmadan, dinde yeri bulunup bulunmadığını iyice öğrenmeden bir şeye hemen inanıveren ve anlamadan dinlemeden arkasından gidenler bundan sorumlu tutulacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi yaptığından sorumludur."[573]

3. Ailemize Karşı Görevlerimiz

a) Ailenin Önemi

Aile, ana, baba ve çocuklardan meydana gelir. Karı koca tarafından kurulan

aile, toplumun çekirdeği, milletin temel taşıdır. Millet denilen büyük topluluk, ailelerin bir araya gelmesinden oluşur.

Dinimiz, milletin birlik ve beraberliğine, güçlü ve kuvvetli olmasına büyük önem vermiştir. Bir binanın sağlam olabilmesi, onu meydana getiren parçaların ve malzemenin sağlamlığı ile mümkün olduğu gibi, milletin güçlü ve kuvvetli olması da onu meydana getiren ailelerin sağlam olmasına bağlıdır. Aileler, ne kadar mutlu ve huzurlu olursa millet de o nispette güçlü ve kuvvetli olur.

Aile, dinî ve ahlaki konularda ilk bilgilerin verildiği, millî ve manevi değerlerin öğretildiği, gelenek ve göreneklerin yaşatıldığı bir okul durumundadır.

İnsanın, mutluluk kaynağı olan bu yuvada istediği rahatlık ve huzur, ancak aile fertlerinin birbirine karşı olan görevlerini yerine getirmeleri ile sağlanabilir. Bu sebeple aile fertlerinin taşıdıkları sorumlulukları iyi bilmeleri ve ahlaki görevlerini yerine getirmeleri, ailenin huzuru ve milletin geleceği bakımından büyük önem taşımaktadır.

Nikâh akdi ile kurulan ailenin devamlılığı esastır. Dinimiz, evlenip yuva kurmayı emir ve tavsiye ederken, ailenin dağılmasına sebep olacak söz ve davranışlardan sakınılmasını istemiş, gereksiz yere ve geçici zevkler uğruna boşanıp aile yuvasını bozmanın yanlış bir davranış olduğunu bildirmiştir.

Karı kocaya düşen görev, birbirlerine sevgi ve saygı ile bağlanmak, temelini birlikte atarak kurdukları bu yuvayı titizlikle korumaktır. Bunun için, karı kocanın karşılıklı hak ve görevlerine riayet etmeleri büyük önem taşır.[574]

Peygamberimiz,

لاَ يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ

“Bir kimse eşine nefret etmesin, zira hoşlanmadığı huyları varsa, ona karşılık hoşlanacağı huyları da vardır.”[575] buyurarak, erkeğin eşinin davranışlarını hoşgörü ile karşılamasını istemiştir.

Koca, karısının ve bakmakla yükümlü olduğu diğer aile fertlerinin yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için helal ve meşru yollardan çalışıp kazanmalı, onlara haram lokma yedirmemelidir.

Kişi, ailesinin ihtiyaçları için yaptığı harcamalar karşılığında ayrıca sevab kazanacaktır. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyuruyor:

“Allah yolunda harcadığın, para, bir köleyi hürriyete kavuşturmak için verilen para ve aile fertlerine sarf ettiğin para yok mu? İşte bunların ecir (sevab) bakımından en büyüğü ailene harcadığın paradır.”[576]

Ailesinin geçimini ihmal edenler hakkında ise Peygamberimiz uyarıda bulunarak şöyle buyuruyor:

كَفَى بِالْمَرْءِ اِثْمًا اَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ

“Geçimi, üzerine gerekli olanları ihmal etmesi, bir kimseye günah olarak yeter.”[577]

كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوتَهُ

“Bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakasını kısmak bir kimseye günah olarak yeter.”[578]

Koca, hanımının dinî vazifelerini öğrenmesinde ona yardımcı olmalı, eksiklerini gidermeye çalışmalıdır.

Kadınlara iyi davranan, hayırlı insandır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ خُلُقًا

“Müminlerin imanca en mükemmeli, ahlakça en güzel olanlarıdır. Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı en iyi davrananınızdır.”[579]

Kadın kocasına sevgi ile bağlanmalı, kocasını üzecek, kalbini kıracak

davranışlarda bulunmamalıdır.

Peygamberimiz buyuruyor ki:

أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتِ الْجَنَّةَ

“Herhangi bir kadın, kocası kendisinden razı olduğu hâlde ölürse cennete girer.”[580]

Kadın, tutumlu olmalı, kocasının kazandıklarını israf etmemeli, çocukların terbiyesinde kocasına yardımcı olmalıdır. Kadın evine, yuvasına bağlı olmalı, namusunu titizlikle korumalı, ailenin huzurunu bozacak, yuvanın dağılmasına sebep olacak davranışlardan kaçınmalıdır.

Kocasına saygılı olan kadınlar hakkında Peygamberimiz şu müjdeyi veriyor:

“Kadın, beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına da itaat ederse, kendisine: (Hangi kapıdan istersen cennete gir) denilir.”[581]

Birbirine sadakatle bağlı olan karı koca ailede huzur bulur, yorgunluklar unutulur.

4. Çocuklarımıza Karşı Görevlerimiz

Çocuk, anne ve babaya Allah'ın bir emanetidir. Onu iyi bir şekilde yetiştirip topluma faydalı bir fert olarak hazırlamak, anne babanın başta gelen görevlerindendir. Çocuk, küçük yaştan itibaren iyi terbiye edilirse hem ailesine, hem de milletine yararlı ve hayırlı bir insan olur. İyi yetiştirilmediği ve gereği gibi terbiye edilmediği takdirde ne kendisine, ne de kimseye yararı dokunmadığı gibi zararlı bir unsur hâline gelebilir.

Bu sebeple anne ve baba çocuk terbiyesinden hem Allah'a hem de millete karşı sorumludur.

Çocuk doğunca ona güzel bir ad koymak, çocukların bedenen ve ruhen sağlıklı bir şekilde yetişmelerine dikkat etmek gerekir. Çünkü çocukların ileride maddi ve manevi bakımdan gelişip yükselmeleri, hayatta başarıya ulaşmaları iyi ve yeterli beslenmelerine ve sağlıklı büyümelerine bağlıdır. Çocuğun, doğduktan sonra belirli bir süre anne sütü ile beslenmesinde anneye önemli görev düşmektedir. Tıbben de kanıtlanmış bir gerçektir ki bebek için en iyi gıda anne sütüdür. Onun yerini hiçbir şey tutamaz. Çocuğu emzirmek çocuk için yararlı olduğu gibi, anne için de birtakım faydaları vardır.[582]

Dinimiz, çocuğun anne sütü ile beslenmesine öyle önem vermiştir ki Ramazan'da oruç tutmak, eğer süt emen çocuğa veya emziren anneye zarar verirse anne daha sonra tutmak üzere, oruç tutmayı erteleyebilir. Çocuklara dinî görevlerini öğretmek de anne ve babanın vazifesidir.

"Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmasını emredin."[583]

Anne ve baba, çocuklarının yiyecek, giyecek gibi bedenî ihtiyaçlarını düşündüğü gibi ruhi ve manevi ihtiyaçlarını da düşünmek zorundadır. Peygamberimiz buyuruyor ki:

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ

"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmuş olamaz."[584]

Çocuklar yemeye, içmeye ve giymeye muhtaç oldukları gibi sevilmeye de muhtaçtırlar. Çocukları severken ve onlara hediye verirken aralarında ayırım yapmamaya, adaletli olmaya dikkat edilmelidir. Çocuğu okutmak, geçimini sağlayacağı bir iş ve meslek sahibi yapmak, anne babaya düşen görevlerdendir.

Çocuklara ahlak, edep ve terbiye öğretilirken anne baba bu konuda da davranışları ile çocuklarına iyi örnek olmalıdır. Aksi hâlde beklenen sonuç elde edilemez. Çocukların kimlerle oturup kalktığını, arkadaşlık ettiğini de anne baba kontrol etmeli, çocuğun ahlaki davranışları üzerinde olumsuz etki yapacak, onu fena alışkanlıklar edinecek kişilerden ve kötü çevrelerden korumalıdır.

Özetle, çocuklarını ailesine, milletine ve vatanına yararlı ve hayırlı birer evlat olarak yetiştirmek anne babanın en önemli görevidir.

5. Anne ve Babamıza Karşı Görevlerimiz

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de kendisine ibadet etmemizi emrettikten hemen sonra anne ve babaya iyilikte bulunmamızı emretmiş,[585] Peygamber Efendimiz de "Allah katında en iyi amel nedir?" diye sorana,

"Vaktinde kılınan namaz, anne ve babaya iyilik etmek ve Allah yolunda savaşmaktır." diye cevap vermiştir.[586]

Anne ve baba hakkına riayet etmek, onlara iyilikte bulunmak dinimizde en önemli konulardan biridir. Hatta denilebilir ki dünyada huzura, ahirette ebedi saadete kavuşmak anne ve babaya iyi davranmaya, onları memnun etmeye bağlıdır.

Çocukların anne ve babalarına karşı görevleri kısaca şunlardır:

1. Anne ve babaya karşı güler yüzlü, tatlı dilli olmak,

2. Yüzlerine sert ve öfkeli bakmamak,

3. Onları söz ve davranışları ile hiçbir şekilde incitmemek "öf" bile dememek,

4. Çağırdıkları vakit hemen koşmak,

5. Emir ve isteklerini —bu emirler Allah'a itaatsizlik olmadıkça— yerine getirmek,

6. Her işte onları memnun etmek,

7. Yanlarında yüksek sesle konuşmamak,

8. Yolda önlerine geçmemek,

9. Geçim sıkıntısı içinde iseler geçimlerini sağlamak,

10. Hastalık ve yaşlılık sebebiyle hizmete muhtaç hâle geldiklerinde seve seve kendilerine hizmet etmek.

Anne ve babamız öldükten sonra da onlar için yapmamız gereken bazı vazifelerimiz daha vardır.

1. Onları rahmetle anmak,

2. Dua etmek,

3. Onlar için hayır yapmak,

4. Vasiyetleri varsa yerine getirmek,

5. Dostlarına iyilik etmek ve onlara kötü söz söylenmesine sebep olacak davranışlardan sakınmak.

Benî Seleme kabilesinden gelen bir adam Peygamberimize,

—Ya Resulallah! Anne ve babamın ölümlerinden sonra onlara yapacağım bir iyilik var mı, diye sordu. Peygamberimiz,

—Evet, onlar için Allah'tan af dilemek, vasiyetlerini ve taahhütlerini yerine getirmek, onlar vasıtası ile olan yakın kimseleri (amca, hala, dayı, teyze gibi) ziyaret etmek ve onların dostlarına ikramda bulunmaktır,[587] buyurdu.

6. Kardeşlerimize Karşı Görevlerimiz

Kardeşler, birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları gibidir. Bu sebeple kardeşler arasında öyle samimi bir birlik olmalı ki hiçbir şey kardeşleri birbirinden uzaklaştırmasın.

Miras, mal ve para gibi şeyler ve maddi çıkarlar kardeşleri birbirine düşürmemeli, aralarını açmamalıdır.

Mademki Müslüman, bütün insanlara karşı iyilik yapmakla yükümlüdür. O hâlde iyilik etmeye en layık olanlar, bize çok yakın olan kardeşlerimiz olmalıdır. Farz olan zekât verilirken fakir olan kardeşlere öncelik tanınması, kardeşlere iyi davranmaya ve onlara yardımda bulunmaya dinimizin ne derece önem verdiğini göstermektedir.

Kardeşlerden her biri diğerlerinin menfaatini kendi menfaati kadar düşünüp korumaya çalışmalıdır. Özellikle büyük kardeşler, babanın bulunmadığı hâllerde onun yokluğunu hissettirmemeli, küçük kardeşlere sevgi ve merhamet göstererek onları korumalıdır.

Büyük kardeşler, küçükler için baba yerindedir. Bu sebeple küçükler büyük kardeşlerine hürmet etmeli, onlara karşı saygısızlık yapmamalı, kalplerini kırıcı söz ve davranışlardan sakınmalıdır. Kardeşleri birbirine düşürmeye yönelik fitne ve fesatlıklar karşısında daima uyanık ve dikkatli olmalı, kardeşler birbirine kenetlenerek aile birliğini korumalıdırlar.

7. Hısım ve Akrabalara Karşı Görevlerimiz

Hısım ve akrabalar, geniş anlamda ailemizin bir parçası olduğu için onlara karşı da birtakım vazifelerimiz vardır.

Akrabalarımızı, zaman zaman ziyaret etmek, güzel söz ve güler yüzle sevgilerini kazanmak, ihtiyacı olanlara yardım etmek, muhtaç olmasalar bile hediye götürerek gönüllerini almak, uzakta olanlara mektup yazarak, telefon ederek hâl ve hatırlarını sormak ve böylece akrabalık bağlarını kuvvetlendirmeye çalışmak ve akrabaları birbirinden soğutup aralarının açılmasına sebep olabilecek söz ve davranışlardan sakınmak ahlaki görevlerimiz arasında yer alır.

Dinimiz, hısım ve akrabaya karşı iyi davranılmasına büyük önem vermiştir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاكٖينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبٖيلِۙ وَمَا

مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ

"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve maliki bulunduğunuz kimselere iyilik ediniz."588

Bir adam Peygamberimize,

—Ya Resulallah! Bana cennete girmeme sebep olacak bir amel söyle, dedi. Peygamberimiz,

—Allah'a ibadet eder ve ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı kılar, zekâtı verir, akrabayı gözetirsin,589 buyurdu.

Akrabaya iyilik etmek cennete girmemize vesile olur, onlarla alakayı kesmek ise bizi bu nimetten mahrum eder.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ

"Hısım ve akraba ile alakayı kesenler cennete giremez."590

Komşularımıza Karşı Görevlerimiz

Aile ve akrabamızdan sonra bize en yakın olan, hemen her gün karşılaştığımız, çoğu zaman beraber olduğumuz ve yardımlarına ihtiyaç duyacağımız komşularımızla iyi geçinmek, onları rahatsız etmemek dinimizin emridir.

Peygamberimiz komşu hakları ile ilgili olarak şu uyarıda bulunuyor:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الاَخِرِ فَلاَ يُؤْذِ جَارَهُ

"Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna eziyet etmesin."591

Komşusuna eziyet eden kimse, olgun bir Mümin olmadığı gibi cennete de giremeyecektir.

Ebû Hüreyre'den rivayet edilmiştir. Diyor ki: Peygamberimizin üç defa, "Vallahi Mümin olmaz" dediğini işittim.

—Ya Resulallah kim Mümin olmaz, diye sordular.

Peygamberimiz,

—Şerrinden komşusu emin olmayan kimse,592 diye cevap vermiştir.

Görülüyor ki olgun ve iyi bir Mümin olabilmek, komşuyu rahatsız etmemeye bağlıdır, ancak bu da yeterli değildir. Komşuya iyilik etmek de önemli bir ahlak kuralıdır.

Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُحْسِنْ اِلَى جَارَهُ

“Allah’a ve ahiret gününe inanan, komşusuna iyilik etsin.”[593]

Müslüman, komşusunun sevinç ve üzüntüsünü paylaşmalı, ihtiyaç hâlinde yardımına koşmalı ve sıkıntılarını gidermeye çalışmalıdır. Olgun Müslüman ve iyi komşu olmanın gereği budur.

Peygamberimizin şu uyarılarını her Müslümanın çok iyi değerlendirmesi gerekir. Buyuruyor ki:

“Yanı başında komşusu aç iken tok yaşayan Mümin, olgun bir Mümin değildir.”[594]

“Yanı başında komşusunun aç olduğunu bildiği hâlde tok olarak yatan kimse bana iman etmemiştir.”[595]

Komşulara karşı başlıca görevlerimiz şunlardır:

1. Komşuların haklarına saygılı olmak,

2. Onları söz ve davranışlarımızla incitmemek,

3. Sevinç ve üzüntülerini paylaşmak,

4. Dert ve sıkıntılarını gidermeye çalışmak,

5. Gerekli hâllerde yardım etmek, ödünç vermek, hediyeleşmek,

6. Hastaları ziyaret etmek, ölenin cenazesine katılmak ve başsağlığı dilemek...

Özetle, kendimiz için sevip istediğimiz şeyleri komşularımız için de sevip arzu etmek, kendimize yapılmasını istemediğimiz şeyleri de onlara reva görmemek ve yapmamaktır.

8. Misafirlere Karşı Görevlerimiz

Misafirleri ağırlamak ve onlara ikramda bulunmak da dinimizin tavsiye ettiği ahlaki davranışlardandır.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

“Allah’a ve ahiret gününe inanan, misafirine ikram etsin. Allah’a ve ahiret gününe inanan, yakınları ile ilgisini devam ettirsin. Allah’a ve ahiret gününe inanan ya hayırlı bir söz söylesin veya sussun.”[596]

Misafirlere karşı başlıca görevlerimiz şunlardır:

1. Misafirleri güler yüz ve tatlı sözle karşılamak,

2. İyi bir şekilde ağırlamak ve bir şeyler ikram etmek,

3. Misafire karşı asık suratlı olmamak,

4. Yanında çocukları ve hizmet edenleri azarlamamak,

5. Misafir gideceği zaman onu güler yüzle uğurlamak.

Yakınlarımızı, büyüklerimizi ve dostlarımızı uygun zamanlarda ziyaret etmek de yerine getirilmesi gereken ahlaki görevlerimizdendir. Bu, dostluk bağlarının ve kardeşlik duygularının kuvvetlenmesini sağlayan güzel bir davranıştır.

Ziyarette şu hususlara dikkat edilmelidir:

1. Ziyaret için uygun bir zaman seçmek,

2. Ziyaret, usandıracak şekilde çok sık olmamak,

3. Ziyaret edilecek kimseye mümkünse önceden haber vermek,

4. Elbise temiz, kılık, kıyafet düzgün olmak,

5. İzin almadan kimsenin evine veya odasına girmemek,

6. Kendisine ikram edilen yemeği kötülememek,

7. Ev sahibinin sevinç ve kederine ortak olmak,

Din kardeşlerini Allah rızası için ziyaret edenler, Allah'ın sevgisini kazanırlar.

"Adamın biri, başka köyde bulunan bir (din) kardeşini ziyarete giderken Allah Teala bu kişinin yolunu gözetlemek için bir meleği görevlendirmişti. O adam yolda meleğin yanına gelince melek nereye gittiğini sordu. Adam,

—Şu köyde bir kardeşim var, ona gidiyorum, cevabını verdi.

Melek,

—O adamın sana geçmiş bir iyiliği var da onu devam ettirmek için mi gidiyorsun, dedi. O da,

—Hayır, ben o kimseyi sadece Allah için severim, dedi. Bunun üzerine Melek,

—Ben Allah'ın sana yolladığı elçisiyim. Sen o adamı nasıl seviyorsan, Allah da seni öylece seviyor, dedi."[597]

a) Selamlaşmak

Selam, Müslümanlar arasında sevgi ve dostluğa vesile olan güzel bir davranıştır. Selam vermek sünnet, verilen selamı almak farzdır. Selam, aynı zamanda Allah'ın isimlerindendir. Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'in on iki yerinde Müminlere selam vermiştir.

Selam, her türlü afet, bela ve kötülüklerden uzak olmak anlamındadır. Böylece selam veren kişi, din kardeşinin afet ve kötülüklerden uzak olmasını istemiş ve onun iyiliği için dua etmiş demektir.

Selamlaşma hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ رُدُّوهَا

"Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin."598

Peygamber Efendimize birisi,

—Ya Resulallah! İslam'ın hangi ibadeti hayırlıdır, diye sordu.

Peygamberimiz şöyle cevap verdi:

—Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam vermendir.599

Selamlaşmak, Müslümanlar arasındaki sevgiyi artırır, kardeşlik duygularının kuvvetlenmesine vesile olur.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا . أَوَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى شَىْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ

"İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.

Size, yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamlaşmayı yayınız."600

Selamın şekli: "Esselâmü aleyküm" sözüdür. Önce selam veren bu cümleyi söyler. "Selâmun aleyküm" şeklinde söylemek de caizdir. Selamı almanın şekli ise "Ve aleykümüsselâm"dır. Bu "ve" harfi olmadan "Aleykümüsselâm" olarak da söylenebilir. Verilen selamı "ve aleykümüsselâm ve rahmetüllahi ve berekâtüh" şeklinde almak en güzel olanıdır.

Selam verenin de "Esselâmü aleyküm ve rahmetüllahi ve berekâtüh" şeklinde selâm vermesi daha faziletlidir. Böyle verilen bir selâma "Ve aleykümüsselâm ve rahmetüllahi ve berekâtüh" diyerek karşılık verilir.

Selam verirken, selam verilen kişiye hiçbir şekilde eziyet vermemek ve onu rahatsız etmemek niyetiyle selam verilir. Böylece selamlaşma, selam veren ve alanın birbirlerine iyi duygularını ifade ederek karşılıklı güven duymalarına vesile olur. Selama aynı niyetle karşılık verilmelidir.

b) Selam Vermenin Adabı

Genç yaşlıya, binitli yaya olana, arkadan gelen önden gidene, sayıca az olan topluluk kalabalığa selam verir.

İster büyük, ister küçük olsun, ister az, ister çok olsun bir yerden gelen oturana selam verir.

Bir topluluğa selam verilince topluluğun içinden birinin selamı alması hâlinde diğerlerinden selam alma görevi düşmüş olur. Hiçbirisi selamı almazsa toplulukta bulunanların hepsi sorumlu olur.

Selamı veren bir topluluk ise onlardan birisinin selam vermesi hâlinde de sünnet yerine gelmiş olur, diğerlerinin selam vermesi gerekmez. Yani topluluktaki bir kişinin selam vermesi, diğerlerinden sorumluluğu kaldırdığı gibi, topluluktaki bir kişinin verilen selamı alması da diğerlerinden sorumluluğu kaldırır. Müslüman selam vermekle din kardeşine değer vermiş, saygı göstermiş olur.

Önce selam veren, Allah'a ve peygamberine karşı daha sevimlidir. Selam verenin sevabı, selam alandan daha çoktur.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَاَهُمْ بِالسَّلاَمِ

"İnsanların Allah katında en makbul olanı, önce selam verenlerdir."601

Bir kimseden selam getirip tebliğ edene: "Ve aleyke ve aleyhisselâm" diye karşılık verilir.

Bir mektupla yazılan selama ya mektupla veya sözle karşılık verilir. Bir kimse birisine, "Falancaya benim selamımı söyle" dese, bunu tebliğ etmeyi kabul eden kişinin görevini yerine getirmesi gerekir. Çünkü üzerine aldığı bu görev bir emanettir.

Kendi evine giren de ailesine selam verir. Hz. Enes diyor ki: Peygamberimiz bana,

يَا بُنَىَّ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَةً عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ

"Oğlum, ailenin yanına girdiğinde selam ver ki sana ve ev halkına bereket olsun."602

Başkasının evine girerken de selam verilir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, izin almadan, seslenip

sahiplerine selam vermeden girmeyiniz. Eğer düşünürseniz bu sizin için daha hayırlıdır."[603]

Başkasının evine gidilince önce eve girmek için izin istenir, sonra selam verilir, sonra da konuşmaya başlanır.

Namaz kılana, uyuyan ve tuvaletini yapana selam verilmez. Ezan okunurken selam vermek mekruh olduğu gibi, Kur'an okuyana ve okunan Kur'an'ı dinleyenlere de selam verilmesi mekruhtur.

Ancak, ezan ve Kur'an okunurken selam verenlerin selamı alınır. Hutbe dinleyene de selam verilmez. Yemek yiyene lokma ağzında iken selam verilmez. Bir camide cemaatin bir kısmı namaz kılarken bir kısmı kılmıyorsa, camiye giren kimse namazda olmayanlara selam verebilir, selam vermediği takdirde de sünneti terk etmiş olmaz.

9. Vatanımıza Karşı Görevlerimiz

Üzerinde yaşadığımız topraklara vatan denir.

Dünyada, namus ve şerefimizi koruyarak huzur ve güven içinde yaşamak ancak bağımsız bir vatana sahip olmakla mümkündür.

Dinî görevlerimizi gereği gibi yerine getirmemiz de yine vatan sayesinde mümkün olur. Bu sebeple dinimiz, vatanın korunmasına büyük önem vermiş, vatan sevgisini imandan saymıştır.

Vatanımıza karşı görevlerimizin başında askerlik gelir. Askerlik, millî olduğu kadar da dinî bir görevdir. Müslüman, askerlik yapmak suretiyle vatanını düşmanlara karşı savunacak, gerektiğinde de bu uğurda savaşarak canını feda edecektir.

Vatana karşı görevimiz, sadece onu korumak için fedakârlık göstermekten, askerlik yapmaktan ibaret değildir. Vatanımızın kalkınması ve milletimizin yükselmesi için vergi vermek ve diğer vatandaşlık görevlerini de yerine getirmek lazımdır.

10. Topluma Karşı Görevlerimiz

İnsanlar toplu hâlde yaşarlar.

Toplumu meydana getiren fertlerin birbirine karşı sorumlulukları ve uymakla yükümlü oldukları karşılıklı hak ve vazifeleri vardır.

Dinimiz, fertler arasındaki münasebetlere büyük önem vermiş ve uymaları gereken hukuki ve ahlaki kurallar koymuştur. Bunlara uyulduğu takdirde toplumda düzen sağlanır ve Müslümanlar böylece huzur ve güven içinde birlik ve beraberliklerini sağlayarak mutlu olurlar.

Müslümanın en önemli görevi, başkasının dokunulmaz haklarına saygılı olmak, tecavüz etmemektir. Bu haklar, sadece ahlaki yönden değil, hukuken de teminat altına alınmış, tecavüzlere karşı cezai müeyyidelerle de korunmuştur.

Peygamberimiz, tarihî Veda hutbesinde, insanların can, mal ve namuslarının dokunulmaz haklar olduğunu ilan etmiş, şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise canlarınız, mallarınız ve namuslarınız da öyle mukaddestir. Her türlü tecavüzden korunmuştur.”[604]

Hayat hakkı, insanın ilk temel hakkıdır.

İnsanın bu hakkına saygılı olmak, tecavüz etmemek, insanın birinci görevidir.

Haksız yere bir insanın canına kıymak, hayatına son vermek büyük günah olduğu gibi dinimiz bu suçu işleyenlere dünyada da ahirette de ağır cezalar

koymuştur.

Mülkiyet hakkı da insanların önemli hakları arasında yer alır. Her insan mülkiyet hakkına sahiptir. Meşru yollardan mal sahibi olma ve kendi malına tasarruf etme yetkisine sahip olan insanın malı ve sahip olduğu servet her türlü tecavüzden korunmuştur.

Bu hakka riayet etmek ve tecavüzde bulunmamak da Müslümanın görevidir. Çalmak, gasp etmek, aldatmak veya meşru olmayan başka yollarla bir başkasının malını zimmetine geçirmek, zarar vermek dinimizce yasaklanmıştır.

Haksız yere başkasının malını yiyenler bunun karşılığını cehennem ateşine atılmakla ödeyecektir.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Bir kimse, yemin ederek bir Müslümanın hakkını gasp ederse, Allah o kimseye cehennemi vacib kılar ve cenneti haram eder."

Bunun üzerine bir adam,

—Eğer o hak değersiz bir şey ise de öyle mi? deyince, Peygamberimiz,

—Evet, öyle, isterse misvak ağacından bir dal parçası olsun, buyurdu.[605]

Devlet malı da böyledir. Devlet malı milletin malıdır. Onda herkesin hakkı vardır. Bu sebeple Müslüman, devlet malını çalmaktan, ona zarar vermekten mutlaka sakınmalı, hatta devlet malını kendi malı gibi korumalıdır.

İnsanların, ırzı, namusu, şeref ve haysiyeti de tecavüzden korunmuştur.

İftira etmek, gıybet yapmak, sövmek, alay etmek ve koğuculuk yapmak suretiyle başkasının namus ve şerefine tecavüz etmek, hakarette bulunmak Müslümana yakışmayan kötü huylardır ve büyük günahtır. İnsanların kalbini yaralayan, gönlünü inciten bu davranışlar toplumda kardeşlik duygularının zedelenmesine, birlik ve beraberliğin de bozulmasına sebep olur.

Esasen olgun bir Mümin, diğer insanların haklarına riayet eden, saygı gösteren ve hiç kimseye zararı dokunmayan insan demektir.

Peygamberimiz Müslümanı şöyle tarif ediyor:

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

"Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların emin olduğu kimsedir."[606]

İnsanların canına, malına, şeref ve namusuna tecavüz edenler, bu yaptıklarının cezasını ağır bir şekilde çekecekler, kazandıkları sevabları ellerinden alınarak iflas edeceklerdir.

Peygamberimiz,

—Biliyor musunuz, müflis (iflas eden) kimdir, dedi.

—Bizce müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

—Benim ümmetimin müflisi (iflas edeni) o kimsedir ki kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelir. Fakat şuna sövmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş. Bundan dolayı onun sevablarından sözü geçen adamların her birine verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden sevabları tükenirse, hak sahiplerinin günahları o kimseye yüklenir, sonra o kimse cehenneme atılır.[607]

Müslüman, kıyamet gününde bu duruma düşmemek için başkalarına kötülük yapmaktan, zarar vermekten, haklarını yemekten sakınmalı, şayet böyle bir şey yapmış ise vakit geçirmeden hak sahipleri ile helalleşerek kul hakkı ile ahirete gitmemelidir.

Peygamberimiz bu konuda bize kurtuluş yolunu göstererek şöyle buyuruyor:

"Bir kimse kardeşinin namus ve şerefine yahut malına haksız olarak tecavüz etmiş ise altın ve gümüş bulunmayan kıyamet gününden önce onunla helalleşsin. Aksi takdirde yaptığı zulüm nisbetinde onun iyi amellerinden alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa hak sahibinin günahından alınıp haksızlık eden kimseye yüklenir."[608]

Başkalarına karşı iyi davranışlar içinde bulunmak ve elinden geldiği kadar yararlı olmak, iyi ahlaklı olmanın gereğidir.

Peygamberimiz,

—Her Müslüman sadaka vermesi lazımdır, buyurdu.

—Sadaka verecek bir şey bulunmazsa ne yapar, dediler.

—Eliyle çalışır, kendisi de faydalanır sadaka da verir, buyurdu.

—Bunu yapamazsa, diye sorulunca,

—Sıkıntıya düşen ihtiyaç sahibine yardım eder, buyurdu.

—Bu da elinden gelmezse, denildi.

—İyiliği emreder, buyurdu.

—Bunu da yapamazsa, denilince.

—Fenalık yapmaktan çekinir, bu da sadakadır, buyurdu.[609]

a) Emri bi'l-Ma'ruf Nehyi ani'l-Münker

Dinimizin topluma yüklediği görevlerden birisi de "emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münker"dir. Yani iyiliği emretme ve kötülükten vazgeçirme görevidir.

Cenab-ı Hak, insanoğlunu yarattıktan sonra onu yalnız bırakmamış, gönderdiği peygamberlerle hem dünyada ve hem de ahirette onu mutlu kılacak yolları göstermiştir. İlk insan olan Âdem (as.) aynı zamanda ilk peygamberdir.

Hz. Âdem'den itibaren son Peygamber Muhammed Mustafa'ya (sas.) kadar pek

çok peygamber gelmiştir.

Bu peygamberler, insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmişler, iyiliği emretmiş ve kötülükten vazgeçirmeye çalışmışlardır.

Son peygamber olan bizim peygamberimiz de bu görevi eksiksiz ve en mükemmel şekilde yerine getirerek, bunun huzur ve mutluluğu içerisinde ahirete intikal etmiştir.

Hiç şüphe yok ki peygamberimizin Allah'a kavuşmasından sonra bu görev —başka peygamber gelmeyeceğine göre— biz Müslümanlara kalmıştır. Zaten Kur'an-ı Kerim de bu görevi bize vermektedir. Şöyle buyruluyor:

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ

"Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz, (çünkü siz) iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız."[610]

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍۘ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

"Mümin erkekler ve mümin kadınlar, birbirlerinin yardımcılarıdır, iyiliği emreder, kötülükten nehyederler."[611]

خُذِ الْعَفْوَ وَاْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir."[612]

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

"Sizin içinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten vazgeçiren bir topluluk bulunsun."[613]

Peygamberimiz de,

—Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız, buyurdu. Ashab,

—Yol üzerinde oturmak bizim için zorunludur, orada konuşuyoruz, dediler. Peygamberimiz,

—Yol üzerinde oturmaktan vazgeçemiyorsanız, o hâlde yolun hakkını veriniz, buyurdu. Ashab,

—Ey Allah'ın Resulü, yolun hakkı nedir, diye sordular. Peygamberimiz,

—Gözü kapamak (harama bakmamak), gelip geçene eziyet etmemek, selam almak, iyiliği emredip, kötülükten vazgeçirmektir[614] buyurdu.

İyiliği emretme ve kötülükten vazgeçirme görevi, Müslümanların toplum hayatı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu görevin ihmali, kötülüklerin

yayılmasına, toplumda huzursuzluğun ve anarşinin doğmasına sebep olur. Bunun içindir ki Peygamberimiz,

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الإِيمَانِ

"Sizden her kim çirkin bir iş görürse onu eliyle, buna gücü yetmezse diliyle önlesin, buna da gücü yetmezse kalbiyle nefret etsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir"615 buyurmuş ve görevin önemine dikkatimizi çekmiştir.

Peygamberimiz bu hadis-i şerifte, toplumda beliren kötülüğe karşı üç şekilde tavır alınması gerektiğini bildirmiştir.

a) Fiili Müdahale: Yani kötülüğün zor kullanılarak ortadan kaldırılmasıdır. Bu, devletin görevidir. Kötülüğe karşı tavrın bu çeşidini herkes yapmaya kalkacak olursa kavga çıkar, anarşi doğar. Bunun için bu görev devletçe yerine getirilir. Ancak toplum fertleri bu konuda görevlilere yardımcı olur, olmalıdır.

b) Dil ile önlemek: Bu, kötülüğün zararlarını anlatarak vazgeçirmek demektir. Yani toplumun aydınlatılması ve uyarılmasıdır. Toplumun uyarılması işi hiç şüphe yok ki âlimlerin görevidir ki vaaz, irşat ve yayın suretiyle yerine getirilir.

Bu görev, toplumun aydınlatılması açısından çok önemlidir. Hatta peygamberimiz, dinin nasihatten ibaret olduğunu bildirmiştir. Bu görevi yapacak olan kimselerde birtakım niteliklerin bulunması lazımdır. Bu nitelikler özetle şunlardır:

1. Vaaz ve irşatta bulunacak olan kimse bilgili olmalıdır. Bilgisi olmayan kimse bu görevi yapamaz. Kişi, başkalarına öğreteceği bir meseleyi önce kendisinin bilmesi gerekir. Aksi hâlde bilmediği bir konuyu başkalarına nasıl öğretecektir? Mesela, okuma yazma bilmeyen bir kimse başkasına okuma yazma öğretebilir mi?

Terzilik sanatını bilmeyen, kumaşın nasıl kesileceğini ve elbisenin nasıl dikileceğini bilmeyen kimse, bir başkasına terzilik öğretebilir mi? Dinî konular hakkında yeterli bilgiye sahip olmayanlar başkalarını nasıl aydınlatabilir?

Nasihatte bulunacak olan kimse kendi görüşünü değil, Allah ve peygamberinin buyruk ve yasaklarını söyleyecektir. Bunları bilmeyen kimse, toplumu aydınlatmaktan çok, topluma yanlış bilgiler vermiş olur. Bunun ise vebali büyüktür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ

“Dillerinizin yalan olarak vasfettiği şey hakkında, ‘Bu helaldir, bu haramdır’ demeyin, çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Şüphesiz Allah’a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler.”[616]

2. Vaaz ve irşattan maksat, Allah rızası olmalıdır. Allah rızası için olmayan hiçbir şeyin Allah katında bir değeri yoktur.

3. Fert ve toplumu irşat edecek olan kimse yumuşak sözler söylemeli, karşısındakine şefkat ve merhametle yaklaşmalıdır.

Cenab-ı Hak, Musa’yı (as.) kardeşi Hz. Harun’la birlikte ilahlık iddiasında bulunan Fir’avn’a —onu uyarmaları için— gönderirken şu emri vermişti:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى

“Ona tatlı dille konuşun, belki o, aklını başına alır veya korkar.”[617]

İmam Gazâlî *İhyâu ulûmi’d-dîn* adlı eserinde şu hikâyeyi naklediyor:

“Birisi, Abbasi halifelerinden Me’mûn’a sert bir üslupla öğüt vermeye başladı. Me’mûn,

—Efendi sakin ol ve tatlı söyle. Zira Allah Teala senden daha iyisini benden daha kötüsüne gönderdiği hâlde ona yumuşak söylemeyi emretmiş,

—Ona tatlı dille konuşun. Belki o (bu sayede) aklını başına alır veya korkar, buyurmuştur.

Önemli olan ikna etmektir. Bunun için halkı aydınlatma görevi tatlı bir dil ve yumuşak bir üslupla yapılmalıdır.

Bir genç, Peygamberimize gelerek,

—Ey Allah’ın Resulü, zina etmeme izin verir misin, demek cüretinde bulundu. Orada bulunanlar, “Bu ne saygısızlık” diye bağrıştılar. Peygamberimiz,

—Genci bırakın, yanıma gelsin, buyurdu. Genç de yaklaştı. Peygamberimiz,

—Annen ile başkasının zina etmesini ister misin, buyurdu. Genç,

—İstemem, ey Allah’ın Resulü, canım sana feda olsun, dedi. Peygamberimiz,

—Aynen senin gibi insanlar da başkalarının kendi anneleriyle zina etmesini sevmezler, buyurdu. Sonra,

—Kızının zina etmesini ister misin, buyurdu. Genç,

—Canım sana feda olsun, istemem ey Allah’ın Resulü, dedi.

Peygamberimiz,

—İnsanlar da senin gibi kendi kızlarıyla zina yapılmasını istemezler, buyurdu. Devamla,

—Kız kardeşin için bunu sever misin, buyurdu. Genç,

—Canım sana feda olsun, sevmem, ey Allah'ın Resulü, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz mübarek elini delikanlının göğsü üzerine koydu ve

—Allahım, kalbini temizle, günahını bağışla, iffetini koru ve kendisine zinayı her şeyden çirkin göster, zinadan nefret ettir, diye dua etti. Peygamberimizin bu duasından sonra o gencin düşüncesinde zinadan daha fena bir şey olmadı.[618]

İşte vaaz ve irşatta en etkili metot.

4. İyiliği emredip kötülükten meneden kimse sabırlı olmalı, sükûnetle hareket etmelidir.

5. Söylediğini kendisi de yapmalıdır. Yaptığı vaaz ve nasihatin inandırıcı ve etkili olabilmesi için, söylediğini önce kendisi uygulamalıdır.

İçki içmekte olan bir kimsenin başkasına "içki haramdır, sağlığa zararlıdır" şeklinde öğüt vermesi ne kadar etkili olur? Bunun içindir ki Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

"Ey iman edenler, yapmayacağınız işleri niye söylüyorsunuz? Allah katında en büyük günah yapmayacağınız şeyleri söylemenizdir."[619]

Allah Teala, Şuayb'dan (as.) haber vererek, onun gönderildiği topluma şöyle söylediğini bildiriyor:

وَمَٓا اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ

"Size yasak ettiğim şeyleri kendim yapmak suretiyle size muhalefet etmek istemiyorum."[620]

Cenab-ı Hak, başkalarına yaptığı nasihate uymayanları şöyle uyarmaktadır:

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

"(Ey bilginler) sizler kitabı okuyup gerçekleri bildiğiniz hâlde, insanlara iyiliği emrediyor kendinizi unutuyor musunuz?"[621]

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde bir kimse getirilip cehennem'e atılır, bağırsakları karnından dışarı fırlar ve o hâlinde değirmen çeviren merkep gibi döner. Cehennemdekiler onun yanına toplanır ve:

—Ey filan, bu ne hâl? Bize iyiliği emredip kötülükten nehyeden sen değil mi idin, derler. O da,

—Evet, ben iyiliği emrederdim fakat onu yapmazdım. Kötülüğü nehyederdim de onu kendim yapardım, der."[622]

Hem yapılan vaaz ve irşadın etkili olması ve hem de yapanın sorumluluktan kurtularak, yaptığı hizmet karşılığında ecir alması için, başkalarına yaptığı öğüdü kendisinin de tutması ve uygulaması gerekir.

İşte iyiliği emretmek ve kötülükten vazgeçirmek hususunda halkı aydınlatma görevini yapanlarda maddeler hâlinde açıklamaya çalıştığımız bu niteliklerin bulunması lazımdır.

c) Kötülüğe karşı alınacak tavrın üçüncüsü de, kötülüğe kalbiyle nefret edip onu benimsemediğini ve hoş görmediğini belli etmektir. Bu, imanın en zayıf derecesidir.

Hadis-i şerifte belirtildiği üzere, devlet ve millet el ele mücadele ederse, kötülükler ortadan kalkar ve toplumun huzuru sağlanmış olur.

Toplum bu görevini ihmal eder, neme lazım derse, kötülük yayılır ve bundan sadece kötülüğü yapanlar değil, toplumun tamamı olumsuz şekilde etkilenmiş olur. İş işten geçtikten sonra pişmanlık da fayda vermez.

Peygamberimizin konu ile ilgili şu uyarısını daima göz önünde bulundurmalıyız, şöyle buyuruyor:

"Allah'ın koyduğu sınırı gözeten kimse ile bu sınıra riayet etmeyen kimseler şu topluma benzerler. Onlar gemideki yerlerini kur'a ile paylaştılar. Bir kısmı geminin üst katına, diğer kısmı da alt katına yerleştiler. Aşağıya yerleşenler, su almak için yukarı çıktıkları vakit üst kattakilerin yanından geçerlerdi. Bunlar,

"Kur'an'da payımıza düşen, alt kattaki yerden bir delik açsak (ihtiyacımızı bu delikten içeriye giren sudan alsak) da yukarıdakileri rahatsız etmesek" derler. Şimdi üst kattakiler bunları, istediklerini yapmakta serbest bırakırlarsa (geminin içi su dolarak batar ve) hepsi boğulur. Eğer onları (geminin batmasına sebep olacak) bu tehlikeli işten menederlerse, kendileri de kurtulur. Onları da kurtarmış olurlar."[623]

Peygamberimiz, toplumu uyarma görevini yapmayanların sonunda o toplumla beraber nasıl yok olup gideceklerini güzel bir örnekle bildirmektedir.

Bir kimsenin, Peygamberimizin övgüsüne layık olgun bir Müslüman olabilmesi için kendisinde birtakım ahlaki faziletlerin bulunması lazımdır.

Bunları şöylece özetleyebiliriz:

Müslüman, Merhametlidir

Onun kalbi, insanlara ve diğer canlılara karşı sevgi ve şefkat duyguları ile

doludur. Kimseyi incitmez. İhtiyaç sahiplerine yardımda bulunur.

Böyle olan kimseye Allah da merhamet eder.

Peygamberimiz buyuruyor:

“Merhamet edenlere, Allah da merhamet eder. Siz yerdekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsinler.”[624]

مَنْ لاَ يَرْحَمُ لاَ يُرْحَمُ

“Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz.”[625]

Müslüman, sadece insanlara değil, diğer canlılara da merhametle davranır, hayvanlara şefkatle muamele eder.

Allah yarattığı canlılara acıyanları bağışlar, günahlarını affeder.

Peygamberimiz buyuruyor:

“Bir adam yolda yürürken çok susadı, nihayet bir kuyu buldu, oraya inerek su içip çıktı. O sırada bir köpek dilini çıkarıp soluyor ve susuzluktan nemli toprağı yalıyordu. Bunun üzerine o adam, “Bu köpek de benim gibi susamıştır.” dedi ve kuyuya inerek mestine su doldurdu, onu ağzı ile tutarak kuyudan çıktı ve köpeğe su içirdi. Onun bu davranışından Allah razı oldu ve onu affetti. Ashab,

—Ya Resulallah, hayvanlarda da bizim için sevab var mıdır, dediler.

—Her canlıda bizim için sevab vardır, buyurdu.[626]

Dinimiz, sadece insanların değil, hayvanların hakkına da riayet edilmesini, onlara şefkat ve merhamet gösterilmesini emreder. Hayvanlar, insanların faydalanması için yaratılmıştır. Her hayvandan yaratılışının gayesine uygun olarak yararlanmalı, onları bunun dışındaki işlerde kullanmamalıdır. Ehlî hayvanların vaktinde yedirilip içirilmesine dikkat etmeli, onları aç susuz bırakmamalıdır.

Peygamberimiz, açlıktan karnı sırtına yapışmış bir deveye rastladı ve, “Şu dilsiz hayvanlar hakkında Allah’tan korkunuz, onlara besili olarak binin ve etlerini de besili olarak yiyin”[627] buyurdu.

Hayvanları güçleri yetmeyen işlere koşarak yormak, dövmek, yüzlerine vurmak, işkence etmek ve aç susuz bırakmak merhamet ölçüleri ile bağdaşmaz. Böyle bir davranış, derdini anlatamayan canlılara zulümdür.

Allah’tan başka koruyucusu olmayan bu canlılara karşı merhametsiz ve acımasız davranmanın ise cezası çok ağırdır.

Hz. Ebu Bekir’in kızı Esmâ’dan (ra.) rivayet edilmiştir. Diyor ki:

Peygamber Efendimiz, güneş tutulduğu bir gün küsuf namazı kıldıktan sonra şöyle buyurdu:

“Bana namazda cehennem gösterildi. Cehennem ateşi bana o kadar yaklaşmıştı ki ben: Allahım! Ben de cehennemliklerle (ateşe atılanlarla) beraber miyim, diye telaşlandım. Orada bir kadın gördüm. Bu kadının yüzünü bir kedi tırmalıyordu.

—Bu kadının günahı nedir, diye azap meleklerine sorduğumda,

—Bu kadın dünyada bir kediyi aç olarak ölünceye kadar hapsetti, diye cevap verdiler.[628]

Hayvanların yuvalarının bozulması, yavruların yuvalarından alınarak analarının rahatsız edilmesi de uygun değildir.

İbn-i Abbas anlatıyor:

Bir yolculukta Peygamberimizle beraberdik. Konakladığımız yerde iki kuş yavrusu görmüş ve onları almıştık. Derken yavruların anası geldi ve etrafımızda dolaşmaya başladı. Peygamberimiz bu durumu görünce,

“Yavrularını alarak bu kuşu kim üzdü? Yavrularını ona veriniz” buyurdu.[629]

Hayvanların pek çoğu bizim yararlanmamız için yaratılmıştır. Ancak yararlanmak maksadıyla olmadıkça hayvanları öldürmek doğru değildir. Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor:

—Kim gereksiz yere bir serçe kuşunu öldürürse, o hayvancağız kıyamet gününde,

—Ya Rabbi, falanca beni faydalanmak için değil de keyfi için öldürdü,[630] diye Allah’a şikâyet edecektir.

Müslüman, hayvanlara eziyet etmekten ve işkence yapmaktan mutlaka sakınmalıdır. Bazı yörelerde hayvanları dövüştürmek gibi çok kötü bir gelenek vardır. Hayvanları birbirleri ile dövüştürüp onları seyretmek hayvanlara eziyet etmenin başka bir şeklidir. Peygamber Efendimiz hayvanları birbirleri ile dövüştürmeyi yasaklamış,[631] hayvanlara işkence ve eziyet edenleri lanetlemiştir.[632]

Abdullah b. Ömer (ra.), bir kere tavuğu nişan almak için hedef olarak diken ve ona ok atan birkaç gencin yanından geçiyordu. Bu gençler Abdullah'ı görünce dağılmışlardı. Bunun üzerine Abdullah,

"Bu tavuğu hedef olarak kim dikti? İyi bilin ki Peygamberimiz (as.), tavuk veya herhangi bir hayvanı hedef yaparak öldüren kimseye lanet etti."[633] demiştir.

Tavuk gibi hayvanları kanatlarından, bazı hayvanları da bacaklarından tutarak taşımak suretiyle onlara eziyet etmekten sakınılmalıdır.

Hayvanlara karşı da çok merhametli olan Peygamberimiz, su kabını eğerek kedilere su içirirdi.[634]

Peygamberimizin yolunu takip eden atalarımız hayvanların hukukunu öyle gözetmişlerdir ki onların yiyip içmeleri, barınmaları, hatta istirahat etmeleri için de mallarının bir bölümünü vakfetmişlerdir. Bu konuda pek çok misalden birisi de, yaptığı muhteşem eserlerle tarihimizi altın sayfalarla süsleyen büyük mimar, Koca Sinan'ın Kayseri'ye bağlı Ağırnas Kasabasında Allah rızası için inşa edip vakfettiği çeşmenin yakınında, boyu 260, eni 160 arşın genişliğindeki arazisini, çeşmeye su içmek maksadıyla gelen hayvanların dinlenmesi için vakfetmiş olmasıdır.[635]

Müslüman, canlılara karşı merhametli davranırsa Allah da ona merhametle muamele eder. Peygamberimizin şu sözlerine kulak verelim. Buyuruyor ki:

"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin."[636]

Müslüman, Doğru Sözlüdür

Doğru konuşan, özü sözüne uygun olan insan, toplumda itibar görür, kendisine itimat edilir. Doğruluk toplumda kişilerin birbirine güven duymasını sağlayan çok güzel bir huydur. Ahlakın temeli doğruluktur. Müslümanda bulunması gereken güzel huyların başı da budur.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًاۙ ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. Çünkü böyle davranırsanız, Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar."[637]

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

"Doğruluktan ayrılmayın. Zira doğruluk iyilikle beraberdir. Doğru ve iyi olanlar cennettedirler. Yalandan sakının. Çünkü yalan kötülükle beraberdir. Yalancılarla kötüler cehennemdedir."[638]

Müslüman, İş Hayatında da Doğruluktan Ayrılmaz

Peygamberimiz buyuruyor:

التَّاجِرُ الاَمِينُ الصَّدُوقُ الْمُسْلِمُ مَعَ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Doğru ve kendisine güvenilen Müslüman tacir, (ticaretle uğraşan) kıyamet gününde şehitlerle beraberdir."639

Müslüman, Cömerttir

Müslüman, Allah kendisine nasıl servet verdiyse o da, bunun bir bölümünü fakirlere, yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine vererek onların sıkıntılarını giderir, gönüllerini kazanır. En kötü huylardan biri olan cimrilikten kalbini arındırmış olur. Kardeşlik bağlarının güçlenmesine, toplumsal barışın sağlanmasına yardımcı olur.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ

"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça gerçek iyiliğe elbette erişemezsiniz."640

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

"Cömert insan, Allah'a yakındır, cennete yakındır, insanlara da yakındır, cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzaktır, cennetten uzaktır, insanlardan uzaktır, cehenneme yakındır.

Cömert olan cahil, Allah katında, ibadete düşkün olan cimriden daha sevimlidir."641

Müslüman, Alçak Gönüllüdür

Müslüman, diğer insanları küçük görmez, onlara büyüklük taslamaz. Kendini yüksek gören, başkalarını küçümseyen kimse, toplumda nefretle karşılanır ve sevilmez. Böylelerini Allah da sevmez. Allah'ın sevmediği, insanların hoşlanmadığı kişi olmaktan sakınmalıyız.

Müslümana yakışan, alçak gönüllü olmak, başkaları ile iyi ilişkiler içinde bulunarak nefreti gerektirecek davranışlardan sakınmaktır.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"İnsanları küçümseyip yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme,

şüphesiz Allah, kendini beğenip övünen kimseyi sevmez.”[642]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse Müslüman kardeşine alçak gönüllü davranırsa Allah, o kimsenin şerefini yükseltir. Kim de Müslüman kardeşine kibirlenir, büyüklük taslarsa, Allah da onu alçaltır.”[643]

إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لاَ يَفْجُرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلاَ يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

“Şüphesiz Allah Teala bana, sizin alçak gönüllü olmanızı vahyetti. Hiçbir kimse, diğerlerine karşı öğünmesin ve hiç kimse diğerine zulüm ve tecavüz etmesin.”[644]

Müslüman, Bağışlayıcıdır

Kendisine yapılan bir kötülüğü bağışlamak, kusur işleyeni affetmek, olgun Müminin niteliklerindendir. Gerçi aşırı gitmemek kaydıyla haksızlığa karşılık vermek caiz ise de, bundan vazgeçmek şüphesiz ki daha iyidir.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُواۜ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ

“...Bağışlasınlar, feragat göstersinler. Allah’ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?”[645]

Peygamberimiz de,

وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا

“Allah Teala, suç bağışlayanın ancak şerefini artırır.”[646] buyurmuştur.

Müslüman, Din Kardeşlerinin İhtiyaçlarını Karşılar

Müslüman, ihtiyaç sahiplerine elinden geldiğince hiçbir karşılık beklemeden sadece Allah rızası için yardım eder, onların sıkıntılarını gidermeye çalışır.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. O’na zulmetmez, onu zalimin eline bırakmaz. Bir kimse Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da ona yardım eder. Bir kimse Müslümanın bir sıkıntısını giderirse, Allah da ondan kıyamet gününün kederlerinden birini giderir. Bir kimse din kardeşinin kusurunu örterse, Allah da kıyamette onun kusurunu örter.”[647]

Müslüman, Yalan Söylemez

Yalan, bir kimsenin bildiğinin aksini söylemesi demektir. Yalancının içi başka, dışı başkadır. İki yüzlüdür. Yalancıların bulunduğu toplumda insanlar birbirine güvenemez. Güven ve itimat bulunmayan yerde huzur ve ahenk olmaz. Yalancılık Müslümana yakışmayan çok kötü bir huydur, ruhi bir hastalıktır. Yalancı, hem dünyada hem de ahirette rezil olur.

Peygamberimiz, yalancının sonunun cehennem olduğunu şöyle bildiriyor:

"Yalandan kaçının, çünkü yalan kötülüğe, kötülük de insanı cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında yalancılardın yazılır."[648]

Müslüman, Gıybet Etmez, Başkalarının Aleyhinde Konuşmaz

Kur'an-ı Kerim'de Müslümanların birbirlerini çekiştirmesi yasaklanmış ve bunun ölü insan eti yemek gibi çok çirkin bir iş ve iğrenç bir davranış olduğu bildirilmiştir.[649]

Hayatta olanları çekiştirmek günah olduğu gibi, ölen insanları çekiştirmek de doğru değildir.

Dinimiz, ölen insanın, kötülüklerini anlatmaktan sakınmamızı ve iyiliklerini anlatmamızı tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

اذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ

"Ölülerinizin güzel hâllerini zikrediniz, kötülüklerini söylemekten çekininiz."[650]

Müslüman, Kimseyi Aldatmaz

Müslüman, sözünde doğru olduğu gibi işlerinde de dürüst hareket eder, kimseyi aldatmaz. Bu, doğru olmanın gereğidir. Gerçekleri olduğundan başka göstererek Müslümanları aldatmak, kötü bir huy, çirkin bir davranıştır.

Peygamberimiz pazar yerinde bir tahıl yığınının yanından geçerken elini bu yığının içine soktu ve parmakları ıslandı.

—Ey tahılın sahibi, bu ne hâldir, diye sordu. Adam,

—Yağmurda ıslandı ey Allah'ın Resulü diye cevap verince, Peygamberimiz,

—Islak kısmını tahılın üzerine koysan da insanlar görse olmaz mı? Bize hile yapan, bizi aldatan bizden değildir,[651] buyurdu.

Müslüman, Koğuculuk Yapmaz

Birinden duyduğu bir sözü diğerine götürmek demek olan koğuculuk, insanların arasının açılmasına ve toplumda huzurun bozulmasına sebep olan kötü ve zararlı bir huydur ve dinimizce yasaklanmıştır. Her Müslümanın bundan sakınması lazımdır.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

“Çekememezlik, koğuculuk ve kâhinlik yapanlar benden değildir, ben de onlardan değilim.”652

“Koğuculuk yapan cennete giremez.”653

Müslüman, Emanete Riayet Eder

Müslüman, kendisine muhafaza edilmek üzere teslim edilen şeyi korur, emanete hıyanet etmez. Bu emanet, kişilere veya devlete ait bir mal olabildiği gibi, yapılması gereken bir vazife de olabilir.

Emanet edilen malı korumak, verilen vazifeyi yapmak, ahlaki bir görevdir ve dinimizin emridir. Emanete hıyanet edenler olgun Mümin olamazlar. Emanete hıyanet etmek, münafıklık alametidir.

Peygamberimizin şu hadis-i şerifine dikkat edelim, buyuruyor ki:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ

“Münafığın alameti (belirtisi) üçtür:

—Konuştuğu zaman yalan söyler,

—Söz verdiği zaman sözünden cayar,

—Kendisine bir şey emanet edilince ona hıyanet eder.”654

Üzerimize aldığımız kamu hizmetleri de emanettir.

Emanetlerin ehline verilmesi, ehil olanların göreve getirilmesi Allah’ın emridir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ

“Gerçekten Allah size, emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.”655

Devlet işlerinin ve millete ait hizmetlerin ehil olan kimselere verilmesi ve toplumda adaletin sağlanması milletin huzuru ve devletin bekası için şarttır.

İşlerin ehil olmayan kimselere bırakılmasının kötü sonucu hakkında Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ، فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ

“İş ehil olmayan kişiye verildiği zaman kıyameti gözle.”[656]

Milletin işlerini yürüten yetkili ve sorumlular için bu önemli bir uyarıdır.

Müslüman, Fitne Çıkarmaz

Müslüman, insanların arasını açan sözlerden sakınacağı gibi, toplumun huzurunu bozan, fertleri birbirine düşürerek milletin bölünmesine sebep olan söz ve davranışlardan da sakınmak zorundadır.

Kur’an-ı Kerim’de Müslümanların, fitne çıkarmaktan, bölücülük ve ayırımcılık yapmaktan sakınması istenmiş ve fitnenin adam öldürmekten daha kötü olduğu şöyle bildirilmiştir:

وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ

“Fitne çıkarmak, adam öldürmekten daha kötüdür.”[657]

وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ

“Fitne adam öldürmekten daha büyük bir günahtır.”[658]

Tefrika ve bölücülük sadece bir kişiye karşı yapılan bir fenalık değil, bütün millete karşı işlenen bir suçtur, en büyük kötülüktür.

Müslümanların birlik ve beraberliği üzerine titreyen Peygamberimiz, bu birliği bozmaya çalışanların hüsrana uğrayacaklarını bildirmiştir. Şöyle buyuruyor:

مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا

“Bölücülük yapan bizden değildir.”[659]

Müslümana düşen, birliğe zarar verecek söz ve hareketlerden mutlaka sakınmak, dargınları barıştırarak toplumun huzuruna ve milletin bütünlüğüne katkıda bulunmaktır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ

“Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.”[660]

Peygamber Efendimiz,

—Size oruç, namaz ve sadakadan daha üstün bir şeyi haber vereyim mi, buyurdu.

—Evet, dediler. Peygamberimiz,

—İki kişi arasını düzeltmektir. Zira iki kişi arasının bozulması (dini) kökünden kazır,[661] buyurmuştur.

Müslüman, Hayâ Sahibidir

Kınamayı gerektiren şeylerden üzüntü duymak büyük bir fazilettir.

Bu duygu, utanç verecek hareketlerden insanı alıkoyar. Sonunda yüzünün kızarmasına sebep olacak işlerden uzak durmasını sağlar.

Kişi sadece insanlardan değil Allah'tan da utanmalı, kimsenin görmediği bir yerde kötülük yapmaya kalkışmamalıdır. Çünkü nerede olursak olalım Allah, bizi görür, sözlerimizi işitir ve yaptıklarımızı bilir.

Kötülükleri önleyen utanma duygusu, imanın gereğidir.

Peygamberimiz,

اَلْحَيَاءُ مِنَ الْاِيمَانِ

"Hayâ, yani utanmak imandandır."[662] buyurmuştur.

Müslüman, Haset Etmez

Haset, başkasının sahip olduğu nimeti kıskanmak ve bu nimetin o kimsenin elinden gitmesini istemektir. Birçok kötülüğün kaynağı olan çekememezlik çok fena bir huydur.

Peygamberimiz, Müslümanların bundan vazgeçmesini isteyerek buyuruyor ki:

"Birbirinize haset etmeyiniz."[663]

Haset eden, sevablarını kaybederek bunun zararını görecektir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

"Hasetten sakının, çünkü ateş odunu yediği (yaktığı) gibi haset de iyilikleri yer, yani yok eder."[664]

Müslüman, Dargın Durmaz

Bütün Müslümanlar kardeştir. Kardeşlerin birbirleri ile dargın durması uygun değildir. Dargınlık kardeşlik duygularını zayıflatır, toplumun birliğine zarar verir.

Peygamberimiz,

لاَ يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثٍ

"Bir Müslümanın, din kardeşi ile üç günden fazla dargın durması helal olmaz."[665]

مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفْكِ دَمِهِ

"Bir kimse Müslüman kardeşi ile bir sene küs durursa, onun kanını dökmüş gibi günah işlemiş olur[666] buyurmuştur.

Müslüman, Sabırlıdır

Sabır, güzel bir huy, üstün bir fazilettir. Güçlüklere, zorluklara katlanarak başarıya ulaşmak sabırla mümkün olur.

Karşılaşılan bir haksızlık ve kötülükten kurtulmak mümkün iken buna çalışmayıp sıkıntıya katlanmak ise sabır değil, zillettir, sabrı yanlış anlamaktır.

Bazı musibet ve felaketler vardır ki onları önlemek insanın gücü dışındadır. İşte böyle bir durum karşısında üzüntüye kapılmayarak kadere razı olup sabretmek, bu gibi olaylar karşısında soğukkanlı davranmak lazımdır. Böyle hâllerde isyankâr bir tavır almayıp sabredenleri Cenab-ı Hak mükâfatlandıracaktır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir."[667]

Müslüman, Çalışkandır

Dinimiz, helal ve meşru yollardan çalışıp kazanmayı emretmiş, tembelliği hoş görmemiştir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

"Dünyadaki nasibini de unutma..."[668]

Peygamberimiz de,

"Sizin hayırlınız dünyası için ahiretini, ahireti için de dünyasını terk etmeyen, her ikisi için de çalışan ve başkalarına yük olmayandır."[669] buyurarak çalışmanın önemini belirtmiştir.

Yine Peygamberimiz,

مَنِ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ

"İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır."[670] buyurarak Müslümanların daima ileri gitmelerinin gereğini bildirmiştir.

Müslüman Büyüklere Saygı Gösterir, Küçüklere Merhamet Eder

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيُوَقِّرْ كَبِيرَنَا وَيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

“Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen, iyilikle emretmeyen ve kötülükten men etmeyen bizden değildir.”[671]

Müslüman, nefsine hâkim olur.

Bir adam Peygamberimize,

—Bana bir tavsiyede bulun, dedi.

Peygamberimiz,

—Hiddetlenme, buyurdu ve bunu birkaç defa tekrarladı.[672]

Peygamberimiz,

—Sizce pehlivan kimdir, diye sordu.

Orada bulunanlar:

—Adamların yenemediği kimsedir, dediler. Peygamberimiz,

—Hayır, gerçek pehlivan kızgınlık hâlinde nefsine hâkim olandır,[673] buyurdu.

ALTINCI BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED (as.)

I. PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

A) Peygamberimizin Doğduğu Çağda Dünyanın Durumu

Yüce Allah, emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etmek, dünyada ve ahirette saadete ulaşmanın yolunu göstermek üzere ilk Peygamber Âdem'den (as.) itibaren pek çok peygamber göndermiştir.

Buna rağmen insanlar zamanla Peygamberlerin gösterdiği yoldan ayrılmış, Allah'ın birliği inancı unutulmuş, hak ve adalet ortadan kalkmış, cehalet, zulüm ve ahlaksızlık almış yürümüş, dünya karanlıklar içinde kalmıştı.

Bunun sonucu olarak güçlü olanlar zayıfları eziyor, haklarının çoğundan mahrum bırakılan kadın, adeta bir eşya gibi alınıp satılıyordu. Kalplerden şefkat ve merhamet duyguları öyle silinmişti ki Arap yarımadasında kız çocuklarının diri diri gömülmesi adet hâline geldiği hâlde, yürekler acısı bu duruma dur diyecek kimse çıkmıyordu.

Dünyanın diğer yerlerinde de durum bundan farklı değildi. Mehmet Akif, bir şiirinde dünyanın o zamanki durumunu şöyle ifade etmiştir:

Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta,

Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi.

İnsanları düştüğü bu korkunç durumdan kurtaracak, onlara dünyada huzur ve saadetin, ahirette ebedi mutluluğun aydınlık yolunu gösterecek olan son Peygamberin gelmesine büyük ihtiyaç vardı.

B) Peygamberimizin Doğumu (M. 571)

Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir (sas.). Babasının adı Abdullah, annesinin adı Âmine'dir. Hem baba, hem de anne tarafından temiz ve şerefli bir aileye mensuptur. Soyu Hz. İbrahim'e dayanır.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas.), 571 yılı Nisan'ın 20'sine rastlayan Rebiulevvel ayının 12. pazartesi gecesi tan yeri ağarırken Mekke'de dünyaya geldi.

O'nun doğduğu sabah dünya nurla doldu. Babası Abdullah O'nun doğumundan iki ay kadar önce öldüğünden biricik oğlunu göremedi. Hz. Âmine böyle nur topu gibi bir çocuk dünyaya getirince, dedesi Abdülmuttalib, büyük bir ziyafet vererek sevgili torununa Muhammed adını koydu.

—Ataların arasında böyle bir ad yoktu, bu adı koymaktan maksadın nedir, diye soranlara:

—Umarım ki O'nu gökte Hak, yerde halk övecektir, diye cevap verdi.

Peygamberimizin doğduğu gece dünyada olağanüstü birçok olayın meydana geldiği nakledilir. O gece İran'da Hükümdar (Kisra) sarayının on dört sütunu yıkılmış, Sava gölü kurumuş, bin yıldan beri yanan Mecusilerin (ateşe tapanlar) tapındıkları ateşler birden bire sönmüştü. Bu olaylar, gelecekte İran saltanatının yıkılacağına, Bizans İmparatorluğunun çökeceğine ve putperestliğin ortadan kalkacağına işaret ediyordu. Gerçekten de öyle oldu.

C) Peygamberimizin Çocukluğu

Mekke ileri gelenlerinin bir âdeti vardı. Yeni doğan çocuklarını Mekke civarında yaşayan kabilelerdeki sütannelere verip baktırırlardı. Çünkü Mekke'nin havası ağır ve sıcak olduğundan çocuklara iyi gelmezdi.

Peygamberimizi Hz. Âmine üç gün, Süveybe hatun da iki gün emzirdi. Daha sonra Hz. Muhammed (sas.), Sa'd oğulları (Beni Sa'd) kabilesinden Halime adında bir sütanneye verildi. Halime O'nu öz evladından çok sever, esen rüzgârdan bile sakınırdı. Halime'nin küçük kızı ve Hz. Muhammed'in süt kardeşi olan Şeyma da O'nu çok sever, daima onunla beraber oynardı. Halime bu çocuğa çok iyi bakıyor, ona en küçük bir zarar gelmemesi için çok dikkat ediyordu. Bir gün her nasılsa Muhammed, süt kardeşi ile birlikte öğle vakti evden çıkarak kuzuların yanına gitmişti. Halime, bu duruma çok üzüldü ve çocuklar eve geldiklerinde kızı Şeyma'ya, "Niçin böyle güneşin en kızgın zamanında dışarı çıktınız?" dedi. Şeyma dedi ki: "Biz hiç sıcak görmedik, kardeşimin (Muhammed'in) başı üstünde bir parça bulut dolaşıyordu. O, nereye giderse bulut da beraber gidiyor ve nerede durursa bulut da duruyordu, buraya kadar hep gölgeyle geldik."

İşte yüce Allah, onu güneşin yakıcı sıcağından böyle korudu. Bu yetim çocuk aileye büyük uğur getirdi. Halime'nin kocası bir gün şöyle demişti:

"Halime, bu çocuğun ayağı bize çok uğurlu geldi. O, evimize ayak bastığı günden beri hayvanlarımızın sütü, sütümüzün yağı çoğaldı. Evimize bereket doldu. Elimiz genişledi. Ben bu çocukta bir başkalık seziyorum."

Hz. Muhammed (sas.), bu ailenin yanında beş yaşına kadar kaldı, sonra Mekke'ye ailesinin yanına getirildi.

Hz. Muhammed'in (sas.) annesi Âmine'nin Medine'de akrabaları vardı. Hem onları görmek, hem de oğluna babasının mezarını ziyaret ettirmek maksadıyla Âmine, çocuğu ile beraber Medine'ye gitti. Medine'de bir ay kaldılar. Peygamberimizin babası Abdullah'ın mezarını ziyaret ettiler. Hz. Âmine, çocuğu ve yanında hizmetçisi Ümmü Eymen ile birlikte Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Akşam üzeri Ebva köyüne geldiklerinde Âmine, hastalandı. Yanı başına oturttuğu biricik yavrusunu şefkatle öptü, hasretle bağrına basarak okşadı. Öleceğini ve oğlundan ayrılacağını hisseden anne, bir daha dünya gözüyle

göremeyeceği oğlunun yüzüne bakarak şunları söyledi:

"Her yeni eskiyecek ve her şey yok olacaktır. Ben de öleceğim. Fakat gam yemem. Çünkü temiz bir çocuk doğurdum. Dünyaya büyük, hayırlı bir varlık bırakıyorum."

Bu sözlerden sonra Âmine gözlerini hayata yumdu. O sırada Hz. Muhammed (sas.) altı yaşında idi. Ümmü Eymen, çocuğu alarak Mekke'ye döndü.

Baba ve anneden öksüz kalan Hz. Muhammed'i, dedesi Abdülmuttalib yanına aldı. Peygamberimiz iki sene onun yanında kaldı. Abdülmuttalib'in ölümü yaklaşınca, torununu Peygamberimizin amcası Ebû Talib'e teslim ederek O'na çok iyi bakmasını vasiyet etti. Peygamberimiz o zaman sekiz yaşına gelmişti. Ebû Talib ve eşi Fâtıma hanım, çocuğa iyi baktılar. O'nu öz çocukları gibi sevdiler.

D) Peygamberimizin Gençliği

Hz. Muhammed (sas.), peygamberliğinden önce de son derece doğru ve güvenilir bir kişiliğe sahipti. Bu özelliğinden dolayı halk arasında kendisine "Muhammedü'l-Emin" yani "Güvenilir Muhammed" deniliyordu. Herkesin sevgi ve saygısını kazanmıştı. Hz. Muhammed, her türlü kötülüğün işlendiği ve ahlaki değerlerin yok olduğu bir toplumda, kötülüklerden tamamen uzak, içi, dışı tertemiz bir ahlak ve fazilet örneği olarak büyüyor, temiz ve örnek yaşayışı ile toplumda bir yıldız gibi parlıyordu. Yüce Allah, onu en iyi bir şekilde terbiye etti, ahlak ve faziletle donattı. Çünkü insanlığın kurtuluşu için O'nu Peygamber olarak görevlendirecekti.

Bazı yerleri selden yıkılan Kâbe'yi Mekkeliler tamir etmeye başladılar. Duvarlar yükselip sıra "Hacerü'l-Esved" adı verilen kutsal siyah taşı, Kâbe duvarındaki yerine koymaya gelince, her kabile bu şerefi kazanmak için adeta birbirleriyle yarışa koyuldular. Hatta bu yüzden aralarında anlaşmazlık ve kavga çıktı, silahlar çekildi. Sonunda gerçekten güvenilir ve doğru bir kişi olduğuna inandıkları Hz. Muhammed'in vereceği hükme razı olmaya karar verdiler.

Hz. Muhammed "Hacerü'l-Esved"i bir yaygı üzerine koydu. Yaygının uçlarından kabile başkanlarına tutturdu. Hep birlikte taşı yukarı kaldırdılar. Hz. Muhammed taşı mübarek elleriyle duvardaki yerine koydu. O'nun bu uzlaştırıcı davranışı herkesi memnun etti. Böylece büyük bir anlaşmazlık ortadan kalkmış oldu. Bu olayın meydana geldiği sırada Hz. Muhammed otuz beş yaşında idi.

E) Peygamberimizin Hz. Hatice ile Evlenmesi

Peygamberimiz, Kureyş kabilesinin asaletli ve zengin kadınlarından Hatice ile evlendi. Hz. Muhammed o zaman yirmi beş yaşında idi. Hatice ise kırk yaşına gelmişti. Mutlu bir aile yuvası kuruldu.

F) Peygamber Oluşu (M. 610)

Hz. Muhammed (sas.), Miladi 610 yılının Ramazan ayında bir pazartesi gecesi Hira dağındaki mağarada, bütün varlığı ile Allah'a yönelmişti. Bu sırada Cebrail

(as.) gelerek Kur'an-ı Kerim'de Alâk suresinin başında yer alan ayetleri getirdi ve Allah tarafından Peygamber olarak görevlendirildiğini bildirdi.

Bu ayetlerin anlamı şöyledir:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı alaktan yarattı. Oku, Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğreten O'dur. İnsana bilmediğini O öğretti."

Böylece Hz. Muhammed'e (sas.) ilk vahiy gelmiş, Kur'an ayetleri inmeye başlamış oldu.

O, kendisine verilen bu büyük görevin ağırlığı içinde evine döndü. Hiçbir maddi güce sahip değildi. Herhangi bir yardımcısı da yoktu. Bu şerefli, fakat ağır görevi tek başına nasıl başaracaktı. Dünya küfür ve ahlaksızlık içinde yüzüyordu.

Evine gelince Hira dağında, Peygamber olarak görevlendirildiğini ve Kur'an'ın inmeye başladığını hanımı Hz. Hatice'ye anlattı. Peygamberimize layık bir eş olduğunu her hâliyle ispat eden Hz. Hatice, onu teselli ederek şöyle dedi:

"Müjdeler olsun, sebat et! Hayatımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki,

Sen bu ümmetin peygamberi olacaksın.

Çünkü sen, akrabalık haklarına riayet edersin, güçlüklere dayanırsın, misafirleri ağırlarsın, felakete uğrayanların yardımına koşarsın. Böyle olan kulunu Allah yalnız bırakmaz."

1. İlk Müslümanlar

Cebrail (as.), ikinci gelişinde Peygamberimize, “Kalk, insanları uyar” anlamındaki ayeti getirince peygamberimiz kalktı. Onun kalktığını gören Hz. Hatice,

—Niçin uyuyup dinlenmediniz, diye sorunca, Peygamberimiz,

—Ey Hatice, benim için uyku ve istirahat zamanı geçti, diyerek artık İslam dinini insanlara tebliğ etme görevinin başladığını ifade etti ve “Ey Hatice, kimi davet edeyim, beni kim tasdik eder.” dedi. Hz. Hatice,

—Ben tasdik ederim, ey Allah’ın Resulü! Herkesten önce dini bana anlat, dedi. Peygamberimiz Onun bu sözlerinden çok memnun oldu ve İslam dinini önce ona anlattı.

Peygamberimize ilk inanan ve onunla ilk namaz kılan kişi, bu büyük ve saygıdeğer İslam kadını Hz. Hatice’dir. Bu asil ve şerefli kadın, peygamberimizi kutsal davasında hiçbir zaman yalnız bırakmamış, sıkıntılı günlerinde teselli etmiş ve ona daima yardımcı olmuştur. Peygamberimiz Nur (Hira) dağında iken yanına Cebrail (as.) gelerek şöyle demiştir:

—Ey Allah’ın Resulü, işte bu Hatice’dir. Sana doğru geliyor, yanında bir kap var, içinde de yiyecek var. Hatice sana gelince ona, Rabbinden ve benden selam söyle ve kendisini cennette inciden yapılmış bir sarayla müjdele...[674]

Hz Hatice’den sonra çocuklardan Hz. Ali, köle iken hürriyetine kavuşmuş olan Zeyd b. Hârise ve büyüklerden Hz. Ebu Bekir iman ederek Müslüman oldular.

Peygamber Efendimiz, İslam’a daveti üç yıl kadar gizlice yaptıktan sonra şu anlamdaki ayetlerin nazil olmasıyla halkı açıktan İslam dinine çağırma dönemi başladı:

“Sen, en yakın akrabalarını uyar, Müminlerden sana uyanlara rahmet ve hidayet kanatlarını indir. Şayet sana asi olup karşı dururlarsa, onlara, Ben sizin işlediklerinizden tamamen uzağım, de.”[675]

“Şimdi sen ne ile emrolunuyorsan apaçık bildir. Müşriklerden yüz çevir.”[676]

Bunun üzerine Peygamberimiz önce yakın akrabalarından başlamak üzere Mekke halkını İslam’a davete başladı. Bu maksatla Safa tepesine çıkarak bütün Mekkelilere hitaben,

—Ey Kureyş halkı, diye seslendi.

Sesini duyanlar, oraya koştular ve etrafında toplandılar. Peygamberimiz onlara,

—Size şu tepenin arkasından bir düşman ordusunun geldiğini haber versem bana inanır mısınız, diye sordu.

Orada bulunanların hepsi birden,

—Evet inanırız, senin hiç yalan söylediğini görmedik, dediler.

Peygamberimiz onlara şöyle dedi:

—O hâlde ben size, önümüzde şiddetli bir azap gününün bulunduğunu, Allah'a inanmayan ve ona kulluk etmeyenlerin bu büyük azaba uğrayacaklarını haber veriyorum. Yemin ederim ki Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur. Ben de Allah'ın size ve bütün insanlara gönderdiği Peygamberiyim.

—Ey Kureyş topluluğu! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah'ın huzuruna varınca, muhakkak dünyadaki bütün yaptıklarınızdan sorguya çekileceksiniz. İyiliklerinizin mükâfatını, kötülüklerinizin de cezasını göreceksiniz. O mükâfat ebedi olan cennet, ceza da cehenneme girmektir.

Ne yazık ki dinleyiciler arasında bulunan İslam düşmanı Ebû Leheb, Peygamberimizin gönlünü inciten sözler söyledi ve orada bulunanlar dağıldı.

Ancak Peygamberimiz, ümitsizliğe kapılmadan en zor şartlarda bile İslam dinini tebliğ etmeye devam etti. Müşriklerin bütün engellemelerine rağmen İslam'ın nuru kalpleri aydınlattı, Müslümanların sayısı gün geçtikçe çoğaldı.

a) Hz. Hamza'nın Müslüman Olması

Peygamberimiz (sas.) İslam'ı yaymaya çalışırken pek çok güçlüklerle karşılaştı. Buna rağmen vazifesine devam ediyor, Müslümanların sayısı da günden güne artıyordu.

Peygamberliğinin altıncı yılında idi. Bir gün Safa tepesinde otururken oradan geçmekte olan Ebû Cehil, Peygamberimize hakarette bulundu. Onun bu terbiyesiz davranışına Peygamberimiz cevap vermedi. Bu üzücü olayı gören bir kadın, bu durumu Peygamberimizin amcası Hamza'ya anlattı. Hamza henüz Müslüman olmamıştı. Fakat kardeşinin oğluna yapılan bu hakarete çok kızdı. Derhal Kureyş müşriklerinin toplandığı yere giderek Ebû Cehil'e hitaben,

—Benim kardeşimin oğluna sövüp onu inciten sen misin, dedi ve yayını Ebû Cehil'in başına vurdu.

Daha sonra Hz. Hamza, Müslümanlığı kabul ederek Peygamberimizin yanında yer aldı.

b) Hz. Ömer'in Müslüman Olması

O zamanın Mekke halkı putlara tapıyordu. Hz. Hamza'nın Müslüman olması ve Müslümanların günden güne kuvvetlenmesi putlara tapanları telaşa düşürdü. Bu duruma bir çare bulmak için "Daru'n-Nedve" denilen yerde toplandılar. Durumu gözden geçirdikten sonra Ebû Cehil'in teklifi üzerine Hz. Muhammed'i öldürmeye karar verdiler. Bu korkunç kararı uygulamak üzere içlerinde en cesur olan Ömer'i görevlendirdiler. O zaman 33 yaşında olan Ömer, kılıcını kuşandı ve Hz. Muhammed'i öldürmek üzere yola çıktı.

Müslümanlar, Erkam'ın evinde toplanmışlardı. Peygamberimiz de orada idi. Ömer yolda Nu'aym'a rastladı. Nu'aym, "Nereye ya Ömer?" diye sordu. Ömer,

—Milleti birbirine düşüren Muhammed'in vücudunu ortadan kaldırmaya gidiyorum, cevabını verdi. Nu'aym Ömer'e,

—Zor bir işe kalkıştın, deyince Ömer,

—Sen de mi Muhammed'den yana oluyorsun, diye çıkıştı. Nu'aym,

—Ya Ömer, sen beni bırak, kendi ailene bak, enişten Sa'îd ile kız kardeşin Fâtıma Müslüman oldular, deyince Ömer,

—Önce onların işini bitireyim, diye yolunu değiştirip kız kardeşinin kapısını çaldı. O sırada kız kardeşi ile eniştesi, peygamberimize yeni nazil olan "Tâhâ" suresinin ilk ayetlerini okuyorlardı. Ömer'in silahlı geldiğini görünce korkup Kur'an sayfalarını sakladılar.

Ömer içeri girince, ne okuduklarını sordu. Onlar da "Bir şey yok" dediler. Ömer'in öfkesi daha da arttı. "Demek işittiklerim doğru imiş" diyerek eniştesini yakasından tutup yere çarptı ve dövmeye başladı. Kocasını kurtarmak isteyen kız kardeşi Fâtıma'nın yüzüne de bir tokat attı. Zavallı kadın ağzından burnundan kanlar akarak yere serildi. Fâtıma, imanının verdiği cesaretle Ömer'e şu sözleri söyledi:

—Allah'tan kork. Bir kadına yaptıklarına bak. Ben ve eşim Müslüman olduk. Başımızı kessen bundan dönmeyiz.

Ömer,

—Okuduğunuz şeyi bana getirin, dedi. Kız kardeşi çıkarıp verdi. Ömer, dikkatle okumaya, okudukça kalbi yumuşamaya başladı. Kur'an-ı Kerim'in eşsiz ahengi, manasındaki yükseklik, okunuşundaki tatlılık ve güzellik Ömer'in kalbini fethetti. Artık Ömer'in kalbi İslam'a açıktı. Hz. Peygamber'in yanına gitti. Önünde diz çöktü ve Kelime-i Şahadet getirerek Müslüman oldu. Orada bulunanlar buna çok sevindiler. Hep birlikte Kelime-i Şahadet getirdiler.

Ömer'in İslam'a girmesiyle Müslümanlık kuvvetlendi. Ömer,

—Yâranımız kaç kişidir, diye sordu.

—Seninle beraber kırk kişi, dediler.

Ömer'in isteği üzerine, önde Peygamberimiz olduğu hâlde Müslümanların hepsi doğru Kâbe'ye gittiler. Orada toplu olarak ve açıkta namaz kıldılar. Öte yandan müşrikler, Peygamberi öldürmeye gönderdikleri Ömer'in Müslüman olduğunu öğrenince şaşkına döndüler.

Peygamberimizi öldürmek için yola çıkan Ömer'in, merhametsiz ve taştan daha katı kalbini kız kardeşinin evinde okuduğu Kur'an ayetleri yumuşatmış, karanlık gönlünü nurla doldurmuş, Peygambere olan düşmanlık duygularını dostluğa çevirmiştir.

2. Müslümanlara Yapılan Zulümler

Müşrikler özellikle kimsesiz olan Müslümanlara çok eziyet ettiler, onları Müslümanlıktan döndürmek için her türlü kötülük ve işkenceyi yapmaktan çekinmediler.

Müslüman olduğu için işkence görenlerden biri Hz. Bilâl-i Habeşî'dir. Bilâl, İslam'ın en büyük düşmanlarından biri olan Ümeyye b. Halef'in kölesi idi. Ümeyye, zavallı ve savunmasız Bilâl'i kızgın kumların üzerine yatırarak göğsüne ağır taşları yığdıktan sonra ona,

—Müslümanlıktan vazgeçmezsen seni böylece öldüreceğim, derdi. Fakat İslam inancı kalbinin derinliklerine iyice yerleşmiş ve imanın tadını almış olan bu samimi Müslüman, "Allah birdir, Allah birdir" diye karşılık verirdi. Bilâl'in İslam'dan dönmeyeceğini anlayan zalim Ümeyye, Bilâl'in boynuna bir ip takarak onu Mekke'nin bir ucundan öbür ucuna kadar sürüklemişti. Hz. Bilâl, bu durumda iken yine Allah'ı gönlünden çıkarmamış dili ile de "Allah birdir, Allah birdir." demeye devam etmişti.

Nihayet Hz. Ebu Bekir, Bilâl'i satın alarak hürriyetine kavuşturdu ve Bilâl o zalimin elinden kurtuldu. Çok güzel ve yanık bir sesi olan Hz. Bilâl, daha sonra Peygamberimizin müezzini olmuştur.

İşkence yapılanlardan biri de Ammâr b. Yâsir'dir. Müşrikler, Ammâr'ı da kumlara yatırırlar ve bayıltıncaya kadar döverlerdi. Ammâr'ın babası Yâsir ile annesi Sümeyye de işkenceye uğrayanlar arasında idi. İslam'ın en büyük ve azılı düşmanı Ebû Cehil Sümeyye'ye saldırarak kanlar içinde yere sermiş ve bir mızrak darbesiyle zavallı kadıncağızı şehit etmişti.

Ammâr'ın babası Yâsir de işkenceler yüzünden ölmüştü.

Habbâb b. Eret'i de kıpkırmızı yanan kömürlerin üzerine yatırmışlar, göğsünün üzerine de bir adam çıkmıştı. Zavallı, böylece yanan kömürlerin üstünde kıvranmış durmuştu. Kendisine Muhammed'i inkâr et diyenlere, O,

—Onu asla inkâr etmem, kıyamet gününde de onunla beraberim, diye cevap verirdi.

Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman olmaları ve İslam'ın günden güne yayılması müşrikleri iyice korkuttu. Bunun üzerine toplanıp Müslümanlara karşı şu boykot kararlarını aldılar:

"Bundan sonra Müslümanlarla ve onları himaye edenlerle, Muhammed'in akrabası olan Haşimoğulları ile her türlü alaka kesilecek, onlarla hiç kimse görüşmeyecek, alışveriş etmeyecek, kız alıp vermeyecektir."

Müşriklerden Mansûr b. İkrime bu kararı yazdı ve birlikte Kâbe'nin duvarına astılar.

Boykot kararı üç sene devam etti. Bu süre içinde Müslümanlar çok sıkıntı

çektiler. Müşrikler, Müslümanların toplu olarak sığındığı mahalleye yiyecek içecek sokmamak için ellerinden geleni yaptılar. Müslümanlar, İslam uğruna her türlü sıkıntıya, açlığa ve susuzluğa katlandılar. Ağaç yapraklarını yiyerek yaşamak zorunda kaldılar. Açlıktan feryat eden çocukların durumu ise yürekler acısı idi.

Bu insanlık dışı davranışlarla da müşrikler bir sonuç alamadı, İslam nurunun yayılmasını engelleyemediler. Bu arada bir güve Kâbe'nin duvarına asılan anlaşma metnini yiyerek "Allah" adından başka diğer yazıların tamamını yok etmişti. Ayrıca Mansûr ibn İkrime'nin anlaşmayı yazdığı eli kurumuş ve çolak kalmıştı. O zaman "Besmele" yerine "Bismikellahümme" kullanılırdı.

Sonunda müşriklerden birkaç kişi insafa gelerek zalim anlaşmayı indirip yırttılar. Böylece boykot kalkmış ve Müslümanlar da büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş oldular. Müslümanlara uygulanan boykot Peygamberliğin yedinci yılından onuncu yılına kadar üç yıl devam etti.

G) Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye Hicreti (M. 622)

İslam tarihinde Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye göç etmesine "Hicret" denir.

Müşriklerin baskı ve zulümlerinin devam etmesi üzerine Peygamberimiz, Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret etmelerine izin verdi. Müslümanlar gruplar hâlinde Medine'ye göç etmeye başladılar. Din uğrunda, doğup büyüdükleri yurtlarını, mal ve mülklerini bıraktılar. Medine'de yanan ümit ışığına koştular.

Mekke'de Peygamberimizle birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali ve birkaç Müslümandan başka kimse kalmamıştı. Peygamberimiz bütün güçlüklere rağmen görevini yapmış, Peygamberliğinin 13 yılını Mekke'de tamamlamış bulunuyordu.

Müşrikler, (putlara tapanlar) Peygamberimize ve Müslüman olanlara çok eziyet ettiler. İslamiyet'i kökünden yok etmek için "Dâru'n-Nedve" denilen yerde gizlice toplandılar. Ebû Cehil'in teklifi üzerine Peygamberimizi öldürmeye karar verdiler. Bu korkunç kararı uygulamak üzere her kabileden birer genç seçtiler. Seçilen bu silahlı gençler, peygamberimizin evini kuşattılar ve dışarı çıkmasını beklemeye başladılar.

Müşriklerin gizlice aldığı bu ölüm kararı, Allah tarafından Cebrail aracılığıyla Peygamberimize bildirildi ve hicret etmesine izin verildi. Peygamberimiz, kendi yatağına Hz. Ali'yi yatırarak, evini saran müşriklerin arasından çıktı. Allah, Peygamberini korudu. Eli silahlı müşrikler onu göremediler.

Yol hazırlıkları yapıldıktan sonra, peygamberimiz ve Hz. Ebu Bekir geceleyin Mekke'ye bir buçuk saat mesafede olan Sevr dağına gittiler ve orada bir mağarada gizlendiler. Sabah olunca Peygamberimizin evden çıktığı anlaşıldı. Bunun üzerine Müşrikler her tarafı aramaya başladılar. Muhammed'i kim bulursa

ona yüz deve mükâfat verileceğini vaat ettiler.

Peygamberimizi arayanlar yoldaki izleri takip ederek mağaranın önüne kadar geldiler. Mağaranın girişine bir örümceğin ağ germiş olduğunu gördüler. Mağaranın içine girip aramak istediler ise de içlerinden biri, “içeriye insan girseydi, burada örümceğin ağı ve güvercinin yuvası olmazdı” deyince dönüp gittiler.

Müşrikler mağaranın önüne geldikleri sırada Hz. Ebu Bekir endişelenerek,

—Bizi görecekler Ya Resulallah, dedi.

Peygamber Efendimiz,

—Üzülme, Allah bizimle beraberdir, diye karşılık verdi.

Mağaranın ağzına örümceklerin ağ germesi, orada biten bir ağacın dallarına güvercinlerin yuva yaparak yumurta bırakması birer mucizedir. Yüce Allah, sevgili Peygamberini bu mucizelerle korumuş, mağaranın ağzına kadar gelen düşmanları gizli bir kuvvet geri çevirmiştir.

Peygamberimiz ve Hz. Ebu Bekir mağarada üç gün kaldıktan sonra Medine’ye gitmek üzere yola çıktılar. Onları takip etmekte olan Süraka adında bir pehlivan izlerini buldu. Bütün gücüyle atını üzerlerine sürdü. Onlara iyice yaklaştığı sırada atının ayakları sürçtü, kendisi de yere yuvarlandı. Yeniden toparlanarak var kuvvetiyle atını tekrar ileri sürdü. Fakat bu defa atının ayakları dizlerine kadar kuma battı. Olduğu yerde çakılıp kaldı. Gizli bir kuvvet atını geri çekiyordu. Süraka bu durumu görünce korktu. Yaptığına pişman oldu. Peygamberimizden af diledi ve geri döndü. Arkadan gelenlere de, “Ben buraları aradım, kimse yoktur” diyerek onları geri çevirdi. Süraka daha sonra Müslüman olmuştur.

Ebû Cehil, Süraka’nın böyle yaptığını daha sonra öğrenince onu kınamış, bunun üzerine Süraka Ebû Cehil’e şöyle demiştir: “Atımın ayaklarının yere nasıl battığını görseydin, sen de Muhammed’in peygamberliğine iman ederdin.”

Sevgili Peygamberimiz bir hafta süren tarihî yolculuğunu tamamlayarak bir pazartesi günü Medine yakınındaki Kuba köyüne ulaştı. Burada büyük bir sevgi ile karşılandı.

Peygamberimiz burada on günden fazla kaldı. Kuba Mescidini yaptırdı. Mescid yapılırken mübarek elleriyle taş taşıdı. Bir işçi gibi çalıştı. İslam tarihinde yapılan ilk mescid budur. Peygamberimizden üç gün sonra Mekke’den ayrılan Hz. Ali de burada Peygamberimize yetişti.

1. Peygamberimizin Medine’de Karşılanması

Beraberindeki Müslümanlarla birlikte Peygamber Efendimiz bir cuma günü Kuba’dan Medine’ye hareket etti. Salimoğulları yurduna geldikleri zaman öğle vakti olmuştu. Peygamberimiz Cuma namazının farz kılındığını Müslümanlara bildirdi. Orada ilk Cuma namazını kıldılar. Peygamberimizin kıldırdığı ilk cuma

namazı budur. İlk cuma hutbesini de burada okumuştur. Peygamberimiz, ilk cuma hutbesinde Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Ey İnsanlar! Sağlığınızda ahiretiniz için hazırlık yapın, Muhakkak biliniz ki hepiniz ölecek ve sürünüzü çobansız bırakacaksınız. Sonra Cenab-ı Hak ona soracak, ama nasıl soracak? Tercümanı yok, bizzat diyecek ki: 'Sana benim Peygamberim gelip de tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verdim, sana lütuf ve ihsan ettim, sen kendin için ne hazırladın?'

O kişi de sağına soluna bakacak bir şey göremeyecek, önüne bakacak cehennemden başka bir şey göremeyecek. Öyle ise her kim kendini bir yarım hurma ile de olsa ateşten kurtarabilecekse hemen o hayrı işlesin. Onu da bulamazsa bari güzel söz ile kendini kurtarsın. Çünkü bir iyiliğe on katından yedi yüz katına kadar sevab verilir. Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun."

Peygamberimiz namazdan sonra Medine'ye doğru yoluna devam etti. Medineliler bir bayram sevinci içinde bu şerefli misafiri karşılamak için yolun iki tarafına sıralanmışlardı. Peygamberimiz geçerken "Buyurun Ya Resulallah" diyorlar, mini mini yavrular da "Allah elçisi geldi" diye sevinç çığlıkları atıyorlardı. Evlerinin damları üzerine çıkan kadınlar: "Hoş geldiniz" diyorlardı. Peygamberimiz evlerin önünden geçerken bütün ev sahipleri: "Buyurun Ya Resulallah" diyor ve devesinin yularına sarılarak onu misafir etme şerefine nail olmak istiyorlardı.

Peygamberimiz hiç kimseyi kırmak istemediğinden onlara şöyle diyordu:

"Deveyi kendi hâline bırakınız, onun nereye gideceği kendisine emredilmiştir. Emrolunduğu yere gidecektir"

Yoluna devam eden deve, boş bir arsada çöktü. Fakat durmadan kalktı. Biraz daha gittikten sonra tekrar çöktü ve bir daha kalkmadı. Peygamber Efendimiz,

"İnşallah konağımız burasıdır" diyerek devesinden indi. Buraya en yakın ev, Hâlid b. Zeyd'in, yani Ebû Eyyûb Ensârî'nin evi idi. Hz. Peygamber onun misafiri oldu. Ebû Eyyûb Ensârî'nin evi iki katlı idi. O, Peygamberimizi üst katta misafir etmek istedi. Ancak Efendimiz, kendisini ziyarete gelenlerin ev sahibini rahatsız etmemesi için zemin katta kalmayı tercih ettiler. Peygamber Efendimiz, Mescid-i Şerif'in yanında kendileri için odalar yapılıncaya kadar yedi ay bu evde kaldı.

Sevgili Peygamberimizi evinde misafir etme şerefini taşıyan bu ünlü Sahabi Ebû Eyyûb Ensârî hazretleri, 675 yılında İstanbul'u kuşatan İslam ordusuna katılmış ve surlar dışında şehit olmuştur. Peygamberimizi evinde misafir eden ve halkımız tarafından "Eyüb Sultan" olarak anılan bu peygamber dostu, İstanbul'un Eyüp semtindeki türbesinde yatmaktadır.

Medine halkı, peygamberimizi, Ebû Eyyûb Ensârî'nin evinde akın akın ziyaret ettiler. Bu sırada Yahudi bilginlerinden Abdullah b. Selâm geldi.

Peygamberimizin mübarek yüzüne dikkatlice baktıktan sonra,

“Bu yüz, yalancı yüzü değildir” diyerek Müslümanlığı kabul etti.

Peygamber Efendimiz, devesinin ilk defa çöktüğü arsayı sahiplerinden satın aldı ve oraya bir mescid yaptı. Medine’de “Mescid-i Nebi” olarak bilinen ve Müslümanlar tarafından ziyaret edilen mescit, Peygamber Efendimiz’in yaptırdığı bu mescittir.

Bu mescid yapılırken peygamberimiz, bir işçi gibi çalışmış, sırtında kerpiç taşımıştır. Mescidin temelleri taştan, duvarları kerpiçten idi. Mescidin inşası bittikten sonra çevresine bitişik birkaç oda yapıldı ve Peygamber Efendimiz, misafir olarak bulunduğu evden buraya taşındı. Mescidin ilk şekli böyle sade ve mütevazı idi.

Peygamberimizin müezzini olma şerefini taşıyan Hz. Bilal-i Habeşî’nin tatlı sesiyle Medine ufuklarında yankılanan ezan seslerini duyan Müslümanlar, bu çağrıya uyarak camiye koşuyor, iki cihan güneşi Hz. Peygamber’in arkasında cemaat olmanın, namaz kılmanın huzur ve mutluluğunu yaşıyorlardı.

Mescitte önceleri minber yoktu. Peygamber Efendimiz, bir hurma kütüğüne yaslanarak cemaate hitap ederdi. Daha sonra üç basamaklı bir minber yapıldı ve Peygamberimiz hutbelerini bu minberden irat etti. Bu sırada bir de mucize meydana geldi. Şöyle ki: Efendimiz bir cuma günü hutbesini bu minberden irat etmeye başlayınca daha önce dayanarak hutbe okuduğu hurma kütüğünün, Peygamberimizden ayrı kaldığı için yavrusundan ayrı kalan bir devenin feryadı gibi inlemeye başladığı duyuldu. Bunun üzerine Peygamberimiz minberden inerek bu hurma kütüğünü kucaklayıp okşadı ve kütüğün inlemesi kesildi. Peygamberimiz, “Eğer ben onu kucaklamamış olsaydım, kıyamet gününe kadar hep böyle inleyip duracaktı.”[677] buyurdu.

H) Ensar ve Muhacirler Arasındaki Kardeşlik

Mekke’den göç ederek Medine’ye gelen Müslümanlara “Muhacir”, Medine’nin yerli halkına da, muhacirlere yardım ettiklerinden dolayı “Ensar” denildi.

Mallarını, mülklerini bırakarak gelen Muhacirlere, Medineliler her türlü yardımı yaptılar. Onları bağırlarına bastılar, evlerinde barındırdılar, ekmeklerini onlarla paylaştılar.

Dünya tarihinde, birbirini böylesine candan seven, birbirine bu kadar içten bağlanan başka bir topluluk gösterilemez. Bütün Dünya’ya örnek olan bu olay, İslam kardeşliğinin en güzel eseridir.

Peygamberimiz, Muhacirlerden her birini, Ensar’dan biri ile kardeş yaptı. Bu kardeşlik kan kardeşliğinden daha kuvvetli idi.

İslam tarihinde her zaman saygı ile anılan Ensar ve Muhacirler, dinimize büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.

I) İslam'ın Hızla Yayılması

Peygamberimiz ve Müslümanlar, müşriklerin dayanılmaz zulüm ve baskıları karşısında doğup büyüdükleri Mekke'den Medine'ye göç ettikten sonra da müşrikler düşmanlıklarından vazgeçmediler. İslam'ın nurunu söndürmek için ordular hazırladılar ve Müslümanlara saldırdılar. Bu tehlikeli durum karşısında kendilerini savunmak için savaşmaktan başka çareleri kalmayan Müslümanlar, bu saldırılara karşı kahramanca karşı koydular, kendilerinden kat kat üstün olan düşman kuvvetlerini Allah'ın yardımı ile mağlup ettiler. Böylece düşmanlar karanlık emellerine ulaşamadılar. Müslümanların sayısı gün geçtikçe çoğaldı ve İslam'ın nuru hızla yayılmaya devam etti.

Önceleri İslam'a karşı çıkan ve Müslüman olmamak için direnenler zamanla gerçekleri görmeye başladılar. Mekke fethedilip Kâbe putlardan temizlendikten sonra İslam'ın nuru hızla yayıldı. İnsanlar gerek fert gerekse gruplar hâlinde İslam'ın ışığına koştular. Bu maksatla Arabistan'ın dört yanından gelen heyetler Peygamberimizi ziyaret ederek Müslümanlığı kabul ettiklerini bildirdiler.

a) Peygamberimizin Devlet Başkanlarına Gönderdiği İslam'a Davet Mektupları

Hz. Muhammed (sas.), bütün insanlara Peygamber olarak gönderilmişti. O, önce yakın çevresini ve içinde yaşadığı toplumu İslam'a davet etti. Daha sonra da İslam dinini dünyaya tebliğ etme görevine başladı. Bu maksatla Bizans İmparatoruna, İran, Mısır, Habeşistan, Umman ve Bahreyn devlet başkanlarına elçiler yolladı. İslam'a davet mektupları gönderdi.

Peygamberimiz gümüşten bir mühür yaptırmış, üzerine de "Muhammedü'r-Resulüllah" cümlesini yazdırmıştı. Mektuplarının altını bununla mühürlüyordu.

Habeşistan hükümdarı Peygamberimizin mektubunu alınca Müslümanlığı kabul etti.

Bizans İmparatoruna gönderilen mektup:

"Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Rumların büyüğü Hirakl'e, Hidayet yoluna uyanlara selam olsun.

Bundan sonra, ben seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman ol ki selamete eresin. Allah da sana ecrini iki kat verir. Eğer kabul etmezsen halkının vebali senin boynundadır.

Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda müşterek bir kelimeye gelin: Ancak Allah'a kulluk edelim. O'na hiçbir şeyi ortak yapmayalım. Allah'ı bırakıp bir kısmınız diğer kısmınızı rab edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse, şahit olun, biz Müslümanız deyin."

Bizans İmparatoru Hirakl, Peygamberimizin gönderdiği elçiye:

—Ben bu Peygamberin zuhur edeceğini biliyordum, fakat onun Arabistan'dan

çıkacağını zannetmiyordum.

“Eğer ona ulaşabileceğimi bilsem, her zahmete katlanırdım, yanında olsam ayaklarını yıkar, hizmet ederdim” dedi.

İmparator, Müslümanlığı kabul etmedi, ancak, peygamberin elçisine iyi davrandı ve ona hediyeler vererek geri çevirdi.

İran Hükümdarına gönderilen mektup şudur:

“Bismillahirrahmanirrahim. Allah’ın kulu ve Peygamberi Muhammed’den Farsın büyüğü Kisra’ya. Hidayete uyanlara, Allaha ve peygamberine iman edenlere, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed’in onun peygamberi olduğuna şehadet edenlere selam olsun.

Ey Kisra! Ben seni İslam’a davet ediyorum. Ben bütün insanlara gönderilmiş bir hak Peygamberim. Yaşayan insanları (Allah’ın azabı ile) uyarırım. Müslüman ol ki selamet bulasın. Eğer olmazsan bütün Mecusilerin vebali boynundadır.”

İran hükümdarı Hüsrev Perviz, Peygamberimizin mektubunu okuyunca öfkelendi. Âdetlerine göre hükümdarlara gönderilen mektuplar onların adı ile başlardı.

Hâlbuki Peygamberimizin gönderdiği mektup Allah’ın adı ile başlıyor, Peygamberimizin adı da hükümdarın adından önce geliyordu. İşte hükümdar buna fena hâlde kızmış ve, “Benim kölem bana böyle mi hitap ediyor?” diyerek Peygamberin mektubunu öfke ile yırtıp atmıştır. Zavallı böyle yapmakla kendi adını parçaladığını bilmiyordu. Hükümdarın bu küstahça hareketi Peygamberimize haber verilince, “parça parça olsunlar” buyurdu. Çok geçmeden Hüsrev Perviz, oğlu Şırveyh tarafından karnı deşilerek öldürüldü. İran saltanatı Hz. Ömer’in halifeliği döneminde yıkılıp ortadan kaldırıldı.

Öte yandan bu mektuba hiddetlenen hükümdar kendi idaresinde olan Yemen Valisi Bâzân’a bir mektup yazarak “Hicaz bölgesinde Peygamber olduğunu söyleyen adamı bana gönder” diye emretmiş, Vali de Peygamberimize “Hemen İran hükümdarının yanına varasın” diye bir mektup yazıp iki memurunu Medine’ye göndermişti. Memurlar Medine’ye gelip Peygamberin huzuruna çıktılar ve mektubu verdiler. Ve hemen hükümdarın yanına gitmezsen seni yok eder, dediler. Peygamberimiz “yarın cevap veririm” diye onları huzurundan çıkardı.

Bunu müteakip Allah tarafından “İran hükümdarının o gece oğlu tarafından öldürüldüğü” peygamberimize bildirildi.

Peygamberimiz memurları çağırarak durumu kendilerine haber verdi. Ve “İslam dini yakında İran ülkesine hâkim olacaktır. Vali Bâzân’a söyleyin. İman etsin.” dedi.

Memurlar Yemen’e varıp durumu Valiye haber verdiler. Gerçekten

Peygamberimizin haber verdiği vakitte hükümdarın öldürülmüş olduğu anlaşılınca, bu mucizeyi gören Vali ve yanındakiler Müslüman oldular.

İ) Mekke'nin Fethi (M. 630)

Peygamberimiz (sas.), 630 yılında Mekke'yi fethetmeye karar verdi ve 10.000 kişilik İslam ordusu dört koldan Mekke'ye girdi. Peygamber Efendimiz, Mekke'nin kan dökülmeden alınmasını istiyordu. Bunun için askerlere şöyle dedi:

"Kesinlikle kan dökmeyin, silahlı çatışmaya girmeyin."

Dediği gibi de oldu. Mekke kan dökülmeden fethedildi. Peygamberimiz Harem-i Şerif'e giderek Kâbe'yi putlardan temizletti ve orada toplanan insanlara önemli bir hutbe irat etti. Peygamberimiz bu hutbesinde,

Allah'ın birliğini, insanların eşit olduğunu, geçmişteki kan davalarının kaldırıldığını anlattıktan sonra şu anlamdaki ayeti okudu:

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Tanışasınız diye sizi milletlere, kabilelere ayırdık. Sizin Allah katında en şerefliniz, O'ndan en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah bilir ve işitir."[678]

Bunları dinleyen Mekkeliler, vaktiyle Peygamberimizi öldürmeye kalkışmışlar, ilk Müslümanlara dayanılmaz eziyetlerde bulunmuşlar, İslam'ın nurunu söndürmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Şimdi boyunlarını bükmüş, haklarında verilecek kararı bekliyorlardı.

Peygamberimiz (sas.) kendilerine sordu:

—Ey Kureyş topluluğu! Hakkınızda ne yapacağımı sanıyorsunuz?

—Sen, asil ve şerefli bir kardeşsin, dediler.

Peygamberimiz (sas.) burada da büyüklüğünü gösterdi.

—Bugün sizi kınamak yok, hepiniz serbestsiniz, buyurdu ve hepsini affetti.

Mekke'yi fetheden büyük Peygamber, engin merhameti ve bağışlayıcılığı ile de gönülleri fethetti. İnsanlığa en güzel ahlak ve fazilet dersi verdi. Mekke'nin fethedildiği gün öğle ezanını, Hz. Bilâl-i Habeşi Kâbe'nin damına çıkarak okudu. Namaz kılındıktan sonra Peygamberimiz Safa tepesine çıktı. Yeni Müslüman olanlar da orada toplandılar. Önce erkekler, sonra da kadınlar biat ettiler (Yani Peygambere itaat edeceklerine söz verdiler.).

J) Veda Haccı (M. 632)

Mekke fethedildikten sonra İslam dini hızla yayıldı. Allah'ın birliği inancı iyice kalplere yerleşti. Kurtuluşun İslam'da olduğunu gören insanlar, kendiliklerinden gruplar hâlinde gelip Müslüman olmaya başladılar. 23 yıllık şerefli bir mücadelenin hayırlı sonucunu gören Peygamberimiz (sas.), hicretin onuncu yılında yüz binden fazla Müslümanla birlikte Hacca gitti.

Peygamberimiz (sas.), Arafat’ta yaklaşık 124 bin Müslümana hitaben meşhur hutbesini okudu. Buna “Veda Hutbesi” denir. Bu hutbeden sonra şu anlamdaki ayet-i kerime nazil oldu,

“Bugün sizin dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve size Din olarak İslam’ı seçtim.”[679]

Peygamber Efendimiz, ahiret yolculuğunun yaklaştığını ve bundan sonra hac edemeyeceğini anladığı için burada Müslümanlara veda etti. Bu sebeple, Peygamberimizin bu haccına “Veda Haccı” denilmiştir.

Peygamberimiz, Hac vazifesini tamamladıktan sonra beraberindeki Müslümanlarla birlikte Medine’ye döndü.

Veda hutbesinde, eşitlik ilkeleri bildirilmiş, gerçek anlamda huzur ve mutluluğun temelleri atılmıştır. O zaman, sesi uzaklara ulaştıracak hoparlör gibi bir alet olmadığından, Peygamberimizin söylediği her cümle, yüksek sesli Sahabiler tarafından tekrar ediliyor, bütün cemaate anında duyuruluyordu. Bu hutbe, insan hakları evrensel beyannamesinden çok önce, insan haklarını koruyucu önemli hükümler getirmiştir.

1. Peygamberimizin Tarihî Veda Hutbesinden Bazı Bölümler

Ey insanlar!

Sözümü iyi dinleyiniz. Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedi olarak bir daha birleşemeyeceğim.

İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bugünkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız. Bu vasiyetimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak muhafaza etmiş olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah’ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyetten kalan bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır.

Ashabım! Cahiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır.

İnsanlar! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden tesir ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedi surette kaybetmiştir. Fakat siz, bu kaldırdığım şeyler dışında, küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, onların, aile yuvasını, sizin hoşlanmadığınız hiçbir kimseye çiğnetmemeleridir.

Müminler! Size iki emanet bırakıyorum ki onlara sımsıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanetler Allah Kitabı Kur'an ve Onun Peygamberinin sünnetidir.

Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz. Müslüman Müslümanın kardeşidir, böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Din kardeşinize ait olan herhangi bir hakka tecavüz başkasına helal değildir. Meğerki gönül hoşluğu ile kendisi vermiş olsun.

Ashabım! Kendinize de zulmetmeyiniz. Kendinizin de üzerinizde hakkı vardır.

İnsanlar! Cenab-ı Hak, her hak sahibine hakkını (Kur'an'da) vermiştir. Varise vasiyet etmeye lüzum yoktur.

İnsanlar! Rabbiniz birdir. Babanız birdir, hepiniz Âdem'in çocuklarısınız. Âdem ise topraktandır. Allah yanında en kıymetli olanınız, O'na en çok saygı göstereninizdir. Arabın Arap olmayana Allah saygısı ölçüsünden başka bir üstünlüğü yoktur.

İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?

"Allah'ın elçiliğini ifa ettin, vazifeni yerine getirdin, bize vasiyet ve öğütte bulundun, diye şehadet ederiz." (Bunun üzerine Resul-i Ekrem mübarek şahadet parmağını göğe doğru kaldırarak, sonra da cemaat üzerine çevirip indirerek şöyle buyurdu): Şahid ol yâ Rab! Şahid ol yâ Rab! Şahid ol yâ Rab!

K) Peygamberimizin Hastalanması ve Vefatı (M. 632)

Peygamberimiz, Veda Haccını yapıp Medine'ye döndü ve bir süre sonra hastalandı. O, görevinin sona erdiğini ve bu dünyadan göçme zamanının yaklaştığını anlamıştı. Hastalığı günden güne artıyordu. Hasta iken de ezan okununca Mescide gidip namazları kıldırıyordu. Fakat ölümüne üç gün kala hastalığı ağırlaştı. Mescide çıkamadı. Hz. Ebu Bekir'in cemaate imamlık yapmasını ve namazları kıldırmasını emretti.

Hastalığının ilerlediği bir günde Ashabına şunları söyledi: "...Biliniz ki sizler yine bana kavuşacaksınız. Buluşacağımız yer, Kevser havuzunun kenarıdır. Her kim orada benimle buluşmak isterse, elini ve dilini lüzumsuz iş ve sözden korusun. Bu dünyadan göçme zamanımın geldiği bana haber verildi. Allahım'a kavuşacağıma seviniyorum. Ümmetimden ayrılacağım için de üzgünüm. Ben haberimi aldım. Allah'a gidiyorum."

Ölümünden iki gün önce Ashabdan bazılarının yardımıyla Mescide geldi. Yavaş yavaş minbere çıktı. Yüzünü cemaate çevirerek şöyle dedi,

—Ey Müslümanlar! Şayet birinize karşı kötülük yapmışsam, onun karşılığını kabule hazırım.

—Kime vurduysam, işte arkam gelsin vursun

—Kimin bende alacağı varsa, işte malım, gelsin hakkını alsın.

8 Haziran Pazartesi sabahı Peygamberimizin hastalığı biraz hafifleyince mescide gitti. Oturduğu yerde Hz. Ebu Bekir'e uyarak sabah namazını cemaatle kıldı. Mescitten evine dönünce hastalığı arttı. O gün kuşluk vakti olunca, "Ya Rab, ölüm şiddetine karşı bana kolaylık ver. Canımı tatlılıkla al" diye dua etti. Yanında bir kapta soğuk su vardı. Elini suya batırıp, bununla mübarek yüzünü serinletiyordu.

Nihayet öğle üzeri elini kaldırdı. Şehadet parmağını yukarı doğru dikti, "Refik-i â'lâya = Yüce dosta." dedi. Son sözü bu oldu.

Allah elçisi 63 yaşında mübarek ruhunu Mevlası'na teslim etti (12 Rebiulevvel Pazartesi, M. 8 Haziran 632).

Peygamberimiz (sas.) vefat ettiği yerde defnedildi. Medine'de O'nun kabrinin bulunduğu yere "Ravza-i Mutahhara" denilmektedir. Sevgili Peygamberimiz'in (sas.) 23 yıllık Peygamberlik hayatının 13 yılı Mekke'de, 10 yılı da Medine'de geçmiştir. O, insanlığın mutluluğu için çalıştı. Son Peygamber olarak görevini hakkıyla yerine getirdi ve bu dünyadan göçtü.

Dünya neye sahipse, O'nun vergisidir hep,

Medyun O'na cemiyeti, medyun O'na ferdi,

Medyundur O ma'suma bütün bir beşeriyyet,

Ya Rab bizi Mahşerde bu ikrar ile haşret.

Mehmet Akif ERSOY

L) Peygamberimizin Çocukları

Peygamberimizin yedi çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunların üçü erkek, dördü kızdır.

Erkek çocukları, Kasım, Abdullah ve İbrahim'dir.

Kız Çocukları, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'dır.

Bunların altısı Hz. Hatice'den, oğlu İbrâhîm de Mâriye'den doğmuştur.

Kasım ile Abdullah peygamberlik gelmeden küçük yaşta öldüler. Peygamberimiz (sas.) çocuklarının ölümüne çok üzülmüştü. Peygamberimizin bir künyesi de "Ebû'l-Kâsım"dır. Yani "Kâsım'ın babası". Peygamberimiz (sas.) bu

künyeden çok hoşlanırdı. Bunda küçük yaşta kaybettiği oğlunun ismi geçtiğinden teselli bulurdu.

Diğer oğlu İbrahim ise hicretten sonra Medine'de doğdu. O da küçük yaşta vefat etmiştir. Oğlunun ölümü üzerine Peygamberimiz gözyaşı dökerek şunları söyledi,

"Göz yaşarır, kalp üzülür. Allah'ın rızasına uygun olandan başka bir söz söyleyemeyiz. Ey İbrahim, seni kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz."

İbrahim'in öldüğü gün güneş tutulmuştu. Bazı kimseler, "İbrahim'in ölümü için güneş tutuldu" dediler. Peygamberimiz bu düşüncenin yanlış olduğunu bildirerek şöyle buyurdu,

"Şüphesiz güneş ve ay, Allah'ın ayetlerinden iki nişandır. Bunlar, hiç kimsenin ölümünden ya da hayatından dolayı tutulmazlar."

Peygamberimizin kızlarının hepsi büyümüş ve evlenmişlerdir. Hz. Fâtıma'dan başka üç kızı peygamberimizden önce vefat etmiştir. Küçük kızı Fâtıma, Hz. Ali ile evlenmiş ve Hz. Peygamberin vefatından sonra altı ay daha yaşamıştır. Peygamberimizin soyu onun neslinden devam etmiştir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, onun çocuklarıdır.

II. PEYGAMBERİMİZİN YÜKSEK AHLAKI

Allah'ın en sevgili kulu, son ve en büyük peygamber Hz. Muhammed (sas.) bir saadet güneşi olarak doğdu. Kurumuş topraklar su ile yeşerdiği gibi Peygamberimizin gelmesiyle insanlık yeniden hayat buldu.

Onun kalplere yerleştirdiği iman ışığı sayesinde kalplerden yanlış inançlar silindi, cehaletin yerine ilim, zulmün yerine hak ve adalet, kin ve düşmanlığın yerine insan sevgisi, acımasızlığın yerine şefkat ve merhamet geldi. Gerçek anlamda İslam kardeşliği kurularak toplum barış ve huzura kavuştu.

İnsanlara dünya ve ahirette mutlu olmanın aydınlık yolunu gösteren Peygamberimiz, öğrettiği ahlak ilkelerini önce kendisi uygulayarak en güzel örnek oldu.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz hakkında "Ve sen elbette yüksek bir ahlaka sahipsin"[680] buyurarak O'nun çok yüksek ahlak sahibi bir şahsiyet olduğunu bildirmiştir. O, ahlakını Kur'an'dan almış, bütün iyilikleri kendisinde toplamıştır. Saygı değer eşi Hz. Âişe'ye Peygamberimizin ahlakının nasıl olduğu sorulduğunda,

"O'nun ahlakı Kur'an idi"[681] demiştir.

O'nu yüce Allah yetiştirdi ve insanlığa örnek olsun diye özel olarak terbiye etti. Nitekim Peygamberimiz, "Beni Rabbim terbiye etti ve terbiyemi güzel yaptı"[682] buyurmuştur.

O, davranışları ve üstün kişiliği ile insanlık için en güzel örnektir.

Bununla ilgili olarak Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de,

"Andolsun, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok anan kimseler için güzel bir örnek vardır"[683] buyurmuş ve onun yaşayışını örnek almamızı istemiştir.

Müslüman olarak bizim görevimiz, peygamberimizin ahlak ve fazilet dolu hayatını iyice öğrenmek ve onun ahlaki davranışlarını örnek alarak yaşamaktır.

Şimdi kısaca Peygamberimizin yaşayışını ve ahlaki davranışlarını birlikte öğrenmeye çalışalım:

A) Peygamberimizin Doğruluğu

Peygamberimiz, doğruluk ve dürüstlüğün en güzel örneği idi. O, çocukluğundan itibaren doğruluktan ayrılmamış, hiç yalan söylememiştir. Peygamberliğinden önceki gençlik döneminde doğruluğu ve güvenilir kişiliğinden dolayı kendisine, "Muhammedü'l-Emîn" yani, "Güvenilir Muhammed" denilirdi. Düşmanları bile onun doğruluğunu kabul etmiş, kendisine yalancı diyememişlerdi.

Peygamberimizin en büyük düşmanı Ebû Cehil, "Muhammed! Biz seni yalanlamıyoruz, sen bizim kanaatimize göre doğrusun. Biz ancak senin getirdiğini yalanlıyoruz." demiş, bu söz Peygamberimizi üzmüştü. Bunun üzerine "Onların söylediklerinin seni üzdüğünü elbette biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler, açıktan açığa Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar."[684] ayeti inmiştir.

Kureyş'in ileri gelenlerinden Hâris b. Âmir de şöyle demiştir.

"Ey Muhammed, vallahi sen bize hiç yalan söylemedin, fakat biz sana uyarsak yerimizden olacağız, bundan dolayı iman etmiyoruz."[685]

Ebû Süfyân Müslüman olmadan önce ticaret amacıyla Şam'a gittiği zaman Bizans İmparatoru onu kabul etmiş ve Peygamberimizle ilgili kendisine bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan birisi de şöyle idi:

—Peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın, daha önce hiç yalan söylediğini duydunuz mu? Ebû Süfyân,

—Asla, yalan söylediğini hiç duymadık, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine İmparator,

—Size peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın evvelce hiç yalan söyleyip söylemediğini sordum. Onun hiç yalan söylemediğini ifade ettiniz. Şayet bu zat Allah hakkında yalan söylemiş olsa daha evvel insanlara yalan söylemesi gerekirdi, demiş[686] ve Peygamberimizin doğruluğu sebebiyle gerçekten peygamber olduğunu ifade etmiştir.

Peygamber olduğu zaman Mekke'de halkını İslam'a davet için toplamıştı. Safa tepesine çıkarak orada toplananlara, "Ey Kureyş halkı! Size bu dağın arkasından

bir düşman ordusunun geldiğini söylesem bana inanır mısınız?” dedi. Orada bulunanlar,

—Hepimiz inanırız, çünkü sen ömründe yalan söylemedin, diye cevap verdiler. Bu topluluğun içinde Peygamberimizin en azılı düşmanları da vardı. Onlar da Peygamberimizin doğruluğunu itiraf etmişlerdi.

Peygamberimiz, kendisi doğru sözlü olduğu gibi, bizim de doğru olmamızı ve yalancılıktan sakınmamızı istemiş ve şöyle buyurmuştur: “Doğruluktan ayrılmayın. Zira doğruluk iyilikle beraberdir. Doğru ve iyi olanlar cennettedirler. Yalandan kaçının, çünkü yalan kötülükle beraberdir. Yalan söyleyen ve kötülük edenler de cehennemdedirler.”[687]

O, yalandan hiç hoşlanmaz, yalancıları sevmezdi. Peygamberimiz çocukları kandırmak için yalan söylenmesini de iyi karşılamamıştır.

Abdullâh b. Amr diyor ki:

Peygamberimiz bir gün evimizde bulunduğu bir sırada annem bana,

—Gel sana bir şey vereceğim, diye çağırdı.

Peygamberimiz anneme,

—Çocuğa ne vermek istedin, diye sorunca annem,

—Hurma vereceğim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Eğer onu aldatıp bir şey vermeseydin, sana bir yalan günahı yazılırdı,[688] buyurdu.

Peygamberimiz bir şey hakkında söz verdi mi, verdiği sözde mutlaka durur, gereğini yerine getirirdi.

Hudeybiye barış antlaşmasının hükümlerinden birisi de, Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa, Müslüman bile olsa, geri verilecek, fakat Müslümanlardan Mekkelilere sığınan olursa geri verilmeyecekti.

Müslümanlar için çok ağır olan bu antlaşmanın yazılması henüz bitmişti ki Mekkeliler adına antlaşmayı imza edecek olan Süheyl’in Müslüman olan oğlu Ebû Cendel bir yolunu bulup kaçmış ve ayağındaki zinciri sürüyerek çıka gelmişti. Bu antlaşmaya göre Ebû Cendel’i iade etmek gerekiyordu. Müslümanlar bundan büyük üzüntü duymuşlar ve Ebû Cendel’i iade etmek istememişlerdi. Peygamberimiz Ebû Cendel’e dönerek,

—Ey Ebû Cendel, sabret, biz verdiğimiz sözden dönmeyiz. Yakında Cenab-ı Hak sana kurtuluş yolunu açacaktır, diye teselli etti[689] ve henüz imza edilmemiş olmasına rağmen sözlü olarak kararlaştırılmış bulunan antlaşmaya uyacağının işaretini vermişti.

O, kurtuluşun doğrulukta olduğunu bildirmiş, doğruların kıyamet gününde Peygamberlerle beraber olacağını haber vermiştir.

Peygamberimize, insanların hayırlısı kimdir, diye soruldu. Peygamberimiz,

—Her temiz kalpli ve doğru sözlü olanlardır,[690] buyurdu.

B) Peygamberimizin Merhameti

Peygamberimizin kalbi şefkat, merhamet ve insan sevgisi ile dolu idi. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de onun hakkında şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[691]

O'nun şefkat ve merhameti, hayatının her döneminde açıkça görülür, merhametle dolu olan kalbi, hep iyilik için çarpardı. Kimseye bir kötülük dokunmasını, hiç kimsenin incinmesini istemezdi.

Saygıdeğer eşi Hz. Hatice ile amcası Ebû Tâlib, Peygamberimize çok yardımcı olmuşlardı. Kısa aralıklarla her ikisi de vefat edince İslam düşmanları Peygamberimize eziyeti artırdılar. Bunun üzerine Peygamberimiz ilk Müslümanlardan olan Zeyd b. Hârise ile birlikte Mekke'den ayrılarak Taif halkını İslam'a davet etmeye gitti. Taifliler İslam'ı kabul etmedikleri gibi Peygamberimizi taşa tuttular, Zeyd, atılan taşlardan Peygamberimizi korumak için vücudunu siper etti. Atılan taşlardan Peygamberimizin ayakları yaralandı, kan içinde kaldı, yürüyemeyecek duruma geldi ve yol kenarında bir üzüm bağına sığındı.

Onun bu derece sıkıntıya düşmesi üzerine Yüce Allah Cebrail'i göndererek, dağlar meleğinin emrinde olduğunu ve ne dilerse onu bu meleğe emredebileceğini bildirdi. Bunun üzerine dağlara emreden Melek Peygamberimize seslenerek selam verdi ve:

—Sen ne dilersen emrine hazırım, eğer şu iki dağın Mekkeliler üzerine çökerek birbirine kavuşmasını ve müşrikleri tamamıyla ezmesini istersen onu da emret, dedi.

Peygamberimiz eğer isteseydi, kendisine acımasız bir şekilde saldıranlar ve onu kanlar içinde bırakanlar bir anda yok edilecekti. Fakat Peygamberimiz, çok üzüntülü olduğu durumda bile sevgi ve merhamet dolu kalbi onların cezalandırılmalarına razı olmamış ve Meleğe şöyle demişti:

—Hayır! Ben onu istemem, ben isterim ki Allah, bu müşriklerin soyundan yalnız Allah'a ibadet eden ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan insanlar meydana çıkarsın.[692]

Peygamberimiz, insanlara ve diğer canlılara merhamet gösterenlere Yüce Allah'ın merhametle karşılık vereceğini bildirerek şöyle buyurmuştur:

"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder, siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin."[693]

Merhametsizler hakkında da şu uyarıda bulunmuştur:

"Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz."[694]

O, sevgi ve yardıma muhtaç olan yetimlerle özellikle ilgilenir, Müslümanlara da, yetimlere merhamet gösterilmesini tavsiye ederdi. Peygamberimize bir adam gelerek kalbinin katılığından şikayet etti. Bunun üzerine Peygamberimiz ona,

—Kalbinin yumuşamasını ve muhtaç olduğun şeye kavuşmanı arzu ediyorsan, yetime merhamet et, başını okşa ve yemeğinden ona yedir. Böyle yaparsan kalbin yumuşar ve muhtaç olduğun şeye kavuşursun,[695] diye cevap verdi.

Peygamberimiz, sadece insanlara değil hayvanlara karşı da şefkat ve merhamet gösterirdi. O, susayan bir kediye kendi eliyle su içirmiş, hayvanların aç bırakılmamasını, onlara iyi davranılmasını emretmiştir. İbn Mes'ûd (ra.) diyor ki: Peygamberimizle beraber bir yolculuk yapıyorduk. Peygamberimiz bir ihtiyacı için ayrılmıştı. Orada iki yavrusu olan bir serçe kuşu gördüm ve yavrularını aldım. Serçe peşimden gelerek yavruları için çırpınıp bağırmaya başladı. Bunu gören Peygamberimiz,

—Bu kuşu yavru acısı ile sızlandıran kimdir? Yavrusunu ona verin,[696] dedi.

Bir defa Peygamberimiz aç bir deve görmüştü. Devenin karnı ile sırtı bir olmuştu. Bundan üzülen Peygamberimiz,

—Hayvanlarınız hakkında Allah'tan korkunuz,[697] buyurdu.

Yine bir defa Peygamberimiz Medineli Müslümanlardan birinin bağında bir devenin açlıktan bağırdığını görmüş, buna üzülmüştü. Devenin yanına gelerek onu okşamış ve sahibinin kim olduğunu sormuş ve öğrenmişti. Sonra da,

—Hayvanlara gösterdiğiniz muamelede Allah'tan korkmuyor musunuz,[698] buyurarak devenin sahibini uyarmıştı.

C) Peygamberimizin Cömertliği

Peygamberimiz insanların en cömerdi idi. Kendisinden bir şey isteyen hiç kimseyi boş çevirmez, eline ne geçerse ihtiyacı olanlara dağıtır, "Ben ancak dağıtıcıyım, veren Allah'tır." derdi. Bununla beraber dilenciliği sevmez, dilenenlere bundan kurtulmaları için çalışıp kazanmanın yollarını gösterirdi.

Ashabdan Cabir (ra.) diyor ki: Peygamberimiz kendisinden istenilen bir şeye asla yok dememiştir.[699]

Bir gün peygamberimize bir parça kumaş hediye edilmiş, o da bunu kabul etmişti. Buna ihtiyacı da vardı. Yanında oturanlardan biri "Bu ne iyi kumaş" deyince, Peygamberimiz kumaşı ona bıraktı.

O, yoksulları, ihtiyaç sahiplerini kendinden çok düşünür, açları doyurur, kendisi aç kalırdı. Peygamberimiz, maddi imkânlara sahip olduğu zamanlarda da sade bir hayat yaşamış, kendisi için bir şey bırakmamış, elindekileri muhtaçlara dağıttığı için aç yattığı zamanlar çok olmuştur. Eşi Hz. Âişe diyor ki:

"Peygamberimiz, üç gün peş peşe karnını doyurmamıştır. İsteseydi doyururdu.

Fakat yoksulları doyurup kendisi aç kalmayı tercih ederdi."[700]

Zengin bir kimsenin yoksula yardım etmesi, karnı tok olanın açları doyurması elbette ki iyi bir davranıştır. Cömertlik duygusunun bir göstergesidir. Fakat elinde ne varsa hepsini yoksullara veren, kendi yiyeceğini aç olanlara verip kendisi aç kalan kimsenin cömertliği ise çok yüksek bir duygunun eseridir. Cömertliğin en güzelidir.

İşte kalbi, insan sevgisi, şefkat ve yardım duygusu ile çarpan sevgili Peygamberimizin cömertliği böyle idi ve bir ömür boyu böyle devam etmiştir.

D) Peygamberimizin Dilencilikten Nefret Etmesi

Peygamberimiz son derece cömert olduğu hâlde dilenciliği hiç sevmezdi, şöyle buyururdu: "Sizden birinizin bir ip alıp da bir demet odun bağlayarak getirip satması ve böylece Allah Teala'nın o kulunun şerefini şuna buna yüzsuyu dökmekten esirgemesi, elbette ki dilenmesinden hayırlıdır."[701]

Peygamberimizin uzun süre hizmetinde bulunan Enes ibn Mâlik (ra.) anlatıyor:

"Ensardan biri Peygamberimize gelerek sadaka istiyor. Peygamberimiz,

—Evinizde bir şey var mı, diye soruyor. Adam,

—Evet, bir sergim var, yarısının üzerine yatıyor, yarısı ile de örtünüyorum. Bundan başka su içtiğim bir de kabım var, diyor. Peygamberimiz,

—Haydi kalk bunları getir, buyuruyor. Adam kalkıyor, bunları getiriyor. Peygamberimiz bunları eline alıyor ve,

—Bunları satın alacak yok mu, buyuruyor. Bir adam,

—Ben bir dirheme alabilirim, diyor. Peygamberimiz iki veya üç defa,

—Daha fazla veren yok mu, diyor. Birisi,

—İki dirheme alabilirim, deyince, Peygamberimiz onları bu zata iki dirheme satıyor. Aldığı iki dirhemi eşyanın sahibine veriyor ve şöyle buyuruyor:

—Bir dirhemle çocuklarına yiyecek al. Bir dirhemle de bir ip satın al, sonra odun keserek çarşıya getir ve sat, on beş gün gözüme görünme. Bu adam Peygamberimizin dediğini yapmış, on beş gün sonra gelerek on dirhem kazandığını, bunun bir kısmıyla elbise, bir kısmı ile de yiyecek aldığını söylemiş. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Böyle (alın teri dökerek) yaşamak mı daha iyi, yoksa kıyamet günü alnında dilencilik damgası ile Allah'ın huzuruna çıkmak mı iyi?" buyurdu.[702]

Ebû Sa'îd el-Hudrî (ra.) anlatıyor:

"Ensar'dan bazı kimseler peygamberimizden sadaka istemişlerdi. Peygamberimiz de bunlara vermişti. Sonra bunlar yine istediler, Peygamberimiz

de yine verdi. Üçüncü bir daha istediler, Peygamberimiz de verdi. Hatta yanında bir şey kalmadı. Sonra şöyle buyurdu:

—Sadaka malından yanımda bulunanı verdim. Başkalarına vermek için sizden kesinlikle bir şey saklamadım. Kim ki dilenmekten sakınırsa, Allah o kimseyi afif (temiz) kılar. Kim de insanlardan müstağni olmak isterse, Allah o kimseye zenginlik ihsan eder. Kim ki sabretmek isterse Allah ona da sabır verir. Sabırdan daha hayırlı, sabırdan daha geniş bir nimet, kimseye verilmemiştir."[703]

Peygamberimiz kendisi ve yakınları için sadaka kabul etmezdi. Bir kere torunu Hz. Hasan küçük iken sadaka olarak verilmiş olan hurmalardan bir tanesini ağzına koydu. Bunu gören Peygamberimiz,

—Tükür, tükür, bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun, buyurmuş, Hz. Hasan da o hurmayı atmıştı.[704]

E) Peygamberimizin Alçak Gönüllülüğü

Peygamberimiz hem vakarlı hem de çok alçak gönüllü idi. Asla büyüklük taslamaz, bir yere gittiği zaman kendisine ayağa kalkılmasını ve elinin öpülmesini bile istemezdi. Bir defasında adamın biri elini öpmek isteyince peygamberimiz elini geri çekmişti. Bir meclise gittiği zaman boş bulduğu yere oturur, ayaklarını başkalarına karşı uzatmazdı.

Peygamberimiz bazen ev işlerini bizzat kendisi görürdü, elbisesini kendisi yamar, odasını süpürür, çarşıya giderek lazım olan şeyleri satın alırdı. Hatta ayakkabıları söküldüğü ve yırtıldığı zaman onları kendisi tamir ederdi.

O, şöyle buyurmuştur:

"Kim Müslüman kardeşine alçak gönüllü davranırsa, Allah onu yükseltir. Kim kibirlenir, üstünlük taslarsa, Allah onu alçaltır."[705]

Peygamberimiz, zengin, fakir ayırımı yapmaz, kendisini bir hizmetçi bile davet etse, giderdi. Yoksul ve fakirlerle birlikte oturup yemek yer, en fakir kimselerin evlerine giderek hâl ve hatırlarını sorardı.

O, hasta olanları ziyaret eder, bunun Müslüman için bir görev olduğunu söylerdi.[706]

Peygamberimiz bir hastayı ziyaret ettikçe ona ümit verir, onun nabzını eline alır, alnına dokunur[707], şifa bulması için dua eder, "İnşallah kurtulacaksınız" derdi.[708]

Peygamberimiz hastaları ziyaret ederken ayırım yapmaz, kim olursa olsun ziyaret ederdi.

Bir kere bir Yahudi çocuğu hastalanmıştı. Peygamberimiz onu ziyaret etmiş, çocuğun hâl ve hatırını sorduktan sonra onu Müslüman olmaya davet etmişti. Çocuk babasının yüzüne bakmış, babası, "Oğlum, Peygamber ne diyorsa yap"

demiş, çocuk da Müslüman olmuştu.[709]

Peygamberimiz başkaları konuşurken sözlerini kesmez, onları dinlerdi. Hayatı son derece sade idi. Kendisine verilen yemeği severek yerdi. Sevmediği bir yemek olursa yemez, fakat yemeği asla kötülemezdi.

Arkadaşları ile yaptığı bir yolculuk sırasında dinlenmek için bir yerde konakladılar. Ve yemek hazırlamak için aralarında iş bölümü yaptılar. Peygamberimiz de, “Öyle ise ben de yakacak için çalı çırpı toplayayım” demişti. Ashab onun yolunda her fedakârlığı yapmaya, ona yardım etmeye hazırdı. Ancak o, çarşı ve pazardan alınacak şeyleri bizzat kendisi alıp evine götürür ve kimseye yük olmazdı.

Kendisi bir hayvana bindiği zaman yanındakinin yaya yürümesini hoş görmezdi.

Peygamberimiz Ashabdan birini ziyarete gitmişti. Dönerken ev sahibi kendi hayvanını Peygamberimize vermiş, oğlunun da yaya olarak Peygambere arkadaşlık etmesini istemişti. Fakat Peygamberimiz çocuğun yaya olarak yürümesine razı olmamış, onu da hayvana bindirerek yola çıkmıştı.

F) Peygamberimizin Övülmekten Hoşlanmaması

Peygamberimiz, Allah’ın gönderdiği son Peygamber olduğu hâlde aşırı derecede övülmekten hiç hoşlanmazdı. “Efendimiz, en faziletlimiz” gibi sözlerden rahatsız olur, şöyle derdi:

“Hıristiyanların Meryem oğlu İsa’yı övdükleri gibi beni övmeyin. Şüphesiz ki ben Allah’ın kuluyum. Bana, ‘Allah’ın kulu ve elçisi deyiniz.” (yeter)”[710]

Muavviz b. Afra’nın kızı Rubeyyi şöyle demiştir:

Ben evlenirken Peygamberimiz bize geldi. Benim için yapılan seccadenin üzerine şu oturduğum gibi oturdu. Düğüne gelen cariyeler de onun etrafında toplanarak Bedir Savaşında şehit olan atalarımız için yazılmış olan ağıtları okumaya başlamışlardı. Derken içlerinden biri bir ara “İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır” mealinde bir mısra okudu. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Bunu bırak, böyle söyleme, bundan önce söylediğin gibi söyle,[711] buyurarak aşırı derecedeki övgüleri hoş karşılamamıştı.

Peygamberimiz bir kere abdest alıyordu. Arkadaşları onun kullandığı ve döktüğü suyu toplamak istemişlerdi. Peygamberimiz niçin böyle yaptıklarını sorduğu zaman, bunun sadece kendisine karşı duydukları bağlılıktan ötürü olduğunu söylemeleri üzerine Peygamberimiz,

—İçinizden bir kimse, Allah ile Peygamberi sevmek zevkini duymak istiyorsa ağzını açtığı zaman sözün doğrusunu söylesin, doğru kalpli olsun, kendisine güvenildiği zaman güvenini yerine getirsin, başkaları ile bir arada yaşadığı zaman komşuluk haklarına riayet etsin,[712] buyurdu.

Bir gün adamın biri Peygamberimizi ziyarete gelmiş, bir peygamber huzurunda olduğunu anlayarak titremeye başlamıştı. Peygamberimiz ona,

—Sakin ol! Ben bir hükümdar değilim. Ben Kureyş kabilesinden kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum."[713] diyerek onu sakinleştirmişti.

Peygamberimiz o kadar alçak gönüllü idi ki herkesin ona saygı ifade eden kelimeler kullanmasına bile müsaade etmezdi.

G) Peygamberimizin Hoşgörüsü ve Bağışlayıcılığı

Peygamberimiz, güler yüzlü, yumuşak huylu ve son derece nazik idi. Kaba ve kırıcı değildi. Ağzından kırıcı bir söz çıkmazdı. O, ömründe hiç kimseye kötü söz söylememiş, kırıcı bir davranışta bulunmamış ve kimseyi azarlamamıştır.

On yıl Peygamberimizin hizmetinde bulunan Enes (ra.) diyor ki: "Peygamberimiz bana hiçbir gün "öf" bile demedi. Yaptığım bir şey için bunu niye yaptın, yapmadığım bir iş için de niye yapmadın, diye beni azarlamadı."[714]

Gördüğü kusurları kimsenin yüzüne vurmazdı. Arzu edilmeyen yanlış bir davranış gördüğü zaman, "Bazıları şöyle yapıyor, şöyle söylüyor, hâlbuki bunlar doğru değildir" gibi umumi sözlerle nasihat eder ve böylece kimseyi utandırmadan kusur ve hataları düzeltirdi. Kendisine bir şey ikram edilse, az da olsa onu küçümsemez, ona değer verirdi. Yapılan iyiliğe karşılık verir, iyilik yapanları hayırla anardı.

Peygamberimiz çok vefakâr idi. Kendisine iyilik yapanları hiç unutmaz, onları daima hayırla anardı. Kadınlardan İslam'ı ilk kabul eden saygıdeğer eşi Hz. Hatice idi. Hatice, Peygamberimizi kutsal görevinde yalnız bırakmamış, O'nu daima desteklemiş, sıkıntılı zamanlarında teselli etmiş yüksek ruhlu bir kadın idi. Peygamberimiz ahlak ve fazilet örneği hanımını ölümünden sonra da unutmamıştır. Onu daima hayırla anar, ne zaman bir koyun kesse, etinden Hz. Hatice'nin yakınlarına gönderirdi.

Peygamberimiz, sütannesi ve süt kardeşlerine de saygı duyar, yakından ilgilenirdi. Sütannesi Halime, kendisini ziyarete geldiği zaman onu "anacığım, anacığım" diye karşılar, altına elbisesini yayarak oturtur, saygı gösterirdi.

O, çok bağışlayıcı idi. Uhud savaşında düşmanlar, peygamberimize ok atmışlar, üzerine taş yağdırmışlar ve O'nun mübarek dişini kırıp yüzünü yaralamışlardı. Onların bu davranışlarına karşılık Peygamberimiz kötü söz söylememiş, onlara beddua etmemiştir. O, yüzündeki kanları silerken şöyle demiştir:

"Allahım! Milletimi bağışla! Onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar."[715]

Peygamberimiz kendisine karşı yapılan kötülükleri bağışlamış, eline fırsat geçtiği hâlde kimseden intikam almamıştır. Ancak başkalarının haksızlığa uğramasına ve zarar görmesine razı olmamış, hak ve adaletin yerini bulmasına özen göstermiştir. Şüphesiz şahsımıza karşı işlenen kusurları, yapılan haksızlıkları

bağışlayabilmek yüksek bir duygudur.

Mekkeli müşrikler, vaktiyle Peygamberimizi öldürmek istemişler. İslam'ın nurunu söndürmek için hem Peygamberimize, hem de Müslümanlığı kabul edenlere ellerinden gelen her kötülüğü yapmışlardı. Bunun sonucu olarak Müslümanlar doğup büyüdükleri Mekke'den Medine'ye göç etmek zorunda kalmışlardı. Peygamberimiz de Medine'ye göçmüştü.

Aradan birkaç yıl geçtikten sora Peygamberimiz on bin kişilik bir ordu ile Mekke'yi kan dökülmeden fethetti. Daha önce Peygamberimizi öldürmek isteyen ve Müslümanlara her türlü kötülüğü yapmış olanlar, Peygamberimizin karşısında başlarını önlerine eğmiş, haklarında verilecek kararı bekliyorlardı. Peygamberimiz burada da büyüklüğünü göstererek hepsini affetti. Böylece engin merhameti ve bağışlayıcılığı ile gönülleri de fethetti ve insanlığa çok güzel bir ahlak ve fazilet dersi verdi.

H) Peygamberimizin Adaleti

Peygamberimiz son derece âdil ve insaf sahibi idi. Onun adaletini düşmanları bile kabul etmişti. En zor ve en çetin olaylarda kabileler onun hakemliğine başvuruyor ve kararını saygı ile karşılıyorlardı.

Bir defasında Peygamberimiz savaşta elde edilen ganimetleri dağıtıyordu. O kadar kalabalık insan toplanmıştı ki adamın biri adeta Peygamberimizin sırtına çıkmıştı. Peygamberimiz elindeki ince değnekle bu adama işaret etmiş, değnek yüzüne gelerek yüzünü çizmişti. Peygamberimiz hemen değneği adamın eline vererek,

—Sana vurduğum gibi sen de bana vur, buyurmuş, fakat adam,

—Ey Allah'ın Resulü, hayır, ben size darılmadım,[716] demişti.

Bir defasında Mahzumi kabilesinden bir kadın hırsızlık etmişti. Mekke ileri gelenleri yüksek bir aileye mensup olan bu kadının ceza görmemesini istemiş, peygamberimizin çok sevdiği Usame b. Zeyd'i ona şefaatçi olmak üzere göndermişlerdi. Peygamberimiz Usame'yi dinledikten sonra,

—Sizden öncekiler bu gibi tarafgirlikleri sebebiyle helak olmuştu. Onlar, fakirler üzerinde en ağır cezaları uygularlar, zengin ve itibarlı olanlara ise ceza vermezlerdi.[717] buyurarak kanunların uygulamasında ayırım yapılmasının, toplumun yok olmasına sebep olacağını bildirmiştir.

Hz. Âişe (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz iki işte serbest bırakıldığı zaman, günah olmadıkça onların kolayını tercih ederdi. O şey günah olursa ondan insanların en uzak kalanı olurdu. Peygamberimiz nefsi için asla intikam almazdı. Ancak Allah'ın yasaklarına uyulmadığında adaleti yerine getirirdi."[718] Peygamberimiz insanlar arasında ayırım yapmaz, eşit davranırdı. Ona göre zengin, yoksul, büyük, küçük herkes eşit idi.

Bedir Savaşında alınan esirler arasında Peygamberimizin henüz Müslüman olmayan amcası Abbas da vardı. Esirler fidye vererek esirlikten kurtuluyorlardı. Çünkü böyle kararlaştırılmıştı.

Ensarın bazıları Peygamberimiz ile Abbas arasındaki yakınlığı öğrenince onun affını istemişlerdi. Peygamberimiz,

—Hayır, böyle bir şey olamaz. Onun ödemek zorunda olduğu fidyenin bir dirhemi bile affolunmaz, buyurmuştu.[719]

Peygamberimiz hayatı boyunca hiç kimseye farklı davranmamış, kuralları ve kanunları herkese eşit uygulamıştır. Kendisine de arkadaşları arasında bir ayrıcalık tanınmasını hoş karşılamamıştır.

Peygamberimiz, Peygamber olmadan önce, onunla alışveriş edenler, onun dürüstlüğünü ve hakka bağlılığını takdir ediyorlardı. Hatta onun Peygamber olarak gönderildiği duyulduktan sonra kendisine düşman olanlar bile emanetlerini ona teslim ediyorlardı.

Bir gün Sâib adında bir Arap tüccarı Peygamberimize tanıtılmış ve kendisinin son derece dürüst birisi olduğu söylenmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz, “Ben onu sizden iyi tanırım” demiş, Sâib de, “Evet, ticarette arkadaşlık etmiştik, bütün hesapları gayet mükemmeldi” demişti.

Bir gün Bedevilerden biri peygamberimizden alacağını tahsil etmeye gelmişti. Bedeviler, çok kaba olduklarından bu adam Peygamberimize ağır sözler söylemişti. Ashab, adamın bu davranışına kızarak,

—Yazıklar olsun, sen kiminle konuştuğunu biliyor musun, demişler, adam hiç aldırmadan,

—Ben hakkımı istemeye geldim, demiş. Bunun üzerine Peygamberimiz arkadaşlarına,

—Siz onun tarafından olacaktınız, çünkü bu adam hakkını istiyor, buyurdu ve sonra Havle binti Kays’a haber göndererek ödünç hurma istedi. Havle’nin verdiği ödünç hurma ile Bedeviye borcunu ödedi ve üstelik ona yemek de yedirdi. Bedevi,

—Sen benim hakkımı çok iyi bir şekilde ödedin. Allah da sana mükâfatını tam olarak versin, diye dua etti. Bunun üzerine Peygamberimiz,

“İşte bunlar (yani hak sahiplerinden yana çıkıp hakkın yerini bulmasına yardımcı olanlar) insanların en hayırlılarıdır. İçinde, zayıf kimsenin incitilmeden hakkını alamadığı bir toplum yükselemez.”[720] buyurdu.

I) Peygamberimizin Cesareti

Peygamberimizin özelliklerinden biri de yüksek bir cesarete sahip oluşudur. O, insanları İslam’a davet ettiği zaman tek başına idi. İlk yıllarda Müslümanlığı kabul edenlerin sayısı da azdı. Karşısında İslam’ı yok etmek isteyenlerin sayısı

çok, maddi güçleri fazla idi.

Peygamberimiz kutsal görevini yaparken büyük tehlikelerle karşılaştı. Düşmanlar O'nu öldürmek, İslam güneşini söndürmek için korkunç planlar yaptılar. Güçlü ordularla Müslümanlara saldırdılar. Fakat Peygamberimiz bunların hiçbirinden yılmadı, ümitsizliğe kapılmadı, görevine devam etti.

Mekke, İslam ordusu tarafından fethedilmiş, Kâbe putlardan temizlenmişti. Bundan endişeye kapılan düşmanlar, Müslümanlara saldırmak için Huneyn denilen yerde 20 bin kişilik bir ordu topladılar. Durumu öğrenen Peygamberimiz 12 bin kişilik bir ordu ile bunların üzerine yürüdü. İslam ordusu dar bir vadiden geçerken burada pusu kuran düşman aniden Müslümanlara saldırdı. Gecenin alaca karanlığında yapılan bu saldırı karşısında Müslümanlar dağılmaya başladı. Bu durum İslam'ın geleceği için çok tehlikeli idi.

Düşmanın bu şiddetli saldırısı karşısında geri çekilmeyen, yanında az sayıda arkadaşı ile düşmana karşı koyan bir kahraman kalmıştı. İşte düşmana karşı koyan bu yürekli ve cesur kahraman Hz. Muhammed (sas.) idi.

Peygamberimiz, "Ben Peygamberim, bunda yalan yok..." diyor ve dağılan Müslümanları yanına çağırıyordu. Onun sesini duyan İslam ordusu yeniden toplandı ve amansız bir şekilde düşman üzerine saldırdı. Düşman neye uğradığını şaşırdı, dağılıp kaçmaya başladı ve bozguna uğradı. Savaş İslam ordusunun zaferi ile sonuçlandı. Böylece İslam'ın geleceği büyük bir tehlikeden kurtulmuş oldu.

İşte, bu savaş, peygamberimizin üstün cesareti sayesinde kazanıldı. Onun hayatında böyle pek çok cesaret ve kahramanlık örnekleri vardır. O, gerektiğinde, sabır, kararlılık, cesaret ve kahramanlıkta da Müslümanlar için en güzel örnek olmuştur.

İ) Peygamberimizin Allah'a Güvenmesi

Peygamberimiz, Allah'a son derece güvenir ve kendisini başarıya ulaştıracağına inanırdı. Hiçbir zaman bu inancını yitirmemiş, Allah'a daima güvenmiştir.

Peygamberimiz Mekke-i Mükerreme'de yalnız ve kimsesiz kaldığı, en akla gelmeyecek felaketlere uğradığı, Uhud ve Huneyn Savaşları esnasında en ciddi tehlikelerle karşılaştığı zaman bile Allah'a olan güvenini yitirmemiştir.

Peygamberimiz, Müslümanlığı açıktan açığa ilan etmeye başladığı zaman, Kureyş kabilesinin yani Mekkelilerin ileri gelenleri amcası Ebû Tâlib'e başvurarak, "Ey Ebû Tâlib, kardeşinin oğlu tanrılarımıza hakaret ediyor, atalarımızın sapıklık içinde yaşadıklarını söylüyor, bizi de ahmaklıkla suçluyor. Bunun için ya onu korumaktan vazgeç, ya da açıktan açığa onun tarafına geç ki biz de ona göre tavır alalım." demişlerdi.

Ebû Tâlib, durumun çok tehlikeli bir sonuca gitmekte olduğunu gördü. Çünkü Mekkeliler onu bu davadan vazgeçirmeye kararlı idiler. Kendisi de onlara karşı

koyacak güçte değildi. Bunun için Ebû Tâlib Peygamberimize,

—Oğlum, bana bu kadar ağır bir yükü yükleme. Çünkü tahammül edemiyorum, dedi. Peygamberimiz, kendisini koruyan amcasının bundan vazgeçmek niyetinde olduğunu ifade eden bu sözleri karşısında bile Allah'a olan güveni sarsılmamış:

—Amca, Allah'a yemin ederim ki bu adamlar bir elime güneşi, öteki elime de ay'ı koysalar, Peygamberliğimden zerre kadar ayrılmam. Ya Allah Teala, Peygamberliğimi ifa etmek için bana kuvvet verir, ya da bu uğurda kendimi feda ederim, demişti. Bu sözlerden Ebû Tâlib o kadar etkilenmiş ki,

—Git oğlum, hiç kimse senin bir kılına dokunamaz, demekten kendini alamamıştı.[721]

Peygamberimiz Necid savaşından dönüyordu, yorulmuşlardı. Arkadaşları ile birlikte bir ağacın gölgesinde istirahata çekilmişler, hepsi de uyumuştu. Peygamberimizin kılıcı ağaçta asılı idi. Bu sırada oradan geçmekte olan bir Bedevi bu durumdan yararlanarak, Peygamberimizin kılıcını almış, kınından çekmiş ve Peygamberimize hücum etmişti. Peygamberimiz uyanmış, Bedevinin üzerine yürüdüğünü görmüştü. Bedevi,

—Seni elimden şimdi kim kurtaracak! diye bağırdı. Peygamberimiz hiç telaşlanmadan,

—Allah, kurtaracak, diye cevap verdi. Bu cevap karşısında sarsılan Bedevinin elindeki kılıç yere düşmüştü.[722]

Peygamberimiz Allah'a son derece güvenmekle birlikte kendisine düşen görevleri de eksiksiz yapardı. Bunun en güzel örneği Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye hicreti esnasındaki davranışıdır. Önce Allah'ın hicret emrini saklı tutmuş, Hz. Ebu Bekir'den başkasına söylememişti. Sonra Hz. Ali'yi yatağına koymuş, geceyi yatağında geçirmesini emretmişti. Daha sonra gideceği istikamete ters bir yerde olan Sevr mağarasına sığınmıştı. Bütün bunlar o gün için alınabilecek tedbirlerdi. Peygamberimiz bunların hiçbirisini ihmal etmemiş, her türlü tedbiri almış, sonra da Allah'a güvenmişti. Onun için Peygamberimiz, devesini salıverip Allah'a havale ettiğini söyleyen kimseye,

—Deveni bağla, sonra Allah'a güven, buyurmuştur.

J) Peygamberimizin Misafirperverliği

Peygamberimizin üstün vasıflarından biri de misafirperverliğidir. Uzaktan yakından kendisini görmeye gelenlerin sayısı çoktu. O, misafirlerini en iyi şekilde ağırlar, onlara bizzat kendisi hizmet ederdi. Peygamberimiz, Müslüman olmayan misafirlerine de aynı şekilde davranırdı.

Fazla misafir gelince evindeki yiyecekleri onlara verip çocukları ile birlikte geceleri aç yattığı zamanlar da olurdu.

O, misafirlerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan misafirine ikram etsin."[723]

K) Peygamberimizin Temizliğe Önem Vermesi

Peygamberimizin yaşayışı sade ve temiz idi. Bedenini daima temiz tutar, elbiselerinin temizliğine çok dikkat ederdi. Dişlerinin temizliğine ayrı bir önem verir ve dişlerini temizlemek için, o devirde bir çeşit diş fırçası olan misvak kullanırdı. Ashabına da diş temizliğini tavsiye ederdi.

Peygamberimiz kirli insanlardan, pislikten hoşlanmazdı. Ashabına camiye temiz gelmelerini söylerdi. Bir defasında üstü başı pis olarak camiye gelenlere,

"Yıkandıktan sonra gelseniz dahi iyi olurdu." buyurmuştur.

L) Peygamberimizin İbadeti

—Peygamberimiz, her işini tam bir düzen içinde yapardı. İbadet zamanları, dinlenmek için ayırdığı saatler belli idi. Vakitlerini boş geçirmez, her dakikasını faydalı bir işle değerlendirirdi.

—Peygamberimiz, Allah'ın en sevgili kulu olduğu hâlde Allah'tan çok korkar, kıyamet gününden endişe ederdi.

O, her an Allah'ı anar, ibadetten çok büyük haz duyardı. Geceleri kıldığı namazlarda uzun süre ayakta durmaktan ayakları bile şişerdi. Eşi Hz. Âişe, onun bu durumunu görünce,

—Ey Allah'ın Resulü! Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı hâlde kendine niçin bu kadar zahmet ediyorsun? deyince, Peygamberimiz ona şu cevabı vermiştir:

—Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?[724]

Peygamberimiz, ibadete düşkün olmakla beraber ruhbaniyeti sevmezdi.

Ruhbaniyet demek, dünyadan el etek çekerek yaşamak, yalnız ahiret için çalışmak demektir. Peygamberimiz bunu kesinlikle sevmezdi. Hatta bazı Sahabiler Hıristiyanların etkisinde kalarak dünyadan el etek çekmeye gönül vermişlerse de Peygamberimiz onları bu yoldan menetmişti.

Araplar, birkaç günü birbirine ekleyerek oruç tutar ve buna "savm-ı visal" derlerdi. Ashabdan bazıları bu şekilde oruç tutmak istemişler, ancak Peygamberimiz onları bundan vazgeçirmişti.

Abdullah b. Ömer (ra.), çok zahid ve takva sahibi bir kimse idi. Gündüzünü oruç tutarak, gecesini ibadet ederek geçirirdi. Peygamberimiz onun bu hâlinden haberdar olunca kendisine,

—Haber aldım ki sen devamlı oruç tutuyor iftar etmiyorsun, geceleri namaz kılıyor hiç uyumuyorsun. (Böyle yapma) Bazen oruç tut, bazen de iftar et. Hem gece kalk namaz kıl, hem de uyu, istirahat eyle. Çünkü gözlerinin senin üzerinde

hakkı vardır. Bedeninin ve çoluk çocuğunun senin üzerinde hakkı vardır. Ayda üç gün oruç kâfidir, buyurdu. Abdullah İbn Ömer,

—Fakat ben daha fazla oruç tutabilirim, dedi. Peygamberimiz,

—O hâlde gün aşırı oruç tut. Orucun en güzel şekli budur, buyurdu. İbn Ömer daha fazla oruca izin verilmesini isteyince, Peygamberimiz,

—Hayır, daha fazlası iyi değildir, buyurmuştur.

Bir yolculukta Ashabdan biri bir mağaraya rast gelmişti. Mağaranın ağzında su ve yeşillik vardı. Bu Sahabi Peygamberimizin yanına gelerek,

—Ben bir mağara buldum. Etrafında su ve yeşillik var. Oraya çekilip münzevi bir hayat yaşamak istiyorum, demişti. Peygamberimiz böyle bir davranışın yanlış olduğunu bildirmek üzere şöyle buyurdu:

—Ben Museviliği veya Hıristiyanlığı telkin için gelmedim. Ben size İbrahim'in sade ve kolaylıkla yapılan dinini getirdim.[725]

Bütün bunlar gösteriyor ki Peygamberimiz dünyadan el etek çekmekten hoşlanmamış, yaşayan insanın dünyanın nimet ve ziynetinden yararlanmasının dinin emri olduğunu vurgulamıştır.

M) Peygamberimizin Allah Korkusu

Peygamberimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilen son Peygamber olduğu hâlde Allah Teala'dan, herkesten daha çok korkar ve "Kıyamet günü acaba ne olacağım" derdi.

Müslüman olanların on dördüncüsü ve Medine muhacirlerinden ilk vefat eden Sahabi Osman ibn Maz'ûn (r.a. öldüğü zaman Peygamberimiz ölüm haberini alır almaz evine gitmişti. Ensar'dan Ümmü Alâ bint-i Hâris, Osman'ın cesedini göstererek,

—Ey Ebû Sâib, Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Senin hakkında bildiğim ve bu cemaate bildirmek istediğim şudur ki sen Allah'ın rahmet ve inayetine erişmiş birisin, dedi. Bu sözleri dinleyen Peygamberimiz kadına dönerek,

—Allah Teala'nın bu ölüye ikram ve inayette bulunduğunu nereden biliyorsun, diye sordu. Kadın,

—Ey Allah'ın Resulü, babam anam sana feda olsun. Allah bu imanlı, itaatli kuluna ikram etmez de ya kime ikram eder, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—Osman İbn Maz'ûn ölmüştür. Allah'a yemin ederim ki ben de bu mübarek ölü için hayır ve mutluluk umarım. Ama Allah'a yemin ederim ki ben, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğum hâlde Kıyamet gününde bana ne muamele edileceğini bilemem, buyurdu.[726]

Bir gün Hz. Ebu Bekir, Peygamberimize,

—Ey Allah'ın Resulü, görüyorum ki saçlarınız ağarıyor, demiş. Peygamberimiz de,

—Evet, Hûd, Vâkıa, Mürselât ve Amme sureleri beni ihtiyarlattı, cevabını vermiştir.[727]

Bir gün Peygamberimiz bir cenazeye katılmış, cenazenin mezarı kazılmakta olduğundan beklemek mecburiyetinde kalmıştı. Bu, onu o kadar etkilemişti ki ağlamış ve toprak onun gözyaşları ile ıslanmıştı. Sonra da orada bulunanlara şu sözleri söylemişti:

—Kardeşlerim, kendinizi bugün için hazırlayın."[728]

N) Peygamberimizin Allah Sevgisi

Kur'an-ı Kerim, Müminlerin Allah'ı her şeyden daha çok sevdiklerini bildiriyor.[729]

Şüphesiz Peygamberimiz Allah'ı herkesten daha çok severdi. Bunun içindir ki O, geceleri ayakları şişinceye kadar namazda dururdu.

Hz. Âişe validemiz diyorlar ki Peygamberimiz sabah namazının iki rekât sünnetini kıldıktan sonra,

"Bu iki rekâtın verdiği zevk yanında dünyanın bütün zevkleri hiçtir."[730] derdi.

Bu, Peygamberimizin Allah'a olan derin sevgisi sebebiyle O'na ibadet etmekten ne kadar büyük haz duyduğunun bir ifadesidir.

Hz. Ömer (b. el-Hattâb) anlatıyor: Bir gün Peygamberimiz çocuğundan ayrılan bir kadın gördü. Kadın, çocuğuna olan hasreti sebebiyle rastladığı her çocuğu kucağına alıyor ve emziriyordu. Peygamberimiz orada bulunan arkadaşlarına dönerek,

—Bu kadın çocuğunu hiç ateşe atar mı, diye sormuş, orada bulunanlar,

—Asla, cevabını vermişler. Bunun üzerine Peygamberimiz,

—O hâlde biliniz ki Allah'ın kullarına merhameti, bu kadının çocuğuna olan merhametinden çok daha fazladır.[731] buyurdu.

O) Peygamberimizin Aile Hayatı

Peygamberimiz örnek bir aile reisi idi. O, hanımlarına karşı çok nazik bir eş, çocuklarına karşı da şefkatli bir baba idi. Peygamberimiz ev işlerinde hanımlarına yardım eder, elbiselerini kendi eliyle yamar, ayakkabılarını tamir eder ve evi süpürürdü. Evin ihtiyaçlarını çarşı ve pazardan alarak eve kendisi getirirdi. O, ne kadın, ne de hizmetçi hiç kimseyi dövmemiş ve incitmemiştir.

Peygamberimizin evi, dünyadaki aile yuvalarının en mutlusu idi. Bu yuvada kavga gürültü yoktu. Huzur vardı. Peygamberimiz evde daima güler yüzle hareket eder, hanımlara karşı kırıcı söz söylemez, kaba davranışta bulunmazdı.

O, Müslümanların da aynı davranışta bulunmasını istemiş ve şöyle buyurmuştur:

—Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı iyi davranandır.

Peygamber Efendimiz, erkeğin, eşinin davranışlarını hoşgörü ile karşılamasını da istemiş ve şu tavsiyede bulunmuştur:

—Bir kimse eşine nefret etmesin, çünkü hoşuna gitmeyen huyları varsa, buna karşılık hoşlanacağı huyları da vardır.[732]

Ö) Peygamberimizin Çocuk Sevgisi

Peygamberimiz çocukları çok severdi. Onları kucağına alıp okşar, sevgi ve şefkatle öperdi. Peygamberimiz, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i öpüyordu. Orada bulunan bir adam bunu görünce,

—Benim on çocuğum var, onların hiçbirini öpmüş değilim, dedi. Peygamberimiz ona,

—Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz, buyurdu.

Peygamberimiz namaz kılarken sevgili torunları Hasan ve Hüseyin omuzlarına çıkardı. O, ibadet hâlinde bile çocukların bu davranışını hoş karşılar, oyunlarına engel olmazdı.

Bir yerde otururken kızı Hz. Fâtıma gelince, ayağa kalkar, onun alnından öper ve onu yerine oturturdu. O, sadece kendi çocuklarını ve torunlarını değil, kimin çocuğunu görürse onunla konuşur, hatırını sorar ve severdi, çocuklara, hoşlarına giden şeyler vererek sevindirirdi. O, Müslüman olmayan kimselerin çocuklarını da sevip okşardı.

Peygamberimiz, çocuklarla çok ilgilenirdi. Bir defa çocuklar arasında koşu düzenledi, kendisi de yarışın sona ereceği noktada durdu. Koşarak yanına gelen çocukları öptü ve kendilerine hediyelerini verdi.[733]

Peygamberimiz, çocuklarla ilgili şu öğütlerde bulunmuştur:

"Allah'tan korkun, çocuklarınız arasında adaletli davranın."[734]

"Şüphesiz ki Allah, çocuklarınız arasında öpücüklerinizde de eşit davranmanızı sever."[735]

Özet olarak Peygamberimiz, içi ve dışı tertemiz, kalbi, şefkat ve merhamet duyguları ile dopdolu, başkalarını kendinden çok düşünen, ömrünü insanlığın kurtuluşu için harcayan büyük bir Peygamber, en üstün ahlaki faziletleri kendinde toplayan örnek bir şahsiyet idi.

Ne mutlu, O'nun gösterdiği aydınlık yoldan gidenlere...

Ne mutlu, O'nun yaşayışını ve ahlaki davranışlarını örnek alanlara...

HZ. MUHAMMED (as.)

Hilkatta o nûrun nazîri yoktur,
Evsâfının imtiyâzı çoktur.
Bir levhadır ism-i pâki hâlâ
Süslenmiş O'nunla Arş-ı Âlâ.
Pek sevgili, en güzel bir insan,
Yoktur eşi, varsa işte meydan.
Yûsuf, denemez, Bu'nunla eştir,
Bir necmidi o, bu bir güneştir.
Ahlakını dinle, sorma benden,
Kur'an azametle vasfederken.
Bir vasfı mümeyyiziydi sıdkı,
İmânı gibi emîndi tıpkı.
Kuvvetli silâhı akl ü mantık,
Her dîne bununla Dini fâik.
Yükseldi elinde şems-i Tevhîd,
Mahvoldu o günde şirk ü taklid
Eyyâm-ı saâdetinde ancak,
Dünyâda görüldü adl-i mutlak.
Germişti kanatların zemîne,
Rahmettir O, cümle âlemine.
Âlemde O'dur gören cemâli,
İnsanlara gösteren kemâli.
Yıllarca çalıştı cehle karşı,
Her yerde tanıttı Rabb-i Arş'ı.
Devrinde bahâra erdi ahlak,
Süslendi zemîn, açıldı âfâk.
Neşretti fazîletin cihâna,
Can verdi zemîn ü âsumana.
Hakkın bize bir atâsıdır O,
En sevgili Mustafâsıdır O.
Diz çöktü O'nun önünde erler,
Hep feyz-i teveccühün dilerler.
Pek sâf idi meclisinde ülfet,
Herkesle ederdi tatlı sohbet.
Ashabını hoş tutardı her dem,
Söylerdi, gülerdi Fahr-i Âlem.
Dinlerdi, severdi halkı candan,
Mazlûmu korurdu her ziyandan.
Düşmüşleri kaldırırdı yerden,
Saklardı yetîmi her kederden.

Azmiyle binâ-yı zulmü yıktı,
Avâze-i adli Arş'a çıktı.
Tarih-i beşerde yok misâli,
Her dilde yaşar O'nun hayâli.
Şahsiyyeti hükmeder kulûba,
Ulviyyeti göz yumar uyûba.
Mi'râc-ı kemâlidir felekler,
Hayrân-ı cemâlidir melekler.
Vasfında sözün hülâsasını al:
İnsandı, fakat melekten efdal.
Ruhiyle O işte böyle yüksek,
Cismiyle de en güzel bir erkek.
Mustafa Fehmi Gerçeker

---

1 85/Burûc, 11.
2 3/Âl-i İmrân, 19.
3 3/Âl-i İmrân, 85.
4 5/Mâide, 3.
5 7/A'râf, 158.
6 34/Sebe', 28.
7 21/Enbiyâ, 107.
8 Ebû Dâvûd, "Akdıye, 11, Tirmizî, "Ahkâm, 3.
9 5/Mâide, 92.
10 4/Nisâ, 80.
11 59/Haşr, 7.
12 4/Nisâ, 65.
13 Buhârî, "Cihâd", 109, Müslim, "İmâre", 8.
14 4/Nisâ, 115.
15 İbn Mace, "Fiten", 8.
16 Ebû Dâvûd, "Diyât", 18, Ahmed ibn Hanbel, I, 49, Dârimî, "Ferâiz", 41.
17 2/Bakara, 163.
18 21/Enbiyâ, 22.
19 28/Kasas, 88.
20 112/İhlâs, 1-4.
21 42/Şûrâ, 11.
22 2/Bakara, 255.
23 36/Yâsîn, 82.
24 2/Bakara, 165.
25 3/Âl-i İmrân, 31.
26 2/Bakara, 152.
27 79/Nâzi'ât, 40-41.
28 27/Neml, 87.
29 39/Zümer, 68.
30 39/Zümer, 68.
31 51/Zâriyât, 56.
32 72/Cinn, 1-2.
33 7/A'râf, 12.
34 15/Hicr, 34.
35 42/Şûrâ, 51.
36 6/En'âm, 91.
37 15/Hicr, 9.
38 2/Bakara, 23.
39 17/İsra, 88.
40 Buhârî, "Fezâ'ilu'l-Kur'ân", 21.
41 38/Sa'd, 29.

42 22/Hacc, 30.
43 17/İsrâ, 15.
44 Buhârî, “Menakıb”, 36.
45 Buhârî, “Bâbu’l-cizye ve’l-muvâdaa”, 7.
46 *Zâdu’l-Meâd*, II, 96.
47 33/Ahzab, 40.
48 22/Hacc, 1-2.
49 3/Âl-i İmrân, 185.
50 Tirmizî, “Kıyame”, 26.
51 80/Abese, 34-42.
52 99/Zilzâl, 7-8.
53 18/Kehf, 49.
54 17/İsrâ, 14.
55 Tirmizî, “Kıyame”, 1.
56 101/Kâri’a, 6-11.
57 Buhârî, “Edeb”, 18.
58 Buhârî, “Tevhid, 36.
59 57/Hadîd, 22.
60 9/Tevbe, 51.
61 Tirmizî, “Zühd”, 33.
62 Tirmizî, “Kıyame”, 60.
63 11/Hûd, 6.
64 2/Bakara, 168.
65 67/Mülk, 23.
66 16/Nahl, 18.
67 Buhârî, “Teheccüt”, 6.
68 51/Zâriyât, 56.
69 25/Furkân, 77.
70 Buhârî, “İman”, 2, Müslim, “İman”, 5.
71 9/Tevbe, 108.
72 *Meşârık*, II, 107.
73 Müslim, “Tahâre”, 1.
74 Tirmizî, “Edeb”, 41.
75 *İhyâu ulûmi’d-dîn*, I, 167.
76 Nesâî, “Tahâre”, 5, (I, 10).
77 *Mecmau’z-zevâid*, I, 221, hadisi, Ahmed ibn Hanbel ve Taberânî rivayet etmişlerdir.
78 5/Mâide, 6.
79 Abdest almanın göz sağlığı bakımından olumlu sonuçlarını belirten Irak Milli Savunma Bakanlığı Sağlık Dairesi Müdürü Albay Şâkir Fâik şöyle diyor:

“Irak Mülki hastanesi göz tabipliği muavinliğine tayin olmuştum. Müracaat eden hastalar arasında birçoklarının trahoma yakalanmış olduklarını görünce hayrete düştüm. Çünkü yüzde yetmişi trahomlu idi. Bu arada A’zamiye’de bir ilkokul öğrencilerinin göz sağlık durumlarını kontrol ettim. Öğrencilerin yüzde doksanının trahomlu bulunduklarını gördüm. Bu alanda ihtisasımı yapmak üzere Avrupa’ya gitmeyi kararlaştırdım. Londra’ya geldim. Morfild hususi göz hastalıkları hastanesinde çalışmaya başladım. Morfild Hastanesinde çalışan Profesör Köln, bana, Bağdat’taki trahomluların sayısını sordu. Hakikati olduğu gibi söyledim. Bunun üzerine hayret ederek şöyle dedi:

—Sizin Müslüman olduğunuzu biliyorum. Müslüman bir kimse, beş vakit namaz kılmak için günde beş defa akarsuyla abdest alır ve yüzünü yıkar. Bu gibilerin trahoma yakalanmaları mümkün değildir. Şu hale göre siz ismen Müslümansınız. Çünkü abdest almıyor ve namaz kılmıyorsunuz. Yahut da abdest ve namaza devam ediyorsanız aranızda yayılan bu hastalığın trahom değil, başka bir hastalık olması mümkündür.

Ben de, hastalık hakikaten trahomdur, yalnız biz abdestsiz ve namazsız Müslümanız demek zorunda kaldım.” (Diyanet işleri Başkanlarından Merhum Hasan Hüsnü Edem’in, *Abdest Almanın Diş ve Göz Sağlığı Bakımından Önemi* adlı eserinden kısaltılarak alınmıştır. s. 28 vd.)

80 Müslim, “Tahâre”, 33.
81 Buhârî, “Vudu’”, 3.
82 Müslim, “Tahâre”, 12.
83 Şafiilere göre abdestin farzları altıdır: 1. Niyet etmek, 2. Yüzü Yıkamak, 3. Elleri dirseklerle beraber yıkamak, 4. Başı mesh etmek, 5. Ayakları yıkamak, 6. Bu organları bu sıraya göre yıkamak.
84 Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, II, 345.
85 Buhârî, “Vudu’”, 29, Müslim, “Tahâre”, 9, Tirmizî, “Tahâre”, 31, Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 97, Nesâî,

"Tahâre", 90.
86 Müslim, "Tahâre", 10, Ebû Dâvûd, "Tahâre".
87 *Dürerü'l-hükkâm şerhü gureril-ahkâm*, I, 7.
88 Abdeste başlarken besmele unutulursa sünnet terk edilmiş olur. Abdest esnasında hatırladığı yerde besmeleyi söylemek mendub olur.
89 İbn Mâce, "Tahâre", 48.
90 Şafîilere göre, ön ve arka hariç, vücudun herhangi bir yerinden akan kan ve irinden abdest bozulmaz.
91 5/Mâide, 6.
92 *Fethu'r-rabbânî*, II, 153.
93 Ebû Dâvûd, "Tahâre", 105, Nesâî, "Sıyâm", 64.
94 Tirmizî, "Tahâre", 98, İbn Mâce, "Tahâre", 105.
95 56/Vâkıa, 79.
96 *Cami'u's-sağîr*, (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir.)
97 2/Bakara, 222.
98 *Keşfü'l-hafâ*, II, 31.
99 29/Ankebût, 45.
100 Buhârî, "Salât", 6, Müslim, "Salât", 51.
101 Namazın insan sağlığına faydaları hakkında Prof. Dr. Tevfik Sağlam şöyle diyor: "Namaz, Müslümanlara sağlık için son derece önemli birtakım beden hareketleri sağlamaktadır. Namazdaki hareketler ağır ağır yapılır. İnsanı yormaz, genç, ihtiyar, şişman, zayıf herkesin yapabileceği tatlı hareketlerdir. Bu sayede vücut adaleleri gelişir, kuvvetlenir, mafsallar geniş hareketlere alışır.

Namaz kılan insan, bu sayede çevik, kuvvetli olur, çabuk yorulmaz ve bununla birlikte İslamiyet'in emri veçhile yemekte ifrata gitmezse şişmanlamaz. Şişmanlık, şeker hastalığı, tansiyon artması gibi birçok hastalıkların en büyük sebeplerinden biridir. Namaz bu suretle insanı, bu hastalıklardan da korumaya yarar." (Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, III, Sayı I, Ocak 1964)
102 Ebû Dâvûd, "Salât", 26.
103 4/Nisâ, 103.
104 Hanefi mezhebine göre bu iki yerin dışında hiçbir surette namazları birleştirerek kılmak caiz değildir.

Şafii, Hanbeli ve Maliki mezheplerinde bu iki yerden başka yolculuk halinde de yolcu, bir kolaylık olmak üzere öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı "Cem'i takdim" veya "Cem'i tehir" olarak kılabilir.

Ayrıca Hanbeli ve Maliki mezheplerinde, hasta olan kimse, namazları kendi vakitlerinde kılmakta zorluk çekiyorsa yine öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı aynı şekilde birleştirerek kılabilir.

Esas olan her namazı vaktinde kılmaktır. Bununla beraber Hanefi mezhebine mensup olan kimseler de, yolculuk ve hastalık gibi durumlarda namazın birleştirilerek kılınabileceğini söyleyen İslam bilginlerinin görüşüne uyarak namazları birleştirerek kılabilirler.

Sabah namazı ise ancak kendi vaktinde kılınır, başka bir namaz ile birleştirerek kılınmaz.
105 İbnü'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, I, 197, *Mecma'u'l-ebhur*, I, 69, *Reddu'l-muhtâr*, I, 242.
106 Müslim, "Fiten", 20.
107 *Reddu'l-muhtâr*, I, 244.
108 Şafiilere göre, akşamın farzından önce iki rekat nafile namaz kılmak müstehabdır.
109 Buhârî, "Ezân", 8.
110 *el-Fetâvâ el-Hindiyye*, V, 318, *Haşiyetü't-Tahtâvî alâ'l-merâği'l-felâh*, s. 207.
111 Şafii, Maliki ve Hanbeli mezheplerine göre, imamın arkasında namaz kılan erkeklerin yanı başında veya önünde kadının namaz kılması halinde, kadının namazı bozulmadığı gibi erkek olan cemaatin de namazı bozulmaz.
112 *Merâğî'l-felâh*, s. 93.
113 Şafii ve Hanbelilere göre, Fâtiha'nın açıktan okunduğu yerlerde, "Âmin" de açıktan söylenir.
114 Buhârî, "Ezân", 30, Müslim, "Mesâcid", 42, Tirmizî, "Salât", 161, İbn Mâce, "Mesâcid", 16.
115 Müslim, "Mesâcid", 46, Tirmizî, "Salât", 165, Ebû Dâvûd, "Salât".
116 Müslim, "Mesâcid", 51.
117 *et-Terğîb ve't-terhîb*, I, 214.
118 Buhârî, "Ezân", 21, Müslim, "Salât", 37.
119 Maliki mezhebine göre, imamın önünde bulunanların namazı sahihtir. Ancak bir zorunluluk olmadan cemaatin imamın önüne geçmesi mekruhtur.
120 62/Cuma, 9.
121 Müslim, "Cuma", 8.
122 Müslim, "Cuma", 12.
123 *Haşiyetü't-Tahtâvî alâ'l-merâği'l-felâh*, s. 331, *Reddu'l-muhtâr alâ'd-dürri'l-muhtâr* (İbn Âbidiî), I, 540, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 146.
124 Buhârî, "İmân", 27.

125 Teravih namazının tamamı tek namaz hükmünde olduğundan buna, baştan bir niyet yeterli ise de, aralarda verilen selâmdan sonra namazdan çıkılmış olduğundan, yeniden namaza başlarken tekrar niyet edilmesi ihtiyata daha uygundur (*Reddü'l-muhtâr*, I, 473).
126 2/Bakara, 184.
127 Ebû Dâvûd, "Salât", 307.
128 33/Ahzâb, 35.
129 Tirmizî, "Salât", 348.
130 Buhârî, "Teheccüt", 25.
131 İbn Mâce, "Salât", 193.
132 İbn Mâce, "Zühd", 30.
133 51/Zâriyât, 18.
134 Buhârî, "Da'avât", 2.
135 Buhârî, "Küsûf",1, Müslim, "Küsûf", 5.
136 Ebû Dâvûd, "Salât", 260.
137 Müslim, "Cenâiz", 1.
138 2/Bakara, 154.
139 3/Âl-i İmrân, 169-170.
140 Müslim, "İmâre", 32.
141 Buhârî, "Cihâd", 6, Müslim, "İmâre", 29.
142 İbn Mâce, "Cenâiz", 47.
143 Müslim, "Cenâiz", 36, Tirmizî, "Cenâiz", 60, Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 80, İbn Mâce, "Cenâiz", 47, Nesâî, "Cenâiz", 100.
144 *Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, IV, 374.
145 Müslim, "Cenâiz", 33.
146 Müslim, "Cenâiz", 33, İbn Mâce, "Cenâiz", 45.
147 Müslim, "Salât", 53.
148 9/Tevbe, 18.
149 Buhârî, "Salât", 65, Müslim, "Zühd", 3, İbn Mâce, "Mesâcid", 1.
150 İbn Mâce, "Mukaddime, 20.
151 Buhârî, "Fazlu's-salât fî mescid-i Mekke ve'l-Medîne", 1, Müslim, "Hacc", 74.
152 Buhârî, "Fazlu's-salât fî mescid-i Mekke ve'l-Medîne", 1, Müslim, "Hacc", 94.
153 İbn Mâce, "Salât", 195, Ahmed ibn Hanbel, II, 16-68.
154 Buhârî, "Salât", 60, Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 11.
155 Müslim, "Mesâcid", 17.
156 7/A'râf, 31.
157 Buhârî, "Salât", 74.
158 *ed-Dürrü'l-muhtâr*, V, 340-341, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, II, 176.
159 *Feyzu'l-kadîr*, V, 13.
160 15/Hicr, 9.
161 33/Ahzab, 56.
162 Müslim, "Salât", 17.
163 Nesâî, III, 91.
164 Buhârî, "Bed'ul-halk", 9.
165 Tirmizî, "Menakıb", 59.
166 Buhârî, "Fedâilü'l-ashâb", 5, Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 231-232, Ebû Dâvûd, "Sünne", 10, Tirmizî, "Menakıb", 58, Ahmed ibn Hanbel, III, 11.
167 39/Zümer, 9.
168 58/Mücadele, 11.
169 35/Fâtır, 28.
170 Buhârî, "İlm", 10, Müslim, "Zekât", 33, Tirmizî, "İlm", 1.
171 Tirmizî, "İlm", 2.
172 Tirmizî, "İlm", 19, Ebû Dâvûd, "İlm", 1.
173 Buhârî, "Savm", 7.
174 Buhârî, "Savm", 8.
175 2/Bakara, 183.
176 Buhârî, "Savm", 2, Müslim, "Sıyâm", 30.
177 Tirmizî, "Zühd", 38.
178 Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I, 24.
179 Aliyyü'l-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih*, II, 492.
180 *Keşfü'l-hafâ*, II, 33.

181 *Hayat Ansiklopedisi*, “Oruç” maddesinden naklen.
182 *Günaydın Gazetesi*, 13 Ağustos 1982, s. 1.
183 14/İbrâhîm, 7.
184 Buhârî, “Savm”, 9, Müslim, “Sıyâm”, 30.
185 Buhârî, “Savm”, 9, Müslim, “Sıyâm”, 30.
186 Buhârî, “Savm”, 14, Müslim, “Sıyâm”, 3.
187 Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, İstanbul 1315, II, 279, Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, tahk. M. Fuâd Abdülbâkî, Kahire 1375/1955, II, 579, Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Mısır 1371/1952, I, 543, Tirmizî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, tahk. M. Fuâd Abdülbâkî, Mısır 1953, III, 72, İbn Mâce, *es-Sünen*, tahk. M. Fuâd Abdülbâkî, Mısır ty., I, 259, Dârimî, *es-Sünen*, Dâru ihyâi's-sünneti'n-nebeviyye, by., ty., II, 3.
188 Nevevî, *Şerhu sahihu Müslim*, Beyrut, 1392/1972, VII, 188-189.
189 *et-Tergîb ve't-terhîb*, IV, 34 (hadisi Bezzâr rivayet etmiştir).
190 İbn Abidin, *Mecmû'atu'r-resâil*, I, 245.
191 10/Yûnus, 5.
192 55/Rahmân, 5.
193 Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, II, Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, II, 579, Kâmil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, İstanbul 1945, VI, 308, hadis no: 90.
194 Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Mısır, ty., X, 271.
195 Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire 1354/1935, II, 293.
196 Muhammed b. Abdi'l-Vahhâb el-Endelûsî, *el-Azbu'z-zülâl*, Katar 1973, I, 244, *el-Hidaye Dergisi*, Tunus 1398/1978, sayı: 6, s. 82.
197 *el-Azbu'z-zülâl*, I, 249-250.
198 Risalenin adı, *el-İlmü'l-menşûr fî isbâti'ş-şuhûr*.
199 İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, İstanbul 1307, II, 251-252, Kâmil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, VI, 311.
200 Buhârî, “Savm”, 20, Müslim, “Sıyâm”, 9.
201 Müslim, “Sıyâm”, 30.
202 İbn Mâce, “Sıyâm”, 48.
203 Buhârî, “Savm”, 7.
204 Bu bölüm, 22.09.2005 tarihli Din İşleri Yüksek Kurulu Kararlarından alınmıştır.
205 Dârimî, “Savm”, 21.
206 Buhârî, “Savm”, 27, Tirmîzî, “Savm”, 29.
207 Ebû Davûd, “Sıyâm”, 28.
208 Buhârî, “Savm”, 32, Ebû Dâvûd, “Sıyâm”, 29.
209 Buhârî, “Savm”, 32.
210 Belirtilen ölçüler fitrenin en az miktarlarıdır. Bundan daha azı fitre olarak verilmez. Fitrenin çoğu için bir sınır yoktur. Yani belirtilen miktarlardan daha fazlası da verilebilir. Mali durumu iyi olanların fitrelerini bu miktarlardan fazla olarak vermeleri tavsiye olunur.
211 51/Zâriyât, 19.
212 59/Haşr, 7.
213 9/Tevbe, 103.
214 34/Sebe, 39.
215 *Câmi'u's-sağîr*, hadisi, Müslim ve Ahmed ibn Hanbel rivayet etmiştir.
216 *et-Tergîb ve't-terhîb*, III, 358, hadisi, Taberânî rivayet etmiştir.
217 Altın ve gümüşten belirli miktarlar zekât için nisab ise de, günümüzde gümüş, altına oranla büyük değer kaybetmiştir. Bu sebeple para ve ticaret mallarında —fakirin yararı dikkate alınarak— altın nisabı esas alınmak suretiyle zekâtın ödenmesi uygun olur. Ancak elinde nisab miktarı veya daha fazla gümüşü olan kimse, zekâtını bu nisab üzerinden verir.
218 9/Tevbe, 60.
219 3/Âl-i İmrân, 97.
220 Buhârî, “İmân”, 2, Müslim, “İmân”, 5.
221 Buhârî, “Hacc”, 4.
222 Hanefi mezhebinde yanında kocası veya evlenmesi caiz olmayan bir mahremi bulunmayan bir kadının dinen sefer sayılan bir mesafeye yolculuk etmesi caiz değildir. Şafii mezhebinde ise yanında kocası veya mahremi olmayan kadın, güvenilir kadınlarla birlikte yola çıkıp farz olan haccı yapabilir. Günümüzdeki uygulama da buna göre yapılmaktadır. Bu, Şafii mezhebinde farz olan hac ve umre için böyledir. Nafile hac ve umre için ise yanında kocası veya mahremi bulunmayan bir kadının yolculuk yapması Şafii mezhebine göre de caiz değildir.
223 2/Bakara, 197.
224 Manası: “Allah'ım, davetine isteyerek uydum, emrine amadeyim. Eşin ve ortağın yoktur. Sana yöneldim, hamd senin, nimet senin, mülk de senindir. Eşin ve ortağın yoktur.”

225 Şafii, Maliki ve Hanbeli mezheplerinde ise ihrama girmiş sayılmak için telbiye söylemek şart olmayıp yalnız niyet yeterlidir.
226 Hanbelilere göre ise bu durumdaki ihramlı dilediği hac çeşidini yeniden tayin edebilir ve tayin ettiği bu nüsükü yapar.
227 Şafiilere göre hac veya umre maksadı dışında harem bölgesine gelen afakilerin ihramsız girip çıkmaları caiz ise de, Mikatta ihrama girmeleri müstehabtır.
228 Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 3, Ebû Dâvûd, "Menâsik", İbn Mâce, "Menâsik", 57.
229 Şafiilere göre, güneşin batmasına kadar beklemek sünnettir. Güneş batmadan Arafat'tan ayrılan kimse sadece sünneti terk etmiş olur, ceza kurbanı kesmesi gerekmez.
230 Şafii ve Hanbelilere göre Arefe günü gece yarısından sonra başlar.
231 Şafii ve Malikilere göre de, ziyaret tavafının Kurban kesme günlerinde yapılması sünnettir.
232 Malikilere göre Mekke'den ayrılacak olan hacıya veda tavafı vacib değil, mendubdur.
233 İstilâm: Hacer-i Esved'e el sürmek ve öpmek demektir. Tavafa başlarken ve her bir şavtı tamamlayıp hizasına geldikçe ve tavaf namazından sonra Hacer-i Esved'e dönülür, namaza durur gibi tekbir ve tehlil getirilip eller kaldırılarak üzerine konur ve öpülür. Hacer-i Esved'e başkasını rahatsız etmeden yaklaşması mümkün olmadığı takdirde uzaktan Hacer-i Esved'e dönülerek avuçların içi Kâbe'ye çevrilir. Eller kulaklar hizasına kadar kaldırılır, "Bismillâh Allâhü Ekber" denilerek Hacer-i Esved selâmlanır ve sağ elin içi öpülür.
234 Remel: Erkeklerin, tavafın ilk üç şavtında kısa adımlarla koşarak ve omuzları silkerek çalımlı ve çabuk yürümeleridir.
235 Şafiilerce Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarının cem'i tehir ile kılınması sünnettir.
236 İmam Ebû Yûsuf'a göre Arafat'ta veya yolda akşam namazını kılmak mekruhtur. Ama kılınmış ise artık iadesi gerekmez.
237 Hanefiler dışındaki mezheplere göre, Müzdelife'de vakfenin zamanı Arefe gününü bayram gününe bağlayan gecedir. Şöyle ki:

a) Malikilere göre, Güneşin batmasından tan yerinin ağarmasına kadar gecenin herhangi bir anında Müzdelife'de yapılacak vakfe yeterlidir.

b) Şafii ve Hanbelilere göre ise, gece yarısından itibaren başlar. Gece yarısından sonra kısa da olsa orada kalanlar, hatta oradan geçenler vakfe yapmış sayılırlar.

Müzdelife'de vakfeyi terk eden kimse ceza kurbanı keser. Ancak hastalık veya bünye zafiyeti gibi bir sebeple vakfeyi yapmamaktan ötürü bir şey lâzım gelmez. İzdiham sebebiyle vakfeyi terk eden kadınlara da ceza gerekmez.

238 Şafii ve Hanbelilere göre ise, gece yarısından itibaren başlar.
239 Ebû Hanîfe'den, bayramın 2. ve 3. günlerinde taşların zevalden evvel de atılabileceği rivayet edilmişse de, meşhur olan rivayet, taşların zevalden sonra atılmasıdır.
240 Diğer mezheplerde taştan başka bir şeyin atılması caiz değildir.
241 Taşların Müzdelife'den toplanması zorunlu değildir. Müzdelife'den toplanabileceği gibi Mina'ya gelirken yoldan, Mina'dan ve herhangi bir yerden de alınabilir. Sadece cemrelerde birikmiş olan taşları alıp atmak mekruhtur.
242 İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre vaktinde atılmayan taşlar, taş atma süresi sona ermeden kaza edilirse, ceza gerekmez.

Şafii ve Hanbelilere göre ise vaktinde atılmayan taşlar, bayramın 4'üncü günü güneş batmadan atıldığı takdirde edâ olur ve ceza da lâzım gelmez.

243 Şafiilere göre, bayram günlerinde Mina'da gecelemek vacibtir. Terkinden dolayı ceza kurbanı gerekir. Ancak hasta olan, hastası bulunan kimseler Mina'da kalmayacak olurlarsa bir şey lâzım gelmez.
244 Şafiilere göre halk veya taksir vacib değil, rükündür, yani farzdır.
245 Şafii mezhebinde saçtan en az üç tel kesilmesi veya kısaltılması yeterlidir.
246 Hac için ihrama giren kimse, vaktinden önce yani bayramın ilk günü tan yeri ağarmadan önce tıraş olursa ihramdan çıkmış olmaz, ihram suçu işlemiş olur. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed, İmam Şâfi'î ve Ahmed ibn Hanbel'e göre ise saçları tıraş veya kısaltmanın kurban kesme günlerinde olması vacib değil, sünnettir. Daha sonraya kalmakla ceza gerekmez, sünnete uyulmamış olur.

İmam Ebû Yûsuf ve Zufer'e göre, tıraş olmanın harem sınırları içinde olması vacib değil, sünnettir. Harem sınırları dışında tıraş olmakla ceza gerekmez. Sünnet terk edilmiş olur.

247 İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ile Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre ise bu sıralama, vacib değil sünnettir. Uyulmadığı takdirde ceza gerekmez, sadece sünnet terk edilmiş olur.
248 Şafiilere göre Müzdelife'de gecelemek vacibtir.
249 Diğer mezheplere göre ise kurban kesme günlerinde Mina'da gecelemek vacibtir.
250 Şafii ve Hanbeli mezheplerinde ise farzdır.
251 Maliki mezhebine göre, bir yılda birden fazla umre yapmak mekruhtur.
252 Bu, Ebû Hanîfe'ye göredir. Diğer müctehidlere göre ise sünnete uyulmadığı için sadece mekruh olur, ceza

gerekmez.
253 Diğer üç mezhebe göre temettu haccı yapmak üzere umre için ihrama girip, âdet halinin kesilmemesi sebebiyle Arafat'a çıkmak zorunda kalan kadın, hac için niyet ve telbiye yapar. Böylece umre ihramı ile hac ihramı birleşmiş ve kıran haccı yapmış olur ve şükür kurbanı keser. Hac için yapılan tavaf ve sa'y umre için de yeterli olur, ayrıca tavaf ve sa'y yapması gerekmez. Kıran haccı yapmak üzere ihrama girmiş ise bu durumda umre iptal edilmiş olmaz. Şükür kurbanı kesmesi gerekir. Hac için yapılan tavaf ve sa'y umre için de geçerli olur.
254 Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra fakat henüz tıraş olup ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişkide bulunan kimsenin Hanefi mezhebi dışındaki diğer üç mezhepte de haccı bozulmuş olur. Hanefi mezhebinde haccı bozulmayıp bedene yani bir sığır veya deve kurban etmesi lâzımdır.
255 Diğer üç mezhepte, hadesten taharet, tavafın sahih olmasının şartı olduğundan, abdestsiz olarak yapılan tavaf sahih değildir.
256 Şafiilere göre, güneş batıncaya kadar Arafat'ta durmak sünnet olduğundan, güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılan kimseye ceza kurbanı vacib olmaz.
257 Şafii, Hanbeli mezhepleriyle Ebû Yûsuf'a göre ihramdan çıkmak için Bayram günlerinden sonra veya Harem bölgesi dışında tıraş olmakla ceza kurbanı gerekmez.
258 Diğer üç mezhep ile Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre tertip vacib değil, sünnettir. Binaenaleyh bunun bozulmasında ceza kurbanı gerekmez.
259 Maliki mezhebinde, cinsî ilişkiye yol açan davranışlarda bulunmakla inzal vaki olursa, haccı bozulur. Diğer mezheplerde ise bozulmaz.
260 Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ceza gerekmez. Çünkü bunlara göre şükür kurbanlarının bayram günlerinde kesilmesi vacib değil, sünnettir. Her ne kadar şükür kurbanlarının mazeretsiz eyyam-ı nahr'den sonraya bırakılması mekruh ise de herhangi bir cezayı gerektirmez. Şafii mezhebinde, temettu ve kıran kurbanları ceza kurbanı sayıldığından bunların kesilmesi için belli bir vakit yoktur. Eyyam-ı nahr'den önce kesilebildiği gibi "eyyâm-ı nahr"dan sonra kesilmesi de caizdir. Bayramın 4'üncü günü güneş batıncaya kadar kesilmesi sünnettir.
261 Şafii mezhebinde temettû veya kıran haccı yapanların kesmekle yükümlü oldukları kurbanlar, ceza hedyi sayıldığından etleri fakirlere dağıtılır, sahipleriyle zengin olanlar bu kurbanların etlerinden yiyemezler.
262 Hanefi dışındaki mezheplerde ihsar ancak düşmanın engellemesiyle meydana gelir.
263 Şafii mezhebinde ihsar kurbanı, ihsarlının bulunduğu yerde kesilir. Harem bölgesinde kesilmesi şart değildir. Ayrıca ihsar kurbanının kesilmesiyle ihramdan çıkılmış olmaz. Tıraş olduktan sonra çıkılır.
264 Maliki mezhebinde ise hayatta olan bir kimse adına bir başkasının hac yapması caiz ve sahih değildir.
265 Şafii ve Hanbeli mezheplerinde vasiyet şartı yoktur. Vasiyet olmasa bile mirasçıların bedel göndermeleri vacibtir.
266 Buhârî, "Hacc", 1-2, Müslim, "Hacc", 713.
267 Buhârî, "Cezâu's-sayd", 22.
268 Hanbelilere göre özrü ortadan kalksa bile vekilin yaptığı hac yeterli olur.
269 Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise istihsanen caiz olur.
270 Şafii ve Hanbelilere göre, bedel gönderilecek kişinin önceden kendisi için haccetmiş olması şarttır.
271 *Keşfu'l-hafâ*, II, 250, Beyrut 1351. Hadisi Taberânî ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir.
272 Buhârî, "Mekke ve'l-Medîne, 1, "Hacc", 94.
273 Bu ziyaretlerde okunacak dualar *Hac Rehberi* kitabında mevcuttur.
274 37/Saffât, 102-111.
275 22/Hac, 37.
276 Buhârî, "Îmân", 41, Müslim, "İmâre",45.
277 108/Kevser, 2
278 İbn Mâce, "Adâhî", 2.
279 Şafiilere göre kişi için ömründe bir defa kurban kesmek "Sünnet-i Ayn", ev halkı için ise "Sünnet-i Kifâye"dir. Yani ev halkının geçimlerini sağlamakla yükümlü olan kişi kurban keserse, aile halkı yükümlülükten kurtulur.
280 Ebû Hanîfe'nin dışındaki âlimler Şafii, Maliki ve Hanbeli ile Hanefilerden İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise kurban vacib değil, sünnet-i müekkededir.
281 Buhârî, "Adâhî", 1, Müslim, "Adâhî", 1.
282 *Mecmau'z-zevâid*, VI, 17, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
283 6/En'âm, 162-163.
284 Et— Tergîb ve't-terhîb, II, 156, hadisi Hâkim rivayet etmiştir.
285 Müslim, "Cuma", 18, Tirmizî, "Cuma", 353.
286 Tirmizî, "Cuma", 354, Ebû Dâvûd, "Cuma", hadis no: 1046.
287 İbn-i Kayyım, *Zâdu'l-me'âd*, I, 138.
288 62/Cum'a, 9.

289 Buhârî, "Cuma", 6, Müslim, "Cuma", 26.
290 Ebû Dâvûd, "Salât", hadis no: 1052.
291 Buhârî, "Savm", 52, Müslim, "Sıyâm", 34.
292 *Neylü'l-evtâr*, IV, 276.
293 *et-Tergîb ve't-terhîb*, II, 119.
294 2/Bakara, 144.
295 2/Bakara, 185.
296 Buhârî, "Terâvih", 1, Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn", 25.
297 *Merâğî'l-felâh*, "Terâvih" bahsi.
298 Müslim, "Sıyâm", 40.
299 Tirmizî, "Da'avât, 84, İbn Mâce, "Du'a", 5.
300 Buhârî, "Terâvih", 2, Müslim, "Salât", 25.
301 3/Âl-i İmrân, 164.
302 Buhârî, "Savm", 69.
303 Buhârî, "Eyman", 38.
304 Müslim, "Eyman", 3.
305 Şafii ve Hanbelilere göre ise zorla bozdurulan yemin ile unutarak bozulan yeminden dolayı keffaret gerekmez.
306 Şafii ve Hanbeliler, yemin edenin kendi isteği ile yemin etmiş olmasını da şart koşarlar. Baskı altında yemin eden kimsenin yemini geçerli olmaz.
307 Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre, Kur'an ve Mushaf üzerine yapılan yemin, yemin sayılır.
308 Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf'tan bir rivayete göre "Allah hakkı için" yapılan yemin, yemin olmaz.
309 Maliki, Şafii ve Hanbelilerde bu sözler yemin olmaz. Çünkü bu sözlerde Allah'ın isim ve sıfatı zikredilmemektedir. Bu sözlerle yemin etmek günahtır.
310 Şafii ve Malikilere göre bu, yemin değildir ve bundan bir şey lâzım gelmez.
311 5/Mâide, 89.
312 Müslim, "Nüzür", 3, Ebû Dâvûd, "Eyman ve'n-nüzür".
313 Şafiilere göre ise müstehab olan bütün işler adanabilir.
314 Müslim, "Nüzür", 5, Ebû Dâvûd, "Eyman ve'n-nüzür".
315 İmam Muhammed ise sadaka gibi mali ibadetlerde aynı görüşte olmakla beraber oruç ve namaz gibi bedenî ibadetlerde ödeme vakti, belirtilen vakit olduğunu söylemiştir.
316 5/Mâide, 4.
317 5/Mâide, 87.
318 16/Nahl, 116.
319 7/A'râf, 32.
320 10/Yûnus, 59.
321 2/Bakara, 173.
322 5/Mâide, 3.
323 5/Mâide, 90-91.
324 Müslim, "Eşribe", 7.
325 Tirmizî, "Eşribe", 3, Ebû Dâvûd, "Eşribe".
326 *Câmi'u'l-usûl fî ahâdîsi'r-resul*, V, 103.
327 Müslim, "Eşribe", 3.
328 5/Mâide, 90.
329 Serahsî, *Mebsût*, "Kitâbu'l-eşribe", XXIV, 14.
Büyük Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır da *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinde Bakara suresinin 219'uncu ayet-i kerimesini tefsir ederken şöyle diyor:
"Üzüm şarabının ve bundan yapılmış olan sarhoşluk verici şeylerin bizzat kendileri necistir. Öbürlerinin ise necis olmaları şüphelidir. Meselâ: Üzerine şarap, şampanya, rakı, konyak dökülmüş olanlar herhalde yıkanmadıkça namaz kılamazlar. Fakat üzüm şarabından yapılmış olmayan ispirto, bira ve diğer sarhoşluk verici şeyler içilemezse de elbiseye veya bedene sürülmesi de namaza engel olur diye iddia edilemez. Ebû Hanîfe Hazretleri bu şekilde şaraptan başka sarhoşluk veren şeylerin bizzat kendilerinin ve damlalarının haram olmadığına kail olmuştur."
330 *Dürrü'l-muhtâr*, V, 452, *Fetâvâ*, İbn-i Nuceym, s. 102.
331 Geniş bilgi için bkz. Alparslan Özyazıcı, *Alkollü İçkiler*, *Sigara ve Diğerleri*, Ankara 1993.
332 2/Bakara, 195.
333 5/Mâide, 90.
334 Buhârî, "Suretü'n-Necm", 2.
335 Buhârî, "Cihâd", 56, Müslim, "İmâre", 25.

336 *Keşfü'l-hafâ*, II, 68.
337 Ebû Dâvûd, "Cihâd", 68.
338 *Feyzu'l-kadîr şerhu câmi'i's-sağîr,* IV, 327.
339 *Dürrü'l-muhtâr,* V, 396, Dürer, I, 321.
340 *Dürrü'l-muhtâr*, V, 396, Dürer, I, 321.
341 a.g.e.
342 Müslim, "Salât", 28, Tirmizî, "Salât", 166, İbn Mâce, "Salât", 51.
343 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, I, 165.
344 *Dürrü'l-muhtâr*, I/521-522.
345 Buhârî, "Ezân", 9.
346 Ebû Dâvûd, "Akdiye", 7, Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, VI, 320.
347 2/Bakara, 188.
348 Ebû Dâvûd, "Akdiye", 4, *Mecma'u'z-zevâid*, IV, 199.
349 2/Bakara, 275.
350 2/Bakara, 278, 279.
351 Buhârî, "Tıbb", Müslim, "İmân", 38, Ebû Dâvûd, "Vesâya".
352 Buhârî, Buyu'", 89, Müslim, "Müsâkât", 18.
353 Buhârî, Buyu'", 78, Müslim, "Müsâkât", 15.
354 Şafiilere göre, bir malda faiz olabilmesi için malda aranan iki illet, (vasıf) "yiyecek" veya "semen" olmak ile aynı cinsten bulunmaktır. Bu itibarla, demir, kireç, kurşun ve bakır gibi maddelerde faiz cereyan etmez. Çünkü bunlar yenmediği gibi semen de değillerdir.
355 2/Bakara, 276.
356 2/Bakara, 275.
357 4/Nisâ, 29.
358 *Sübülü's-selâm*, III, 4.
359 Tirmizî, Buyu'", 4, İbn Mâce, "Ticâret", 1.
360 2/Bakara, 282.
361 Buhârî, Buyu'", 14.
362 *el-Mebsût*, XIII, 8.
363 *Mecmau'z-zevâid*, IV, 101, hadisi, Taberânî rivayet etmiştir.
364 İbn Mace, "Ticâret", 6.
365 Müslim, "Müsâkât", 26, Tirmizî, Buyu'", 40.
366 İbn Mâce, "Ticâret", 6.
367 İbn Asakir rivayet etmiştir.
368 5/Mâide, 5.
369 Şafiilere göre, deli ile sarhoşun kestiği de, mekruh olmakla beraber helaldir.
370 Şafiilere göre, hayvanı keserken besmele çekmek şart değil, sünnettir. Eğer hayvanı kesen, besmeleyi bilerek veya unutarak terk etse kesilen hayvanın eti helaldir. Ancak bilerek besmeleyi terk etmek, sünnete aykırı olduğu için mekruhtur.
371 İmam Muhammed'e göre, bu dört organdan her birerlerinin çoğu kesilmedikçe helal olmaz. Malikilere göre ise mutlaka bu dört organın tamamının kesilmesi gerekir. Şafii ve Hanbelilere göre ise nefes borusu ile yemek borusunun kesilmesi gerekir. Şah damarlarının kesilmesi ise gerekli olmayıp müstehabtır.
372 Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ile diğer mezhep imamları, hayvan yavrusunun annesine tabi olduğunu, annesinin kesilmesiyle onun da kesilmiş sayılacağını söylemişlerdir.
373 Müslim, "Hacc", 9.
374 Şafiilere göre, katır eti haramdır. Malikilerde de meşhur olan görüş budur.
375 5/Mâide, 2.
376 Müslim, "Sayd", 2.
377 Yukarda da belirttiğimiz gibi Şafii mezhebinde besmele sünnet olduğu için kasten terk edilse bile hayvan yenir.
378 Şafii ve Hanbelilere göre, köpeğin eğitilmiş sayılması için avı yememesiyle birlikte gönderilince gitmesi ve alıkonunca durmasıdır.
379 Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre ise mutlaka avcı avını görüp belirledikten sonra hayvanını salmalıdır. Buna göre avcı hayvanını belirli bir ava gönderir de hayvan ondan başka bir av avlarsa bu av yenmez.
380 Şafiilere göre, avcı hayvan avını ezerek öldürmesi halinde de yenir.
381 İbn Mace, "Sadakât", 19.
382 İbn Mace, "Sadakât", 19.
383 Müslim, "Zikr", 38.
384 Müslim, "Müsakât", 22.
385 Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir: *Neylü'l-evtâr,* V, 261.

386 *Reddü'l-muhtâr*, IV, 32-33.
387 Buhârî, *Edebü'l-müfred*.
388 Müslim, "Hibât", 2.
389 Tirmizî, "Buyû'", 62, İbn Mace, "Hibe", 2.
390 Buhârî, "Hibe, 13, Müslim, "Hibât", 3.
391 Buhârî, "Vesâyâ", 2, Müslim, "Vesâyâ", 1.
392 Buhârî, "Vesâyâ", 7, Müslim, "Zekât", 31.
393 İmam Zufer'e göre, vasiyette kabule gerek yoktur. Çünkü kendisine vasiyet edilen varis mesabesindedir. Varisin kabulüne gerek olmadığı gibi vasiyet edilenin de kabulüne gerek yoktur.
394 İbn Mâce, "Vesâyâ", 6, Tirmizî, "Vesâyâ", 5.
395 *Neylü'l-evtâr*, VI, 40, hadisi, Dârekutnî rivayet etmiştir.
396 Daha geniş bilgi için bkz. İbn Âbidin, V, 654'e bakılabilir.
397 Müslim, "Lukata". 1, İbn Mace, "Lukata", 1, Ebû Dâvûd, "Lukata", 1.
398 İbn Mace, "Lukata" bahsi, Ebû Dâvûd, "Lukata" bahsi.
399 *Nasbu'r-râye*, III, 466, Bezzâr ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir.
400 İbn Mâce, "Nikâh", 1.
401 4/Nisâ, 23.
402 Ebû Hanîfe'ye göre, emme süresi otuz aydır. Bu süre içerisinde meydana gelen emme ile sütkardeşliği gerçekleşir.
403 Şafii ve Hanbelilere göre sütkardeşliğinin gerçekleşmesi için çocuğun en az beş defa emmesi şarttır. Beşten daha az emmelerin bir hükmü yoktur.
404 Buhârî, "Nikâh", 20, Müslim, "Nikâh", 1.
405 Müslim, "Nikâh", 3.
406 Buhârî, "Meğâzî", 38.
407 2/Bakara, 228.
408 Tirmizî, "Rıdâ'", 11.
409 2/Bakara, 233.
410 4/Nisâ, 19.
411 4/Nisâ, 35.
412 Ebû Dâvûd, "Talak", hadis no: 2178.
413 Tirmizî, "Talak", 11.
414 7/A'râf, 31.
415 *Mecmeu'z-zevâid*, V, 132.
416 24/Nûr, 30-31.
417 33/Ahzâb, 59.
418 Ebû Dâvûd, "Libâs", 31.
419 *el-Fetâvâ el-Hindiyye*, V, 360.
420 Nevevî, *el-Mecmû'*, III, 137-138, *Haşiyetu'ş-Şirvânî alâ tuhfeti'l-muhtâc*, II, 125-126.
421 *el-Fetâvâ el-Hindiyye*, V, 355, *Reddu'l-muhtâr*, V, 383.
422 17/İsra, 32.
423 2/Bakara, 110.
424 4/Nisâ, 31.
425 53/Necm, 32.
426 *Şerhu'l-makâsıd*, II, 175-176.
427 *İbn Kesîr Tefsiri*, I, 487.
428 *İbn Kesîr Tefsiri*, I, 486.
429 2/Bakara, 163.
430 112/İhlas suresi.
431 4/Nisâ, 48.
432 Buhârî, "Enbiyâ", 48.
433 5/Mâide, 72.
434 2/Bakara, 165.
435 3/Âl-i İmrân, 31.
436 34/Sebe', 23.
437 18/Kehf, 110.
438 Müslim, "Zühd", 5.
439 Müslim, "İmâre", 43.
440 17/İsrâ, 33.
441 6/En'âm, 151.
442 5/Mâide, 32.

443 Buhârî, “Rikâk”, 48, Müslim, “Kasâme”, 8.
444 Buhârî, “Tıbb”, 56.
445 17/İsrâ, 36.
446 49/Hucurât, 6.
447 Müslim, “Mukaddime”, 3.
448 Buhârî, “Tıbb”, 48, Müslim, “İmân”, 38.
449 17/İsrâ, 32.
450 Müslim, “Tevbe”, 6.
451 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 286.
452 Buhârî, “İmân”, 11.
453 Buhârî, “Eşribe”, 1.
454 Nesâî, “Cihâd”, 39.
455 8/Enfâl, 60.
456 Buhârî, “İmân”, 18, Müslim, “İmân”, 36.
457 8/Enfâl, 15-16.
458 9/Tevbe, 118.
459 *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 369, 2/Bakara, 102. ayet-i kerimenin tefsiri.
460 20/Tâhâ, 69.
461 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, IV, 33, Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir.
462 6/En’âm, 59.
463 27/Neml, 65.
464 6/En’âm, 50.
465 Buhârî, “İmân”, 37.
466 *et-Tergib ve’t-terhîb*, IV, 34, Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir.
467 Müslim, “Selâm”, 35.
468 5/Mâide, 90.
469 Müslim, “Zühd”, 2.
470 6/En’âm, 152.
471 4/Nisâ, 2.
472 4/Nisâ, 10.
473 17/İsrâ, 23.
474 Buhârî, “Cihâd”, 1, Müslim, “Îmân”, 36.
475 Buhârî, “Eyman”, 16.
476 Tirmizî, “Birr”, 7.
477 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 328, hadisi, Taberânî rivayet etmiştir.
478 Müslim, “Birr”, 3.
479 Tirmizî, “Birr”, 3.
480 *Tenviru’l-havâlık alâ Muvattai’l-İmam Mâlik*, II, 252.
481 Buhârî, “İmân”, 25, Müslim, “İmân”, 25.
482 Buhârî, “Edeb”, 69, Müslim, “Birr”, 29.
483 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 88.
484 4/Nisâ, 135.
485 Buhârî, “Şehadet”, 10, Müslim, “İmân”, 38.
486 Müslim, “Birr”, 20, Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40.
487 Müslim, “Zühd”, 7.
488 49/Hucurât, 12.
489 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40, Tirmizî, “Birr”, 20.
490 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40.
491 Tirmizî, “Birr”, 20.
492 Buhârî, “Cenâiz”, 89, Müslim, “Tahâre”, 111.
493 Buhârî, “Edeb”, 50, Müslim, “İmân”, 45.
494 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 33.
495 Buhârî, “Ahkâm”, 27, “Edeb”, 49.
496 68/Kalem, 10-11.
497 17/İsrâ, 36.
498 Müslim, “Mukaddime”, 3.
499 Müslim, “Mesâcid”, 47.
500 49/Hucurât, 12.
501 Buhârî, “Edeb”, 58, Müslim, “Birr”, 9.
502 Tirmizî, “Birr”, 83.

503 2/Bakara, 189.
504 24/Nûr, 27.
505 Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, VI, 93.
506 Müslim, "Cennet", 20.
507 66/Tahrîm, 8.
508 Buhârî, "Edeb", 44.
509 Buhârî, "Edeb", 73, Müslim, "İmân", 26.
510 *Umdedü'l-Kârî*, XXII, 157.
511 *Riyâzü's-sâlihîn*, III, 259.
512 *Dürer*, I, 324.
513 Aliyyü'l-Kâri, *Şerhu'l-fıkhı'l-ekber*, s. 296.
514 53/Necm, 32.
515 Müslim, "Birr", 137.
516 49/Hucurât, 11.
517 Müslim, "Birr", 10.
518 104/Hümeze suresi.
519 4/Nisâ, 29.
520 İbn Mâce, "Ahkâm", 6.
521 Buhârî, "Mezâlim", 13, Müslim, "Müsakât", 30.
522 Buhârî, "Mezâlim", 13, Müslim, "Müsakât", 30.
523 Buhârî, "Mezâlim", 10.
524 İbn Mâce, "Zühd", 30.
525 42/Şûrâ, 25.
526 24/Nûr, 31.
527 66/Tahrîm, 8.
528 Müslim, "Zikr", 12.
529 4/Nisâ, 17-18.
530 Buhârî, "Daavât", 4, Müslim, "Tevbe", 1.
531 *Muvatta'*, "Hüsnü'l-Hulk", 1.
532 *Kenzu'l-ummâl*, III, 17, hadis no: 5225.
533 *et-Tergîb ve't-terhîb*, III, 408, hadisi, Taberânî rivayet etmiştir.
534 Tirmizî, "Birr", 71.
535 Tirmizî, "İmân", 6, Ebû Dâvûd, "Sünnet", 14.
536 Müslim, "Salât", 139.
537 99/Zilzâl, 7-8.
538 *Safahat*, s. 251.
539 2/Bakara, 168.
540 Müslim, "Kader", 8.
541 Buhârî, "Nikâh", 1.
542 2/Bakara, 195.
543 *Keşfu'l-hafa*, I, 148, hadisi, Hâkim ve Beyhâkî rivayet etmişlerdir.
544 Buhârî, "Tıbb", 1.
545 Buhârî, "Tıbb", 19.
546 2/Bakara, 286.
547 2/Bakara, 185.
548 5/Mâide, 6.
549 22/Hac, 78.
550 Buhârî, "İmân", 30.
551 Buhârî, "Rikâk", 18.
552 Buhârî, "Rikâk", 18.
553 Müslim, "İlm", 4.
554 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, I, 125.
555 Buhârî, "Teheccüt", 18, Müslim, "Salât", 31.
556 Buhârî, "Eymân", 21.
557 Buhârî, "Savm", 51.
558 17/İsrâ, 26.
559 17/İsrâ, 29.
560 25/Furkân, 67.
561 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, I, 447.
562 *el-Fethü'l-kebîr*, I, 507.

563 2/Bakara, 188.
564 2/Bakara, 172.
565 Müslim, “Eşribe”, 108.
566 Müslim, “Eşribe”, 108.
567 Buhârî, Müslim.
568 *Keşfu’l-hafâ*, I, 170.
569 İbn Mâce, “Mukaddime”, 39.
570 39/Zümer, 9.
571 Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ*, I, 363.
572 Buhârî, “Tıbb”, 19.
573 17/İsra, 36.
574 Karı kocanın birbirlerine karşı görevleri yukarıda nikâh bölümünde geçmiştir.
575 Müslim, “Rıdâ”, 18.
576 Müslim, “Zekât”, 12.
577 Ebû Dâvûd, “Zekât”, 45.
578 Müslim, “Zekât”, 12.
579 Tirmizî, “Rıdâ”, 11.
580 Tirmizî, “Rıdâ”, 10.
581 *et-Terğîb ve’t-terhîb*, III, 52, hadisi, Ahmed ibn Hanbel ve Taberânî rivayet etmişlerdir.
582 “Anne sütü, bebeğin büyüme ve gelişmesi için en uygun besleyici maddeleri, en uygun miktarlarda içeren bir sıvıdır.” (The Merck Manuel, *Teşhis/Tedavi El Kitabı*, çev. R. Mehmet Pekus, II, 1380).
“Anne sütü, yalnız protein, karbonhidrat ve yağların bir karışımı olarak düşünülmemelidir. Her çocuğun ihtiyacına göre ayarlanmış besleyicileri uygun miktarlarda ve biyolojik yararlılığı yüksek nitelikte içeren fizyolojik bir bebek besinidir.”
“Bu eşsiz gıdadan bebeklerin optimal (en elverişli) şekilde yararlanabilmeleri için annelere faydalı ve pratik bilgilerin verilmesi gereklidir.”
“Bebek dört-altı aylık oluncaya kadar onu beslemede anne sütü tek başına yeterlidir. Bu aylarda yapılacak ek gıda desteği ile anne sütü bir yaş ve daha ötesine kadar verilmelidir.” (Turgay Coşkun, *Çocuk Sağlığı, Temel Bilgiler,* Ankara 1988, s. 17, 19, 30).
583 Ebû Dâvûd, “Salât”, 26.
584 Tirmizî, “Birr”, 33.
585 17/İsra, 23.
586 Buhârî, “Mevâkîtü’s-salât”, 5, Müslim, “İmân”, 36.
587 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 129.
588 4/Nisâ, 36.
589 Buhârî, “Edeb”, 10, Müslim, “İmân”, 4.
590 Buhârî, “Edeb”, 11, Müslim, “Birr”, 6.
591 Buhârî, “Edeb”, 21, Müslim, “İmân”, 19.
592 Buhârî, “Edeb”, 29.
593 Müslim, “İmân”, 19.
594 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 358, hadisi, Hâkim rivayet etmiştir.
595 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 358, hadisi, Taberânî ve Bezzâr rivayet etmişlerdir.
596 Buhârî, “Edeb”, 85, Müslim, “İmân”, 19.
597 Müslim, “Birr”, 12.
598 4/Nisâ, 86.
599 Buhârî, “İmân”, 20, Müslim, “İmân”, 14, Ebû Dâvûd, “Edeb”, 142.
600 Müslim, “İmân”, 22, Tirmizî, “İsti’zan”, 1, Ebû Dâvûd, “Edeb”, 142.
601 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 144.
602 Tirmizî, “İsti’zan”, 10.
603 24/Nûr, 27.
604 Buhârî, “Meğâzî”, 75, Müslim, “Kasâme”, 9.
605 Müslim, “İmân”, 61.
606 Buhârî, “İmân”, 4, Müslim, “İmân”, 19.
607 Müslim, “Birr”, 15.
608 Buhârî, “Mezâlim”, 10.
609 Buhârî, “Zekât”, 30, Müslim, “Zekât”, 16.
610 3/Âl-i İmrân, 110.
611 9/Tevbe, 71.
612 7/A’raf, 199.
613 3/Âl-i İmrân, 104.

614 Buhârî, “Mezâlim”, 22, Müslim, “Libâs”, 32.
615 Müslim, “İmân”, 78, Ebû Dâvûd, “Salât”, 232.
616 16/Nahl, 116.
617 20/Tâhâ, 44.
618 Ahmed ibn Hanbel, V, 265.
619 61/Saff, 2-3.
620 11/Hûd, 88.
621 2/Bakara, 44.
622 Müslim, “Zühd”, 7.
623 Buhârî, “Şerîke”, 6.
624 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 66, Tirmizî, “Birr”, 16.
625 Buhârî, “Edeb”, 18
626 Buhârî, “Edeb”, 27, Müslim, “Selâm”, 41.
627 Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 47.
628 Buhârî, “Müsakât”, 9.
629 Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 112.
630 Nesâî, “Dahâyâ”, 8.
631 Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 56, Tirmizî, “Cihâd”, 28.
632 Nesâî, “Dahâyâ”, 8.
633 Buhârî, “Zebâih”, 25.
634 *Câmi’u’s-sağîr*, “Kâne” maddesi.
635 *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, s. 19.
636 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 66, Tirmizî, “Birr”, 16.
637 33/Ahzâb, 70-71.
638 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 591.
639 İbn Mâce, “Ticâret”, 1.
640 3/Âl-i İmrân, 92.
641 Tirmizî, “Birr”, 40.
642 31/Lokmân, 18.
643 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, V, 561, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
644 İbn Mâce, “Zühd”, 23, Ebû Dâvûd, “Edeb”, 48.
645 24/Nûr, 22.
646 Müslim, “Birr”, 19.
647 Buhârî, “Mezâlim”, 3, Müslim, “Birr”, 15.
648 Buhârî, “Mezâlim”, 3, Müslim, “Birr”, 15.
649 49/Hucurât, 12.
650 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 50.
651 Müslim, “İmân”, 43.
652 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 499, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
653 *et-Tergîb ve’t-terhîb*, III, 499, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
654 Buhârî, “İmân”, 24, Müslim, “İmân”, 25.
655 4/Nisâ, 58.
656 Buhârî, “Rikâk”, 35.
657 2/Bakara, 191.
658 2/Bakara, 217.
659 *Câmi’u’s-sağîr*, “Men” maddesi.
660 49/Hucurât, 10.
661 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 58.
662 Buhârî, “İmân”, 15, Müslim, “İmân”, 12.
663 Buhârî, “Edeb”, 57.
664 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 52.
665 Buhârî, “Edeb”, 62, Müslim, “Birr”, 8.
666 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 55.
667 39/Zümer, 10.
668 28/Kasas, 77.
669 Aclûni, *Keşfu’l-hafâ*, II, 169.
670 Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ*, II, 233.
671 Tirmizî, “Birr”, 15.
672 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 3.
673 Buhârî, “Edeb”, 76.

674 Buhârî, “Fedâil”, 20.
675 26/Şuarâ, 214-216.
676 15/Hicr, 94.
677 İbn-i Mace, I, 454.
678 49/Hucurât, 13.
679 5/Mâide, 3.
680 68/Kalem, 4.
681 Müslim, “Musafirûn”, 139.
682 *el-Cami'u's-sağîr* (Münâvî, *Feyz*, hadis no: 310).
683 33/Ahzâb suresi, 21.
684 6/En'âm, 33.
685 *Ruhu'l-Mânî*, VII, 136.
686 Buhârî, “Bed'ul-Vahy”, 1.
687 *et-Tergîb ve't-terhîb*, IV, 370.
688 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 88.
689 Buhârî, “Şurût”, 25, İbn Hişam, III, 318.
690 İbn Mâce, “Zühd”, 24.
691 21/Enbiyâ, 107.
692 Buhârî, “Bed'ul-halk”, 7.
693 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 66, Tirmizî, “Birr”, 16.
694 Buhârî, “Edeb”, 18.
695 *et-Terğîb ve't-terhîb*, III, 344, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
696 et-Terğîb ve't-terhîb, III, 205.
697 Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 47.
698 Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 47.
699 Buhârî, “Edeb”, 39.
700 Tirmizî, “Şemail, 43.
701 Buhârî, “Zekât”, 50.
702 Ebû Dâvûd, “Zekât”, 26.
703 Buhârî, “Zekât”, 50.
704 Buhârî, “Zekât”, 60.
705 *et-Terğîb ve't-terhîb*, III, 561, hadisi Taberânî rivayet etmiştir.
706 Buhârî, “Merdâ”, 4.
707 Buhârî, “Merdâ”, 4.
708 Buhârî, “Merdâ”, 10.
709 Buhârî, “Merdâ”, 11.
710 Buhârî, “Enbiyâ”, 4.
711 Buhârî, “Nikâh”, 48, Ebû Dâvûd, “Edeb”, 59.
712 *Mişkâtu'l-mesâbih*.
713 İbn Mâce, “Kitabu'l-Et'ime”, 30.
714 Buhârî, “Edeb”, 39.
715 *Mecma'u'z-zevâid*, VI, 117.
716 Ebû Dâvûd, “Diyât”, 15.
717 Buhârî, “Hudûd”, 11.
718 Buhârî, “Hudûd”, 10.
719 Buhârî, “Meğâzî”, 173.
720 İbn Mâce, “Sadakât”, 17.
721 İbn Hişam, I, 266.
722 Buhârî, “Meğâzî”, 31, Müslim, “Fedâil”, 4.
723 Buhârî, “Edeb”, 31.
724 Buhârî, “Teheccüt”.
725 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, V, 266.
726 Buhârî, “Cenâiz”, 3.
727 Tirmizî, “Tefsiru'l-Kur'an”, 57.
728 İbn Mace, “Zühd”, 19.
729 2/Bakara, 165.
730 Müslim, “Salâtü'l-musâfirîn”, 14.
731 Buhârî, “Edeb”, 18.
732 Müslim, “Rida', 18.
733 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, I, 214.

734 Buhârî, “Hibe”, VIII, 26.
735 *el-Cami‘u’s-sağîr*.